BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVIII 8384

BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 8384

KAZANIA

álbo

TYTVŁY

Бібліотека О. О. Василіан

przez

Wielebnego Xiędzá

JAKUBA

OLSZEWSKIEGO

Soc. IESV S. Theolog. Doktorá Kaznodźieię Fárskiego Wileńskiego.

Rożnych lat rożnym osobom

WYSTAWIONE

Znowu teraz w Drukárni Wileńskiey Soc. JESV.

PONOWIONE.

Anno Domini 1645.

BIBLIOTEKA DUBLET OSSOLINEUM

Regestr.

1. HARMONIA Kázánie troiákie ná ſzczęśliwą elekcią WŁADISLAWA IV. Krolá Polskiego. *Fol. 1.*

2. TRYUMF tegoſz niezwyćiężonego Krolá z Moskwy pod Smoleńskiem: Kázánie dwoiakie. *Fol. 81.*

3. ZAŁOBA po Náiáś. KONSTANCIEY Kro. Pol. *Fol. 129.*

4. SNOPEK Naia. ZYGMVNTA III. Kro. Pol. Kázánie troiákie. *Fol. 182.*

5. KAZANIE ná pogrzebie Przew. X. EVSTACHIEGO WOŁOWICZA Bisku. Wileń. *Fol. 280.*

6. GRONO WINNE ná pogrz. Wielm. P. KRYSZTOFA SAPIEHY Woiewodźicá Wileń. *Fol. 319.*

7. KAZANIE ná pogrz. I. M. P. SAMVELA PACA Chorążego W. X. L. *Fol 376.*

8. KAZANIE ná pogrz. W. Práłatá KAROLA BIAŁOZORA Proboſzcza Wileń. *Fol. 417.*

9. KAZANIE ná pogrz. łáś. Ośw. X. ANNY SAPIEŻANKI RADZIWIŁOWEY Káſztellanowey Troc. *Fol. 443.*

10. TYTVŁ po TYTVŁACH ná pog. łáś. Wiel. P. GRYZELLE WODINSKIEY Sapieżyney Márſzałkowey Wielkiey W. X. L. *Fol. 494.*

BIBLIOTEKA OSSOLINEUM

XVII. 8384

HARMONIA

Niebá y Ziemie

Na ßcześliwą Elekcyą

NAIASNIEYSZEGO

WŁADYSŁAWA IV. ZŁASKI BOZEY

KROLA POLSKIEGO, W. KSI*AZE*CIA LITEWSKIEGO, RVSKIEGO, PRVSKIEGO, MAZOWIECKIEGO, ZMVDZKIEGO, INFLANTSKIEGO, &c. SZWEDZ. KIEGO, GOTTSKIEGO, WANDALSKIEGO, dźiedźicznego KROLA, Obranego Cárá Moskiewskiego.

Wypráwiona

We trzech Kościołách Soc. IESV. S. Kazymierzá v Oycow Professow: 2. Decemb. S. Iana v Fary: w Academiey 1. Decemb. S. Ignacego w Nouicyácie 6. Decemb. Roku Pańskiego 1632. W Wilnie.

Eligite eum qui vobis placuerit de filijs Domini vestri, & eum ponite super solium Patris sui. 4. Reg. 10.

Omnes viri bellatores &c. corde perfecto venerunt in Hebron. vt constituerent Regem Dauid super vniuersum Israel, & omnes reliqui ex Israel vno corde erant, vt Rex fieret David. 1. Paral. 12.

Te assumam, & regnabis super omnia quæ desiderat anima tua, erisq; Rex super Israel 4. Reg. 11.

Elegit Dominus Deus Israel me de vniversa domo Patris mei, vt essem Rex super Israel in sempiternum. 1. Paral. 28.

Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti &c. & constituit te Regem vt faceres iudicium & iustitiam. 3 Reg. 10.

Produxitq; filium Regis, & posuit super eum diadema, & testimonium, feceruntq. eum Regem, & vnxeruut, & plaudentes manu dixerunt VIVAT REX. 4. Reg. 11.

NAIASNIEYSZEMV PANV
A NIEZWYCIEZONEMV MONARSZE.

WŁADISŁAWOWI CZWARTEMV.

Z łáski Bożey Krolowi Polskiemu / W. Ksiażeciu Litewskiemu &c. Ruskiemu / Pruskiemu / Zmudzkiemu / Mázowieckiemu / Inflantskiemu &c. Gotthyskiemu / Wándálskiemu dźiedźicznemu Krolowi / á obránemu Cárowi Moskiewskiemu. &c. &c.

Miłośćiwy Naiáśnieyszy Krolu, Pánie á Pánie moy Miłośćiwy.

Ták publicznym, w ták vroczyſtym, w ták powſzechnym miaſt, Kśięſtw, Prouincyi, Krolewſt, y wſzyſtkiego ſwiatá z podwyzſzenia Wáſzey Krolewskiey Mośći Páná mego miłośćiwego ná thron Polski weſelu y thryumphie, ſámaż by to Socîetas náſzá miałá w milczeniu zoſtáwáć? á czekać oney poſłaney od Dawidá do kapłanow Abiáthára y Sádoka przymowki, 1. Reg. 19. Cur vos noviſſimi venitis ad deducendum Domi-

num veſtrum REGEM? *Wáruy nas Boże tákiey nieczułośći, rzekę ráczey niewdzięczności. Máiac raz coś Apollo z Alkáthonem Megarenskiem Krolem trákto-wać (piſze Pauſanias in Atticis) położył lutnia ná kámieniu, dziwna rzecz z owey przyległośći lutni, kamień melodiey tak w ſie nabrał, że kto namniey ruſzył wſzyſtkich ſtrun dzwiek nydawał. Luboby tedy Societás náſſá y kamieniem byłá, przećiec kiedy ſie teraz po przyległych ſobie rynkách, ratuſzách, wieżach, vlicách iuż z dział, iuż trab, iuż z rożlicznych àclámácyi dzwiekow w vſſy nabrálá tryumphalnych; w dziw by to poſło, ieſliby wielkiemi Wáſſey Krolewskiey Mośći Pamiatky Náiaſnieyſſych Rodzicow, a náwet wſzyſtkiego domu przezacnego krolewskiego dobrodzieyſtwy poruſſona, Wáſſey ſie Krolewskiey Mośći przy dziekczynnych offiarách głoſámi, rádośći y ochotnego affektu ſwiádkámi nie ozwáłá? Ozwáłá iako wſſędzie, táky tu w ſtołecznym Wielkiego Kśieſtwa Litewskiego mieśćie Wilnie, na trzech ſwych Zakonnych mieyſcach; á wſſędzie pokázáć vśiłowáła, ieſli nie to, co Krolewskiey godności, przynammiey to, co ku nayweikſſemu w Polſcze y w Litwie patronowi, ſwoiey choć y tey nierowney, wdzieczności, co ku Pánu ſłużebney nalezało powinności. Owoż y ia drugi ná ſwieśćie kamień, choć nie polerowny, áni do maieſtatu, áni*

do

do materiey krolow śietykaiacey tráktowania ſpoſobny: wßákże yżem wśie harmoniey Niebá y źiemie nábrał, ktora one iak wotowemi głoſámi, ták tryumphálnemi pieniami ná ſczeſliwą, á świátu wßyſtkiemu pożadána elekcya Wáßey Krolewskiey Mośći Pana mego miłośćiwego, zgodnie śie składały; przetoß też ſáme harmonia ktoram dzwiekiem we trzech Societatis Kośćiołách wydawał, drukiem teráz na świat iák odgłoſem wydáie, á Wáßey krolewskiey Mośći Pánu memu miłośćiwemu z nayniżßym vkłonem offiaruie: pokornie maieſtatu Wáßey Krolewskiey Mośći Páná mego miłośćiwego proßać, áby áni od krolewskiego pokoiu iáko ćicha muzyká, áni od ſwiatobliwych oczu iako nalizßa przysługá wſtretu żadnego nie odnioſłá. Cáłuie, zá tym ſwiatobliwą rękę Wáßey Krolewskiey Mośći Páná mego miłośćiwego, do ktorego śie Páńskiey, krolewskiey, miłośćiwey łáski z vniżonemi służbami y niegodnemi kápłáńskiemi modlitwámi, ſam z zakonem weſpoł iák nápokorniey oddáie, a wßego dobrá od Páná Bogá záżywáć. Z Wilná 27. Stycznia Roku Páńskiego M. DC. XXXIII.

Maieſtatu
Wáßey Krolewſkiey Mośći
Páná mego miłośćiwego
Nayniżßy Sługá y
niegodny Bogomodlcá
X. Jakvb Olszewski
Societatis IESV.

KAZANIE
NA
SCZESLIWĄ
Ie° KROLEWSKIEY
Mośći elekcyą.

ACzkolwiek niebo y ziemiá rozne kráie sa/ záczym polytykę rozna wioda: N. Ch. wßakże około tryumphálney nowego Krolá vroczystośći/ nie tylko śię kiedyś zgadzály ále y spolney muzyki iak wieden tákt wzáiem sobie pomágáły; ziemia niebu około Krolá niebieskiego; niebo ziemi około Krolá ziemskiego. Publikował kiedyś w Niebie Primás gornego świátá Bog Ociec/ nowego Krolá/ wciele vwielbionym z padołu ziemie ná thron chwały wiekuistey przenieśionego syná Chrystusá; nástapił wielki tryumph/ nástapiłá y muzyká/ ktora śię
Apoc: 19. rozsadźiła ná dwá chory; ieden chor trzymáło niebo. Audivi quasi vocem turbarum multarum in cælo dicentium Alleluia, Laus & gloria & virtus DEO nostro; & iterum dixerunt Alleluia. Et ceciderunt seniores viginti quatuor, & quatuor animalia, & adoraverunt DEVM super sedentem thronum dicentes, Amen Alleluia. *Słyßałłem iákoby głos rzeßy wielkich ná niebie*

mowiacych

mowiacych Alleluia, zbáwienie y chwałá y moc Bogu náſſemu, 2
y powtore rzekli Alleluia, Jupádli dwadźieśćiá y cztyrzey ſtárſzych; á cztvoro źwierzat, y pokłonili ſię Bogu ſiedzącemu ná ſtolicy mowiac. Amen. Alleluia. Drugi chor trzymáłá ziemiá. Et audiui quaſi vocem turbæ magnæ, & ſicut vocem tonitruorum magnorum dicentium Alleluia. *I ſłyſſałem iákoby głos rzeſſy wielkich y głos wielu wod, y iáko głos gromow wielkich ſpiewáiacych Alleluia.* Coż zá text? co zá máteria tey tákzgodney hármoniey? ten text/ tá máteria. Quoniam regnauit Dominus DEVS noſter omnipotens. *Iż krolował* (to ieſt/ podług wykładu Pánnoniuſza y Unzbertá/ ná thronie krolewſkim po práwicy Bogá Oycá w ćiele záśiadł) *Pan Bog náſz wſzechmogacy.* Publikował też raz Primás Angielſki Arcybiſkup Londińſki w źiemi Angielſkiey Edelphá nowego Krolá. Nie zeßło Angliey ná rádoſney ceremoniey do tryumphu należącey; nie zeßło y ná muzyce/ w ktorey przećiwnym obyczáiem ziemiá też wiodąc pierwßy chor trzymáłá/ drugi niebo; gdyż/ iáko Kroniki támecżne opiewáia/ kiedy ná źiemi ſpiewano; przez godźin trzy zegárowych niebieſka śie też po powietrzu melodia roznośiłá/ ktora porußone gwiazdy (co też pod czas inauguratiey Honoriußá Ceſarzá poſtrzeżono) biegi/ pleſy/ y miſterne odprawowáły táńce. To kiedy ia v ſiebie vważam/ y rzecz iedne z druga rownam/ łátwie przyczyne dam/ czemu śie źiemiá do witaniá Krolá niebeſkiego przyłożyłá. Rádá to czyniłá/ to muśiáłá; tenże ſám Krol/ ktorego niebo przyimowáło/ má ſwoie y ná źiemi pánowánie: ále że niebo około źiemſkiego Krolá źiemi tryumphu dopomogło/ to trudnieyßa: czy to dla tego/ że Edelphus ná thron Egbertá Oycá niebu z cnot wßelkich przyiemnego Krolá/ náſtępował? czy że śie też z oſoby ſwey Edelphus dobrze niebu pryſłużyć miał? gdyż on Brytánia Leonowi Czwártemu hołdowna tak vczynił/ że z niey od każdego

Blondus Doc. 2. lib. 5.

Claudian.

domu srebrny pieniążek stolicy Apostolskiey co rok dochodźił; zá czym iż niebo wespół z ziemá ná Edelphá wotowało / podobieństwo / że się też náiedne ku przywitániu iego zmowiły hármonia. Publikował nam nie dawnemi czasy Nay-wielebnieyszy Jego Mość X. Ján Wężyk Arcybiskup Gnieźnieński i Primás Krolewstwá Polskiego w Wárszáwie nowego Páná / Naiáśnieyszego *WLADISLAWA ZYGMVNTA* przed tym tylko Szwedzkiego / teraz iuż y Polskiego Krolá / y Wielkiego Kśięstwá Litewskiego Xiążęciá; mowiąc do Jásnie Wielmożnego Senatorskiego / y do Szláchetnego Rycerskiego oboigá narodow kola to / co kiedyś mowił Żyrám po wysádzeniu ná tyron krolewski Salomoná do wszelkiego Izráelskiego pokolenie. Benedictus Dominus, qui dedit Dauid filium sapientissimum super populum hunc plurimum. Błogosławiony Bog / ktory nam podał synà Zygmuntá wielkiego Wládysłáwá / ktory áni w przymiotách do spráwowania tak wielu narodow / áni w prágnieniu osoby zgodney ná rzady od obywátelow wszystkich nie miał rownego; á nie tylko publikował ále y rádośna one Tobiászowa mutete wszytkiey Koronie / wszystkim Kśięstwom intonował. Hierusalem ciuitas Domini confitere Domino in bonis tuis, & benedic DEVM seculorum, quia reædificauit in te tabernaculum suum: nationes ex longinquo ad te venient, & munera deferentes adorabunt in te dominum, & terram tuam in sanctificationem habebunt, nomen enim magnum honorabunt in te. *Ieruzalem miáśto Bożе* (Národźie Polski y Litewski) *wyznaway Páná w dobrách twoich, à błogosław Bogá wiekow, iż odbudował w tobie przybytek swoy*, Rzeczpospolita nászе / ktora była śmierć oboigá maiestatow nie co nádwątlyłá / *Narodowie z daleka do ćiebie przyidą, winszuiąc ći Páná, à źiemię twoię zá poświęconą mieć będą, ábowiem imie w tobie wielkie wielkiego Bogá w Krolu WLADISLAWIE ZYGMVNCIE wielbić będą.*

3. *Reg.* 5.

Tob. 13.

będa. Dźiś zá tą incepta wßyscy śpiewamy Alleluia/ wßyscy Páná Bogá wielbimy/ y máiestatowi iego dźięki nábożne oddáiemy/ że opátrzył ow dowiála oyczyznę oblubieńcem/ Rzeczpospolitą vmieiętnym gubernátorem/ wiernym praw y wolnośći naßych strożem/ gorliwym kośćiołow y wßego Duchowieństwa pátronem/ miłośćiwym Akádemiy Moecenátem/ litośćiwym niedołężnych opiekunem/ á wßystkich Pánem wßyßkich oycem. Awá źiemiá náßá z wdźięcznemi pieniámi śię ożywa/ á niebo czy śię też do vroczystośći tey z swym przykłada Alleluiá? Záiste miáłoby do tego swoie przyczyny? bo nástępuie ná Krolestwo Polskie *WLADISLAW*, onego Oycá *ZYGMVNTA III.* Syn/ ktorego niebo ná źiemi z żywotá świątobliwośći znáło/ á duße w gmáchy nieprzebytey wiecznośći przyięło: nástępuie *WLADISLAW*, ktory niebu niebeskich práwie cnot żywe wizerunki wystáwuie; á zá oddániem w Rzymie *VRBANO WI VIII.* ńastępcy Piotra S. nie dawnym w osobie swey synowskiego stolicy Apostolskiey posłußeńßwa/ niepochybna/ pomoc/ obronę w ktorey niebo korzysta/ kośćiołowi obiecuie. A iam tego pewien/ że ieśli miáło niebo z źiemią ná krolestwo Naiáśnieyßego *WLADISLAWA* źmowę/ ma też niebo z źiemią ná vroczystą iego publikácyą w muzyce spolną zgodę. Przetoż pokażę nátym kázániu łaskom wáßym naprzod/ że śię niebo do dobrey Elekcyey y do stánowiena Krolow źiemskich przypowiada: y v nas śię przypowiedźiáło do Elekcyey Naiáśnieyßego *WLADISLAWA* czwartego. Pokażę potym/ że niebo o porządnych Elekcyach Krolow pod czás znakami zwierzchnemi źiemię vpewnia/ y nas o náßey Elekciey teráźnieyßey vpewniło. Náwet spolną symphonią Kántorow ták ziemskich iák niebieskich wystáwię/ *VIVAT REX.* *Niech żywie Krol.* A iż nie wiążę rzeczy swoiey do pewney iákiey w pismie świętym ogłoßoney Elekcyey; gdyż wnim tákiey/ iáka v nas iest drugiey we wßystko rowney nie znayduię; dla tego ká-

 zániu

zániu swemu żadnych słow zá theme nie zákładam: wszákże co śie dobrego y chwalebnego w ktorey ile Jzraelskiey Elekcyey ználázło / to ia iák wsummáriuszu w nászey podam; stosuiac tylko y sczegulnie elekcya do elekcyey / ktora raz bywszy dobra y od P. Bogá podána / záwsze byłá dobra / á odmianom (ktore pod czás ná Krole Jzráelskie padáły) żádnym / áni w sobie / áni w trefunkach iakich / nie podlegaiaca Krolu nad Krolmi CHRISTE JESV przybadz swym rátunkiem do mowienia; przybadźcie łáski wasze pilna ochota do słuchaniá.

CZĘSC PIERWSZA

Iż niebo do porzadnego Krolow stanowienia ma swoie wespoł z źiemia, y v nas miáło, á to nayosobliwsze, interesse.

Niebo do Elekciey Krolow ile pobożnych losem przypada. *Dan.* 4.

Est rzecz nie ládá iákiego vważenia godna N. Ch że w owey ktora Jan S. ná dwá chory rozdzielona słyszał ku vraczeniu nowego Krolá melodiey / źiemiá spiewa tylko Alleluiá / á niebo spiewá y Amen / y Alleluia. Mniemam że w tey mierze táká záchodźi táiemnicá / iż źiemiá ná Krole pobożne wotuie / wszákże niebo wotá źiemskie konkluduie; źiemia losy rzuca: á niebo ostátni los / Amen álbo *Fiat* swe przykłada. Mamy tey taiemnice iásny dowod v Proroká moc Boża Nábuchodonozorowi Babilońskiemu Krołowi przekłádáiacego tymi słowy. Scias quod dominetur excelsus in Regno hominum, & cuicunq; voluerit, det illud: Syryiczyk czytá / cuicunq; voluerit, adiiciet sortem. Lud zie ta

bliczki-

bliczki wotowe ná Krolow w gromádę znoſą; á Pan Bog z gory komu chce los przyczuca. Mamy teyże prawdy wizerunk w Rudolphie wtorym Ceſarzu Rymſkim/ ktory ſkoro náſwa godność zá zgodnemi Elektorow głoſámi wſtąpił/ kazał ſobie táki klemot Herbowy wykonterfetowáć; Stoł z kośći ſłoniowey: ná ſtole ſześć loſowych kálkulow leżało, nad ktoremi ieden ná powietrzu ſiodmy wiſiał. napis. *Conſentientibus.* Dał znáć ná oko mądry Ceſarz/ że kálkuły ſześciu Elektorow nie drzewiey mu do ták wyſokiego ſtopniá dopomogły/ aż śię do nich ſiodmy kálkuł z niebá przypowiedźiał. Mamy na to zdánie/ ſtárożytnośći pogáńſkiey świátłem śię tylko przyrodzonym rządzącey/ przypadáiąca zgodę/ w ktorey iedni náucżáli/ że Ex Ioue ſunt Reges, iáko Kallimachus; niektorzy Krole zwáli Διογενεῖς Deo genitos, albo Διοτρεφεῖς à Deo nutritos, iáko Homerus; niektorzy wyrok wydáli áby nikt śię thronu tykáć nie ważył ázby go Bog o woli ſwey vpewnił/ iáko Romulus: niektorzy zá orákulum to świátu ogłaſżáli/ że Principem dat Deus, qui erga genus humanum vice ſua fungitur *Páná podáie Bog, ktory nád ludźmi vrzad od niego trzyma*, táko Pliniuſ; ktory oto przyczynę námienił iż krolowie ſą ná ziemi namieſtnikámi niebieſkiego kroleſtwa iednowładce. A ktoryż kiedy Monárchá ſwego námieſtniká nie ſtánowi? á nie tylko ſą namieſtnikámi/ ále y vczeſtnikámi władzey Páná Bogá ſwego/ z ktorego iák z naiśnieyſzego ſłońcá promieniámi iáśnieią/ á iák z nieprzebránego zrzodłá doſtátkámi iák wodámi opływáią.

Iacob Typoſius in Symb. Imp.

Pompon: Lætus de Maniſt. Rom. Plinius Paneg.

Numidowie ſwym ięzykiem Krolá/ *Káuriach* po náſzemu *ſtrumieniem* tytułowáli. á tá nomenclaturá z ceremoniey takiey początek wzięłá. Mieli Numidowie zrzodło iedno nazwiſkiem Jowiſzowe/ ktoremu ofiáry pod czás interregnum oddáwáli/ proſząc áby im Páná vkazał. Po pewnych tedy obrzędách Kapłan Naywyżſzy w wodę patrzał; ktorey oſoby Jowiſzá náznáczoney twarz tám obá-

czył/ wnet pospolstwu ogłaszał/ y ná thronie Páństwá posádzał. Ná te lepák pámiatkę Krol co dzień śie woda z źrzodłá przerzeczonego vmywał/ktora mu pokoiowy podáiac mawiał: *Domine Káuriach*, to iest/ *riuum te memento*. Pogáńskie to zábobony/mieyscá áni wági v nas Chrześćian nie máiace; á toli wysoka śie tu nam Chrześćianom námienia táiemnicá; że ták z Bogá płyna Krolowie: iák płyna z

Apoc. 19. zrzodłá strumienie: Vyrzał ráz Ján S. niebo otwárte/ y obáczył tám iedne zaćna osobę w szatách krwia skropionych ná koniu biáłym hárcuiaca: á koron oraz wiele ná głowie maiaca. Co śie tytulu tycze vocabatur VERBUM DEI. *Nazwiskiem. Słowo Boże*; co godnośći habebat in fæmore suo scriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium. *Napis ma ná biodrách swoich Krol nád Krolmi, Pán nád Pány.* Wtym widzeniu dwie mi rzeczy dziwne; dziwuie śie naprzod/ czemu v tego ieźdcá iedna głowá/ á koron wiele/ drugá/ czemu imienia krolewskiego nie ná czele/ podług obyczáiu innych obywatelow niebieskich/ ále ná biodrách nośi? Mam zá to/ że korone iedne ma dla śiebie: drugie roliczne dla innych Krolow; gdyż on to iest á nie in-

4. *Esd.* 2. ny/ ktorego Ezdráß w posrzodku Krolow widźiál/ Iuuenis statura celsus singulis eorũ capitib⁹ imponebat coronas & exaltabatur magis. Tytuł záś w ktorym wszystkie Krole ogołẽ wspomniano nośi na ledzwiách. bo iáko zledzwi ludźie ták z tego niebieskieg⁹ Krolá rodza śie náźiemi Krolowie. Zá czym chwale to wam miłośćiwi Naiaśnieyszy krolowie/

Dobrze że śię Krolowie piszą DEI GRATIA

że kiedy śie ná mandatách/ vniuersałách/przywileiách Krolmi piszećie/ *Dei gratia* prydáiećie: bo coż przez to czynićie? iedno swoy strumiczek do zrodłá/ swoy promiczek do słońcá przywodźićie. Tenże stylus y w twoiey Naiáś: *WLADISLAWIE* słynie/ y słynac będźie kancelláriey: pisáłes śie nie dawno z łásti Bożey Krolem Szwedzkim/ pisáles śie z drugiey łáski Bożey obránym Cárem Moskiewskim/

będźiesz

będźieß śie pisał ná potym przy owych tytułách z trzećiey łaski Bożey Krolem Polskim: bo on niebieski iezdźiec ná innych Krolow ßczegulne głowy / ßczegulne ma korony: lecz ná twa iedne głowe trzy korony rázem kładźie; ku innemu kázdemu Krolowi iest REX REGIS: ku tobie iednemu iest Rex Regum; innym dość ná iednym z nieba Amen: tobie troie Amen/ Amen/ Amen. Cesárzowi dość ßeść kálkulow ná stole/ siodmy ná powietrzu: v ćiebie ná sámo Krolestwo Polskie ták wiele kálkulow/ iák wiele Elektorow/ to iest/ Koronnych y Litewskich Szlachćicow/ á trzy/ bo ná troiakie państwo/ wißące kálkuły ná powietrzu.

A bym te proposicya łáskom wáßym obiásnił/ że do stánowienia ná ziemi kozdego Krolá ma Niebo/ ábo ráczey Bog swoie interesse/ z ktorego to Dei gratia wypłynęło: przypomnię łáskom wáßym one mutete Annyzácney w stárym záko nie heroiny/ ktora oná Pánu Bogu dźiękuiąc zá Sámuelá synà/ przyßłego wielkorządzcę Izráelskiego opiewálá; spiewáiąc ná pádłá ná ieden głęboki w Theologiey dißkurs. ßkad to pochodźi że *Pan vbogiego czyni z bogáczá! poniżáy podwyższá, wzbudzá z prochu nędznego, á z gnoiu podnosi vbogiego, áby siedźiał z Xiążęty, á stolicę chwały otrzymał:* y náznacza te przyczyne. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem. *Abowiem Páńskie, są źáwiasy źiemi, y postánowił nád niemi koło.* Ktorego mieysca rożne miáiąc wykłády/ podoba mi śię ow wykład Hugoná Kardynáłá; że tu Anná nád wschodnym/ záchodnym/ południowym/ północnym źiemie krá-iem/ vpatrzyłá iedno nie fortuny/ále prowidentiey Boskiey koło/ ktorego obrot iáko inne w ludźiách odmiány y paroxi-smy spráwuie: ták Krole podług mieysc y czásow im postá-nawia. Widźiż prowidentia Páńska rożne ma sposoby w podawániu Monárchow rożnym národom; dlá tego też nie iednako śie Bog z tym kołem po wßyskiey źiemi rządzi.

1. *Reg.* 2.

Rozmái ćie Bog koło obrácá ku stá-nowie-niu Krolow.

Náprzod to koło sam tylko Bog rękomá swemi obrá-
ca; gdy z rámienia swego nikogo sie o to nie dokłádáiac
1. Krolá podawa. Tákim sposobem podał ludowi Izráel-
Sam tylko Bog Kołem obràca. skiemu Dawidá. Náwroćił koło ku Bethlehem miasteczku/
á miánowićie ku domowi Isai: przyszedł tám zá vkázániem
Boskim Sámuel máśćić iednego/ á nie wiedźiał ktorego/
Izái syná na krolestwo; ukáża mu pierwszego Eliaba/ po-
1. Reg. 16. doba śie Sámuelowi z vrody: spoizrzy ná koło Boskie/ ieśli
ná nim stánie/ mowiąc/ *Izali przed Pánem iest pomázánieć*
iego? lecz koło nie stáneło. *Nie pátrz* (mowi Bog) *Sámu-*
elu ná twarz iego, áni ná wysokość wzrostu iego, bom go odrzu-
ćił. áni podług poyzrzenia człowieczego ia sądze, bo człowiek
widźi co śię pokázuie, á Pan pátrzy ná serce. I záwołał
Izai Abinadába do Sámuelá. Sámuel spoyzrzy znowu ná
koło Páńskie/ ieśli stánie: nie stáneło. Przywiodł Izai z
nowu Sámmá; y ku temu koło Páńskie nie stáneło. Przy-
wiodł po tym śiedmiu synow przed Sámuelá; spoyzrzy Sá-
muel z nowu ná koło Páńskie/ ieśli śie przećiw ktoremu zá-
stánowi/ y obaczy że śie obrácá daley/ y rzecze *Nie obrał*
Pan zádnego z tych. Czy iuż to wszyscy synowie? odpowie-
dźiál. Isai. *Ieszcze ostał máły y pásie owce.* Rzekł Sámuel/
poszli á przywiedź go, bo nieśiadziem do stołu, áż tu przyidźie.
Przyszedł: spoyzrzy Sámuel ná koło; stáneło. Rzekł Pan;
wstáń á pomáż go boć ten iest. Wźiał tedy Sámuel rog oliwy,
y pomázał go w pośrzodku bráciey iego. y obrocony iest Duch
Páński ná Dawidá. Miłośćiwszy Boże/ ktozby kiedy my-
ślił o pástuszće ná Krolestwo? nikt z ludzi nie myślił/ Bog
sam myślił: ktory śię nikogo nie dokładał w tym kołá obro-
ćić. Przetoż znáczna iest w promocyey takiey Dei gratia.
Descendi, mowi Jeremiász/ in domum figuli, & ecce
Ierem. 18. ipse faciebat opus super rotam, & dissipatum est vas
quod ipse faciebat è luto in manibus suis, conuersusq;
fecit vas alterum sicut placuerat in oculis eius, vt face-
ret. *Wstąpiłem do domu gárcárzá iednego ktory robił robotę*

swą

swą ná kole; skáźiło śię naczynie, ktore on czynił z gliny rękoma swemi, á on wroćiwszy śię vczynił insze naczynie, iako śię w oczach iego podobáło. Kręći śie ná czás koło Páńskie w Krolestwách / y zmierzá wrzkomo ku iednemu / ktorego y vrodá / y fámilia y fauor wiela ńárządy námyká / wszyscy tuszą że będźie z niego Miłośćiwy / Naiáśnieyszy Pan / aż Bog foze popsuie / y tego náczyniem wybranym Krolestwu poda / o ktorym nikt myśli nie ma.

Powtore to koło Bog w rękę oddáie ludźiom / áby im przez rodzai pospolity obrácali / ordinuiąc / áby tego witáli Krolem / ktory śię pierwszy z Krolá narodźi Oycá / sám tylko sobie generalny naturze obwiązány konkurs zostáwuiąc / á nie więcey czyniąc / áby kto był Krolem niżli áby człowiekiem; dla czego też może śię to koło nazwáć *Rota natiuitatis*, ná ktorey Bog genealogia Krolewska rospisuie / wnuki / práwnuki / paprawnuki. Za tákim kołá obrotem stánał kożdy Krol Judźki / począwszy od Roboámá / ktorego przodkowi Sálomonowi dał Bog koło w ręce. Ponam in sæculum sæculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli. Jáko ná sphærze słoneczney rozráchowano dźień pod dniu: ták ná tym kole Bog rozráchowáł Krolá po Krolu: Dauid ex ea quæ fuit Vriæ genuit Salomonem, Salomon genuit Roboam, Roboam autem genuit Abiam, Abias autem genuit Aza, Aza autem genuit Iozaphat, Iosaphat autem genuit Ioram y dáley: ktemu iáko miedzy dniem á dniem srzodkuie noc: ták miedzy Krolem á Krolem srzodkuie śmierc: ieszcze iáko miedzy dniámi iedne są święte / drugie powszednie: ták miedzy Krolámi iedni są święći: drudzy świátowi. Nawet iáko dźień bywa ieden dłuższy / drugi krotszy: ták y Krol ieden żyie dłużey / niżli: drugi: bywá dźień ieden iáśny / drugi chmurny / mglisty / niepogodny: ták Krol ieden wesoły / drugi kwaśny / nielitośćiwy / przykry. Miłośćiwi Krolowie Hiszpáński / Francuzki / Angielski / Dunski lubo gośćincem nátury przez suc-

2. Ludźiom to koło Bog oddaie. *Iac. 3. Matth: 1.*

Krolowie dniom podobni.

II. cesśia thronow dochodźicie; przećie y wy *Dei gratia* Kolá-
mi śie tytułuyśie: bo czy to mała pierwßá *Dei gratia*, że-
śćie ná płodne rodźiće nápádli? czy to y drugá mała gratia/
żeśćie w żywotách mátek wáßych nie pomárli? czy to mała
trzećiá *Dei gratia*, żeśćie pierwßym narodzeniem ná świát
wyßli? żeśćie náwet tych lat/ w ktorych was berło potyka/
Alb. in Mag: natur. dopędźili? Dáie znáć Albertus Magnus/ że w Wene-
cyey w kośćiele Márká S. widźiał kámień/ Achátem go
zwano/ ktory głowy krolewskiey vkoronowáney/ zlinyi ál-
bo z żyłek iákichśi przyrodzonych wyrażny ná sobie miał
konterfet; pytam komu ten kámień powinien zá krolewską
twarz y korone? nie rzemieśnikowi/ bo czy ćiosány? czy ſtru-
gány? czy ryſowány? nie; winien tylko sámemu natury Au-
thorowi.

3. Pospołu ż ludźmi Bog kołem obraca. Potrzećie to koło Bog z ludźmi wespoł osobliwym konkurſem obraca; to ieſt pospołu z ludźmi Krole przez wolne głosy obiera: dla czego też to koło nazwáć możem/ *rotam in medio rotæ*, ponieważ w rady y wotá ludzkie/ bez naruśenia swobody y wolności/ wchodza rády y wotá Bozkie. Zá takim koła obrotem ſtánął Saul Krol pierwßy Izráelſki/ bo przez losy był obrany/ ná ktorych sposob (iako ſtárśi Rabinowie twierdzą) lud śie zmowił/ y zá kándydaty dwánaśćie ſtawił pokolenia; z tych padł los ná pokolenie Bę-
Ezech: 1. 1. Reg. 10. iáminowe/ po tym ná familią Metrego/ y obrácało śie koło Elekcyey Páńskiey/ áż ſtáneło na Saulu synu Cis. Zá tákim też koła obrotem/ y ćiebie cny narodźie Polſki Litewſki oyczyzno złotá/ krolowie ſtáwáia/ zá wolnemi głosámi pod niewidomym/ direktorem Duchem S. á widomym Nay-wielebnieyßym Primáſem/ korony y berłá biorą. Twoy to miedzy wiela innemi narodámi przywilej/ w ktorym zdwiemá tylko w Europie Rzymſkiemi ſtolicámi Apoſtol-ſka y Ceſárſka rowność maß/ á innych zazdrość ná śie obracaß.

Chwaleć to/ że v ćiebie płuży nie fortuná/ nie potegá/

nie

nie naturá/ ále sámá tylko cnotá: w dziedźictwo kleynotu nie dáieß/ ktoregoś sáma nie dźiedźictwem ále odważnym nábyłá dźiełem/ mieczem/ krwią/ od iednego gniazdeczká kilku białych orlat/ tám gdźie dziś Gniezno/ záczawßy: chwale/ że tego po liniey nie pußczaß/ czegoś sámá nie przez prostą linią/ ále kręcąc śię y potych y po owych trudnośći ámfráktách dostáwałá: chwale/ że lubo cnotę Krolow zeßłych Pánow swych poważaß y miłuieß: przećię wiedząc/ że nie záwße bywáią potomkowie cnoty rodźićielskiey dźiedźicámi; gdyż z Dawidá świątobliwego vrodźił śię Amon kaźirodźiec/ Absalon prześládowca/ Adoniaß domowy zwadźcá: z Salomoná mądrego Roboám głupi/ ktory ná rádźie młodych polegaiąc/ dźiesięć powiátow rázem vtráćił; z Jozáphátá przelewáiącego krew nieprzyiáćielską/ wyßedł Jorám przelewáiący krew bráterską: z Joziaßá wielkiego zá cześć Boską zelántá/ wyniknął Sedeciaß bałwochwalcá: wiedząc mowię to oyczyzno/ áczes ná tákie odrodne widoki domá nie pátrzáłá/ boś niemal záwße od pobożnych Pánow/ pobożne Krolewice piástowáłá: wßakże zá powodem Antygoná Macedonskiego Krolá/ ktory oycowskich zasług w synách niechćiáł koronowáć/ własney cnoty po potomkách krolewskich do korony requiruieß.

Chwalebna Polska od elekcyi Krolow.

Kokerus.

Jakoć to chwalę/ tákći zá owo dźiękuię/ że/ áczkolwiek wolnoć y teraz było/ co y przed tym wolno bywáło/ obrácać koło rad y wotow swoich do źiem Niemieckiey/ Francuzkiey/ Węgierskiey y do innych wßystkich świátá kráiow: przećię iednák krwie Jagiełowskiey nigdy nie miiaß/ być iey przyßło y zá morzem ná czás ßukáć. Czyniß to pomniąc ná świątobliwego onego przodká Władysłáwá Jagiełá pobożność/ ktorą w tobie rozkrzewiał; ná ono ßczęśćie/ ná on pokoi złoty/ ktorego cię nábáwiał; ná sławę/ ktorąć iednał; ná zasługi ták w boiu/ iák w pokoiu/ ktoremi v ćiebie iák fundamentá nieśmiertelney potomkom pámiątki y áceeptácyey zakładał/ ná dźielne odwagi/ ktoremi y przez

Dobrze czynią Polacy, że z domu Iagiełà obieràią Krole.

śie / y przez syny / przez wnuki / y práwnuki gránice twe roszerzał; w spráwiedliwość / ktora naywiernieysza krolestw strazniczka iest / opátrzył y pomnożył.

Dziękuieć nawet y zá to / żeś obrotem rád y wotow swoich ná Naiáśnieyszym *WLADYSLAWIE ZYGMVNCIE* Krolu Szwedzkim / obránym Cáru Moskiewskim stanełá. Bo luboś miáłá innych wszelkiego poszánowania / baczenia / y samego krolestwá godnych Naiáśnieyszych Krolewicow bracyi iego / po Naiáśnieyszym *ZYGMVNCIE* Krolu Polskim y Szwedzkim pozostałych potomkow; wszákże obeyrzáłáś śie oyczyzno ná godnieysze do rzadow látá; obeyrzáłáś śie ná pieczętowáne po krwawych polách meritá; obeyrzáłáś śie ná większa experientia / ná rozległa po postronnych kráiách sławe / po ktorych on nie tylko swa krolewska osobe / ále y świátu pozorna roznośił cnote / dźielność y rozrywke. Zálećiłáś w tey mierze wierność w dotrzymániu onych obietnić / ktoreś po národzeniu tego Naiáś: *WLADYSLAWA* często / á gęsto świętey pámięći *ZYGMVNTOWI III.* Krolowi swemu przy winszowaniu czyniłá; żes iuż nie miáłá więcey zá morzem / áni przez trzećie Krolestwo Páná szukáć; á przy tym wygodźiłáś swemu pożytkowi / wygodźiłáś sławie v obcych národow / wygodźiłáś Chrześćiáńskich Panow affektacyey / wygodźiłas oczekiwániu wszystkiey Europy / á świátuś ná oko pokázáłá / żeś dobrze / vmieiętnie / rostropnie obrotámi rad seymowych száfowáłá.

Dobrze y to vczynili, że Naiás. Władysłáwá obráli.

Á luboś Rzeczyp: wolno kołem wolney Elekcyey wespoł z Pánem Bogiem obrácáłá / przećie iednák wiedz wiedząc / że Bog przodek trzymał w tym obroćie; bo on tákie Krole / ktore swobodá ludzka obiera / w wiecznośći przeyrzenia przeznacza / y w czásie niegdy wprzod osobe námienia / potym żadnego wolnośći Elektorow vszczerbku nie czyniac / ták głosy sposabia / że tego / ktorego zámierzył / nie pochybnie thron potyka. Bierzcie tego przyklad o Saulu

Wobroćie tego koła Pán Bog przodkuie.

pierwszym

BIBLIOTEKA OSSOLINEUM

pierwszym Krolu Izráelskim / o ktorym iużechmy słyszeli / iż losem od ludu namowionym obrány był: wszakże dwa rázy go przed Elekcyą Bog Sámuelowi námienił / raz dniem obwieszczáiąc; Hac ipsa hora quæ nunc est cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum Ducem super populum meum Israel; á drugi raz pálcem vkázuiąc; Ecce vir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo. Pełne są podobnych przykłádow y swieckie Kroniki. Pisze Kráńzius / że pod ow czás / kiedy w Czechách Libussá / nie białogłowskiego animuszu Pánná krolowáłá / nápárli śie Senatorowie / áby sobie koniecznie mężá iákiego do rządow ták wielkich przybráłá; oná długo sie oćiągawszy od Bogá przez orákulum nápomniona / kázáłá swego nákocháńszego párepę naystroiniey vbráć / ná ktorym więc sámá ieżdżałá: Vbrano / z stáyni wywiedziono; kázáłáż go wolno puścić / á Senatorowie wszędźie zá nim chodźić / dawszy im przestrogę / że ieśliby ich koń ná człowieká iákiego ná stole żeláznym iedzącego nawiodł / y przed nim stánął; áby tego nań wsádźili y przywiedli. Idźie koń vbrány przez polá / przez bagniská / przez brody / przez lásy á Senatorowie zá nim; aż nie rychło pod sáme południe / nayda Przybysłáwá prostego kmiotká / ktory orániem sprácowány wywroćiwszy płużycę ná płaszczyźnie lemieszá żeláznego iák ná stole obiad iadł. Tu kon stánął; á Senatorowie zaraz Przybisłáwá wzieli / ná koniu posádźili / do Libussy z wielką vczćiwośćią przywiedli; ktorego gdy sobie zá małżonká wźięła / RP. Czeska zá Krolá sobie obráłá. Pod czás pánowánia iego / wielkiego pokoiu / szczęśćia / sławy / Czechowie záżyli / á pośmierći ná pámiątkę owę płużycę w Prádze w Wácłáwá S. kośćiele chowáli / á przed nowym Krolem ná koronáciey iák kleynot nadroższy nośili. O nie poięta opátrznośći Páńská / iáko to z daleka ná czás zaczynasz! iáko przeznaczasz! iáko śrzodki do thronu zgotowánego sporządzasz!

1. Reg: 9.

Vandal. 1.

Przeyrzenie Boże około Naiás: Władysława ná krolestwo.

Aza y w tobie Náiás: WLADISLAWIE rowney prowidentiey Páńskiey żywego nie mamy wizerunku? y ćiebie Bog miedzy Krole Polskie od wiekow przeyrzeniem policzył/ á wczáśie przez orákulum/ to iest/ przez Polskiego náßego Sámuelá/ Societatis náßey Kapłáná/ záwołánego od żywotá pobożnośći/ od náuki od chwały Bożey zárliwośći ná dworze Náiáśmieyßego rodzicá twego Kaznodzieie X. Piotrá Skarge námienił. Ten oćieć w Postyly kazań swoich Roku 1595. táki o tobie/ kiedyć ießcze tylko było nád rok dwie niedzieli/ iák łabędz w ßędziwey stárośći Duchem Boßkim nátchniony wyrok Boßki drukiem świátu podał.

Orakulum o tym Polskie.

Ty Synaczku Krolem Polskim zwány/ służyc Pánu twemu/ ktory ćie stworzył w dobrym spráwowániu ludu iego bedieß: wladnąc maß sławą Władysłáwie/ ábys ią z narodem y ludem twoim podniosł á ponizoną podwyższył/ pobożność y męztwo Jágielá Władysłáwá/ y drugiego tegoż imienia synā iego/ ktory męznie zdrowie swoie ná potrzebie Chrześćiáńskiey przećiw Turkom v Warny położył/ mieć máß: ábyś z rodzicem twoim y z ludem twoim był błogosławiony ná wieki.

Prognostyk Polski.

A za tez Senatorowie oboigá narodow prognostyku sobie o krolowániu twoim przyßłym nie czynili z konia twego/ ktory śie y tám y sám po krwáwych polách przebiegał? z żelázá twego/ nie ktoregoś w pokoiu w sposob stoku záżywał iáko Przybysław: áleś w boiu w sposob oręża dobywał/ iako Władysław; nie do obiádu/ iáko Przybysław: lecz do niewczásu iáko Władysław. Azać nawet Pán Bog nie

nie vstał gościńcá do Kroleſtwa? bá ták vstál / że wßytkich 16
ſercá ktobie nákłonił / wßytkich głoſy ku tobie obrocił / y ná
thronie oycowſkim w wolnym narodźie poſadźił. Znaß ná
oko / żeś *Dei gratia* ſtánął v nas Krolem Polſkim; znaß / y
my znamy w wyſádzeniu ćiebie nárzady Kroleſtwá / Xieſtw /
y wielu Prowinciy łáſkę Boża / zá ktora oto dźiś Krolowi
nád Krolmi dźiękuiemy / á maieſtatu iego proſiemy / ábyś
ty nam długo fortunnie pánował / ſławę narodu rozkrze-
wiał / praw / przywileiow / y wolności náßych miłośćiwym
pátronem był / gránic rozprzeſtrzenicielem / meprzyiaćio-
łom poſtráchem / poddánym cnot Krolewſkich / w ktorych
obfituieß / konterfetem. *Fiat, Fiat.*

CZĘSC WTORA

Jż Bog o porzadnych Elekcyách Krolow znákámi zwierzchnemi pod czas vpewnia; á co my też mamy zá znáki tego, że niebo weſpoł známi Krolá Jego Mośći WLADYSLAWA ZYGMUNTA obieráło.

Nie zá wsze źiemiá zniebē ſię zgadza w obierániu Krolow.

Oniewaß niebo y źiemiá dwie Rzeczypoſpolite wolne ſą / wolne zá tym głoſy y loſy maią / nie záwße ſię w obierániu Krolow ſłuchaią. Nam: Chrześć: Bywa to / że ſię źiemiá niebá w ták powáżney ſpráwie nie dokłada; ále tylko reſpektámi ſię ludzkiemi rządząc / ku potędze / krwi / przyiáźni / rády obraca. Apprehendet vir fratrem ſuum, & domeſticum patris

patris sui, & dicet. Vestimentum tibi est, Princeps esto noster. Bywá y to/ że niebo na ziemskie Elekcye często pieczęci nie przykłada. Raże sie Bog przeciw Izráelskim Elekcyom Ozeaszowi protestować. In gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum domini, &c. ipsi regnauerunt & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Bywa náwet y to/ że Krol zniebá authentyku vpodobaniá Boskiego nie ma; bo go tylko Bog zá grzechy ludzkie przepuszcza; iáko przepuścił Jeroboama zá grzechy Izráelskie/ do ktorego lubo przez Izáiasza Proroká mowi/ Ecce ego scindam Regem Salomonis, & dabo tibi decem tribus: wszákże przez to (dabo) podług tłumáczow mieyscá tego/ nie znáczy sie rzetelne ná regiment podáwánie ale tylko Boskie wsposob karaniá zá schysme ludu/ przepuszczenie. Iż tedy trudna rzecz iest miedzy Krolem od samey tylko ziemie/ á Krolem od ziemie oraz y niebá podanym rozeznáć; dla tego Bog zwierzchnemi pod czás znákámi obwieszcza/ ná czyie Elekcya z suffrágium swoim naywaznieyszym przypadá. Ná czás abowiem przez nieme iakie stworzenie osobe ná regiment vkázuie. Tak Gieyserykowi Wándálskiemu Krolowi Marcyaná przyszłego Cesárzá pokázał/ kiedy sie nád nim w wiezieniu siedzącym/ orzel co raz przelatywał. Ná czás kogo podácmyśli od wiszącego iákiego niebespieczenstwá opatrznośćia wáruie. Tak warował nie tylko od Athálicy Joasá na Izráelskie Krolestwo; ale y Theodosiuszá od Wálensá ná Cárogrodzkie Cesarstwo. Chcąc wiedzieć/ á rácey zábić Wálens następce swego ná wschodnie Cesárstwo/ zażył nie tak prognostyku iako gustu. Popisał ná stole wszytkie litery Grœckiego obiecádłá á przy káżdey literze posypał kilká ziarnek ieczmienia; puścił tedy kurá przeciw pokármowi y literom/ wrożąc/ że ieśli kur ziarn przy ktorych literach nie pozobie/ tym mu sámym nástępce początek imienia od liter pozostałych máiącego pokaże. Przechadzał sie kur miedzy literámi: y od innych wszytkich

Isai. 3.

Ose 8.

2. Reg: 21.

Bog pod czás oswym podániu Pánow, znakámi oznacza.

Bar. tom: 5. Annal.

4. Reg. 11.

In histor. Eccles.

litr

liter źiárná pozobál; tylko źiarn przy literach θεω áni tykał; domyśláiąc śie tedy Walens / że ma nástąpić ábo Theobulus / ábo Theodorus / ábo Theodatus wszytkie Theobule / Theodory / Theodáty / ktore za pilnym opytem náleziono pozabiiał / a Bog tym czasem Theodozyuszá táiemnie przechowywał / ktory korone po nim odźierżał. Ná czás defekt iáki źiemie około inaugurácyey Krolow obmysłem y sposobem cudownym zakłada; táki záłożył defekt przy Koronácyey Klodoweusza Francuskiego Krolá / ktorego kiedy Remigiusz ś. Biskup Remeński ná Krolestwo máśćić miał / oleiu swiętego Kápellan przynieść zábaczył. Co tu czynić? owo tu niepodobna śie Kapellanowi przez lud śćiśle nabity przećisnąć; owotu bez oleiu swiętego nie podobna w ceremoniách około Krolá postępowáć; áliżśći Bog zrządźił golębiczkę ktora ná ten czas nie wiedźieć zkąd przylećiáłá / y w nosku ámpulkę z Krzyżmem przyniosłá / ktorym Klodoweusza pomászczono / y po dźiś dźień Krole Fráncuzkie mászcza. O spráwo przemysłu Boskiego! O rado mądrośći nie źiemskiey! ále niebieskiey!

Gaguin de rebus Franc.

A ia co zá cudowne znáki Naiaśnieyszy Władysłáwie Zygmuncie znáydę / ktoremi sympátya niebá z źiemią ná porządne obránie twe pokaże? Wtey mierze / aczkolwiek bym mogł do onego pospolitego znáku Krolewskiego od Agezylauszá Lácedemońskiego Krolá podánego áppellowáć / Illos Reges Diuino munere dari, qui dicunt optima, agunt honestissima; bo kogoż rostropne twoie słowá / przezacne twoie dźiełá / Krolewskie cnoty / známienite zábáwy godne v nas na wdźięczność / godne v potomnośći na nieśmiertelność zarobki nie vpewnią; że zpowołánia práwie Boskiego máiestat thronu Polskiego ośiadasz? wszákże ktoby requirował inszych cudownych z niebá znakow / y na tych tobie przyszcześliwey Elekcyey twey nie zeszło / w ktore kto pilno wgląda / pewnie z Dawidem zawoła A Domino factum est istud & est mirabile in oculis nostris Ja / kiedy

Znák pospolity powołania ná Krolestwo.

Bruson. lib. 7.

Psal. 117.

 śie

śie o nich zámyślam / cudámi ie Polſkiemi nazywam ; bo ich Polſká nigdy przy Elekcyách nie widźiáłá / á watpie żeby y ſłyßáłá : cudá / ktore mamli z iákiemi cudámi cudzoźiemſkiemi rownáć / nie mogę z lepßemi / iáko z onemi Jráelſkiemi z wynálaſku Ducha S. znákámi ktoremi kiedyś Bog przez Sámuelá Proroká o rzadney Saulá náKroleſtwo Jzráelſkie wokácyey vpewniał. Námieniwßy Sámuel Sáulowi imieniem Bożym przyßłe Kroleſtwo ; áby to Saul nie zá rzecz płonna / ále właśnie zá wola Bożá poczytał / trzy mu tego znáki podał. Pierwßy znák. *Potráfienie dwu mężow*

1. Reg: 10. *oznáymuiacych o znaleźieniu oślic zgubionych.* Cum ábieris hodie à me, inuenies duos viros iuxta ſepulchrum Rachel in finibus Beniamin, dicentq; tibi. Inuentæ ſunt aſinæ ad quas ieras perquirendas. Drugi znák *Nádeśćie trzech gośći z offiárámi y pozdrowieniem.* Cumq;

Verſ. 3. abieris inde, & vltra tranſieris, & veneris ad querçum Thabor, inuenient te tres viri aſcendentes ad Deum in Bethel, vnus portans tres hædos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini ; cumq; te ſalutauerint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum. Trzeći znák. *Napádnienie ná Prorokow gromáde rokuiacych przy orßaku ſpiewáiacych y gráiacych.* Poſt hæc veniesad collem Dei, vbi eſt ſtatio Philiſtinorum, & cum ingreſſus fueris ibi vrbem, obuium habebis

Verſ. 3. gregem Prophetarum &c. & ante eos pſalterium, & tympanum, & tibiam, & cytharam, ipſoſq; prophetantes, & inſiliet, in te ſpiritus Domini & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum. Te znáki iak pewne áſtá dawßy / zámyka rzecz Sámuel. Quando ergo euenerint ſigna hæc omnia tibi, fac quæcunq; inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt.

Jeśli ia też te wßyſtkie znáki ábo rácżey náße Polſkie cudá przy Elekcyey twey Naiáśnieyßy Krolu tym porządkiem wylicze ieśli kożde ná oko pokaże ; koniecznie a nie pochybnie

dybnie cię / że tecum est Dominus; to iest / że śie do miá- 20
nowania twey przenadostoynieyßey osoby Nieboż przyłożyło;
wpewnie y łáski wáße / że ieśli / to / co śie w Warßawie pod
cżás Elekcyey wáßey dźiáło vważyćie / łátwie Sámuelowi 1. Reg: 10.
mowiacemu vwierzycie. Certè videtis quem elegit Do-
minus, quoniam non sit similis ei in omni populo.

PIERWSZE CVDO POLSKIE.

Pokoy pospolity domowy po dczás Elekcyey Wárßáwskiey.

CHcąc Sámuel o woli Bozey Saulá vpewnić ná Páń-
ſtwo Jyráelſkie / dáie mu tego znák pierwßy záiſte ná
pozor nie poczesny. *Gdy odeydźieß, právi, odemnie;* 1. Reg: 10.
naydźieß parę mężow v grobu Rácheli ná gránicách Beniámin.
y rzeką tobie, NALAZŁYSIE OSLICE. Co Sámue-
lu? Jnie należyß iuż Saulowi myślić o czym inßym po-
ważnieyßym y pilnieyßym? o seymách / o rzadách / o krole-
wſkich intratách / o poborách? Jpierwßyß iego koncept
ma bydź o oślicách? Jużci to Saul nie pástuchem: ále Kro- *Isai.* 32.
lem / Princeps quæ sunt digna Principe cogitabit. á
Krolem tákim / ktoremuż dopiero powiedźiał / Liberabis *Ibid. v.* 1.
populum Dei de manibus inimicorum eius, qui in cir-
cuitu eius sunt, iemu woiować bedźie náleżáło. Day mu ty
ráczey ten znák / że nálazły śie konie / rynßtunki / zbroie / oręże / Należie
nie oſlice. niem o-
slie Bog
Sámuel co mowi nie z śiebie mowi / patrzćie ná rádę Saulá v-
Boſką. Chćiał Bog Elekcya Saula pospolitym pokoiem pewnił
domowym obwárować przez oślić nalezienie. Bo cy nie o krole-
wiedzą łáſki wáße / tak wielka była po zgubie támtych oślic / ſtwie,
y tu y owdzie turbácia? Oycu Cis dla ßkody; turbacia dla po-
Saulowi y czeládzi dla zguby ktorey ßukáli; turbacią rozli- koiu w
cznym wieſkom / miáſtom / powiátom w ktorych śie poſtá- Elek-
cyey.

ńey o osłicách przezepytywáli / śperáli / páśtwiśká y obory tám y sám zwiedzáli. Transierunt per terram Saliśsam & non inuenerunt, transierunt & per terram Salim, & non erant, & per terram Iemini, & non repererunt. Wielki niepokoy wielom te o oślice zgubione zádawały. Bog tedy chcąc áby spokoina była Saulowá Elekcya; áby w pokoiu y sam w osobnym / y wśyscy w pospolitym zostáwali / ordynował / áby mu to powiedźiáno przy grobie / ná ktory ludźie pamiętáiąc nie rádźi śie z prawdą miiáia; Inuentæ sunt asinæ.

1. Reg. 9.

Naywielebnieyszy Prymásie / Jásnie Wielebni / Jásnie Wielmożni Senatorowie / Vrodzeni / Slachetni z kołá Rycerskiego Pánowie, y wy wśyscy / ktorzyśćie v grobu iuż nie tylko Rácheli Naiásnieyszey Konstáncicy Krolowey, ále y sámego Pátryárchy Jakubá Naiásnieyszego ZYGMVNTA Krolá w Wárszáwie stanęli / á zázyliście tákiego pokoiu; nie mowie na wálnych Seymach / nie mowie ná gromádnych Trybunałách / álechoć powiátowych wáżnych ziázdách?. Jeśli iedno z drugim zrownáćie / á vważyćie że pod ow czas / kiedy śie śćiągńeli niemal wśyscy Senatorowie / wśystkie Woiewodzwá / powiaty gromádne woyská; pod ow czas kiedy Pan ná márách / Pani ná márách / pod ow czás kiedy traktaty śiedmioniedźielnie o wśytkich práwách / wśystkich wolnośćiách / o obrániu sámego Páná / zá ktorym zdrowie náśe y maietnośći náśe; á przećie nikogo / nie mowie nie zábito ale áni rániono / áni strzelono / áni znáczmeábo vśkodzono / ábo znieważono. Jeśli mowie to v ważyśie; ow pokoy / nie pokoiem / ale cudem Polskim názowiećie / mowiąc z Dawidem: Manus Domini Excelsa, & non nostra fecit hæc omnia. O czym kiedy ia śie tez w myśl zápuszczam / nazwiśká iákiego mieyscu onemu rad y deliberátiy wáżnych śukam. Ono mieysce czy nazwać mam obozem czy kośćiołem? Jeśli obozem; názowie obozem Jakubowym / álbo ragey Anielskim. Bedąc Jakub w dro-

Cudowny pokoy w naszey teráźnieyszey Elekcicy.

Psal. 96.

dze

dze do Mezopotámiey / obaczy vfce iákieś niebieſkie / y mo- 22
wi. Caſtra Dei ſunt hæc, & appellauit nomen loci illi-
us Managaim, Caſtra; á przećie tám Jákub zgielku nieſły- Gen. 32.
ßał / bitwy nie widział. Jeśli kośćiołem; názowie kośćio-
łem Sálomonowym. Malleus & ſecuris, & omne ferra- 3. Reg. 6.
mentum non ſunt audita in domo, cum ædificaretur
domus Domini. Nie dziw; bo go z kámieni cioſanych /
heblowánych / y doſkonále wyrobionych ſkładano. V nás
dziw; bo iák wiele trzebá było pocioſywáć / iák wiele exor-
bitántiy heblowáć / iák wiele z conſtitutiámi oboygá národow
wyrownywáć! Jeśli obozem; názowie obozem Sunami-
ckim. Quid videbis in Sunamite niſi choros caſtrorum? Cant. 6.
W obozie ſpodziewałbym śie bitwy / aż nie ſłyßę / tylko cho-
ry / tylko porządne deliberátye / orácye / legátye / odpowiedzi /
nigdy ſtrzelby. Jeśli kośćiołem; názowie kośćiołem po- Fulgos.
koiu / ktory Weſpáſianus wroćiwßy śie do Rzymu reſtau-
rował / áby w nim ſkárbow z kośćiołá Hierozolymſkiego
wyniesionych dochował. Dochował ći / ále yż zá zaporámi /
zamkámi / kłodkámi nie dziw; to v nas dziw / że nam otwo-
rzyſte pole immunitates, iura, ták ciuilia, iáko y Eccleſiaſtica,
w wßelkim wárunku dotrzymáło.

O we ßope iáko názwáć! názowie ia wieża Dawido- Cant. 4.
wa; mille clypei pendent ex ea, omnis armatura for-
tium. Lubo vfcámi ſtáły woyſká; nie tysiącámi / ále nie-
mal millionámi: przećie oręża wßytkich nie były w vżywá-
niu / ále w záwießeniu ná iednym kołku oſtrego poſłußeń-
ſtwá.

Onemu wáßemu okopowi nazwiſká w kalepinie świá- Chryſoſt.
tá tego nie náyduie. Bo on okop nie był mieyſcem tego oratione de
náßego / ále iákiegoś inßego świátá. Coż ieſt ten świát? S. Philoge-
ieſt iedno mieyſce podług Chryzoſtomá S. vbi calumniæ, nio Tom. 3
vbi invidiæ, vbi perturbationes, vbi cupiditates,
vbi innumerabiles inſidiæ, vbi quotidianæ ſoli-
citudines, vbi perpetua, ſibiq; ſuccedentia mala

sunt, innumeros ex omni parte dolores afferentia, á
przyczyná tego wßytkiego iest para słow MEVM ac TVVM,
frigidum illud verbum, & quidquid est malorum in
vitam nostram inuehens, innumeraq; gignens bella.
W náßym lepák obożie nullæ calumniæ; nullæ inuidiæ,
nullæ perturbationes, nullæ iræ Czemu? bo lubo zimie/
nie było zimne ono słowo *MOIE y TWOIE. Inventæ*
sunt asinæ, kázdy zostawał przy swym. Nie trudno w gro-
mádzie o zwáde; by dobrze przyczyny nie było/znaydzie zwá-
Apoc: 6. de y w pustkach on/ktorego Jan świety widział. Cum a-
peruisset agnus sigillum secundum, exiuit equus rufus,
& qui sedebat super illum datum est ei vt sumeret pacem
de terra; & vt inuicem se interficiant, datus est ei gla-
dius magnus. Siedzi ná koniu/ prędko śie wiec przeiezdza
dla odległości od powiatu do powiatu; á teraz w bliskości
powiátow zgromádzonych/ by był y koniá nie miał/ mogliby
wiele był złego spráwić y piechotá mießáiąc/ ßczuiąc/ ná
poiedynki zwodzac: ále y ten śie nie vćießył/ żyły koniowi
pod nim iáko kiedyś pod Jebuzeyczykami przederzniono/
miecza przytępiono/ krew od ktorey śie koń czerwienił stáro-
Michea. 4. to/ á zgołá śie wypełniło owo Micheaßowe proroctwo.
Concident gladios suos in vomeres & hastas suas in ligo-
nes: non sumet gens aduersus gentem gladium, sede-
bit vir subtus vineam suam, & subtus ficum suam, & non
Co za przyczyna onego pokoiu wárszawskiego. erit qui exterreat. Cudo Polskie

Kiedy ia śie o przyczynie badam tego nie zwyczáynego
pokoiu/ przychodźi mi ná pámięć ono co czytam w hystoriey
Laguiricyuśá S. Hieropolskiego Biskupá. Ten bedąc w
Thraciey/ przyßedł do Moryßenow/ v ktorych áni spráwie-
dliwość/ áni cnotá/ áni ostrożność w Rzeczypośp. nie
kwitnełá. Skarżyli śie tedy przed nim ná vstáwiczne bun-
ty/ hałáßy/ rokoße/ niepokoie/ wiedząc dobrze maż S o ich
Epitom. var: hyst. mierzadźie, dał im náuke táka. Socialis pax est Moriseni,
soror eius est æquitas; mater sedulitas, filia securitas.

Si

Si germanitatem hanc pacis tenueritis, pacem intus incolam habebitis. Zá czym oni dáli sobie POKOY, ze wßyſtka ta rodźina/ z matką/ z ſioſtrą/ z corką/ wymálować/ tak iáko my owo Zophna ś. z Wiárą/ Nadźieią/ Miłoścą/ maluiemy. O nie w obrázie ále w rzeczy ſámey iák w elekcyey Saulowey/ iák w elekcyey onegdayßey/ pokoy zrodźina ſwa v nas ſtanął.

Pierwsza przyczyna ſurowa ſprawiedliwość

SOROR ÆQVITAS Czemu one oſlice záktoremi śie Saul zápedzał nie zginęły? ſprawiłá to/ ſoror pacis Æquitas; Bo ſprawiedliwość to/ że błądzących nikt nie záiął/ ſprawiedliwość y to/ że ie wrocił/ ieśli ie kto był zaiął. Za tym pokoy. Czemu też v nas kázdy w zdrowiu w ſławie/ w reputácyey/ y w tym wßytkim co z ſobą miał cáły ſtanął? ſprawiłá to táż ſoror pacis æquitas. O tákći/ kochaią śie w ſobie te dwie ſioſtry. Słowa ſą Auguſtyna S. Duæ amicæ ſunt, iuſtitia & pax, ipſæ ſe oſculantur, ſi amicam pacis non amaueris, non te amabit ipſa pax, nec veniet ad te. *Auguſt: in Pſal: 84.* Zá onym Rycerzem/ ktory na koniu czerwonym ſiedząc ludźie ná źieni buntował/ náſtępuie záraz hárcerz drugi. Cum aperuiſſet agnus ſigillum tertium, & ecce equus niger, & qui ſedebat ſuper illum, habebat ſtateram in manu ſua, & audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium dicentium, Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno, & vinum & oleum ne læſeris. *Apoc: 6.* Czemu ten hárcerz w tropy pierwßego zaraz wſtępuie? temu yż ow przećiw práwu mieczá zażywał: tedy ten ßala ſprawiedliwośći w reku ßafuiąc/ ßkod wźiárnie/ w winie/ w oleiu poſtrzega/ y woła. *Ne læſeris; Nie obrażay.*

Wam dáć ten dánk/ wam te ſławę Jáśnie Wielmożni Marßałkowie/ Wielmożni/ vrodzeni oboigá narodow Parlámentarze/ ktorzyśćie ſprawiedliwośćią/ świeta pod ow czas ßafowáli/ byliśćie w wárowaniu ßkod y naymnieyßych Traianami/ byliśćie w dekretách Areopágitami/ byliśćie

liśćie w erekucyey Seleukámi. V wáßych ſubſellia Erat
Iſa. 31. opus iuſtitiæ pax, & cultus iuſtitiæ ſilentium. Dano komu zakaz / trudno nie ſtánać; *cultus*; wtym *iuſtitiæ*; trudnoſćie ná wymowke w nieſłußnośći zdobyc / ſilentium. Potentátowi ſilentium / krewnemu ſilentum / záchowałemu / y przyiaćielowi ſilentium; ſámemu tylko ſpráwiedliwemu *pax*. Nazywáliśćie ten ſad kápturem / radbym wiedźiał iákim? czy świątobliwym kláßtornym? Nie: bo przy owym kápturze / chodźi patientia / á przy wáßym nie chodźi-
Ierem: 15. ká. Qui ad gladium, ad gladium, qui ad mortem ad mortem, qui ad captiuitatem ad captiuitatem? Czy Jáſtrzebi? nie; Jáſtrzab ßárpa / rwie gdźie może / á wam
Deut. 6. ná oczách byłá przeſtrogá Duchá S. Munera excæcant oculos ſapientum, & peruertunt cauſas iuſtorum. Czy ow podrożny? tákieſt: káptur ow ieſt obrona ná dedź y ná plutę: ták tez káptur ow wáß pod czás elekcyey był prawem oſtrym bez appellácyey / ktorymeśmy głowę od grádu ßkod / od pluty krzywd ſąſiedzkich / y ludźi zuchwáłych okrywáli. Dźiękuię wam tedy koło Senatorſkie / y Szlácheckie / żeśćie dobrze około S. ſpráwiedliwośći cześćia z wrzędu Marßałkowſkiey wokácyey / cześćia z Bráckiey delegácyey pilno chodźili; dźiękuia wßyſcy ktorzy tam byli zá pokoy ktorego zázyli. Dźiękuia ktorzy nie byli / że zdrowych / we wßem cálych z wroconych przywitáli / małżonki mężow / ſynowie oycow / oycowie ſynow / ſłudzy Pánow; wkázaliśćie poſtronnym narodom / że y w wolney Rzeczyp: kárność bydź może. Po ßánowáliśćie vmbras zmarłich krolewſkich máieſtatow / á nowemuſcie Pánu otuchę dáli / że śię nápotym w publicznych ziázdách pokoy poſpolity oſtremi warunkami może nienaruſzeniezáchować / y tákie cudo Polſkie ná potym co ſeym widywáć.

Druga przyczyna pilność

MATER SEDVLITAS, czemuż Sáuła w ten czas Bog powołał ná krolestwo / kiedy oślć pilno ßukał? czy wielka rzecz zguba oślt? iuż kiedy Saul krolestwo nalazł / máła

máłá w oślicách ßkodá. Wáß to Pánowie koronni y PP. Litewscy konterfet / wyśćie ná on czás Krolá obráli / kiedyśćie ßkod namnieyßych w Rzeczyp: dochodźili / miárkuiąc śię mądrą iednego Senatorá Athenskiego przestrogą. Nihil est cautis hominibus & circumspectis adeò formidabile, quin diligentia præcaueri possit, nec vllum malum est, quin incautis euenire queat. Otworzyłeś Orle oczy y przed śię y zá śię / patrzyłeś około siebie / ieśliś piorka iákiego nie vronił / bo wieß / co to dźiś vronić piorko / iutro piorko; ßłoby zá tym / że ktoryś śię pod obłoki lotem podnośił / musiałbyś iák podpießáły chodźić. Sublatæ sunt alæ aquilæ, & stetit super pedes quasi homo. Opatrzyłeś śię wßędźie Achábie zbroią / coż potym kiedyś iednego mieysca choć małego nie opátrzył? Quidam tetendit in incertum sagittam dirigens, & casu percussit Regem Izrael inter pulmonem & stomachum. Obwárowałeś Goliaćie pierśi pancerzem / głowę ßyßakiem / ále Dawidowi dośić ná máłey dźiureczce / przez ktorą ćię w czoło tráfi y obáli. Nie wielka śię zda ßkodá kilká włoskow z głowy vtráćić / ále Sámsonie vtráćißli ie; ty ktoryś nie dawno powrozy rozrywał / ßczeką tyśiąc chłopow obálał / wieże / báßty ná rámionách dźwigał; oczy vtráciß / w więzy nieprzyiácielskie przyidźieß / żarna obrácáć będźieß / śmiechem Xiążętom zostánieß. Nie wielka ßkodá / że kropelká w dachu dźiurkę naydźie / ále pátrz co nástępuie; in stillicidiis humliabitur contignatio. Nie wielki ná gorze kamiczek / á przećię tak wielką státuę Nábuchodonozorá bez dokládu rąk obáli / y złote obmysły krolewskie y srebrne rády Senatorskie / miedźiáne y żelázne siły rycerskie wpyłobroći. Nie wielka ßkodá / że po ziemi śię wáláią krßynki chleba v Krolá nád krolmi / ktory z pięćiorgá chlebá pięć tyśięcy ludu nákarmił. á przećięć y on kazał te krßynki zbieráć. Colligite fragmenta ne pereant.

ckoło szkody exorbitantyi R. P.

Demost: in 25. prous.

Dan. 7.

Nietrzeba y małych szkod lekce ważyc.

3. Reg. 19.

1. Reg. 18.

Iudic. 19.

Prou: 19.

Dan. 4.

Ioan. 6.

Czy wielka rzecz náddáć káżdemu rokowi godźinnych minutek dźieśięć / á przećię to w kálendarzu wielką odmiánę

około Wielkiey nocy vczyniło. Vżywa kośćioł S. ieszcze od Juliusza Cśarzá postánowionego roku / záwieráiacego w sobie trzystá sześćdźiesiat y pieć dni / godźin sześć: ále iż ten rok iest wietszy nád obrot niebieski dźiesiaćia minut / y czterdźiesta cztyroroma czasteczkámi iedney winuty / (gdyż prawdźiwy rok rowny biegowi niebieskiemu podług komputu Alphonsá Krolá Hiszpáńskiego / tylko trzystá sześćdźiesiat y piec dni / godźin piec / cztyrdźieśći dźiewieć minut / szesnaście secundá w sobie zámykáć ma) tych minut kośćioł sobie zá nic nie miał; álić od Concilium Niceńskiego áż do Gregorzá XIII. to iest do roku 1582. *Æquinoctia* vstąpiły dźieśiaćia dni ták / że iuż pożniey iednym mieśiacem nád kanon Boski pod czás Wielkanoc świecono; y kiedyby świátstał przez dwádźieśćiá cztyry tysiace / y pieć set lat / pátrzcie do czegoby pryszło! do tego / żeby wedlug stárego kálendarzá w Septembrze odpráwowano Páschá.

Zkąd około wielkiey nocy błąd.

Rozwáżáliśćie wy to wszytko sobie; dla tego ná tymescie wielkie / długie / y poważne deliberáćye pokłádáli / iákobyśćie mogli piorká zebráć praw vronionych: iákoby wam włosy mestwá / y potegi dawney odrosły. Obmyśliliśćie fortece ná gránicách, áby dźiurki żádney strzałá nieprzyiaćielska nie znalázłá / obmyśliliśćie zołnierzom / iáko Rzeczyp: czołu / od niedostátku obronę przez żołdu podwyższenie: obwárowáliśćie dách oyczyzny spráwiedliwośćia / áby kroplá łez niewinnych ludźi dármo vćiśnionych przezeń nie kápáłá. Szukáliśćie pilno krszynek chlebow / kiedyśćie o dobrách stołowych krolewskich / áby przez Oeconomie nie odchoźiły / wárunek vczynili. Podobáia mi śie owe o groszu iednym / ktorego w koronie ort káżdy szácunkiem nie dochodził / długie y kłopotliwe nárády. Bo v nas grosze sa minuty / ktorych kto nie pilnuie / pobładzi wrynkowym kálendarzu. Podobáia rostropne y o nápráwie exorbitáncyi namowy: Podobáia o rekuperowániu tego co od krolestwá zá przodkow ieszcze odeszło tráktaty: tezći y Saul oslic szukał / ktore nie on

Wczym tá pilność zależáłá?

sam /

sam / ale kto inßy zgubił. Pogrzeway śie ony národźie w swey cáłości / vpatruy Orle koronny y małe vtráty / goń Pogoni Litewską y drobne ßkody. Minimum pro magno placeat tibi, & improperium non audies. A zachowácieli to w exekucyey toście vrádźili / będźie pokoy; owßem będźie cudo nad cudámi. *Eccl*: 29.

FILIA SE CVRITAS, winßuieć Saulu / że ćie nowiná od gránic pod czás elekcyey dobra doßłá Dixerunt duo viri in finibus Beniamin, inuentæ sunt Asinæ. A bym ia też tobie narodźie Polski y Litewski rownego ßcześćia powinßował / odpuśc / że Xięztwá y Prowincye twoie dźiś názowie oślicámi. Wiemći ia iáka cena wáße Páństwa mam ßácować / y od zacności / y od obfitości / y od vżyteczności: wßákże y tegom wiádom / że przećie nie sa Xięztwá wáße zacnieyße niźli Xięztwo Jzácharowe / niźli Páństwo Perskie Cyrusowe / niźli krolestwo Judzkie Jezusowe; á iednák to wßytko Duch S. pochrzćił oślicámi. Jzáchár względem pokolenia y dźierżaw swoich Asinus fortis; Cyrus ascensor asini. Pan y zbáwićiel náß ná oślicy / ktora narod Jzráelski figurowáłá / w Jeruzalem po krolewsku tryumphował / Lætare filia Sion ecce Rex tuus venit tibi mansuetus & mitis, sedens super asinam. Wiadomem y tego / że nie ták iest ośieł podły / nie ták nikczemny iák go kłáda. Poczesny bywał kiedyś y względem ceny / gdyż raz poczworne z osłow w Rzymie po trzy kroć ßtem tyśiecy ßácowano: poczesny y względem vżyteczności woienney / gdyż w Jndyách wschodnich nie końmi ale osłami woiowano: áni też ták iest tępy ábo nie dowćipny / iáko rozumieią / gdyż v Rábálliśtow hieroglyphikiem był mądrości; á Ammoniuß wielki mistrz w Alexandriey przy Orygenesie y Porphyriuśie oślá mieć dáwał trzećiego auditorá. Wiadomem nawet potocznego obeśćia Xięztw y Páństw wáßnych. ô zaiśtć oślice! Tkne ćiężarow; oślice / *onus asino*. Tkne prac / zabaw ustáwicznych iák w boiu ták w pokoiu; Oślice / asinus supposuit humeros

Trzecia przyczyná beśpieczeństwo. *Eccl*: 33. *Gen*: 49.

Nàśze Pánstwo co? *Gen*. 49. *Isa*. 21. *Luc*. 19. *Zachar*. 9.

Alex: *ab alex*. *lib*. 5. *c*. 8.

Valer: *Pierius*.

humeros ad portandum. Tkne poborow / podátkow / myt / cel: Asinus factus est tributis seruiens. W Polßcze y w Litwie chłop własny ośieł: pełni śie w nim oná trefna Demokrytowa powiaſtká. Jeśli kogo / prawi / niedźwiadek vkaśi / á on to do vchá oſłowi poßepce: *Oſłe niedźwiadek mię vkaśił:* wolen sam od bolu zoſtawa / á ná oſłá niemoc przechodźi. To śie práwdźiwie v nas iśći. Kiedy ná Pány dokuká od poborow / nákładow ná Rzecz: prac / ciężarow / tedy oni to poddánym do vchá poßepca: *Chłopi trzebá pobor dáć, trzeba ſtácya żołnierzowi składáć, trzebá ią podwodámi zá niemi wieść.* Ják Pánowie od bolu wolni / á chłopi boleią. O tych oſłicách / Páńſtwách / Prowincyách náßych / pod czás elekcyey co zá nowiná? czy śie nálázły? nálázły / kiedy pod ten czás niebeſpieczny bez Páſterzá żadney nie zoſtáto.

Co zá beſpieczeńſtwo od Szweda?

Mamy duos viros in finibus Szwedá y Moſkwicinà; obádwá iuxta ſepulchrum Rácheli oyczyzny mátki náßey: bo czy máło Polſkich y Litewſkich v nich mogił? Co zá nowiná od Szwedá? Dobrze przed Elekcya doßły Woiewodzſtw / Powiátow / y ſámego Seymu Szwedzkie liſty (tuſa bácźni / że mimo wiádomość ſámego Guſtawá / iákoż wielkie podobieńſtwo / gdyż nam Poſeł iego pod czás elekcyey nie ná te / ále ná mßa foremnieyßa note ſpiewał) w ktorych proßono / rádzono / rácyámi dowodzono / pożytkiem necono / ábychmy Szwedá za Páná obierali. Jákoś te narodźie náß liſty przyimował? iakoś czytał? iákoś czeſtował? powie potomnym czaſom Vulcanus. Náſtąpiły po śmierci Páná nowiny o iego fakcyách / przeßkodách / conſpirácyach z nieprzyiáznym knam národem; náſtąpiły wieśći o iego pretkiem do náßych rad przybyciu; á vtrapioná Rzecz. iegáłá / wzdychałá / tylko śie nadźieią w Boguz Dawidem
2 *Reg:* 16. cießyłá. Si fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi benedictionem pro maledictione hac hodierna. Uliżći mu P. Bog iák kiedyś Saulowi ßyki pomylił.

pomylił. Nastepował Saul z woyskiem wielkiem ná 30
Dawidá / iuż iuż wiśiał nad Dawidem / aż Pan Bog 1. Reg: 27
Philistyiczyki w Saulowe włosci zesłał; o czym śie
dowiedziáwszy z woyski odćiagnał / áby rzeczy swoie
vbespieczył. Aza nie toż własnie Pan Bog známi
vczynił? Miał nieprzyiaćiel ieśli kiedy pod interregnum do
nas pogodę; áliżći mu Pan Bog zesłał z Cesárzem zábáwę;
nádciagneły woyská Cesárskie / Báwárskie pod Norem-
berk / ktore ták go sciśneły / że iuż nie o nas / ále o sobie przy-
szło mu myslić y rádźić. O cudo Páńskie nad nami! Ztám-
tad / choćiász głodem sciśniony; znalazł dźiurę: wszákże ná
wiekszą w polu co raz nápádał tárápátę; co raz bitwá / co
raz vtrátá; co raz wrzkomo popráwa / aż wnet pod Ly-
pskiem práwie ostatnia zgubá. Tám choragwi kilkádźie-
siat odieto / tám moc niezliczona woyská trupem ná plácu
położono / támże y sámego snać kila postrzałow dorobiono.
Ták ztad y zowad wieści niosa: ále czy wieśćiom przystáć?
Czy raz go iuż morzemy! czy raz zaś znowu żywiemy! Mors Prou: 8.
& vita in manibus linguæ. Dźieie śie v nas z Gustawem /
co kiedyś v Azotczykow z Dagonem Philistynowie árkę Páń-
ska podle Dagoná stáwiáia / aż Dagon ná źiemię vpáda.
Nu Azoteczykowie (właśni nászy Zborowi y Sásowie) z źie-
mie Dagoná podeymuia / y ná pierwsze mieysce odkładaia;
znowu śie Dagon obala / iuż sobie dłonie rak / iuż głowę 1. Reg. 5.
vtráca / przećie iego tułow ná stárem mieyscu zostáwa. Coż-
kolwiek wtym iest; dość cudu nad nami / żeśmy bez iego
żadney przeszkody Páná obráli. Zá co niech idźie od nas P. Bo-
gu chwałá / Przenaiáś. Cesárzowi / Náiáś: Báwárskie-
mu Kśiążęciu / Oświe: Wallensteynowi / Jaś: Wielm:
Pappenheynowi / Wiel: Altringerowi / wszystkim officye-
rom: obersterom Cesárskim / y wszystkiemu niezwyciężone-
mu woysku dźieká.

Co zá nowiná pod Elekcyą z Moskwy? Zła / niepocze- Co za
szna! chcąc záiąć Moskwićin iednę oslicę / w źiemię Siewer- bespie-
ską iedną nogą wstąpił. Czy pewna? pewna. To Bogu czeń-
 y lu- stwo

od Moskwy.

y ludźiom wiárę poprzyśiężoną złamał? złamał Wiedząß to kołá Senátorſkie y Rycerſkie? wiedzą: przecię beſpiecznie wrádách przedśięwźiętych poſtępuią. Co ták dalece vbeſpieczáło ánimuße? Filia pacis ſecuritas. vbeſpieczała mężność y odwaga twoiá Naiaś *WLADISLAWIE ZYGMVNCIE* Krolu Panie náß/ ießcze przed dniem Elekcyey naznáczonym Sekretarzá ſwego po rázy kilká do koł obudwu poſyłał/ áby śię z tym aktem zatrzymáli/ á ciebie ná tę poſługę zeſtáli/ obiecuiąc nieść ná ßánc zdrowie ſwoie/ woyſká nieprzyiacielſkie gromić/ á Koronę Polſką ſobie wyſłużyć. O ſerce práwie krolewſkie! ô odważny zá dobro oyczyzny ánimußu/ pokazałes ná coś ty ſobie v nas korony życzył/ nie ták dlá czći/ iáko dla pracy; á tá czy ießcze Rzeczypoſpolitey niewiádoma? tákżeby to ona prędko woyny przeßłey Moſkiewſkiey/ Wołoſkiey/ Pruſkiey zábaczyłá? w ktorych dźielność/ rozrywka/ męſtwo twoie każdemu było ná oku. Poczekay Naiáś: Krolu/ poczekay/ weź wprzod koronę/ naydźie oná więkßy rum męſtwu twemu. Teżći pod czás Elekcyey Saulowey gromádźił śię Naas Ammonitá przećiw Jabes Galáad z woyſkámi: nie zaraz śię porwał/ ale koronácyey doczekał/ á tym czáſem woyſká po trzykroc ſto tyśięcy y trzydzieśći tyśięcy názbierano/ dopieroż náſtąpił in media caſtra in vigilia matutina, & percuſſit Ammon, vſq; dum incaleſceret dies, reliqui autem diſperſi ſunt, ita vt non relinquerentur duo pariter. Tego y ty ßczęśćia da Bog czásu ſwego/ á nie długo doydźieß/ á teraz pámiętay/ co zá Emblema Weſpaſianus Ceſarz Krolom málował/ Kotwicę z Delphinem: Kotwicá iż okręt záſtánáwia znáczy nierychłość/ á Delphin iż prętko pływa znaczy ſpießność/ y dał napis: *Feſtina lente.* Wieß ty to dobrze/ ále niemożeß ſercu rozkázáć/ przez dźięki śię nápieraß. Bo z drugiey ſtrony vważaß co rzekł Martian drugi Ceſárz/ porywáiąc śię przećiw Zenonowi: Celerrima aquila eſt temporis opportunitas & occaſio, quæ ad pedes aduolans, capi

Serce y odwaga Naiaś: Krola.

1 *Reg.* 11.

Tranquillus

Nicepb. lib 16. *cap.* 21.

capi à quopiam poteſt, ſin aufugiat in altum àèrem, eos qui ſe perſequuntur ridet; neq; vt ad eos redeat in animum inducit; á dáiac przez to intende/ co mamy mieć zá Krolá. Ipſe erit Rex ſuper nos, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis. Mamy po Bogu w twey rozrywce/ ánimuſzu/ dzielnośći te otuchę/ że nam będzieſz wodzem známienitym/ w oczách nieprzyiaćioł ſtráſznym/ od rycerſkiego dźieła po obcych kráiach ſławnym. 32 1. Reg. 8.

Obeſpieczałá nas y doznána w wielu expedycyách dzielność twoiá Alexandrze Korwinie Goſtewſki Woiewodo Smoleńſki/ ktory lubobyś też był ſobie życzył iáko ſtárodáwno vrodzony Szláchćic/ á ktemu wielki Senator ſtáwić ſie oſoba w obozie pod Warſzáwa/ á ná obieránie Páná do wolnych głoſow wolnym ſie głoſem przyłożyć: wſzákże nie mogłeś tego ná ſobie przewieść/ ábyś gránice opuſczał pod niebeſpieczne cząſy; zoſtałeś nieprzyiaćielowi gárnacemu ſie z woyſki/ ná odpor/ obieráiac ſobie racżey ſzafować własna ſzláchecka krwia/ niż wolnośćia: przyſługować ſie Pánu nowemu racżey zdrowiem/ niżli głoſem: á my pomniac ná to czego reká twoiá dokázáłá/ gdźie ſie iedno kiedy przyłożyła/ łatwie Siewerſkiey oſlicy tuſzemy/ że nie zginełá/ kiedy ſie pod opieke twa doſtáłá.

Obeſpieczyło nas náwet nieprzyiaćielſkie złámánie przyſiegi y przymierza. Nie zginie oſlica. Vbi fidem datam periurii iniquitas perimit, iuſtitia nihil perdit Wprzod z Panem Bogiem záczęli/ ktoremu wiárę złámáli. Tenże Pan będźie známi/ ktory był z Károlem wielkim przeciw krzywoprzyſiężcy Táſſylowi/ z Berengaryuſzem przeciw Ludwikowi Burgundyiſkiemu Krolowi; á nam nie hańbá kilka iuż zameczkow vtráćić Mawiał Liſander. Pueros teſſeris, viros iuramentis circumveniri labes non eſt. Zdárzy Bog/ że zá Krolá Jego Mośći fortuna y odwaga/ zá ſprawa cnego Rycerſtwa/ te dwá zameczki przyneca do nas Nowogárdie/ Uſtrákány pod nogi Krolowi Jego Baſilius. Kokerus.

Mości iáko Cárowi obránemu przyrzuca. Exigua damna nonnunquam, magna accersunt lucra: neq; euenit rarò, vt agelli vnius iniuria, integra in possessionem sui vindicis ducat regna. Antigonus Król tylko przez sen obaczył sierp Mythridatá pożynaiący zboże/zesnu śie porwał/woysko zebrał/biegł: prawdá że szkodę w zbożu nalazł: ále ia sobie dobrym nágrodźił zyskiem/kilku Prowincyi pozecie. Pomożże y nam P. Boże ktorych nie wesnie/ále náiáwie: nie wzbożu ále w zámkow kilku/od nieprzyiáćielá wiáry nie trzymaiącego szkodá potyká. Bono proficit successu belli, quod hostile aliquando suscitauit periurium. sámá ktora czynili przysiegá gotowa ná nich kulá/krzyż ktory cáłowáli/w miecz śie przećiw ich głowom obroci.

Cassiodor.

Isidor.

WTORE CUDO POLSKIE.

Wotá y żadania Naiáśn. Brácicy krolewicow Polskich y Szwedzkich: tákże innych P. P. Chrześciańskich z strony Naiáś WŁADYSŁAWA ZYGMVNTA ná Krolestwo Polskie.

1. Reg: 10.

Nádeśćiem gośći Bog vpewnił Sáula o Krolestwie Izráelskim.

Rugi táki dał znák Sámuel imieniem Bożym Saulowi pierwszemu Krolowi Izráelskiemu o porządnym ná krolestwo powołániu Xia. Ch. *Kiedy przyidźieś do dębu Thabor, potkaią ćię tám trzey mężowie idący do Bethel, ieden niosąc troie koźlat, á drugi trzy bochny chleba, á inny niosąc flászę wina, á gdy ćię pozdrowią, dádzą dwoie chleba, y wezmieś z ręku ich.*

ich. Coli to zacz byli ci mężowie/ ktorzy śię potykáli z Saulem? Niewiem: átoli widzę/ że byli wszyscy Katholicy prawowierni; bo wszyscy do iednego śię kośćiołá *ad domum Dei Bethel* gromádzą: y to, że byli iácyś dobrzy politycy; bo Saulá wątpię by y znaiomego witáią; widzę náwet/ że nie sknerowie; bo trzy bochny chlebá máiąc dwá Saulowi oddáli/ sobie tylko ieden choc ich trzech tylko zostáwili: áwá niewiem co zá ludźie: to wiem że gośćie. Co niosą? trzech kozłow/ troie chlebá/ flaszę wina *Bonus occursus*. spodkánie dobre/ tylko v mnie trochę dźiwne. Coż zá taiemnicá w tym záchodźi? że Bog do spodkánia tych trzech mężow/ á oraz y tych trzech rzeczy/ iuż kozłow/ iuż chlebow/ iuż winá/ przywiązał znák Boskiey wokacyey Sáulá ná Krolestwo.

O tym mogłbym ia ták dißkurowáć. Podobno Bog chćiał probę ná Saulá vczynić/ iákim też oń będźie Krolem? Czemu? czy nie będźie Krolem owákim/ ktory o sobie mowi/ Ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminaui, czy nie będźie iákim Tiberyußem/ ktory iż ná káżdy mieśiąc podátki brał/ áby więcey brał á brał/ czterynáśćie mieśięcy w roku w Rzymie postáno wił/ á to przez Licyniußa Liberta/ ktorego dla srogiego wyćiskania od poddánych poborow/ a oraz y łez/ spongiam Rzeczypos. nazywano: iednym słowem chćiał Bog aby sam Saul znák o elekcyey swoiey przez to dał/ ieśli onego plonu trzem mężom ná dobrowolney drodze nie odeymie. Co prawda mogł Saul mieć swe do tego ponety. Pierwßa że pewien krolestwá/ y iuż ná nie został nominatem. Hoc erit ius Regis (mowi Sámuel do ludu) agros vestros, & vineas, & oliueta optima tollet à vobis, & dabit seruis suis. Druga/ że przy nominácyey iego/ Sámuel ná wßystko/ co iedno dobrego iest ná świećie/ dał mu gleyt. Et cuius erunt optima quæq; Isráël? nonne tibi & omni domui patris tui? A trzećia naiwiękßa/ że iuż był wielki defekt około Saulá:

Luc: 19.

1. Reg: 8.

1. Reg. 9.

Nie wiele stráwy z domu wźiał/wnet wszystko co miał ná szukaniu oślic wytrawił / mowi w drodze do giermká: Panis defecit in cistariis nostris, & sportulam non habemus. Tuż śie Saulu pokaż/ bierz ábo nie bierz/ co vczyniß/ tym o krolestwie swym vpewniß. Saul niczego śie nietknał / ni kozłá ni winá / tylko ták wiele chlebá wźiał iák mu wiele dáli trzey mężowie. O piękny przykłádzie/ ô nadobny Krolow dobrych wizerunku ! nie wiecey zákráwác iedno co Rzeczpos: náznacza y oddáwa. Ták Bog Krole ocyrklował v Proroká: De terra erit Regi possessio in Israel, & non depopulabuntur vltra Principes populum meum. Nie słußna áby zrzodło strumiczek wysußáło / dla tego tenże text S. dokłada: Hæc dicit Dominus, sufficiat vobis Principes Israel iniquitatem & rapinas intermittite: & iudicium & iustitiam facite, separate confinia vestra in populo meo.

Vers. 7.

Co krolom brać należy.

Ezech. 45.

Twoiá to sławá / twoia to nie pospolita zaletá Naiáś. Władisłáwie Zygmuncie Krolu Polsky / miałeś z zasług / bá y z sámey przystoynośći od Rzeczyp: rożne iáko w Koronie/ ták w Kśiestwie tenuty; miałeś administrácya cáłych Kśiestw / Smoleńskiego / Siewierskiego/ Czernichowskiego; miałes w sąsiestwie około ßlachtę polską y litewską / á iednák żaden śie nigdy nie żáłował ná iákie sąsiedzkie od nierowney potęgi / bo Krolewskiey / sobie zádáne ßkody. Pámiętam że raz Minerwá zbudowáłá sobie pałac we wßytkim porządny. Momus (był to Koryceuß Bogow y Bogiń) dał domowi nágane / że śie zmieyscá ná mieysce nie potaczał. Bo práwi / Minerwo / kiedy potentat iáki sobie przy tym twoim domie dwor zbuduie / sámá z domu vcieczeß / ieśli go ná inße mieysce nie przeniesieß. Pámiętam y to co w kronikach náßych czytamy. Pod czás woyny z Krzyżakámi/ieden Szláchcić nazwiskiem Száry/ ran wiele odniozßy/ á ná koniu ßwánkowawßy miedzy trupámi stękał Krol Władysław Łokietek iadąc po poboiowisku / á trupom śie przypátruiąc/ zayzrzał ßarego z śmierćią śie biedzącego dla

Iákie są Kśięstwo Krolem Pánem.

Mythiolog Comitis.

Cromer:

puginałá/

puginałá / ktory był ná wylot ielitá iego przeßył / y obro-
ciwßy śię rzecze do Marßałká: Ten człowiek muśi ſrogie
bolećierpieć. Odpowiedźiał Száry; wiekßy v mnie bol
Miłośćiwy Naiáś: Krolu z złego ſąſiadá / ten mi pu-
ginał ielitá / á potentat ieden ſąſiad ſerce moie wſkroś prze-
raża. Rzecze mu Krol: Ozdrowiey tylko / oſwobodzę ia
ciebie od złego ſąſiádá. iákoż potym oſwobodźił / bo przyle-
gle iemu dobrá zkupił / wiecznie oddał / á iż przy krolewczy-
znie były / rozkazał ſtárośćie / áby go co tydźień pytał / ieśli
od ſąſiádá Krolá ßkody iákiey nie miał. O bacznie práwie
ánimußu Krolewſkiego. Tákimeś ty v nas drugim Na-
iáś: Krolu Władyſłáwem / pilnieś Ekonomom ſwym
zálecał / áby nikt w ſąſiedſtwie krzywdy nie cierzpiał; záczym
też káżdy w pokoiu ſiedźiał / potoczyſtego domu ſobie nie za-
dał; á tymeś dobry znák dał obiemá narodom / żeś zgodny
ná to krolestwo / w ktorym Krolowi ßlachtá oddáie dwá do
ſtołu chleby Koronny y Litewſki / á ná ofiáre do Bethel do-
mu Bożego trzeći zoſtáwuia / ktorego śię Krol nie tyká / tylko
oſoby nań zgodne przełożonym kapłańſkim præſentuie.

Mogłbym / mowie tak o tym diſſkurować; wßakże
dáleko ia ieszcze wiekßa / á ważnieyßa do Elekcyey Saulowey
ná Krolestwo vpátruie táiemnice. Ci trzey mężowie zá-
biegáia Saulowi z trzemá rzeczámy / z kozłámi / z winem /
z chlebámi / iáko z trzemá przyßłego krolestwá znákámi.

Weyźrzy Saulu ná tego co kozły nieśie? Hieroglí-
phiki krolestwá nieśie; á czy poczesny? nie pytay śię iáko
poczesny / dość że krolewſki. Chcąc Bog wizerunkiem wy-
ſtawić woynę miedzy Perſkim y Greckim Krolámi / vkazał
pare zwierząt / báránà od zachodu / to krol Perſki y Medz-
ſki; kozłá od wſchodu; to krol Grœcki. Aries quem vi-
diſti, Rex Medorum eſt atq; Perſarum; porrò hircus ca-
prarum, Rex Græcorum eſt. Jeśli też weyźrzem w dźieie
Pogańſkiey ſtárożytnośći. Za vkazem orákulum Kra-
us Grœczyn z woyſkiem w Mácedoniey ſtolicy ſobie y rodźi-

Kozioł ieſt ſym bolum krole-ſtwá. *Dan. 7.*

Iuſtin:

nie ſukał; kiedy przyćiągnął do Emátiey/ nie wiedźiał gdźie ſie obrocić dla wielkiey mgły y ſrogiey odedźdźu chmury. Alić ſtádo koz do Edyſy miaſtá nie bárzo odległego bieży/ zá ktorym Kranaus po malu ſzedł/ á obywatele zgiełku woyſka idącego dla grzmotu/ wiátru/ ſumu/ nie ſtyſzeli/ y ſtánął w pukrynku z woyſkiem/ támże thron Páńſtwá záłożył/ á ná te pamiątke że go kozy wprowádźiły/ ná Sceptrze kozłá konterfet nosił.

Weyrzy Saulu y ná tego/ ktory trzy chleby nieśie; y ten Hieroglyphikći kroleſtwa nieśie; coż ieſt Krol bez chlebá? ſtyrnik bez wioſłá? Vectigal, mawiał Chriſtiernus/ eſt regnorum neruus, panis remus, y dla tego zoſtawſzy Krolem Duńſkim/ obrał ſobie táki Kleynot. Czołn z wioſłem/ ná ktorego rękoieści bochenek chlebá ryſowany. Nápiś. Et pangit & frangit. *klei przyiażne łámie przećiwne.* Leżały chleby podkładne w przybytku Moyżeſowym/ obeymowáłá ie Koroná ná ſtole/ á twarzy Krolow były wyſzytke ná obrusie. O tákći nie chodźi korona bez chlebá/ áni twarz Krolewſká przyiemna/ ktora chlebem pátrzących nie poruſza. A kiedyż Páná y Zbáwiciełá náſzego chćiano vczynić Krolem? w on czás/ kiedy pięć tyſięcy ludźi pięćiorgiem nákarmił chlebá. Tunc cognouit quia venturi eſſent vt raperent & facerent eum Regem. Porywaią iednego z Izaiaſzá ná kroleſtwo/ á on ſie wymawia/ czym? chlebá niedoſtátkiem; Nonſum medicus, & in domo mea non eſt panis. iákoby ſie ow niemiał zgodźic ná kroleſtwo/ ktorego nie ſtáie ná chleb/ iako ná żołądkowe lekárſtwo. Kiedy Alexander wielki y te y owe Kroleſtwá pod moc podbiał/ przyſzłá o iego ćiągnieniu nowiná do Tyru/ nuż ſie ná odpor gotować/ miecze y puginały kować! aż kiedy ieden kowal żelazo w ogień włożył/ y miechy podnoſił/ krew ſie z żelázá ſtrumieniem porwáłá. Potenże czas ktoryś z Alexándrowych Pułkownikow w obożie chleb rozkroił/ aż ná chlebie krew kroplámi ſie pokaże; vlękli ſie ták Tyryczycy iáko y

Mace-

Guaguicer.

Ioſeph. lib. antiq: Iudaic.

Ioan: 6.

Iſai. 3.

Curtius.

Macedończycy / y radzą śię o to wieszczkow. Powiedźiał z nich náprzednieyszy Arystánder. Krew z żelázá znáczy zgubę Tyryiczykom: krew z chlebá znáczy páństwo / zwyćięztwo Mácedonom. Bo żelázo od krwi tępieie: á chleb iż śię w krew w ćiele ludzkim obráćáć ma / o strawieniu Tyryiczykow dobrą otuchę Macedończykom dáie krwáwy chleb żołnierski / ná złotoszafirowe goni Korony.

Weyrzy náwet Saulu ná tego / ktory flászę winá piástuie; y tenći Hierogliphik krolestwá pryszłego vkázuie / bo to wino iest sokiem oney mácice / ktorą drzewá krolestwem czćiły; Locuta sunt ligna ad vitem, veni & impera nobis. To wino iest owocem oney máćice / ktora z Astiagesá wyrástáiąc po Azyey przez pánowanie Cyrusá iego wnuká gałęźie rozpuśćiłá; Mácicę kręcącą śię ku gorze około tyczy iáworowey miał Hernandus Xiążę Mántuy zá znák herbowy. Napiś. Surgitur annisu. Jáko mácicá nie rośćie ku gorze bez podpory; ták Krol nie wstáie bez ludu pomocy. In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia principis. A iáko mácicá y stąd y zowąd obłápia swoię podporę: ták y Krolowi / chceli godnie y pocześnie regiment rozposcieráć / trzebá lud łáską y dobroczynnośćią obeymowáć. Clementiâ roboratur thronus Regis. Awá iednác śię rzecz Saulu námienia przez ták rożne lubo nieme wizerunki; panowánie w Jzráelu. *Aspice* (słowá są Piotrá z Ráuenny do Páná y zbáwićielá / o trzech Krolewskich dárách) terna ista, quæ tibi trium ab oriente virorum seruitus exhibet, munerum simulacra: plura tibi apparent numero, sed vnum, quod præfigurant regno, plura signo, vnum voto.

Wino symbolum krolestwa. *Iud: 9.* *Xenoph. Guiciardinus.* *Prou: 28.* *Prou: 20.* *De Epiph. Domini*

Skłániáiąc ten dißkurs do waszego aktu Jaś: wielebni / Jáśnie wielmożni / Vrodzeni Pánowie / koronni y Litewscy Elektorowie / mácie gośćie / á gośćie zacne / ktorzy vprzeymośći wáße w obozie witáią / á poczesną legácyą koło rad wáßych potykáią. Przyieżdżáią ná mieysce deliberácyi

zawitali gośćie do naszego obozu.

cyi wáßych Naiáś. Krolewicowie / to maż ieden; bo lubo ich czterech / dla ziednoczenia iednák ánimußow / wol / y intencyi swoich iákby ieden / podług komputu Duchá S. ktory dla rowney zgody trzystá y trzydzieści tysięći pod regimentem Saulowym hołduiacego woyská / iednego mężá tylko rádzuie. Egreſſa ſunt trecenta ac triginta millia virorum quaſi vir vnus. Przyiezdza Przenawielebnieyßy od Naświetßego Oycá *VRBANA VIII.* Legat; to maż drugi. Przyiezdzá od Przenaiáś: *FERDINANDA II.* Ceſárza doſtoyny poſeł / to maż trzeći. Co niosą? Niosą to Naiáś: *WLADYSLAWOWI* / co oni mężowie Izráelſci nieśli Saulowi. Kroleſtwo / & ſigno & voto; niosą kozły / nie podług swoiey niemey / ktora máia / poſtáci: lecz podług owey / ktora znacza / krolewſkiey zwierzchnośći / Dux gregis ipſe caper. Niosą chleby nie podług zwierzchney appárencyey: lecz podług owey / ktora konterfetuia / krolewſkiey obfitości. Niosą wino / nie podług swoiey wilgości: lecz podług owey / ktora figuruie / krolewſkiey weſołości / y animußu vćiechy. Nimirum literæ putamina Iudæis relinquimus, intelligentia ad latentem ſignificationis nucleum penetramus. Niosą nie w rękách / ále w vstách / iáko ktorzyż v Oſeášá vitulos labiorum, ták oni / hædos labiorum, panes labiorum, vinum labiorum, to ieſt / przynoßą przed powáżność rád twoich / wolny á przezacny narodźie wotá / żadaniá / áffektacye swoie y Pánow Chreśćiáńſkich Naiáśnieyßemu *WLADYSLAWOWI* ná Polſkie kroleſtwo / w ktorym wyſoka zwierzchność / zamożna obfitość / rádoſna ſerc weſołość.

1. *Regum* 11.

Czego chcą.

Vergil.

Rupertus.

Oſ. 14.

Wielkie to cudo nie mowie v nas tylko w Polßczę / ále y ná wßytkim świećie / że pod czás interregnum wßyſcy iák domowi / ták obcy ná iednego przypádaią. Komu nie wświeżey pámięći kleſká pod czás interregnum Medyolánſkiego Páńſtwa? Po śmierći Philippá Máriey Xiążęcia / zaraz Senat y lud poſpolity zrzućił zwierzchności iárzmo / obraw-

Piccolomineus lib.

ßy z

ßy z siebie mężow dwunastu ná Rzeczypospolitey administrácyą. Wysyłá posła Frideryk IV. Cesarz do Mediolańczykow/ vkázuiac przystęp bliski do wákuiacego Kśięztwá: z drugiey strony Alphonsus Krol Arágoński z należytośćią wyieżdża/ áż Károl Xiążę Aureliáńskie z woyskiem przez posła potrząsa; á Fránciszek Sforciá Vicecomes swoie práwá y przystępy do tegoż vkázuie; słuchano posłow wßytkich/ ále dármo. Bo kiedy posłowie certowáli/ rozßárpano po ßtukách Mediolańskie páństwo. Wźięli Wenetowie Placencyą/ Kremę/ Laudę; wźiął Ludwik Xiążę Sawoyskie Wálencyą y Florentią; Astią do Károlá Aureliáńskiego Xiążęćiá przystáła; Papiá wnętrznemi niezgodámi znißczałá; Pármá paktá z innemi miásty vięłá. Násłucháliśmy śię/ co y v nas doma bywało/ przyiezdżálić záwße posłowie pod czás Elekcyey/ ále rożni zá rożnemi wnośili postulatá; y tego dochodźili/ że śię rády náße álbo zgołá rozstrzygáły/ álbo ná rożne kándydaty rozrożniáły. Nempe indomabilis est regnandi cupiditas, ad imperii ius, cui id natura negauit, fortunæ pedibus ambitio procurrit. Teraz to práwie cudo Polskie/ że Xiążętá Chreśćiáńscy zá iedną y to domową náßą osobą żądzę/ wotá/ y prożby swoie wnoßą. Nimirum ibi consensus vocum: vbi confluxus virtutum.

Ambrosius

Obeyzrzyćie śię naprzod ná domowe wßelkiego vraczenia/ wßelkiey áttencyey godne Naiáś. Krolewice. Co ci do vßu wáßych niosą? instantią goracą zá Naiáś. stárßym brátem *WLADYSLAWEM ZYGMVNTEM* ná thron krolewski: á tácy wnoßą/ z ktorychby káżdy mogł sam krolestwem spráwowáć. O cudo rzadko ná świećie słycháne/ zgodá kilku bráćiey ná iednego/ kiedy idźie o krolestwo. Cześćiey śię wtey máteriey nieznasek miedzy brácią doczytámy. Náleźli śię tácy bráćia/ ktorzy śię ießcze wżywoćie mátki o práwo pierworodne tłukli/ Ezau y Jákub; y gdy pierwßy ná świát wychodźił/ drugi go zá piętę/ niechcąc mu śię dáć ná práwie pierworodnym rozegrzáć/ trzymał Ecce in

Naiáś: Krolewicowie zá Naiáś: bratem proszą.

Gen. 25.

Trudna zgoda bracieyz strony krolestwa.

Petrarcha. ce in ipsis materni vteri angustiis, non discordes tantùm fratres legimus, sed bellantes, estnè igitur nouũ quod faciunt armati, quod solent ne dum nati; Należli śię y tácy brácia / ktorzy śię dla krolestwá zábiiali/ vetus vrbis Romæ (mowi tenże) sed vetustior orbis infamia est, fraterno sanguine maduisse. Romulus y Remus mury Rzymskie ktore wystawili / krwią skropili. Zabił Gietę

Liuius: Helius Spartianus Karakalla / prosił go staroſta Bassianus áby ná zgładzenie tego występku / inter Diuos Gethę polyczył / odpowiedział / Sit Diuus, dummodo non sit viuus. Należli

Statius. śię y tacy lubo bliznietá Etheokles y Polynices / ktorzy po roku krolestwo trzymáli / będąc ná przemiany ieden wygnáńcem / drugi Pánem; á przećię y ći spolnemi śię rázami pozneśili: bá kiedy ciáłá ich obyczáiem pogáńskim palono / płomienie z zawrzáłey raz niechęći w rożne śię strony obracáły. Należli śię w Aquitaniey y tácy bracia / ktorzy mieś-

Causin: ięczna álternata Krolestwo vymowáli. Ci strzypka (áby śię w mieśiacách nie mylili) iednego / Astreussa imieniem chowáli / ktoremu oczy z Xiężycem śię odmieniáły / w pełni Xiężycá były pełne / potym ná każdey kwadrze mnieyśe / aż náwet na nowiu nic nie widźiał; á tym też czásem ieden w rzadach vstawał / drugi poczynał. Należli śię náwet tácy

Herodot. brácia / ktorzy krolestwo po śmátách rozśarpáli / ażich trzebá było cudem z nieba pomiárkować. Targitraus Krol Tátárski trzech synow zostáwił / ktorzy miedzy śię Państwo

Cudo to że brácia cuż puscza ią iedne- ná częśći rozdzielili / chcąc Bog iednemu z nich wśystko krolestwo całkiem oddać / spuścił złoty pług / złota siekierę / złote iárzmo / złotą cząśkę. Kiedy to vyrzał stárśy syn / chce podiąć / aż ogień z tego wybuchnie / y iego zpali: chce drugi / toż go podka; przystąpi trzeći naymłodśy / ostygłe złoto / ktore on podiął / záchował / y krolestwo wśystko posiadł. Tákich roztyrk o krolestwo miedzy bracia pełen świat iest Ch: tylko to v nas teraz w Polścze / álbo inśy świát / álboli cudo iákie; czterey brácia sámi zewśech miar dostoyni / piątego w

Rzeczy-

Rzeczypospolitey wolney ná kroleſtwo prozbámi y goracemi inſtáncyámi forytuia. O przykładzie wiekom potomnym pámietny! ô ſtatecznie w miłości vgruntowáne ánimuſſe / vćieſyliśćie tym nowym widokiem niebo. In tribus placitum eſt Spiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo, & hominibus, miedzy wſzyſtkiemi naypierwſze mieyſce ma concordia fratrum; vćieſyliśćie nas domowych / vćieſyliśćie y zbudowaliśćie poſtronnych / ktoż nie zaśpiewa z Dawidem? Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. kto nie záwoła z Sálomonem? Frater qui adiuuatur à fratre quaſi civitas firma. Wſtydź śie Adoniaſſu ktory pod brátem Sálomonem dołki kopieſz; wſtydź śie Abimelechu / ktorys w Sychyinie ſiedmdźieſiąt bráćiey / ábys ſobie kroleſtwo vwolnił / ná plácu położył. Pomnażaycie śie Naiáśnieyſſy Krolewicowie w zobopolnym affekćie / wiazćie śie iák naiſciſley w wáſſym herbowym ſnopku / ktorych iedna faſcia Rákuſka powiazáłá; bedźiećieli z ſoba iak Scylurowe ſtrzały w iednym brzemieniu / żadna was nie zwatli ręká / żadna nie złamie potegá / bedźiećie cudem świátu.

Eccl. 23.

Pſal: 132.

Prou: 18. 4. *Reg.* 11

Iudit: 9.

Obeyzrzyćie śie iuż ná przenadoſtoynieyſſe poſły dwuch naywiekſſych ná świecie Rzymſkich Monarchow / Naświetſſego Oycá *VRBANA VIII.* y Przenaiáśnieyſſego Ceſarzá *FERDINANDA II.* Imieniem PP. ſwoich / was PP. Elektorowie pozdráwiáia / vprzeymość y ſkłonność / Naywyżſſy Biſkup paſterſka / Naywiekſſy miedzy świeckiemi Pány Monárchá Páńſka / á obá miłośći wa łáſkę ofiáruia. Naywiekſſe śie ku wielmożności wáſſey náchyláia máieſtaty. Diuiſum imperium cum Ioue Cæſar habet. Wielkie záiſte vracenie wáſſych Elektorſkich oſob / áktu / y wolności. O co ſtoia? o to / czego plác ná ktorym ſtáneli / czego ákt ná ktory do nas tráfili / requirował.

Posłowie PP. Chrześćiánskich zá Naiáś. Władyſławem proz by wnoszą.

Martialis

Badam śie w piſmie S. o mieyſcu / ná ktorym oni trzey

1. *Reg.* 10. Transfiguracya Saulowa.

mężowie Saulá potkali? nayduie/ że to było przy dębie gory Thabor. Cum veneris ad quercum Thabor, inuenient te tres viri (słowa są Samuelowe do niego) A iż Thabor byłá gorá/ ná ktorey miáło śię stáć Páná Zbáwićielá nászego potomnemi czasy przemienienie/ czy iedno oni trzey mężowie nie námykali Saulowi konceptu o przyszłey iego tránsfiurácyey? przez ktorą miał z pástuchá przemienić śię w Krolá/ z káleki w Potentátá/ przez ktorą oslice miáły mu śię przemienić w prowincye/ lemiesz kmiecy w sceptr Krolewski. Tákbym y sam rozumiał/ ieno że Izráelitowie ieszcze nic o tey nie wiedźieli taiemnicy/ do nas Chrześćian/ owszem do nas Polakow/ ku aktu teraznieyszemu vroczystość tá należy.

Szopa rad naszych Thabor.

Názwałem wam przed tym/ Miłośćiwi Pánowie/ szopę onę rad y traktatow wászych wieżą Dawidową/ dopuśććie/ że ią teraz *quercum Thabor*/ dębem Thaborowym/ ábo ráczey samym Thaborem názowię; Ná onym Judzkim Thaborze/ źiáwiłá śię transfiguracya Páná Jezusowá; y wy w waszym Thaborze czyniliśćie transfiguracya swą domową/ przez ktoraby wam promieńmi krolewskiemi iáka osobá nowo roziasniáłá/ po onych ciemnośćiách/ w ktore byłá świát nász Polski y Litewski śmierć Naiaś: *ZYGMVNTA III.* oblokłá. Ná onym Thaborze źiáwili śię náykocháńszy Páná Jezusowi domownicy Piotr/ Jakub/ y Jan/ y do wászego Thaboru záwitáli Krolá Jego Mośći *WLADYSLAWA* rodzeni/ z ktorych stárszy Naiáś: *KAZIMIERZ* (iák z zwolennikow Jezusowych stárszy Piotr) wydáiąc nie tilko kontentácyą swoię/ ále y áffektacyą swoię/ y rodzonych mowi: Bonum est nos hic esse. Dobrze nam ták pod regimentem stárszego zostáwáć, dobrze temu/ ktorego Pan Bog vczćił większemi laty/ większą v domowych poważnośćią/ większą v obcych sławą/ większą w Rzeczypo: zasługą/ podlegáć. Ná onym Thaborze ziawiło śię też z inszego świátá pará gośći Moyzesz y

Transfiguracya Polska rowna w okolicznośćách Thaborowey.

Matt: 17.

Heliasz/

Heliaß / y do wáßego Thaboráz áwitał Moyżeß ludu Bożego páſterz / przez Naywielebnieyßego Legatá Moyżeß / mowie / bo on iáko namieſtnik Chryſtuſow ná ſpráwowánie ludu laſke noſi / on nas do ziemie obiecáney prowádźi / on potrzeby pielgrzymowánia náßego opátruie. Záwitał y Heliaß Przenaiáś: Ceſarz; przez Naydoſtoinieyßego poſłá / Heliaß mowie / ktory rozzarzywßy ſię iák pochodnia / zá práwowierna ſie religia vymuie / ktory Kácerſtwá mieczem wykorzenia / ktory zázakon Boży zeluiac rączey obiera vmieráć / niżeli ná vćiſnienie prawdy / wiáry / cnoty / patrzać. Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſràél, altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt auferant eam. 2. *Reg.* 27

Dopieroż táſkom wáßym odpowiem / o co ći Monárchowie / Naświet. Ociec y przenaiáśnieyßy Ceſarz przez ſwe poſły ná Taborze wáßym ſtoia? Stoia o to; o co też oni Pátriárchowie Moyżeß y Heliaß ná on czas ſtáli. Loquebantur de exceſſu; rozmawiáli o wywyżßeniu oſoby Jezuſowey ná thron / lubo krzyżowy / przećie Krolewſki / gdyż napis ná wierzchu noſił: *IESVS NAZARANSKI KROL ZYDOWSKI.* Ci rozmawiáia z wámi / żadze ſwe gorące y wotá otwieráiąc / o wywyżßeniu oſoby Naiáśnieyßego *WLADYSLAWA* ná thron Polſki / ná ktorymby też napis ten odźierżał / *WLADYSLAW ZYGMVNT z LASKI BOZEY KROL POLSKI W. XIAZE LITEWSKIE, Ruskie, Pruskie, Mázowieckie, Zmudzkie, Inflántskie, &c.*

O co ſtoią Nasw: Ociec y Przenaias: Ceſarz w náſzym Taborze.

O transfiguracyą Naiáś władyſławá.

O te tránsfigurácya weſpoł z Moyżeßem náßym Naświetßym Oycem / ſtoią Przenaydoſtoynieyßy Kárdynali Kośćiołá Bożego Senatorowie / ktorych on ſobie do rządu zá vkazem Boſkim przybrał. Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſràél quos tu noſti, quod ſenes populi

Inſtancya Kardinalſka. *Num.* 11

puli sint ac Magistri, duces illos ad ostium tabernaculi fæderis, faciesq; ibi stare tecum; Ici za Naiáśnieyszym *WLADYSLAWEM ZYGMVNTEM* vśilna instáncya do Elektorskich wászych osob przez listy gorace vczynili/ ábyśćie tego/ ktorego śie cnoćie/ rozrywce/ godnośći/ w Rzymie nie dawno przypátrzyli/ Pánem sobie obieráli.

Instácya Krolow y Xiążąt obcych.

O tęż tránsfigurácya wespoł z Heliaszem Przenaiáśnieyszym Cesarzem/ stoia Krolowie inni Chrześćiáńscy/ zwłaszcza Hiszpáński/ Fráncuzki/ Angielski/ gdyż iednemu szło o śiestrzanká/ drugiemu o bratá/ trzećiemu o szwágrá/ czwartemu o známienitego/ y potrzebnego dla korrespondencyey tych dwuch z soba Krolestw/ przyiaćielá. Stoia y Xiażeta Báwárskie/ Florentskie/ Sáwoyskie/ Mántuáńskie; áwá wszyscy ná te tránsfiguracya czekaia/ wygladáia/ wszyscy widźieć żadáia/ áby twarz Naiáś: *WLADYSLAWA* roziasniáłá ná kształt słońcá wzgledem Krolewskiego w Polszcze máiestatu/ á száty wybieláły ná kształt śniegu wzgledem przyiemnośći v wszelkiego Rzeczypospolitey stanu; y wszyscy słyszeć chca głos Boży z niebá przez vstá Náywielebnieyszego Primásá Jego Mośći Xiedzá Jáná Wężyká Gnieźnieńskiego Arcybiskupá. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Ipsum audite: Ten iest *WLADYSLAW ZYGMVNT*, od wiekow w konsystorzu Przenas: Troyce przeznáczony/ ten tobie cny narodzie w czáśie zgotowány/ dźiś ná spráwowánie Krolestwá y Xiestw twych vkázány/ podány/ tego wszyscy za Páná znayćie/ przyimuyćie/ szánuyćie/ á iak Pomázáńcowi y namiestnikowi Bożemu posłuszeństwo wyrzadzayćie. Ale iż głos Bozki czeka pierwey ná głos ludzki; gwałtu swobodźie nie czyni; wszystko ná tobie wolny narodźie záwisło. Przetoż - - - - - *Annue*

Matt. 17.

O pul-

O pulchra Libertas, & orbis
Consilio, cupidisqué regum
Obsessa votis, dulce supercilî
Remitte pondus. regnet ab vltimo
Primus Sigismundo, & vetusto
Proximus à Iagelone sanguis,
Pro quo perorat mundus, & ipsa quem
Gaudes rogari.

Sarbieu in Lyric.

TRZECIE CVDO POLSKIE.

Zgodá powszechna / á pretka wszystkich Elektorow ná Naiáś: WLADYSLAWA Pánowánie.

TRzećiznák dáie Samuel táki Saulowi: *Potym przyidźiesz ná págorek Boży, kędy iest stánowisko Philistyńskie, á gdy tám wnidźiesz do miástá, potkasz gromádę Prorokow, á przed niemi arfa y bęben, y pisczałká, y lutnia, á oni prorokuia, y przypádnie ná ćię duch pański, y będźiesz prorokował z niemi, y odmienisz śię w mężá inszego.* Co tu za taiemnicá zachodźi? Ch. że Samuel Saulá o krolestwie vpewnia nápadnieniem ná Proroki. Czemu nie ná Ekonomy? czemu nie ná dworzány? Do tad Saul był pástuchem teraz ma być Krolem / trzebá Rewizorow do máietnośći / trzebá żołnierzow do gránic ostrożnośći / trzebá Dworzan / Sekretarzow / Podczá-

1. Reg: 16.

Czemu Krol Isràelski nie nápáda ná dworzány y żołnie-

rze ále ná proroki?

Podczáßych / Trukczáßych / Kráyczych / Koniußych do wßługi. Prawdá / znam to / że tego wßytkiego trzebá Saulowi; álepilniey mu wprzod mądrośći / prawdy / zdrowey rády / bez ktorey nie ßpora áni Ekonomia / ani żołnierßka / áni poßługá.

Cicero. Parua ſunt arma foris, niſi ſit conſilium domi.

Eccl. 12. Rzekł y Salomon. Qui agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientiâ. A rády zdrowey y prawdy gdźie záſięgác? nie

Alanus de complanctu naturæ od dworzan: Iſti ſunt fabri laudis, figuli falſitatis, hi ſunt qui magniloquâ commendationis tubâ in diuitum aures cytharizant, qui medicæ adulationis fauos foras eructant, qui vt emungant munera, caput oleo adulationis inungunt. Principum auribus puluinaria laudum ſubiiciunt, ab eorum palliis aut fictitium puluerem excutiunt, aut veſtem fictitiè deplumant implumem. Krolmá być Panem / nie dzbanem. Qui adulationi auſcultant, amphoris ſimiles ſunt, quæ auribus circumaguntur, mowi Bion. Nie od żołnierzow; żołnierze prawdę częśćiey wo-

Stobæus. bußkách / niżły w ięzykách noßą: Milites plus valent ad veritatem eliciendam, quàm edicendam. Nie od Ekonomow; Ekonomowie często regieſtry fałßuią / często temu

Luc. 16. ktory winien centum, każą piſáć quinquaginta, y opák / z ßkodą; Od Prorokow / Miłośćiwi krolowie / prawdy záśiegayćie; trzebá wam ſercá ſtálego / ktoreby śie nie vchyláło przeciwieńſtwem / nie podnośiło ßćześćiem; trzebá wam roſtropnośći ná rozſadzenie miedzy złym y miedzy dobrym: miedzy máłą / y miedzy wielką winą; miedzy málemi y miedzy wielkiemi poddánych záſługámi. V prorokow przedzey tego wßyſtkiego doſtánięćie: Mowi z nich ieden. Ve-

Mich. 13 rumtamen ego repletus ſum fortitudine ſpiritus. owo ſtáłość ánimußu; & iudicio: owo rozſądek; & virtute, owo ſtátek. Bo lubo ná śie maćie oczy Senatorow / oczy vrzędnikow nadwornych / oczy Rzeczyp: wßyſtkiey: wßákże iednák /

Eccleſ. 37. mowi mędrzec. Anima, viri ſancti enunciat vera, quàm ſeptem circumſpectores ſedentes in excelſo. Et ſic in

his

his omnibus deprecare altissimum, vt dirigat in veritate viam tuam. O rzadką to rzecz v Krolow prawdą / prędzey v nich znaydźieß prawdę srebrną ná stołach / niżli prawdę żywą ná dworach. Mawiał często Ludwik XI. Krol Francuzski: Omnibus in regno abundo, excepta veritate, wßystkie wieczłonki obwiiáia báwełnámi/ okładáia rożámi: tylko sáme vßy gierniámi. Dobra totedy / że Saul nápada ná Proroki; dobra y to / że nie nápada tylko na iednego álbo dwuch / ále ná gromadę / mogłby ieden ábo milczeć z Jáiaßem: Væ mihi quia tacui; ábo pytánia potrzebnego ironia zbywáć z Elizeußem. Posłał Benádad Krol Syryiski Uzáhelá do Elizeußá z podárzem y pytaniem: Si sanari potero de infirmitate mea hac? Odpowiedźiał Prorok: Vade; dic ei, sanaberis. Uszczerzeß to? nie bárzo; przydáie: Porrò ostendit mihi Dominus, quia morte morietur. Lecz prędzey śie do prawdy ośmieli wßystká Prorokow Kápitułá / ktora śie tu zowie cuneus; bo iáko łatwie klin przekonywa dęby: ták gromádá Prorokow przełámuie ná czás zátwárdźiáłe węzłym ánimuße.

Gdźie indźiey trudno o Proroká.

Rzeczećie / skądże śie ták wiele Prorokow zprzetká wzięło? Záiste Bożkiemu to zrządzeniu przypisáć / że iednemu nowicyußowi przedtym pastußkowi ná krolestwo záraz gromádę Doktorow obmyślił; boć dali śie prawdá rzec / rzadká rzecz iest ná czás Prorok / y w sámym krolestwie Izráelskim. Był czas kiedy żadnego w ziemi támtey Proroká nie było. In diebus illis non erat Propheta in Israël, & erat pretiosus sermo Domini. Był czás / kiedy bylic / ale nie wiedźieć gdźie było szukáć ktorego. Pytá śie Saul z giermkiem / num hic est videns? Był czás / kiedy tylko tá prerogatiwá przy Moyżeßu bywáłá / zá czym kiedy śie raz tráfiło / że w obożie pará mężow Eldát y Medád z przedká niespodźiánie prorokowáli / lud śie zgorßył / y do Aarona ie oskárżył; á Ááron rzekł do Możeßá / Domine mi Moyses, prohibe eos. Wßákże Moyżeß daru Bożego nikomu nie

Nà dworách trudno o prawdę.

Kokerus.

Isai. 6.

Isai. 6.

4. *Reg.* 8.

1. *Reg.* 3.

1. *Reg.* 9.

Num. 11.

za drosczac rzekł: Quid æmularis? quis tribuat, vt omnis populus prophetet? & det eis Dominus Spiritum suum; Rzadka mowie rzecz iest w krolestwie iákim Prorok/ Ch: tylko to v nas w Polszczey w Litwie látwie o cuneum Prophetarum. powiaty stoia prorokámi; á owdzie nie dawno w obozie pod Warszáwa była nie przeliczona Prorokow Kápituła. Tylko nie wádzi sie pytáć/ iákich? Bo nie ze wszystkich może sie brác znak porzadney elekcyey.

V nas łatwie.

Prorokowáć tedy trzy rzeczy znáczy w piśmie swietym; Naprzod prorokowáć/ iednoż to co Boskie trákтowáć táiemnice/ álbo dyskursem/ álbo iezykiem: lubo to śpiewáiac/ lubo rokuiac. Prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, senes vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbunt. Takich y nas wrzkomo Prorokow pod gás elekcyey a ktoby był przeliczył? Takich było pełno ná Seymie/ iák kiedyś w Achabowym krolewskim dworze; iesli z wokácyey Kapłáńskiey Micheászowie; dobrzy Prorocy.

Co to iest Prorokowac. *Ioel.* 2.

Num. 11. Quis tribuat vt omnes prophetent? iesli z natretności ábo rácyey z szláchéckiey wolności tácy Sedeciaszowie; nie dobrzy Prorocy. Protestuie sie przeciwko nim Bog Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, non loquebar illis, & ipsi prophetabant: á czy to swieckiey lubo szlacheckiey wokácyey należy/ taxowác wolność kościelną/ chcąc tworzyć przeciw oblubienicy Jezusowey artykuły? áby ná fundácye máietności nie dáwano/ áby sie Xiezey kupowáć dobr ná kościoł nie godziło/ áby ich dziedzictwá lubo sobie rowney we wszystkim Szlachty pieniędzmi tylko szácowano?

Ier. 23.

Politicy nà zas, à hæretycy zawsze natrętni prorocy.

Ier. 22. Przebog nie máia tey od Duchá. S. kommissiey. Visionem cordis sui loquuntur, & non de ore Domini. Práwieć on oboz z tey miáry był statio Philistinorum: cárguia Philistyiczycy/ cygania/ á co wiekszá y árke Pańska ná gás sobie przez niewiem iaka zwierzchność przywłaszczáia. A owá Konfœderacya á zá tez owo Prorocka wizya od Páná Boga? domagáć sie aby wierzył kto iako chce/ áby wiar wszystkich

kich iák ßydeł w miechu byłá vnia/ wolnośćia Rzeczyp: pieczętowana/ warowana. O coby to byłá zá vnia? vchoway Boże nie byłáby áni vnia Theologicka/ kiedyby wolno vczyli/ iedni/ że Bog iest grzechu przyczyna/ drudzy że nie; iedni/ że niemaß prawdziwego ćiáłá y krwie w Sákrámenćie istotnie: drudzy/ że iest; iedni że swietych wzywáć nie trzebá: drudzy że trzebá; iedni że czyscá nie maß/ indulgentiy nie maß/ spowiedzi nie máß: drudzy y czyśćiec iest/ y indulgencye sa/ y spowiedź iest. Niebyłáby vnia ani polytycka/ bo ktoryżby śie Kátolik/ Phineás iáki goracy zá bluźnierstwo/ zá krzywdę Bożą/ zá obelgę Naświetßey Pánny do mieczá nie porywał? iákożby Krol w swoich krolewskich miástách miał zbory nowe ćierpieć? Nie nieśli ći prorocy pokoiu do Rzeczypospolitey lubo przez konfœderacya wrzkomo pokoiowa; skarży śie Bog ná tákie proroki: Decipiebant populum meum dicentes pax, pax, & non est pax, bo táka pax poßła ná konfœderácya Náhásowe z Gáladczykámi. Náiachał z wielkim woyskiem Náhás/ Gáladczykowie go proßą o przymierze: Habeto nos fæderatos; á on rzecze In hoc feriam vobiscum fædus vt, eruam omnium vestrũ oculos dextros. Ten mi práwe oko łupi/ kto mi wiárę od Bogá/ y od kośćiołá podána odeymuie/ kto mi zelum Religionis zdziera. Dáie Bog przyczynę/ czemu táki pokoy iest nie pokoiem. Dic ad eos, quia liniunt parietem absq; temperatura: Trudno zlepić kámień z kámieniem bez wapná; beda tám scissury/ o ktorych Paweł S. mowi: Audio scissuras esse inter vos. obáli śie budowánie. Czemu Jeroboámowe krolestwo nie trwáło? temu; że Ahiás w ßtuczki płaßcz rozkráiawßy dał mu imieniem Bożym dźieśięćioro pokolenia; zßył sobie te ßmáty Jeroboám/ to iest; przykleił pokolenie do pokolenia; ále śie te ßwy záwße proły. Nie przystoi ná godność twoię/ cny narodźie Polski y Litewski/ w zßywanym płaßczu albo łatánym chodźić. Religia twoia iest tunica Christi inconsutilis, ktora ieśli iáki Aryuß/

Wizye ich

Ezech. 13

1. Reg: 11.

Ezech. 13.

1. Cor. 11.

iáki

iáki Kálwin porze/Christus śie zá niez niebá weźmie. Tákich prorokow wáruy Boże od elekcyi zwłaszcza wtym katolickim krolestwie/ wktorym záwśe pobożni pánuia. Niech będźie tobie od nas dźieká Naiáś: *WLADYSLAWIE ZYGMVNCIE*, żeś miedzy temi Prorokámi poważnośćia/roztropnośćia swa medyował/ miedzy heretykámi/Schizmátykámi/ y katholikámi polityckiemi/ coś tłumiac/ coś odkładáiac/ coś przećináiac/ á roztropnie preszkody do spraw poważnieyszych vprzątaiac.

Iacy Polacy o przyszłym Panie prorocy.

Powtore prorokować iednoż to/co rzeczy przyszłe opowiádáć/álbo obiecować. Tak Elizeusz prorokował Jozáphátowi o wygráney nád Moábitámi/ Jehásowi nád Syryiczykámi/ Izaiaś o zdrowiu Ezechiaszowi/ Jeremiaś o swobodźie Izráelowi. Pełne sa tákich prorokow pismá/ ktorzy wiádomośći o rzeczách przyszłych z obiáwienia Duchá Bożego zásięgnioney/ ludźi innych vczestnikámi czynili. My lepák lubo nie tak śie wysoko sádźiemy/ áby smy śie Boskich o przyszłym panie godnemi pocztáli reuelácyi; wszákże prostym proroctwá onym idąc trybem; Vulgare & planum prophetiæ genus est prænunciare ex bona semente bonam frugem, ex iecundo ventorum flatu prosperam nauigationem, ex apta chely, & gnara manu cantum suauem: wielesmy tákich v śiebie Prorokow pod interregnum liczyli/ ktorzy o przyszłym Naiáś: *WLADYSLAWA* Szwedzkiego Krola panowaniu w Polsce y w Litwie prokowali. Bo gnáiąc śie w proroctwie náprzod iego przodkámi/ obiecowáliśmy sobie po Elektorskich ánimuszách/ że innego Páná szukáć nie mieli/ nád tego doyzrzáłego/ y ze wszech miar záleconego Jágiełowego potomká/ktorego pradźiad Pruska prowincia nie násycona nakładow y krwie Polskiey odchłań/ mądrośćia y dźielnośćia swoia do wiecney z Korona przywiodł iednośći. Dźiad Inflánty przyczyniwszy/ záczetey przodká swego około źiednoczenia narodow Polskiego y Litewskiego dokonał roboty. Ocieć

S. pá-

S. pamieci Księstwá Siewierskie / Smoleńskie / Czernichowskie Moskiewskiemu odicte narodowi / z odwagą zdrowia swego y synow skiego Rzeczypos: przywroćiwszy / gránice iey daleko rozszerzył / ktoż te tak zacne Maiorum dźiełá zátrzymywáć? kto ich sławy pozostałe monumenta ostrożniey piástowáć? kto z miłośćia w sercách wolnych narodow nadánych praw y wolnośći od nich / wszczepiona pieszczeniey obchodzić śie będzie mogł y umiał / nád tego / ktory y dźieł / y sławy / y miłośći ex asse hæres został? Gnáruiąc śie w proroctwie miłośćia obywatelow / ktoż sobie tego nie obiecował krolem? ktorego Oyczyzná znáłá synem / wszelkie stany conciuem. Rycerstwo commilitonem, Xięstwá wiernym administratorem gorliwym y ći y owi w potrzebách rożnych pátronem. Gnaruiąc śie ktemu w proroctwie zasługami / ktoż sobie tego nie obiecował Krolem? ktorego dzielność / rozrywke / odwagę zdrowia y dostatkow Moskiewska / Wołoska / Pruska expedicya záleciłá Boni omnes Prophetæ (mawiał Trásillus) optimi Chyromantæ. Łatwie każdy krolewicowi zrak berło wywroży / ná ktorych linie zábaw woiennych pobacży Gnaruiąc śie náwet y publicznemi Rzeczyposp. pożyckami / y prywatnemi kożdy respektámi / zwłaszcza po vtráćie nierownych dla oyczyzny kosztow / y sámego zdrowiá niedostatkami / potrzebámi / kto sobie Páná nie obiecował? kto nie wygladał tákiego? ktory z námi zrosły / z nami ná krwáwych theatrach bywawszy / wiádom iest każdego odwagi / każdego vslugi / każdego vtraty. Jáki taki sobie rokuie: Widźiał ocżyma swemi moie wierność / cnotę / dárskość y mężność / widźiał niebespieczeństwa / widźiał kosztу / widźiał rany / będźie mi Gálba / ktory bawełnicámi swemi krew z ran ciekącą ocierał / plastrámi obwiiał / kitayką wiązał; będźie nágradzał / będźie doluny niedostátkow hoynośćia Páńską wyrownywał. Zkąd śie ten duch prorocki bierze? ktorym sobie kożdy o tym Pánie dobrze tuszy. Oskarżono raz Káią Iuliuszá w Rzymie / iakoby śie czárámi bawił / że śie v niego záwsze żyzny ná po

Man. Reseo p. 3. l. 2.

Iácy żołnierze prorocy?

Pompon. Latus.

lu vrodzayziáwiał / á v sąsiádow lądá iáki. On ná obronę przyniosł swoie pługyce/ bronę/ stáwił racę woły ná ratuszu niewiac: *Teć owo są moie czáry, za ktorych spráwą obfitości zboża dostępuię.* Podobnym wierzę sposobem kożdy żołnierz swego koná / swoie blizny / swoie ná máietnościách szkody / ná oko Naiaś: *WLADYSLAWOWI* przy Hetmáńskich áttestácyách wystáwi / á ná wywod śię proroctwá sposobi: *Teć rzeczy są Miłościwy Krolu, ktore y o szczęśliwym panowániu twoim, y o promocyey moiey mnie prorokiem vczyniły.*

Prorokuie, kto Paná miánuie.

Potrzęcie prorokować iednoż to/ co Pana mianować. Spiewa Zachárias nowo narodzonemu Janowi: Et tu puer Propheta altissimi vocaberis. A kiedyż Jan S. prorokował? Prorokował kiedy Izráelskiemu ludowi pálcem Páná pokazał: Ecce agnus DEI, ecce qui tollit peccata mundi. Ktory iák wielki był Janow przywiley/ słuchaymy Sáluianá: Quanta ista Ioannis dignatio est illum emulgatoriá palam signasse voce, quem Pater cælestis æternali fudit mente, temporali circumfudit carne!

Ioan. 1.

Salui l. 4. de prouiden.

V nas kożdy iż ták chcie Prorok.

Ták ich v nas ták wiele iest prorokow / iák wiele Elektorow / iák wiele Koronnych y Litewskich Szláchćicow / z ktorych każdy wolá Boska sobie tłumáczy / á tego wolnym miánuie głosem / ktorego Bog przedwiecznym w konsystorzu rady niebieskiey náznáczył dekretem. Známienita záiste narodow nászych záletá / niepospolita prærogatiuá / ponieważ y w Hierárchiey Páná Jezusowey nie wszyscy prorokami / nie wszyscy wyrokow Boskich tłumáczámi. Nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur? V Zachodnych Indow náześćiu / v Synengykow ná trzech tylko mężách ku obierániu Krolá wszystká leżáłá powáżność: v nas lepak iákom wyżey rzekł / Cuneus prophetarum; srobuie ná cáskogo domowa práktiká / srobuie obca potegá / ále go cuneus, klin wolnych wotow nászych wytraca; á tego podawa / ná ktorego Polska y Litewska swobodá przypáda.

1. Cor. 12.

Richter.

Rożność miedzy innemi narodámi y nászym z strony Prorokow.

Inne narody

rody zcudzych reku pod czás obumarłych Krolá biorą. Roskázał Dawid zchodząc zświátá ludowi / áby Sálomoná koniecznie przyimował. Ipse sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me, illiq; præcipiam vt sit dux Isràél, & super Iudam. Lud rad nie rad muśiał przyimowáć. Et respondit Banaias filius Joiadæ Regi dicens Amen. Sic loquatur Dominus Deus Domini mei regis. My zás niewoli áni musu do przyimowánia Páná nigdy niemamy / ták go sobie wolno stánowiemy / że mu bespiecznie mowić możemy; Quid dilecte mi? quid dilecte vteri mei? quid dilecte votorum meorum? Inne narody zá Krole ná dźienniku swym tak P. Bogu dźiekuią z Dawidem: Posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra: My zás za swego dźiekuiemy z Esdraszem: Dedisti nobis virum consiliorum nostrorum, quem præsentauimus tibi à principio. Wspaniáłość narodu nászego / podlegać owemu nieznośi / komu nad soba nie dáie zwierzchnośći. Polacy własni są Indyiscy ptacy ná kształt czaiek nászych / Pupulás ie názywáią / ktorzy tylko zá owym z rodzáiu swego lecą / ktoremu po długich z soba konferencyách czubek nástrzepiáią / a biały kámiczek w nosek wśćibiáią. Krol lepák każdy Polski może sobie ná koronie napis Lotariusá Cesárzá rysowáć: A vobis, præ vobis, pro vobis. *Od was, nád wámi, zá wámi.* Kochayćie śie Pánowie Koronni y Litewsći w tey wolnośći / trzymayćie przywileie wszystkie mocno; lecz ten ktory wszystkich innych zrzodłem iest / naymocniey. Cinogyrus Athenczyk ná woynie Martheńskiey ták śie dużo o wolnośći oyczyste z Medyiczykámi vćierał / że mu plácu nie ztrzymawszy tył podali: wszákże (iák to w zamieszce bywa) biegac / puklerz / y znák Hetmáński porwáli / á żeby śie przy tey choć máłey korzyśći ostáli / w okret / ktory stał przy brzegu / skoczyli / y vieżdżáć myślili. Co tu Cynogyrus? porwał práwa reka okret / chcac go zatrzymáć / vćięto mu ią; porwał lewą; vcięto y tę; porwał zebámi / trzymał

3. *Reg.* 1.

Prou: 31.

Psal. 65.

4. *Esdræ* 7.

Komu Polacy podobni w elekcyách.

Nicol Mening.

Sabellicus.

mał iáko mogł/ y poki mogł. O cny Rycerzu / zdárzyłćiby Bog wielu mężtwá twego y wiernośći ku Rzeczypoſ. naſłádowcow! Rownęy PP. Polacy ſłáwy doydźiećie / ieśli ſobie tego puklerzá (wolney Páná elekcyey) ktorym inſe wſyſtkie práwá záſłaniaćie / tego znáku/ ktorym śie od cudzoźiemcow dźielićie / żadney potędze wydrzeć nie dáćie.

Ná co śię zráchano pod Warſzawę.

Zgromádźiliśćieśie tedy wielebni Prorocy pod Warſzáwę/ a zgromadźiliśćieśie náto / ábyśćie nam Páná wyprorokowáli / náktorego świát wyglada / á Kapituły wáſzey przez poſły pyta: Qualis eſt dilect⁹ tu⁹ ex dilecto ô pulcherrima mulierũ? qualis eſt dilect⁹ tu⁹ ex dilecto? quia adiuraſti, (inſzy text ma) ſuſpendiſti me: na tego / ktorego owdowiała Ruth oycyzná oblubieńcem mieć żąda. Extende pallium tuum ſuper me, quia propinquus es mihi. ná tego/ ktorego Krześcyańſkie w oſtatnim niebeſpieczeńſtwie ratunku / mocy / y potęgi krolewſkiey wzywaniem záćiąga: Congregatæ ſunt aduerſum nos gentes per circuitum, vt nos auferant, & parant venire & occupare munitionem in quam confugimus, ecce populus multus, cuius non erat numerus, portantes ſcalas, & machinas, vt comprehendant munitionem, videte quia cæpit bellum & clamor belli aſcendit ad cælum ſicut tuba, & clamor magnus de ciuitate dicens. Pugnate hodie pro fratribus veſtris.

Ruth. 3.

1. *Mach.* 7.

Dwa śie trefne przypadki Saułowi od Sámuelá idącemu nádáły. Pierwſzy ten / że ledwie śie prorokom pokázał/ záraz Prorokiem zoſtał; A iemu co było po tym? wſżák on nie o Proroctwo lecz o krolestwo ſtał? Snać tu Duch S. iedne nátrafił táiemnicę/ że káżdy krol ma być prorokiem. Jemu należy rzeczy przyſłe vpátrować: *Ego* (mawiał Pluſius) cum diuinos oderim, illum tamen Diuinum velim, cui interſit pericula populis impendentia præſentire, præuertere, præcauere, iemu należy dobro poſpolite ſtrzedz / złe wykorzeniać; iemu publike budować / prywaty obáláć /

1. *Reg.* 10.

Campan: in vita eius.

Krol każdy prorok.

co

co prorokowi rozkázano. Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, vt evellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices & plantes; iemu należy iáko Prorokowi wolą Bożą opowiadáć / zákonu / ktory mu Joiada kápłan z mieczem podawa / ludźie vczyć. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius, & testimonia eius. Poymuie ią tę Duchá. S taiemnicę / ále owey nie do końcá; czemu Saul bez długich Prorockich konsultaciy / bez sporych namysłow / rad / tráktátow został Prorokiem? czy nie trzeba było ná to więkßey czásu chwile? więkßych deliberatii? disceptátii? Wáß to konterfet Prorocy Koronni y Litewscy / wy lubośćie ná inßych mniey ważnych materyách / y ná biednych ortách / nie tylko dnie / tygodnie / ále y cáłe miesiące pokłádali / kiedy wam iednák przyßło naywiekßego Proroká przybieráć / krolá wotowemi podáwáć głosámi / teśćie nayważnieyßą sprawę / nie mowię tygodniem / nie mowię godźiną / ále niemal iednym kwádrántem odpráwili. A to co? Cudo Polskie! gdyż tákiey y ták prętkiey zgody v nás / ile gdźie o Páná idźie / tryb pospolity nie nieśie. Wspomnićie sobie ná przeßłych czásow interregna zwłaßczá po Włádisłáwie pod Wárną poległym / po Henryku / po Stephanie / czy raz śię Elektorskie wotá ná rożne kándydaty dźieliły? czy raz nam Elekcye woyny przynosiły? y krwią śię oblewáły? czy raz w przewłokę lat kilku poßły? bá y w táką zamießkę / że śię rázem kilká Elektámi ná krolestwo Polskie do śmierći pisáło. A przyczyną wßystkiego iest náßá libertas, z ktorey ácz dobrey mátki / zła śię często corká discordia rodźi. Jest krolestwo náße / gdyż śię też orłem pieczętuie / podobne Ezdraßowemu orłowi. *Widźiałem práwi á to orzeł wychodźił z morza, ktory miał skrzydeł dwánaśćie y pierze, trzy głowy &c. Bá wßystkie wiatry morskie wiały náń, y zbierały śię, z pierza lepak iego wyrástáły pierze przećiwne; srzednia głowa byłá więkßa niż inne głowy, á z tych głow głos nie*

56 Ier. 1. Psal. 2. 4. Esdræ 12.

 wychodźił

wychodźił, ále z pośrzodku ćiáłá. Mamy dostatek skrzydeł ktoremi látamy/ sławę/ wolność/ maiętność/ dowćip/ vmieiętność. Mamy trzy głowy ná káżdym Seymie/ Krolewską/ Senatorską/ w Posłách szláchecką/ á tá naywiększá/ bo z wiela powiátowych rozumow złożona; wieią często ná orłá nászego obce wiátry/ cudzoziemskie duchy/ fákcye/ y práktyki; przetoż piorká wdeliberácyách wprzećiwne śie strony często obráćaią/ co żałosna; áto opłakánia godna/ że nie záwsze z rozumu/ ále z pośrzodku ćiáła/ to iest z brzuchá/ zdobrey vczty wychodzi; często wotuią przepiorki/ kuropátwy/ fáziány zobiádu iákiego Potentatá/ ktory chlebem głosy sposábia. Mogłby kto w nászey poselskiey izbie rysowáć on obraz/ ktory w Rzymie w Kápitolium/ y w ogrodach Wátykáńskich stárożytność rysowáłá. Polikletes powroz kreći/ á osiełek z tyłu rosplatuie: ták y v nas/ iedni ná rzeczách śieznáiacy nići mądrych kōceptow y słow poważnych wiią/ sznury rad zdrowych wiążą/ á ktoś z końcá choć mniey vdolny/ byle vrząd poselski ná sobie noszący/ porze/ y węzły punktow námowionych rozwięzuie. Muśi to tedy być cudo wielkie/ kiedy wszyscy od pierwszego do ostatniego/ od naywiększego do namnieyszego sobie sznuru domogli/ kiedy skrzydłá y piorá orle wespoł śie złączyły/ kiedy wszystkie ták Koronne iák Litewskie zwierzętá/ lubo rożnych natur y fámilyi iedniem gośćińcá torem do iednego krolewskiego kresu przyszły. Vbi erat impetus spiritus gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent: kiedy rożne pisczałki iednęż notę wygráwáły. Si vnus flatus inflat duas tibias, non potest vnus Spiritus implere plura corda? plures linguas? si vno flatu impletæ duæ tibiæ consonant, quomodo poterunt impletæ plures linguæ vno DEI Spiritu dissonare? Málował bym ná oney szopie Kollegium zwolennikow Páńskich ná duchá S. czekáiących/ á dałbym napis: Cor vnum & anima vna. Stánął tedy Naiś: *WLADYSLAW* Krol Szwedzki/ obrány Cár Moskiewski/ zá zgodnemi wszystkich Elektorow głosámi

Pierius.

Ezech: 1.

August. in Epist. Ioan: Tract. 9.

Act. 1.

mi Krolem Polskym / wßyſtkie wotowe tabliczki / wßyſtkich Woiewodſtw / wßyſtkich powiátow / wßyſtkich ßláchćicow w iego śie naydoſtoynieyßey oſobie ziednoczyły. Hæc dicit Dominus, ecce ego aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephraim, & tribus Iſràél, quæ ſunt ei adiunctæ, & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum vnum, & erunt vnum in manu eius, & ſeruus meus Dauid erit Rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum, in iudiciis meis ambulabunt, & mandata mea cuſtodient, & facient ea. Stanał *WLADYSLAW*, á ſtánał niepominionym loſowych kámiczkow wßyſtkich celem / / ktory śie do nich náſtáwił wßelkym cnot y krolewſkich przymiotow ápparatem; tám nie chybiłá fortuná / gdźie zmierzyłá przed tym cnotá. *Ezech. 17.*

Drugi nadał śie Saulowi trefunek / że go gromádna Muzyká / arfá / beben / piſczałká / lutnia zpodkałá; Coż? tryumphże to iáki? czy weſele? Ták ieſt / y tryumph y weſele v prorokow / że do pocztuſwego Krolá prorokiem przybráli. Wielka co prawdá rádośći v prorokow támecznych materyaz nowego proroka; ále wiekßa nieporownanie v nas z nowo obránego Krolá Naiáś: *WLADYSLAWA*. Niewiem czego onym prorokom bez Saulá nie doſtáwáło? niewiem co też im z niego korzyści przybyło; aleć wiem ná czym prorokom náßym bez Krolá ſchodźiło? Co ieſt Rzeczpoſp: bez Páná? to / co woyſko bez Hetmana / to / co trzodá bez paſterzá / to / co okręt bez ſternikà / to / co ćiáło bez głowy / to / co świát bez ſłonecznej iáſnoſći / zewßąd ſtrách iák w ćiemnoćiach. Siue Spiritus ſibilans, aut inter ſpiſſos arborum ramos auium ſonitus ſuauis, aut vis aquæ decurrentis nimium, aut ſonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium curſus inuiſus, aut mugientium beſtiarum vox, aut reſonans de altiſsimis montibus Echo deficientes faciebant nos præ timore, omnis enim orbis terrarum lympido ante illuminabatur lumine, & iam vnâ tenebrarum *Sap: 17.*

Muzykà Saula potyka.

Czemú?

Co ieſt krolestwo bez Krolá.

catenâ manebant colligati. Czułá y ználá dobrze Oyczyzná náßa/co to być bez oblubieńcá wdowa/ bez opiekuná sierota. Nie maß v nas onego Epirory/Gozyppem go názywano; był Pyrrhus Krol dzielny/ czuyny/ sam często ná woynach straż obiezdzał/sam woyská/iuż trabą/iuż bębnem ze snu obudzał: kiedy poległ/Gozyppus na spánieśie dluzie/ nocy czuyno prowádzonych wetuiąc/ rosolwował/ y náuczył giermká/ áby ieśliby śie ocknął/ temi go słowy weśmie poruszał: Dormi Gosippe dormi, Pyrrhus qui excitet non supereſt. Nie maß mowis v nas takich/ zwłaßczá pod interregnum ná sen twárdy resolutow/ nie zásypiano v nas po krolu vspionym; czuło koło Senatorskie w cudzych gospodách/ czuło koło ßlácheckie ná polu w namiotách/ czuło koło zolnierskie w obozách. Coż ich budziło? Budziłá ich sámá oyczyzny potrzebá/Páná vtrátá/ budziły z tad y zowad nádchodzące niebespieczeństwá/budziłá o drugim Pánie nárádá. V nas lepák czego oyczyzná przez Nayáś: WŁADYSŁAWA obranie nabyłá? Nábyłá sławy/ Viriuſtus erigit terram. Nabyłá twierdzy: Rex sapiens ſtabilimentum populi eſt. Nabyłá żywego w watpliwośćiách orákulum. Diuinatio in labiis Regis, in iudicio non errabit os eius. Nabyłá żywotá: In hilaritate vultus Regis, vita Nabyłá wßelkiego błogosławieństwá: Beata terra cuius Rex nobilis eſt. Nabyłá wßelkiego od złego bespieczeństwá: Rex qui ſedet in ſolio iudicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo. Przeto z w wdzięczności śie poczuwáiąc/ á máiestatowi Boskiemu zá Krolá Páná obranego dziękuiąc dobyłá árfy y lutniey. Zaczął Naywtelebnieyßy Primas po ogłoßeniu Elektorskich wotow. Te DEVM laudamus; á zá incepta iego/ Jásnie wielmożny Senat duchowny y swiecki/ ßlachetne po ßerokich polách rozwlokłe/ á ledwie okiem przeyrzáne rycerskie woyská na kolaná vpadłßy nabożnemi głosámi krolowi nád krolmi Bogu w Troycy/ przez te niebieśka mutete winna chwałe/ y dzięke prowá-

Epitom. var. hiſt.

Prou: 29.

Sap. 6.

Prou: 16.

Eccleſ: 10.

Prou. 26.

Radość wszystkich znowo obranego Páná.

dziły

dźiły y kończyły. Dobyłá taż oyczyzná bębná y piſczałki/ ktoremi pobudzona geſta śie ſtrzelbá z wałow ozwáłá / ozwał śie y tryumph gwiazdom rownáiącemi śie ogniámi/ ktore nocną ćiemność w dźienną iáśność obrácáły/ ozwáły śie krzykliwe á radoſne głoſy/ ktore śie nie iuż tylko po vlicách/ po rynkách dźwiękiem/ ále bárźiey po ſercách weſelem rozlegáły. Wſzyſtkich niezwyczayna ánimuſze obeymáłá radość/ á ná wierzch śie przez ięzyki iák przez obfite kánáły winſzowániem wylewáłá. Więc tá vroczyſtość nie záwieráłá śie Wárſzawſkiemi wałámi y murámi/ ále śie y przez Echo po Koronnych y Litewſkich miáſtách roznośiłá. Ty miedzy innemi Wilno W. X. L. ſtołeczne miáſto/ co czyniſz? Feſt ſobie z ręku/ od kośćiołá do kośćiołá podáieſz/ á przy radoſnych pieniách/ ſtrzelbách/ przy tryumphalnych ogniách/ głośnych akklámácyách P. Bogu dźięki oddáieſz/ że tyron kroleſtwá wákuiący Pánem oſádźił/ á Pánem tákim/ ktorego przy krolewſkim vrodzeniu/ wychowániu/ ćwiczeniu godność/ dźielność/ dowćip/ rozrywká/ wielką oyczyznie korzyść/ ſnadność łagodnych obyczáiow v poddánych miłość/ ſławá po świećie zgromádzona/ y rozkrzewiona v narodow obcych wźiętość/ odwagá ánimuſzu nie wiedney woienney potrzebie doświádczona z nieprzyiaćioł wygrána gotuie. Awá po onym nieśmiertelney pámięći Rodźicu/ kożdy ſobie Naiáś: *WLADYSLAWA* Krolá winſzuie/ ták/ iáko lud Iſráelſki Salomoná winſzował po Dawidźie. Quomodo fuit Dominus cum Domino meo Rege, ſic ſit cum eo, & ſublimius faciat ſolium eius à ſolio Domini mei Regis.

Tryumph Wárſzawſki.

Tryumph inſzych miaſt.

Oſobliwie Wilna.

3. *Reg.* 1.

Societas naſzá namnieyſza/ lubo znikim w antágonia nie wſtępuie; wſzákże ſámá z ſobą certuie/ nie tylko w Warſzáwie/ ále y wſzędźie/ y tu we trzech domách ſwoich w Wilnie/ to pyrámidámi/ to koloſſámi/ to ſtátuámi/ trąbámi/ bębnámi/ dźiáłámi/ raczámi/ to innemi od wymyſłu y koſztu przy vroczyſtey offierze znákámi/ świátu oświadczyłá/ co náy-

Y zakonu Societatis naſzey.

nayzacnieyszemu krolewskiemu domowi / co Naiáśn: nowo obránemu krolowi / co swemu synowskiemu y poddánskiemu affektowi winna byłá; winszuiac sercem vprzeymym y służebnym iemu Páństwá, Rzeczy. Wodzá / kośćiołowi Patroná / sobie opiekuná / obrońce / skłonnośći Pańskiey ku namnieyszemu zakonowi po zeszłych rodzićielskich máiestatách dźiedźicem. Quia Domini est assumptio nostra & sancti Isràél Regis nostri, á przytym Naywyższego máiestatu prosząc / áby go nam długo w zdrowiu / w szczęśćiu / w sławie / w wszelkym błogosłáwieństwie ná thronie chował / áby z tych cudow ná swey elekcyey ziáwionych ná oko poznał / co Samuel Jsráelskiemu Krolowi opowiedźiał. Quando venerint signa hæc omnia tibi, fac quæcunque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum est. Niech będźie Naiáś: Krolu Bog przytomnȳ rządom twoim / rádō twoim / wyrokom twoim / woynom twoim / wszytkim obmysłom / dźiełom ypostępkom twoim. *Niech śię weseli Izraël* (Krolestwo Polskie) *w tym ktory go stworzył; á synowie Syońscy niech śię ráduią w Krolu swoim. Niechay imię iego chwalą w spiewaniu społecznym: ná bębnie y árfie niech mu gráią.*

Psal: 88.

CZĘSC TRZECIA.

Po spolney Krolá Páná Elekcyey, ozywa śie iák źiemiá, ták niebo z vroczystą Symphonią.

Lib. 11. de Princip. Oriental.

Stárodawna po

NIosł to stárodawny v Grœkow obyczay / o ktorym znáć dáie Sygonius N. Ch. że skoro nowy Monárchá imię krolewskie álbo Cesárskie otrzymywał / nie czekaiac koronácyey / rozsyłał po prowinćiach / po Xięztwách / po pewnych Páństwá swego / ile owych / ktore śiedo elekcyey

iego

Nominácyey Krolow ceremonia.

iego głosámi przykładáły/ miástách/ poczesny konterfet twarzy swoiey/ktory z wßelka vczćiwośćia obywátele przyimowali/ wßystkym iák domowym ták gośćiom vroczyśćie ná pozor wywießáli/ słodkowdźięcznemi pieniámi/ y okrzykámi krotkiego/ ale zwyczaynego textu VIVAT REX wdźięczność y publiczną RP. radość oświadczáli. Tá Ceremonia v nas po ogłoßeniu nowego Páná Naiáś *WLADYSLAWA ZYGMVNTA*, ile śie tyka vßánowania máiestatu dobra iest/ y chwalebna: wßákże ile praca krolewska záćiąga do rozsyłánia po Páństwách/ Xięztwách/ Krolewskiego swego obrázu/ mniey iest potrzebna. Nie trzebá tobie tego/ Miłośćiwy Naiáśnieyßy Krolu/ ábyś po miástách przezacney twarzy twoiey konterfet rozsyłał: Melior est pictura morum quàm colorum, venustiores sunt oris lineæ, quas nullæ deprauant mortis tineæ. Wymálowáńes śie nam Naiáśnießy Krolu nie ręka cudza/ ále własna/ nie martwemi farbámi/ ále żywemi cnotámi/ ktore okráßa bryzelia niezblákowáney krwie Jágiełowskiey/ oświeca złotoßáfirowy łázur odźiedźiczoney po Władysłáwie Jágiele Religiey y roztropnośći/ po drugim *WLADYSLAWIE* Krolu Polskim y Węgierskim zá cześć Bożka gorliwośći/ po Kazimierzu hoynośći/ po Albrychcie y Alexándrze wspániałośći/ po *ZYGMVNCIE* trzećim zeßłym nie dawno Rodźicu pobożnośći/ miernośći/ skromnośći/ łáskáwośći. Awá przy tákim żywym krolewskich cnot y przymiotow obrázie/ słußna áby śie owe dwie prowincye/ iedna nádolna ziemska/ druga gorna niebieska/ ktore śie ná Elekcya Krolá kálkulami składáły/ dźiś śie też ná dwá chory rozsádzáły/ á nie mniey rádosnym ták vroczystym okrzykiem VIVAT REX po ulicách/ po rynkách/ po gośćińcách kráin swoich ogłaßáły. Przysłuchaymy śie naprzod owemu VIVAT REX, ktore opiewa chor ziemski; przysłuchamy śie potym owemu VIVAT REX, ktore opiewa chor niebieski.

Maximus

Ziemiá opiewa swoie VIVAT REX Naiáśnieyszemu Krolowi.

Ziemia foremnieyszego winszowánia Krolowi nie ma nad parę słow.

BOgáta iest świecka/ á bogátsza nierowno od kándzonow / pádwanow / koncertow / Duchá S. kapellá / N. Ch. á przećie áni kápellá świecká/ áni kapellá Duchá S. nic celnieyszego / nic ozdobnieyszego / nic foremnieyszego/ ná wesoły okrzyk Krolom / Cesarzom / Monarchom/ gdy ná thron godnośći swey wstępuia nie wyspiewywa/ nad te páre słow/ VIVAT REX. Mowiac do stylu świeckiego; szesnaśćie tákich krolestw álbo Páństw Frosárdus y Philippus Leoniscrus wyliczyli / ktore tego okrzyku / VIVAT REX, przy inaugurácyách Panow swych vżywáły. Mowiaczás do stylu Duchá S. w kśiegi krolewskie weyźrzyćie / iáká nowego Krolá aklamacya potykáłá? iáka Saulá? tákaż. Skoro go Sámuel publikował ludowi. Certè videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit illi similis in omni populo. Et clamauit omnis populus, & ait: VIVAT REX: iáka potykáłá aklámácya Sálomoná? tákaż. Sumpsit Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem, & cecinerunt buccinis, & dixit omnis populus, VIVAT REX SALOMON: iáka Joasá? tákaż. Produxit Ioiada filium Regis, & posuit super eum diadema, & testimonium, feceruntq; eum Regem & vnxerũt, & plaudentes manibus dixerunt: VIVAT REX. Więc to v mnie dźiwna/ Krolim wiekszym wiecey potrzebuie; potrzebuie nie tylko żywotá / ále y zdrowia / y szcześćia / y potęgi / w skárbách zamożnośći / y wielkiey po świećie sławy / czemuż mu nie wiecey Rhetoryká źiemska winszuie iedno żywotá? VIVAT; niech żywie; czemu nie mowi? Niech látá w zdrowiu y w szcześciu pędźi; niech fortunnie pánuie; niech w skárbách obfituie; niech będźie potężnym/ walecznym / ku nieprzyiaćielom strásznym; O vmież

1. Reg. 10.

3. Reg. 1.

4. Reg. 11.

Czemu?

źiemiá

ziemiá tákie ile ku Pánom phrazes / z kąd teraz tá skąpość? Kiedy ia śię o tym zamyslam / nayduię tego dwie przyczyny.

Przyczyná pierwsza.

Pierwsza przyczyná iest tá. Lubać wszystkiego poddáni Krolom Pánom vprzeymie ná sercu życzą / cokolwiek do ich álbo vczćiwośći / álbo pożytku / álbo pociechy należącego być znáią: wszakże tylko śię z żywotem przez głośne okrzyki ozywáią; że innych wszystkich rzeczy / ktorych Krol potrzebuie / może álbo swoią rozrywką: álbo poddanych vsługą y dźielnośćią dostáć / samego [illegible]ko żywotá trzebá mu z niebá záśięgáć; do zdrowia naydźie doktorá / do potęgi naydźie pobory v poddánych / do wesołośći naydźie korzenne wina / naydźie cythry / lutnie / tyorby / ćymbały; do porządnego pánowánia naydźie práwne ártykuły / poważne Senatory / powolne poddáne; ná wszytko Pánem / ná żywot tylko Boskim żebrakiem: átoż mu tego życzemy / czego mu dáć nie możemy. Wźiąwszy Jákub Pátryárchá pewną iuż nowinę o Jozephie w Egypćie pánuiącym / aby tym bárźiey á bárźiey wierzył / vpewniáią go synowie náwieźionym plonem dla wyżywienia / ktory on obaczywszy iákoby śię zesnu ocućiwszy rzekł: Sufficit mihi si adhuc filius meus Ioseph viuit. Jákubie cożty mowisz sufficit? á nie trzebaż tobie po Jozephie więcey nád żywot iego? nie trzebaż y sámemu Jozephowi więcey nád to áby żył? trzebá; ále ieśli Bog da żywot / dźielny Jozeph / ostátká cnotá dostátnie; wie Jákub że też Jozeph ná wielkich rządách vśiadł / ná niczym mu / co do dobrego mienia / nie zeydźie; wie náwet o baczeniu iego ku rodźicowi: *dość mnie*, práwi / *że on żyw*, potrzeb śie y moich y swoich domyśli. Eduárdus wtory Krol Angielski miał zá herbowy kleynot vkoronowáną pszczołę / ná ktorą rosá niebieska spáda; Napis: Vitalis cælitus aura. Około tey pszczoły roy látał mnieyszych pszczoł / wszystkich będących ná robośie; iedne miod znoszą / drugie celki w płastrách robią / trzećie mátki od szerszeni bronią / Napis: Agmina dant reliquum. Dał znáć mądry Krol / że káżdy Monárchá żywot

Gen. 44.

In farrag. symb.

ma

ma z gory / inne potrzeby z zbieráney drużyny. Aza nie w tenże sens Charondás Cesarz Rzymski potráfił / kiedy często á gęsto máwiał: Viuere cura Dei est; nobis sint cætera curæ: á za nie też taiemnice Mácedończycy wyrażáli? kiedy do Perseusa ostatniego swego Krolá złota státue fortuny nośili z tymi słowy: Dent superi vitam; nos fortunam; iednym słowem słuszna y náder słuszna / że krzyklywemi głosámi żywot temu znieważwábiamy / ktoremu / lubo nas ná insze rzeczy przy Boskiey pomocy stánie / żywotá dać nie możemy. Záczym podobá mi śie zwyczay v Báktriáńczykow / ktorzy kiedy dzień dorocny vrodzenia krolewskiego obchodźili / Kupressowe drzewá / ktore śmiertelności wizerunkámi były / á ná truny Pánow śie dostáwáły: palili / á Cedry y Myrrhy iák żywotá niezkażitelnego symbola, ná promienia słoneczne wystawiáli / woláiąc: Pluant vitales Regibus ignes. A ieśli każdy narod Krole swoie tym rádosnym / á że ták rzekę / tym żywotnym pieniem potykał / tedyć y twoiá Naiáś. WLADYSLAWIE krolewska godność / y nászá poddáńska vnizoność / y sáma rzeczy słuszność po nás tego wyćiąga / ábysmy iuż nie niememi y martwemi wizerunkámi / ále głośnemi y żywemi áffektámi toż VIVAT, ácz zawsze / wszákże osobliwie teraz / kiedy szczęśliwie nam panowáć záczynaß / rowną notą y ochotą śpiewáli. Daie znáć Strabo / że wystáwił Amon w Egyptie iedne misterna nie dáleko od Serápidy kościołá ná wierzchu gory státue / stroyne wpoßrzodku narzędy instrumentálne do gránia służące máiąca / przez ktorey vstá słońce co dzień wschodząc promienie wpuszczało / ktore skoro śię instrumentow dotykały / státua pieśń dźiwnym sposobem wygrawáła / ktora y sámá nowo nástáiące słońce witálá / y obywatele okoliczne wesołym heynałem o wynikłey iásności rozweselálá. Ta státua ia krolestwo náße polskie názowie / státua mowie / vprzeyme obywatelow swych ku Pánom áffekty / ták korrigowne piß-

Sabell.

Politian in Miscellan.

Epitom. var. hyst.

Pienie polskie.

(Naiáś,

(Maiáś. Krolu) ná horyzont náß wstępuiące promieniámi Máieſtatu twego przerażaß / ſtátua náßá weſołać pioſnkę w ſpoſób witania VIVAT REX wykrzyka / á do vprzeymego winßowánia wßyſtkich ſercá / wßyſtkich ięzyki pobudza. VIVAT, VIVAT, VIVAT REX VLADISLAVS Chybábym rácżey krolеſtwo náſze názwał ona cudowna Olympiey ſala / ktora Heptar honon ſtárożytność tytułowála. Ta iż ſiedm miſterna konkamerácya ſklepow miáła / kożdy głoś ſiedmiorakim odgłoſem oddáwáłá. Toż ſię y v nas właśnie dźieie Maiáś: Krolu; ono Wárßáwſkie po nominácyey vroczyſtey twoiey krzyklíwe wßyſtkich elektorow VIVAT REX, roznoſi ſię po wßyſtkich náßych Prowincyách / po wielkich y małych Polſkách / po Xieſtwie Litewſkim / Ruſkim / Pruſkim / Zmudzkim / Mázowieckim / Inſlántſkim. VIVAT, VIVAT, VIVAT, VIVAT, VIVAT, VIVAT, VIVAT REX VLADISLAVS. Wßyſcy ſię ráduią / wßyſcy winßuią / wßyſcy Máieſtatowi Boſkiemu dźiękuią / że nam z onego drzewá Jagiełowego / ktore ſiekiera śmierći w nadźiadách / w prádźiadách / dźiádach / y nie dawno w Maiáśnieyßym rodźicu wycięłá / korzeń zoſtáwiłá: z ktorego nam tá płonká rowney źielonoſci / rownego owocu wyroſłá / aby ią w długie á fortunne látá żywotem obdárzał / buynie rozkrzewiał / ßeroko po świećię gałęźiámi potęgi / ſławy / rozpoſćierał. VIVAT, VIVAT VLADISLAVS. wßyſcy z Dawidem krzyczą: Dies ſuper dies Regis adijcies, & annos eius in generationem & generationem. *Pſal. 60.*

Druga przyczyná / czemu Krolom tylko VIVAT ſpiewamy / ieſt tá / że żywot krolewſki nie tylko ćiáło krolewſkie / ale y ćiáło Rzeczypoſ: wßytko ożywia / á wiecey też po krolách nie prágniemy. Namienili to trochę miſterni Poetowie o Herilu Krolu Prœneſtyńſkim / ktoremu przeto / że ziemá prowinciámi ſprawował / y troiaka zbroia rázem władał / trzy duße przypiſuią. Nayduiemy coś podobnego *Przyczyna druga.* *Virg. lib: Aemid.*

y w piſmie S. Máiac Moyzeß pielgrzymſtwo żywotá ſwe-
Num:27. go ſkończyć/proſi Páná Bogá áby ludowi opátrzył inſzego
wodzá/ y mowi: Prouideat Dominus Deus Spiritum(ták
w dáwnych bibliách ſtoi) omnis carnis, hominem qui ſit
ſuper multitudinem hanc, & poſsit exire & intrare ante
eos. Co to zá Rethorika? że Jozuego náſtepcę w rządách
ſwego nazywa duchem / á ktemu duchem wſzelkiego ćiáłá?
wſzák Moyzeß tylko iedno ma ćiáło/ zkąd śie te drugie wźięły
ćiáłá? przez wſzelkie ćiáłá / rozumie Moyzeß wſzyſtek lud
Krol ieſt duſza kroleſtwa. Jzraelſki; chceli być Jozue dobrym wodzem / trzebá áby był
wſzyſtkich ludźi duchem: á żeby káżdego zoſobná ożywiał/
máiac ták wiele duß / iák w[illegible] ludźi w Jzraelu.

Wyſyłáiac Heliz[illegible]ußiednego z ſynow Prorockich do
4. Reg. 9. Ramoth Gáláád z báńka oliwy/ áby Jehu ná kroleſtwo po-
máśćił / daie mu táką przeſtrogę: Cum veneris illuc, vi-
debis Iehu filium Iozaphat. filii Namſi. introduces eum
in interius cubiculum, tenensq; lenticulam olei fundes
ſuper caput eius, & dices. Hæc dicit Dominus, vnxit te
Regem ſuper Iſràél, aperieſquè oſtium, & fugies, & non
ibi ſubſiſtes; Co to ieſt Ch. że ten Prorok máżał Jehu ná
kroleſtwo potáiemnie? y czemu pomázawſzy záraz vćiekł?
poczekay Proroku / iużci to Jehu Krolem / proś o iáką wá-
kánćyą zá vczynność/o iákie Biſkupſtwo/álbo opáſtwo/proś
zá pracą o nagrodę/ niechći przynamniey podźiękuie: Nie
czeka Prorok od Krolá kontentácyey / y dobrego ſłowá nie
chce / nawet nie chce / áby go Krol poznał; chce áby znał zá
Dźiwne wyſadzenie Iehu ná kroleſtwo. to dobrodźieyſtwo tylko ſámego Páná Boga: czemuż zá ſo-
bą Prorok nie zámknął/ ále drzwi otwárte zoſtáwił? temu
(powiádá Tytus Broſtenſis) Quem Propheta clauſo o-
ſtio vnxit, ſpiritu pro ſe repleuit: ſed fugiens oſtium a-
peruit, vt ſpiritus Regis foras in Regnum prorumperet
tacitus admonuit; iákoż pátrzćie co náſtepuie: Vſłyſzawſzy
Xiążętá Jzráelſkie/że iuż Jehu Krolem zoſtał/ iáki táki zrzu-
ćił z śiebie płaſzći / y vſtáli z nich maieſtát in ſimilitudinem
tribu-

tribunalis, y záwołáli Regnauit Iehu. Dźiwna záiśte ceremonia/ że z ſat vczynili Krolowi trybunał; czy to nie náſzym trybunałom przymowká? w ktorych na czás nie na rozum/ nie ná ſumnienie/ nie na biegłość wprawie pátrzamy/ ále czeſto bławatámi/ kołnierzámi/ rysiámi/ ſobolámi/ ſubſellia zaſádzamy/ y zowiemy to rámieniem krolewſkim. Niewiemći/ átoli kiedy Izráelczykowie z onych ſat thron ſwemu krolowi zgniezdźili/ álbo śie z poddáńſtwem ſwym przećiw niemu proteſtowáli/ ták iáko kiedyś Pánu y zbáwićielowi náſzemu ná kroleſtwo do Jeruzalem wieźdźaiacemu tłuſzcza ſáty po drodze ſłáłá/ ſtali y vczniowie płaſzcze ſwoie miáſto śiodłá y czapragu ná oſlicy; álbo przez to/ że ſáty z śiebie zdźierali/ to do wyrozumienia Krolowi nowemu dáwali/ że *duch twoy nápotym nas, Miłośćimy Krolu, ogrzewáć ma:* y dla tego owe akklamácya/ ktora czyma: Regnauit Iehu, Angelomus wytłumáczył: Anima Regni Iehu; Duſza każdy Krol temu kroleſtwu zoſtáie/ ktorego władza bierze; duſza wprzod ſerce oſiada/ á potym moc/ pokarm/ ćieplo przyrodzone/ po wſzyſtkich członkach rozlewa: ták y Krol ſam primum viuens bedac/ wſzyſtkie prowincye/ wſzyſtkie powiaty/ wſzyſtkie miaſta/ wſzyſtkie poddáne ma ożywiáć/ ogrzewáć/ w wzroſćie pomnażáć. Nie zdrowo ćiału kiedy duſzá rzadko do iednego członka pokarm obráca/ bywáia z tego opilácye/ zamulenia/ á te zaś ćieſzkie niemocy y niſpoſobności na mſze członki przywodza: ták Rzeczypoſpolitey niezdrowo/ kiedy ſie w iedne tylko oſobe ábo familia małych albo rownych zaſług tkaia ſtaroſtwá/ woytoſtwá/ ćiwuńſtwá; bo tym ſpoſobem zatykáia ſie kánały dobr poſpolitych/ á do inſzych członkow nie przechodza. A zá tym co? Naſtepuie zá tym paraliż na śiły ku vſłudze Rzeczypoſ: Rzecze ieden z Danielem: Diſſolutæ ſunt compages meæ; & nihil in me remanſit virium. &c. Sed & halitus meus intercluditur Naſtepuia ſuchoty na maietności ku podárkom; rzecze drugi z Dawidem: Aruit tanquam teſta

Czemu Krol duſza kroleſtwá.

Słuſznym dobr poſpolitich podźiałem

Dan: 10.

Pſal. 21.

virtus mea. Nastepuie kurcz ná kálete ku odwadze summy R. P. potrzebney; rzecze trzeći z Jobem: Cutis mea (kot skorzány) aruit, & contracta est. Nastepuie Chyrágrá ku boiu / y oyczyny obronie; rzecze czwarty z Páwłem: Nemo militat suis stipendiis vnquam. Nástepuie kakostomáchia/niestrawność ná żołądku; nie kontētácya/ szemránie ná gospodarzá / rzecze piaty z onemi robotnikámi; Nos portauimus pondus diei & æstus. Nonne hi nouissimi venerunt? aż dißkursy: czemu ten śiedźi / á ia stoię? czemu v tego dźień / á v mnie noc? czemu po rowney śieybie v niego żniwo/ á v mnie wyschło? czemu pluuia in vellus vniego: v mnie stillicidia super terram? Takie y tym podobne szemránia á kto vkoi? czy kaznodźieiá? czy spowiednik? Chybáby był sam Páweł S. kaznodźieia / ktoryby malkontentom lekcya one przeczytał. Is qui manducat, non manducantem non spernat, & qui non manducat manducantem non iudicet, Dominus enim illum assumpsit. Tu quis es qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit, stabit autem, potens est enim Dominus statuere illum. Nam alius iudicat diem inter diem, alius autem iudicat omnem diem. Qui sapit diem, Domino sapit, & qui manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo, & qui non manducat, Domino non manducat, gratias enim agit Deo. Ktora iż iest trudna perfekcya / niech lepiey tym defektom dußá zábiega/ niech owe krew ábo pokarm/ ktory w sercu wyrábia / ná wßystkie członki podług godnośći y zasługi obráca. Dla tego nie od rzeczy tu Krola w sercu wystáwionego widźiemy przy ołtarzu / poczuwa śie serce poddáńskie ku Pánu w miłośći; poczuwa śie serce Páńskie ku poddanym w żywotney czułośći. VIVAT REX.

Iob. 7.

1. Cor. 7.

Math. 20.

Rom. 14.

Iáko krolestwo ożywia. Baden: in symb: Neugæbaueri.

Spytaćie/ iákoż to iedná dußa krolewska ku ożywieniu tak wielu poddánych má śie roztoic? álbo rozczworzyc? Powiem: Kiedy Alphonsus Kástelly máiestat krolewski ośiadł/ wołáli wßyscy podług obyczaiu vroczyśćie: VIVAT REX,

REX, ontęż co raz przydawał; VIVAT LEX, VIVAT GREX. Namienił przez to mądry Pan/ że ná on czas Krol sam żyiący/ duße y żywotá kroleſtwá nábáwia/ kiedy VIVIT LEX, VIVIT GREX. żyie práwo przez zwierzchnośći cnuynośc: á trzodá przez Páńſka opátrzność.

Práwo iáko żyie.

VIVAT LEX Pytano Archidámá czemu w Lácedemoniey práwo śiedm ſet lat żyło? odpowiedźiał / bo śie nie wmártwych kśięgách / ále wżywych ſercách ludzkich chowało. Sławne y my mamy w Polßcze Krolá Zygmuntá Auguſtá o ſprawiedliwośći Emblema: Kázał ſędźiom y deputatom malować gáßkę trupia / w poſtrzodku kágániec goráiący máiąca / á ná ſtatućie leżąca; Napis/ *prawo żywych chce.* Co tu żywego? gáßká nie żyie bo trupia / ſtatut nie żyie bo niemy/ nic nie mowi; kágániec świeći / ále nie wiedźieć komu? Przyznawam / że w tych mártwych znákách práwo nie żyie / á chcećieß PP. Polacy ábyprawo żyło/ w ſercu to troie chowayćie; vwáżay ſędźio / że tá gáßká ieſt głowa nie wiedźieć czyia / czy krewnego? czy nie krewnego? czy Páná / czy vbogiego? widzisz że nie ma krwie / nie ma żadnego pozoru: Quod iuſtum eſt iudicate ſiue ciuis ille ſit, ſiue peregrinus, nulla erit diſtantia perſonarum, ita paruum audietis vt magnum, non accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. Tá lampá zoleiu świátłość bierze / o trzebáż dobrze wſadách ſpráwy oświecać / wſkroś przepátrować. Volo iudices (mawiał Charondás) vrinatores, non piſcatores; rybák wodę maći / ábyná ryby miał połow: nurek lepák oley z vſt wypuſcza / á wodę ſobie wyiáśnia/ ábyná dnie perły vyzrzał. Non facies conturbationem in iudicio, ſi fuerit cauſa inter aliquos, & interpellauerint iudices, quem iuſtum eſſe perſpexerint, illi iuſtitiæ palmam dabunt. A ſtátut ná co y piſány ieſli zawarty? mowi Jan. S. locuta ſunt tonitrua, & ego ſcripturus eram, & dixit Angelus, noli ſcribere ſed ſigna tantùm. Słyßę ia tez ták wiele ná Seymách grzmotow/

Salom. á Carlano.

Deut. 11.

Exod. 23.

Apoc. 9.

ták wiele frogich przećiw excessom artykułow / o wárunku granic párágraphow / á widząc że wszystko wkśięgach / a w exekucyey nic / rzekłbych Marszałkowi *nie pisz náznácz tylko*. Bądź ty nam Náiáś. *WLADYSLAWIE* prawá dozorca / niech zá tobá prawo żyie. Kiedy Tiberius na Cesárstwo naiezdżał / świadcza hystorye / że śie gośćińce ná iednym plácu poodmieniały / ktory był lewym został prawē. O kiedybyś to nam Náiáś: Krolu zá szczęśliwego panowania swego spráwił / áby śie przewrotne drogi sądow w práwe albo raczey w práwne gośćińce obrociły / áby śie nam iśćiło. Erunt praua in directa, & aspera in vias planas. ponieważ / cum rectè procedunt iudicia, delubra sunt æquitatis; cum deprauatè, foueæ fallaces, & cæcæ. in quas si captus ceciderit quisquam, non nisi per multa exsiliet lustra, vsq; ad ipsas medullas exuctus.

Plin:

Isai. 40.

Ammianus Marcell: lib. 30.

Iako trzoda żyie?

VIVAT GREX, áby żyłá trzodá / trzebá krolewskiey opátrzności / GREX VIVIT QVEM REX NUTRIT. On Alphonsus Krol Castelli, ktory rzekł VIVAT REX, VIVAT GREX, dał sobie malować táki panowánia swego Hieroglyphik. Stoi Pelikan nosząc ná głowie koronę / á troie nierownych (bo iedno nád drugie było większe) Pelikaniąt pod skrzydłá przygárnionych / krwią piersi swoich tuczy. Twoy to wizerunk Náiáś: *WLADYSLAWIE*, ty v nas nie zá długo będzieß vkoronowánym Pelikanem: odlata kruk od dźieći swoich / dáie kuropatwá inżemu ptákowi wyżywiáć kurczęta swoie; Pelikan nie odlata / nie poleca nikomu Pelikaniąt / żywi ie / nie mlekiem / á krwią z piersi dobytą. Nie mow ty z figowym drzewem quomodo deseram dulcedinem meam? nie mow z macicą / quomodo deseram vinum meum, quod lætificat Deum & homines? nie mow z oliwą / quomodo deseram pinguedinem meam? nie wino / nie słodki sok / nie tłustość / ale krew samę maß odważáć: Gárnie śie troie Pelikaniąt pod skrzydłá twoie / iedno większe / stan Senatorski: drugie mniey-

Beden: in sym: Neugabame:

Iud: 9.

ſe: ſtan rycerſki / trzećie naymnieyſze / ſtan poſpolity: iedno od ćiebie ma mieć poważność / drugie opátrzność / trzećie obronność; á wſzyſcy Páńſka ſkłonność / wſzyſcy hoyność / wſzyſcy żywność. Pánuieſz narodowi / ktorego dwie rzeczy vymuią / łáſkawość y hoyność. Mowiac do łaſkawośći; ieſt narod Polſki y Litewſki podobny iednemu cudownemu w Tracyey kamieniowi / o ktorym daie znáć Plinius: ten pálcem / y namnieyſzym ręki ruſzeniem da ſię kierowáć / á gwałtowna moc y śiłá áni go zmieyſca ruſzy: ták y my (czy to z krabrnośći / czy z pieſczonośći) ná łáſkę ſię páńſka obrácamy: ná mus y moc iák ſkáły ſtoiemy. Mowiac do hoynośći; Wiele teraz ieſt w kroleſtwie / ktorzy z przodkow ſwoich / y z oſob ſwoich / na Reczpoſpolitą odważali / na krwáwych plácách ſtawali / lecz bez opatrzenia ná polu iak kośći vſchły; wyſechł ſok máiętnośći / wypłynęła krew dla oyczyzny. Miłośćiwy Krolu Viuentne oſſa iſta? á ty odpowiedz: Ego intromittam in vos Spiritum & viuetis, & dabo ſuper vos nervos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnem, & ſuperextendam in vobis cutē: to ieſt / dam wam zaſłużone żołdy / dam intraty / dam dignitárſkie tituły / y puſczę wiatry łáſki ſwoiey Páńſkiey. Poczuie to każdy / że ingreſſus eſt in eos ſpiritus & reuixerunt, ſteteruntq; ſuper pedes ſuos exercitus grandis nimis valde: że y owi ktorzy iuż zdeſperowali / y ſłużby poprzeſtáli / znowu oręże podnioſą / rotami / pułkámi na polu ſtaną.

Ezechielis. 37.

Ale coż? radby ná czás dał Pan / ieno niewiedźieć iák ſię loſy mieſzáią. Tráfia ſię czeſto v nás / co kiedyś v Thámáry: *Przyſzedł Thámárze czás porodzenia, vkazáły śię bliżniętá w żywoćie Phárez y Záre, á w ſámym wychodzeniu dźiatek, ieden wyśćibił rękę, ná ktorey ktoś vwiązał nić czerwoną, mowiąc: Ten wprzod wynidźie, ále gdy on zás wćiągnął rękę, wyſzedł drugi:* tákći y v nas / konkuruią dwá o iedne godność / chcąc ſię vrodźić Staroſtámi albo Woiewodámi / ieden iuż ma nadźieię / y rękę iuż wyśćibia / ba y ow mu

Nie záwſze Krol winien około vrzędow.

Genes 21.

Przypiſáć ná czás trefunkowi.

 ktory

ktory przy dworze śie bawi/ nitka dopomága/ iuż y drudzy mu tuśa *Temu dádzą*, á przećie dźiwna rzecz/ że ten musi ráde skryć/ á drugi vrodźi śie dignitarzem ábo tenutarzem. Tráfia śie ktemu y v nas/ co v Assuerá Krolá Perskiego ná dworze. Aman y Márdochœuś parą to sług ná dworze krolewskim; co ich zá zasługi? Aman z Krolem iádá/ piia/ ráno y wieczor páná pilnuie: Márdochœuś zdrowiá Páńskiego od śmierći wiśścey mieczem obronił; á przećie Aman przy boku; á Márdochœuś zá drzwiámi; áż kiedy raz Krol leżąc/ á spáć nie mogąc kroniki cytać sobie kázał/ kiedy o tey przysłudze słuchał/ pytał śie ieśli wźiął zá to nagrodę Márdochœuś? á dowiedźiawszy śie że nie wźiął żadney/ iáko mu nágrádzał/ pismo cytayćie. O kiedyby też to y v nas zasługi wszystkich zapisowano/ á pod czás wakáncyi w regestrá pátrzano/ rozumiem żeby śie ich máło ná niepámięć vśtárzało: Tráfia śie náwet v nas co w Babilonie: Bálcer Krol Belowi woły y owce wrzkomo ná pokarm oddáwa/ á posługacze wszystko miásto mego poiádaią. Krol rozumie że Bel iie; á Daniel śie śmieie/ y mowi: Ecce pauimentum, aspice cuius vestigia sunt? vznał Krol yrzekł. Video vestigia virorum, & mulierum, & infantium. Nie stosuie; átoli pod czás zdárzą śie słyszeć. *Każdy sobie o tey dobie.* Jażyce áby v nas ták VIVAT REX, iákoby też oraz y VIVAT GREX, przez słuśne podług zásług wyżywienie.

Esther. 5.

Ná czas zniewiadomośći.

Daniel 14

Ná czas z złey informácyey.

Niebo opiewa swoie *VIVAT REX* Naiáśnieyszemu Krolowi.

Iob. 28.

Boetius lib. 1. *Music. cap.* 10.

COncentum cæli quis dormire faciet? *Melodiey niebieskiey kto każe zásnąć?* pyta śie Job M. Ch. Co ácz niektorzy tłumácza po Pythagoreyśku; rozumiał Pythágorás/ że kołá niebieśkie ocierániem śie spolnym o śie/ wdźie-

wdźięczna wypráwuia hármonia; niektorzy po Platonicku; náuczał Plato/ iż ná wierzchu kożdego niebá Syreny śiedzą/ á słodkie pienie przyiemnemi głosámi wyrzynáią: wszákże pogáńskie wymysły ná stronę tym czásem vchyliwszy/ przez melodyą niebieską v Jobá/ rozumiem ia vstáwiczne ono śpiewánie kántorow niebieskich/ to iest/ Aniołow/ czworgá zwierząt/ *człowieká, orłá, wołu, lwá*, y dwudźiestu czterech stárcow/ ktore oni Krolowi nád Krolmi wćiele vwielbionym thronu krolewskiego winszuiąc/ iákoby iákie Viuat, gdyż (agno tanquam occiso) opiewaią. Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem, & omnem creaturam quæ in cælis est, & super terram, & sub terra &c. Sedenti in throno & agno benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum. Więc iż krolowie źiemscy máią vczestnictwo z krolem niebieskim/ thron ich z thronem Boskim iák strumień z zrzodłem/ promień z słońcem: iż ktemu ći gorni Symphoniástowie/ álbo nád ziemią y iey krolestwy dozor y zwierzchność máią/ iácy są Aniołowie/ Páństwá/ Mocárstwá/ Xzięstwá ꝛc. álbo rodźinę swą ná źiemi widzą/ iákie są zwierzętá y Seniorowie niebiescy; iż náwet oná miłość/ ktorą miłuią Bogá y władzą Boską/ do ludźi ie też y do Páństw im powierzonych obráca/ mam zá to/ że owo winszowanie krolestwá/ ktore krolowi nád krolmi bez przestantku czynią/ krolom też źiemskim zwłaszczá pobożnym w krotką puszczáią: VIVAT REX; á przez to/ tym mnieyszego świátá Monárchom vprzeymie tákiegoż żywotá życzą/ ktorymby żyli nie tylko Rzeczyposp. przez mądrą administrácyą/ ále y niebu przez dobrą y chwalebną subordinacyą.

Co zá Muzykà w niebie, y ktorzy kantorowie?

Apoc. 5.

Nie tylko Krolowi niebieskiemu àle y źiemskiemu niebo opiewa VIVAT.

Poniewaß tedy krolowie źiemscy troiákim sposobem niebu żyią; náprzod przez wnętrzną niebá godną doskonáłość: potym przez zwierzchną ku kośćiołowi (ktory śię Jeruzalem niebieskim/ y niebem często zowie) opiekę y opá-

Troiako krolowie niebu żyią.

Apoc. 19.

 trzność;

trzność; náwet przez porátowánie/ y obrone owych/ ktorych ábo fortuná porzućiłá/ ábo rękà możnieyßych vćiſnęłá/ ábo w práwie ſprawiedliwość odbieżáłá/ dla tego troiácy niebieſcy kantorowie troiákiego tego krolom żywotá niebieſkiego winßuiąc/ troie im VIVAT, VIVAT, VIVAT, opiewáią.

Apoc. 5. Iákie VIVAT Aniołowie opiewáią krolowi leg: Moſéi

Pierwßy niebieſcy kántorowie ſą Aniołowie/ Audiui vocem Angelorum multorum in circuitu throni dicentium. &c. Bo będąc oni adminiſtratorii Spiritus in adiutorium miſſi his; qui hæreditatem capiunt ſalutis, będąc żywotá ácz wßyſtkich ludźi/ wßákże oſobliwie owych/ ná ktorych przykład wiele pátrzy/ rządzcámi/ iuż rozumy ich oświecáiąc/ iuż wole ku dobremu zapalaiąc/ iuż affekty ku cnoće pobudzáiąc: ći mowię pierwßy kántorowie pierwßeć Naiáśn: Krolu *WLADYSLAWIE ZYGMVNCIE*, VIVAT REX opiewáią/ winßuiąći goracey ku Bogu miłośći/ głębokiey przy wſpaniałośći pokory/ przy doſtatku miernośći/ przy męſtwie ćnośći/ przy ſprawiedliwośći łaſkáwośći/ przy zabáwách krolewſkich pobożnośći; á kiedyć pobożnośći winßuią/ tarczeć zoſtáwioney od S. pamięći Rodźcá *ZYGMVNTA*, ktora śie oboiákiey fortunie zaſtáwiáć maß/ winßuią. Zoſtáwił Epaminondźie Wo-

Plutarch: dzowi Thebańſkiemu oćiec tarczą/ w ktorey ták śie kochał/ że kiedy go na woynie porażono/ y z płácu ledwie żywego zwleczono/ o to śie tylko pytał: Num ſcutum patris ſupereſſet? á dowiedźiawßy śię iż mu tarczy nie odięto; rzekł: Benè eſt, quo tutus vixi, tutus morior. Dotey tarczy żywotá/ pobożnośći/ Naiáśn: Krolu w kożdym przypadku apelluy; zá ta beſpieczny żyieß/ za ta beſpieczny vmrzeß. Trudnoć co prawdá o wielkie á vśilne nabożeńſtwo przy wielkich y vſtáwicznych zabawách: wßákże pamiętna ieſt o tym Maximá S. náuká. Animum quem per varias cogitationes, multiplices ſermones, omnigenas actiones, curas, negotioſitas diſpergit, vna ſancta intentio, vnum

in

in omnibus DEO placendi studium indidem colligit.
Błogosławiąc Moyżeß synom Jákubowym; stárßego z nich
Rubena tymi przeżegnał słowy: Viuat Ruben & non mo- *Deut* 33.
riatur, & sit paruus in numero. Moyżeßu co ty mowiß?
Coć żywotá Rubenowi życzyż to dobra; co wolności od
śmierći / ieśli można/ y to dobra: ále co mu winßuieß w
lidzbie máłośći / to zda śie y dziwna y nieślußna; A ieśli Ru-
ben będźie oycem / chceß Moyżeßu / áby był máłym w lidz-
bie potomstwá? á ieśli będźie gospodarzem / chceß áby był
máłym w lidzbie czeladźi? á ieśli będźie Hetmanem / chceß
áby był máłym w lidzbie żołnierzy? á ieśli Ruben będzie iá-
kim dignitarzem / chceß áby był máłym w lidźbie skárbow /
solwárkow / dobytkow? Jákiey máłośći tu Moyżeß życzy
Rubenowi? Co do litery / radźćie śie pismá S. tłuma-
czow; co do obyczáiow / tego życzy Moyżeß Rubenowi /
czego też niebo życzy kożdemu w zábáwách człowiekowi ile
krolowi / áby y przy mnoßtwie potomstwá / y przy gro-
mádźie dworzan / y przy dostátnich intratách / y przy nie-
przeliczonych rotách / pułkách / vfách / byli przećie par-
ui in numero, to iest / áby wßystkie owe dostátki / wßy-
stkie honory / wßystkie zábáwy / myśli y mowy / iák rożne
linie w iednym centrum w P. Bogu iednoczyli. Rowna
duch S. z rzekami serce krolewskie: Sicut diuisiones aqua- *Prou*: 21.
rum, ita cor Regis in manu Domini. Coż zá propor-
cya tych dwuch rzeczy? ta. Dzieli śie rzeki y tám y sám /
płynie tu Niemen / tu Narew / tu Dunay; á przećie
wßystkie w iedno wpływáia morze: ták krolowie máia /
w myślách / w spráwách / rozdźiały; trzebá im wiedzieć o
seymách / trzebá o sądách / trzebá o woynách / o dochodow
aukcyách: iednák to wßystko w iedney Páńskiey ma śie
iednoczyć ręce. Jowinianus Cesarz dał sobie zá Emblema
Jezusá vkrzyżowánego málować / nápis: Scopus vitæ
meæ est CHRISTUS. Błogosławiony Monárcho /
ktory wßystkie strzały intentiy / myśli / y spraw swoich

nie ná wiátr puſzczaſz/ ále do iednego ná thronie krzyżowym wiſzącego Jezuſá obrácaſz. Błogoſłáwiony Jonáto/ ktorego ſtrzałá ná wſtecz nie idźie; Sagitta Ionathæ nunquam rediit retrorſum. *Strzałá Ionáthy nigdy śię názad nie wroćiłá.* Audite Reges & intelligite, diſcite Iudices finium terræ, præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſsimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur; inſzy text ma/ & cogitationes captabit. rozpráſzayćie myśli y tám y ſám/ naydźie Bog czás/ ktorego będźie ie łápał iák ptaki po powietrzu/ á będźie doświádczał/ ieśli śie w iednym nie ſtworzonym końcu Pánu Bogu źiednoczą. Tákie y tobie Naiáś: *WLADYSLAWIE* ſwoie VIVAT trzy Hierárchye Anielſkie opiewáią/ á winſzuią/ ábyś tego Boga miał wżywocie y wkáżdey ſprawie końcem/ ktoregoś miał do kroleſtwá początkiem. VIVAT, VIVAT, VIVAT REX VLADISLAUS.

2. Reg. 1.

Sap. 6.

Drudzy niebieſcy kántorowie ſą cztery zwierzętá. In circuitu ſedis, quatuor animalia ſtabant, animal primum ſimile leoni, & ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem velut hominis, & quartum animal ſimile aquilæ volanti, & cantabant voce magna &c. & dabant gloriam Deo & honorem & benedictionem ſedenti ſuper thronum. Coż w tákiey natur rożnośći może być zá konſonántia? *człowiek, orzeł, lew, woł,* czy do duru/ czy do bemułu? Co w tey głoſow nieſtwornośći zá vćiechá? Zgodźi śie wprawdźie człowiek do muzyki; zgodźi śie orzeł do pauſy; ále woł owym vnitonem wſzyſtkim przeſzkodźi/ a lew rykiem wſzyſtkich zágłuſzy. Co w ták przećiwnych znákách zá taiemnicá? Nie fráſuy śie nikt o to; muśi tu być wielká konſonáncya/ bo niebieſka; muśi być wielka vćiechá/ bo boſka;

Apoc: 4.

Drudzy ſpiewacy, czworo zwierząt.

ſka; muſi bydź wielká táiemnicá/ bo krolewſka. Słucha tych ſpiewakow Krol niebieſki/ ſłuchay ich y ty Krolu Polſki. Ma to muzykà/ że ánimuße ſpoſábia/ y ku ktoremu ieno zechce affektowi/ one náklánia Cantus Dorius prudentiæ largitor eſt, & caſtitatis effector, cantus Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat. Æolius animi tempeſtates tranquillat. Lydius intellectum obtuſis acuit, & terreno deſiderio grauatis cæleſtium appetentiam inducit, cantus eſt in anima bonorum eximius operator. ták y ia ſobie o tey Muzyce diſſkuruie. Ponieważ te zwierzetá kośćiołowi iako niebu źiemſkiemu hołduia; cześćia/że cterech Ewangeliſtow/ kronikarzow kośćielnych znáczą: cześćia/ że cztery ſtany ludźi w kośćiele figuruia; *orzeł* ſtan bogomyſlny/ *wół* ſtan pracowity/ *Lew* ſtan żołnierſki; *Człowiek* ſtan ſpokoyny; cześćia náwet/ że cztery cnoty do záchowánia kośćiołá potrzebne poſtáćia námykáia/ *Człowiek* ludkość ku duchowieńſtwu/ *Lew* mężność y ogromność ku kácerſtwu/ *orzeł* byſtrość ku práktykom polityckym/ *wół* prácowitość ku wyżywieniu ſługom kośćielnym; ponieważ mowię/ te zwierzetá niebu źiemſkiemu náßemu kośćiołowi płużą/ tedy coram agno tanquam occiſo ſtoiąc/źiemſkim krolom báránkowego krolestwá vczeſtnikom/ á pogotowiu tobie Naiáś: *WLADYSLAWIE* Krolu Polſki czworákie VIVAT, VIVAT, VIVAT, VIVAT niebieſkie/ w ieden tákt z winßowániem opiewáia. Żyi Miłośćiwy Krolu czterem Ewangeliom ná obronę/ piatey ná hańbę y zgubę/ żyi wßyſtkim Katholickim práwowiernym ſtanom ná pomoc/ ná poćiechę/ ná podporę. Żyi ná Religiey pomnożenie/ ná chwały Boſkiey roſkrzewienie/ ná buyne cnot Chrześćiáńſkich roſkwitnienie. Niech znáią Kápłani w tobie ludzkość człowiecza/ niech znáią kácerze ſrogość lwia/ niech znaią zli politicy ná ſwe wykrety y fortele byſtrość orłá; niech znáią mieyſcá świete ku wyżywieniu ſług ſwoich wo-

Caſsiodorus.

Co ſpiewáią.

ła opátrzność; niech zna kośćioł páńska / oycowska / krolewska łáskę / opiekę / ozdobę / y obronę / zá twoią iáko Páná świątobliwego / spráwą y powodem. Egrediatur fons de domo Domini, vt spinas nostras vitia atq; peccata, nullam frugem iustitiæ habentia, commutet in Domini noualia, & ariditatem nostram riget aquis largissimis, vt pro spinis ac vepribus flores multiplices germinemus, & in eo loco, vbi quondam Israél initiatus est Beelphegor, lilia castitatis, rosæ pudoris, violæ virginitatis exuberent. VIVAT, VIVAT, VIVAT, VIVAT REX VLADISLAVS.

Chriso: in Iohelem c. 13.

Trzeci śpiewacy, starcy.

Trzeći niebiescy kántorowie są starcy / á tych 24. Viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli cytharas, & phialas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum, & mittebant coronas suas ante viuentem dicentes, Dignus es Domine accipere gloriam, & honorem, & virtutem &c. Tá muzyká muśi być poważna / bo osoby stateczne / ße dźiwe; muśi być ogromna / bo z wielu głosow złożona; muśi być wdźięczna / bo œquałowa; muśi być zacna / bo krolewska; ći starcy wßyscy krolámi byli / bo wßyscy od koron znákomići. Więc przypátruię śię ich cerymoniom / y ręcznym naczyniom; widzę że korony skłádáią / widzę że ná twarzy przed thronem Báránká padaią / widzę że w ręku cythry / y czáßy wonnośći pełne trzymaią. To ácz wßystko widzę: wßákże nie wßystkiemu śię dźiwuię. Niedźiwuię śię cythrom / trzebá ich do báránkowey vćiechy / dźiwuię śię ia owey pokorze; że y korony skłádáią / y ná twarzy pádáią. A to ná co? Prawda że godźien tego Boski Máiestat; iednák czemu tego żadni inni śpiewacy nie czynią w niebie? gdźie mieysce nie ták pokory iáko pompy / nie ták vniżonośći iáko wielmożnośći. Kiedy ia o tym dißkuruię / myślę sobie / że ci Seniorowie przy owym VIVAT, ktore barankowi opiewáią / ku źiemi

Apoc. 5.

Co śpiewaią krolowi niebieskiemu.

śię

śie też obrácáią / á iákieś od ludźi vćiśnionych przed thron naywyżßy suppliki wnoßą / ktore tu Jan S. zowie Orationes Sanctorum, owym snáć podobne / ktore też kiedyś zá ludźmi od Holoferná vtrapionemi gmin Jzráelski przynośił. Ceciderūt in facies suas adorātes Dominū, & preces effuderunt dicentes: Domine Deus cæli & terræ, respice ad nostram humilitatem, & faciem Sanctorum tuorum attende, ostende, quoniam non derelinquis præsumentes de te: dla tych mizerakow láboruią / á przez to wam Miłośćiwi krolowie ziemscy tobie zwłasczá Naiaśn: *WLADYSLAWIE* Panie naß / powod dáią / ábyśćie od tych / ktorych ábo krzywdá od poteznieyßych frásunkiem vtrapiła / ábo fortuna niedostatkiem vćisnełá / suppliki iak odoramentá w ręce bráli / abyśćie śie przez vważenie rownego z źiemie wßystkich poczatku / do ich niskośći spußczali / ábyśćie korony pod czás dla ich przystępu ná stronę odkłádáli / ábyśćie cythrámi słow łagodnych smętki ich odpędzáli / iałmużnami wspomagáli / ktore przed Bogiem zápach wdźięczny máią / y zá orationes Sanctorum podług mędrcá vchodzą. Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Awá iednym słowem przy winßowániu krolestwá Baránkowi / ci symphoniastowie niebiescy tobie Naiáś: Krolu owo VIVAT opiewaią / ktore w litośći nad nędzami ludzi od świátá y práwá odbiegłych zależy / quoniam misericordia à morte liberat, & facit inuenire vitam æternam. Kożdy Krol Fráncuzki porządnie ná thrō wstępuiący ma tę od Boga łaskę / że za ręki dotknieniem / á słow owych vżywániem / REX TE TANGIT, CHRISTVS TE SANAT, gruczoły z ßyi chorych zpędza. O zdarzyłżeby też to Pan Bog Miłośćiwy Krolu / ábyś też ty ná wstępie Maiestatu / toż v nas cudo vczynił; ábyś mowię owych / ktorzy śię do ćiebie vćieką zgruczołámi / lubo niedostátkow / lubo ßkod / lubo krzywd dawno w Reces puczonych / ręką śię własną (nie záwße śię ná cudzą spusczaiąc)

Iudith. 6.

Eccl 29.

Co spiewaią krolom źiemskim.

Tobiæ 4.

dotykał /

dotykał/zdrowie chorym ile ná spráwiedliwość/ przywrácał. Spraw ták; vpewniam/ że wiele vbogich/ wiele vkrzywdzonych/ vćisnionych/ dopomoga owey seniorom niebieskim piosnki: VIVAT, VIVAT, VIVAT, VIVAT, VIVAT REX. Coż zá finał tey wßystkiey Hármoniey? Dicebant quatuor animalia AMEN. Z tymi y wy zwierzety głosy składayćie/ á kiedy my dźiś Kápłani przy ofiárách prosimy. Krolu nád krolmi P. JEZV/ day Krolowi Jego Mośći náßemu/ Pánu nowemu zdrowie/ szczęśćie/ w błogosłáwieństwie pomnożenie/ mowćie wßyscy AMEN. Day mu szczesliwe nád námi pánowánie; mowćie wßyscy AMEN. Day/ áby zárzadu iego Religia śie twoiá krzewiłá/ chwałá ßerzyłá/ spráwiedliwość płużyłá/ mowćie wßyscy AMEN. Day mu Panie gránice rosprzestrzenić/ nieprzyiacioły zwyćiężyć/ day mu po długim wieku znami poddánemi wespoł krolestwa twego w niebie dostapić. mowcie wßyscy/

AMEN/ AMEN/

AMEN.

TRYVMF

PRZEZACNEY

KONWOKACYEY WILEŃSKIEY.

ICH MM. PP. SENATOROW Y POSLOW WIELKIEGO X. LITEW: PO ZWYCIESTWIE OTRZYMANYM OD NAIASNIEYSZEGO

WŁADYSŁAWA IV. KROLA POLSKIEGO.

WIELKIEGO XIAZECIA LITEWSKIEGO, RUSKIEGO, PRUSKIEGO, MAZOWIECKIEGO, ZMVDZKIEGO, INFLANTSKIEGO; á SZWEDOW, GOTHOW, WANDALOW, DZIEDZICZNEGO KROLA

OBRANEGO CARA MOSKIEWSKIEGO.

Przez Madre

Senatory, Waleczne oboiego narodu Hetmany, Pułkowniki, Rotmistrze, y inne zacne Woyská I. K. M. Rycerze, kiedy 24. dniá Lutego Roku tego, zwyćięzywszy potężne Woysko Moskiewskie z wielu narodow zacnych zebráne, pod Smoleńskiem oboz nieprzyiaćielski z armatą wźięli.

Kazániem przy podźiękowániu Pánu Bogu wystáwiony.

W Kośćiele Kathedrálnym Wileńskim. 7. dniá Márca. An. 1634.

KAZANIE PIERWSZE

1. *Reg.* 26. *Vers.* 12. Tulit Dauid haſtam, & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saulis &c. &c. Et ait Saul ad Dauid, Peccaui &c. &c.

Vers. 21. *Vers.* 25. Benedictus tu, fili mi Dauid, & quidem faciens facies, & potens poteris.

Wźiął Dawid kopiią / y kubek wody / ktory był w głowách Saulá ꝛc. ꝛc. Y rzekł Saul do Dawidá: Zgrzeszyłem ꝛc. ꝛc. Błogosłáwionyś ty Synu moy Dawidźie / á iśćie czyniąc czynić będźieß / y mogąc przemożeß.

Orzecho. Pisał to o woynách zacny narodu náßego ieden Polityk áxiomá / Tamul: Chrz: *Ludźie ná woynie w kośtki gráią.* Czy to dla tego / że pospolićie ná woynie żołnierze po kośćiách ßáblámi / iák lutniſtowie po ſtronach pálcámi przebieráią

Co zá zrá ná woynie czy raczey dla tego / że iáko we grze rożnym rożnie kośtká páda: ták ná woynie ßcześćie raz tey / raz owey ſtronie loſem

2. *Reg.* 11 odmiennym ſprzyia. Varius eſt euentus belli, nunc hunc, nunc illum conſumit gladius. *Odmienny ieſt los woienny; raz tego, raz owego nißczy miecz:* dźiś przed ſobą tyſiące pędźiß; iutro obronna ręka wchodźiß: dźiś porażká iutro poprawá: dźiś ćie woyſkámi otaczáią / iutro od oblężenia

nia śie oſwobodźiwßy wet zá wet oddáiac / onez ſáme woyſká przećiwnym Marſem oblegaß / á meże wálecżne / iák cżeczotki ná lepie / gárśćia w namiotách obeymaß. A trzebáż ná to przykładow? pełen ich świát. Daymy pokoy innym; ieden tylko o ßcześliwey Dawidowey po obleżeniu z Saulá wygráney przykład námieńmy. Wźiawßy Saul pewną ſpráwę od Zypheyczykow zdraycow / iż Dawid z woyſkiem śie w puſtyni Zyph położył; zebrawßy ludu wybornego trzy tyśiące / obozem śie w Gabáá Náchili przećiw puſtyni ná prześćiu gośćińcow wßytkich poſádził; co Dawid poniekąd bacżąc / wyſłał niektorych z woyſká ſwego pácholikow ku obozowi ná ßpiegi / ktorzy z iezykow zrozumiawßy / że śie tám Saul zápewne położył / Dawidowi ſpráwę dáli / ktory pod cżás zmierzku przepráwę nálażßy / woyſkiem ſwym oboz nieprzyiaćielſki (podług tłumáczow rozumienia / y rzeczy ſámey podobieńſtwá / gdyż miał z ſobą on cżás 600. mężow) otoczył / náradźiwßy śie z Achimelechem y Abizáim / iako z duſzámi ſwemi w kożdych rázách przyiaćiołmi / widzac y Saulá / y Abnerá iego Hetmaná / y wßytkich żołnierzow około niego leżących y ſpiących w namiećie / tylko przy głowie Saulowey kopiia w ziemi wtkniona / y kubek wody ſtoiący / wßedł potáiemnie do nieprzyiaćielſkiego obozu / gdźie lubo mu Abizai radźił / áby Saulá nie żywił / gdy mowił. Concluſit DEVS inimicum tuum hodie in manus tuas; nunc ergo perfodiam eum lanceâ in terra ſemel, & ſecundò opus non erit. *Zámknął Bog nieprzyiaćiela twego dźiś w ręce twoie, á ták przebiię go teraz oſczepem do ziemie raz, á drugi raz nie będzie potrzebá:* wßakże Dawid miłośiernie poſtąpił / folgi zażył / nie wiązał / nie zabiiał / tylko kopiia y kubek wody wźiął / y pocichu nikogo nie przebudzáiąc odßedł; iednák gdy ná drugą ſtronę przeßedł / ná wierzchu gory zdáleká ſtánawßy potężnym głoſem woyſko Saulowe okrzyknął: Á ták to ſtraż wáßá? ták cżuyność? ná co wam owo rády? ná co ku 1. *Reg.* 26.

złemu nápięte myśli wychodźa? obaczćie gdźie kopiia wáßá; gdźie kubek wáß pełen wody? oboie to v mnie w gárśći. Niech Bog sądźi miedzy mną y miedzy tobą Saulu / kto komu dał przyczynę? pátrzćie com mogł vczynić? wßákże nie pragnę krwie rozlánia / wyidźiećie zdrowi / włos nikomu z głowy nie spádnie / Pánu Bogu ia wßystkę swą krzywdę polecam. Ocknie się ktoś ná głos Dawidowy / y przebudźi Saulá; ktory obaczywßy ná iáki hak przyßedł / w pierśi się v-

Vers. 21. derzy mowiąc: Peccaui, nequaquā tibi vltra malè faciá, eò quòd pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie, apparet quòd stultè egerim, & ignorauerim multa nimis. *zgrzeßyłem, iuż ći źle czynić nie będę; ponieważ droga byłá dußá moiá dźiśia w oczách twoich, bo iáwna to, żem głupie vczynił, y niewiedźiałem bárzo śiłá.* Zá czym złych poprzestáiąc zamysłow / nienawiść wbłogosłáwieństwo / w obietnice

Vers. 25. Boskie gniewy obroćił. Benedictus tu fili mi Dauid, & quidem faciens facies, & potens poteris. *Błogosłáwionyś ty synu moy Dawidźie, á iśćie czyniąc czynić będźieß; y mogąc przemożeß.*

Wymálowałem łáskom wáßym Namileyßy Chrześ: obraz tego / co się zá łáską Páná Bogá / zá ßczęśćiem y odważnym ánimußem Krolá Jego Mośći Páná naßego Miłośćiwego / zá męstwem dźielnych oboiego narodu Regimentarzow / zá dźiełem potężnego rycerstwá / w dźień 24 Lutego w źiemi Siewierskiey stáło. Ták wiele miałá do nas przystępu Moskwá: iák wiele miał Saul do Dawidá; mimo przymierze / mimo przyśięgę woynę podnieśli / w zamkách / w miástách / ludźiách / ßkody poczyniwßy Smoleńsk oblegli: w zamkuć było dobre opátrzenie; ale / że nieprzyiaćiel znágłá nástąpił / w Oyczyźnie desertum. niebyło bliskiego na odśiecz woyská; nie było Hetmaná / nie było náwet y Krolá Páná / bo go ná on czás pod Warßáwą obierano; oblegli / ßturmowáli / ostroßki poczynili / gory opá-

Co się v nas dźiáło pod czás Konwokáciey.

1. mach. 5. nowáli. Congregatæ sunt gentes per circuitum, popu-

lus

lus multus, cuius non erat numerus portantes scalas, & machinas, vt comprehendant munitionem, cæpit bellum, & clamor belli ascendit ad cœlum sicut tuba. *Zgromádźiły się wokrag narody, lud wielki, ktorego nie było liczby, niosący drábiny y tarany, áby wźięli zamek, zaczęłá się woyná, á krzyk woienny wstępował do niebá iáko trubá:* iuż iuż iák ná pewno wygrána trubiono. O Boże y tákże ma krzywdá nád niewinnośćią/ krzywoprzysięstwo nád prawdą/ y ßczyrośćią tryumphować? Dał nam Bog Pana obrać/ záraz pobory námowiono/ woysko zebrano/ popisano/ regiment Jasn: Oświeconemu Kśiążęćiu Kryßtofowi Radźiwiłowi Káßtelanowi ná on czás Wileńskiemu/ Hetmanowi Polnemu oddano/ posiłkow iako z Polski/ tak y z kad inad záciągniono/ wnet śie pułki/ y roty lubo ießcze nie wobsitey liczbie pod Smoleńsk stáwiły/ w oczy nieprzyiaćielowi śmiele spoyrzały/ odśiecz zamkowi częstym natarćiem co raz dawáły. Potko potym Krol Jego Mość *WLADYSLAW IV.* skoro iedno korone ná głowe wźiął/ thronu nie zágrzawßy/ ledwie śie ná Państwie nowym obeyrzawßy/ o ßyßaku przy korone/ przy purpurze o kirysie/ o mieczu przy berle pomyślił/ z woyskami ná seymie námowionemi/ wielkim/ nieustráßonym/ á práwie Krolewskim animußem bez odwłoki śie żadney wyprawił/ obozem śie przećiw nieprzyiaćielowi posádźił/ onego z gor opánowánych spędźił/ ostroßkow dobył/ Smoleńsk od oblężenia oswobodźił/ á wet zá wet oddáiąc/ przepraw/ prowiántu woysku Moskiewskiemu ná ßlákách wßelkich zábroniwßy/ ták obległ y woyskiem swym obtoczył/ ták strzelbą doskurzył/ ták głodem przyćisnął/ że śie sromotnie zacni O. berßterowie/ y officierowie wespoł z Regimentarzem swym Michałem Borysowiczem Szheynem Krolowi Panu nássemu Miłośćiwemu podáli/ chorągwie pod nogi iego porzućili/ strzelbę y przepyßną ármatę oddać musieli/ kondycye sobie podáne choć ćießko przyieli/ y one przysięgą wáro-

Oblężenie Smoleńską.

Odśiecz.

Wzaiemne oblężenie obozu nieprzyiaćielskie.

Podánie obozu.

wáli. O spráwo roki Boskiey/ á nie ludzkiey! O potężny ánimuszu Krolá Páná! ô męstwo nieustraszonego rycerstwá! ô sławo Polskiego y Litewskiego żádnemi nieugászona wiekámi/ imienia.

Abychmy tedy vmieli Pánu BOgu zá to znáczne nád Krolem Pánem/ nád Woyskiem/ nád námi/ ziáwione dobrodźieystwo podźiękowáć/ obaczym ná tym kazániu pod ánálogią wygráney Dawidowey. Naprzod/ czego Krol Pan zá błogosławieństwem Bożym/ zá Hetmańską dźielnośćia/ za Rycerstwá cnego przewagą z nieprzyiáćiołmi dokazał: potym co sobie z tey tak známienitey wygráney mámy nápotym obiecowáć. Przybadź Páńie JEZV rzeczy przedśięwźietey swym rátunkiem; przybadźćie łáski wáśe pilnym/ á nie teskliwym słuchániem.

CZĘSC PIERWSZA.

Czego Krol Jego Mość w Woysku nieprzyiacielskim ná ten czás dokázał? y czym?

A Czegoż niedokazał/ kto oboz nieprzyiacielski opanował? M. Ch. Wźiął Karol piąty oboz Xiążęcia Bruświckiego; záraz Hiśpáńskich chorągwi moc wielka nápádłá; iedni strzelbę biorą/ drudzy szkátuły łupią/ trzeći żywnośćia wozy ładuią/ czwarći Hetmanow/ Pułkownikow wiążą/ inni innych korzyśći dobywáią. Xiąże podawszy śie/ chorągwie pokłádáiąc do nog Cesárzowi páda/ áby rycerstwo hámował/ á pokornym śie tylko vkłonem y hołdem obietego rycerstwá kontentował; Odpowiedźiał Károl/ CVIVS CASTRA, EIVS RASTRA, *Czyi oboz, tego grábię*; kto w woysko nieprzyiacielskie zágrábił/ iuż ten wszytko co tám ználazł grabić może. Rzekł iáko Pan szczęśćiem vniesiony/

Philip Camer: lib. 5.

Kto oboz bierze wszystkiego dokázáć może.

nieśiony/ czynił z nieprzyiaćiołmi iáko zwyćiężcá krzywdámi snać pobudzony. Weyrzymli też w Kroniki Duchá S. Po sławnym Judythy Heroiny Jzráelskiey zwyćięstwie/ skoro oboz Assyryiczykow lud Hebreyski opánował/ kogoż tám z nieprzyiaćioł żywił? ná iáką śię zdobycz; ná iáką korzyść niesposobił? *Pozábiiáli ktore náleźli, gonili áż do końcá gránic swych pásczeka mieczá, ktorych w obożie nie ználeźli: korzyść lepak, ktora Assyryani mieli zebráli, y obćiażyli śię bárzo. A ći, ktorzy zwyćiężcy, wroćili śię do Bethuliey, wszytko co ich było przynieśli z sobą, ták iż nie było liczby w bydle, y dobytkách, y wszytkich ruchomych rzeczách ich, że od namnieyszego áż do naywiętszego wszyscy śię zbogáćili z łupow ich.* A Pan nász Miłośćiwy Władysław Czwarty Krol Polski y Szwedzki/ obrány Cár Moskiewski obozu nieprzyiaćielskiego/ lubo nie rownym sposobem/ przećię rownym szczęśćiem dostawszy/ czegożby był nie mogł dokázowáć nád owymi? ktorzy niektore zamki w Xięstwie Siewierskim y Smoleńskim vkradkiem vbiegli/ ktorzy w Xięstwie Litewskim wśi/ miastá/ fortece niektore spálili/ ktorzy niemáłym woyskiem niemáłą szkodę w mężách zacnych/ y rodowitych oboiego nászego norodu vczynili/ ktorzy cáłe páństw iego powiáty niemal zniszczyli/ ktorzy nas nie trzemá tysiącámi/ iáko Saul/ ále (iáko ztámtąd rożni pisáli) więcey niż stem tyśięcy ludźi/ y między nimi wielą zacnymi y woiennymi/ niemal ze wszytkiey Europy zebránymi/ ná głowę zgubić, y imię wygłádźić Polskie y Litewskie vśiłowáli? mogł wszytkich powiązáć/ mogł wszytkich powyśćináć/ ábo w niewolą wieczną do Polski iák bydło zágnáć: wszákże z miłośierdźia Páńskiego/ á z politowánia Chrześćiáńskiego (pomniąc ná onę mądrego przestrogę. Ea demum victoria & apud Deum & apud homines, maximum gloriæ minimum inuidiæ habitura, est quæ plurimùm erga hostes humanitatis habet) gardłem ich dárował/ pęt/ okow/ łancuchow niezáżył/ ále wszytkich pod pewnymi kondycyámi vwolnił/ tylko to im wyrządził/ co też

Iudith: 15

Ver: 7.

Miłość y łáskáwość Pánska nád oblężencámi.

Valer; Max: l. 5.

Dawid Saulowi/ y woyſku iego obleżonemu y opánowánemu vczynił. Dwuch rzeczy ná on czás iákośćie łáſki wáſze ſłyſzáły Dawid w Woyſku Saulowym dokazał; iedná/ że kopiia w źiemi vtkniona wźiał; druga/ że kubek wody w głowách v Saulá bedacy z namiotu iego wynioſł.

Tulit Dauid haſtam:
Wźiał Dawid kopiią.

Lib: de Coron: militis.

Przez kopią rozumie ſię wſzelka ármatá.

Iud: 5.

Y Coż to wielkiego Dawid z obozu Saulowego wźiał/ kiedy kopiia wźiał? czy nie było tám inſzey armáty/ pancerzow/ mieczow/ puynałow/ muſzkietow? iedney kopii vtrátá czy wielka woyſku nieprzyiaćielſkiemu ſzkodá? mogłbym odpowiedźieć z Tertullianem. Sub haſtæ nomine tota exprimitur armatura, podług mutety S. Pániey Debory/ ktora naywyżſzemu Monárſze po iedney wygráney/ kiedy Jáhel Syſarze klinem áż do mozgu łeb przebiłá/ opiewáłá: Noua bella elegit Dominus, & portas hoſtium ipſe ſubuertit clypeus, & haſta, ſi apparuerunt in quadraginta millibus Iſrael? *Nowe woyny obrał Pan, á bramy nieprzyiaćielſkie ſam wywroćił, tarczáy kopiia ieśli śię vkazáły we czterdźieśći tyśięcy Izráelá.* Coż? czy nie było w Jzráelu wiecey ármaty/ ieno tarcza y kopiia? było: wſzákże pod imieniem tarczy y kopii wſzelkie śię naczynia woienne rozumiáły. Mogłbym też mowić z Lyranem: Qui haſtam à dormientibus tulit, quid non armorum efferre potuit? *komu śię zwiodło kopiia ſpiacym odiać, ktorego oręża* (prybrawſzy ſobie towárzyſtwa) *nie mogł wźiać?*

Ale co tám Dawid wźiał/ o tym śie máło pytamy: lecz to dźieło práwicy Boſkiey/ to fortunie y dźielnośći Krolewſkiey/ to odwadze Hetmáńſkiey/ to madrey rádźie Senatorſkiey/ to woiēney ku Oyczyznie vſłudze rycerſkiey dźiś przyznáwamy/ że nieprzyiaćielſka ármate/ y inſze woienne prowizye

wizye opánowáli / oboz ze wßytkim żołnierſkim ápparátem wźieli / chorągwie zwinione pod Krolewſkie nogi podeſłáć poniewolili / tylko z tym zhołdowánych nieprzyiációł pod kilkanaśćie tysięcy wyſłáli / ná co dobrowolnie oni sámi iáko trymphatorowie pozwolili. O ſprawo niewiem ieśli kiedy w támtych kráiach widána! wiem że ledwie y w obcych ſłychána! ô známienita náprawo oſłábiáley śiły náßey! O podźwignienie niemal vpádłey ſławy naßey.

Czym ich Krol iego Mość ármaty pozbáwił.

A coż tak wielu Walecznych mężow / Hetmanow / Oberßterow / Officierow nieprzyiáćielſkich; z tak wielkiey / z tak potężney / z tak rozliczney / ármaty złupiło? złupiłá ręká Krolewſka / ręka Polſka y Litewſka / á wprzod (co dźiwna) ręká ich że własna Moſkiewſka Krolowi Jego Mośći / zá ſprawiedliwośćia śie przećiw krzywoprzyśieſtwu ich biorącemu / do ſprawy przedśięwźietey hołduiąca. Pámiętam co Alphonſus wtory krol Kaſtelly o krzywoprzyśiężcách powiedźiał: Probos milites gemina manus armat, fortis, & iuſta: fædifragos terna exarmat, perfida, pia, ſtrenua. *Dobre żołnierze dwie ręce w zbroie vbieráią, mocna y ſprawiedliwa: lecz ieśli przećiw przyśiędze woiuią, trzy ie ręce z zbroie łupią; iedná niewierna, druga nabożna, trzećia potężna.*

Auentin: lib. 5. annal.

Ręká niewierna ieſt ichże ſámá perfidya / ktora kiedy śie przećiw przyśiędze porywa / lubo śie do cżáſu rozwodźi / wßákże wnet śie o ſwa niewierność / iák o opoke roztrąći / y oſtrze by y ſtalowego żelázá przytępi. Piſa o iednym źiołku Achimenide / ktorego liſtkámi kiedy oboz potrząſna / żołnierze by naymężnieyßy ſerce trąca / y ßáble iák z mánicy odrzucáią. To źiołko ieſt krzywoprzyśieſtwo / w ktorym śie woyſku ono źiáwia / niewiedźieć co śie dźieie / że Rycerz ſercá y vmieietności y zbroie pozbywa. Co? wątpliwa to? wſpomnićiéż ná Antyocha Eupatorá / kiedy zá rádá Lizyaßá Judźie ſtrony niedobywánia Syonu przymierza nie dotrzymał;

Ręká ich że własna Krolowi Pánu hołduiąca do przedśięwźiętey ſpráwy.

Plin: lib. 26.

mál: ále vt vidit munitionem loci, rupit citiùs iura-
Mach: 6. mentum quod iurauit, & mandauit destruere murum
in gyro. *Obeyźrzał obronę mieyscá, y złamał prętko przy-
śiegę ktorą przyśiągł, y roskazał obálić mur w około.* A nácoż
mu to wyszło? ná to / że Antyochá y Lizyaszá żywcem vlá-
piono: Demetryuszowi Selewkowemu synowi podárzem od-
dawano; lecz Demetryusz broń ich tylko do śiebie przynieść/
á onych sámych ná stronie pozábiáć roskazał/ y sam ná stoli-
cy Antyochowey vśiadł. Vdamyli śie też do kronik świe-
Liuius. ckich/ Sámnitow / co z wolnośći? co z praw? co z żywotá?
co ze wszytkiego Páństwá? co z sławy? co z pámięći ná świe-
ćie wygłádźiło? wygłádźiło krzywoprzyśiestwo; śiedm rá-
zy Rzymianom przyśiegli/ śiedm drugie rázy przyśiege zła-
mawszy przećiwko nim woyne podnieśli / śiedm też rázy gi-
Peucer: & Gallo- neli. Ale to rzeczy dawne: owoż świeższe. Christiernus wto-
belg: ry Krol Duński roku tyśiac pięćset dwudźiestego Szwecya
opanował/ przyśiągł praw y wolnośći páństwu dotrzymáć/
áż do Holmeńskiego zamku dziewiaćidźieśiat y czterech Pá-
now záprośiwszy/ na vstroniu miástá spalono. Coż śie stá-
ło? krolestwo sobie ni przecz ni zacz zbrzydźił/ berło w ogień
wrzućił/ sam śie swą ręką nożem przebił? y má tákie Epitá-
phium w Duńskiey źiemi / Fides me in baptismo suscepit,
religio in Dania aluit, perfidia in regno Suetico exau-
thorauit. *Wiárâmię ná chrzćie przyięłá, religia w Dániey
wychowáłá, niewierność w krolestwie Szwedzkim czći po-*
Bapt: Ful- *zbáwiłá.* Co o Ludwiku Burgundyiskim Krolu rzekę? Ten
gosius. przećiw Berengáryuszowi II. Cesárzowi z woyski przyćia-
gnał/ poimány przyśiągł/ że niemiał więcey przećiwko nie-
mu zbroie podnośić: áż oswobodzony wnet z więtszym woy-
skiem idźie / ktore iednák Berengáryusz zwyćiężył/ Ludwiká
znowu poimał / dźiáłá y áppárat woienny odebrał/ oczy mu
wyłupił/ y ná czele od vcha do vchá litery żelázem wypiatno-
wał: Hunc seruauit clementia, perdidit perfidia: *Te-
go záchowáłá łáskáwość, zgubiłá niewinność.* Widźiał Zá-
cháryasz

Widźiał Záchárya ß Prorok kśięgę lecącą; pytano go: Záchá-
ryaßu co ty widźiß? odpowiedźiał; Video volumen volas, Zach. 5.
longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decē
cubitorum. *Widzę ia kśięgę latáiącą, dłuża iey dwádźieśćiá
łokiet, á ßerza iey dźieśięc łokiet:* Prze Bog co ná tey ták
wielkiey kśiędze pisano? przeklectwá ná krzywoprzyśiężce
pisano. *Wywiodę ią mowi Pan zastępow, przyidźie do domu* Vers. 4.
*przyśięgáiącego ná imię moie kłamliwie, y będźie mießkáć w po-
śrzodku domu iego, y znißczy go, y drzewá iego, y kámienie ie-
go.* Y coż to zá kśięgá / ktora nád obyczay innych kśiąg do-
my pożera y kámienie? są to kaźni Boże od wieku w kśięgach
przeyrzenia Páńskiego wypisáne / ktore w czáśie krzywoprzy-
śiężce gubią / z dostatkow / śił / y sprzętu wßelkiego (záczym
y woiennego) zdźieráią / iáwnie kłamce wniwecz ná postrách
pátrzącym obracáią. Więc ieśli przećiwko ták wielom krzy-
woprzyśięscom swa niezbożność y niewierność woiowáłá /
tedyć wetroynasob Szeyná y woysko iego pokonáłá. Tro-
iáka przyśięgę w podnieśieniu zbroi przećiw *WLADYSLA-
WOWI IV* Moskwá złamáłá. Złamał Szeyn; gdyż by-
wßy w ręku / á gárdłem y wolnośćią dárowány przyśiągł /
że niemiał więcey przećiw Krolowi Polskiemu woiowáć;
czy nie woiował? woiował. Narod Moskiewski przyśię-
gał / że dźiśieyßego Páná zá Cárá obierał; czy to strzymał?
nie strzymał. Tenże narod Moskiewski przyśiągł przymie-
rza nam do lat pewnych dotrzymywáć; czy dotrzymał? nie
dotrzymał; rokiem śię przed zamierzonym kresem porwał; y
mieli śię ći w obozie cáło ośiedźieć? nie ośiedzą / przy árma-
ćie śię nie ostoią; też same dźiáłá / ktore przećiwko nam zgo-
towali / onych pobiią. Triplex piaculum triplex iaculū, Iou: Pontan.
quos ter seruauit clementia, ter disperdet perfidia. *Tro-
iáka winá, troiáka kulá, ktorych trzykroć záchowáłá łáská-
wość; trzykroć zágubi niewierność.*

Ręká też nabożna przez modlitwę ku niebu wynieśio- Rękà nabożna.
na oręże od krzywoprzyśiężcow odbiera. Wyliczáiąc Job

 święty

 świety encomia Páná Bogá swego/ dáie mu z tego dánk.
Iob: 12. Ipse nouit decipientē, & eum qui decipitur, adducit cōsiliarios in stultum finem. *On zna oßukiwáiacego, y tego ktorego oßukiwáia, przywodźi porádniki ná głupi koniec.* ten lepak głupi koniec ták tłumáczy/ Balteum Regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum. *Pás wodzow rozwięzuie, á biodrá ich powrozem przepásuie.* Háńbá co prawdá/ zacząć woyne przy rycerskim páśie/ á kończyć przy prostym powroźie. Te w hordách nieprzyiaćielskich hańbe ácz ná Bogu sámá spráwiedliwość wymága; wßákże reká nabożnych woiownikow ná teyże spráwiedliwośći wyćiska. Abowiem iaka reka Apolloniußowi gwałtownemu ludu Jzráelskiego prześládowcy miecz odiełá? y ná odśiecz wßytkim innym Jzráelskim nieprzyiaćiołom obroćiła? reka nabożna Judy
1. Mach: 4. hetmaná Machábeyskiego. Congregauit populum in Maspha, quia locus Orationis erat in Maspha. *Zgromádźił lud do Másphy, bo mieysce modlitwy było w Másphie,* áliśći Gladium Apollonii abstulit Judas, & erat pugnans in eo omnibus diebus. *Miecz Apolloniußowi wźiał Iuda, y walczył nim przez wßytkie dńi.* Jáka reká Goliatá oręża pozbá-
1. Reg. 16 wiła? nabożna Dawidowá. abowiem gdy rzekł: *Ty przychodźiß do mnie z mieczem, oßczepem, puklerzem, á ia przychodzę do ćiebie w imię Páná zastępow, ábyś poznał że Páńska iest woyná, y sam ia iáko chce ßáfuie;* obáliwßy kamiczkem z proce Goliatá; Cùm gladium non haberet tulit gladium eius, & eduxit eum de vagina: & interfecit eum, præciditq; caput eius. *Kiedy miecza w ręku nie miał, odiał miecz od Goliatá, y wyćiągnawßy go z pochew zabił go, y vćiął głowę iego.* Jaka reká Eugeniußá wierutnego religiey Chrystusowey aduersarzá z zbroi ták złupiłá/ że ia przećiwko sámemuż y woysku iego obroćiła? reka nabożna Theodozyußá młodßego/ ktorego widzacego niezliczona nieprzyiaćioł gromádę/ kiedy cała noc ná modlitwie trawił/ pará Apostołow Jan y Philip o pomocy swey przećiw Eugeniußowi vpewnili/ tylko

z krzy-

z krzyżẽ Theodozyuſowi przećiw ſtatuey Herkuleſowey/ktora zá háſło fortuny ſwey woyſko nieprzyiaćielſkie nosiło/ wyniść kazáli; áliści (ſłowá ſa Auguſtina Swiętego) Milites nobis qui aderant, retulerunt extorta ſibi eſſe de manibus quæcunq; iaculabantur, cùm à Theodoſii partibus in aduerſarios vehemens ventus iret, & non ſolùm quæcunque in eos iaciebantur concitatiſſimè raperet, verùm etiam ipſorum tela in eorum corpora retorqueret; etuerò Imperatoris pietas reliquam hoſtium aciem armis ſpoliabat, & in colla crucem oppugnantiũ reflectebat. Záczym rzekła nabożna y Krol Jego Mość tegoż ſpráwy/ſpráwiła w odiećiu ármaty nieprzyiaćielſkiey záśiegał/ktore za miłoſierdźiem Boſkim teraz ogladał. Wiedźiał iáko mądry Pan/iáko rzadzy innych Monárchow nabożeńſtwo przy tákich ákcyách płużyło. O Ludwiku świętỹ Frãcuſkim Krolu ták mowi Nauclerus przezacny Biſkup Oporiteńſki Floruit illo regnante regni decor, quia & Chriſtus in eius corde ita refloruit, vt nihil niſi eius honorem tam in ſago, quã in toga ſectaretur. O Konſtántym wielkim ták mowi Optatus Mileuitanus. Auſpicatò hoſtiles turmas deuincebat, priùs enim cor zelo honoris Diuini, deinde pectus loricâ obarmabat. Wiedźiał/że wiecey woyſkom ná rece nabożney niż ná potężney należy; wiedźiał że Jzráelitowie lubo śie przećiw Holofernowi dobrze przygotowáli/ gdyż Præoccupauerunt omnes vertices montium, & muris circumdederunt vicos ſuos, & præparauerũt frumẽta in præparationem pugnæ, *zaśiedli wſzytkie wierzchy gór, y miaſteczká ſwoie obtoczyli mury, y zgromádźili zboża ná przygotowánie do woyny:* á iákoby nic niemieli gotowśći: Clamauit populus ad Dominum inſtantiâ magnâ, & humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis & orationibus. *Wołał wſzyſtek lud do Páná wielkim vſiłowániem, y korzyli duſze ſwe poſty y modlitwámi.* wiedźiał/iż w tákich rázách na modlitwie własney nie doſyć/ſłużna y cudzey záśiegáć: ponieważ y

Lib. 5. de Ciuit: cap: 26.

Nauel. in oratione funeb.

Optat Mileuit.

Iacol: 4.

Izráelczykowie od Sámuelá przećiw Philistyiczykom/ y Jozue od Moyzeßá przećiw Amálecytom modlitwy záśiegali. Dla tego też y Krol Jego Mość Pan náß Miłośćiwy nabożnych rąk po wßytkich páństwá swego prowincyách/ kápłáńskiey y pospolitey modlitwy záśiegał/ aby błogosłáwieństwo Boskie w przedśiewźietey spráwie nád sobą/ y nád woyskiem swym oglądał. Przyznáwa to ręce wáßey Jáśnie Wielebni Biskupi Koronni y Litewscy/ ktorzyśćie y sámi pásterskie modlitwy odważáli/ y swoie dyœcezye ordinácyą swą iednowładną prowádźili/ áby y kápłani/ y wßytkie owiec sobie powierzone trzody/ Páná Bogá zá Krolá y rycerstwo prośili/ á táki tryumf/ iáki iuż zá łáską Bożą mamy/ prośbámi iednáli.

1. Reg: 7.
Exod: 17.

Páná náßego, y przezacne iego Hetmany.

Ręka potężna.

Ręka nawet ktora ádwersarze náße zármaty złupiłá/ MANUS STRENVA była ręka Krolá Páná/ ręká Naiáśnieyßego krolewicá Jáná Kázimierzá/ ręka Hetmáńska/ ręká żołnierska oboiákiego narodu/ wierá odważnieyßa niżli Dáwidowa. Dawid wźiął kopiią/ kiedy wßyscy spáli: Krol Pan/ y żołnierz náß wźiął ármatę/ kiedy nieprzyiaćiele czuli/ kiedy strzeláli/ kiedy wßelką śiłą y mocą odpor dawáli. Práwdáć to co piße Lactantius/ że v Cymbrow przećiwko krzywoprzyśiężcom cztery pułki wywodzono; ieden dźieći/ drugi młodźieńcow/ trzeći mężow/ czwarty stárcow; wßákże pierwße trzy pułki tylko ná woynę pátrzały/ á sámi śię stárcy potykáli. bo wierzyli/ że do tákiego áktu y słábym śiłom Pan Bog pomoże: iednak silna y waleczna żołnierzow náßych ręká/ tákśię około krzywoprzysiężcow/ iákoby bezwinnemi byli (gdyż ma Pan Bog sądy swoie) zawiiáłá; nic co dobrym bohátyrom/ co odważnym Hetmanom/ co nie vstráßonym animußom náleżało/ mimośię nie pußczáłá. A nie godźiłośię też inaczey. bo mieli ná oczách Páná odważnego/ w czásow nieprzestrzegaiącego/ straży obieżdżáiącego/ ßykuiącego/ przywodzącego/ w iáwne niebespieczeństwá wstępuiącego. Tákiego Páná pozor kogoby nie porußył?

1. Reg. 26.
Polit: lib: 5.

Ahod

Ahod przećiw Moábitom sam w osobie swey poszedł; mowi text S. Descenderunt cum eo filii Israel, ipso in fronte gradiente; *Poszli znim synowie Izráelscy, kiedy on ná czele vprzedzał.* Mocno śie ścieráli Izráelczycy z Mádiánitámi / á coż im tám sercá dodáwáło? przykład odważnego Gedeoná ták do woyská mowiacego: Quod me facere videritis, hoc facite, ingrediar partem castrorum, & quod fecero sectamini. *Co mnie czyniacego vyrzyćie, czyńćie, wnidę wczęść obozu, á co ia vczynię, náśláduyćie.* Chćiał kiedyś Abimelech wieżę Sychem y nieprzyiáćioł wniey będacych spalic; trzebá było drwá zgromádźić; iakiegoż sposobu záżył? wozow? koni? nie: Arrepta securi præcidit ramum, impositumq; ferēs humero dixit ad socios; Quod me vidistis facere, citò facite. *Pochwyćiwszy śie kierę vćiał gáłaź z drzewá, y włożona niosac ná rámieniu rzekł do towárzyszow. Co widźićie że ia czynię, wnet vczyńćie.* Barzoby to y v nas w obożie gnuśne serce było / ktoreby śie iáwnym Krolá Páná przykłádem ná trąbę nie porywáło / ktoreby nogi bárziey ruszáło do tańcu niż do szańcu; zwłaszcza kiedy ten Pan swa Márśowa dźielność z Merkuryuszowa dźiárskośćia / swa Páńska poważność z ledwie widána łaczy ludzkośćia. Normáńczykowie Fráncuskie miásto Theodun raz mocno oblegli / wieć im to ná rękę było / że trefunkiem ná cekaus wielki w źiemi zákopány nápádli. Philip tedy trzeći Krol Fráncuski vsłyszawszy że śie poddáni vlękli / nápisał do nich: Nie boyćie śie; Adueniet vobis breui dextera Magnetica. *Przybędźie wam wnet práwicá Mágnesowa;* przyiáchał / obozem śie przećiw oblężeniu położył / y Mágnes ná wierzchu gory wystáwił; áliśći leći miecz iákiś Normánski do mágnesá. Co skoro ádwersarze vyrzeli / widowiska śie vlękli / y wszytkie oręże pod nogi Philippowi podrzućili. Odniosł tedy elogium tákie Philip: Rex Philippus vtitur dexterâ in præliis Magneticâ, in pace aureâ. *Philip Krol záżywa práwice w boiu Mágnesowey: wpokoiu złotey,* bo był

Iudic. 3.

Iudic: 7.

Patrit: in Ethic: lib: 2. cap 4.

 szczodry.

ſzczodry. Niech Fráncuzowie ſwemu Krolowi elogia wymyśláią/ to náſzemu Pánu *WLADYSLAWOWI IV.* właśnie ſłuży/ że on ma iákiś mágnes wielkiey á niewidáney ludzkośći/ ktora ánimuſze żołnierſkie kſobie poćiaga/ żelazo nie tylko domowe ſzláchecкie / co wielka: ále / co wietſza / y nieprzyiaćielſkie k ſobie powabia; domowe hoynośćia/nieprzyiaćielſkie łáſkáwośćia/ y te y owe fortuna y vmieietna dźielnośćia.

Mieli Cheronenſes berło złote ná kſztałt kopiiey od Jowiſzá Pelopeſowi dárowáne; to ſceptrum te prerogátywe miáło/ że kiedy śie woyſko turbowáło/Krol dotknieniem bunty vśmierzał/ktora cześć przegrawáłá / berło podnoſząc ſerce iey iednał; kiedy pieniedzy nie zſtáło/podárki ſobie ofiárowáne z iákieykolwiek inſzey máteryey było/ dotknieniem w złoto obrácał. A kto pátrzył ná to/czy to prawdá? ia vpewniā że w Krolu Pánie naſzy nie pochybna /berłem ſwy Krolewſkim animuſze gdźie chce wiedźie/ſerca vpadłe podnośi/ rozroznione vmyſły iednoczy. O kiedyby ieſzcze żelázo dotknieniē wzłoto obrácáł! Przetoż y kiedyby mnie przyſzło tego Páná málowáć w oyczyznie/ málowałbym go iák Sálomon kiedyś málował Cherubiná wſwym kośćiele. Habebat Cherub duas facies, faciem leonis: & faciem hominis; iuxta faciem leonis palma: & iuxta faciem hominis palma. *Miał Cherub dwie twarzy, twarz lwia, y twarz ludzka: wedle twarzy lwiey pálmá, wedle twarzy ludzkiey pálmá.* Kiedy temu Pánu przychodźi zbroyno ná nieprzyiaćiele nátrzeć/ ô iák ogromny! widze w nim trwarz lwia/ ſroga/nieuſtráſzona. Leo fortiſſimus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum. *Lew naymocnieyſzy z zwierzat, nikogo śię na ſpodkániu nie obáwia:* kiedy mu śie záś zdárzy z kim w łáſkáwy ſpoſob obcowáć/ ô iák łágodny! widze w nim twarz ludzka/ weſoła / przyſtepna / á że tak rzeke/ twarz Jozefowa. Joſeph natus eſt homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, ſtabilimentum populi. *Iozef národźił śię człowiekiem*

Pauſan: in Baot.

Eſech: 41.

Prout: 30.

Eccl. 41.

wiekiem, Kśiążęciem bráćiey, vmocnieniem narodu, y vtwierdzeniem ludu. A iáko przy twarzy lwiey: ták y przy twárzy ludzkiey pálmę / ábo dank wszelkiey grzecznośći odnosi. Choway go nam Pánie w czásy długie. Dies super dies Regis adiicies, annos eius in diem generationis & generationis. *Dńi nád dńi Krolowi przysporzysz: lat od dńi pokolenia do pokolenia.* Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis quem confirmasti tibi. *Niech śię ziáwi ręká twoia nád mężem práwicy twoiey, y nád synem człowieczym, ktoregoś sobie vtwierdźił. FIAT FIAT.*

Psal. 60.

Psal. 99.

Tulit & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saulis.

Wźiął y kubek wody / ktory był w głowách Saulá.

COż y tu wielkiego Duch S. wspomina / że Dawid miawszy w ręku oboz nieprzyiaćielski wźiął kubek wody! y nie byłoż tám iáko v Krolá wybornego innego trunku? nie było winá ábo iakiego smákowitego z drzewá soku? nie było Woyskowego prowiántu? A to snać niebiło: bo nie záwszeć to na woynie y namoźnieyszym Monárchom żywnośći albo napoiu stawa. Chrz: boday ná czás zstáło wody! Spracowáwszy śię Dawid w bitwie iedney wálney z Filistyiczykámi / znáć że w winie miał defekt / żądał wody. O si quis mihi daret potum de cisterna, quæ est in Bethleem iuxta portam! *O ktoby mi dał wody z krynice, ktora iest w Bethleem podle bramy!* Przećiw Jorámowi synowi Achabá zaćiągnęło śię trzech Krolow / Judski / Jzráelski / y Edomski; idąc przez śiedm dni nie mieli wody dla woyská / koni / y bydłá; y rzekł Krol Jzráelski. Heu, heu, heu, congregauit nos Dominus tres Reges, vt traderet in manu

Kubek wody co znàczy ile do litery?

2. Reg. 23.

W woyskàch często bywaią głody.

4. Reg. 5.

Moab. *Ach, ach, ach, zgromádźił nas Pan trzech Krolow, ábynas podał Moábitom.* Coż rzeke o niedoſtátku wierutnym w woyſkách żywnoſći? zwłaſzcżá pod czás oblężenia!

4. *Reg.* 6. Obległ Benádab Krol Syryiſki Sámárya: Facta eſt fames magna in Samaria, & tam diu obſeſſa eſt, donec venūdaretur caput aſini octoginta argenteis. *Był głod wielki w Samáryi, y ták długo była wobleżeniu, áż przedawano głowę ośla po ośmdźieſiat ſrebrńikow.* Jakbyśćie też łaſki wáſze nie

Baronius. czytały / co śie zá czásu Sylueriuſzá Papieżá / Juſtiniana Ceſárzá / Witygeſá Gotſkiego Krolá około Roku 539. gdy Rzym był w obleżeniu / działo! Táki był we Włoſkiey ziemi głod / że w Liguryey y Amiliey piećdźieſiat tyſięcy pomárło; wiedney auſtryey dwie niewieśćieną noclegu ſpiacych zámordowały śiedmnaśćie gośći / y ziadłyżáż osmnaſty to poſtrzegſzy / onez ſame wnocy pozábiiał / á na zaiutrz także ſiedmnaſtu oſob záprośiwſzy / bankietem z nich vwárzonych vczeſtował.

Táki głod był wobozie Moſkiewſkim Nie rozumieńći żeby rowna; átoli nie máła ſnáć nędzá Saulowi y woyſku iego doſkurzyłá / co domyſlna; ále to pewna / że obóz Moſkiewſki od woyſká nászego zewſzad śćiśnomy táki głod obeymał / że ledwie co iuż reſzty chlebá mieli / trupámi (á co y brzydka wſpominać) pſámi / kotkámi / łáknienie vśmierzáli; gdyż posiłku obiecánego y dawno oczekywanego od ſwoich mieć nie mogli. Sprawowało to długie ich ná polu roku dáley pomieſzkánie: ſpráwowáło drog / ktoremiby nawoz przybył od berłá czułego Jego Krolewſkiey Mći / y prácowitey bukáwy Hetmáńſkiey przez zacne bohátyry przeſzkodzenie: ſpráwowáło obozu drugiego iuż pod Dorohobużem / iuż pod Wiáźmą záſtánowienie; zkąd wyćiecżki w Moſkiewſką ziemię / zkąd pladrowánie ich máietnośći / wioſek / miáſteczek; zkąd poſtráchy ná ſámę ſtolicę! trudno było co wieśc / trudno zá kilkądźieſiat mil czego doſtáć / trudno zá przeiećiem wſzytkich ſiłkow / by y co było / przeſtáć; zá czym chorzeli / puchneli / ná śile zgołá ſchodźili; muśieli śie koniecznie poddáć / ieśli śie chćieli przy zdrowiu /

przy żywocie zostáć. Czemu lubo zdáleká Michał Philáretowicz listámi zábiegał / iuż proßąc / iuż grożąc / iuż żywność predka obiecuiąc: wßákże iż Perdifficile eſt (podług Katoná) ventri verba facere; quia os habet, aures non habet. nic nie spráwił syty y głodnych / swobodny y oblężonych. Niech racżey Krolowi Jego Mści Pánu náßemu Miłościwemu / ktorego Cárstwo bezpráwnie trzyma / dźiękuie: że śie z Woyſkiem iego podług recepty Juliußá Cesárzá obßiedł: ktory tak Regimentarzom woyſkowym máwiał: Trzebá poczynáć z nieprzyiaćielem iák z chorym / głodem go wprzod morzyć / niż do żelázá ná vpußczenie krwi przyſtąpić: Quia tolerabilius eſt ſuperfluum humorem per inediam deſiccari: quàm neceſſarium vitæ ſanguinem per effuſionem deperdi. *Znośnieyßa ieſt, wilgość zbytnia głodem wysußyć: niźli potrzebney do żywotá krwi pozbyć. To do litery.* *Plutarch. in Caton:* *Lycoſt: in Apo.*

Mowiąc záś ile do álłegoriey; ten kubek od Dawidá Saulowi y woyſku iego odisty / co li też wżdam figurował? Powiem swoy domyſł. Słyßáły / mniemam / łáſki waße o iednym v niektorych Hebreyczykow obyczáiu / ktorzy z pogány nakłádáli; że z kubká wody wrożb y práktyk záśięgáli. Tak czytámy o kubku Jozefowym / ktory był ßáfarz Egiptſki / zá nápráwą ſamegoż Jozefá / w worze Beniáminowym przy zbożu zátáił / á wrzkomo go v niego znalażßy / ták go y brácia iego ſtrofował: Quare reddidiſtis malum pro bono? Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt, in quo auguráriſolet Dominus meus. *Przecześćie oddáli złe zá dobre? kubek ktoryśćie vkrádli ieſt ten, ná ktorym zwykł wrożyć Pan moy.* Pytáią śie tłumáczepiſmá tego / coli to było zá cerymonia z kubkow wrożyć? Ktorzy lepiey dißkuruią / twierdzą; iż wieſzczkowie wody w kubek nálawßy ná dno pátrzáli / á podług pákt y zmowy z czártem to przez guſtá na dnie widywáli / o czym wiadomośći dośięgáli. Ná przykład; chcieli wiedźieć / czego śie spodźiewáć czy woyny? czy pokoiu? po-

Co ile do obyczáiow kubek wody znaczył?

Zwyczay wrożek. z kubká wody.

Gen. 44.

Raban:

kazałli śie miecz w wodźie; znáczył woynę: pokázałli śie listek oliwny; znáczył pokoy. Chćieli wiedźieć/ ieśli będźie żyzny rok; spoyrzeli w wodę/ vkazałli śie kłos obfity/ miał być vrodzay: vkazałliśie sczupły; nievrudzay. V nas tákich gusłow z łáski Bożey niemasz; ácz pod czás dobrey myśli ziáwiáią śię y v nas auguria ná kieliszkách nie wodnych/ ále winnych. Szykuiemy z szklenic obozy/ diszkuruiemy przy pełnych o rzeczach woiennych ná kształt onego Menedemá/ ktory wino ná stoł wylawszy palcem oboz záwodźił/ bászty wrzkomo budował/ strzelbę sporządzał/ tárany w około stáwiał. Saul lubo pogáninem nie był: wszákże pythony y czárowniki przy boku miewał/ v nich śie o rzeczách przyszłych vpewniał. Dixit seruis suis: Quærite mihi pythonissam, & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. *Rzekł sługom swoim: Szukayćie mi czárownice, ápoydę do niey, y wywiem śię przez nię.* Wielkie podobieństwo/ iż z onego kubká wody práktyk o swey z Dáwidem rozpráwie záśiegał; dla czego snáć przy głowie (gdźie stolicá rozumu) kubek sobie stáwiał. Coż sobie wypraktykował? niewiem; wiem że mu Dawid kubek wody odiał/ y wszystkie w głowie iego szyki pomieszał. V Celtiberow kubek wody przed Hetmanem záwsze noszono/ ktory poculũ fortunæ nazywano: więc kiedy śie co wody trefunkiem vláło; zá zły to znák poczytali; ieśli z ręki nie ostrożnie kubek wypadł/ desperowáli/ y sámi śie dobrowolnie nieprzyiaćiołom podáwáli. O kiedyć Saul wszystek kubek wody przez ręce Dawidá vtráćił/ toć iuż przegrána! zá czym nie dźiw/ iż do pokuty śie rzuca/ iż Dawidá vrážonego przeprasza: Peccaui, nequaquam tibi vltra malè faciam, eò quod preciosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie, apparet quod stultè egerim, & ignorauerim multa nimis: *Zgrzeszyłem, iuż więcey zleć czynić nie będę, ponieważ droga byłá dźiśia duszá moiá woczách twoich; bo iáwna to, żem głupie vczynił, y nie wiedźiałem bárzo śiłá.* Mamli to do rzeczy nászey pod állegoria stosowáć; záiste iákoby kubek Krol Jego

Ivn. Pontan.

1. Reg. 28

Theophrast:

Co śię wypraktykowáło Saulowi.

2. Reg. 27

Mość

Mość Szeynowi y woyſku iego odiął/ kiedy wſzytkie rády y zamyſły iego iuż ſtrzelbámi/ iuż co raz więźniámi/ iuż nieuſtánnemi nátarczkámi ták mięſał; że śie iuż nie miał do czego rzućić/ iedno pomázáńcowi śie Bożemu vkłonić/ władzą y potęgę iego nád ſobą vznáć/ chorągwie pod nogi iego rzućáć/ niedowiárſtwá ſwego oczywiſtą karę odnieść. A kiedyśćie ſłyßeli Saulá wołáiącego/ iákbyśćie ſłyßeli Szeyná po złámáney przyśiędze zeznawáiącego: Quod ſtultè egerim, & ignorauerim multa nimis. Niewiedźiałem co to ieſt przećiw przyśiędze woiować! niewiedźiałem iáko śie Pan Bog zá to bierze: iużem śie náuczył/ iużem doświadczył ná ſobie; przyśięgam znowu nigdy ręki przećiw Krolowi Polſkiemu nie podnośić: y dźieśiątemu powiem/ co to zá Krol! co iego zá potęgá! cożá fortuná! iáko z nim Boſka przytomna ręká. Winßuieć Dawidźie odnieśioney z Saulá/ y z woyſká iego pálmy. Winßuie tobie bárźiey Náiáśnieyßy *WLADYSLAWIE* Krolu Polſki y Szwedzki z mnogich rot y pułkow Moſkiewſkich wygráney: nie otrzymáłá śię przy ßcześćiu niepráwość/ zbiłá iá z toru ſpráwiedliwość: vpadłá krzywoprzyſięſka hárdość/ wźięłá gorę ſtoiącą przy práwdźie y przy pokorze niewinność: rozbiłá śię o ſkałę potęgi twoiey nieprzyiáćielſką náwałność/ poßłá w roſſypkę Moſkiewſką gromádność. Záwá iuż z Szeynem koniec/ czy też y z Moſkwą? Dawid po ſwey wygráneyidźie dáley: Surrexit Dauid, & abiuit ipſe, & ſexcenti viri cum eo in terram Philiſtinorum: *Wſtał Dawid, y poſzedł z ſześćá ſet mężow do źiemi Philiſtyiskiey.* Pewna że y Krol Jego Moſć nie tu ſtánie/ w głąb źiemi Moſkiewſkiey poydźie/ dumnych Pánow y Boiárow w ichże włościách/ Śiloretowiczá wſámey ſtolicy ßukáć będźie/ ſtrzelby od nich nábytey przećiw nimże ſprobuie. Vrgenda eſt fortuna; bene cœpta viteriore conatu promouēda; ne vbi virtuti blanditur otium, labatur è manu inchoatum feliciter negotium. Poblogoſławże dobrotliwy Boże Krolowi

Co Szeynowi?

1. Reg: 27.

Baſili.

Pánu náßemu y Hetmanom / y wßyſtkiemu woyſku iego / ktoryś błogoſławił Jozuemu przećiw Gabaonitom / Dawidowi przećiw Philiſtyczykom / Ezechiaßowi przećiw Aſſyryczykom / Jozáphatowi przećiw Ammonitom. O to do maieſtatu twego oczy podnoßąc / y rece ſkładáiąc / prośimy.

CZĘSC WTORA.

Co ſobie mamy z tey wygráney o dálßey fortunie woienney obiecowáć.

1 *Reg.* 12.

KToż może o tym pewna práktyke wydáć? Domini eſt bellum. *Pańska ieſt woyná* mowił Dawid. Sæpe bellorum bene incipientium tragicos audiuimus fines, vim robori impactam, impetu nouo vidimus experrectam: Słowá ſa Cypriana świętego. Atoli Dawid o dálßych poſtępkách ſwoich obietnice te odnośił. Benedictus tu fili mi Dauid, & quidem FACIENS FACIES, ET POTENS POTERIS. *Błogoſłáwionyś ty Synu moy Dawidźie, á iśćie CZYNIAC CZYNIC BENDZIESZ, Y MOGAC PRZEMOZESZ.* Dwie tu rzeczy Dawidowi po Pánu Bogu obiecuia; dźielna náwoynie ſkuteczność; y przewáżna potęga. Ktore obiedwie zdarz dobry JEZV niech w Krolu Jego Mci Pánie náßym ſkutek wezmą; áby nam był y imieniem y rzeczą wielkim *WLADYSLAWEM*, to ieſt władnącym ſławą; do czego mu trzeba y możney dźielności / y dźielney możności.

Cyprian: orat. 6. de Verb. Domin.

1. Reg. 26.

Obietnice Dawidowe.

Faciens

Czyniąc czynić będźieß.

PRoremna to/co Dawidowi obiecuia Namil: Chrześ: że czyniąc będźie ná woynach czynił! czyieſt/ktoryby co czynił nie czyniąc? ſnáć tu Duch S. nátraca/że ná woynách nie wßyſcy czynia co czynią. Bo

Nie wßyſcy náwoynie, ktorzy co czynią, czyniąc czynią.

Daycie mi iednych/ktorzy w záciągu ſą/pieniądze ná ſłużbę biorą/y vdawáią że do obozu idą/á tym cząſem proſtego gośćińcá nie pilnuią; ále krzywemi liniámi przez ámfrákty te y owe dobra/iuż duchowne/iuż ſłáchęckie náwiedzáią; czy czynią ći co czynią? nie czynią: Bo wrzokomo ciągną/á ono nie ſporo; tym cząſem kiedy ſię oni wyćiecżkámi báwią/nieprzyiaćielowi roſpośćierać ſię dopuſzczáią. Do Syrákuz Márcellus z woyſki ćiągnie/á Archimedes ná ziemi máluie; przypáda poſeł/iuż Márcellus do muru ſturmuie; á Archimedes milczy/liniie wiedźie: przypáda drugi poſeł; iuż Márcellus w brame wieżdża/Archimedes iákby nieſłyßał/ná odpor ſię Márcellowi nieporywa; iuż Márcellus miáſto mieczem pladruie/á Archimedes iákby nie wiedząc liniie ſwe prowádźi; iuż Márcellus Archimedowi rece obćina: á Archimedes do ſwych liniy oczy obráca. Wielka záiſte nieczułość ná złe rázy! Archimedeſá łátwie omowić; ná woyne ſię nie záćiągał/pieniędzy z ſkárbu nie brał/bronić Syrákuz nie powinien/Geometryiſkiey ſwey pilnował profeſſyey: ále owe roty/pułki/iáko omowić? ktore pieniądze wźiawßy ná oyczyzny obrons/ná nieprzyiaćielſkie odpárćie/wygony tu y owdźie/poźiemi liniie czynią; lubo o nieprzyiaćielu iuż ćiągnącym/iuż wtargáiącym/iuż zamki oblegáiącym/iuż y pálącym/iuż y oyczyzne pladruiącym ſłyßą.

I. Ktorzy w ćiągnieniu do obozu krążą.

Plutarch. in vit: Marcel.

Daycież mi drugich/ktorzy do obozu przybyli; wßák-

że pilniey cymbałow/ niżli trąb woiennych słucháią; ná kostkách/ ná warcabách/ ná kártách godźiny dobre trawią; ochotniey nátrą widelcámi ná mártwego kapłoná/ niżli kopiiámi ná zbroynego hárcowniká; co raz towárzyskie vczty; co raz dobre myśli; czy y ći czynią co czynią? powiádáiąć oni że czynią/ że śię biią/ bo y zá ćwierć iáko y drudzy pieniądze biorą/ vtráty swoie liczą/ koszty szácuią; ále rzecz y oczy co inszego powiadáią. Wraca śię Moyżesz z gory z stározakonnemi tablicámi/ był z nim y Jozue/ ktory słyszac głos ludu wołáiącego mowi do Moyżeszá: Vlulatus pugnæ auditur in castris. *Zgiełk bitwy słycháć w obożie:* Odpowiedźiał Moyżesz; Non est iste clamor adhortantium ad pugnam, neq; vociferatio compellentium ad fugam, sed vocem cantantium ego audio; *Nie iest to głos vpomináiących ku bitwie, áni wrzask pryćiśkáiących ku vćieczce, ále głos spiewáiących ia słyszę.* A gdy śię przybliżył/ do obozu vyrzał ćielcá y tańce: nie zgadł Jozue/ zgadł Moyżesz/ głosy to tám spiewáiących: skoki to około cudzego ćielećiá abo wołu.

2. Ktorzy w obożie powinnośći nie czynią.

Exod. 32.

3. Ktorzy do końca woyny nie trwáią.

Stobæus.

Dayćie mi trzećich/ ktorzy do obozu przyćiągneli/ y pokilká kroć dobrze śię stáwili/ bá y wygraną iuż iáką odnieśli; wszákże końcá woyny nie czekáiąc/ zwyćiężcámi śię názwawszy/ do domow śię wracáią; czy y ći czynią co czynią? Victor non est, qui victoriæ non insistit, nec eam gloriã quam iactat, exitu belli coronat. J táki dyce być zwany Herkulesem? chybáby z owey miári/ że Herkules kolumną kres bitwom swym náznaczył/ y nápisał. Non vltra. *Nie dáley.* Wolałbym áby táki ráczey był Károlem/ ktory napis Herkulesow zmazał/ á swoy dał: Plus vltra: *Ieszcze dáley.* Nie máła tedy rzecz Dawidowi obiecuią/ kiedy mu/ áby co będźie czynił/ czyniąc czynił/ obiecuią. A czegoż my też Krolowi Pánu nászemu abo więcey/ ábo słuszniey życzyć możemy? iáko tego/ áby wszyscy w woysku iego/ iáko káżdego powinność nieśie/ służyli; áby co titułámi rycerskimi nápierwszy po-

Alphon. lib. 2. cap. 3.

zor

zor noſza/ to rzeczámi y ſpráwámi okázowáli. Ktoż to ſobie przyrzec / kto przyobiecáć może? záżyimy wrozb ábo práktyk. Miedzy wiela innemi o troiákich wrożbách wiem/ z ktorych wiec o fortunnych dálſzych ná woynie poſtepkách nádźieie iákiey dochodzono. Pràktyki o nàſzey wygraney.

Pierwſza wrożbe nayduie táka v Rzymſkiey ſtárożytnośći: Ow ktory miał rzady naygłownieyſze w woyſku/ ad cāptum Martium wyieżdżał; ná ktorym kolos ieden wyſtáwiał/ á kopiia ku krainie nieprzyiaćielſkiey rzucał; ieſli kopiia w źiemie vtknwaſzy proſto ſtáłá/ Mars był watpliwy; ieſli śie ku Rzymowi nákłoniłá/ wygrána z nieprzyiaćioł; ieſli ku źiemi nieprzyiaćielſkiey; przegrána Rzymowi znáczyłá. *Iſidor. in frag. lib. 6.*

Druga w dźiełách Greckich znáyduie / ná woynách Atheńſkich. Pará kiryśnikow przed woyna harce ſtáczáli / ieden miał bydź z Atheńſkiego/ drugi z nieprzyiaćielſkiego obozu; ktory ktoremu miecz wydárł/ práktykę czyniono / że iego ſtroná miałá wygráć. *Capitolin lib: 4. de Augur: Græc:*

Trzećia z kronik naſzych Polſkich wyimuie: Kiedy Kázimierz Krol Polſki z woyſkiem ciagnał prezćiw Wrátyſławowi Kśiażećiu Czeſkiemu / orzeł czárny nad głowa iego długo łátał; rożni rożnie o tym rozumieli; áż śie ieden pułkownik ná imie NIEZOBIA z taka práktyka ozowie: *Ieſli tego orłá z łuku zábiię, będźiem mieć dobry znák przyſzłego zwyćięſtwá: ieſli go chybię, będźie znák że wygrana nas minie.* Rzekł / y ſtrałe z łuku wypuśćił / orłá w piorá zádnie tráfił / y krzyknał. *Znieprzyiaćioł Krolu wygrana odnięśieſz, ták iednák, że nie wſzytkich pozábiiaſz, ale śie ich cześć wielka rozpierzchnie.* Przyiał Krol wrożbe/ á pułkownikowi dał zá herb/ Strzałe z pierzem orlim: Mamyli my też Krolowi Jego Mći Pánu naſzemu/ y nizwyćiężonemu iego woyſku co nápotym práktykowáć; wſzytkie te wrożby fortunie náſzey ſprzyiaia. Abowiem ázá śie kopiia Moſkiewſka ná ſtrone náſze nie nachyliłá? kiedy śie ich woienna iák butá / ták potegá Krolowi Jego Mći pokornie vkłoniłá/ *Dlugoſſ: de geſtis Pol:* Pierwſza.

vkłoniłá / chorągwie pod nogi iego podesłáłá; kiedy nie ieden waleczny maż to rzec musiał / co kiedys rzekł Mithridates Krol Pontski Pompeuszowi od niego zwyciezony: Omnis mihi etiam aduersa, cuius Pompeius esset, fortuna tolerabilis est futura, non enim est turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas, neq; ei inhoneste aliquem submitti, quem fortuna super omnes extulisset. Vza śie też máło iuż nie tylko mieczow / ale y ruśnic / y hakownic / y dział nieprzyiaćielskich na stronę náśę dostáło? ktoremi (byśmy y swoich) nie mieli) możem áduersarze gromić. Magnam partem victoriæ tulit, qui armis hostem exuit, vires enim sibi ad supremum triumphū addidit. Vza náwet nie dobrze iuż orłá czarnego Moskiewskiego rázono? kiedy mu piorá ktoremi śie ná powietrzu vnośił / strzałá vćieto / Hetmaná z woyskiem / konie z rynśtunkiem / oboz z pozostáłym dostátkiem przez poddanieśie śromotne pod moc podbito; z tym tylko / náco wola Krolá Páná byłá / wolno puśczono. I máłaż to do dálśzym fortunnym postępku nádźieia? y máłaż to nieprzyiaćielowi do vtráty śercá przyczyna? máłá Turkom / Szwedom / Tátarom / do boiaźni imienia Polskiego y Litewskiego okázyc? máłá Krolowi Jego Mći / Hetmanom / rycerstwu do dokázowánia rzeczy co raz wiekszych á wiekszych pobudká? Faciens facies; *Czyniąc czynić będźie*, y poki koncá oczekiwánego nie obaczy / czynić nie przestánie.

Velleius Paterculus.

Wtora.

Gregorius Tholossanus.

Trzećia.

Wiecto trefna / że tuśa dobrze Dawidowi faciens facies, *Czyniąc czynić będźieś*; á nie wspominaią mu nic co wzdam czyniąc czynić będźie? Niedy śie Dawid z zamysłámi y potrzebámi swemi ráchuie; átoli ty *WLADYSLAWIE* Krolu Polski y Szwedzki wieś co maś czyniąc czynić. Ziemiá Siewierska z fortecámi y miastámi v nieprzyiaćiela wreku: Faciens facies, odyścześ; Niektorzy woyská twego zacni mężowie v nieprzyiaćielá w wieźieniu: Faciens facies, oswobodźiś Narod Moskiewski zá páná cie sobie obrał / krzyż na imie twe całował / poddánstwo poprzysiągł: faciens facies,

Co ieszcze ma przed sobą Krol iego Mość.

facies, stolice Cárska osiadźieß / na rebellizánty swoie iármo włożyß posłuſzeńſtwá. Wiec że oboz nieprzyiacielſki vprzątnawßy rownyś sobie rum do pośpiechu vczynił / iákobyś bráme nie tylko do Moſkwy/ále y do wßech państw sobie otworzył / Faciens facies; otrzymawßy da Pan Bog Moſkwę/ do Aſtrákániey/y do Szwecyey ladem przyidźieß/ y támto krolestwo / ktore zuchwáłe władzy śie dźiedźicznej twey opiera/ osiadźieß. Jan Krol Luzytáński wysłał flotę / ktoraby nowego swiátá zaśiegałá; kiedy nań nápłynełá ßczęśliwie/ nazwał ią Gabrielem; ná tę pámiątkę/ że iáko przez Archámiołá Gábrielá pierwßa śie bramá do zbáwienia ludźiom otworzyłá: ták przez támtę flotę ßczęśliwie śie wrotá otworzyły do weścia Ewánieliey / y imienia świątłośći Chrześciáńſkiey. Tymże ſpoſobem y ty Naiáśnieyßy Władysłáwie Krolu Polſki/ kiedyś teraz oboz nieprzyiaćielſki obiął / bramęś sobie do odległych państw otworzył; ktora nazwać możeß Gábrielem. bo oná pierwßa do otworzenia bram innych nowych prowincyy imieniu twemu hołdować máiących / otuchę nam przynośi. Czego kiedy zá łáſką Boża doſtąpiß / wżdam to z nabożeńſtwá / y wdźięcznośći ku Pánu Bogu przy ołtarzu záwieśiß / co też Mánuel Ceſarz Cárogrodzki/ oboz Perſki zniozßy / y przez to do wielu państw sobie forte otworzywßy/ kiedy śie do Bizantium wrocił / przy ołtarzu Zophiey S. záwieśił Bramę złotą opiaćiudźieśiąt zamkach; od ktorego kosztownego vpominku Cárogrod Porta názwano. Rownaż nam o ßczęśćiu twym nadźieię/ rowną o ßczodrobliwośći otuchę / rowną o wdźięcznośći ku Pánu Bogu expektátywę teráźnieyßę dáie zwycięſtwo. *Sint rata vota precantis.*

Maffæus in hiſt. Ind

Bocat: lib. 3. cap. 6.

Et potens poteris.
Y mogąc przemożeß.

Ktora iest przemagáiąca ná woynàch potęgá.

TRefną też to/co Dawidowi obiecuia/ że mogąc przemoże. Czy nie kożdy kto może / przemoże? nie kożdy. O wielež ná woynie do przemożenia trzebá! nie tylko śiły/ nie tylko rozrywki / ále y monety; bez ktoreyy śiłą nie potężna / y rozrywką nie spora. Pecunia est neruus belli dawne y sławne przysłowie; niemniey y ono/Ferri lima est aurum; ferrum hebescit, quod aurum non exacuit. *Zelázá oſełką ieſt złoto; żelázo tępieie, ktorego złoto nie záoſtrzą.* Dokázáło v nas teraz zá błogosławieńſtwem Bożym żelázo/czemu śie poſtronne narody/ y potomne wieki podźiwuią; áby tedy ná potym nieztępiało/ trzebá ie złotem oboſtrzyć; tu zebá neruum woynie obmyślić. I ná toście śie tu do Wilná Jáśnie wielmożni/ Wielmożni/ Vrodzeni/ Miłośćiwi Pánowie ziáchali/ ábyście po żeleźie posiłek dálßy oyczyźnie wáßey złotem obmyſláli/żołnierzowi w tey mierze prouiduiac/ á bárźiey Pánu ſwemu miłośćiwemu zá iego obmysły/ prace/trudy/y wielkie iuż zwyćieſtwá początki grátifikuiac/ áby miał czym dáley woyne prowádźić/ zamkow dobywáć/ gránice rozßyrzáć/sławy ſwey y wáßey popieráć.

przyczyná konwokácicy Wileńskiey.

Horol: principium

Bacząc Senatorowie Rzymſcy wielkie woienne prace/ktore Aurelianus ponośił/ y owoce ktore Rzeczypoſpolitey przynośił/ sławe ktorey ia nabáwił/ na iednym Seymie Rzymſkim vrádźili mu ſtátue złotą ofiarowáć. Ceſarz to słyßał/á wyćiągnawßy dłon konkludował: Huius ſtatuæ hoc fundamentum eſto: *Tey ſtátuey dłoń niech będźie fundamentem.* Czybyście y wy Miłośćiwi Pánowie/ ták walecznemu/ ták ßczeſliwemu/ ták sławy narodu wáßego popieráiącemu Pánu złotych kolumn/ pirámid y obeliſkow żálowáli? vſam cnośćie/ vſam każdego wdzięczności/

że nie

że nie żáłuie: wßákże Krol Jego Mość Pan náß miłośćiwy teraz tego po was prágnie / ábyśćie te złote budynki ná dłońi iego Páńskiey budowáć záczynáli. Kiedy w Kolchách wielkim ßczęśćiem y sławą Sálauces krolował / á zwyćięstwo iákieś znáczne odniosł / Kolchowie z wdźięcznośći / Bogá / ktorego zwano HONOREM, ze Włoch przywieźionego z stałego srebrá vlánego / tylko rękę złotą máiącego / w ktorey trzymał złoty obelißek / á ná obelißku rożne korony wiśiáły / Krolowi zá vpominek oddáli; Krol wdźięcznie przyiął / wßákże alluduiąc do ręki złotey / y do złotego obelißku rzekł: Si totus hic Honor suæ manus naturam induisset, principem locum in nostro thesauro habuisset. *Kiedyby był ten Honor wßystek ręki złotey náturą nie wydawał, mieysceby przednie v mnie w skarbie miał.* Złota trzeba do prowadzenia woyny Chrz: ießcze to nie Amen; dobrze śię poczęło / dobrze śię y dáley poßło / trzebá y dobrze kończyć / do tąd Pogonia wáßá PP. Litwa chce gonić / áż czego sporego dogoni. A iż to Konik Krolewski; godźien złotego rzędu iáko koń Alexandrow; godźien złotych podkow / iáko Pompeiußow; godźien pozłoconego owsá iáko Juliußow. A kiedy ia to oboie obaczę v Krolá Jeg Mśći w ręku / y żelazo y złoto / dopiero praktykę wydam niepochybną. Potens poteris. *Mogąc przemożeß.* Fráncuzowie po pierwßey expedycyey tákie Krolowi swemu Ludwikowi dźiewiątemu Symbolum malowáli. Dwu kolumn złotych Krol śię rękomá trzyma / á v nog leży sáydak / łuk / y strzały. Napiś; Hercule maior erit. Smiała zaiste praktyká z złota w ręku / zoręża ná źiemi / iż Ludwik miał Herkulesá męstwem zwyćiężyć. Popráwię ia tego symbolum ná ćię Naiáśnieyßy *WLADYSLAWIE* Krolu Polski y Szwedzki. Dam ći w iedną rękę złoto / w drugą oręże ábo żelázo / á słußniey nápiße: Hercule maior eris; złotem przychęćiß; żelázem przymuśiß; złotem przełámieß ánimuße; zelázem karki; złotem żołnierza swego potußyß: zelazem nieprzyiáćielá potłumiß;

Trogus lib. de patr: Leorum.

Trzebá do woyny złotà.

Pompon: Lætus de laud. Imp:

Ioan: Merald in Promp:

miß; obiemá potens poteris. *Mogąc przemożeß.*

2. *Mach:* 3. Ale iż non in multitudine belli, ſed de cœlo fortitudo eſt, dla tegoćmy śie gromádnie do tego Kośćiołá Kathedrálnego Stánisłáwá S. ná przenaſwietßa ofiárę / ktora śie tu vroczyśćie odpráwuie / zebráli; ná przod ábyſmy Pánu Bogu zá ten známienity fortuny obrok / ktorym Oyczyznę vtrapioną / á co raz z niebá poćiechy wygładáiącą / posilić racył / dźięki oddáli; potym ábyſmy dálßego ßcześćia Niezwyćiężonemu Monárßę Krolowi Jego Mći Pánu naßemu miłośćiwemu / obránemu Cárowi Moſkiewſkiemu / Naiáśnieyßemu Janowi Kázimierzowi Krolewicowi Polſkiemu y Szwedzkiemu / przesławnym od meſtwá oboygá narodow Hetmanom / pułkownikom / Rotmiſtrzom / y wßytkim káżdego ſtanu rycerzom z niebá modlitwámi zá śiegáli. Boże zaſtępow / iáko to wdźięcznie z ręku twoich przyimuiemy / czymeś nas poćießył: ták pokornie máieſtatu twego proſimy / ábyś woyſku náßemu zá twa dźiedźine przećiw krzywoprzyśiężnemu śie narodowi bieráiącemu / dał nad nieprzyiaćielem gorę / Krolowi Pánu zwyćieſtwo / gránicom beſpieczeńſtwo; ſpuść ná nich trwogę / ná nas ochotę; ná nich hánbę / ná nas ſławę: á my imieniu twemu y z nich zhołdowánych / yzśiebie tryumfuiących damy powinna chwałę / Amen.

Zámknienie.

TRY-

TRYVMF
PRZESLAWNEY
AKADEMIEY WILENSKIEY
SOCIET: IESV, PO ZWYCIE-STWIE OTRZYMANYM OD NAIASNIEYSZEGO
WLADYSLAWA IV.
KROLA POLSKIEGO
WIELKIEGO XIAZECIA LI-TEWSKIEGO, &c.

Kazániem przy podźiękowániu Pánu Bogu wysłáwiony.

w Kościele Fárskim S. IANA Wileńskim.
12. dniá Márcá

Anno Domini 1634.

Miáne w Niedźielę wtorą postną.

KAZANIE WTORE

Resplenduit facies eius sicut Sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix.

Matth. 17

Roziáśniáła śie twarz iego iáko słońce / á odźieńie iego zstáło śie białe iáko śnieg.

VRoczystość dźiśieyszą ná gorze Thabor ziáwioną iákoli ią nazowie? czy tryumfem / czy iármárkiem? Namil: Chrz: Jeśli śie ráchuie tym / co widzę / vroczystość dźiśieyszą názowie tryumfem: Bo owo y pozor tryumfálny / twarz świetna / szátá biała; y komitywá Jezusowá tryumfálna. Moyzesz kiedyś tryumfował z Phárá ona / Eliasz z Achabá; y máteria tryumfálna: gdyż podług kōtextu Ewángeliey Máttheuszá S. w ćiągnieniu przez Cesarea Philippowa ná tę gorę / odniosł Pan wygráną z głow / opiniy / y iezykow ludzkich o sobie rożniacych / kiedy go iedni zwáli Janem / drudzy Jeremiaszem / trzeći Eliaszem / czwarći iednym z Prorokow. Piotr pierwszy pod Choragwią iego Pułkownik / szczerym prawdy wyznániem iák mieczem wszytkie rożniace roty pokonał: Tu es Christus filius Dei viui: *Tyś iest Chrystusem synem Bogá żywego.* Naywyższy tedy Hetman tryumf ten wystáwuie / ktorym śie práwdźiwym Bogiem y człowiekiem pokázuie. Jeśli śie zás ráchuie tym / co słyszę, vroczystość dźiśieyszą názowie iármárkiem: bo co tám zá tráktát? co zá namowá? tárguią nas Chrz: okup narodu ludzkiego / nie moneta srebrną / nie złota: ále krwią przenadroższą Jezusową námawiáią: ábowiem Dicebant excessum eius, quem completurus erat

Exod. 14.
3. *Reg.* 21
Matth: 16
Vers. 16.
Luc. 6.

rat in Ierusalem: *Rozmáwiáli o prześćiu iego, ktore miał wykonáć w Ieruzalem.* Wykłáda nam też owo hándlerz niebieski towar z kráiow gornych przywieziony / chwałę wiekuistą / ktorą sobie pracey dźienney monetą kupić możemy / y chcetám Piotr (snać iuż coś vtárgowawszy) dla sporszego hándlu trzy przybytki iak trzy kramy zbudowáć: Bonum est nos hîc esse, faciamus hîc tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum. *Dobrze nam tu być, vczyńmy tu trzy przybytki, Tobie ieden, Moyżeszowi ieden, á Heliaszowi ieden.* Z niebá náwet ogłoszenie tego iármárku słyszeć: Et ecce vox de nube dicens; Hic est filius meus dilect⁹, in quo mihi bene complacui, ipsum audite: *A owo głos z obłokow mowiący; Ten iest Syn moy vmiłowány, w ktorymem śię zákochał, iego słuchayćie.* Ten iest / ktory wam zbáwienie / ten duszom należyte kupie wykłáda / z nim hándluyćie / v niego towárow dostáwayćie. Coż tedy? to vroczystość dźisieysza iest oraz y tryumfem y iármárkiem? y owszem; oboie to nam nie z drogi; gdyż v Jonow to sámo / co ná tryumf wystáwiano / oraz szácowano / przedawano / kupowano. Oboie też to przedśiewźiećiu nászemu służy; ponieważ v nas w tym Fárskim Wileńskim Janá S. Kośćiele / odpráwuieśię od przezacney Akádemiey Wileńskiey / nád Oyczyzną błogosłáwieństwo Boże znáiącey / cnotę y dźieło mężow rycerskich poważáiącey / ieden tryumf známienity Naiáśnieyszego Włádysłáwá Czwartego Krolá Polskiego / y Szwedzkiego / Wielkiego Kśię. Li. W. Kśiążęćiá / obránego Cárá Moskiewskiego / ktorym rożne o nas ięzyki / y opáczne mniemánia po niektorych Marsá Inflántskiego / y Pruskiego pároxysmách / gdy nas iedni w dźiele rycerskim osłábiáłemi / drudzy gnuśnemi / trzeći nieumieiętnemi / czwarći bácznieyszy niefortunnemi nazywali / wygráną ták znáczną potłumił; á co w spráwie rycerskiey Polacy y Litwá vmieią / ná oko pokázał; kiedy w mieśiącu przeszłym z krzywoprzyśiężnego narodu

Matth: 17

Vers: 5.

Tàiemnicà przemienienia Pańskiego iest oraz y tryumfem y iármàrkiem

Iodo. Coc:

Máterya tryumfu.

Moskiewskiego chwalebnie zá męstwem przednieżacnych oboiego narodu Wodzow / za dźielnośćia y odwagą rycerstwá / oboz Moskiewski wziął / ármatę przepyßna odiął / chorągwie / namioty nieprzyiaćielskie opánował / lud ze wßytkiey niemál Europy zgromádzony zhołdował / kondyćiámi viał / w rozsypke puśćił / Szeyná do przysięgi iemu sromotney / woysku náßemu poczesney przymusił. O cudá Páńskie nád námi / zá ktore iuzechmy dni temu kilká w zamku pokłon Naywyższemu tryumfatorowi oddáli: tu przyrownie weseley máteryey / w dźień / ktorego śie tryumf y iármárk ná gorze Thabor odprawuie; iák tryumf náß do tryumfu Páná Jezusowego / lubo iáko ćień do prawdy / obraz do istoty przykłádamy; ták też onego iármárku dármo mimo śie nie puśćiáiąc / vdamy śie do tego bogátego rynku Thaborowego / wzdam śie tám dostáć nádárzy / co śie nam do tryumfu terázniey ßego zgodzi; ánie możemy śie ná nic lepßego / áni vcźciwßego / áni vżyteczniey ßego sposobić nád to / ná co śie też naywyżßy tryumfator do swego vroczystego áktu dźiś sposobić racył. Niechże on sam będźie nam do dostąpienia tego rátunkiem / do ktego ná gorze Thabor był nam przykładem y powodem.

Co iest nayzgodnieyßego do Tryumfu?

Lactant. Polit: lib: 10.

MIędzy rożlicznemi innemi / dwie rzeczy nayzgodnieyße Laktántius vpátrzył do tryumfu Nam: Chrz: Vultum & cultum: *Twarz śliczną, Barwę poczesną.* Dołożył śie snać w tey mierze Polityki niebieskiey y ziemskiey Polityká niebieska dwá nam przednieyße tryumfy w obiáwieniu Janá Swietego wystáwuie. Tryumfuie napżod z śmierći ßedźiwa iákaś osobá synowi człowieczemu podobna, mowiąc; Fúi mortuꝰ, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis, & inferni; *Vmarłem był, á owo żywię ná wieki; á mam klucze śmierći y piekłá.*

Do tryumfu Twarzy, szaty naypilniey.

Apocal. 1.

Czymże

Czymże śie ten zwyćiężcá do tego áktu przyſpoſobił? przyſpoſobił śie y piękna twarza/y známienita ßáta: *Widźiałem* (ſłowá ſa Janá S.) *w pośrzodku śiedmi lichtarzow złotych podobnego ſynowi człowieczemu, obleczonego w długa ßáte, y pzrepásánego v pierśi páſem złotym;* Owo bárwá. *Głowá iego y włoſy były białe iáko wełná, y iáko śnieg, oczy iego iáko płomienie ogniá &c. &c. á oblicze iego iáko słońce świeći w ſwey mocy;* Owo twarz. Drugim rázem tryũfuie czy táż czy inna oſobá z świátá (podług Anzbertá) ná wizerunk owym / ktorzy też świát zwyćiężáia / y ktorzy obietnice zá to wielkie támże wyżey odnoßa; iuż te / że wezma Mánne zákryta / y kámyczek biały z nowỹ imieniem; iuż te / że máia być filarámi w kośćiele Bożym / y imie ná ſobie nośić nowego miáſtá Jeruzalem; iuż náwet owe / że oni máia śiedźieć ná Thronie Boſkim; ná wizerunk mowie / y vtwierdzenie tych obietnic / widźiał Jan S. oſobe tryumfuiaca / ktorey czworo źwierzat / człowiek / woł / lew / y orzeł cześć y chwałe śiedzacey ná ſtolicy opiewáia / á 24. Senatorow korony ſwe przed ſtolica porzucáiac czołem biia / mowiac: *Godźieneś Pánie wźiać chwałę y cześć y moc.* Do tey vroczyſtośći przerzeczona oſobá iákoli śie przyſtroiłá? Twarzy okráſa / ßáty ozdoba. *Widźiałem* (mowi Jan S.) *á oto ná Thronie śiedźiał podobny ná weyrzeniu kámieniowi Iáſpiſowemu y Sárdinowemu:* Owo twarz. *á w okrag iego byłá tęczá podobna ná pozor Szmárágdowi:* Owo ßáta.

Apocal: 2.

Apocal: 3.

Apocal: 1.

Verſ: 3.

Politiká lepak źiemſka w czym Tryumfatory ſwe ná theátrum świátá wyprowádza? Jednákowoż; twarzy ślicznośćia / ßát zacnośćia. Swiadczy Seruius / że Rzymiánie / ktorzy pálmy z woien odnośili / mieli twarz bárwiczka málowáć / á ßáte wzorem pálmowym floryzowáć. O Metelluśie co Pliniuß piße / komu tayno? Metellus in triumpho veſtem candidam, faciem minio tinctam adinſtar Iouis Capitolini deferebat. Toż o inßych v inßych łatwie znaydźiećie. czego chocby żadna nie nioſłá poli-

Seruius lib 33. cap: 7.

Plutar: lib: 7. cap. 54.

tyká / tylko że dźiś przenachwalebnieyßy niebá y źiemie tryumfator do swey vroczystośći zażywa & cultum & vultum. słußnie śie y niedołeżność náßá do swego áktu y ná twarz / y na ßáte tryumfalna ma sposábiáć.

VVLTVS.

TWARZ.

Jestże gdźie táki ná świecie iármárk / ná ktorym kto może ná twarz śie śligna sposobić? Táki snać iármark vkáże ktoś málárzow. Málárze máia tákie sposoby / máia rumienidłá / bielidłá / ceruśy / fárbiczki / ktoremi twárzy ßtaktuia; ßpetna ná piekna / ludzka Aezopia ná śligna Anyelska przerabiáia: Wiec do nich po twarz ápellowáć? wáruy Boże; nie iest to twarz meska; ále niewieśćia: nie iest twarz rycerska twárda y stáła; ále pießczona y wßeteczna: nie iest prawdźiwa; ále obłudna / y zmyślona: pod ktora / trzebá śie aż przyrodzoney twarzy doprášáć. Woła Pánie ieden ná Sunamitkę; Reuertere, reuertere Sunaminitis, reuertere reuertere, vt intueamur te; *Wroć śię wroć śię, Sunámitko, wroć śię, wroć śię ábyśmy ná ćię weyrzeli.* Czemu iey cztery rázy / ábý dáłá na śie weyrzeć / prośi? snać temu / że podobno daleko byłá Sunámitká od oney twarzy / w ktoreyia Pan Bog stworzył / odeßłá / á inßa iakáś málárska ná śie przyiełá; dla tego y raz / y drugi / y trzeći / y czwarty ná nie woła / ábý śie do pierwßey przyrodzoney twarzy wrocilá; ktorey śie wyraźniey dopraßa: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vkaż twarz nie cudza / ále własna; ktoraby śie z głosem y z nazwiskiem twym zgadzálá; gdźie słyßże głos Sunámitki / proßę niechże obaczę twarz prostey Sunámitki; á

Twarzy málowane nágány godne.

Cant: 6:

Cant: 1.

tki; á nie fárbowáney Mácedonki. Ná táki towar v nas w Polszczey w Litwe dlá mężczyzny rynku nimász; gdźie káżdy woli śię zdobić twarzą kiladźieśiąt ran porąbánego Siciniuszá / niżli vrodźiwego Nárcissá: odkazuiemy ten towar Poppey małżonce Neronowey / ktora drogich wodek z źioł zdáleká nábywáłá / á twarz imi kilka rázy na dźień nápuszczáłá; á gdy w látá dáleko poszłá / áby po niey tego nie znano / wánny z mleká od oślicy záżywáłá; przez co lubo pięknośći nábieráłá / wszákże czućia w dotknieniu twarzy postradáłá ták / że będąc żywa / twarz nośiłá obumárłą; z czego śię Rzym śmiáł / y táki pászquil ná nie wydał: Poppæa viuam faciem vendidit, mortuam emit, sic, vt totam se emat, Senatus populusq; Romanus precatur.

Cæl: Rhodig: lib: 22

Więc kto táki iármark ná kupowáńie twarzy w aptekách pokaże! Vmieią áptekárze wonnemi máśćiámi / distillowanemi z áloesu / z Cynámonu oleykámi twarz wygálanćić do vroczystego gláncu / y powabnego pozoru. Więc do áptekárzow po twarz dniá dźiśieyszego áppellowáć! komu? delikáckim domaturom? czy tryumfatorom woiennym? Co prawda nie tryumfalna twarz zápteki. Augustus Cesarz iednemu táką twarz máiącemu dworzaninowi / kiedy fortunę iego Páńską wzgorę wynośił / rzekł: Ego sine vulnere triumphis gestio, sed tibi si vulnus infligatur, crediderim plus vnguentorum quàm sanguinis profluxurum: *Ia bez rány tryumfuię, ále z ćiebie, kiedyćby ránę zádano, wierzę żeby więcey oleiu, niźli krwie wypłyneło.* Nie płuży w narodźie nászym táka twarz: bo tákby ią nam przez sznypki ná oczy wyrzucano / iák też kiedyś Cesárzowi Juliuszowi po wygráney z Fráncuzow odnieśioney iádącemu ku poniżeniu wyniosłey dumy iego: Heroem turpem, fædū, at olentem ducimus, alienarum emptorem facierum vehimus, Romani cauete, elegantiores vultus seruate.

Twarz ápteka pachnąca nie tryumfalna.

Plutarch.

Pompon Latus de triumf. Rom.

Mámy my dźiś lepszy / zacnieyszy / y foremnieyszy rynek ná dostánie twarzy tryumfalney / gorę Thabor; ná ktorey

Z kąd twarzy dostáć do tryumfu.

rey Pan niebá y ziemie z śmiertelnośći ludzkiey / przyodźiewáiac ná śie nieśkażytelność / z ćiemnośći przyodźiewáiac chwałe tryumfuie / á każdym innym tryumfatorom ná wizerunk miásto konterfetu do tryumfálney vrocżystośći wystáwuie: patrzćie iáka sobie twarz przybrał do tryumfu! twarz podobna nie ludzkiey twarzy áni ziemskiey / ále plánetney / słonecżney: Resplenduit facies eius sicut sol: *Rozia-śniáłá śię twarz iego iáko słońce.* Y coż ćie Pánie JEZV vwodźi do twarzy słonecżney? y niemiałżeś ná ziemi twarzy iákiey żyiacey y cżuiacey? Miał; ále cztery przymioty / ktorych w innych twarzách niemáß / w twarzy słonecżney vpátrował.

Matth: 17.

Pierwszy przymiot twarzy słoneczney.

Pierwßy / że twarz słonecżna do żadnego śie na ziemi authorá nie ozywa / Bogá tylko sámego zá sprawcę zna. Zá cżym nie ieśt z żywiołow skleiona / nie z farb / nie z máści / nie z fałecżnego ludźi misterstwá zrobiona: ále od ziemskiey máteryey odległa; nie rodzona / lecz stworzona: Sol in aspectu annuncians in exitu, vas admirabile, opus excelsi. magnus Dominus qui fecit illū. *Słońce gdy ie widáć, opowiáda gdy wschodźi, dźiwne naczynie naywyżßego, wielki Pan ktory ie stworzył.* Przetoż v Persow był srogi zákaz słońce málować: Solis faciem ne pingito. Nadobna to twarz / zgodna ná tryumfatory ziemskie twarz słonecżna / áby każdy ten aspekt wesoły / ktory śie w Oycżyźnie náßey ziáwił / te spráwę / te robotę / nie dowćipowi iákiemu ludzkiemu / nie śiłom ßczególnie rycerskim / nie rękom ludzkim / ále Boskim przypisował. Po zwyćięstwie oney przezacney Izráelskiey Amazonki Judythy / dano iey strzelbę / dano Holofernowe namioty z wyroku woyskowego / cży oná śie z tego chełpiłá? cży ręce swoiey przypisáłá? nie; Textu S. słuchayćie: Porro Judith vniuersa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopæum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema obliuionis: *A Iudyth wßelkie naczynia woienne Holofernesá, ktore iey dał lud, y namiot*

Cæl: Rhodig:

Komu trzebá ludzkie zwyćięstwá przypisowáć?

Iudith. 16

ktory

kt ory sámá wźięłá od łozká iego, ofiárowáłá ná zápámiętánie; wßytkiey swey śiły zápomniáłá/ ostrzá mieczá zábaczyłá/ ná samego tylko Páná Bogá iák ná sprawcę zwyćięstwá swego pámiętáłá; y to snac ludźiom opowiedáłá: bo przydáie záraz text S. Erat populus iucundus secundùm faciem sanctorum, & per tres menses gaudium huius victoriæ celebratum est cum Judith. *A lud był weśoły według obliczá świętych, y przez trzy mieśiące weśele tego zwyćięstwá obchodzono z Iudytha.* Coż to zá oblicze świętych? Czy nie iednáko po zwyćięstwie weśołe sa twarzy y v świętych? y v grzeßnych? nie iednáko. bo grzeßni máteria weśołá swey dźielności; świeći Boskiey práwicy przypisuią.

Komu święći wygrane przypisowáli.

Verſ: 24.

A czyiey rece Melchisedech Krol Sálem Abráhámowe zwyćięstwo/ ktorym kilku Krolow zhołdował/ przypisuie? nie rece Abráhámowey/ lubo y Abrahám nie prożnował; ále Boskiey: Benedictus Abraham Deo excelso, qui creauit cœlum & terram; & benedictus Deus excelsus, quo protegẽte hostes in manibus tuis sunt: *Błogosłáwiony Abráhám Bogu wysokiemu, ktory ſtworzył niebo y źiemię; y błogosłáwion Bog wysoki, zá ktorego obroną nieprzyiaćiele ſą w ręku twoich.* Komu Dawid wygrána przyznáwa z Goliata? Bogu przyznáwa; lubo iego własną byłá procá/ y kamyczki/ iego ręki máchánie/ iego przymierzenie: Dominus, qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrſi, ipſe me liberauit de manu Philiſtæi huius: *Pan, ktory mię wyrwał z ręku lwá y z Pázurow niedźwiedźiá, ſam mię wyzwolił z ręku Philiſteyczyká.* Co? czy o pogáńſtwie Rzymſkim świádectwá czekáćie? Plutárchus dáie znáć/ kiedy v Rzymian do Kápitolium woz nádiezdżał/ Marcellus tryumfuiacy po ſtopniach do Kápitolium prowádzacych ná kolánách wſtępował/ támże ofiáry oddawßy gałąź bobkowego drzewá/ ktorą w ręku trzymał/ ná znak wdźięczności przed Jowißem pokładał. Milcz ſtárożytności Pogáńſka/

Gen: 14.

1. Reg: 17.

Plut: in Marc:

Komu pogánie?

Nicet: in gestis Imper: Constantin: Komu Cesárze Chrześciańscy?

ſka/ ozow śie ku Bogu po zwyćieſtwie pobożnośći Chrześćiáńſka. Wſpomnićie ná to / co Nicetas piſze: Jan Ceſarz Cárogrodzki miaſt wiele w Perſyey zhołdował / woyſko ná głowę porážił; kiedy mu Perſowie woz ná tryumf z złotá vbudowáli / kiedy perłámi oſádźili / drogiemi kámieńmi vháftowáli / vpſtrzyli / gośćińce przez wśi y miáſtá kobiercámi y ſárłatámi vſtáli / konie bielſze nád łábędzie w woz wprzegli; Ceſarz ná woz nie wſtapił / ále Bogarodźićielki Náświetſzey Pánny obraz ná wośie miáſto śiebie poſtáwił / wodze Senatorom / y krewnym od koni w rece podał / ſam krzyż tylko wziawſzy / pieſzo poprzedzał / á do kośćiołá S: Zofiey wſiedſzy / przed ozymá ludu wſzytkiego ná twarz padł / dźięki Pánu Bogu zá zwyćieſtwo oddał / y ták krzyż cáłuiąc / do Pálacu ná dłużſze śię modły vdał. A czymże Theodozyuſz młodſzy záwſze wygráwał? tym; (mowi Theodoretus) quia ſuæ virtuti nihil fidens, &, ante & poſt prælia ad diuinas prouolutus aras ſupplicabat, & illud Apoſtolicum identidem vſurpabat: Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam Per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum. Toć to ieſt iucunditas ſecundùm faciem ſanctorum. *weſele wedle oblicza świętych*; ktoregoia dźiś y Krolowi Jego Mći *WLADYSLAWOWI IV.* Pánu náſzemu Miłośćiwemu / y Naiáśnieyſzemu Janowi Kázimierzowi Krolewicowi Polſkiemu y Szwedzkiemu / y poteżnym Hetmanom / y wſzytkiemu walecznemu kołu rycerſkiemu vprzeymie winſzuie. Przyznáwamći ia im meſtwo / przyznáwam dźienne y nocne prace / przyznáwam ich wiele obmyſłom / hárcom / czatom y wſtępnym boiom: wſzákże oni przy tey znáczney wygráney / nie tylko z pokory; ále y z prawdy niech o ſobie mowią / co kiedyś Mánuel Komenus Ceſarz Cárogrodzki máwiał: Nos manus mouimus, DEUS digitos & gladios in colla hoſtium intorquebat. *Myſmy rękomá ruſzáli, á Bog pálcey miecze ná ſzyie nieprzyiáćielskie obrácał.*

Theodor. lib. 5. cap. 35. de Imper.

2. Cor. 15.

Nicetas.

Drugi

Drugi przymiot twarzy słonecznéy iest / że iest wielce dobrotliwa / ná niebie zodyágne znáki nie tylko łáskáwe / skopy / Pánny / bliźnietá / wagi / ryby; ále y dźikie lwy / byki / ßkorpiony / kozíorożce promieniámi swymi oświeca: ná źiemi nie tylko práwowierne / ále y kácerze; nie tylko nabożne / ále y bluźnierce; nie tylko Chrześciány / Polaki / Hißpany / Fráncuzy; ále y Zydy / ále y Pogány / Tátáry / Turki ćiepłem ogrzewa / vrodzáiem bez braku wßytkie rowno ziemice zábogáca. Ná ktora pámiatke Cenománowie pod okiem słonecznym dwie berłá kładli / iedno złote / drugie żelazne: Napis: Bonis & malis imperitat. Twoiey to twarzy opis *WLADYSLAWIE* Czwarty Krolu Polski y Szwedzki Pánie náß / ty nie tylko nas poddánych swym regimentom powolnych / łáská y dobroczynnośćia Pańska oświecaß / y ogrzewaß; ludzkośćia / hoynośćia do służby / do odwági máietnośći / gardł / pobudzaß: ále y narody zuchwáłe / niedźwiadki iádowite / byki krnabrne / kozíorożce tryxaiące / rebellizánty lubo iuż zhołdowáne / iuż moc y potege Polßka / á słábość swą znáiące / iednák łáskáwośćia ßobie powábiaß! onych nie petaß / nie krepuieß / ná gardle choć zdrayce y krzywoprzysiężce nie karzeß; ále ármata śie ich / y ápparatem woiennym kontentuiąc / pod pewnymi kondyciámi wolno puśczaß; pokázuiąc w tey mierze świátu ná oko one trzy cnoty Krolom przyzwoite: Mądrość / ćichość / y łáskawosc. Mądrość podług Láktáncyußá przestrogi: Hæc est verè regalis sapientia, bono ac incolumitati omnium prouidere, animos tam suorum, quàm extraneorum etiam hostium ita fouere, vt omnes eum sibi præesse expetant. Ćichość podług Ambrożego S. náuki: illa Reges iuuat mansuetudo, quæ omnes studet deuincire beneficiis, oppignorare gratiis, qua comite tardiùs vindicant, facilè ignoscunt, ac eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent, si quod asperè coguntur plerumq; decernere, misericor-

Drugi przymiot.

Franciscus Patrit.

Dobrotliwość krolewska y przećiw nieprzyiaćiołom

Cnoty Krolom należące kuzwycięzonym.

Lactant de bono statu Reipub. lib 2.

Ambros: lib. Offi. 3. cap. 10.

sericordiæ lenitate, & beneficiorum largitate compensant. á Laſkáwość zá powodem Theodozyußá młodßego/ ktory Vbi (ſłowá o nim ſa Theodoretowe) cædibus ſæuire ac ferro graſſari potuit, noluit; ratus glorioſiorem fore victoriam, quæ armis clementiæ, quàm quæ furoris machinis comparatur. *Theodoretus lib. 3. cap. 11.*

Frontin. A ia pod twym ſłońcem *słoniá*, iák Rzymiánie kiedyś Tyberyußowi/ namáluie/ á lemma niezwalczoney twey iak mocności/ ták dobroći przypiße: Hoſtibus haud hoſtis. Námáluie Lwá iák Alexándrowi/ á dam napis: Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

Trzeći przymiot twarzy ſłonecznej ieſt/ że ſtáłości ſwey przeſtrzega/ w ſytości ſwey trwa/ chudości/ bládości nie podpáda: práwie twarz zgodna do tryumfow Chrześćiáńſkich. Kiedy Woyny z nieprzyiaćioły ſtáczamy/ czyniemy to/ co Boetius mowi/ Hæc noſtra vis eſt, hunc continuum ludum ludimus, rotam volubili orbe verſamus, infima ſummis, ſumma infimis mutare gaudemus. Trzeći przymiot.

Boet. lib. 2. de Conſol. Pro: 2.

Wiec wiele z nas máia twarz Xiężycną/ ktora ná nowiu ieſt nie znácna/ w pełni pełna/ raz mnieyßa/ raz więtßa: raz bláda/ raz czerwoná. raz chmurna/ raz pogodna: ták v tych kiedy fortuná w pełni/ twarz też w pełni; kiedy fortuná ścińſła/ twarz też ßczupła; awá iáko ow kámyczek Selenites Xiężycowe wſchody/ zachody/ y wßytkie cztery kwadry ná ſobie przez iákoś przyrodzoną ſympatyą noſi: ták oni podług rozmáitego fortuny áſpektu rozmáite twarzy vkázuią. Iákoś się niektorzy w fortunie rządzą.

Lycophron de nat. lapidum.

Ierem: 7: Wytyka tákich Prorok: Nonne vides quid iſti faciunt in ciuitate Iuda? & in plateis Jeruſalem? conſpergunt adipem, vt faciant placentas Reginæ cœli. *Izali ty nie widźiß co ći czynią w wieśćie Iudzkim? y ná vlicách Ierozolymskich? zákrapiáią ſmalcem, áby vrobili plácki Krolowey niebieskiey.* Krolowa niebieſka/ podług Hieronymá S. ieſt Xiężyc/ podług Názyánzená ieſt Fortuná; kiedy Xiężyc y Fortuná w pełni/ to ludźie iák Bábilończycy plácki iey tłuſte ná znák wdźięczności ofiáruią/ á ná wierzchu twarz pełna

Xiężycá

Xiężycá rysuia; kiedy lepak Xiężyc y Fortuná wąsko/ y skąpo pátrzáią / to tey chudsze plácki Babilończycy pieką / y puł kśiężycá tylko ná plackách Fortunie wyrażáią. Tryumfator Chrześćiáński ma mieć twarz słoneczną / w káżdey fortunie y dobrey y przećiwney iednáką. Ták go formuie Petrus Ráuennás swymi słowy: Fortuna aut est mater benigna, aut nouerca; blandiri potest, pulsare ictibus potest, sed animum, qui vtriq; præeminet, laxare aut arctare non potest. Przetoż Cesárzom v Rzymian / kiedy tryumfowáli/ áby szczęśćiem twarzy ich z miáry nie wychodźiły/ *Retrò* (słowá są Jeronymá S.) comes in curru adhærebat humanæ monitor imbecillitatis, inclamans: Respice post te, hominem te memento. A iáko Mákrobius świadczy / zwyćiężcom pierśćionek żelázny / niewolnikom wprzod odiety ná pálec kłádźiono / więźniá ná tymże tryumfalnym stołku z zwyciężcą sádzano / dzwonek / y bicz v wozá záwieszano; á podług Tertulianá liśćie drzewá bobkowego y mirthowego nie tylko oleykámi drogiemi mázano; ále y płáczliwemi łzámi żeninemi po zábitych małżonkách/ máćierzyńskimi po vtráconych ná woynie synách / pokrápiano. A ná coż to czyniono? ná to/ áby twarz tryumfalna iák słoneczna záwsze w iedney mierze trwáłá / rowno pełna iák w szczęśćiu / ták w nieszczęśćiu; z ktorey kluby ieśliby wychodźiłá przez szczęśćie / zaraz przykłádáno iák wśkiągaiący hámulec / nieszczęśćie. Ná táką śię dźiś twarz słoneczna przezacni Herkulesowie / Koronni y Litewscy bohátyrowie/ná rynku Thaborowym sposábiayćie; vpominácza odmiennośći ludzkiey nie potrzebuiećie: wszákże ná niestátek fortuny pámiętáiąc/miárę ná twarzách/ miárę ná ánimuszách w szczęśćiu trzymayćie ták / iáko Theodozyusz młodszy (ktorego nie raz wspominam; bo wielkie w nim iák w woynách ták w zwyćięstwách przykłády vznáwam) miárę w swym szczęśćiu trzymał: Quocunq; arma circumtulit, victor rediit non minor hostium quàm sui;

Vatablus in Ierem:

Iàka twarz w kożdey fortunie ma być.

Rauen. de bono fælicitatis.

Hier. Epl. 25. de Paulin:

Macrob: lib: 7. saturn.

Tertul: lib. de coron: militis cap. 12.

Czym w Rzymie zwyćiężce vpokarzano.

Miárá chwalebna w szczęśćiu.

Theodoret: lib: cap. 16 de Imperio:

sui; factum enim, quem victores in triumphis habere consueuerunt, inter captiuos numerauit. *Słońce iásno wschodzące*, Przenaświętszy Oćiec dźiśieyszy *VRBAN VIII.* kázał sobie za symbolum wymálować; dał napis: *Alius & idem.* Toż słońce świeći w Niedźiele / co y w piątek; ták rowny ánimusz w wesołey / y w niewesołey chwili; alius per fortunam, idem per constantiam. Spoyrzymli też w symbolá Krolow Polskich / Kázimierz Krol Polski / Wielkie Kśiąże Litewskie miał tákie Emblemá: Słup spiczásty z dyámentu ná skále stoiący / ná wierzchu słońce noszący / w skále fundamentálney wrotá: Napis; Sic immortalis ero. Dał znáć / że ná on czás śie twarz słoneczna ná Pyrámidách / ná zwycięstwách Polskich y Litewskich odźierży; kiedy śie ná skále státecznego w fortunie animuszu wgruntuie: bo przez tenże státek wrotá do nieśmiertelnośći sobie otwiera / ktorych żadne opáczne nieszczęśćie niezámyka.

Sodoletus: lib de symb Heroum.

Salom. à Carlan:

Czwarty przymiot słonecznej twarzy iest / że ná mieyscu nie stoi; ále vstáwicznym obrotem dáley á dáley pędźi. Dał to znáć Krol y prorok Sálomon: Oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, lustrans vniuersa in circuitu, pergit spiritus. Táka ia twarz w tobie vpátruie słońce náße Polskie y Litewskie *WLADYSLAWIE* gwarty / ktory skoroś śie ná náßym horyzoncie w iásnych promieniách korony złotey ziawił / záraześ wßytko niemal ziemie władzey swey podlegaiące obrotem swym przewiedźił / Korone Polską / Kśięstwo Mázowieckie / W. Kśięstwo Litewskie / Ruskie / Smolenskie / Siewierskie. Miarkuieśśie snáć w tey mierze przykładem Jozefowym / Moyzeßowym y Nehemiaßowym (ieśli iednák nie krole lubo ludźie zacne z Krolem zwłaszczá ták potężnym godźi śie rownáć) Jozef ná regiment Kroleßtwa wysádzony / czy śiedźiał prożnuiący? Nie siedźiał? Egressus est ad terram

Czwarty przymiot.

Eccl: 1.

Krolom y Regimentarzom trzebá śię obracáć.

Vczynił to Krol Iego Mość y czyni.

Ægypti

Ægypti, & circuiuit omnes regiones Ægypti. A Moyżeß od Pháraonáw wielkich wczásách y pießczotách wychowány czy w nich vwiſł? Nie vwiſł: In diebus illis postquam creuerat Moyſes, egreſſus eſt ad fratres ſuos. *Wone dní ſkoro podrosł Moyzeß, wyßedł do Bráci ſwoiey.* Nehemiaß náwet wziawßy Jerozolymſkie rzady czy domá záległ: Egreſſus ſum per portam vallis nocte, & conſiderabam murum Jeruſalem, & tranſiui ad portam fontis, & ad aquæ ductum Regis, & aſcendi per torrentem nocte; & conſiderabam murum, & reuerſus veni ad portam vallis, & redii. Tylko tá rożnicá miedzy onymi / y miedzy Krolem Jego Mośćia Panem náßym Miłośćiwym záchodzi; że oni náwiedzáli ſwe Topárchye w pokoiu: Krol Pan w boiu; oni obiáchawßy/obeyrzawßy/á wierá nie wiem co ná on czás zrobiwßy / názad śie powrácáli: Krol Jego Mość co robi / czego dokázuie? kożdemu na oczách: á lubo teraz w Siewierſkim Ksieſtwie (iáko też kiedyś Słońce przeciw Gábáonitom) przeciw rebellizántom ſwym ſtánął; wßákże tropiku ießcze nie dopedził / nie dopuśći mu fawor fortuny / ktorym go piáſtuie; nie dopuśći intelligentia Boſka / ktora obrotem iego ßafuie / biegu poprzeſtáć; áż z korzyśćia y łupámi názad iáko Słońce od Kożiorożca / Gedeon od Mádianitow / Dawid od Amálecytow / Jeßu od Jzráelytow do nas ßcześliwie da Bog powroći; á potym Pruſy / Inflanty / ktorych dźiádowie iego nie oßácowana práca / krwi odwaga / niewymowna ſława kiedyś doſtáli / z reku Szwedzkich zá pomoca Boża oſwobodźi. Chryſte Páńie day to co prędzey ogladáć.

Gen. 41.
Exod. 2.
Eſdræ: 2.

Obrot twarzy krolewſkiey nie dáremny.

Iudic: 7.
1. Reg. 30.
4. Reg. 10.

ODZIENIE.

Coż zá odźienie do vroczystośći swey zwyćieſkiey dźiśieyßy ſobie przybiera Tryumfator? Białe odźienie: Veſtimenta eius facta ſunt alba ſicut nix. *Száty iego zſtáły śię białe iáko śnieg.* Co kiedy ia przed śie biorę / iedney śie rzeczy niedźiwuie; drugiey dźiwuie.

Matt: 19.

Száty białe należą do Tryumfu.

Nie dźiwuie śie temu / że Pan białych ßát zázywa do tryumfu / gdyż bárwá biała do tákiey vroczyſtośći ieſt bárźiey ſłużąca. A w tákiey śie bárwie Anyołowie przy tryumfie zmartwych wſtánia Páńſkiego v grobu poiáwili? w białey bárwie: Vidit duos Angelos in albis ſedentes; vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi poſitum erat corpus IESU. W tákiey śie bárwie dwá mężowie Apoſtołom v vgniom zgromádzonym / tryumfowi śie do niebá wſtępuiącego Páná przypátruiącym / ná gorze Sinái pokazáli? w bárwie białey: Duo viri adſtiterunt in veſtibus albis. W co zwyćiężce w niebie vbieráią? wßáty białe; Qui vicerit ſic, veſtietur veſtibus albis. W iákiey bárwie rzeßá w niebie mezliczona przed tronem Báránká tryumf opiewaiącá ſtoi? w białey bárwie: Vidi turbam magnam ex omnibus gentibus, ſtantes ante thronum, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum: *Widźiałem rzeßę wielką ze wßytkich narodow ſtoiącą przed tronem, odźianą w ßáty białe, á pálmy w ręku ich.* A kiedy śie pytam Anyołá / cym ſobie ßáty ći bohátyrowie niebieſcy w kurzáwie woyſkowey zeßpecone wybielili? Odpowiáda mi Anioł: Dealbauerunt ſtolas ſuas in ſanguine Agni: *Wybielili ßáty ſwoie we krwi Báránká.* I możeß czerwoną krew ßáty wybielić? ato może. Na białe śie tedy y wy ßaty tryumfatorowie Koronni y Litewſcy ná tym Thaborowym iármárku

Ecclſ: 2.

Apoc: 3.

Apoc: 7.

iármárku sposábiayćie / ktoreśćie sobie wybielili nie ná blechu / ále ná Marsowym polu; nie woda / ále krwia; nie Báránkowa / ále własna. Dáie znáć Plinius / że w Rzymie w domu Fortuny Tánáquilis pánná ßáte krolewska dziwney białośći / subtelnośći / iasnośći / wonnośći / wielkim misterstwem vrobiłá / y Fortunie iáko Boginiey poświećiłá. Byłá to ßátá vprzywileiowána / bo nie godźiło śie iey vżywáć iedno raz zá żywotá / y to tym tylko / ktorzy iáwney cnoty sławe v innych odźierżeli; nie noßono iey pospolićie iedno przez ćwierć godźiny; wßákże Serwiußowi Tullowi dla tego / iż przy vrodzeniu płomień ognisty głowe iego bez ßkody vkoronował / nośić ia cáły dźień pozwolono. Przydáie Varro / że tá misterna ßátá áż do Seianowych czásow trwáłá / dla czego śie też ßata nieśmiertelnośći názywáłá. Przyznáwam ia támtey ßáćie zacność; ále też to mnie stárożytność przyznáć muśi / że máła z niey byłá / bo dla máłá ludźi / y ná czás máły / vżyteczność. Tey ia ßáćie dám wietßy dánk / w ktora śie oblokł naprzod Krol Pan náß niezwyćiężony / potym niezwalczonego státku Hetmani / toż Pułkownicy / Rotmistrze / Porucznicy / y wßyscy pod chorągwiámi żołnierze / hárdego adwersarzá zwoiowawßy / oboz ośiegnawßy / strzelbe y áppárat woienny opánowawßy / oblekli śie w sukienke sławy nieśmiertelney: ktora nie tylko w bliskich vßách / ále y nadálßych / y zamorskich y podźiemnych kráiach słynáć biedźie: bedźie śie ten głos rozlegał nie tylko po Europie / ále y po Afryce / y po Azyey y po Ameryce / że *WLADYSLAW IV.* Krol Polski y Szwedzki / Wielkie Xiaże Litewskie / Ruskie / Pruskie / Mázowieckie / Zmudzkie / Inflántskie / Obrány Cár Moskiewski; Jan Kázimierz Krolewic Polski Szwedzki; oboygá narodow Hetmani / Pułkownicy / Rotmistrze / husarze / kozacy / y wßytko przeznacne *WLADYSLAWA* Czwartego Krolá Polskiego Rycerstwo w Roku 1634. dniá 24. Lutego kilkádźieśiat tysiecy woyská Moskiewskiego ze wßytkiey Europy niemal zebránego /

Lib. 8. hist. natur. cap. 44.

Liuius.

Lib: 5. de Republica.

Sławá wielka naylepsza szatá.

 żywcem

żywcem dostáli / oboz opánowáli / dźiáłá ledwie widáney wielkośći y roboty pobráli / namioty ich pośiedli / zacnych Oberszterow / Officyerow w rosypkę puśćili / kondycyámi związáli / przyśięgą śćisneli; á tę szátę dobrey y poczćiwey sławy nie przez ćwierć godźiny / ále przez wszytek wiek nośić będą. bo iey żadne piorá / żadne kroniki / nie tylko domowe ále y obce nie zámilczą. Temu śię mowię nie dźiwuię / że Tryumfator niebieski nászym tryumfatorom ná wizerunk száty vżywa białey.

Ale temu śię y nie pomáłu dźiwuię / czemu vżywa száty białey / białośćią nie łabędźiową? nie liliową? ále śnieżną: Vestimēta ei⁹ facta sunt alba sicut nix: *Száty iego zstáły śię białe iáko śnieg.* Czy dla tego / że iáko śnieg prędko táie / prędko śię rozplynie; ták y tryumfow ludzkich czy długo? Versa est victoria in luctum in die illa omni populo: *Obroćiłá śię wygrána w płácz* (czego nas Chryste Pánie racz bronić) *w on dźień wszelkiemu ludowi.* czy dla tego / że śnieg iest operacyey nie źiemskiey / ále niebieskiey? Vmieyćie Hektorowie Polscy y Litewscy te sławę / w ktorą śię obłoczyćie / nie źiemi / ale niebu przypisowáć / á mowćie z Jágnieszką S. z Tyraná czystośći swey tryumfuiącą: Induit me Dominus vestimento salutis, & indumento lætitiæ circumdedit me. Czy náwet dla tego / że śnieg bywał hierogliphikiem w Aegypćie wdźięcznośći; gdyż párá źiemska / dźielnośćią słońcá w zgorę śię podnászá / á potym z wtorey powietrza kráiny ná źiemię śię z pożytkiem wráca; ponieważ ią y odwilża / y tłustośćią ku żyznemu vrodzáiowi zápomága. Ták y my te prace / ktore dla nas Krol Pan / ktore przezacni Hetmani / ieden z bliská nácieráiący / spráwy y wygráney dźiśieyszey mocno popieráiący: drugi z dáleká pośiłkom zábiegáiący / wiádomośći od stolice ná gośćińcách przeymuiący / stráchu wszytkich obywatelow wyćieczkámi nábáwiáiący; ktore dźielni oboygá narodow Woiownicy ponośili / wdźięcznośćią nágradzaymy; ich trudy / ktoremi kárki násze od mie-

Matt: 17. Czemu białey iáko śnieg, Pan száty zażył.

śnieg co znáczy?

Wdzięczność powinnismy. Krolowi Iego Mći y woysku oświadczáć.

czow

czów nieprzyiaćielskich obronili / owszem sámych tych mężow walecznych / iák Vrszula S. iedenaśćie tyśiecy dźiewic iednȳ maćierzyńskiey miłośći: tak my Oyczyzny iáko mátki / plaszczem wdźięczności okryimy / á mowmy z Prorokiem: Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia, sicut columba confirma pedes eorum, quoniam te elegit, dicit Dominus. 4. Esdr: 2.

Kiedy Aucháces wodz Perski w woysku Kolchow ták wielką klęskę vczynił / że y Aktæá Hetmaná poimał / y oboz wszytek opánował; na potomną tego zwyćięstwá pámiątkę opończą iák śnieg białą (dla czego ią też Niualem názywano) zrobił / ná ktorey śrzodku twarz Jowiszá / á około nieytwarzy y herby Krolewskie / Hetmańskie / Rycerskich ludźi iák żywych / ták ná plácu krwáwym poległych misternie okrięgiem wyszył / á słowá złotem wysádźił: Fer, quite ferunt. *Noś, ktorzy ćię noszą.* Gdyż powinni byli Senatorowie onę opończą porządkiem w rocznicę nośić pod ow czás / kiedy Bogu ofiáry y dźięki zá fortunną rospráwę z Kolchámi oddáwáno / á mężność Krolewską / Hetmáńską / Rycerską bogátemi słowy wysłáwiano. Z ktorego chwalebnego choćiaż pogáńskiego postępku dáie śię nam nadobny przykład / y ku Bogu pobożnośći / y ku woiownikom wdźięcznośći / y ku naznaczeniu imion ich w pámięći nie pospolitey mądrośći. Należy po rownym niemal szczęśćiu nászey Chrześćiáńskiey pobożnośći / z dźięk czynieniem ku Panu Bogu śię iáko spráwcy wszelkiego szczęśćia słowy Páwłá Swiętego ozywáć: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum JESUM CHRISTUM. Należy wdźięcznośći nászey Krolowi Jego M. Pánu nászemu zá Páńskie práce / y odwagi; Jch M. PP: Senatorom zá mądre rády; walecznym Hetmanom / zá rostropne rządy; Rycerzom iák tym / ktorzy ieszcze krew gotową ná wylanie dla złotey oyczyzny w ćiele noszą / y ná tákie śię rázy odważnie nawiiáią: ták onym / ktorzy tę krew / ktorą

Danæus in Aphor:

Co nam należy czynić.

1. Cor: 15.

 byli

byli od Oyczyzny wźieli/teyże mátce náMárſowym polu poświećili/podźiękować. Należy mądrośći/poßánowawßy wprzod Krolá Jego Mći iáko głowę/toż dźielne Hetmany iáko Krolewſkie rámioná/potym Pułkowniki/Rotmiſtrze/iáko Hetmáńſkie naczynia/innych Rycerzow nie długim reieſtrowym porządkiem; ále okręgiem/wktorym ni pierwßego ni oſtátniego niemaß (gdyż trudno cyia cnota brákować) twarzy/imiona/y kleynoty ich/iuż nie ná opończy/ále ná pámieći ku cząſom potomnym náznáczyć/á tym ſpoſobem tych/ktorzy też nas noſili/noſić. Ja zámykáiąc/tobie przeſławna Ukádemio Wileńſka dźiękuię/że błogoſławieńſtwo Boſkie nád Woyſkiem Krolá Jego Mći/y nád ſobą vznáwaß/kiedy pokłon dźiękczynny Maieſtatowi iego ofiáruieß; cnotę y dźielność mężow Rycerſkich powáżaß/kiedy te ſtrzelby/y te trąby z kośtem męſtwu/y ſławie ich oddáwaß. Niechći zá to ſtánie praca ich nagroda/zgromádzenie ná twą vrocyſtość ták wiela ludźi zacnych pochwała/Bog wiekuiſta zápłata/ktory w Troycy iedyny żyie y kroluie ná wieki wiekow/

A M E N.

Podźięko-wánie Akádemiey Wileńſkiey.

ŻALOBA

Po Smierći

Naiáśnieyßey

KONSTANCIEY

KROLOWEY POL-

SKIEY

XZIEZNY LITEWSKIEY &c.
ARCYXIEZNY RAKVSKIEY.

W Kośćiele Káthedralnym Wileńskim
19. Iul. R. P. 1631. wystawiona.

ECCL: 26.

Sicut sol oriens mundo in altissimis DEI: sic mulieris bonæ species in ornamentum domûs eius.

Jáko słońce wschódzące świátu ná wysokości Bożey: ták piękność mądrey białey głowy ku ozdobie domu iey.

IBID:

Pars bona mulier bona, in parte timentium DEVM, dabitur viro pro factis suis.

Dział dobry białagłową dobrą/ w dziale boiących śie Bogá/ będzie dána mężowi zá uczynki dobre.

ZA-

ZAŁOBA

Cecidit corona capitis noſtri & propterea mæſtum eſt in dolore cor noſtrum, ideo contenebrati ſunt oculi noſtri propter montem Sion, quia diſperiit. Thren. 5.

Upádłá Koroná głowy náßey &c. dla tego ſtáło śie ſmutne w żalu ſerce náße/ dla tego záćmiły śie oczy náße dla gory Sion/ że zgi-nęła.

Jeßka/ á tym ćieżßa/ im mniey oczekiwána/ ná okret Rzeczy Pospolitey náßey vderzyła ſálá Nam. Ch. Smierć Naiaś. Konſtanciey Krolowey Polſkiey/ Pániey náßey Miłośćiwey. O niepoćießna nowino w vßách náßych! O nießczęśliwy dńiu dześiaty Lipcá w Kálendarzu náßym. Dies ille vertatur in tenebras, & non requirat eũ Deus deſuper, & nõ illuſtretur lumine. *Dzień on niech śię obroći w ćiemnośći, niech śię Bog o ńim zgory nie pyta, y niech śię świátłośćia nie oświeca.* W ták żałoſney Materyey á milczećże? czy co mowić? Z iedney ſtrony ma to politowáme nád nießczęśćiem zacnych oſob/ że śie ná ślowo zdobyć nie dopußcza: Audientes tres amici Iob malum quod accidiſſet ei, venerunt ſinguli de loco ſuo, & ſederunt cum eo in terra ſeptem diebus, & ſeptem noctibus; & nemo loquebatur ei verbum. Iob. 2.

bum *Vsłyßawßy trżey Przyiaćiele Iobowi nießczęsny przypadek Iobow, przyßli káżdy z mieyscá swego, y śiedźieli z ńim ná źiemi śiedm dńi, y śiedm nocy, á żaden nie mowił do niego słowá.* Z drugiey strony nagły raz/ niespodźiany ná Máiestaty trefunek/ iezyki niemym rozwiezuie. Czytáliśćie łáski wáße w Kronikách cudoźiemskich/ że śie kiedyś wierutny ieden Zołnierz ná vderzenie Krezusá Lidyiskego Krolá reka swowolna zámierzył. Athys Syn Krolewski bedac z przyrodzenia niemym/ zstał śie w tym nagłym ráźie Orator/ krzyknał; Hem miles quid agis? Rex est quem feris! *Ey żołnierzu co czyniß? Krol iest ktorego ráźiß!* Przydáie Polyphanes/ że śie żołnierz tym cudowney wymowy hámulcem viać nie dał/ ále ráne krolowi zádał; ktory despekt/ lubo śie karaniem słußnym nágrodźił/ Athysowi iednák ták śie wgłowe wbił/ że ácz rzeczy inße pospolitym iezykiem Greckim kßtałtnie wymáwiał; kiedy mu przećie Oyca z rzeczy miánowáć przyßło/ niemogł mowić κράισοσ ále Dialektem Jońskim κρόισοσ po náßemu *obráżony.* N: CH: dali śie prawdá rzec/ y iam do tego/ co śie Krolewskich Osob tycze/ Orator nie vdolny; straßy mie stanu wysokość/ wstret iezykowi czyni Thronu niedostepność: wßakże iednak ten nagły/ pretki/ y ták w krotkim czáśie ná krolowa Jey mość/ á oraz y na opłákána Oyczyzne náße przypadek/ vstá mi ná słowá rozwiezuie/ Hem mors quid agis? Regina est, quam feris! *Ach śmierći co czyniß, tá, ktora ráźiß, iest Krolowa* Polska/ Ferdynándá pierwßego Cesárzá Wneczka/ Karolá Arcyksiażećia Rákuskiego/ y Máryey Ksiezny Báwárskiey Corka/ Naiaśnieyßego Ferdynándá Wtorego Cesárzá Siostrá/ Náiáśnieyßego Monarchy Zygmuntá Trzećiego Krolá Polskiego/ y Szwedzkiego Małżonká/ Náiáśnieyßego plemieniá Krolewskiego Matká/ Náiaśnieyßego Krolá Hißpáńskiego/ Náiaśnieyßego Krolá Wegierskiego/ y Czeskiego/ Náiaśnieyßey Krolowey Fráncuskiey/ Naiaś. Władysława obránego Cárá Moskiewskiego

Herod: Halic: Poliph. apud Ioan. Rayne cap. 18.

Kro-

Krolewicá Polſkiego Ciotká. Tylko prawdźiwie zeznam/ że to prętkie śmierći nápáśćie/ iuż nie z oderzeniem/ále z zabićiem/ iezyk mi dniá dźiśieyßego w mowie mießa. Abowiem widźiawßy ia nie dawno/ dńi iey weśeło kwitnące/ chćiałem mowić *CONSTANTIA, Státeczność*, nie mogę: bo widząc że dńi iey podług Dawidá/ iáko ćień przeminęły/ y ſámá iako śiáno vſchłá/ rzekę *INCONSTANTIA, Odmienność*. Widźiawßy nie dawno ſtárożytne/ przednie zacne Náiáś: iey Familiey Herby/ chćiałem mowić *CONSTANTIA, Státeczność*; Nie mogę: bo widząc teraz ná ćiemnym truny ápparaćie trupie głowy/ y inne śmiertelnośći wizerunki/ rzekę raczey *INCONSTANTIA, Odmienność*. Widźiawßy nie dawno iey płużaca Fortune/ ßerokie y ſzczęśliwe w národźie náßym/ dwudźieſta y ßeśćia lat vtwierdzone Pánowanie/ chćiałem mowić *CONSTANTIA, Státeczność*, nie mogę. Rzekę *INCONSTANTIA, Odmienność*. bo widzę że śię ſpełniło ná niey/ co *Boëtius* mowi: Etſi rara eſt fortuitis manendi fides, vltimus tamen vitæ dies, mors quædam eſt fortunæ manentis. *Aczkolwiek w rzeczách ſzczęśćiu podpádłych rzadka ieſt trwáłość, oſtátni iednák dźień żywotá, ieſt iákaś śmiercią Fortuny trwáiącey.* Uwa iezyk mi śię w mowie pomießał/ bo śię też y ſámá *CONSTANTIA Státeczność* w odmienności ſwoiey pomießáła. Fit omnino (mowi ieden) quòd dum viuimus, Conſtantem Inconſtantiam; dum morimur, inconſtantem Conſtantiam habeamus. *Ták ći koniecznie bywa, że kiedy żyiemy, ſtateczney odmienności, kiedy vmieramy, odmienney ſtateczności doznawamy.* Uleć ta *INCONSTANTIA*, abo Odmienność nie tylko ná ſamey Naiaśnieyßey oſobie zawiſłá Kóſtátiey/ále y wßytkiey niemal Europy ſtátkiem/ ábo *KONSTANTIA* zátrzaſnęła. Nieśćie ogy wáße po Páńſtwach/ Xięſtwach/ Króleſtwach/ iák wiele Naiáśnieyßych oſob w Żałobe śmiercią ſwą Naiáś: KONSTANTIA oblokła. Nieśćie ogy y po Króle-

Pſal: 101.

Lib. 2. de conſ.

Paul. Lang.

ſtwie ſwoim / á zá tęż nie Żałobny Polſki / y Litwy teraz pozor? Komuś żal: a nam ſkodá / komuś tylko Żałobá / ánam y domowa vtrátá. Komuś w Melánkoliey śie tylko zámyślać / ánam Threnu Jeremiaſowi po śmierci Páńiey pomágáć. Cecidit corona capitis noſtri. *Vpádłá Koroná głowy náſzey.* Miłośćiwy Naiáśnieyſzy Krolu Pol-

Prou. 11. ſki *ZYGMVNCIE III.* vpádłá Koroná głowy twoiey / vtráćiłeś Małżonkę. Mulier diligens corona eſt viro ſuo. *Biała głowá miłuiąca koroną ieſt mężá ſwego.* Naiá-

śnieyſze Krolewſkie Potomſtwo / ſpádłáć Koroná z głowy

Prou. 31. twoiey; vtráćiłoś mátkę. Tám gdźie my cytamy Eruditus; Vatablus cyta / Coronauit eum mater ſua. Boć iákoby tęż vkoronowáłá / kiedy przez godne ćwiczenie do Korony głowy ſynowſkie ſpoſobiłá. Kroleſtwo Polſkie / Wielkie Kśieſtwo Litewſkie / Ruſkie / Pruſkie / Mázowieckie / Zmudzkie / Inflánckie / ſpádłá Koroná z głow wáſzych / vtráćiliśćie vkoronowána od śiebie Pánia. Stanie Senatorſki / Duchowny / Swiecki / ſtanie Szláchecki / ſtanie Kupiecki / ſpádłá Koroná z głow wáſzych / vtráćiliśćie głow wáſzych ozdobę / praw wáſzych obronę / potrzeb wáſzych opiekunkę / ktora koronowáłá was w miłośierdźiách y litośćiach. O opłákány ſtanie Oyczyzny! Abyśćie te lepiey odmiáne ſzcześćia wáſzego poználi / wyſtáwię wam naprzod Żałobę ſtanu kożdego zoſobną; Náwet pokaże / co ieſt przyczyna Żáloby wáſzey / á to zá twoią P. IESV pomocą / á łáſk wáſzych w ſłuchániu pilnośćią.

ZA-

ZAŁOBA

Rzeczypospolitey nászey ogolem.

Mæstum factum est in dolore cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri.

Zstało śie smetne serce násze / dla tego záćmiły śie oczy násze.

PO śmierći ták zacney / y świątobliwey Pániey Krolowey Jey Mośći / co teraz zá pozor Rzeczypospolitey nászey N. CH. powiem krotko; pozor ptástwá / w źiemi Sáráceńskiey / Soroáctes názwanego. Dwie rzeczy o tamtych ptakách nápisano; iedne czytaćie w Zwierćiedle przykłádow / że od Niedźiele piątey postney (Dominicā Pasionis zowią) záczawszy / áni spiewáią / áni látáią / ále iákoby obumarszy / á skrzydełká ná kształt Krzyżá rozpiawszy / ná gáłaskách wiszą. Widźiał to oczymá swemi Anglik ieden / ktory drogę przez on gay źiemie Sáráceńskiey odpráwował. Druga pisze Barthol: à Camer: że pod czás záćmienia Xiężycá / serce w tym ptástwie drętwieie / y wzrok záchodzącemi chmurámi / y ćiemnośćiami tępieie. Jako w pierwszey rzeczy ćień y niemy iákiś niemego nabożeństwá ku męce Páńskiey obraz szánuiemy / gdyż tenże Pan sercá do iákiegoś politowánia śmierći Jesusowey w tych ptakach rusza / ktory y źiemią ná Wielki Piątek zátrzą snał / y opoki kráiał / y słońce żałobą przyodźiał: ták w drugiey rzeczy / ktora przed-

Spec. exē.

Lib. 9. in Miscel.

Smutney oyczyzny Konterfet.

przedśiewźiećiu náßemu służy / godźi śię żywy wizerunk opłákáney Oyczyzny náßey ná ten czas vpátrowáć. Co kiedyś Duch S. o Krolewstwie Jzráelskim powiedźiał / Nunquid auis discolor hereditas mea mihi, nunquid auis tincta per totum? *Izali dźiedźictwo moie iest mi ptakiem pstrym, izali ptakiem zewßad fárbowánym?* Toß właśnie o Krolestwie Polskim mowić śię może / iest ptak pstry / wßytek fárbowány. Tknieß rozmáitośći narodow? ptak pstry: Polacy / Litwá / Ruś / Mázowßánie / Zmudź / Prusowie. Tknieß rozmáitośći stanow? ptak pstry: Senatorowie / Szláchtá / Lud pospolity. Tknieß rozmáitośći wiar? ptak pstry: Kátolicy / á ći iuż Láćińscy / iuż Greccy / są Zborowi / Sásowie / Odßczepieńcy. Ten ptak bywał kiedyś wesoły / wesoło śpiewał / wesoło po lásách polátywał / teraz kiedy śię záćmił Kśiężyc / dźiewiątego dńia Lipcá / ná niebie náßym Polskim; kiedy miedzy słońcem niebá tego / Krolem Jego Mośćia / y miedzy Luna Krolowa Jey Mośćia / śrzodkuie śmiertelnośći źiemiá / zá czym Eclipsim spráwiłá / zárázem nástapiłá ná sercá ptástwá náßego zdumiáłość / á ná oczy ćiemność. Mæstum factum est in dolore cor nostrum, & contenebrati sunt oculi nostri. *Z stáło śię smętne serce náße, y záćmiły śię oczy náße.*

Ierem. 12.

Pierius.

Ma serce z okiem Sympatya: pytano Polemoná co iest oko? odpowiedźiał / sercá okno / y dobrze: bo co śię záwiia ná sercu / nie zátái śię ná oku: Raz Aleksander Krol Mácedoński od Filipá Doktorá swego miał bráć syrop / przestrzegli go listem z przyiaćioł niektorzy / áby Doktorá o trućiznę miał podeyrzánego / Krol dał listy Filipowi przeczytáć / á pilno śię oczom iego przypátrował; widząc / że on w oczách bynamniey śię nie mieni / záraz doßedł / że w sercu zdrády przećiw Pánu nie táił / zá czym bespiecznie z ręki iego lekárstwa záżył. Oto probá sercá przez oko / ktora też podał Duch S. Cor hominis immutat faciem illius. *Serce człowiecze odmienia twarz y oczy iego.* To poruzumienie oczu z sercem /

Curtius.

Eccl. 13.

cem / ácz w káżdym śie áfekćie nie tái / wßákże osobliwie w żalu płuży. Zá Sary Małżonki nálegániem / á zá Boskim nápomnieniem / wypráwił Abráhám Agáre niewolnice z domu swego / z synem Jzmáelem / chleb y bukłak wody ná plecy iey włożywßy: poßłá Agár / y błądźiłá w pußczy Bersábee / á gdy nie zstáło wody w bukłaku / dźiećie pod iednym drzewem porzućiłá / y odßedßy przećiw iemu / ile łuk zástrzelić może / vśiádłá / mowiac / nie bede pátrzyłá ná vmieráiace dźiećie, á śiedzac náprzećiwko / podniosłá głos swoy / y płákáłá. Trefny postepek: Niechcac Agár widźiec dźiećiećiá vmieráiacego / przećiw dźiećiećiu śiadła; śiedźieć było w tyle dźiećiećiá / ábo gdźie indźiey ná stronie. Rozumiem iż nabárźiey vsiłuiac / nie mogłá przerwác oká z sercem sympatyey / nie mogłá ná oku przewieść / áby ná to nie patrzało / co serce dolegáło. Co ieśli ták iest / toć śie ia wam Náiáśnieyßy / Jáśnie Oświeceni / Oświeceni / Jáśnie Wielmożni / Wielmożni / Vrodzeni / Miłośćiwi Panowie / Wam wßyscy Krolestwá Polskiego / y W. Ks. Litewskiego obywátele / nie dźiwuie / że ná ten czas po twarzách y po oczách wáßych wielka odmiáne widze. Prodit aspectus, quod dolet affectus. *Wzrok wydáie, ná co serce bolete.* Záwźięty srogi żal do sercá / po ześćiu Naiáśnieyßey Konstáncyey Krolowey y Pániey náßey Miłośćiwey / przez oko iáko przez okienko wyglada / owßem iák przez fontane gorzkie strumienie łez wylewa / á przez vstá Threny Jeremiaßowe: Mæstũ est in dolore cor nostrũ, & oculi nostri contenebrati sunt. *Zstáło śię smętne serce náße, y záćmiły śię oczy náße:* Coż? iakoż nie ma serce od żalu truchleć y dretwieć / kiedy vtráćiło swa poćiechę? iakoż niema oko w chmury y ćiemnośći záchodźić / kiedy vtráćiło iasność swoie.

W Cymbryey dwoiákie Elogium Krolowey Amphiliey dáwano: iedno / że rozweselałá wßytko Krolestwo przychylnośćia ku poddanym; drugie / że przednie zacnym vrodzeniem swoim / wielka iásność w źiemie wniosłá / prze-

Genes. 22.

Ludou. Legionen.

cożnámonećie rysowano z iedney strony Amphilia z cytrą / napis; Cymbriæ hilaritas. *Cymbryiey rádość.* z drugiey z pochodńia goráiącą / napis: Cymbriæ serenitas: *Cymbriey świátłość.*

Co nabárżiey rozwesela poddánnych sercá. *Prou. 16.*

Co się rádośći Krolestwá tycze / niewiem ieśli ták co sercá poddánych vwesela iáko áfekt Páński / y twarz wesoła: czuiąc kto ku sobie miłość máiestatu / by dobrze obumárł / ożyie: In hilaritate vultus Regis vita: *W wesełośći twarzy krolewskiey żywot.* By od Melánkoliey iák skorupá wysechł / odwilgnie / Clementia eius quasi imber serotinus: *A łáská iego iáko deszcz pożny.*

Sklonność Máiestatu krolewskiego. *Psal. 149*

Smakował sobie często / y gęsto Dawid w Regimenćie Krolá niebieskiego z wielu miar / pobudek / y przyczyn: przećie iednák raz kázał wszytkiey źiemi piosnkę nową śpiewáć / wszytkiemu kośćiołowi ogłászáć / wszytkiemu Izráelowi trąb y bębnow záżywáć / tylko dla tego / że Bog zakochał śię w ludu swoim. Słuchayćie o tym sámego Proroká: Cantate Domino canticum nouum, laus eius in Ecclesia sanctorum. Lætetur Israel in eo, qui fecit eum: & filiæ Sion exultent in Rege suo: Laudent nomen eius in choro, in tympano & psalterio psallant ei: Quia beneplacitum est Domino in populo suo. *Spiewayćie Pánu pieśń nową: chwałá iego w zgromadzeniu świętych; niech śię weseli Izráel w tym, ktory go stworzył: á synowie Syońscy niech śię ráduią w Krolu swoim: niechay imię iego chwalą w śpiewániu społecznym: ná bębnie y ná árfie niechay mu gráią, bo śię kocha Pan w ludu swoim.* A iák kocha? Ták / iáko przez Ozeaszá Proroká samże Bog oznaymił: Dicite fratribus vestris, populus meus & sorori vestræ, misericordiam consecuta. *Osea 2:* *Powiedzćie bráćiey wászey, miłośierdźia dostąpiłá.* Ale rzeczećie, to Máiestat naywyższy niebieski / niedziw / że ludzie w áfekćie iego korzystáią. Patrzćież ieśli w Máiestaćie wyższym ziemskim wesela swego poddáni niezasadzáią / kiedy z znakow iakich skłonność iego k sobie vpatruią. Aman co

mowi /

mowi / słuchayćie: Regina Esther, nullum vocauit ad conuiuium cum Rege præter me, apud quam etiam cum Rege pransurus sum. *Krolowa Esther żadnego innego nie wezwáłá ná vcztę z Krolem iedno mnie, v ktorey też iutro z Krolem obiádować mam.* Po małym á ktemu omylnym dowodzie Aman áfektu Krolowey ku sobie dochodźił. A za Amnon zá iedn ym stołem z Absolonem nie zásiadał / czego przećie doszedł? śmi rći zábitey: Feceratq; Absolon cõuiuiũ quasi cõuiuiũ Regis, præceperat autem pueris suis dicẽs, obseruate, cum temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis, percutite eum, & interficite: nolite timere, ego enim sum, qui præcipio vobis: *A Absolon spráwił był vcztę iáko vcztę Krolewską, lecz przykázał był Absolon służebnikom swoim mowiąc; pilnuyćie kiedy piiány będźie Amnon, á rzekę wam, biyćie go, y zábiyćie: nie boyćie śię, bom ia iest, ktory wam przykázuię.* Co Amaná potkáło? Suspensus est Aman in patibulo, quod parauerat Mardochæo, & Regis ira quieuit. *Obieśono tedy Amaná ná ſubienicy, ktorą był zgotował Mardocheuſſowi, y vſpokoił śię gniew Krolewski.* Wspomni ty sobie raczey narodzie Polski y Litew: ná on vprzeymy á nie pochybny áfekt / ktorý ś znał záwśze po tey Páney swoiey Miłośćiwey / kiedy o dobrym twoim przemyślałá / kiedy nád twym nieszczęśćiem litość miałá, w potrzebach y ráda y ſumma wspomagálá nie tylko osob prywatnych / ále y Rzeczypospol: publicznych / zeznaß to / że kiedy śię raz narodowi twemu oddałá, chćiała mu bydź nie ták Pánią, iako Matką y opiekunką. Krolowa káżda Perſka miałá miáſta pewne / od Rzeczypospolitey nadáne / iedno zwano Caput Reginæ, *Głową Krolowey*, drugie Oculus Reginæ, *Oko Krolowey*, trzećie Manus Reginæ, *Ręką Krolowey*, czwarte Zona Reginæ, *Pás Krolowey*. Ktore y teraz ſtoią w Izbey Perſom hołduiące. Wiera byłoby co w tamtey Krolowey chwalić / że y głowę / to ieſt obmyſł / y oko / to ieſt ſtáranie, y rękę / to ieſt ſzczodrobliwość / y pás / to ieſt ozdobá

Hebr. 5.

2. Reg. 13.

Eſther 7.

Pontanus.

iák w Cyrklu w Kroleſtwie ſwoim miáłá: boć owo nie grzeſzy/ kiedy Páná álbo Pániey w Kroleſtwie tylko ćień/ á gdźie indźiey oczy/ ábo rece: wſząkże iż dáie znáć Herodotus/ że te názwiſká nie z kochania/ ále z chćiwoſći poſzły/ gdyż miáſto ktore Głowa tytułowano/ powinno było ná vbior Głowy Krolowey koſzt ważyć/ ktore zwano Reka/ powinne było Rece Krolowey zdobić/ ktore Oczymá/ powinne było fárbiczki do twarzy y brwi/ wodki do oczu ſpoſabiác/ ktore Páſem/ powinne było ná Páſ złoty kamiennmi drogimi ſadzony Intrate obmyſláć. Coż tu do ſkłonnoſći Pániey ku poddánym/ á nie raczey do kátomſtwá ábo (ieſli omowić chcemy) do porzadku należało? Ty ten dánk narodu náſzego Náiáśnieyſza KONSTANCYO odnoſiſz/ żeś ty tu y głowę przez Páńſkie o nas obmyſły/ y oczy przez miłoſćiwa opátrznoſć/ y rece przez potrzebuiacych wſpomagánie/ y páś przez ſćiſłe áfektem narodu náſzego obiećie miałá; kiedyś nas nie dla śiebie/ ále dla ſámychże nas miłowała/ pożytki nie ſwoie/ ále náſze obmyſláłá/ woyny w niedoſtátku Rzeczypoſpolitey ſwemi pieniędzmi zakładáłá. Pámietáłáś ſnáć ná ono/ co Grzegorz S. (vwáżáiac ſłowá Dawidá Krolá do Orny/ plác na Oltarz dármo poſtępuiacego: Argentum dabo quantum valet area, neq; enim tibi auferre debeo) 1. Paral 2. nápiſáł: Non eſt Regalis animi de ſubditorum bonis diteſcere, ſed potiùs de ſuis ſubditos ditare, ſiq; periculorum tempeſtates ingruant, ſuis impendiis occurrere. *Nie ieſt Krolewskiego áńimuſu rzecz, zbogácáć ſię z dobr poddánych, ále raczey poddánych z dobr ſwoich vbogácáć. á ieśli niebeſpieczeńſtwá náwáłności nápádáią, ſwym nakłádem zábiegác.* iednym ſłowem/ vformowałćie był tak áfekt ku narodowi náſzemu/ żeś do Polſki rzecz/ co kiedyś Ruth do Ruth. 1. Noemi ſłowy mowiłá: Quocunq; perrexeris pergam, & vbicunq; morata fueris, & ego pariter morabor, populus tuus, popul⁹ me⁹, & De⁹ tu⁹ De⁹ me⁹, quæ te terra morientem ſuſceperit, in ea moriar, & locum accipiam ſepulturæ,

pulturæ; Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si non sola mors me & te separauerit. *Gdźiekolwiek śię obroćiß, ia z tobą poydę, gdźiekolwiek będźieß (lubo w ßczęśćiu, lubo nię w ßczęśćiu) y ia ćiebie nie odstąpię, lud twoy, lud moy: y Bog twoy, Bog moy, ktory grob ćiebie (to iest twoie Krole y Krolowe) obeymie, y mnie obeymie, tamże mieysce pogrzebu wezmę, to mi niech vczyni Pan, y to niech przyczyni, ieśli nie sáma śmierć mniey ćiebie rozłączy.* Znalichmy tę miłość Náiáśnieyßa y Miłośćiwa Krolowo záwße po tobie/ nie tylko wysokie osoby/ ále y mnieyßey kondiciey ludźie/ nie mogą śię ludzkośći twoiey náchwalić. Z czego iákośmy śię ćießyli/ ták po swey ßkodźie y teraźnieyßey vtraćie/ nie lza nam nic innego vczynić/ iedno wßytkim w ieden tákt/ smutney Jeremiaßowey piosnki dopomágáć. Defecit gaudium cordis nostri, versus est in luctum chorus noster. *Vstáło wesele sercá naßego, odmienił śię w żałobę tániec náß.* A płáczliwe głosy/ z Rymskiemi głosami nad iedną Cesárską osobą lámentuiącemi składáć: Vtinam aut non nasceretur, aut non moreretur. *Boday śię byłá nigdy álbo nie rodźiłá, ábo nie vmierałá.*

Co serce vtraćiło.

Thren. 5.

Aurel. demor. & vit Imp.

Co śię świátłośći oczu tycze/ miáła y ma Oyczyzná náßá dosyć domowey świátłosci ze krwie Jágiełowskiey/ ktora śię y do tąd w Náiáśnieyßych potomkách czerwieni/ miáła y ma dosyć świátłośći obcey/ z snopká Náiáśnieyßych Szwedzkich Krolow/ ktoremu śię snopkowi y dźiś/ iáko kiedyś bráterski Jozefowemu/ náße Polskie y Litewskie snopki kłániáią; przećię iednák/ iáko kiedyś Polak w skárbie Cesárskim złotá do złotá przydał/ mowiąc: addamus aurum auro: *Przydaymy złotá do złotá.* záczym vrosł więkßy skarb: ták świátłá do świátłá dodawßy/ więkßa vrosłá iásność. Dodáłá do iásnośći náßey Polskiey/ Náiáśnieyßa KONSTANCYA iásność swoię Arcyksiążęcego Domu Rákuskiego, przyłączyłá do náßego Koronnego Orłá/ Orła swego o dwu głowách/ o dwoistych oczách/ iednemi ná wschod/

Co nábarźiey oczy poddánych oświeca.

Gen. 37. Cromer.

Swiátłość rodzaiu.

 drugiemi

drugiemi názachod pátrzacego. Przyniosłá y drugi kleynot te ze Arcyksiążęcey Fámiliey fasciam *związek*, práwie stroy potrzebny do snopká náßego: wßák snopek wiążemy / áby śie wßytkie kłosy tym ściśley w gromadźie trzymały. O zacna y dogodna Krolestwu náßemu świátłości! Popisowáli śie kiedyś Fránkowie z Kátárzyny swey Krolowey Herbem iásno świátłym / to iest Tęcza wielofarbna / z nápisem: *Ea lux serenitatem affert*, *zá ta świátłością iásność idzie*. Ale gáśnie iásność Kátárzyny przed iásnością KONSTANCIEY, zgáśła tęcza przed Orłem y Zwiaskiem. Tęcza od samegoż słońcá / z ktorego fárby bierze / topnieie / á potym deszczem náziemie wypáda: Orzeł lepak Cesarski ták dawno trwał y ták śie buyno po rożnych Páństwách / Krolestwách / Krolestwách przelátywa; Falcia też álbo *związek* ták świátłość z domem Rákuskim wiaże / że zadna potęga węzłá tego nierozwiąże. Wznieś Polsko y Litwo oczy ktey świątłości / á prowadź ie po wßytkiey Europie / vyrzyß / iák cie rozlicznych Monarchow iásności / iedną twoią KONSTANCYA vczestniczką vczyniłá. Co rozumieß / iák wielka iest iásność Domu Rakuskiego / Domu Cesarskiego! tey ćie Náiáśnießa KONSTANCYA iásności Polaku vczestnikiem vczyniłá: iák wielka iest iásność Krola Hißpańskiego! tey ćie iásności Polaku Náiáśnieyßa KONSTANCYA vczestnikiem vczyniłá iák wielka iest iásność Krolá Węgierskiego y Czeskiego! tey ćie iásności Polaku Náiáśnieyßa KONSTANCYA vczestnikiem: vczyniła: iák wielka iest iásność Xięstwa Florenskiego / Tyrolskiego! tey ćie Polaku iasności Náiáśnieyßa KONSTANCYA vczestnikiem vczyniłá: iák wielka iest iásność Korony Fráncuskiey Krolowey! tey ćie iásności Náiáśnieyßa KONSTANCYA Polaku vczestnikiem vczyniłá; bo z temi wßytkiemi Panymi krwią spoiona byłá. Kiedym śie nie raz zamyślał o tey Domu Rakuskiego y obfitości y szczęśliwości / że Náiáśnieyßemi Corámi wiele Krolestw y Państw ták dawno zá-

Parad: in Symb. Her:

pomágał

po mágał przez rożne małżeństwá; przychodźiło mi ná pá- 143
mięć / rownáć go z Krolem Wofáleńskim / ktory raz wrok / *Osorius*
w sposob náßey kolendy / po dworách Xiążęcych swiece zá-
palone swym Krolewskim ogniem / przez posły rozsyłał / á-
by ie swa świátłośćia poniekad oświecał; od Xiążąt záś pod-
dáni ogień brali / czym śie iáśności Krolewskiey vczestniká-
mi stáwáli. Białagłowe mądra Duch S. do pochodni iá-
śney stosuie. Mulier prudens lucerna splendens in can- *Eccl. 20.*
delabro sancto. *Białagłowá mądra, pochodnia iáśna ná*
lichtarzu świętym. Owoż kiedy ták wiele Naiáśnieyßych
tor familia Arcyxiążęca Rákuska / rozmáitym ná świecie
Krolom y Xiążętom w Małżeństwo oddáłá / á co innego
czyni / iedno świece iáśne rozsyła / z ktorych świátło pewnie
y ná poddáne spływa. Wiec ieśli ktore Páństwo álbo Kro-
lestwo zá te vczynność Domowi Naiáśnieyßemu Rakuskie-
mu powinne / tedyć Krolestwo náße Polskie napowinniey-
ße / y do wdzięczności náobowiązańße; bośmy dwie Krolo-
we / iedne po drugiey / z tego Domu mieli / Naiáśnieyßą
ANNę y Naiáśnieyßą KONSTANCYą / dwie świece Na-
iáśnieyße. Kiedy pierwßa nam zgáśła / taż Naiáśnieyßa
Familia druga wnágrodę oney ßkody záświecíłá / y na lich-
tarzu Thronu náßego postáwiłá. Awá śie nam poddánym
iáśności Rakuskiey / przez vczestnictwo sowićie dostáło. O-
woż iuż y tá druga świecá ocżom náßym zgáśłá / co zá dziw / *Co oczy*
że Oculi nostri contenebrati sunt. *Oczy śię naße zácmiły.* *vtráciły.*

Jest Krolestwo náße podobne onemu kámieniu dro- *Lycophron.*
giemu / ktory naturáliśtowie Sylenitem nazywáią / ten
księżycá ná sobie iákieś wyobrażenie nośi / iákoż y z księżycem
tákę sympátyą ma / że áspektem swym / áspekt księżycá wy-
ráża. W pełni księżyc / y kámień zupełna świátłość vkázuie /
vmnieyßa śie w świátłości księżyc / y on śie w tey świá-
tłości nábytey vmnieyßa / trácí wßytkę ná schodźie świá-
tłość księżyc / trácí y on nabytą wßytkę świátłość / lu-
bo własną z natury przyzwoitą zátrzymywa. Ták ći y

Oyczyzná náßá / lubo śie záwße przy ſwey domowey świá-
tłośći oſtáwa; cudzoźiemſka iednák / y nabyta iáſność vtrá-
citá / kiedy Krolowa Jey Mość poſtrádała / ktorey iáſno-
śćia iáśniáła. Ale co mowie vtrácita iáſność Oyczyzná
náßá Domu Rakuſkiego? poprawie śie w tey mierze Thrze-
ścianie / nie vtrácita; bo nam naiáśnieyße ſwoie potom-
ſtwo / w ktorym tá wßytká iáſność zoſtałá / po ſobie zoſtá-
wita. Maß śie z tey miáry z czego Oyczyzno ćießyć / żeć
zgołá wßytká świátłość nie zgáſłá: wßákże przećie ſłußnie
Oculi noſtri contenebrati ſunt: *Oczy śię náſze zácmiły*,
Że nam świátłość oſoby tey zgáſłá / że nam iuż wiecey świe-
co ná lichtarzu nie świećiß. Każe nam oczy na te nießcze-
ſna Eclypsim záćimiáć / owßem łzámi zálewáć Duch S.
Eccl. 22. Super mortuum plora, quia defecit lux eius: *Nád v-
marłym płácz, abowiem vſtáłá świátłość iego.* Wyſtáwi-
łem wam dotad twarz Rzeczypoſpolitey náßey / mowiąc o
niey ogołem; iuß teraz do wßelkich ſtanow zoſobná
przyſtępuymy. á co ieſt zá pozor káżdego?
obaczmy pod Allegoria ſłow
Threnu przedśie-
wźietego.

ZA-

ZAŁOBA

Krolá Jego Mości Páná náßego Miłośćiwego.

Mæstum factum eſt in dolore cor noſtrum.

Zſtáło śie ſmetne ſerce náße.

Lumáczac Dániel Prorok Nábuchodonozorowi Krolowi Bábilońſkiemu miſterne ono widzenie Bálwaná iednego z rozmáitych kruſcow złożonego / názwał ſamego Krolá głowa złota: Tu es Rex caput aureum: *Tyś ieſt Krolu głowa złota.* y ſłuſznie; bo miał wzglad *Dan. 2.* ná zwierzchność / ktora przodkuie Krol miedzy poddánemi / iáko głowá przodkuie miedzy członkámi / á złoto miedzy kruſcámi: Surper omnia præcellit Rex, & dominatur eorum, & omne, quodcunq; dixerit illis, faciunt: *Krol wſzytko przenyżßa, panuie nád nimi, y wſzytko cokolwiek im rozkaże, czynią.* Miał wzglad y na roſtropność / ktora káżdy Krol krolestwo ſwoie ſprawuie: iakoż y Krol Pan náß Miłośćiwy *ZYGMVNT III.* známienita mądrośćia iuż lat pięć nád czterdzieści narodowi naßemu pánuie / y zdarz Boże / áby iák nádłużey pánował: głowá prawie złota / bo y w chwalebnych rádach ſwoich wyborna / y Rzeczypoſpolitey pożyteczna. Wßákże iednák Epirotowie / náinße Krolá własności maiąc wzglad / zá Hieroglifik Krolom ſwoim *Balleſt.* ſerce koronowane wyſtáwiáli / z tymi ſłowy: Et viget, & vigebit. *y ięđrnieie, y ięđrnieć będźie.* Ma Krol wielkie z ſercem podobieńſtwo. Krol ieſt ſercem R. P.

Poſtáwiłá ſerce nátura wpośrzodku ćiáłá. Krol ſtołeczne ſwe miáſto ma wpośrzodku Kroleſtwá. Pierwſza przyczyna.

Effroná Krolá mießkánie? wpośrzodku: Ephron habitabat in medio filiorum Heth. *Ephron mießkał wpośrzodku ſynow Hethowych.* Gdźie Dawidá Krolá mießkánie? wpośrzodku: Seruus meus Dauid Princeps in medio eorum. *Sługá moy Dawid Kśiążęćiem wpośrzodku ich.* A to dla prędkiey / pilney / y wßytkim rownie gotowey opátrznośći / y pomocy.

Gen. 23.

Ezech. 24.

Druga przyczyná.

Serce wßytkim ćiáłá członkom prouiántuie / y návoz krwie przez wßelkie żyły czyniąc iák przez vlice / wßytko ćiało pokármem ożywia: Ták ći Verus Princeps (mawiał Architas Pytagoreyczyk) magnà cum dignitate & bonitate præeſt, magnifica bonorum munera exhibet, victus abundantis, omnimodæ ſalutis & vitæ tranquillitatis auctor eſt. *Prawdziwy Pan z wielką godnośćią y dobrocią rozkázuie, wielmożne z dobr ſwoich dáry oddáie, żywnośći obfitey, wßelkiego zdrowia y żywotá pokoiu ſprawcą ieſt.* Ták ow czas Krol członki Rzeczypoſpolitey pokármem posila / kiedy tego z poddánych Woytowſtwem tego / Ciwuńſtwem tego / Tenutą / tego Oeconomia: tego Staroſtwem / tego intratnym dignitarſtwem obdárza. Ba to nieiákie żywiące wodki / ktoremi kogo ten pospolity Medyk (w Zydowſkim ſłowo Ráphá Krolá oraz y lekarzá známionuie) zákrápia / temu żywota przedłuża; gdyż ták doſtawßy iákiey intraty / z Dawidem záśpiewa: Dextera Domini exaltauit me, non moriar, ſed viuam, & narrabo opera Domini. *Práwicá Páńská wywyższyłá mię, nie vmrę, ale żyć będę, y będę opowiadał dźiełá Páńskie.*

Pſal. 117.

Trzećia przyczyná.

Serce naturá żebrámi iák murámi kośćianemi opárłámiá: á v nas co czynią ſtany Senatorſkie / Rycerſkie / Poſpolite / kiedy áſſiſtentia ſwoią gromádną Thron Maieſtatu otaczáią: kiedy reſidentie ſwoie przy boku Páńſkim odprawuią / iedno murem iákimśi żywym ſtolicę Krolewſką obwodzą. Nágáne dáwano Ageſilauſowi / że murem miáſtá Spártáńſkiego nie obtáczano / ani fortecami bram wárowano /

Plutarch.

rowano / on skázawszy ná Senatory / Hetmany / Pułkowniki / Rotmistrze / rzekł: Horum pectora sunt meæ optima Reipub: mænia: *tych Pierśi są nalepszymy Rzeczyspolitey mey parkanámi.* I my w tey mierze dank mamy / że śie dobrymi mężami iák nalepszymi murámi szczyćimy. W czym samego zwyćiężamy Izráelskiego Krolá Sálomoná. Sálomonowego Thronu strzegło lewkow dwánaśćie ze złotá lánych. V nas strzega Páńskiego Thronu żywi Lwi / waleczni / y nieprzyiaćiołom strászni Hetmani. 3. *Reg.* 10

Serce náwet námnieyszey obrázy nie tylko przez száble ábo miecze / ále áni przez igłę / álbo szpilkę nie znośi. Przetoż Sálomon każe ie mieć we wszelákiey ochronnośći: Omni custodiâ serua cor tuum, nam ab ipso vita procedit: *Wszelaka straża strzeż sercá twego, bo z niego żywot pochodźi.* Tákći y Krolom od nas powinna iest wszelka ochrona / nie tylko od żelázá (czego strzeż Boże) ále y od słowá / y od myśli iakiey przećiw godnośći iego: In cogitatione tua (mowi Mędrzec) Regi ne detrahas: *W myśli twoiey nie vwłáczay Krolowi.* Bo lubo on myśli twoiey nie widźi / Bog iednák widźi / ktory Krolem sam naywyższym będąc / osobliwą ma nád honorē krolewskim straż / y opiekę. Maximilian Cesarz pierwszy Rzymski / Arcyxiąże Burgundyskie / miał Emblema tákie: Serce ludźkie bobkowemi liśćiami obśćielone / z napisem; In manu Dei est. *W ręku Bożych iest.* Piękny Konterfet Krolewskiey ochronnośći. Ná liśćie bobkowe nie tylko pioruny nie biią / ále ani máłe robaczki / ani námnieysze mole nie náćieráią. przetoż też wźielonośći śię swey iednákiey záwsze záchowuią. Taż y Krolom vczćiwość od poddanych powinna: áby śię nikt na nie y namnieyszym słoweczkiem nie porywał / żeby śię na tym sercu owe słowá Epirotańskie spełniły: Et viget, & vigebit: *I kwitnie, y kwitnąć będźie.* Czemu? bo in manu Dei est / *W ręku Bożych iest.* Wielkaby śmiałość do ręku śię Bożych wspinać / y tam sercu rany iakie zadawáć. Sámá śmierć / lubo śmiáła / ná

Czwarta przyczyná.

Prou. 4.

Eccl. 10.

ła / ná duſze śię wreku Bożych będace nie porywa: Juſto-
Sap. 3. rum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget eos tor-
mentum mortis; *Duſze ſprawiedliwych ſą w ręce Bożey, á
nietknie ich męka śmierći.* Pomnoż w nas Pánie JEzu ku
Krolom Panom náſzym wſzelką vczćiwość. Szczyćił śię
v nas kiedyś Krol Pan *ZYGMVNT* pierwſzy / wielką v
ſwoich poddanych bezpiecznośćią / znamienitą Maieſtatu
ſwego ochronnośćią / miedzy innemi Krolami ták / iáko kie-
dyś Eberhardus Xiąże Wyrtemberſkie miedzy drugiemi
Xiążęty; ábowiem kiedy rożni. Xiążętá rożne ſwych ná-
rodow prærogatiwy / ozdoby / y pożytki ſwe wynośili / Xią-
Salomon à Carlano. że Sáſkie zálecał Kruſcownie ſwego Páńſtwá / Xiąże Bá-
wárſkie ſwoie miáſtá / Palatinus Rheni żyzny vrodzay zbo-
ża / y winá. Zopytány też Eberhárdus / z czego by śię ná-
więcey w Xięſtwie ſwoim ſzczyćił? odpowiedźiał: Nihil eſt,
quod prædicem, ſed vnum hoc ſcio, me in ſinu cuiuslibet ſubditi mei ſub dio in vtramq; aurem dormire poſſe:
*Ia nie mam śię z czego chwalić, iedno z tego, że mogę, ná káż-
dego poddánego ſwego łonie bezpiecznie śię y ná podworzu wy-
ſpáć.* Tym że śię też kiedyś / iákom rzekł / Krol Polſki mie-
dzy innemi Krolmi ſczyćił / że ná kożdego poddánego łonie
mogł śię ſmáczno y bezpiecznie wyſpáć. Aleć nieſtetyſz one
ſwowolne kupy / one buntowne gromady / one ſzalone práwie
y wśćiekłe / ſámym przezwiſkiem y Bogu y ludźiom brzydkie
rokoſze / że czegoś gorſzego nie wſpomnię / iuż powolność ná-
ſzę ku Pánu wpodeyzrzenie ludźiom podáły / y przymowki
ták częſte przećiw maieſtatowi świątobliwemu / ono Elogi-
um z konceptu narodow wſzytkich zbiły. Oyczyzno miła rá-
dá śię ty zá obcemi ſtroiami y obyczaymi vnośiſz / kładęć y
Roſin. obcy ſtroy / y obcy obyczay na oczy. Szláchtá Rzymſka
kiedyś miáſto naydrozſzego kleynotu / ſerce złote ná pierśiách
ſwych nośiłá / na ktorym przodkow y zacnych Rzeczypoſpo-
litey Regimentarzow były twarzy konterfetowane. Chwyć
śię ty ſtroiu tego / noś ſerce ſwoie / Krolá y Paná ſwego ieśli
nie

nie w piersiách / przynamniey ná piersiách / powazay Maiestat / afektem iák nayściśley do siebie przyćiskay. To stroy. Owoż obyczay: Karolus Friderikus Xiaże Kliweńskie y Juliáceńskie przy Herbie swym Xiążęcym / kázał też sobie drugi taki wyrysować: Targa / ná ktorey były sercá ludzkie zágęszczone z napisem Włoskim: Beniuolentia bonissima guardia: *życzliwość iest naylepsza straż.* Chwyć śie ty obyczaiu tego / rysuy Polaku przy Orle swoim / rysuy Litwinie przy Pogoni swoiey táka targa / ktoraby wszytkich poddánych serca obiełá / y Panu zniewoliła: Wierz mi / żeby sie zá tą targą y maiestat Krolewski / y Oyczyzna twoiá w cale y bespiecznie od wszelkich nieprzyiaćioł osiedziáłá. Cieszyło by śie ćiáło Rzeczypospolitey nászey dobrym y cálym zdrowiem / gdyby serce swe opatrowało takim orężem. *Salomon à Carlano.*

To serce nasze Krol Pan náss Miłośćiwy teraz ćieszkim y nie vtulonym żalem bárzo boleie. Mæstum factum est in dolore cor nostrum. *Stáło śię smętne w żalu serce nászе.* Czemu? bo śie temu sercu wszytko iuż opák dźieie. Było to serce nie dawno w poyśrzodku: Z iedney strony Vxor sicut vitis abundans in lateribus domus. *Zoná iáko winna máćicá płodna w kaćiech domu:* Z drugiey strony Filii sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ: *Synowie iáko latorosłki oliwne około stołu.* A teraz co? po iedney stronie potomstwá gromádá: po drugiey iuż Małżonki niemáss / do wypiástowania spolnych kleynotow pomocniczki / niemáss nie rozdzielney żywotá towárzyszki / niemass stárośći podpory. Należało y należy temu sercu członki inne ożywiác y tuczyć. teraz samo vtraćiło Sistolen y Diástolen / to iest / respirátia / y wytchnienie swoie. Boleie to serce teraz. *Psal. 127.* Przyczyny tey boleści.

Kedy my cytamy: Gratia super gratiam mulier casta & pudorata, tám Mieaster czyta; Respiratio viri mulier casta & pudorata: *Wytchnienie męża iest białagłowá czysta y sromieżliwa.* Vtraćiło ktemu sytość swoie: Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit: *Wdźięczność żony pilney* *Eccl. 26.* *Eccl. 26.*

vćieszy mężá swego, y wytuczy kości iego. Sercu temu należy vßánowanie/straż y wßelka ochroná: á ktoż wiecey stszegł zdrowia Krolá Jego Mości? kto nábárźiey ßánować vmiał nád te/ ktora nie mowie rownie z swoim/ ále wyżey zdrowie iego nád swe kładła/ y z iednego dniá radá by mu była dźieśieć vczyniłá: Mulieris bonæ beatus vir, nam numerus dierum illius conduplicabitur. *Nieviasty dobrey błogosłáwiony mąż: bo liczbá lat iego dwoiáka.* I możeż to serce ná sobie przewieść/ áby po takiey szkodźie/ y dogody swey vtráćie nie bolało/ nie truchlało? Przepędźił Abraham z Sarą żoną swoią lat coś nád sto; á przećie kiedy vmárłá w mieśćie Arbee/ Venit Abraham vt plangeret & fleret eam, *Przyszedł Abráham áby żałowały płákał iey.* Krol Jego Mość Pan náß z Nałáśnieyßą Małżonką swoią lat spełná trzydźieści nie mießkał; co zá dźiw że *Plangit & deflet eam*, Mœstum est cor nostrum. *Smutne iest serce náße.* Czemu? A czemu synogarlicá po towárzyßu teskni? á ták teskni/ że ná żadney źieloney gałęzce nie vśiadźie. Czemu ielen po łáni w głębokiey puśczy labirynt záśiedßy leży/ śchnie/ y ná słońce śie przez dni kilká nie vkaże? Do ieleniá y łánicy stadło małżeńskie pismo świete stosuie: cerua charissima & gratissimus hinnulus, vbera eius inebrient te, & in amore eius delectare iugiter; *łani namilßa y ieloneк nawdźięczniey ßy, piersi iey niech ćię vpaiaią, á w miłości iey kochay śię vstawiczńie.* Czemu palmowe drzewo po wyćieciu drugiego/ przy ktorym rosło/ vsycha/ y z liśćiá obnázone bywa? Dowćipni Egypćianie stadła małżeńskiego dáwáli konterfet dwie pálmy wedle śiebie rostące/ y iákoby ná śie patrzące. Była iedna Pálmá w Brunduziey/ druga w Edrunćiey: pierwßa ták długo była niepłodna/ áż drugá podrosłá; że śie z dáleká vyrzrzały/ vprzywitały gałęźiami. Dla czego też gospodarze Pálmy tak pielęgnią/ áby na śie patrzały/ á ieśli można/ gałęźiami dotykały. Pámiętáią też y sámi/ że kiedy śie Krol Pan náß dźiśieyßy/ dla przyiaźni

w dom

Prou. 5.

Pierius.

w dom Rákuſki myſlámi y rádámi zápuſczał / bito w mińcy złote Portugały / na ktorych ryſowano dwie pálmy nad rzeką ſtoiące: Nápis / Amor diſtátia iungit: *miłość rzeczy odległe łaczy*. Aliści dźiś / ó nieſzczeſna odmiáno / pálmá od pálmy odćięta! Ryſować by teraz pálme iedne ſtoiaca / á poniekad wiednieiaca / druga leżaca: Położyć by tám inſzy nápiś / Mors coniuncta ſeiungit, *śmierć rzeczy złączone rozłącza*, á okrzyknąć ćie niezbędna ſmierći onym płáczliwym ſtrádnego Agága / wſzytko co miał przytomnego y miłego / opuſczaiącego / głoſem; Siccine ſeparas amara mors, *y tákże oddźielaſs gorzka śmierći*. Oddźielaſs Naiáſnieyſza małżonke od Naiáſnieyſzego małżonká: Krolowa od kroleſtwá / Rodźićielke od Potomſtwá. Pod támtenże cżás vdáwániaśie Krola Jego Mośći w dom Arcyxiężny Rakuſkiey / o Naiaſnieyſza málżonke / wyſłało było takie drugie Symbolum Herb domu Rákuſkiego. Orzeł czy ieden dwie głowie maiący; czy dwá / z ktorych ieden w drugiego wroſł / tylko śie głowámi od śiebie dźielace? Ná dwuch głowach dwie koroníe / á ktemu Herb Polſki Orzeł o iedney głowie / korone też ſwoie máiący: Napis / Poſt animos ſociaſſe iuuabit: *Potym śię y ſercá ztowárzyſſa*. Bodayże było długo ná ten towarzyſki dwuch ſerc związek pátrzyć; boday śie byli nierozdźielnie ći Orli zſoba ſiednoczyli; ále nieſzczeſná śmierć zawiſnym śierzpem ſwym związek ſerc máłżeńſkich roſćiełá / Orły zgromádzone rozpłoſzyłá! Słyſzałem o ſtárożytnym Xiążat Lotháringiey Konterfećie: trzech ptakow lecących iedna ſtrzała rázonych / y nawylot przeſzytych / nápis: Dederit nè viam casuſue Deuſuè: *Podáłli drogę lubo trefunek, lubo Bog*. Dokázał tey ſztuki Godefredus Bullonæus pod on cżás / ktorego Chrześćiánie Hieruſalem byli oblegli: w ktorey expedicyey on był wodzem / á doſtawſzy miáſta pierwſzym Krolem. Nie radbym rownał nieſzcześćie do ſzcześćiá; átoli widzę / że iedná potężna bohatirká śmierć / iedna ſtrzała w kilku Or-

Salomon à Carlan.

1. Reg. 5.

Salomon à Carlano.

Parad in ſymb. Hero

Náiáśnieyszego Páństwá Rákuskiego/ y Krolestwá Polskiego vgodźiłá! O nie litośćiwá/ lubo dowćipna/ w tym nieszczęsnym rázie Amázonko/ ktoż śie godnie vskarży ná nieubłágáne okrućieństwo twoie? iákeś wiele Naiáśnieyszych osob/ Xięstw/ Krolestw/ Naiáśnieyszey KONSTANCYEY śmiertelna ráne zádawszy/ vráźiłá! wszytkeś niemal Europe rozkwiliłá; wszytkim żal/ ták świątobliwey/ komuś krewney y powinney; komuś Pániey.

Lecz tobie Naiáśnieyszy *ZYGMVNCIE III.* Krolu Polski nie tylko żal/ ále nie oszácowana szkodá. Bo tobie ile w tych lećiech nieznośna vtrátá: w ktorey Perdidisti animæ solatium, vitæ subsidium, annorum lactamentum, laboris adiumentum, fortunæ vtriusq; participium; *Vtraćiłeś sercá vćiechę, żywotá pomoc, w lećiech pośiłek, w pracách rátunek, w szczęśćiu y nieszczęśćiu vczęstnictwo.* Radbym ćie w żalu pomiarkował; ále niech ćie pomiarkuie práwo sámo pospolite/ pod ktore y nawiększy Monárchowie/ y naywiększy ich przyiaćiele podpadáia: Statutum est hominibus semel mori. *Padł dekret, áby ludźie raz vmieráli.* Sroga Krolowa iedná/ po wszytkich Krolách/ Krolowych/ y krolestwách proporce swe rośćiaga/ nikt śie by dobrze ná niewinnieyszy Tyráńskiemu regimentu iey nie oprze. Regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt. *Krolowáłá śmierć od Iádámá áż do Moyzeszá, y ná tych też ktorzy nie zgrzeszyli.* Chcac Demokritus Philozoph Dariusza Krola poćieszyc po śmierći też małżonki swey płáczacego/ obiecał mu ia do żywotá przywroćić/ pod iedna tylko konditia: áby mu troyga ludzi imioná dano/ ktorzyby nigdy w żałobie nie chodźili/ nigdy krewnych y przyiacioł śmierći nie płakali. Szukano takich trzech po wszytkim Krolestwie Perskim/ á nie náleziono. Za czym rzekł Philozoph: Vides ô Rex, quàm ineuitabilis sit omnibus fati necessitas, nefas est deflere, quod nefas est deuitare. *Widźisz Miłośćiwy Krolu, iáko niepochybna iest wszytkim*

Sopater ad Amer in Epist:

Co ma Krola Pana w żalu miárkowáć.

1. Natury ludzkiey conditia.

Rom. 5.

Iulian. in epist: ad Amerium.

kim śmierći potrzebá, nie słuſzna płákáć, czego śię nie można vwiárowáć. Jeśli też ty Miłośćiwy Naiaśnieyſzy Krolu oczymá twymi Kroleſtwo ſwoie Polſkie y wielkie Xieſtwo Litewſkie obieżyſz / ledwie kogo znaydźiesz / ktoryby też ná ſwa domowa (acz ći z twoia / żadna śie ſzkodá nie zrowna) przez śmierć vtráte nie płakał. Płácze ktoś Oyca; ktoś Bráta; ktoś Syná; płácze tá y owá przednie zacna familia ze krwie ſwey známienitego młodźiana / z ktorego Oćiec ſtárośći podpory / dom Ozdoby / Rzeczpoſpolita pomocy oczekiwáłá. płácza y inni innych; ále ná te fraſunki wielkie vlżenie: *Communis fati neceſſitas; Poſpolita śmierći potrzeba*, omnes morimur, & ſicut aquæ in terram dilabimur. *wſzyſzcy vmieramy y iáko wody w źiemie śię obrácamy.* Barźiey Miłośćiwy Krolu w żalu vmiarkuie ćie twoia wielka wſpániáłość ánimuſzu / ktora wielkie ſtoſy meżnie nieraz przyieła / ktora odmienne fortuny loſy wrożnych okáziach ſkromnie poniosłá / tá mowie nie dopuſćić wodzow załośći. Prawdać to / że ćieſzko tego / co miło ſercu było / nie żałowáć / pamietam co mowił Euphrantes małżonke vtraćiwſzy. O Philoſophia, præcepta ſunt tua oneroſa, amare, iubes, & ſi quis amiſit, quod amabat, dolere prohibes. *O Philoſophia, iáko vſtáwy twoie ſa ćięszkie, miłowáć káżeſz, á ieśli, kto, co miłował, vtráćił, żáłowáć zákázuieſz.* Wſzákże przewodźi wiecey na Krolách ſercá meżność / niżli ná Philoſophách madrość. Fortuna ſusdeq; verſat omnia Regalis tamen animi potentia ipſius fortunæ ſiſtit rotam. *Fortuna Krolem wſzytko obráca; Ale krolewkiego ánimuſzu moc koło ſamoż fortuny záſtánáwia.* A naybarźiey ſam cie Bog w żalu twoim pomiarkuie / ktory iak Intelligentia Niebem / ták ná ktora ſtrone chce obraca ſercem Krolewſkim; niechći ten litośćiwy Pan ſmutek mnogiemi y rozlicznemi nagrádza poćiechámi / niech ći dni ná pomoc y ſprawowanie kroleſtwa przymnáżá. o co my rece wznoſzac / nieprzebránego maieſtatu twego Boże proſimy. Domine

2. *Reg.* 14

2. Wſpaniáłość animuſzu Krolewskiego.

Stobeus er 27. *de triſtit.*

Laur. Iuſt.

2? Opatrzność Boska.

in virtute tua lætabitur Rex, & salutare tuum exultabit
Psal. 20. vehementer &c. Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum & in seculum seculi. &c. Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo, quoniam Rex sperat in Domino, & in misericordia eius non commouebitur. *Pánie w mocy twoiey rozweseli śię Krol, à w zbáwieniu twoim rozraduie śię wielce &c. Zywotá prosił v ćiebie, y dałeś mu przedłużenie dni ná wieki, yná wieki wiekow &c. Rozweseliś go wrádości twarzá twoia: Bo Krol nádźieię ma w Panu, á w miłośierdźiu naywyzszego nie będźie poruszony.* Dies super dies Regis adiicies, annos eius in
Psal. 60. diem generationis & generationis. *Dni ná dni krolewskie przyczyniś: latá iego aż do dniá národu y národu. Fiat fiat.*

Biblioteka O. O. BACHMIŃSKICH

ZAŁOBA

Naiáśnieyszego Krolewskiego Potomstwá

Jáśnie Wielmożnego Senatu / Szlácheckiego Kolá / y Pospolitego ślowieká.

Contenebrati sunt oculi nostri.

Záćmiły śie oczy náße.

Cożia przez oczy Rzeczypospolitey náßey mam rozumieć iedno ciebie Naiáśnieyße Krolewskie Potóstwo/ Was Naiaśnieyßy Krolewicowie/ Ciebie Naiáśnieyßa Krolewno. Tak kiedys Tobiaßowa żoná synà swego w daleki Kray odeßłego Tobiaßá młodego názywałá. Vt quid te miſimus peregrinari fili mi lumen oculorum noſtrorum. *Ná cożesmy cię w dáleka krainę puścili synu miły, świátło oczu naßych.* Jeśli Oyczyzná náßa ieſt miſternym z wielu członkow złożony Ciałem: co ſa oczy w ciele/ toście wy ſa w naßey Oyczyźnie. Niemáß nic nad oko w ciele ludzkim ślicznieyßego: nie ma też nic nad was oyczyzná náßa koßtownieyßego. Kiedy do Korneliey Grácchow Rodźicielki/ zacna białagłowáz Kampaniey w gośćine przyiáchała/ popiſowáłá śie przed nia złotem/ śrebrem/ drogiemi kámieńmi/ zacnym/ y koßtownym noßeniem/ á proßiłá aby iey też wżáiem swe kleynoty Kornelia vkázałá; a ona tak długo rozmowe z nia o roznych máteriách rozćiagnełá/ aż śie synowie iey z ßkoły zwrocili/ y ſkázawßy na nie/ rzekłá: En habes lautam ſuppellectilem meam, omnia ornamenta, theſauros, ac delicias: *Oto maß doſtatni ſprzęt moy, wßytkie ozdoby, skárby y rokoßy moie.* Temi śie wiaśnie ſkarbámi/ temi kleynotami Rzeczpoſpolita náßa popiſuie: Toba Naiaśnieyße krolewſkie Potomſtwo. Jeśli Oyczyzná náßá ieſt Orlica/ wyśćie ozemátey Orlicy/ ktore. Ex inacceſſis rupibus contemplantur eſcam. *Wy zdaleká patrzyćie ná swoy pokarm/ ná Biſkupſtwá/ Xieſtwá/ Páńſtwá/ y cáłe Kroleſtwá/ ktore wam práwicá niebieſka zgotowáłá: bościę wy oney Mátki Potomſtwo/ o ktorey ſnać/ rzekł Prorok:* Mater tua quaſi vinea in ſanguine tuo ſuper aquam plantata eſt, & fructus & frondes eius creuerunt ex aquis multis, & facta ſunt ei virgæ ſolidæ in ſceptra dominantium, & exaltata eſt ſtatura eius inter frondes, & vidit altitudinem ſuam in multitudine palmitum ſuorum. *Matká twoia iáko winnicá we krwi*

Tob: 10.

Krolowskie potomſtwo oczy R. P.

Czemu?

Nicol. Vernulæus in prat. orat:

Iob. 39.

Ezech. 19.

twoiey przy wodźie násádzoná, Owoce iey y gałęźie iey vrosły od wod mnogich, y były w niey laski mocne ná ſceptry panuiacych, y podniosł ſię wzroſt iey miedzy gałęźiami, y obaczyłá wyſokość ſwa wmnoſtwie latorośli ſwych. Jeśli Oyczyzna náßá może śie iákim nazwáć źiemſkim niebem / wyśćie gwiazdy álbo oczy niebá náßego / ktoremi nas ná niſkośći położonych ſpoyzrzeniem vweſelaćie/iáſnościa / ciepłem zagrzewaćie / influentiami vbłogoſławiaćie / obrotámi obyczáiow y poſtępkow wáßych w wielką nadźieię o ſobie podnośćie.

Zaćmiły ſię te oczy.

Teraz lepák / ô iák wielka ná tych oczách odmiáná! Contenebrati ſunt oculi noſtri. *Záćmiły ſię oczy náſſe!* Chmura nam iákaś á bárzo ćiemna zápádły / widźiemy te oczy obfitemi łzámi zálane/ ſłyßemy głoſy ſierotom zwyczáyne: Mater noſtra abiit, & quando reuertetur? *Matká náßa odeßła, á kiedy ſię wroći?* Słyßemy threny y lámenty żałoſne: Pupilli facti ſumus abſq; matre: *Sierotami zoſtáliſmy bez mátki.* Kiedy z iedney ſtrony doſtoynośc ich krolewſka / á z drugiey nießczęśćie ich zá poſtrádániem Krolowey Jey Mośći Pániey náßey / Mátki ſwoiey / vpatruie niewiem iako te oczy náße názowie / czy Naiáśnieyßemi? czy naćiemnieyßemi? Genes. 35. Szedł Patryárcha Jakob do Bethel / áby tám Oltarz zbudował / na ktorymby ofiárę Panu Bogu oddał; tym czáſem mu Rachel ſyná powiłá: Kiedy dźiećie mianować przyßło / názwáłá go Benoni / to ieſt filium doloris, *ſynem boleści*: Oćiec lepák nazwał go Beniámin / to ieſt filium dexteræ *ſynem prawice* Teraz mnie trudno oſadźić iákie wam dáć imie; czy nazwáć was Benonami? czy Beniaminami? Bo patrząc ná opátrzność Boſka nád námi, ná krolewſkie vrodzenie wáße / ná kwitnące prawie látá wáße / rzekę/ześćie Beniaminámi: ále z drugiey ſtrony patrząc ná takie/ w ktorym was widzę / ośierocenie / muße żałoſne mowić / ześćie Benonami Patrząc ná ßczęśćie Krola Páná naßego á Oyca wáßego / tak ßczęśliwie za łá-

ſką

ſka Boża w tym kroleſtwie iuż niemal pod lat pięćdźieśiąt pánuiącego; rzekę / żeśćie Beniaminami: ále z drugiey ſtrony patrząc ná tak cięſzką ránę / ktora zrániłá ſerce wáſze / rzekę / żeśćie Benonámi. Patrząc nákoniec ná tak ſzczęśliwe y ták bliſko krwią z Krolmi / Monárchámi / z Pány Chrześćiáńſkiemi / y z ſámym Naiáśnieſzym Ceſarzem Chrześćiáńſkim z powinowácenie waſze / winſzowáć wam ſzczęśćia tego muſzę / y mowić / żeśćie Beniaminami / ſynowie prawice: patrząc zaś ná to nieſpodźiáne Naiáśnieyſzey Krolowey Paniey y Mátki wáſzey od wáś odbieżenie / mowić żałośćią muſzę / żeśćie filii doloris. *Synowie boleśći.* Benonámi. O názwiſko nic / Rzecz ſámá nie wypowiedźiánie żałoſna. W táiemnych Boſkich rádach, y poſtępkách nie lza ſtworzeniu ſzperáć / ánt ich dwornie roſtrząſáć áwá przećię / ieśliby śię godźiło z kilka ſłow ozwáć / ozwałbym śię zá wámi Naiáśnieyſzy Krolewicowie / á przytoczyłbym ſtátut / ktory Bog przez Moyzeſzá Izraelſkiemu ludu podáć raczył. Si ambulans per viam in arbore vel in terra nidum auis inueneris, & matrem pullis vel ouis deſuper incubantem, non tenebis eam, ſed abire patieris, vt bene ſit tibi & longo viuas tempore. *Ieśli idąc drogą ná drzewie álbo ná źiemi gniazdo ptaſze naydźieſz, y mátkę ná ptaſzętách álbo iáycách ſiedzącą, niebędźieſz iey brał, ále wolną puśćiſz, ábyć dobrze było, ábyś długo wiecznie żył.* Táki ieś Boże záżywał nad kurczęty ptaſzemi dyſzkretii / żeś od nich mátki odbieráć nie dopuſzczał / á nad Naiáśnieyſzym Krolewſkim Potomſtwem tegoś nie zażył báczeniá / ábyś mu Rodźićielki nie odbierał / áżby go dochowałá doſkonale w boiáźni twoiey / w cnotách wſzelkich wyćwiczyłá / ná ſtany / ktoreś im naznaczył / obroćiłá. Odebrałeś / odłączyłeś / ná inſzy świát przenioſłeś / Coż zá dźiw / że Contenebrati ſunt oculi noſtri. *Zácmiły śię oczy náſze?*

Deut. 22.

Nieſczęśćie Krolewny Ieymośći.

Ciebie mi nawięcey żal Naiáśnieyſza Anno Kathárzyno Krolewno Polſka / ktoraś byłá / Vnica matris ſuæ, & ele-

& electa genitricis suæ. *Iedyna mátki swoiey y wybrana*
Thren. 2. *Rodźicielki swoiey.* Ciebie ráno y nie podług czasu mátká odbiegłá / Cui comparabo te, vel cui assimilabo te Filia Jerusalem: cui exæquabo & consolabor te Virgo filia Sion? Magna est enim velut mare contritio tua, quis medebitur tibi? *Komu ćię przypodobã Corko Ierosolimska, ábo z kim porownam, ábo iáko cię poćieszę Corko Syońska: ábowiem wielka iest iáko morze skrucha twoia, á kto ćię vleczy;* Nie mogę ćię porownáć z oną Sarą corką Raguelową: bo te mátká pospołu z oycem z domu porządnie pocáłowawszy wypráwiłá: Apprehenderunt parentes filiam suam, & osculati
Tob. 10. sunt eam, & dimiserunt eam &c. monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere. *A viawszy rodźicy corkę swą, pocáłowáli ią, y puśćili w drogę, vpominaiąc ią, áby czćiłá swiekry, miłowáłá mężá, rządźiłá czeladź, dom spráwowáłá, á sámá śiebie záchowáłá bez przygány.* Ty iuż szczęśćia tego mieć nie możesz / wypráwy od mátki nie weźmiesz / nápomnienia nie vsłyszysz. Porownam
Pierius. ćię tedy z Valeria Rzymianką / ktorą gdy mátká w młodośći odumárłá / orlicá wychowáłá Pewienem tego / że śię podeymie / á ochotnie podeymie / tego Orlica naszá Polska / ábyć przy opatrznośći Naiáśnieyszego Oycá twego służyłá / áby wiernie / vprzeymie / życzliwie / o dostoieństwie y osobie
Valer: Krolewskiey twoiey obmyślałá. Porownam ćię z Corką
Max: Scypionową / ktorą po Matce ośieroćiáłá / Oćieć do Afriki ná woynę wyieżdżáiąc / wiernośći y vprzeymośći Senatu y wszytkiego ludu Rzymskiego zálećił: á oni ią nie tylko miásto Matki wychowali / ále y miásto Oyca za mąż wydali; tak / że ieden Orator Rzymski dźiwuiąc śię oney ludu
Co ią ćieszyć ma. wszytkiego vprzeymośći / nápisał: Illius qui Pater Patriæ fuit, filiæ Populus Romanus pædagogus fuit: *Onego, ktory Oycem Oyczyzny był, Corki, lud Rzymski dozorcą był.* Vfamy y my Oyczyznie naszey miłey / że śię nie da w tym Rzeczypospolitey

pospolitey żadney vprzedźić / będźie y oná chciáłá ták wielkie y ták znamienite lát kilka dźieśiat przećiwko sobie Krolá y Paná swego Miłośćiwego á Oyca twego Naiáśnieyszego / tákże Naiáś. Mátki twoiey okazánie dobrodźieystwa w tobie koronowáć / y one wdźięcznośćia ku niey / á ku tobie służebna vczynnośćia zápieczętowáć. Gdyż rozumie Oyczyzna nasza / że do niey Bog śierot opiekun dał napomnienie przez Proroká: Amplectere natos istos usq; dum venio, & præstem illis misericordiam; quoniam exuberant fontes mei, & gratia mea non deficiet. *Opiekay śie dźiatkámi temi aż przyidę, y okażę im miłośierdźie; ábowiem wylewaia obfićie źrzodłá moie, y łáská moiá nie vstánie.* Tá niech będźie Naiáśnieysza Krolewno w ták ćieszkim a serdecznym żalu poćiechá twoiá / że luboś Naiáśnieysza Krolowa Matka twoie o potrzebách twoich serdecznie obmyśláiaca vtraćiłá / áfektes iednák lubo służebny / lubo Máćierzyński w sercu wszytkiey korony / y wielkiego Xięstwa Litewskiego / przez to twoie ośierocenie więcey rozniećiłá. Vfay Bogu / że śie y ná tobie spełni obietnicá oná przez vstá Prorockie ogłoszona: Filiæ Regum in honore tuo. *Corki krolewskie we czći twoiey.*

4. Esdr. 2.

Psal. 4.

Drugie oczy R. p. Senatorowie.

KToż mi też zábroni Jáśnie Wielmożni / Wielmożni / Mośćiwi Panowie Senatorowie / was oczymá nazwáć. oyczyzny naszey? Zacharyasz Prorok widział śiedm oczu ná kamieniu pytał śie v Anyoła? Qui sunt oculi isti? *Coli to zá oczy?* odpowiedz vsłyszał: hi sunt oculi, qui discurrunt per vniuersã terrã: *te są oczy, ktore przebiegiwáią wszytkę źiemię.* Wasz ći to własny konterfet / wam należy biegáć po wszytkiey źiemi / wam vpatrowáć niebespieczeństwá / á iákoby ná iákiey vstawicznie być strażnicy / z daleka pogładaiac / co złego y dobrego ná miła oyczyzne przyść może: więc was z łaski Bożey nie śiedm / ale niemal do połtoru set / ták iż kto Polskę nasze bespiecznie

Zach. 3.

Czemu?

 nazwáć

nazwać może: Argum centoculum, y orłá iey przyrownáć do orłá onego Ezechielowego / ktory był pełen oczu antè & retro, *y z przodku y ztyłu.* I winniśmy wszyscy iáko zá inne znamienite dobrodźieystwa / tak y zá to w Oyczyznie nászey Panu Bogu dźiękowáć: Abowiem / Vbi multa consilia, ibi salus; *Gdźie mnoga rádá, tám y zdrowie.*

Ezech. 1.

Prou: 11.

Y te oczy iáko widzę ciemnośćiámi zaszły / Contenebrati sunt oculi nostri: *Zaćmiły śię oczy nasze.* Ile was tu widzę / á przednieyszych widzę / wszytkich smutną żałobą pokrytych widzę: A nie lzać też było inaczey czynić. Krolowa J. M zá żywotá swego nabawiła was iásnośći / słuszna aby po ześćiu swoim nabáwiłá was tey zwierzchney ćiemnośći. Wszák kiedy Xiężyc ná schodźie; gwiazdy blednieią; kiedy szczep drzewa vschnie / to y gałąski więdnieią. Dawid Krol każe wszytkim płákáć / ktorzy iákiez kolwiek dobrodźieystwa od Saula otrzymáli / czemu? Qui vestiebat vos coccino in deliciis, & præbebat ornamenta cultui vestro, *Ktory was przyodźiewáł w kármázyn w roskoszách, ktory dodawał ochędostwá złotego vbiorom wászym.* Spoyzrzy też kożdy po swych stárostwach / kasztelaniách y innych Dignistárstwách / ktore przez przyczynę tey Paniey otrzymał; rozumiem / że ten obfitych łez z oczu swych ćiekących nie będźie mogł zátrzymáć. Sextia sławnego miástá Sextos sławna cora / orłá iednego piástowáłá / pielęgowała / y do słusznych lat z młodośći wychowáłá; orzeł był tego wdźięczen / nie tylko zá żywotá obłowy iey nosząc: ále też po śmierći / kiedy ią podług obyczáiu pogáńskiego palono / w ogień śię vmyślnie wrzucił / y pospołu z mámką y piástunką swoią w wągl y w popioł śię obroćił. Orle koronny / nie Sextiá ćię / ále Naiáśnieysza Krolowá Dobrodźieystwy w przednich członkach twoich Senatorách obdárzała; rozumiem że zá żywotá iey poczuwałeś śię wdźięcznośći: teraz kiedy Pani miłośćiwa przez śmierć vmárłá / y w źiemię śię w proch y w popioł obroćiłá / podług conditiey narodu ludzkiego; wrzuć śię y ty

I te śię oczy teraz zaćmiły.

2. Reg. 1.

Maiol.

znią

znia wespoł wźiemie / rostocz śie w proch y w popioł przez politowánie / y sercá skrußenie.

Trzećie oczy R. P. Szláchtá.

A nie tylko Ich Mość PP. Senatorowie / ále y kożdy Sláchćic / y kożdy Oyczyzny tey obywátel / iest też swym sposobem teyże Oyczyzny okiem. Widźiał Ezechiel nad rzeką Chobár / woz ieden misterny w ktorym nie tylko ćiągnące źwierzętá / ale y po bokách toczące śię kołá oczy miáły. Totum corpus rotarum erat oculis plenum in circuitu ipsorum &c. *Wßytko ćiáło koł było oczu pełne wokręgu ich.* Jáko przez tamten woz podług Euthimiußá rozumieć śię może krolestwo wßelkie práwowierne / pogotowiu y náße Polskie / ná ktorym Bog opatrznośćią swą záśiada / mądrośćią rządźi / á wßechmocnośćią swą tryumphy przez Námiestniki swe Krole odpráwuie. Dominatur excelsus in Regno hominum. *Panuie naywyżßy w Krolestwie ludźkim:* Jáko przez źwierzętá ćiągnące / známionuią śię Senatorowie / ktorzy dobrá pospolitego pilnuiąc y ono promowuiąc / są y ludźmi dla rády obecney. Et Joseph natus est homo Princeps fratrum, firmamentum gentis, stabilimentum populi. *A Ioseph narodźił śię twierdzeniem, ludu vmocnieniem,* Są y Orłámi dla rostropnośći / y opátrznośći. Oculi Aquilæ prospiciunt de longè: *Oczy Orle vpátruią z dáleká.* Są y Lwámi dla wspániałośći y mężnośći. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum. *Lew namocnieyßy z źwierząt, ná żadnego śię potkánie nie vlęknie:* są náwet y wołmi / dla prac / ktore dla otrzymania pożytkow Oyczyzny ponoßą. Dwánaśćie wołow morze miedźiane dźwigáło. Jáko / mowię / woz / Rzecz pospolita / źwierzętá Senatory: tak koła stán ßlachecki y inny pospolity znaczą: wßák y wy sámi w swym ięzyku Szláchtę kołem Rycerskim nazywaćie. Ja życzę áby te náße Rzeczypospolitey kołá były pełne oczu / to iest aby káżdy podług conditiey y wokacyey swoiey vpátrował to / co by też

Ezech. 1.

Dan. 4.

Iob. 19.

Prou. 31.

1. Reg: 10.

Ná co szlácheckie koło ma mieć oko ile ná seymách.

 zniego

żniego ku zdrowiu Rzeczypospolitey pość mogło/ á osobliwie życzę kołu Szláchecckiemu oczu/ áby trzy rzeczy ná Seymách osobliwie vpátrowało/ ná wizerunk tych kół Ezechielowych patrząc.

Jedná: że Ezechielowe kołá pod spráwowániem Bogá/ y iego namiestniká Krolá będące; iednostáyną zgodę z sobą trzymáły/ ták dalece że Aspectus rotarum & opus earum, quasi sit rota in medio rotæ. *Pozor koł y robotá ich byłá, iákoby koło w poyśrzodku kołá.* Piękny by to y v nas pozor/ kiedyby ku lepszemu Rzeczypospolitey/ ieden powiát w drugi sententią swoią wpadał. Chwiała śię kiedyś Lacedemońska Rzeczpospolita/ y gdy śię nárádzáli/ iákoby śię w cale ostali/ Isseus Zophista przypomniał im ieden wierß Homera: scutum hæsit scuto, galea galeæ atq; viro vir, sic state vt stetis. *Tarcza trzymała śię tarczy, przyłbica przyłbice, mąż męża, ták stoycie ábyśćie stáli.* Aia iako Chrześćianom przypomnię wam Páwłá S. naukę. Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si quæ societas spiritus &c. Idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, id ipsum sentientes, nihil per contentionem &c. non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum. *Ieśli iaka pociecha w Chrystuśię, ieśli iáka vćiecha w miłośći, ieśli iákie towarzystwo Duchá, ábyśćie iednoż rozumieli, iednę miłość máiąc. z godni, iednoż trzymáiąc, nic przez swar. &c. nic co swego ku priuaćie vpátruiąc, ále co innych.*

Philostratus in Sophistis.

Philip. 2.

Druga: że Ezechielowe kołá nie tylko z sobą śię zgádzały/ ále y z źwierzętámi. Cum ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea, & cùm eleuarentur animalia de terra, eleuabantur simul & rotæ. *Kiedy źwierzętá chodźiły, chodźiły wespoły koła, kiedy śię źwierzęta wznośiły wznośiłyśię orazy kołá.* Koniecznie też tego trzebá/ áby kołá Szláchecckie z Senatormiśie zgádzały. Lyra (mowi Ciryllus) non suauiter, sonat, nisi chorda

Ezech. 1.

inferior

inferior superiori concinat. *Nie wdźięcznie lutnia gra, ieśli śię stroná niższa z wyższa nie zgadza.* W Puteolach w Campaniey po wielu szczęśliwych woynách y triumphách zbudowáłá byłá Rzeczpospoł: Seruiusowi Ascandremu Hetmánowi páłac wielkim kosztem y misterstwem. Izby rożne/ iedne z drugiey w ktorych ták Obłoczyśćie sklepy łámano/ że co wiedney izbie mowiono/ to się we wszystkich izbách/ przez Echo/ ábo odgłos oddawało. A woż kiedy śię Hetman z Pułkownikami naradzał/ lud woyskowy po izbach innych rozsádzał/ á kiedy deliberatią záwierał głos podnoszac mawiał; *ita decernimus ták stanowimy*, ná tych miast odgłos wszystkich gotowość ná głos Hetmańsky oświádczáł. Imus, *idźiemy.* V nas że nie táka robota izbę Senatorską y Poselską wystáwiono/ rzadko śię te izby słucháią.

Ioan Cosimie.

Trzećia: że w tych Ezechielowych Kołách był iákiś Duch y żywot/ ktory ie gdźie chćiał obrácał. Quocunq; ibat Spiritus, illuc eunte Spiritu & rotæ pariter eleuabantur sequentes eum. *Gdźie śię kolwiek Duch miał, tám y kołáo raz podnośiły śię idac zánim:* Duch nász Stáropolski y Stárolitewski nie tylko iest Duch wolnośći/ ktorym nie raz potrząsáćie/ ále też Duch powolnośći ku Panu/ gorliwey przychylnośći ku práwu/ ktory nam Duch Bernát S. de natura amoris opisał. Rotæ quibus est Spiritus vitæ, semper inclinant in voluntatem Domini perficiendam; nec reuertuntur ad faciendam suam; si iubenter præesse, præsunt in solicitudine; si subesse, subsunt in humillitate: si cóèsse in charitate: si Prælati sunt, sicut patres ad filios: si subiecti, sicut filii ad Patres, si conuenientes, seruos omnium se faciunt. Day śię nam Panie chlubić tákim Duchem Polskim y Litewskim.

Ezech. 1.

Te Oczy Koła Rycerskiego teraz śię záćmiły. Oculi nostri contenebrati sunt. Po śmierći Naiáśnieyszey CONSTANCYEY Krolowey Polskiey Pániey swoiey miłośćiwey. Bo wiedza iáka Pania stráćiły/ stanu swego

Y te śię oczy záćmiły.

Pátronke/ wolnośći swych obronićielke/ potrzeb swych opiekunke. Owi ktorzy bobrow sa wiadomi/ znáć dawaia/ że máia porzadne w swym rodzáiu ná rożne stopnie/ iák Rzeczypospolitey iakiey rozłożenie/ maia miedzy soba regimentárza/ iakoby to krolá/ y przy boku iego towárzymßke/ iáko by to Krolowa: máia Pany/ iakoby to Senatory: maia Szlachte: maia też niektorych do roboty/ to iakoby gmin pospolity. Owoż kiedy álbo Regimentárzá/ álbo towárzyßke iego śmierć vmorzy; Senatorowie przez godźin kilká straz smutna odprawuia/ á Szlachtá ná lad wychodźi z gminem/ y mieyscá kałużystego dostawßy w błocie śie wálaia/ odmiáne przez to żałobna ná śie biorac. O pßczołach też Naturaliśtowie pißa/ że po śmierći Krolowey miodu nie zbieráia/ áni rábiaia/ owßem plastry psuia/ a poniekad iákoby sáme obumieraia. co onich y Chryzostom S. znáć dáwa. A to y nieme zwierzatká czuia co to pozbyć kogo wrodzie swym przodkuia cego. Stanie Szláchecki w tákieyże vtrácie swoiey/ bierz sobie zá wizerunk Bobry/ zdobyway śie ná bárwe żałobna bys smutek swoy po nierowney ßkodźie pokázował. Stanie Mieyscki/ bierz też ty wizerunk żałoby swey od pßczołek. o przelatywániu śie po wesołych łakách/ po wdźięcznowonnych kwiatkách/ teraz nie pomyślay/ miodu roskoßy swoiey do vlá nie przynáßay/ ále śie ná mysli smutnie w mießkaniu smutnym zdobyway. Jákoż mußeć to pochwalić Wilno stołeczne Xięstwá Litewskiego miásto/ żeś po śmierći Pániey swey miłośćiwey affekt ku Maiestatowi pokázało. Szláchetna Ráda Religiey Rzymskiey y Grzeckiey ná żałobe śie doroczna obowiązała/ Muzyki do roku y ná weselách zákázálá/ sady ná Ratußu pod żałobá ścian y stołow odprawuie. Nabożeństwo śie w Kathedralnym Kośćiele zaczęło załomßa y roczyśćie/ przez Jasnie Wielmoż. J M. Xiędzá Abrahama Woyne Biskupa Wileńskiego przy Assistencyey wielu Przednich Jch Mościow PP. Senatorow/ wßytkich Deputatow/ wielu stanu Szlácheckiego ludźi/ y w wielkim

Homil. 11 in Math:

Opis żału Wileńskiego.

mießcza-

mieszczan gminie odpráwowáłá. Miásto we trzy dni po-
tym / w Kośćiele swym farskim / toż nábożeństwo przez Ká-
płány swego Kośćioła prowádźiło: záprośiwszy przy nich
na Załomszą Jego Mośći X. Jerzego Tyszkiewiczá Methoń-
skiego Biskupá / Wilenskiego Suffragáná / przy obecnośći
znowu kilku Senatorow; dobrego szlachty groná / y wszyt-
kich obywátelow swoich w niezmierney gromadźie wyprá-
wiło. Przyłożyła śię y Academia z swą powinną vczynno-
śćią do teyże żałobney vroczystośći / rozwieszonemi po śćiá-
nách Threnami / lametnemi polskim y łáćinskim iezykiem
wierszami płáczliwie mowionemi / także y ozdobnym do ża-
łośći wiodącym krasomowstwem. Poszło potym po wszyt-
kich kośćiołách ták Rzymskich / iáko Græckich nabożeństwo.
Katafalki ácz wszędźie foremne wystawione / wszákże w tych
Kośćiołach ná foremniesze / w Zamkowym / Fárskim / swię-
to Kazimirskim / swięto Troieckim Ruskim. Ná kożdych
Conterfet Krolowey Jeym: Obrázy / Emblemata / y ná-
pisy kształtne: Ná Farskim napis był celny. In humanis
non est CONSTANTIA rebus. Zgoła wszyscy Thre-
nu Jeremiaszowi pomágáli. Contenebrati sunt oculi no-
stri, *zaćmiły śię oczy násze.* Affekt to służebny sprawuie
narodu ku Pámey swoiey / sprawuie przychylność ku Krolo-
wi Jego Mośći Małżonkowi iey smutnemu / á Pánu násze-
mu Miłośćiwemu. O Murzynách piszą że ták Krolá Pá- *Diod: Sicul.*
ná swego we wszytkim nasláduią / iż kiedy Krol dlá bolu gło-
wę wiąże / wszyscy poddáni głowę wiążą / kiedy rękę / ręce /
lubo zdrowi / na bindách noszą / kiedy Krol nachrámuie /
wszyscy náchrámuią. A to ku Panu affekt ná národách
tamtych / y rzeczy poniekąd niesłuszne wymága. Chwalę
ćię też w tey mierze narodźie nász Polski y Litewski / że kiedy
Krol Pan twoy żáłuie / y ty záłuiesz / kiedy żałobę nośi / y ty
swoie szaty świetne odmieniasz w żałobne / poćiech sobie zwy-
czaynych dlá wálnego frásunku vymuiesz. Niechći to będźie
przed obcemi narodami chwalebna / przed Pánem Bogiem

 płatna.

 płatna. pomnażay śie bárźiey á bárźiey w tey ku Pánu w przeymośći / naywyżßego dawce proßąc / áby y Maiestatowi iego / y tobie poćiechy po ſmutku z innych miar obmyślał Day to Chriſte Panie.

Co ieſt przyczyna tey ták powßechney żałoby.

Propter montem Sion, quia diſperiit.

Dla gory Sion / że zginęła.

PErikles wodz Atheńſki vmieráiąc tego ſobie náwiecey winßował / że (iako Plutarch piße) nulli ciuium ſuorum veſtis atræ gerendæ cauſa extitit. *Żadnemu poddánemu żyiąc do żałoby przyczyny nie dał.* Piękne Elogium zá żywotá oſoby ná godnośći poſádzoney: lecz po śmierći rozumiem że wielka przyczyne do żałoby poddánym zádał / kto żyiąc do żałoby nikomu przyczyny nie zádał. Zágzym y nam doſyć przyczyny do żałoby / że vmarłá Maiáśnieyßá CONSTANCYA, ktora żyiąc nikogo nie zatrwożyłá / áni żadney żałoby nie nábáwiła. Pára Patryárchow Moyżeß y Jakob wſpominaiąc śmierć wielkiey oney
Gen: 36. w Iſráelu Herroyny Rácheli / Moyżeß piſmem / do ludu.
Gen: 43. Jakub ſłowem / do ſyná. To prawda żałoſna materya ludowi / á pogotowiu ſynowi. Nie inßa przyczyne do żałoby podáia / iedno te kilka ſłow. Mortua eſt Rachel. *Vmárłá Rachel.* Spodźiewałem śie od obudwu dłużßey Oratiey / w ktoreyby wyſłáwili zacne iey vrodzenie / zálećili religią / ku Małżonkowi powolność / ku przyiáćiołom vprzeymość / ku narodowi żydowſkiemu záſługi / áby ſercá wßytkich do vżalenia wzrußyli. áliśći w krotka pußczaią / niemál para ſłow rzecz wielka odpráwuią. Mortua eſt Rachel. *Vmárła Rachel.*

Odpowiá-

Odpowiáda Titus Broſtenſis: Hoc ad dolorem ſatis, quippe omnem tam populi quam Filii iacturam vnicâ mortis voce, omnem dolendi materiam vnicâ Rachelis mentione conſignarunt. *Na tym doſyć do żałoby, bo wſzytkę ták poſpolitą iák ſynowską vtratę pod iednym słowkiem, śmierći, wſzytkę załośći materyą pod iedną Racheli wzmianką zapieczętowáli.* Y mnie nie trzeba inſzey przyczyny ſzukáć tak powſzedney żałoby. Dość przyczyny. Mortua eſt CONSTATIA. *Vmárła* CONSTANCYA. Nie wiecey? Hoc ad dolorem ſatis. *Ná tym doſyć do żałośći.* bo kiedy CONSTANTIą wſpominam; przypominam owdowiáłemu Krolowi Jego Mośći Małżonkę / o ſieroconemu Krolewſkiemu potóſtwu Naiáśnieyſzą Matkę / krolеſtwu Pania / vtrapionym / vbogim / opiekunkę / wſzyſtkich cnot krolewſkich krotkie zebranie. Ktoby iednák chćiał wyrázniey wiedzieć co vtraćił / y po iákiey ſkodźie tak wálny ſmutek náſtąpił / temu ia z Hieremiaſzem odpowiem: że tą wálna żałobá náſtąpiłá. Propter montem Sion quia diſperiit. *Dla gory Syon iż zginęła.* Ázkolwiek oſoby Krolewſkie rowno z innemi ludźmi z ziemie poſzły. Co ieden Krol pryznawa. Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis hominibus, & ex genere illius qui prior fact° eſt. &c. & nemo ex Regibus habuit aliud initium. *Y iam ći śmiertelny człowiek podobny ludźiom, y rodźaiu ziemskiego, onego, ktory pierwſzy vczyniony ieſt &c. á żaden z Krolow niemiał inſzego początku:* Wſzákże iednák iáko miedzy ziemią ieſt rożnicą / nie tylko owá / że iedna zawiera w łonie ołow / druga miedź / trzecia śrebro / czwarta złoto: ále y tá że iedna ieſt dolina / a druga gora: ták ći miedzy ludźmi rożność zachodźi / nie tylko owá (ieśli co ma do prawdy) ktora vpatrzył Socrates v Platona / że ſáma natura oſobom do regymentu przeznaczonym / przymieſzała złota / ich poradnikom śrebra / ziemiánom y rzemieśnikom miedźi y żelazá; ále naybárdziey tá / że ludźie iedni ſą dolinami / przez poddańſka con-

Tract. in Genes.

Przyczyna ogolna żałoby.

Przyczyna oſobna żałoby.

Sap. 2.

Roznica miedzy ludźmi proſtymy y Panami.

ditia. Mowił Bog kiedyś do Ammonowego plemienia.
Hier: 49. Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua filia delicata. *Czemu śięßczyćiß dolinami* (to iest ludźmi sobie hołduiacemi od Izraelá zabranemi) *vschła dolina twoia corko pießczona.* To iest/ odeydźie od ćiebie lud w niewola zaięty: drudzy sa gorámi przez stanu wysokość. Mowi Bog
Zach: 4. do iednego Xiażećiá. Quid tu mons magne Zorobabel. *Co ty goro wielka Zorobabelu?* Naiáśnieyßá CONSTAN-
Krolowa IM gora Siońska. CYA lubo źiemia byłá; gora iednák; bo y Krolowa/ y Arcyxiężna była. A mamli ia do ktorey gory stosowáć/ bede ia stosowáł do gory Siońskiey w pismie świetym známienićie záleconey/ Gorá Siońska troiáka miedzy innemi gorámi ma zálete.

Pierwßa że śie Thronem y mießkániem Bożym zowie.
Czemu? Sporzadza ieden Magister Capelle Bogu cicha muzykę. Gdźie głosy obraćáć każe? k Sionowi iáko ku iego mießkálnemu pokoiowi. Psallite Domino qui habitat in Sion.
Psal. 9. *Spiewayćie Panu Bogu, ktory mießka w Sionie.* cicha mowie muzykę; bo in pace factus est locus eius, & habitatio eius in Sion. *w pokoiu iest mieysce iego, y mießkánie iego w Sionie.* Rzeczećie: á wßak w Sionie byłá Dáwidowa stolicá? Ha-
2. Reg. 5. bitauit Dauid in arce Sion, & vocauit eam ciuitatem Dauid. *Mießkał Dáwid w zamku Siońskim, y nazwał go miastem Dawidowym.* Jáko śie ta gorá zowie mießkániem Bożym? odpowiadam: Sczęśliwa to gorá/ ktora śie oraz y Thronem Bożym y Thronem krolewskim ßczyći. Szczęśliwa krolewská osoba/ przez ktora/ y w ktorey regimenta Pan Bog swoie wiedźie. Syracides ná vstá krolewskie patrzał: á przez vstá iego ludźkie/ mandaty Boskie brał. Ego
Eccl. 8. os Regis obseruo & præcepta iuramenti Dei. *Ia vst Krolewskich pilnuie, á praw Boskich z vst iego zaśięgam.* Sczęśliwßá lepak gorá osobá krolewska/ ná ktorey Bog przez miłość swoie/ y duchá swego mießka/ o takiey śie mowić może.
Psal. 61. Mons Dei, mons pinguis, mons in quo beneplacitum est

Domino

Domino habitare in eo. *Gora Boża, gorá tłusta, gorá ná ktorey śię mießkáć Pánu vpodobáło.* Psal. 61.

Táka gorá względem swoiey świątobliwośći byłá Naiáśnieyßa Krolowa Páni náßá miłośćiwa. Bo oco śie oná wiecey stáráłá iáko oto/ áby w niey przez łaskę przemießkiwał? Ktoś pátrzył náiey Bogoboyne postępki. powiedz/ co były? iedno spore ná łaskę Boża zarobki: Czy przeßedł mieśiąc ktorego by duße swey ná czas y razy kilka Sákramentami nie posiłáłá? Czy przeßedł tydzień/ ktorego by zysku iákiego znacznego dußy nie przysporzyłá? czy przeßedł dzień ktorego by Offiar Mßey kilku nie słuchała/ y modlitew długich do P. Bogá nie wylewałá? czy przeßła godźiná/ ktoreyby sercá ku niebu nie wznośiła? Wiedziałá że to są ścießki nabywánia/ zatrzymánia/ pomnożenia łáski Bożey/ ná ktore Krol ieden wßytkie náprowádza. Oculi Domini vias tuas custodiant, vt addatur gratia capiti tuo. *Oczy twoie niech strzegą drog Páńskich, áby przydana byłá łáská głowie twoiey.* Wiedziałá że y Krolom ziemskim trzebá śie przez łaskę iednoczyć z Krolem niebieskim/ bo łáska Boża Krolestwá przy ludźiách trzyma/ á niełáská oddala. Miał Saul łaskę Boża że non erat melior illo *nie było lepßego nadeń* zawołał lud Viuat Rex. *Niech żyie Krol.* A skoro łaskę Boża vtráćił; Bog go też z krolestwá zepchnął. Proiecisti sermonem Dei, & proiecit te Dominus, ne sis Rex super Israel. *Porzućiłeś słowá Páńskie, porzućił ćię też Pan, ábyś nie był Krolem w Izraelu.* Wiedziałá. co Cypr. S. powiedźiał: En quantùm regalis pietas valet. Est ea tutamen Patriæ, pax populi, immunitas gentis, cura languentium, gaudium subditorum, serenitas maris, terræ fæcunditas, solatium pauperum, hæreditas filiorum, sibimetipsis spes futuræ beatitudinis. A iż Gratia est sicut Paradysus in benedictionibus *Iest iáko ogrod Ráyski w błogosłáwieńśtwách.* Dla tego śie o rozmáitość kwiatow y owocow Rayskich/ to iest cnot świętych/ starała, ktorémi

Prou. 12.

I. Reg. 15.

Lib. 12. de Abuf. c. 9.

2. Dla świątobliwośći.

Okazaney w zywoćie poboznym.

ná wieczność zárábiálá/ á doczesnym życiem swoim wiecznemu żywotowi hołdowálá.

Jsabellá Krolowa Aragońska miálá symbolum tákie. Para kwiátkow: iedenzwano Selenitropus. *mięśięcznik*, drugi Heliotropus, *Słonecznik*, z napisem. Sequor, & æternum specto. Coli oná przez te kwiatki/ z ktorych iedenzá Xiężycem / drugi zá słońcem śie obrácał / znáć dáwała? Oná lepiey wiedźiálá intentie. Ja wolałbym to Emblema Krolowey Jey Mośći Pániey nasey malowáć/ iako tey / ktorá śie y myślámi / y mowami / y spráwami do nieba obrácała / záiego powodem obroty swe kierowałá. Służy iey ten cudzoźiemski obraz / y z tey miáry. Mamy ná niebie w ktorym Bog z świetemi swemi przemieszkiwa/ dwoie luminaria, Luminare maius słońce/ Chrystusá Páná. Luminare minus, Xiężyc / naświet: Panne. Swoim tedy Selenitropem / to iest iednym affectem obrácała śie do Xiężycá: to iest do Naswiet: Panny przez osobliwe nabożeństwo/ ktorey rada służyłá / świádcza iey Koronki/ Rożánce/ do Czestochowy y do innych mieysc tey czci poświeconych / iálmużny. Alwa Krolowa ziemska bedac / znałá śiebyć Krolowey niebieskiey służebnica. Tákći też ma być. Gdyż Bulbrida świeta / ile ia razy przez dzień Krolowa w roznych rozmowách názwano: tyle obrazowi Naświetszey Panny w wiecżor kwiáteczkow oddáłá / iakoby przez to tytuł swoy Krolowey/ ná te krolowa Anyelska zdáwáłá. Heliotropem lepak / to iest affektem obracałá śie ku słońcu / ku Jezusowi Pánu / osobliwie w Sacramencie pod osobámi chlebá y winá záwártemu. Właściwe to domu Rákuskiego nabożeństwo / od Rudolpha snadź pierwszego Rzymskiego Cesarzá początek maiące/ ktorego Naiáśnieyszá CONSTANTIA, iako była Familiey Corka; tak y affektu ku náświetszemu Sacramentowi została dziedziczka. Oświadczáłá to wielkiemi / lubo w Communiách / lubo w Modlitwách / lubo w roznych szczodrobliwości occasiách / y ozdoby

Brus.

W. nabożenstwo iey ku Naświęt: Pannie.

Collect specal.

W. nabożenstwo ku Naśw Sakramentowi

tych

tych świątośći sposobách / dowodámi. Wßákże tym nie mniey / że w dźień Bożego Ciáłá / co rok w Procesiey zá Náświętßym Sacramentem chádzáłá. W tym roku kilka przed śmiercią niedźielámi / że byłá gorącość wielká / á iey iáko Pániey w ćiele będącey / trudno znośna: rozrádzano iey / áby swego obyczáiu poniecháłá; żádna miara vsłuchać niechćiáłá / mowiąc: Nie day Boże / w tym nabożeństwie vstawáć / w ktorym náß dom Rakuski śię obiera: by mi vmrzeć / poydę á posługę Náświętßemu Sákrámentowi wyrządzę. O známienity á práwie Krolewski ánimußu. O godny ku pámięći wßelkiey potomnośći przykładźie. Szła zá Procesśią: tam że snać przyczynę skázy zdrowiá sobie / á zá tym śmierći zádáłá. Jeśli to przewiedźiáłá / (iakoż z słow iey łatwie śię domyßláć) toć sobie ná Ferdynandá wielkiego Kastelli Krola wspomniáłá. Wziąwßy Ferdynand od S. Jsidora obiáwienie o śmierći bliskiey: ßedł vbrawßy śię po Krolewsku / do Kośćiołá / y stanąwßy v ołtarzá / ktolewski vbior z śiebie zdiął / Koronę / Sceptrum / Purpurę / Láncuch / Pierśćień / przed Náświętßym Sákramentem pokładáł mowiąc: Domine regnum quod à te accepi tibi restituo, colloca me quæso in æterna luce. *Pánie Krolestwo ktorem od ćiebie wźiął, tobie addáię, domieść mie wiekuistey świátłośći:* Niedługo potym Duchá oddał Pánu Bogu. Wierzę że y tá świątobliwa Páni / ná tey ostátniey wieku swego Procesiey oddáwáłá Krolowi niebieskiemu pod świątośćiámi Sákrámentu będącemu Krolestwo swoie / tytuły y vbiory swoie: á prośiłá áby ią ßczęśliwßego wiekuistego domieśćił Krolestwa / mowiąc z oną drugą Perską Krolową tua est potentia, tuum regnum *twoia iest moc, twoie krolestwo.* Pytayćież mię / teraz dla czego żałobá ták powßechna nástąpiłá? odpowiem Propter montem Sion quia disperiit. *dla gory Sion że zginęłá*, Vtráćiłichmy sprzęt pobożnośći / zwierciadło świątobliwośći / wizerunk Bogoboynośći / prawidło obyczáiow / summariuß Cnot wßelkich Chrześćiáńskich y krolewskich.

Henric. Sponda.

Ester:

DRuga zalete gorá Sion miáłá / że nie tylko byłá Boskim Thronem: ále wszytkich narodow łonem. Mámy o tym v Isaiaszá w Rozdźiale wtorym. Erit mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes. *Będźie gora Páńská ná wierzchołku gory, wynieśię śię nád págorki, á płynąć będą do niey wszelkie narody &c.* Quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem. *z syonu wynidźie zakon, y słowo, Páńskie z Ieruzalem.* Vzytecznieysza ta ludźiom gorá / niżli gorá oná Sinay / ktora ledwie iednemu Moyżeszowi byłá przystępna: innym bronna / mowi Bog do Moyżeszá. Constitues terminos populo per circuitum, & dices ad eos, cauete ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius, omnis qui tetigerit montem, morte morietur: *Położysz granicę ludowi y rzeczesz do nich, Waruyćie w stępowáć ná gorę, áni dotykayćie gránic iey. Wszelki kto śię gory dotknie śmierćią vmrze.* Są też miedzy ludźmi niektore gory álbo maiestáty nieprzystępne. V Japonskich Indow / iest ieden naywietszy Pán / ktorego oni swym iezykiem / Wohonem názywaią / po nászemu znáczy iubar honoris, Ten gránić pałácu swego nigdy nie wychodźi / áni śię widźieć dopuszcza / po pałácu abo go wożą ná kolebce / álbo ná wysokich trepkách chodźi: áby śię źiemi nie dotykał / kiedy na Thronie śiedźi / z iedney strony má vuginał / a z drugiey łuk y strzały. Gorá nie dostępná. Krolowa J. M. Páni nászá miłośći: nie taka była gora. Była gora Sońska przystępna. Opisuiąc Dawid przystępność Sionu / mowi. Gloriosa de te dicta sunt ciuitas Dei. *Chwalebne rzeczy o tobie powiedziano miásto Boże.* Co li to zá chwalebne rzeczy? niżey wspomina. Ecce alienigenæ Tyrus & populus Æthiopum hi fuerunt illic, numquid Sion dicet Homo & homo natus est in ea. *Owo cudzoziemcy ludźie Tyrsci y Murzynscy byli w Sion, á zá Sion nie rzecze? Człowiek, y człowiek vrodźił śię w nim.* Co śie litery

Exod. 19.

2 Dla przystępnośći pokazaney

Richterus.

Psal. 68.

tycze:

tycze: czytáycie tłumacze pismá S. co Allegoriey / twoy to opis Naiáśnieyßa Konstancyo.

Tyrus Tyś byłá Tyru mießkániem / kiedyś Pánnom ßláchecki m na dworze swym vczćiwe dáwáłá wychowánie / quarum mowi Cypryan S. quo sublimior est gloria; maior est cura. Tyrus było miástem / wßákże v Izaiáßá zowie śie Corka Morska. Filia maris non est cingulum vltra tibi. *Corko Morska niemaß pásá więcey.* Tym że wiekßey tákiey Pánnie trzebá stráży. Bo kiedyby byłá Pánna zakonna / miáłaby páś ßlubow / miáłáby klastorne záwárćie: kiebyby byłá choć świecka taka / iáká byłá Bona v Rzymian / ktora dla wielkiey straży nád swỹ Pánieństwem / miedzy Boginie policzono: Kośćioł iey w Rzymie zbudowano. do ktorego męskiey płći wniść śie nie godźiło: dźień pierwßy Máiá iey świetu oddáwano. Bo tá Pánná nigdy z záwárćia nie wyßła / ná rynku y ná vlicy nie postałá; męßczyzny nigdy nie widźiałá / ani od niey widziana byłá. Kiedyby (mowię) káżda táka Panná świecká byłá / żeby śie sámá ták dalece warowáła / cudzegoby oká y piłnośći nie potrzebowáłá: ále Tyrus Pánná Morska przy Morskich / to iest świátowych zgiełkách / przy brzegu ná oczekiwániu kupćá / to iest / Męża; z wiedźie śie nad táka pilna straż: boć dziewictwo iey iest skárbem barzo drogim / á wstátku gliniánym. Habemus thesaurum in vasis fictilibus. *Nośimy skarb w státkách gliniánych* O trzebá to kryć Thesaurus absconditur, mowi Gregorz S. vt seruetur. *skarb śię kryie, áby śię záchował,* Lilia to: stáráć śie trzebá áby nie zwiędniáłá; Máść to droga / Thimiama suauissimi odoris Domino Zákrywáć trzeba: áby nie zwietrzała / ábo nie wypłynełá. Dla tego w zákonie starym Panny lubo zá mąż iść miały / w Kośćielnych Celách przemieskiwáły do pewnych lat / przy żywnośći od rodźicow y przyiaćioł. Teś prace około corek rodu Szlacheckiego podeymowáłá Naiaś: Krolowa / Mátka nie będąc / przećie tákie im ćwiczenie dá-

W panienek voczći wym wychowaniu.

Isai. 28.

Macrob: 1. *C.* 13.

2. *Cor.* 4. *Homil.* 12. *in Euang:*

2. *Machab.* 3.

iac/ tak ie w Boiáźń Boża y Cnoty wpráwuiac / iáko by śię y wzakonach lepiey wpráwić nie mogły. Pamiętáłáś snadź ná náukę Theodoriká. Vlmus, & si vinum non profert, vitem producentem vinum sustentat: ita par est, vt quæ virginitatem non profitetur in aliis prouehat, veneretur, inuiolatā tueatur. *Wiźzowe drzewo lubo winá nie rodźi, máćicę iednák winna rodzaca wino wspiera: ták słuszna, áby tá ktora sámá Pánieńskiego stánu nie iest, w inszych Pánieństwo wywyższałá, szánowałá, nie naruszonego broniłá.* A lubo by dosyć Pannam było ná tych cnotach y obyczáiách / ktorych / śię ná twym wychowániu przyuczyły / nákształt oney Laceny / ktorey gdy pytano / coby zá posag w dom małżonká w niosłá? odpowiedźiáłá. pudicitiam *sromieżliwość.* Przećieś ty / zá zwyczáiem świátá idac Pannom swoim zwłasczá przyuboższym dobre summy zá posági odliczałá / zacne kleynoty / láncuchy / vbiory zá wypráwę oddáwáłá. Bywáłoć to kiedyś inaczey. Ten sam posag od śiebie dawał / ktory Pánnę iáka w małżeństwo sobie przybierał; á że ták rzekę / żonę sobie kupował. Vdáwał się Sichem do Dyny / y gwałtownie śię iey domágáiac mowił. Augete dotem, & munera postulate, libenter tribuam quod petieritis, tantùm date mihi puellam hanc vxorem. *Podnieśćie cenę poságu y podárkow wyćiagayćie, rad bárzo dam czego záprośićie, tylko mi ią dayćie zá małżonkę.* Teraz iuż to táńszy towar / same zá soba pieniadze dáią; iákoby mniey bez pieniędzy ważyły: á im wiekszy do nich przydatek: tym sámych mnieyszá cena. Awá przećie pospolitym (mowię) dźisieyszego świátá trybem idac / lubo też do klasztorow ná służbę śię Boża vdáwáiac / sczodrobliwośći máćierzyńskiey po Krolowey JeyMośći Panny Fraucimerne doznáwáły / posági y wypráwy z ręku iey / mniey dostátnie / ná stany iákie im Pan Bog obmyślił brały. Przetoż muszą śię one teraz płáczem zálewać. Propter montem Sion quia disperiit. *Dla gory Sion iż zginęłá.* Po śmierći corki Jephtego Pánu

Bogu

Tract. de vtil. monach.

Pausan.

Gen. 34.

Bogu ofiárowáney/ płákáły towarzyszki/ á płákáły nie raz/ ale exinde mos increuit in Israel & consuetudo seruata est, vt post anni circulum conueniant in vnum filiæ Israel, & plangant filiam Iephte diebus quatuor. *Od tamtego czásu zwyczay vrosł w Izraelu, że schodźiły śię corki Izraelskie co rok, áby płákáły nád corką Iephtego dńi cztyry.* O ieslić te ktore żadnego dobrodźieystwá niewźięły/ tylko towárzyszkámi były/ corki Jephtego ták długo płákáły/ mam záto że corki Polskie y Litewskie/ y narodu Niemieckiego/ Krolowey Jey Mośći wychowánki/ po rozlicznych dobrodźieystwách/ po opiece práwie Máćierzyńskiey/ nie łatwie śię vtulą/ Czemu? propter montem Sion quia disperiit. *Iudic. 11.*

Et populus Aethiopum hi fuerũt illic.

Y lud Murzyńsky był tám. Niewiem co by lepiey przez lud Murzyński rozumieć/ iedno ludźie vbogie/ vpádłe/ vłomne/ y w oczách/ z właszczá potentatow brudne. Támtá gorá Siońska przypuszczáłá owe Murzyny od ktorych śię hándlámi ná pożytki z dobywáłá; ále te drugie Murzyny ludźie vłomne wyrzucáłá. Naieżdża Dawid ná tę gorę iák swą przyszła stolicę/ aliśćimu Jebuzeyczycy odpowiedź daią. Non ingredieris huc nisi abstuleris cœcos & claudos. *Nie wnidźiesz tu áż znieśiesz ślepe y chrome.* Ty lepák Naiáśnieysza goro nászá CONSTANCYA tákieś Murzyny do wnętrznośći miłośierdźia swego przypuszczała/ iáłmużnami hoynemi zápomagała. Vważáłáś to że lepsze y sporsze z temi Murzynami handle. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis. *Na lichwę daie Pánu, kto má litość nád vbogim:* Vważáłáś y to/ że podłość vbogich náiáśnieyszego máiestátu nie záćimiá/ ále ieszcze bárźiey oświecá. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua & tenebræ erunt sicut meridies. *Kiedy wyleiesz łáknącemu duszę swoię, y duszę vtrápioną nápełnisz, wznidźie wćiemnośćiách świat-*

W opátrowaniu Vbogich.

2. Reg. 5.

Prou. 16.

Isai. 58.

łość twoiá, á ćiemnośći twoie będą iáko południe. Vważáłáś nawet; że co śię vbogim dáie; to śię nie tráći / ále śię w cale ná swoy czás záchowuie. Nád iáłmużnikiem iednym nagrobek táki napisano. Habeo quod dedi, perdidi quod seruaui. *Mam com dał, zgubiłem com záchował.* Placilli Theodozyuszá Cesarzá Małżonce nágánę dáwano / iż wiele vbogim vdźieláłá / odpowiedźiáłá słowy Chryzostoma S. Vt quid respicis cælum, si nihil ibi habes repositum, quod pro anima tua dedisti, hoc tuum est: quod reliquisti, perdidisti. *Po co ná niebo patrzysz, kiedy tám nie masz depositu? coś zá duszę twą dał, to twoie iest; coś zostáwił, toś vtráćił,* Tu mi śię szeroki plác podáwa wyliczania iałmużn hoynych Krolowy Jey Mośći Pániey nászey miłośćiwey / ále kto ie ták w krotkim czáśie przeliczy. Pámiętam co ieden Polityk powiedźiał. Iniuriam Regum beneficentiæ irrogas, si eorum beneficia dinumeras. Plus dicis dicēdo. Quod tribuūt, tribuūt REGIE; quod faciunt, faciunt REGIE, quàm si arithmeticus sis recensendo, aut quod tribuunt, aut quod faciunt. *Krzywdę Krolow sczodrobliwośći czynisz; ieśli ich dobrodźieystwa iák z regestru liczysz. Więcey mowisz mowiąc. Co dáią, dáią* PO KROLEWSKV, *co czynią, czynią* PO KROLEWSKV, *niżli ráchuiąc álbo co czynią, álbo co dáią.* Ná toć włásnie oko miał Krol Porus od Alexandra Macedońskiego ná woynie poymany. Pytáł go Alexander. Quomodo te tractabo? *Iák ćie mam czestowáć?* Odpowiedźiał Porus. REGIE, PO KROLEWSKV, Znowu pyta Alexander. Num quid etiam aliud? *Co iescze więczey.* Rzekł Porus. Omnia complectitur hoc verbum REGIE *Wszytko záwiera to słowo.* PO KROLEWSKV. Toż ia o Naiáśnieyszey Krolowey dobroczynnośći rzekę / co dawáłá / dáwáłá PO KROLEWSKV, co czyniłá / czyniłá PO KROLEWSKV, Liczyć nie będę. Poyrzyćie po Kośćiołách / po Klasztorách / po Szpitalách w Koronie y w Wielkim X. L. naydźiećie

Apud Labat:

Rader.

Serm. 9. in Euang.

Strigelius.

Plut. in Apopht.

wszędzie

wßędźie wielkie iey ßczodrobliwośći ßlády / opatrznośći dowody / iaśne miłośierdzia wizerunki. Wiedza o wßystkiem w niebie regestrá; wie iuż y sámá co przed soba przesłánego w skárbnicy niebieskiey ználázłá. Zá czym muśi teraz nie máły żal sercá vbogich obeymowáć / muśi łzy z oczu wyćiskáć. Czemu? propter montem Sion quia disperiit. *Dla gory Sion iż zginęłá.* Vmárłá vbogich opiekunká / śierot vćieczká / niedostatnich pomocniczká. Vmárłá w mieśćie Joppe Tabita pełna vczynkow dobrych y iáłmużn ktore czyniłá. Vczniowie posłáli do Piotrá / áby przybył z Liddy / przyßedł Piotr y obstapiły go wßytkie wdowy płácząc / y dowiodłßy go do ćiáłá / vkázowáły mu suknie y zwierchne odźieńie / ktore im Tabita robiłá; y tym lámentem do tego Piotra przywiodły / że im vmárła wskrześił. ktożby teraz sobie tákiego Piotrá nie życzył / ktoremu vkázáłyby Kośćioły / Kláßtory / Szpitale / Zakonne domy wielkie y mnogie iáłmużny / ktoremi ie tá Naiáśnieyßa Tabita zá zywota obdárzáłá / w zdamby śie iey sam Piotr rozpłákał. Acz wßytkie zakony Páńskim affektem miłowáłá / wßytkie hoynośćia opatrowáłá: wßákże Zakon náß namnieyßy *Societatis IESV* nie rownie wiekßey łáski y hoynośći iey zażywał; ktorey ácz inne mieysca doznáwáły / dom iednák Wárßáwski Oycow Professow nabarziey. Zawźiełá ten áffekt z Arcyxiażecego domu Rakuskiego / ktory zdawná ku Zakonowi temu iest miłośćiwie przychylny / y podźiśdźień fauorami to y fundácyámi znácznemi oświadcza. Pomnażałá śie w tym affekćie / w swym młodym ćwiczeniu: nawet iuż Krolowa Polska zostawßy płácu nabyłá / ná ktorym by miłośćiwa łáskę ku nam iáśnemi y wielkimi dowodámi okázowáłá. Przybrałá sobie *Societatem* zá służebnicę dußy swey do spráwowániá zbáwiema: iák Judith Abrę do spráwowania zwyćięstwá Niewiem iáko iey godnie *Societas* vsłużyłá: ále to wiem / że vsłużyć vsiłowáłá; y to / że wdzięczność nie rowna zá błahe prace odnośiłá; nawet to że / do śmierći knam miłośćiwey

Actor. 9.

Wopatrowaniu zakonow z właſcza. naſzego.

Iudithi 10

łáſki nie odmieniáłá. Zá czym ták nas ſobie zniewoliłá / że kożdy z nas z Dawidem do tego Sionu wzdychaiąc mowi.

Pſal. 130. Si oblitus fuero tui Ieruſalem, obliuioni detur dextera mea: adhæreat lingua faucibus meis, ſi non meminero tui *Ieśli cię zábaczę Naiáśnieyſza* CONSTANCYO *niech prawice ſwey zábaczę, niech mi ięzyk do vſt przywrze, ieśli cię nie w ſpomnię.*

W przyczynách o promocie.

Homo & homo natus eſt in ea.

Człowiek y człowiek vrodźił śie w niey? A cóż tu Prorok o Syonie nowego mowi; w ktorymże śie mieśćie człowiek nierodźi? Ackolwiek wßyſcy / wßedźie śie ludźmi zowa / ktorzy śie z ludźi rodza: przećie iednák pámietam że Joſephá dopiero człowiekiem názwano / kiedy Xiążećiem

Eccl. 49. w Aegypćie zoſtał. w ſpomniałem to mieyſce wyżey. Ioſeph natus eſt homo Princeps fratrum. *Ioſeph vrodźił śię człowiekiem Xiążęćiem bráćiey.* Mawiamy y my kiedy czego pożądánego doſtępuiemy: *iák bym śię dopiero vrodźił,* Wßedźieć śie v nas ludźie rodza / ale w Warßáwie CZLOWIEK. bo tám vrzędy / y dignitarſtwá rozdáia. A kto tych przeliczy / ktorzy przez przyczyne twoie / Naiáśnieyßa CONSTANCYO do Naiáśnieyßego Małżonka ludźmi zoſtali. homo & homo ktoś ſtaroſta / ktoś Kaßtellanem / ktoś Woiewoda / ktoś Biſkupem. Awá Sicut lætantium omnium habitatio erat in te: *Iako weſełacych śię wßytkich (przez rzetelne godności pożądánych otrzymánie) było pomießkánie wtobie:* Przetożći / ieśli iſterke wdźięcznośći máia / ſmećić śie muſſą. Propter montem Sion quia diſperiit. *dla gory iż zginęłá.* Wierák MM. Pánowie śiebie byśćie zápomnieli / kiedyśćie tey Panney zápomnieli. Bo patrzac ná ſwe dignitárſtwá / patrzycie ná iakieś iey Koloſſy / ábo Pyramidi Regium eſt, (mawiał Conſtant:) non

Ex poliant tantum in hoſtico præliorum, ſed etiam in Regno, beneficiorum trophæa erigere. *Krolewska rzecz ieſt nie tylkow*

ko w nieprzyaćielskim poboiewisku woienne, ále też w krolewſtwie dobrodźieyskie trophæa wyſtáwiáć. Ják wielkie maćie przez nie dobrodźieyſtwá ták wiele máćie iey w ſwych domách trophæa. O woz iuż vtráćiliśćie ſwoie promotorke/ orendownicźke / do wßelkich dobr pomocnicźke.

3. Dla obrony.

TRzećia záletá gory Sionſkiey/ że byłá forteca/ y bliſko ná gorze Moryey ſtoiacego Kośćioła y wßytkiego Jzráela / á to dla wieże oney Dawidowey quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille Clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. *Cant, 4.* *Ktora zbudowána byłá z báſtámi, tyſiąc ná niey tarcz wiſiáło wßelka mocárzow zbroiá.*

Kośćiołow.

Co śie tycze Kośćioła Bozego Przewielebni Biſkupi/ wielebni Práłaći/ y inni Beneficiatowie / wáßego świadectwá zaśiegam iákaśćie mieli kośćiołow ſwych od Nayáśnieyßey Krolowey Paniey y dobrodźieyki wáßey obronę? iák śie powáżnośćia ſwoią fundacie wáße v iego Krolewſkiey mośći wſtawiáłá? iákie aukcie dochodow otrzymywáłá? przywileie vpraßała i iako w maietnośćiách Oprawy ſwey kośćioły wyſtáwiáłá / ná poprawę ſummy odwáżáłá? broniąc od owych towárzyſkich nieprzyiációł ktorychśie Dawid odpráßał. De neceſſitatibus meis erue me Domine. *Pſal. 24.* *Od potrzeb moich wyzwol mię Pánie.* Byłá to właśnie cząſow naßych Ludocia/ ktora gdźie iedno co mogłá w Páńſtwie ſwoim na chwałę Boza wyſtáwić / nie opußczáłá / ile w źiemi Páleſtyńſkiey na mieyſcách świętych / rozumieiąc że do niey właśnie Dawid S. vpomnienie dáwał. In bona voluntate tua ædificentur muri Ieruſalem, *Rader in aula Theod* *Pſal. 50.* *w dobrey woli twoiey niech śię buduią mury Ierozolimſkie.* O Theodozyußá Ceſarzá Małżonka ſwego wiele łáſk domu Bozym vpráßáłá á w Jeruzalem krzyż perłowy Juwenaliſowi Biſkupowi oddáłá. Radá śię y tá świątobliwa Páni o mieyſcách świętych w Krolestwie ſwym pytáłá / ktore vpominkámi wielkiemi z

hoynośći swey Krolewskiey obdárzáłá. Przećiw Hærezyom ná prawdę wiary świętey ßturwuiącym wobronie Kośćioła Bożego / wochronie nadátkow iego / o iák gorącá była? práwie / Vrbs fortitudinis nostræ Sion, *Miasto mocy náßey Sion.* Prawie wieżá Dáwidowa / ták wiele sposobow ná odpor kacermistrzom zażywáiąca: iák wiele tarcz y oręży máiąca.

Isai. 25.

Oyczyzny náßey od nieprzyiaćiela.

Co śię lepák tycze obrony národu náßego / byłá nam v Naiáśnieyßego Małżonka to / co Ester v Asuera: to co Abigail v Dáwida: zabiegáłá surowym lubo słußnym dekretom lituiąc obwinionych; rozprzestrzeniać śię nie dałá gniewom Páńskim / zastępuiąc odnieśionych Przećiw nieprzyiáćiołom Rzeczy pospolitey / niebyła nam Judytha mieczem włádáiąca: ále była Debora serca Oyczyźnie dodaiąca: byłá Theodora woyśko od rodzonego swego Naiáśnieyßego Cesarzá sposábiáiąca: była Pulcheria Augusta summy we złym rázie odważáiąca: była náwet Radegunda modlitwami / iáłmużnámi rzeczy nachylone wspieraiąca. Vmieliby otym powiedźieć Kápłani / zktorych dokłádem pod czás woien nabożeństwa sobie przyczyniałá / Mße zakupowáłá / iałmużny ná mieyscá rożne rozsyłáłá Smiem. to iey świątobliwośći przypisáć / y gorącemu nábożeństwu / że ießcze wcale stoiemy. Często modlitwá dokázáłá / czego potęgá woienna dokázáć nie mogłá. Przez co Jozue Amálecyty zwyćiężył? przez modlitwy Moyżeßowe Przez co Ezechiaß Krol od Assyryyczykow zdrowie odniosł? przez modlitwę Jzáiáßowa. Et quis iustorum mowi Chrysostom S. non orando pugnauit? quis hostem non orando deuicit, nempe quanto fuerit purior frequentiorq; celebrata oratio, tanto celerior venit inimico vindicta, hostis dum oras premitur, dum cessas erigitur. Pytáyćież mię iuż Naiáśnieyßi / Jasnie oswieceni / Jaśnie Wielmożni / Wielmożni / Vrodzeni Pánowie / Korony y W. X. L. obywátelowie / skąd śię żałoba y ná sercách wáßych / y ná oczach wáßych /

Exod. 17.

4. Reg. 20.

Serm. de Moyse:

ßych / y ná ßátách wáßych ziáwiłá ? odpowiem z Jeremiá-
ßem / propter montem Sion quia disperiit. *Dla gory Sion*
iż zginęła. Gdźie teraz Naiáśnieyßy Zygmuńćie ochłodá
sercá twego / stárośći Podporá? disperiit, *zginęłá.* Gdźie
teraz Naiáśnieyße Krolewskie potomstwo pomoc wzrostu
wáßego? disperiit: *zginęła*: Gdźie teraz Krolestwo Pol-
skie / Wielkie Xięstwo Litewskie / Ruskie / Pruskie / Zmudz-
kie / Mazowieckie / Inflántskie / vćieczka y obroná wáßá?
disperiit: *zginęła:* Zniżyłá śię y zinna źiemia zrownáłá
gorá Sionska naßa / oná wysokość máiestatu wniżyne śię
obroćiłá. O niezbedna smierći / znać żeś ślepa y wyczytá-
ćieś tego / co Bog przez Izaiáßa Proroká o Sionie powie-
dźiał nie vmiáłá / Hæc dicit Dominus de rege Assyriorū: *Isai. 37.*
Non intrabit ciuitatem Sion & non iaciet ibi sagittam
& non occupabit eam Clypeus. *to mowi Bog o Krolu Assy-*
ryyskim Nie wnidźie do miástá tego, y nierźući tám strzały, y
nie ośięgnie tarcza. Krol Assyryyski przećiw Sionowi
Jerozolymskiemu siła przemoc niemogł / á tyś przećiw Sio-
nowi naßemu Polskiemu okrutnico przemogłá / wolnoś we-
ßłá / strzałeś śmiertelna rzućiłá / tarczaś nie vwarowána
obiełá. Narzekam ná ślepa á ona y głucha / tego co mowie
niesłyßy / przetoż y politowániá nád námi niema. Ty Pá-
nie Boże y widzacy y słyßacy weyzrzy ná Krola Jego Mośći
Páná náßego Miłośćiwego / weyzrzy ná Krolewice Ich
Mośćiow / y Krolewne Jey Mość / weyzrzy ná Rzeczpospi-
lita náße / ná nieutulony wßytkich smutek. Vsłyß płáczliwe
sierockie głosy náße / vsłyß y te modlitwy ktore śie przy Ofiá-
rach po wßytkich Kośćiołách Krolestwá Polskiego y W. X:
L: tu w Wilnie sámym / niemal za pułtrzećiá tysiacá złotych
z skárbu Krolá Jego Mośći zákupionych odprawuia / á day
iey ßcześliwa zámiána Krolestwo niebieskie zá źiemskie / Ko-
rone nieskázitelna wiekuista / zá doczesna / ktory zwybranemi
twemi żyieß y Kroluieß ná wieki wiekow / Amen.

SNOPEK
Naiáśnieyszego
ZYGMVNTA III.
KROLA POLSKIEGO
y Szwedzkiego / W. Kśiąże-
ćiá Litewskiego &c.

W Bogu przez żywotá świątobliwość
vfundowány.

30. Kwietniá, ách, od śmierći pożety.

Przez tegoż X. zebrány y związány.

A

W Kościele Káthedrálnym Wileńskim S.
Stanisławá 21. Maii pierwszym Kázániem wy-
stawiony. Roku Páńskiego. 1632.

KA-

KAZANIE PIERWSZE.

Ædificauit in cælo Aſcenſionem ſuam: & faſciculum ſuum ſuper terram fundauit. *Amos 9.*

Wybudował ná niebie wyſokie mieſzkánie ſwoie / á ſnopek ſwoy ná źiemi záſádźił.

YGMVNT TRZECI ZLASKI BOZEY KROL POLSKI. W. X. LITEWSKIE, Ruskie, Pruſkie, Zmudzkie, Mázowieckie, Iſtantskie, SZWEDZKI, GOTDSKI, WANDALSKI Dźiedźiczny KROL. Piękny z ozdobnych tytułow / piękny z Krolewſkich przymiotow / piękny z wſpániáłych cnot nie dawno ſnopek / iuż ſie rozſypał; rozſypáły ſie zatym przednie ozdoby náſze / wielkie ludzkie nádźieie naſze / wyſypáły śie źiárná mnogich poćiech náſzych y owocow / Nam. Chrz. Miał Perſeus Krol Macedońſki proſapiey ſwey Krolewſkiey Kleynot Herbowy / brzemię oliwnych rozdźek; widźiał to brzemię przez ſen ieden Senator w rozſypce / áliżći na iáwie Lucius Aemilius Konſul Rzymſki do Mácedoniey z woyſki przyćiagnał / ſzkody naprzod wielkie / więkſza iedne nád drugą Kroleſtwu zádał / áż wnet potym ſámego Perſeuſzá v Rydny Miáſtá poimał. Tám śie obrzemieniu śniło; á tu śie w ſnopku Krolewſkim rzetelnie wyiawiło; co rozumiećie czy bez kleſki znáczney y bez ſzkody? Przyćiagnęłá śmierć obozem / á niż nam ſnopek złoty rozſypałá / pátrzćie co pierwey v nas w Koronie y w Wielkim Kśięſtwie ſpa- *Sabellicus.*

chálá; to co kiedyś Sámſon w Kroleſtwie Philiſtyńſkim,
Iudic. 15. Goniąc Sámſon ná zwáde z Philiſtyńczykámi / vrwał ich
ná máietnoſćiach / kiedy przez liſki zboże ich popalił; wielka to vrwał ná Koronnych ſynách / kiedy ich tyſiąc ſzczęka ośla obálił; wiekſza to: vrwał na báſtách / wieżách, Municyách / kiedy ie ná rámionach ſwoich ná gorę ku Hebron z miáſta Gázy zánioſł; ieſzcze to wiekſzá: ále to tylko hárce; pátrzćie co robi wſtępnym boiem. Apprehendit ambas colum-
Iudic. 18. nas. quibus nitebatur tota domus, vnam dexterá & alteram læuâ tenens, concuſsis fortiter columnis cecidit domus ſuper omnes principes & cæteram multitudinem quæ ibi erat. *Viał ſię dwu filarow, ná ktorych ſtał dom, ieden práwa ręka, drugi lewa trzymáiąc, zátrzaſnawſſy mocno filarámi, vpadł dom ná wſzyſtkie Kſiążętá, y inny lud ktory tám był.* Jeśli też y wy puśćicie oczy po Koronie Polſkiey y Wielkim Kśieſtwie Litewſkim znaydźiecie to / że też nam wſzyſtkie apparaćiki śmierć niezbedna wyrzadźiła. A za nam przez ogniſte liſki przy vtraćie wielu żeńcow / wielu goſpodárzow / zboża w Inflanćiech y w Prusiech nie ſpaliła? A za nam z Kołá ſzlacheckiego Paniąt y Pánow Kuryey Krolewſkiey Dygnitarzow nie zamordowáłá? zámordowáła. A za Fortec y wież Rzeczyp: náſzey Senatorow iuż Duchownych / iuż Swieckich / ná gory inſzego świátá nie zanioſłá. Boday iuż tu była ſtanełá; Dwu śie náywieſzych Kolumn Krolá Jego Mośći práwa / á Krolowey Jey Mośćilewa wiednymże roku dorwáłá: ták potężnie gmáchem zatrzaſnełá / że dom Oyczyzny náſzey niemal obáliła. O toć iuż ſzkodá żadnemi ſłowy nie wyrázona / żadnemi łzami nie opłákana; bo tákleſká wſzyſtkich / ktorzy w tym domu ſpokoynie ſiedźieli porażiłá. Porażiłá ćie tákleſká Náiáśnieyſze Krolewſkie potomſtwo. Ciebie Náiáśnieyſzy Władyſławie Zygmuncie, Krolu Szwedzki / Krolewicu Polſki / obrány Caru Moſkiewſki; vtráćileś Náiáś. nie tylko Oyca / ále y przykładnego doyrzałośći wodza. Was

Náiáś.

Naiáś. Krolewicowie / Ciebie Naiáśńi. Krolewno. bo vtráćiwßy wprzod Naiáśnieyßa Rodźićielke / vtráćiliśćie teraz Naiáśniey. Rodźicá / y oſtatniego iuż młodośći ſwoiey piáſtuná. Poráziłá ćie ta kleſká Jaśnie Wielmożny Senaćie; vtráćiłes okretu Rzeczyp: y rad ſwoich vmieietnego Nauklerá. Porázilá ćie tá kleſká przewielebny ſtanie Duchowny / Slácheтny ſtanie Rycerſki / vtráćiłeś praw y wolnośći ſwoich wiernego ſtroża / y nie oßácowánego Pátroná. Porázilá was tá kleſká Miáſtá / vtráćiłyśćie gorliwego obrońce; Zakonne Klaßtory / ßpitale / vtráćiliśćie litośćiwego w niedoſtátkách wáßych opiekuná. á wßyſcy Páná / wßyſcy Dobrodźieiá / wßyſcy Oycá. Wßyſcy ná głowe zonym pácholećiem Sunamitki ſtekaćie. Caput meum doleo, caput meum doleo. *Głowá mię boli, głowá mię boli.* Coż? to iuż maß tak Oyczyzno zalu wodze vpußczáć? nie vpußczay; Nioſe iátobie recepte z Amoſem. Dobrze ſie zgłowa twoia dźieie. Krol twoy Naiáśnieyßy *ZYGMVNT TRZECI* niezgoła Thron Kroleſtwá vtráćił / ále w lepßy przemienił; twoy ſnopek niezgołá ſie roſſypał / ále ſie dobrze ná ziemi twoiey przez cnote y po wßytkim świećie ſławe vfundował. Ædificauit in cælo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum fundauit ſuper terram. Ubyśćie tedy vyrzeli / iáko Krol pan wyſoki Thron w niebie oſiadł; pokaże na tym pierwßym kazániu / iáko ſie dobrze ſnopek R. J M. ná ziemi vfundował; náprzod w Szwecyey przez Boſka opátrzność: potym wßędźie / przez ſwa świątobliwość względem cnot duße ſie iego tykáiacych: náwet przez Naiáśnieyße potomſtwo. A iż o ſnopku mowić bede / co rzeke / w ſnopek zbiore. Krolu nad Krolmi Chryſte JEzu dopomoż ſwym rátunkiem; dopomożćie łaſki wáße pilnym á nie teſknowym ſłuchániem.

4. *Reg.* 4.

Jáko śie dobrze Snopek Krolewski w Szwećiey przez straż y opátrzność Boską vfundował.

Gacząc rostropna Abigáil zápał gniewu Dawidowego przećiw Nábálowi w mowie nie vważnemu małżonkowi / w obietnicy / ktorą mu wsposob nágrody o opátrznośći Boskiey czyni / snopek mu iákiś z rzeczy przytacza. Si surrexerit aliquando homo persequens te, vel quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita in fasciculo viuentium (Drudzy czytáią *Sicut fasciculus viuentium*) apud Dominum Deum tuum: porro inimicorum tuorum anima rotabitur quasi in impetu & circulo fundæ. *Ieśli kiedy powstánie człowiek prześláduiący ćię, á ßukáiący duße twoiey, będźie dußá Páná mego strzeżona, iák snopek żywiących v Páná Bogá twego: lecz dußá nieprzyiaćioł twoich będźie obracána iáko w pędźie y obroćie proce.* Te słowá iż do Krolá są rzeczone / podáią nam o Krolách godną do vważenia táiemnice.

1. Reg. 25.

Poniewaß Bog iest powßechnym / opátrznym / y ná wßystko zámożnym gospodarzem / iáko / mowiąc do rozmáitośći / ma snopki rozliczne / iedne máłe / drugie wielkie; iedne w kłos fortuny y w źiárno bogactw y honorow buyne / drugie ßczupłe: ták mowiąc do straży / ma iedne ná polu w medle albo w kopy vłożone / nád ktoremi iest ći straż Boska / ále tylko pospolita; záczym nie zgołá od kradźieży od burzliwych wichrow / od głodnych drapieżnych ptakow vwalniáiąca. Ma drugie snopki w zamknieniu zá kluczem álbo zapora / nád ktoremi iuż straż lepßa / y wárownieyßa; bo iże sam Bog kłodką opátrznośći swey waruie / żadna reká w rzemiosło mniey poczćiwe / á chćiwośći hołduiące zapráwiona / z wy-

trychem

trychem nic nie rádźi. Má trzećie ſnopy w práwicy ſwoiey Boſkiey/ w ktorey ſtraż zewſzech miar naydoſkonálſza/ nay-warownieyſza / naybeſpieczynieyſza: gdyż y ſámá śmierć/ przed ktorey śie moca gwałtowna żadna pieczeć nie oſtoi/ ſnopká ták dobrze vtáionego w naymnieyſzym źiarneczku nie vſzkodźi. Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget eos tormentum mortis. *Duſze ſprávviedliwych ſą w ręce Bożey, á nie tknie ſię ich męká śmierći.* Abigáil tedy życzy ſtraży Boſkiey Dawidowi Krolowi iáko ſnopkowi/ ále żadney w oſobności nie miánuie; rozumiem że życzy mu ſtraży nie oney powſzedney tylko/ ktora ma Bog około ſnopkow ná polu; ále owey ſzczegulney/ ktora ma około nich álbo w záwarćiu/ álbo w ręku; ábowiem tey dwoiákiey oſobliwey ſtraży po Pánu Bogu experyencya własna doznał ſámże Dawid. Doznał ſtraży zá kluczem. Abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui. *Skrył mię w przybytku ſwoim wedni złe, obronił mię w skrytości ſwoiey.* Doznał ſtraży y w práwicy Páńſkiey/ Dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ, & dexterà tua ſuſcepit me. *Daleś mi obronę zbáwienia twego, ápráwicá twoiá obięła mię.* A co Dawid o opátrznośći Boſkiey ku ſobie pod tropologią ſłow mowi/ to przyzwoićiey przy własności ſłow ſtoiąc Krol pan naſz (dźiećinne lata wſpomniawſzy) o ſobie mowić może/ że go Bog miał y zá kluczem/ y w ręku obrony ſwoiey. *Sapie: 3.* *Pſalm. 26.* *Pſal. 15.*

Straż Boża nad krolem Iego M. od nieprzyiaćioł zdrowia.

Co ſię pierwſzey ſtraży ſnopká nászego tycze; wſpomnićie ſobie na pierwſze iego ná świát wyśćie; gdźie ſię ten ſnopek naprzod ziáwił zá kluczem; w zámknieniu: czym? Eryká własnego ſtryia Szwedzkiego Krolá: Tak wáſze/ tak y Szwedzkie Kroniki opiewáią: ale ia racżey rzekę/ że pod. ow czás był bárźiey zá kluczem Boſkim/ niźli ludzkim/ bo záwarćie ludźi owych/ ktore Bog ná wielkie rzeczy gotuie/ nie ieſt więźieniem/ ale ſkrytym pokoiem/ w ktorym on duże ich/ iák kiedyś Egeiuſz rzezániec Eſtere ná Kroleſtwo

Perſkie zá oblubienicę Aſwerowi w vbior bogáty od złotá/
Eſth. 2. pereł/ drogich kamieni przyozdabia: Mamy tey prawdy
dowod z piſma ś. v Mędrcá/ ktory opátrzność Boża nád
Sap. 10. iednym więźniem ßyroko wyſtawia. Hæc venditum iu-
ſtum non dereliquit &c ſed deſcendit cum illo in foue-
am, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret
illi ſceptrum Regni, & potentiam aduerſùs eos, qui eũ
deprimebant. *Ta ſpráwiedliwego záprzedánego nie opuśći-
łá &c. ále zſtąpiłá z nim do dołu, y w więźieniu go nie opuśćiłá,
áż mu przyniosłá ſceptrum Kroleſtwá, y moc przećiwko tym,
ktorzy go tłumili.* Mamy y przykład w Jozephie y w Moy-
Gen. 39. zeßu. Zá iedne wßeteczney Paniey potwarz/ dał Putyphár
Jozephá niewinnego zá ſtraż tym/ ktorzy więźniow Kro-
lewſkich chowáli; myśliłby kto/ że tamto zámknienie Joze-
phowe gárdłem pachneło; ázci pachnie Aekonomia/ y wiel-
kimi rządámi Kroleſtwá Aegyptſkiego; do ktorych go Bog
przez náukę wykładu ſnow pod oną ſtrażą ſpoſábiał. A Moy-
zeß co? ſkoro śię vrodził Moyzeß/ boiąc śię oń Sephorá
mátka/ Pháráoná Krolá; áby go iáko drugie miaſki żydow-
6. Exod. 2. ſkie w przerabl nie wrzucono; *krywßy go v śiebie trzy mie-
śiące, gdy go iuż vtáić nie mogłá, wźięłá plećiankę z śitowia, y
námázáłá ią kleiem y ſmołą, y wsádźiłá w nię dźiećiątko. y wło-
żyłá ie miedzy rogoż ná brzegu rzeki.* Ktożby był tám o nie-
dołężnym Pácholećiu nie zdeſperował? mogła zaieść rybá/
mogł połknąć/ iáko to przy Nilu/ Krokodyl. mogłá ſtrá-
cić y nie przyiazna ręká ludzka; a przećię Niebieſka opátrz-
ność inaczey to obroćiłá. Zrządźiłá Krolewnę Aegyptſką
Pharaonowę corkę/ ktora przechádzáiąc śię przy brzegu/
dźiećię vyrzáłá/ z ćiáſnośći oſwobodźiłá/ mámce ná wycho-
wanie oddáłá/ náwet zá ſyna ſobie przyſpoſobiłá: dźieśći
Bog on z śitowia ſnopek wywyżßył; więźnia vrzędem het-
mańſkim nád ludem z Aegyptu do Paleſtyny ćiągnącym v-
raczył.

Stoſuyćież ten dißkurs do tego Páná Filandzſkiego
ná on

ná on czas Infántá. iego zá kluczem pod owę chwilę pożyćie/ nie było mu więźieniem: ále rzemiosła Bożego wárstátē; tám go dowćip Naywyżßego Krolestwu Polskiemu/ y rozlicznym Kśięstwom gotował; tám duße iego przybierał w kleynoty cnot do stopniá tak wysokiego należacych; á iako kiedyś nád prywatnym ießcze Márcianem w więźieniu śiedzacym orzeł śię przelátywał/ Cesarstwo mu przyßłe prognostykuiac; tak y nád Naiáśnieyßym Zygmuntem záwártym orzeł śię iuż náß Polski vnośił/ á Krolestwo mu y Pánowanie wielu národow zá zrzadzeniem wielmożney práwice Pańskiey obiecował.

Baron:

Rzecz powiem dźiwna/ ále ludźi ważnych/ młodośći K. J. M. wiádomych świádectwem potwierdzona. Więcey lat dźiećięćiu nád dwie nie liczono/ Surrexit homo persequens & quærens animam eius. Posłał Eryk Krol/ wiećie iakiego rozumu człowiek/ rotę żołdatow záiußona/ ktoraby y Janá Filandskiego ná on czas Kiażęćia rodzonego swego brátá/ y Zygmunta synowcá/ y wßystkich Polakow adßerentow ich z pocztu żyiacych wygładźiłá; nátychmiast pokazał śię Erykowi Anyoł Páński w wielkiey okręgu świátłośći; grożac/ że ieśliby żołnierzow od złey roboty nie odwołał/ miał być z Krolestwá ztracony/ y miedzy dźikie bestyie iáko Nábuchodonozor policzony. Przestráßony Krol nagłym y straßnym widokiem/ woysko wroćił/ á Anyoł przydał y te słowá; *Od tego biorę czásu ná osobliwą swą opiekę Zygmuntá; á więkße mu Krolestwo gotuię.* O cudowna spráwo Pańska/ o nie wysławiona stráży niebieska nád osobámi/ ktore sposabiaß ná Krolestwá; Aza tá opatrzność Boża nie podobna oney/ ktora miał Bog nád Wacłáwem Swiętym Krolem Czeskim? záyzrzał mu Krolestwá Rádysław Kśiąże Kurymeńskie; wyzwawßy go ná poiedynek dużo nań náćierał/ aż Anyołá Páńskiego kopiiey Wacłáwowi dodáiacego vyrzał/ á do śiebie mowiacego vsłyßał/ Ne feri *Nie biy.* Przestráßony tedy/ zśiadł z koniá do nog Wacławowi

Od Eryka Szweckiego Kroiá.

Ex annal: Bohem.

cláwowiś. odpuſzczenia proſzac przypadł. Záiſte iáko Wacław ś ták y Krol Pan náſz doznał / że prawdźiwie rzekłá Abigáil o duſzy Krolewſkiey. Erit anima tua cuſtodita in faſciculo viuentium apud Dominum.

1. Reg: 25.

Co śię drugiey ſtraży ſnopká Krolewſkiego tycze/ chował go Bog nie tylko zá kluczem / áby śię przy zdrowiu y żywoćie zoſtał: ále y w ręku / áby duſze y ſumnienia iego od Luterſkiey ſekty ochronił. Tákiey około niego ſtraży / mamy wizerunk w Joáśie Krolu. Vmárł Ochozyaſz Krol Jzraelſki; chcąc Athália Kroleſtwo pośieść/ Interfecit omne ſemen Regium. *Pożábiiáłá wſzytko náśienie Krolewśkie.* A tym czáſem P. Bog z rządźił Jozábę / ktora Furata eſt puerum Ioas de medio filiorum regis, & abſcondit eum à facie Athaliæ, vt non interficeretur, & erat cum ea ſex annis clam in domo (inſzy text ma in manu) Domini. *Vkradłá go z pośrzodku ſynow Krolewskich, y skryłá go od oblicza Atháliey, żeby go nie zábito, y był przy niey ſześć lat potáiemnie w ręku Páńskich.* Tám było malowanie; tu rzecz ſámá: Abowiem wſpomnićie ſobie znowu ná one czáſy / kiedy / iák druga Athalia / Lutheryia Kroleſtwo Szwedzkie opánowáłá; Interfecit omne ſemē Regiū. Naiáśnieyſza Familia Krolewſka / Oycá / Stryie / Bráćia / nie ták záráźiłá / iáko poráźiłá; Nálázłá śię z przeyrzenia Bożego iedná Jozábá / Swiętey pámięći Pani / Polká naſzá / Naiáśnie: Katharzyná Jágiełowná iego Mátká / Krolowa Szwedzka / Janá Krolá Szwedzkiego małżonká / Auguſta śioſtrá / Zygmuntá pierwſzego corká Krolow Polſkich; ktora Naiáśnieyſzego Zygmuntá od tey Atháliey vtáiłá / in domo Domini w Kośćiele Kátholickim / w religiey práwowierney / rzekę raczey / w ręku Páńſkich. ô Boże iáko śię tám furia z piekła ſrożyłá: żeby go od wiary odłomić mogłá!

Straż Boska nad Krolem I. M. od nieprzyiaćioł duſze.

4. Reg. 11

Surrexit homo, powſtał pierwſzy przećiw niemu Dyonizyuſz doktor / iego młodośći dozorcá / náćierał y namowámi / y rátiámi / y Kśiąſzkámi / y towárzyſzámi; ále ánimuſzu

Od Inſpektora.

mußu młodźieńcá nie przekonał: owßem przyznawał práwice Bożą znim/ ktora wßystkie zástrzałki odbiiáłá.

Powstał drugi śilnieyßy homo oćiec własny/ Krol Szwedzki/ częścią łáską/ częścią powáżnośćią/ częścią gwałtem/ á osobliwie ná kázánie luterskie przymußániem: Wiodł go iuż raz ná nie viawßy zá rękę/ ále nieprzekonany młodźieniec/ z ręku śiętego wyrwał do Kośćiołá Kátholickiego; dodawßy sobie sercá onemi medrcá słowy. Eruere quasi damula de manu, & quasi auis de manu aucupis. *Wyrwi śię iáko sárná z ręki, y iáko ptak z ręki ptaßniká.* Od rodźica Krola. *Prou. 6.*

Powstał trzeći á iuż náypotężnieyßy/ bo gromadny/ homo, Senat wßystek Szwedzki iuż grożbámi/ iuż prożbámi/ iuż przećiw Oycu Krolowi o mniemáne pobłażenie buntámi/ iuż ná Zygmuntá postráchámi/ grożąc mu oddaleniem od sukcessyey po oycu ná Kroleſtwo: ále on iák skáłá niczym śię vzyć nie dał. Miánowićie słyßąc o vtráćie Kroleſtwá dla wiáry/ przeżegnawßy śię/ á oczy wzgore podniosßy ręce złożył á táka Senatorom dał odpowiedź/ *Wolę vtráćić Kroleſtwo Szwedzkie, niż niebieskie.* O ſerce wdźięćięćiu nie dźięćinne/ o ánimußu odwagi nie pospolitey/ ále Moyzeßowey. ktory dla wiáry Grandis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis &c. maiores diuitias æſtimans, theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti. O wá wßystkich vßedł niebezpieczeństw/ bo dußá iego byłá strzeżona iáko ſnopeczek w ręce Páńskiey/ nie vronił kłoſkáni źiarneczká: lecz dußami nieprzyiaćioł iego Pædagogá/ Oycá/ y wßystkiego Senatu ták zákręćiłá; że iák z proce rzuceni/ niewiedźieć czego śie przećiw iemu chwycić mieli: áż widząc iego nie odmienny ſtatek/ wiecey nie náćieráli/ owßem ná Seymie walnym przysiegli/ że inßego Krolá náden po Oycu ßukáć nie mieli; osobliwie Károl stryi/ swemi go rękoma podnioſł máluczkiego wołáiąc/ y proteſtuiąc śię przed Bogiem/ y przed wßystkim świátem/ że Zygmunt miał być á nie kto inßy Kroleſtwa Szwedzkiego dźiedźicem. O by te był słowá rzecz strzymał/ nie strzymał. Od Senatu Szwedzkiego. *Hebr. 11.*

Byłá

Była w Rzymie ná rynku státua Augustá Cesárzá z napisem cedo; spadł piorun/ vtrácił C/ zostáło *Edo*: Na toż własnie wyßło Károlowi: Vderzył nań piorun ámbitiey/ ázći ono *Cedo, Vstępuię!* obroćiło śie w *Edo, Iem.* Ziadł Szwecia/ vkaśił dobrze Inflant/ y pográniczných Kśięstw zębámi nadtárgał: ostátek ná wety potomkomi zostáwił: wßakże ten piorun osobie Naiáśnie: Zygmunta (lubo śie ná zdrowie iego po Koronátiey Opsálskiey nasádzáno) nie vßko dźik.

Záchował tedy Bog ciało y duße iego od złey kleski/ á záchował w reku iák snopeczek; ktorego śie źiárnámi wiele narodow żywić miało. Záchował w reku iák plánete miedzy siedmia; ktoraby kráiom náßym promieńmi Naiáśnieyßych cnot świecić mogła: záchował w reku iák kosztowna korone/ ktoraby głowy náße Polskie y Litewskie kßtałtnie vkoronowáłá. Eris Corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui. *Będźieß korona chwały w ręce Páńskiey, y korona Kroleßtwá w ręce Bogá twego.* Niech że zá to iey k chwale wyznawá dobry Jezu z Dawidem w rownym rázie śpiewáiacym. *Terazem poznał, iż Pan zbáwił pomázańcá swego &c. Zbáwienie Mocarzow w práwicy iego.* a że to dobrodźieystwo narodu śie náßego tyka/ niechći z Anną dźiekę oddawa. *Daleś pánowánie (nad námi) Krolowi swemu, y wywyżßyłeś rog pomázańcá swego.* Dość o

Apoc. 1.

Isai: 62.

Psalm. 19

1. *Reg.* 2.

ßtrazy.

Jáko

Jáko śie dobrze ná źiemi Snopek Krolewſti przez świątobliwość záſádźił.

NIE tylko względem ſtrazy / ále y względem żywotá vkładności winſuie Abigáil Dawidowi / áby był świątobliwym ſnopkiem w ręku Bożych / y ſłuſznie; gdyż dobrze mowi Bernard s. do Eugeniuſa / iedno to / Simius in tecto, & Rex fatuus in ſolio, ac monſtroſa res eſt, gradus ſummus, & animus infimus; ſedes prima, & vita ima: lingua magniloqua, & manus otioſa: ſermo multus & fructº nullº; vultº grauis & actº leuis; ingens autoritas & nutans ſtabilitas. Przetoż Bog tych / ktore celnymi Krolmi mieć chce / duſze poświaca / y w cnoty wſzelkie zá-práwuie. Te prawdę aby nam Syrácydes obiáśnił / záda-wa ſobie táką gadkę: Quare dies diem ſuperat: & iterum lux lucem: & annus annum à ſole? *Czemu dźień przewyższa dźień, y świátłość świátłość, y ieden rok drugi, słońca?* O co ten pyta? o biegu przyrodzonym? czemu dźień ieden bywa dłuższy / niż drugi? czemu w látách bywa przybyſz? Nie o to; bo nietrudno tego w naturze Aſtrologom dáć przyczynę. Pyta on o biegu świątłośći morálnym; czemu to miedzy dniámi / tygodniámi / y rokámi iedne ſa wiekſze niż drugie. Miedzy dniami / ſa iedne powſzedne / drugie świete; v Żydow ſobáty / Kugki / Trabki: v nas Simplicia, Semiduplicia, duplicia; á te iuż ſecundæ claſſis, iuż primæ. Miedzy tygodniami / ieſt hebdomada ſancta. Miedzy rokámi; ieſt Annus ſanctus miłośćiwego látá; Zkąd tá rożnicá miedzy czáſámi á czáſámi / lubo iedno ieſt ſłońce ſprawcą czáſow wſzyſtkich? odpowiada ſobie: A domini ſcientia ſeparati ſunt, facto ſole. *Rozdźielone ſa umieiętnośćia Páńska powczynieniu słońcá.* To lepał rozdźielenie tak opiſuie / że *odmienił Bog czaſy y świętá ich, áby winie śnięćili*

Potrzebna Krolom świątobliwość.

Bog krole święći

Eccl. 33.

Verſ: 8.

cili dni świętę ná godźiny: ztych wynyżßył y poświęćił Bog, á znich włożył wludzkie dni.

Te questia rozwiązawßy Syrácideś/tákie miedzy ludźmi y dni/ chociaż od iednego słońcá ida / niektore Bog poświaca / niektore wßeregu dni powßednych zostawuie: ták y zpośrzodka ludźi/chociaż omnes homines de solo & ex terra, vnde creatus est Adam, *wßyscy pośli z źiemie, z ktorey stworzony iest Iadam*; przećie nie ktorych / in multitudine disciplinæ seperauit, & immutauit vias eorum, & ipsis benedixit, & exaltauit, ex ipsis sanctificauit, & ad se applicauit: *W mnoßtwie ćwiczenia ie rozdźielił, á drogi ich odmienił, znich błogosłáwił, y wynyżßył, y znich poświęćił, y przysádźił do śiebie*: to iest/iedne chce mieć o ſobámi powßednemi/ drugie odświetnemi/ álbo świeconemi. A iż świecenie nie dźieie śie bez pewnych obrzadkow, y ceremonie poprzedzaiace/ y same istotę świecenia/ w te słowa/ iák w ieden wſnopek zbiera.

Vers: 12.

Iákich Bog obrzadkow záżywa. przed święceniem krolow.

Mowiac do ceremoniy/ pierwßa iest tá/że Bog tákie osoby/ktore ná chwálebne Páństw sprawowánie przeznácza/ wprzod ná cwiczenie sobie wyłacza. Czy ták iáko Nábuchodonozor w Babiloniey? ktory *kázał Aſpheneſowi przełożonemu trzebieńcow ßukáć z naśienia Krolewskiego pácholat, w ktorychby nie było żadney zmázy, pięknych vrodá &c, ktorzyby mogli ſtać w Pálacu Krolewskim, áby ich vczył pismá y ięzyká Chaldáyskiego?* Lepiey; bo młodźi ile Krolewſkiey ná náukach wyzwolonych nie doſyć: trzebá y cnot/ y dobrych obyczáiow/ o ktorych tu wzmiánki niemaß. Czy ták iáko Perſowie? ktorzy do plemienia Krolewſkiego czterech dozorcow przyſádzáli: Jeden miał być naypoczćiwßy: ten do nabożeńſtwá y wßelkiey cnoty przyuczał. Drugi nayſprawiedliwßy; ten do záchowánia káżdemu swego práwá drogę y ſpoſob pokázował: Trzeći naywiernieyßy/ temu poſtrzegáć należáło/ áby śię roſkoßom animuß młodzieńſki niepodawał; ale wolny od wßelkiey nieporządności

Dame: 1.

Nicodot & Xenoph

ści zostawał: Czwarty naymężnieyszy / ktory mężne y od- 195
ważne dźieła zacnych Krolow / dźielnych Hetmanow przy-
pominał? Lepiey; bo Bog nie tylko zewnątrz tákim śrzod-
kom do wyćwiczenia skuteczności dodáie: ále y wewnątrz
w dowćipách niezwyczaynym świátłem / w sercách nie po-
spolitym nátchnieniem wiele robi / áby ie do perfekcyey oney
przywiodł: Princeps ea, quæ sunt digna principe, cogi- Isai. 22.
tabit, & ipse super duces stabit.

Druga ceremonia / że Bog odmienia gośćińce osobom
tákim. Vrodźi śie kto podług świátá niepoczesnie: tknieß
vrodzenia; nieślách ćic: tknieß vrody; iák Thersites / albo
Aezop twarzą straßy: tknieß zábáwy; rzemieśnik: tknieß
iegodźiádow / náddźiádow; ludźie prośći. Tákiego dokad
gośćiniec? álbo zá trzodą / iáko Dawidowi; albo za pługa-
ca / iáko Piástowi; albo do wárstátu złotniczego / iáko / Prze-
myśláwowi; albo do postrzygálnie / iáko Leßkowi. Tá-
kieśćie tor ich osadźili / á pan Bog inaczey; immutat vias
eorum: zdárzy Dawidowi poiedynek z olbrzymem wygráć:
zdárzy Piástowi raz dwu pielgrzymow (rozumieia niekto-
rzy że dwu Anyołow) vczestowáć: zdárzy Przemyśláwowi
ßyßakami kołkowemi w leśie po wierzchołkách drzew rozwie-
ßanemi / woyská Niemieckie y Morawskie od gránic odstrá-
ßyć: zdárzy Leßkowi w zawodźie gwozdźie wbite omiiáć / á
droga choć dálßa (bo krzywa) kresu przed ántagonistámi
dobiegáć; á lić im ludźie Krolestwá deferuia / na Throny
wysádzáia: áż on / ktory wczorá meumiał trzech zliczyć / dźiś
loquitur per talenta, y ktoremu w czorá mowiono / kiedy
gadał / quis est hic? á to kto? dźiś na słowá iego Omnes Eccl. 13.
tacuerunt & verbum illius vią; ad nubes perducūt, *Wßy-
scy zámilkli; á słowá iego áż pod obłoki podnoßą.* Przetoż
ślußnie Aurelius pißę do Korwina Krola Trynakryiskiego /
rownáiąc przeßłą swoię podłą kondycyą z stanem Cesarskim:
Cum ego manus Myoparonis remo excoriatas haberem, Horol.
quis imperii Romani clauum in manus meas venturum Principū.

cogitasset? cum cibi penuriâ Capuæ ægrotarem, quis cibi abundantiâ aliquando me florentem futurum putasset? Bog gościńiec odmienił.

Trzećia ceremonia/ że ie żegna (iáko to przy świeceniu bywa) y błogosławi: iákim trybem? czy ludzkim? czy Boskim? ludzki tryb błogosławić tylko ięzykiem/ tylko mową; Boski tryb błogosławić skutkiem y sáma rzecza: ludźie ludźiom życza ieśli zdrowia/ mierza latá stámi/ tysiącámi; ieśli dobrego mienia/ złotemi; á wsámey śie rzeczy áni dźień z latonych nie zawiąże/ ani proßek złoty z onych gor nie wykrußy: Áwá co należy do słow/ może káżdy káżdemu mowić

Gen. 27. co Ezau rzekł Jzaákowi: Num unam tantùm benedictionem habes Pater? *Iżali iedno tylko maß błogosłáwieństwo oycze?* co záś do rzeczy; może káżdy y náywiekßy Krol odpowiedźieć/ co odpowiedźiał Syzánnes Krol Perski:

Herodot. Ego sum Dominus non rerum, sed verborum tantùm: *Iam ieśt Pánem nie rzeczy, ále słow tylko.* Y Bogá lepák inakßa benedykcya: nie tylko śie áfektem/ ále y efektem/ nie tylko vsty/ ále y ręka ozywa: bo gdźie. Panem benedixit, *Chleb błogosłáwił*/ záraz y Fregit, deditq; disćipulis *Łamał y dawał vczniom*; ktorych kiedy wstępuiąc do nieba/ eleuatis manibus benedixit, *podnioßßy ręce żegnał* krzyżem błogosławieństwá swego/ zaraz z ręku żegnáiących wypádały *Charismatum dona.* Przetoż kiedy y ná Krolestwo osobom iákim błogosławi/ nie gołymi to słowy odprawuie; ále rzecza/ ták iako pierwßym rodźicom náßym/ Benedixit illis Deus, *Błogosłáwił im Bog*, przydáie sposob/ iáko?

Gen. 1. *Rzekł im, rośćie y mnożćie śię, y nápełniaycie źiemię, á czyńćie ią sobie poddáną, y pánuycie nád rybámi morskimi, y nád ptastwem powietrznym, y náden ßemi źwierzęty, ktore śię rucháią ná źiemi:* Dixit & facta sunt, *Rzekły zstało śię.*

Czwarta ceremonia/ że ich wywyższa. Co prawdá/ z wielkiey na czas niźiny podnośi ná Libáńskie gory. Saul lubo co do wzrostu wielki/ rámieniem przewyßáiący wßyst-

kie

kie syny Izráelskie: wßákże co do fámiliey/ bárzo niſki; o ktorey co mowi do Sámuelá? ſłuchaymy: *Azam ia nie ieſt syn Ieminy, známnieyſſego pokolenia Izráelowego, á rod moy naypodleyſſy miedzy wſſyſtkiemi ſyny Beniámin.* I. *Reg.* 9. Co do zábáwy/ barzo podły: *Zginęły były oślice Cis Oycá Saulowego, y Cis rzekł do Saulá ſyná ſwego; Weźmi z ſobą iednego z ſłużebnikow, á wſtawſſy idź y ſßukay oślic, y ſßukał przez źiemię Sálisá, Salim, Iemínego, y Suph.* á Bog go podnioſł wyſoko/ podnioſł ná wielkie máietnośći; mowi Sámuel do niego: *czyiež będą co naylepſſe rzeczy Izráelowe? Izali nie twoie y wſſyſtkiego domu oycá twego?* *Verſ.* 20, podnioſł ná Thron naywyżßy Izráelſkiego Kroleſtwá: *Wźiął Sámuel báńke oliwy,* I. *Reg.* 10. *y wylał ná głowę iego, y pocałował go y rzekł: Oto cię Pan pomázał zá Kſiążę nád dźiedźictwem iego.*

Mowiąc záś do iſtoty ſámey świecenia oſob ná regiment náznáczonych: poświaca ie Bog y wewnątrz przez Duchá ſwego/ ktory pospolitego człowieká iuż w inſego odmienia; Inſiliet in te Spiritus, & mutaberis in virum alium; *Przypádnie ná cię Duch Páński, y odmieniſz ſię w mężá innego* poświaca y z wierzchu przez oley: nie iákoć kápłany/ I. *meg.* 10. ále iako Kośćielne ſtátki/ Monſtrácye/ Kielichy/ páteny: że owá rzecz/ ktora była wreku nie dawno y złotniká/ y przed poświeceniem powßedna/ po máßczeniu iuż świeta/ iuż káżdy z rewerencya/ y zdáleká pátrzy/ dotknąć śie láykowi wáruy Boże. Tákći/ ktore przedtym powßedne oſoby były/ przez oley śie poświacáia; że iuż zowie śie świątobliwy maieſtat/ świątobliwy Pan/ świątobliwe vßy: alić od wßytkich vcźciwość; przyſtęp nie łátwy/ y to przez Sekretarze/ pieczętarze/ podkomorze: audyencya áż vproßona/ y tá nie czeſta: dotknąć śie zwłáßcza we zły obyczay nefas ſrogi zakaz Duchá ś. Nolite tangere Chriſtos meos; *Nietykayćie pomázáńcow moich.* I. *Paral.* 16. Nie zgołá we zły obyczay vznał pocichu Dawid coś kráiu płaßczá Saulowego/ á przećie mowi I. *Reg.* 24.

text ś. *Vderzyło Dawidá serce iego, przeto że vrznał kray płaszczá Saulowego, y rzekł do mężow swoich: Niech mi będźie miłośćiw Pan, żebym nie vczynił tey rzeczy Pánu memu pomázáńcowi Páńskiemu, żebym miał śćiagnac nań rękę moię, poniewaß że iest pomázániec Páński* á Duch ś. zákázuie Krolow y myśla tykáć: In cogitatione tua Regi ne detrahas. *W myśli twoiey Krolowi nie vwłaczay* czemu? bo Krolowie swietymi sa przez vczestnictwo światobliwośći Boskiey. I dla tegoć Piotr. ś. pospołu wiaże boiaźń Boska/ y cześć Krolewska; Deum timete, Regem honorificate. dla tego y tu sam Bog te osoby poświećiwßy/ iuż ad se applicauit, *do śiebie przyłacza*, czy iáko sygnet do pałcá: barźiey: daleko od sercá pálec; nie ostał ná palcu Jekoniaß; Si fuerit Ieconias annulus in manu dextrâ meâ, inde euellam eum: przyłacza iáko koral naykocháńßy do sercá swego: *Nalazłem Dawidá* (mowi sámże Bog) *mężá wedla sercá mego, on wykona wßystkie wole moie.* Otoć applikaturá naylepßa. Jnśi czytáia/ hoc ad hoc applicauit, *To do tego przyłaczył.* Własna do snopká alluzya. Aby był snopek/ trzebá kłosy y z tad y zowad zbieráć/ potym wßystkie społem wiazáć: ták Bog chcac snopek Krolewski zewßech miar wystáwić doskonały/ rozmaite kłosy cnot y z tad zowad zbiera/ ieden z drugim porownywa/ á w ßtuczna one Symmetrya Waleryana Cesárzá potrafia/ áby byłá Pietas cum negotiositate, magnanimitas cum humilitate, comitas cum grauitate, fortitudo cum tranquillitate, clementia cum æquitate, &c. O wielkież to rzemiosło/ niezdoła mu iedno omnium artifex Sapientia.

Eccles. 19.

1. Pet. 2.

Ierem. 22.

Actor. 13.

Stosuie śię to wszystko do krola iego M.

Skłaniam iuż te wálna Duchá ś. propozycya do ćiebie Naiásńnieyßy ZYGMVNCIE. Aza cie sobie ná osobliwe ćwiczenie nie wziełá madrość niebieska? nie tylko wnetrznie oświecaiac iako Salomona; ktory wlána z niebá vmieietność *położył sobie zá pochodnia, w świátle nie vstáwáiaca*: ále y zewnatrz zrzadzáiac ci osoby, zá ktorych instytucya

S. pie 7.

cya y powodem wielkieieś philozophiey doszedł/ y Chrześćiańskiey y Krolewskiey; Miedzy wiela innemi bytać mistrzynia naywiekßa Náiáśnieyßa Rodźićielka iák Rebeká Jakobowi; á naymnieyßa Societas naßa/iák Holdá Jozyaßowi; ktorá Máiestatowi twemu po wßystek niemal wiek żywotá/áż do ostátniego punktu posługi oddáwálá: ieśli mniey wygodne; niedostátki napełniał on/ qui ipse sapientiæ dux est, & Sapientum emendator; in manu enim illius & nos, & sermones nostri, & operum scientiæ disciplina. Azać tenże naywyżßy y drog nie odmienił? lubo nie ták/iako odmienia nieudolnym/ wzywáiąc ich ná Krolestwo; gdyż y znaiáśnieyßych przodkow/ y zdźiedźicznego práwá/ y z tálentow od natury hoynie nádánych/ miałć prosty tor do Krolestwa: wßákże ták/ że kiedyć śie tá drogá byłá przez stryá lubo powariowálá/ lubo w ścießke ściśnioną/ Bog ći gośćiniec Krolewski y vłácnił y rozprzestrzenił; żeś doßedł nim nie iedney ále dwu koron; iedney dźiedźicznej Szwedzkiey/ drugiey náßey Polskiey. Azać też nie błogosławił Bog ná wßystkim? Tkne dobrego mienia: *Błogosławił ći błogosławieństwy niebieskiemi z wierzchu, błogosławieństwy przepáści leżącey ná dole.* Tkne rzadow/ *Błogosłáwionyś w mieście, błogosłáwionyś ná polu; błogosłáwionyś nichodzący; błogosłáwionyś wychodzący.* Tkne Náiáśnieyßego potomstwá: *Błogosłáwiony ś w błogosłáwionym owocu żywotá twego.* Tkne ogromności ku nieprzyiáćiołom: *Vyzrzáły wßystkie narody źiemie; że imię Pańskie wzywáne iest nad tobą, báły śię; iedną drogą wychodźiły przećiw tobie; á śiedmią drog vćiekały przed obliczem twoim.* A zaćie tenże Pan nie wywyżßył; kiedy ćie *głową postáwił, ábyś záwßse był ná wierzchu, á nie ná spodku.* A zaćie po ták długich obrzędách nie poświećił/ y wewnątrz zámieniaiąc serce iák v Saulá? y zewnątrz oleiem máßczac iako Dawida? minawßy y poczesnego Oliabá/ Máximilianá Arcyksiążećiá/ y Aminádábá/ Wasilá Moskiewskiego/ y innych ná Pol-

Gen. 27.

4. Reg: 22

Sap. 7.

Gen. 49.

Deut. 28.

Deut. 7.

Ibid. ver. 13.

1 Reg. 10.

Psal. 44

ſkie Kroleſtwo pod on czaś kompetitorow / vnxit te Deus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. A za ćię náwet do ſercá ſwego nie przyſádźił kiedy ſwoię wolą przez ćię ták przez inſtrument wykonywał / duchem vczynki twe ożywiał / żądze miłośćią rozgrzewał: á chcąc mieć z ćiebie kochánny ſnopek / po ßerokim Kośćioła ſwego polu / kłoſy cnot doyzrzáłych y z tąd y z owąd zbierał / á páſem kárnośći y boiáźni ſwoiey (przy ſpołrobieniu twoym) wiązał.

Náleży Krolom zbior- wszytkich cnot.

Tak ſobie Naiáśnieyßy Krolowie / y świátá Monarchowie perſwáduyćie / że może śię kto inny z ludźi rowney kondycyey máłą kłoſow álbo cnot garſtką kontentowáć; ale wam / ná ktorych cnoćie wielom należy trzebá ćałego y ſporego ſnopká. Phreates Krol Párthow pytał śię Tymoná / cobyzá rożnicá miedzy Pánem á poddánym záchodźiłá? odpowiedźiał Philozoph: Hoc intereſt, quod inter vnum & omnia; omnes populares principem ſpectant vnum; vnus princeps omnes populares; iis proinde vna ſatis eſt obedientia ad imperium; illi omnigenâ virtute opus eſt ad exemplum. Ják ſłonecznik obroty ſwoie kieruie zá ſłońcem: ták poddáni obyczáie ſwoie miárkuią wáßym wzorem. *Vobis* (máwiał Seneká) Non magis, quàm Soli latere contingit, multa circa vos lux eſt, omniũ in illã conuerſi oculi; hinc fit, vt veſtra facta, dictaq; rumor excipiat, & ideo nullis magis cauendum eſt, qualem famam habeant, quàm qui qualemcunq; meruerint, magnam habituri ſunt. Trzebá wam tedy / Miłośćiwi Krolowie / z innych też welkorżądzcow wßyſtkie cnoty / iák z rożnych zagonow kłoſy zbieráć / ábyśćie mogli przykłádny / y do pożywienia vżyteczny poddánym ſnopek wiązáć.

Bruſon.

Lib. De Cle. cap. 8.

W Krolu I M. ſnopek cnot wszytkich

Tu mi śię żyzne y ßerokie otwárza pole ráchowániá owych kłoſow albo cnot / z ktorych ſnopek doſkonáłośći ſwoiey Krol J. M piękną związał proporcyą: ále kto ie w ták krotkim czáśie przeliczy? To śię ogołem mowić może: nie było tey cnoty / w ktoreyby śię nie obierał; nie było tey / w

ktoreyby

wktoreyby innym obcym Krolō cugu przed ſoba pozwolił; y w ktoreyby z przodkámi ſwoiemi w tym Państwie nie wyrownał. ábowiem co śie celnego w ktorym ziawiło / to śie w nim nie ćieniem / ále żywym obrázem pokazało. Kiedy Alexander Krol Macedoński świat niemal wßyſtek opánował; Krolowie kráiow odległych hołdownikámi iego zoſtawßy / przy winßowániu Państwa / y oddániu poſłußeńſtwá / wyprawili do niego rożne z ſwych prowincyi vpominki / á iákoby ożywiſte monſtry / z ktorychby obfitość podbitych kráin poznáwał; iedni poſyłáli złoto / ſrebro / y inne ſwych ziem kruſzce: drudzy zacne perły / y drogie kámienie; drudzy niewidáne owoce: drudzy ledwie ſłychane przedtym zwierze: Krol Iepák Aegypſki poſłał ſnopek pßenice / z iednego tylko wśiánego á buynie rozmnożonego ziárná; czemu kożdy vwierzy / kto czytał Kryßtophá Kolumbá rowna też żyzność Inſulæ Hiſpaniolæ opiſuiacego: Posłał tám ná początku Lutego ieczmienia garztke / á trzydźieſtego Marcá ſto vzał ſnopow / z oścámi vkłośiemi ná łokieć / á każdá ość dwá tyśiácá ziarn záwierała. To podárze naybárźiey Alexandrowi do ſercá przypadło; bo też naylepiey miedzy innemi ſwoy kray záleciło. Jeśli też y ty Polaku weyrzyß ná żyzność pola twego / możeż śie tym przed obcemi národámi popiſowáć / że z iednego naśienia Jágiełowſkiego / wielki / buyny / y w wßelkie cnoty obfity powſtał vrodzay / ták wielu známienitych Krolow / ktorzyć chwalebnie pánowáli: wßákże y to mi przyznaß / że w tym iednym Zygmuncie Naiáśnieyßym potomku Jágiełowym / mnoſtwo ziarn / ktore śie gaſtkami po innych przodkách dźieliło / w nim śie gromádnie ogołem ziawiło; á że ták rzekę / w iedno wielkie ſnopie wyroſło. Zaleca ſtarożytność Władyſłáwá Jágiełá z głębokiey pokory / y niewymownęy ku chwale Bożey gorliwośći: A nád Zygmunta kto przy Krolewſkiey powadze pokornieyßy? ſłowá z vſt iego ku márney chłubie nie ſłyßano. Vważał iż Krol VS Job prożna chwałę miał w ohy-

Epit: variarum hyſtor:

Hieron: Bezon. in America.

Krolow z familiey Iagiełowskiey cnotyoſięgnął

Władyſła wa Iagieła.

dźie. *Izáli rádowáło śię w táiemnośći ſerce moie, y cáłowałem*
Iob: 13. *ręke moię vſty memi? co ieſt niepráwość naywiękſza, y záprze-*
nie przećiw Bogu naywyżſzemu. Kto gorliwſzy? on iák Jo-
Eccleſ. 49. *zyaſz był od Bogá zrządzony ná pokutę ludu, áby obroćił ku Pá-*
nu ſercá ich, á zá dni grześnikow zmocnił pobożność. Wy-
chwalaią Kroniki Káźimierzá Krolá Władyſłáwowego
Káźimierza. ſyná / á czterech innych Krolow Polſkich oycá / z wielkiego
baczenia ná vbogie; gdyż ręka ſwa ſuppliki od nich brał / y
niezliczona liczbe co dźień karmił y odźiewał. A otym też
Pánie co wam innego powiedza vbogie Klaſztory / y ſzpitale?
ktore co raz iáłmużnámi y wzłe czáſy co dźień obiádámi opá-
Iob: 19. trował? záśpiewáią one z Jobá Antyphone: Cum ſede-
rem quaſi Rex circumſtante exercitu, eram tamen mæ-
rentium conſolator. Ogłaſzáią hiſtoriie Janá Albrych-
Jana Albrichta y Alexandra Bráćiey. tá / tákże Alexandrá bráćiey / Krolow Polſkich / z wielkiego
meſtwá y ná vmyśle niewzruſzonego ſtátku. Twoia to
Naiáś. Zygmunćie od wſzyſtkich zaletá / żeś nigdy trzech
rzeczy nie odmieniał: ſłowá / twarzy / ánimuſzu. Wynoſza
Polacy y Węgrowie w Władyſławie trzećim Krolu ſwo-
im wielka ſercá reſolucya / y ná wola Boſka oboietność: Ale
y w teyieś mu cnoćie nád ſoba Zygmunćie gory nie dał / kto-
ry ábyś wſzyſtkie żywotá ſwego loſy tymże ſznurem miárko-
wał / onaś śie niewyſłowiona odwaga Demetryuſa Ceſá-
Senec lib: de diu prouid. rza częſto pośilał: *Czego prágnieſz odemnie ô Boże nieśmier-*
telny, chceſz dźieći pobráć? pobierz; tobiem ie zrodźił. Chceſz
iákiey częśći ćiáłá mego? bierz: wſzák wnet wſzyſtko opuſzczę.
Nápieraſz śię Duchá? czemu nie: odbierz coś dał. Coć lubo,
weź. bo co weźmieſz, nie od zbrániaiacego śię weźmieſz; weź
raz, coś dał rázy dźieśięć. Známienitá v nas pámiatká y dwu
Zygmunta pierwſzego y Auguſta. Zygmuntow: Pierwſzy dla łágodnośći miał wielka miłość:
drugi Auguſtem názwány / dla praw / ktore ſpiſał / wielka
poważność. Pewna / że ten trzeci obiemá nie vſtapił; ſá-
miśćie śie go nie mogli nachwalić z łáſkawośći / á iák wiele
było zá iego panowania Seymow / ták wiele maćie konſty-
tucyi

tucyi vniwersałow. O iák z iednego Jágielowskieg násienia wiele kłosow! iák wiele w kożdym kłosie źiarn; iák wielki z tak wiela kłosow y źiarn ieden Krolewski snopek!

W tym nie oßácowáńym snopku / acz wßystkie kłosy zacne / wßystkie vkoronowáne: wßákże miedzy innemi / dwá osobne nápozornieyße / z ktorych Klotárius Krol Francuski ozdobne miał noßenie. Serce fárby złotogoracey na srebrnym polu dwa kłosy przeßywáły; ieden po prawey złoty / nie tak z ośćiami iáko z promieniami słonecznemi; napis: Et luce & ardore, *Y świátłośćią y goracośćią*; drugi kłos po lewey / dyámentowy: ośći miedźiáne; napis: Nec luce nec ardore. *Ani świátłośćią áni goracośćią.* Kłos ieden znáczył nabożeństwo y goracośćią y świátłośćią známienite: kłos drugi znaczył wspániałość / ktorey iák dyámentowey / áni ogień przećiwności / áni świátłość szczęśliwości w Krolách nie może zálterować.

Dwie cnoćie w Krolu Panu nawiększe

Reuſ. in claſſe ſymb.

Nabożeństwo; práwie Krolewska cnotá. O nábożeństwie Agápetus Papież do Justiniáná Cesarzá nápisał: Sceptrum imperii cùm à Deo ſuſceperis, cogita quibuſnam modis ei placeas, qui illud tibi dedit: cùmq; omnib⁹, hominibus ab eo prælatus ſis, præ omnibus eum colere pietatis officiis ſtude. O nabożeństwie Krolewskim powiedział Valerius: Cæteræ virtutes admirationis tantummodò multum: pietas verò etiam amoris meretur plurimum. O nábożeństwie Chrystianus czwarty Duński / Norwetski / Gotski / Wándalski kiedyś Krol / táki kleynot sobie dał rysować: Słoń wieże dzwiga z wiela kirysnikow: zokná wywießono chorągiew / z nápisem: Regna firmat pietas: *Krolestwá vmácnia nabożeństwo.* Rzecz nie wypowiedziáná / iáko ten náß świetey pámięći Pan obierał śie w nábożeństwie: ktore śie w nim wydáwało ardore ku Bogu / luce ku poddánym. Swiadczćie mi Kościoły / Krakowski / Wárßáwski / y ty ná czas Wileński; w dzień święty okrom Mßey / ktora we dworze przed nimi mie-

Nabożeństwo.

Val: Max.

Iacob: Typoti.

wano/ w Kośćiele publicè y Mßey śpiewáney y Kázánia słuchał záwße zá zdrowia; á w naywiekße świetá iutrzniey y nießporu nábożeństwá niemal przez godźin dźieśieć záżywał; sam muzykę/ iáko kiedyś Dawid lewitom/ sporządzał; częśćiey niżli raz w mieśiac do stołu Pańskiego przystępował. Swiadczćie mi zamki y dwory/ iák wiele on w was czásu trawił ná modlitwie: Kápłáńskie officium co dźień odmáwiał/ Rożancá pewne pułki odliczał; w skrytey kapliczce ná źiemi krzyżem legał niedźwiednia posławßy/ ná ktorey znak człowieka leżacego od przytarćia wyráźił Swiadczę wámi pokoie/ w ktorych dyscypliny czynił/ y włośienicámi śie przepásował. Swiádczę nawet wámi vlice/ po ktorych groby Pańskie w wielki piatek nawiedzał; zá processya w dźień Bożego ćiáłá co rok pießo nabożnie chadzał; Awá wßystkie modlitwy/ wßyskie Bogoboyne spráwy/ nabożeństwem pieczętował; we wßelkich potrzebách do niebá iák do skárbnice/ we wßelkich przećiwnośćiách do niebá iák do fortece appellował. Vymićie śie poddáni zá pobożność wzorem Páná swego/ bo ieśli wam żadna iaka wygodá;

1. Tim. 4. Pietas vtilis est ad omnia. *Pobożność do wßystkiego iest pożyteczna*; Jeśli wam miły zysk y dostátek. Magnus

1. Tim. 6. quæstus est pietas cum sufficientia; *Wielki zysk iest pobożność przy dostátecznośći.*

wspaniałość serca. Wspániáłość; y to Krolewska cnotá. Gregorz ś. do Krolow Francuskich ták pisze. *Kiedy Bog wßechmogący was nád wielą narodow wyniosł; wiárą, cnotą, godnośćią obiáśnił, wielkich śię rzeczy o vmyśle wáßym domyślamy; niemaß bowiem nic więkßego w osobách wielkich, iáko vmysł wielki.*

In Regist: lib. 5. cap. 58.

Vmysł lepak wielki (mowi Seneka) iest/ *żadney śię fortunie ná źiemi nie śćielący, nád wßystko co przypada wynieśiony, nie lękliwy, nie poruszony, pod káżdym ćiężarē prosto stoiący, żadna go rzecz nie vmnieyßa, żadna ćięßkość nie pochyla; wzbiia śię tám, z kad drudzy spadáią; stoi, gdźie drudzy lężą.*

Epist: 66.

Y na ták wielkim animuszu Krolowi Panu nie zchodźiło;

był

był ánimuß iego iák kłos dyámentowy: że áni fortuny przećiwney ogniem / áni pogodney świátłem / nie dał śię pokonáć. O Boże iák częste ná serce iego biły tarany! y z tąd y zowąd postráchy! iák częste ná maiestat iego náwałnośći! á on ná to iáki? iák kłos dyámentowy. Semper idem; *zawße iednáki.* Ják częste z strony świątobliwego regimentu iego opáczne vdania! á on co ná to? kłos dyámentowy; semper idem. Powietrze śię w Warßáwie sroży / w Ośiecku sroży / Senatorowie vpomináią: Miłośćiwy Krolu radź o sobie; á on co ná to? kłoś dyámentowy; semper idem. mawiał: *żaden Krol Polski ießcze powietrzem nie vmárł.* O wspániałośći / ktorey y śmierć przed oczyma látáiąca nie przemogłá. Wspániałość to Károlá piątego Cesárzá; do ktorego / kiedy Jngolßtad oblegał / ßeść tyśiecy kul z fortec przypadáło; vpomináli Hetmáni: Vmkni śię Naiáśnieyßy Cesárzu; on rzekł: Et quis Imperatorum tormenti alicuius ictu periit? *Ktoregoż kiedy Cesárzá z dźiáłá zábito?* Wspániáłość to Alphonsá Arágońskiego Krolá: ktoremu gdy Kosmás Floreńczyk (nie z sercá śię poiednawßy) wrzkomo w podárunku iádem nápußczonego przysłał Liwiußá / Medicy vpomináli: Nie czytay Krolu; on odpowiedźiał. Lego non edo. *Czytam nie iiem.* An ignoratis Regum animas in manu Dei esse? *Aza nie wiećie, że duße Krolewskie są w ręku Bożych?* Toć to iest / Miłośćiwy Krolu / co y tobie tę wspániałość iednáło; vfność w Panu Bogu; wiedźiałeś / że Erit anima tua custodita in fasciculo viuentium apud Dominum Deum tuum. Awá mielichmy Krola Chrz. iákiego też mieli Rzymiánie Antonina / ná ktorego śię twarzy nikt tey álbo owey fortuny nie doczytał: nie był Proteusem. Mielichmy Krolá / na ktorego státek Sálomon ono wydał Axioma; Cælum sursum, terra deorsum, & cor Regum inscrutabile. *Niebo wysoko, źiemia nisko, á serce Krolewskie niewybádáne.* Jáko źiemia od żadnych śię wiatrow nie chwieie; y kto ná nię patrzy / nie

G. Zenokrates.

Aeneas Sylui.

1. Reg. 25.

Kokerus.

Prou. 25.

nie poznáwa czy złoto / czy żelázo we wnetrznościách tái: ták y Krolewski ánimuß / żadna śie fortuna nie wrzußał / áni śie do złotá z chćiwośćia / ani od żelaza z boiaźnia nie wydawał; iáko też niebo / lubo okiem słonecznym zwiedza iuż kraie południowe / iuż północne / iuż wschodne / iuż zachodne: spráwuiac tám zime / owdźie láto: tám deßcz / owdźie pogode; przećie ná sobie żádney odmiány nie ćierzpi: owßem gdźie bywßy / tám bywßy Luſtrans omnia in circuitu; in circulos ſuos reuertitur. *Przechodzac wßyſtko nawraca ſię do okręgow ſwoich.* Więc z nieba do myśláwáia śie ludźie o vrodzáiu / álbo nie vrodzáiu; o pokoiu / álbo o woynie: ozdrowiu álbo o powietrzu: á czeſto śie oßukiwáia: Ták Krol Pan / lubo okiem opátrznośći swey rożne káty Państwá zwiedzał / rożne ſkutki po rożnych mieyscách podług kożdego potrzeby ſpráwował: przećie w sobie nieodmienny zoſtawał. Animus Regum magnus, ac Sacer (mowi Seneká) Conuerſatur quidem nobiſcum, ſed hæret origini ſuæ. Więc ná audientiách tworzylichmy sobie z twarzy Páńſkiey Horoßkopy / práktykuiac o łáſce álbo nielaſce: o promotiey álbo zaniedbániu: á ono czeſto śie práktykáz prawda miiáłá.

Epiſt. 40.

Sadźćież iuż Ch. ieśli Krol P. náß dobrze ſnopká swego w żywoćie pobożnym przez cnoty duße śie swey tykáiace nie vfundował! Vfundował: owßem śmiem to mowić (coście y ſámi czeſto mawiáli) że y oyczyzná náßá / ták śie byłá ná iego świátobliwośći vfundowáłá; iż dla iego cnot y nas P. Bog iáko też kiedyś dla świątobliwośći Dawidá / miáſto Jeruzalem chociaż w gzechách leżace / w cále chował.

Iſai. 37. *Nienwidźie do tego miáſtá Krol Aſſyryiſki, áni tam wyſtrzeliſtrzały, áni go záprzątnie tarcza, áni vſypie koło niego wału; mowi Pan.* Nie watpie / że iáko sobie Krol Pan z tych cnot známienitych vczynił ná dußy ozdobę; ná ziemi wielką wßędzie ſławę: w ſercách naßych zbudowánie: ták ná niebie ſowita odnioſł nagrodę.

Jáko

NOstropna Abigáil ták błogosławieństwo Krolowi Dawidowi niesie; że oraz y ná owych / ktorzy pozad Jda respektuie; słowá iey są. Suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi Domino meo: & da pueris, qui sequuntur te Dominum meum. *Przyimi to błogosławieństwo, ktore przyniosł á sługá twoiá tobie Pánu memu: á day tym, ktorzy chodzą zá tobą panem moim.* Ktoż tám będł ná on czas zá Dawidem? Rycerstwo. A zá Krolem Pánem nászym przez świątobliwe zrodzenie idźie, niewymownym teraz smutkiem źiete/ Naiáśnieyszé potomstwo: ná ktore kiedy nászá Abigáil oyczyznà oczy zapuszcza / wszystkie błogosławieństwá ná nie y z nieba y z źiemie obraca: bo też w tych naykochańszych kleynotách wielkie/ y krolewskie/ y swoie błogosławieństwá vznawa. 1. Reg. 25

Błogosławieństwo Boże nád Krolem I. M. w potomstwie.

Vznawa w tey mierze nie máłe Bozkie nád Krolem Pánem nászym zmárłym błogosławieństwo; że sześciu potomkow iák z nayślicznieyszych kłosow snopek ná źiemi zásáđźił / rzekę raczey / ták wiele sobie podobnych zostáwił snopkow / iák wiele naiáśnieyszych potomkow. *Vmárł oćiec iákoby nie vmárł; bo po sobie zostáwił podobnych sobie: widźiał zá żywotá swego, y miał pociechę z nich, á vmieráiąc nie żáfrá sował się, áni się zánstydźił przed nieprzyiaćioły: áboviem zostáwił obrońcow domu przećiw nieprzyiaćiołom, á oddawáiących przyiaćiołom dobrodźieystwo.* Non omnis moriar. rzekł Póęta. A Philip Krol Macedoński vmieraiąc / Senatory nad soba płáczące ćieszył temy słowy. *Nie vmieram, bo Alexandrá wktorym żyć będę ná źiemi zostáwiam.* Edwardus lepak Ecclesi. 30. Horatius. Curtius.

lepák czwarty Krol Angielski / kiedy mu przed sámym skonaniem rzekł Kánclerz: Czynie żalci też / Krolu / ták wytwornych pálacow ktore opuszczaß? ták rzadnych maietnośći ktorych odbiegaß? Skazawßy ná syny odpowiedźiał: Ista pignora erunt mihi eburnea palatia, in quibus habitabo quoad ſtabunt; hæ poſſeſsiones meæ erunt, ex quibus ſine vllo iam labore percipiam fructum, & quæſtum. Czytał snác ten Krol Biblia / w ktorey Duch ś. syny zowie Oycowſkim budowánim. Obiecuiac Bog Dawidowi Sálomoná syna/rzekł: *Dom zbuduię tobie*, w żydowſkim ſtoi/ *Ben*, co budynek y syná znáczy. Zowie syny y maietnośći Oycowſka: Jádam gdy mu Eua powiłá Kaimá / rzekł; Poſſedi hominem per Deum *Otrzymałem człowieká* (iák folwárk iáki) *przez Bogá* Wyśćie Naiáśnieyßy Krolewicowie/Naiáśnieyßa Krolewno / Naiáśnieyßemu Rodźicowi żywotá ná potomne czáſy pomnożyćielámi: przez was bedźie śie ießcze rußał/ przez rece wáße bedźie śie Páństw dobiiał / Kroleſtwy władał: przez vſta wáße bedźie wyroki ferował: wy bedźiećie naiáśnieyßemu rodźicowi Kryßtałowemi pałacámi/ w ktorych iego wiárá / cnotá / wielmożność/ wſpániałość ſtolec ośtedźie: wy maietnośćiámi; z ktorych intraty przeßłych prac ſwoich około was / bez pracy ápotym záżyie.

Arnoldus Clampor: in arcanis Imperat.

3. *Reg.* 11.

Vfundował ſię ſnopek krolewsky w świátobliwy potomſtwie.

Błogoſłáwieńſtwo Boże nád cyczyzna w Jagiełowym potomſtwie.

Vznawa náßá Abigáil hoyne y nád ſoba błogoſłáwieńſtwo Páńſkie: że śie dośtátnie w Jágiełowe plemie zápomogłá. Wielka tá naiáśnieyßa familia w Oyczyznie náßey ma y miáłá zawße ákceptacya: wielkie ná nieśmiertelną pámiec zarobki: iák w rozßerzeniu Kroleſtwá / przez przyłączenie Kśięztw Litewſkiego/ Wołyńſkiego Podolſkiego: ták w vgruntowániu / w rozkrzewieniu / obiáśnieniu wiáry S. Kátholickiey: zarobki / mowie / dla ktorych po pierwßy przodku ßczesliwym / y oſobliwie nam záſłużonym/ Władyſłáwie Jagiele / záwßechmy ſobie potomká iego ná regiment ſwego národu wyſadzáli/ á náczaſechmy poń y zá morze záſyłáli.

łáli. Zá czym iuż iáko Franciá ze dwunástu Ludwikow / zdziewiaćiu Károlow: Anglia z dźiewiaćiu Edwardow: ośmiu Henrykow: Czeska źiemia z piaćiu Władisławow: Węgierska z piaćiu Stephanow: Hiszpáńska ze czterech Philippow: ták Polská z łáski Bożey z śiedmiu śię do tad szczyćiłá Jágiełow: y nadźieiá wielká w Bogu / wielka y w wászych cnotách / Naiáśnieyszy Krolewicowie / otuchá / że śię Jagiełowska máść w was y w potomkach wászych v nas ná Krolestwie świećić nie przestánie: będą was y pográniczne narody / iak też kiedyś dźiády wásze / zá Pany y Krole z vniżonemi prośbámi obieráły: będą kraie y násze y cudze żywnośći z snopkow wászych záśięgáły.

Ale coż? gdźie my rodźićielskie / gdźie swoie / gdźie obce błogosłáwieństwo / Naiáśnieysze plemie / vznawamy; tám wy ośierocenie wásze vznawaćie; gdźie my sobie was pozostałych vprzeymie winszuiemy: tam wy / żeśćie grobu rodźicow nie zálegli / załośćiwie nárzekaćie: gdźie my z Dawidē wesołą śpiewámy mutetę: Ponā in sæculū sæculi semē ei⁹, & thronum eius sicut dies cæli: tám wy z Jeremiaszem smutną Nenią opiewáćie: Pupilli facti sumus absq; patre & absq; matre. Pátrzę ná twarz wásze; chmurą zászłá: pátrzę ná oczy; płaczem záłáne: pátrzę ná vstá; wzdychániem śię ozywáią; dobádywam śię sercá; ztruchláło / zwiedniáło / żalem suszącym wyschło. Co zá przyczyná ták smutnego z wierzchu pozoru? Kiedy Prozerpinę po gorach kwiatki zbieráiącą ná świát inszy porwano; Ceres zápaliwszy láną świece / (iákiey więc przy pogrzebách záżywaią) szukáłá po polu Prozerpiny: á tym czásem wszystkie zboża ná polu iák od sádźy poczerniáły / kłosy wszystkie wżałobę śię oblokły Przyczyná wszytkiey odmiány wászey / porwánie z oczu nie tylko Prozerpiny Naiáśnieyszey rodźićielki; ále y samego Naiáśnieyszego Rodźicá. kurzawa świeć żałobnych / kłosy wásze / y wszytko zboże Polskie / y Litewskie násze czernidłem záfarbowáłá: Co zá przyczyná ták serdecznego smutku? In

Załość Krolewicow Ichm

Psal. 88.

Thren. 3.

Zwierzchną.

Claudianus.

Wnętrzna

vulnere vulnus; *ráná w ránie;* ieſzcze śię pierwſza ráná/ ktora wam śmierć Naiáśnieyſzey rodźićielki zádáłá/ nie zgoiłá/ owoż táż okrutna tyranká druga w toż mieyſce ranę przez śmierć Naiáś: rodźicá zádáła: Sæuit multum plaga repetita, ruptâ compage viſcerum, torquētur in filiis iam non membra, ſed vulnera; O Boże cożeś to vczynił/ kiedyś plagi ná Naiaś: Krolewſkie potomſtwo ták zágeśćił? Miałeś dom iednego Krolá Jzráelſkiego plagą náwiedźić; kázałeś diſzkretiey záżyć prorokowi: Stilla ad Africum, ſtilla ad aquilonem: *Krop ku południowi, krop ku pułnocy;* Kropelkaś tylko furoru kropić kázał. Tákże dałeś śiedmi Aniołom siedm fláſzek pełne gniewu/ aby ná źiemię wyleli: wylelić; ále nie wſzyſcy rázem: bá y dwá weſpoł nie lali: y ſnáć po kroplách; bo fláſzki ſzyiki miáły: á ná Krolewice J. Mość náwiedzenie przypádło nie kroplą ále ſtrumieniem: dwá oraz Aniołowie wyláli nie fláſzkę/ ále czáſzę. Conturbatio ſuper conturbationem, auditus ſuper auditum. *Trwogá ná trwogę: słuch ná słuch.*

Cyprianus lib. 2. Epiſt 6. ad Marty.

Ezech. 20.

Ezech. 7.

Iako śię żal Krolewicow ich M. ma miarkowáć.

Coż zá rádá żal hámowáć. gdyż dobrze powiedźiał polityk *Smutek ieſt robák, ktory rad mieſzka, gdźie go tuczą y chowáią:* Ale czy to łátwie? W Ferrarzu robaká wnętrze młodźieńcá gryzącego ſokiem cybulnym doktorowie zámorzyli: śmutek lepák ieſt táki robak/ ktorego ſok płáczliwy nie zámorzy; ále bárźiey roźiątrzy; Lachrymæ nihil remedii afferunt malis: lachrymæ citiùs deerunt, quàm cauſa dolendi. Tobie tę funkcyą Abigáilo zoſtáwiono: ty maſz ná ſerce krolewſkie recepte obmyśláć; ty vmieſz nie tylko Dawidowe ſerce/ ále y tych ktorzy zá nim idą vſpákáiáć. Koiłá Abigáil ſerce Dawidowe lubo inſzym/ wſzákże bezmiernym áfektem źiętę: koiłá y owych/ ktorzy zá Dawidem śli/ błogoſłáwieńſtwem y niebieſkim y źiemſkim: niebieſkim ſerdecznie/ życząc im Boſkiey ſtraży w ſnopku żywiących: źiemſkim rzetelnie, *ofiáruiąc dwieśćie chlebá y dwá bukłaki winá, y piąci báránow wárzonych, y pięc miar prážmá, y ſto wiązanek rozynkow, y dwieśćie wiązek fig.* Naias:

Sanauarel. in cap. 1. Micheæ.

M. Ant Natta de immortalitate anim.

1. Reg. 25.

Naiáś: Krolewicowie / Naiáś: Krolewno / ktorzy zá Krolem Pánem idźiećie wliniey przezacnego vrodzeniá; owo przynośi wam druga Abigáil oyczyzná / ná serc vspokoienie tę dwoiáką receptę: iedne z niebá przez vprzeyme winßowánie / życząc wam Boskiey straży / ktora śię często á gęsto nád Krolewskim / lubo mniey godnym / bo pogáńskim / potomstwē źiawiáłá. Rzymu fundatorow Romulusá y Remusa / tákże Syrákuzáńskieg° Krolewicá Hieroná iák wymiot rodźićy z domu wyrzućili: Abidesá Aziátyckiego Krolewicá sławnych Mileziußow potomká / mámká w dźikich polách odumarłá: aż Boska opátrzność zrządźi Romulosowi y Remowi wilczycę / Abidesowi łánią / ktore piersiámi; zrządźi Hieronowi pszczoły / ktorego miásto mleká / miodem kármiły. Azanie ná więkßą Boską ku wam opátrzność / y rodźicow wáßych / y was sámych świątobliwość zárobiłá? Przyniosłá y drugie náßá Abigáil z źiemie błogosłáwieństwo opátrzenie stołow / y potrzeb wáßych / przez dobrá Rp: dla duchownych duchowne / dla świeckich świeckie. *Przyimićie błogosłáwieństwo to, ktore przyniosłá służebnicá*, lubo nie iákie wáßá godność; ále iákie znosi náßá możność.

Liuius.

Cælius Rhodiginus.

A zá nawiękßą niech wam stánie w smutku poćiechę / błogosłáwieństwo świątobliwego rodźicá / ktorym was w ostátniey rozpráwie / ręce ná kożdego kłádąc / miłośćiwie obdárzył; z owych ręku / ktore Xięstwy / Páństwy / Krolestwy włádáły / Infuły / Thyáry / Korony ná głowy wáße popłyną. Venit ergo dies, & immolauit Elcana, deditq; cunctis filiis partes; Annæ autem dedit partem vnam tristis; quia Annam diligebat. Przyßedł dźień ktorego Krol Pan ofiárował dußę y potomstwo P. Bogu / dáiąc im przyzwoite cząstki: synom iák duchownym ták świeckim zgodne do kożdego stanu benedykcye: dał y swą cząstkę Naiáś: *Annie* Kátarzynie: *bo Annę miłował.* życząc iey przy wßelkich Pánieńskich y Krolewskich przymiotách / P. Bogá opieku-

Błogosłáwieństwo oycowskie nawiększa poćiechá.

1. Reg. 1.

ná: v Naiáś: Bráćiey miłośći: v Rzeczyp: báczenia: v poddánych ſánowánia: v obcych narodow przyiemnośći.

Coli też zá oſtátnie iego były do was ſłowá? ſłowá ktore nie iezyk iuż oſłábiały/ ále afekt potężny formował. do corki Tobiáſzowe: *Bądź mężnego ſercá corko moiá, Pan niebieski niechći da weſele zá tęsknicę po oycu y mátce, ktorą ćierpiſz.* A do ſynow Matátiáſzowe: *Pomnićie ſynowie náſprávny oycá y przodkow, Ktore czynili w rodzáiach ſwoich, á otrzymáćie ſławę wielką y imię wieczne. Zmocnićie ſię, á poczynayćie mężnie w práwie Bożym, bo wnim ſławni będźiecie. A oto Simon* (Władyſław Zygmunt) *wiem że ieſt mężem do rády; ſłuchayćież go zawżdy, á on wam będźie oycem.* ktorego też iáko Jakub pierworodnego ſyná Rubená maiorem in donis, maiorem in imperio vczynił; Krolem Szwedſkim po ſobie náznáczył; á przy błogoſławieńſtwie ſłowy nie vſtnemi ále ſerdecznemi/ ktoremi też kiedyś Philip Krol Hyſpáńſki ſyna Philippá trzećiego pożegnał: Magnam fili gratiam tibi fecerit Deus, ſi te ad illud gloriæ faſtigium euexerit, quò me præeuntem habuiſti; ſed ex animo te obteſtor; cùm id aſſecutus fueris huius etiam lecti, in quo me iam vides, memineris; hic vt cernis SVBSISTIT OMNIS MVNDI GLORIA; Deinde tibi commendo ſedis Apoſtolicæ obedientiam, fidei Catholicæ protectionem, Religionis Chriſtianæ zelum, Reip: pacem, & in ſubditos iuſtitiã Si Deo his meis conſiliis ſubſcripſerit, ſuum regẽ non amittet hoc regnũ, ſed vtiliter commutabit. Jeſt to y náſze o tobie rozumienie/ że nam Władyſławie Zygmuńcie/ Zygmuntá w cnoćiey (o co Pana Boga prośimy) wrzadźie wyráźiſz. O przeſławnym mężeńſtwie w Angliey Henryká Garnetá Societatis náſzey piſza: że kiedy krew męża S. padłá ná kłos pewny/ twarz ſię iego ná nim wykonterfetowałá. Ná twoy zacny kłos krew wprzod Naiáśmieyſzego Rodźica pádłá/ ty nam obraz twarzy iego ná ſobie pokażeſz. Jeſt y o was Naiáś: młodſzy

Tobia 7.

1. Mach. 2. v. 51.

v. 64.

Hen. Spondanus ex Bar.

Krolewi-

Krolewicowie nádźieią / że kiedy źiárná snopká Krolewskiego po sercách wáßnych posieiecie / w takież drugie snopki wyrośćiecie. Nie może śie lepiey iako ták snopek Naiásnieyßego Krolá ná źiemi vfundować.

Czyńmyż iuż domysł Ch: Jeśli śie ták dobrze Krola Jego Mośći snopek przez Boską opátrzność / przez żywotá pobożność / przez potomstwá świátobliwość ná źiemi zásádźił; iáko wysokie rękomá Anielskimi do gumień niebieskich záńiesiony mieisce tám otrzymał. Aedificauit in cœlo ascensionem suam, &c. Vpatruycie go iuż ná gorze / ktorego śćie nie dawno widźieli ná dole. Życźćie sobie Krolowie rowney od Bogá strazy. Życźćie sobie Naiásnieyßy Krolewicowie / Naias: Krolewno / rownych cnot; często ie sobie przypominaiąc / á zá modeluß doskonałośći kładąc. Argiwowie w Rzymie dáleko od swey oyczyzny mießkáli; chcąc iednák pámiątkę swą v potomkow pomnażáć / snopki Tybrem rzeką do nich puszczáli / ná ktore krewni weyrzawßy / mile sobie ná oyce y przodki rodu swego wspominali. Krol J. Mść Rodźic wáß iuż iest nie do Rzymskiego / ale do niebieskiego Kápitolium záwieźiony; máćie trzy domowe w kleinoćie wáßym Rákuskim rzeki; puszcza przez nie snopek swoi z niebá do serc y pámięci wáßnych; przyimuyćie; pobożnośći naśláduyćie: Życźćie náwet sobie poddáni zá tákim doskonałośći Páńskiey Konterfetem / obyczáie gnárować / spráwy miárkować / postępki ták do prawidłá stosować / Amen.

Zámknienie.

Amos 9.

Demster. in Rosin.

SNOPEK

Naiáśnieyszego

ZYGMVNTA III.

KROLA POLSKIEGO

y Szwedzkiego / W. Kśiąże-

ćiá Litewskiego ꝛc.

W Rzeczypospolitey Polskiey y Litew:

przez ſcześliwe panowánie vfundowány.

A

W Kośćiele Fárſkim Wileńſkim S. Jáná

25. Maii wtorym Kázániem wyſtawiony.

Roku Páńſkiego. 1632.

KA-

KAZANIE WTORE.

Ædificauit in cælo Aſcenſionem ſuam: & faſciculum ſuum ſuper terram fundauit. *Amos. 9.*

Wybudował ná niebie wyſokie mieſzkánie ſwoie / á ſnopek ſwoy ná ziemi záſádził.

PODáiemy ſobie z ręku do ręku / z Kośćiołá do Kośćiołá wdźięcznowonną pámiątkę Naiáśnieyſzego *ZYGMVNTA III.* Krolá Polſkiego y Szwedzkiego Pana náſzego. N. Ch: Wyćiąga tego po nas iego wielmożność / wyćiąga naſzá poddáńſka powinność / wyćiąga ſámá rzeczy ſłuſzność. Chwaleć ten Wilno ku Pánu świątobliwemu áfekt: bo idźieſz wnim zá rádą Ambrożego S. ktory rowną żałość w Antyochyey po ześćiu Wálentiniáná Ceſárzá bacząc / ták do ludu mowi onego: Soluamus bono Principi ſtipendiarias lachrymas, quia ille nobis ſuum ſoluit mortis ſtipendium: *Zápłáćmy dobremu Pánu hołdowne łzy, ábowiem on nam śmierći ſwoiey żołd zápłáćił.* Chwaleć ten áfekt: bo dáleko y Panu poczćiwſzy / y tobie poczeſnieyſzy / y obcym zbudownieyſzy / niżli áffekt / álbo Sámariey ku Krolowi ſwemu: Tranſire fecit Samaria Regem ſuum, ſicut ſpumam maris: *Vczyniłá Sámária, że przeſzedł iey Krol, iáko piáná morska:* álbo ludu Izráelſkiego ku Panu też ſwemu: Sicut tranſit mane, ſic pertranſiit Rex Iſrael: *iáko záránie przemiia, ták przeminał Krol Izráelski.* Snać tám obchodu pámiątki Krolewſkiey / áni Kátáphálkámi / áni Epicediámi / áni nagrobkámi / áni żadnym ſmutnym ápparatem ná oczy nie ſtáwiano. Rownam

Ambroſ. de obitu Valent.

Oſeæ 10.

Oſeæ. 11.

Kokerus.

ia ćiebie z Báktria / w ktorey po śmierći Menándrá dobrze sobie záſłużonego Páná / certowały miáſtá z soba o ćiało iego / życzac sobie każde posługi pogrzebowey: co iż rzecz była nie podobna / vczyniwßy miedzy soba porzadek / koleia v roczyſtość żałobna przez Mauſolea / pyrámidy / obelißki / obchodźiły. Ty Wilno w Antagoniaz Krákowem o pogrzeb ćiáłá swego nie wſtępuieß; dáieß cug w tey mierze Krákowowi; tám Kozoná / tám thrō y ſtolycá / tám Krolow Polſkich schowánie: wßákże certuieß sámo z soba / od kośćioła do kośćiołá obchod żałosny podáiac Páná swego: á káżdy Kośćioł w tey posłudze dánkieden nád dzugi radby odnioſł. Dźień dźiś piaty / iáko w Kośćiele zamkowym Kathedrálnym Przewielebny pasterz Jego Mość Xiadz Biskup z Prálaty y Káplany / z Jásnie Wielmożnym Senatem / y Szlachetnym kołem Rycerſkim te powinność oddáwał; owoż dźiś przezacny Magiſtrat / y Rádá Wileńſka ná tez śie posługę przepyßnym Káthafalkiem / przy vroczyſtośći ofiáry / zbiera. A tudźież náßá Akádemia swoie żałośne po ściánách threny / powßách orátie / y nenie smutne rozpośćiera. Ja iáko wam to chwale: ták tez z snopkiem vkoronowánym do was śie przyłoże / á pokaże ná tym kázániu / iáko ten v nas snopek w Polßcze ſtánał; naprzod przez godność Krolewſka: potym przez dobry rzad: przez przymioty krolewſkiego śie regimentu tykáiace. Zkąd poznamy iák wyſokie sobie mießkánie w niebie wybudował. Krolu nád Krolmi

P. JEZV / doday pomocy do mowienia:
doday ochoty do ſłuchánia.

(o)

Jáko

Jáko v nas w Polszcze Snopek Krolá J. Mośći przez godność Krolewska stánął.

Niepospolitym / á dorzeczy náßey ſłużacym ſnopku czytam w piśmie ś. Mowi Joseph do Bráćiy: *Audite ſomnium quod vidi, putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum & ſtare, veſtroſq; manipulos circumſtantes adorare manipulum meum.* *Słuchayćie ſnu mego ktorym widźiał; zdáło mi ſię, żeſmy wiązáli ſnopki ná polu; á ſnop moy iákoby powſtał y ſtánął, á waſſe ſnopki około ſtoiące kłaniáły ſię ſnopkowi memu.* Gen. 37. Mamy tu własny Kroleſtwa naßego opis. Polská á pole iednoż to; bo Polská od polá imię bierze: ná tym polu co robićie PP. Polacy y Litwá? ſnopki wiązećie: Niemowie do obyczáiow / nie mowie do ſtroiow / że woby záiach ziáwia śie ná czás coś po Polſku / coś po Włoſku / coś po Fráncuſku: á w ſtroiách coś po Węgierſku / coś po Pietyhorſku / coś po Cerkáſku / wiednym Polaku iák w iednym ſnopku: nie mowie o tym / bo cożia v was zá Magiſter morū álbo cæremoniarum? mowię iá co do wokátiey / co do kożdego zábáwy. Opis Polskiey zábáwy. Nieśmy oczy po wßytkiey Koronie y Wielkim Kśięſtwie Litewſkim / przypátruiąc śie co kto robi; wßyſtkich od máłego do wielkiego iednáieſt myſl / iedno ſtáránie; áby wiązáli ſwoie ſnopki. Co robią owi / ktorzy śie o dobre mienie ná świećie ſtáráią? wiążą ſnopki; towar do towáru / maietność do maietności przykłádáią / trzos do trzoſá. Co robi ſtan Rycerſki pod chorągwiámi ſwych Hetmanow? wiążą ſnopki; rum ſobie miećzem czyniąc po polu / nieprzyiáćielſkie trupy w ſnopki wiążą; á gránice rozprzeſtrzeniáiąc / prowincią do prowinciey wiedno Kroleſtwá ſnopie krepuią. Co czyni Jáśnie Wielmożny Senat? Biſkupi / Woiewodowie / Kaſtellani? ſnopki wiążą: ná ſeymách árty-

kuł do ártykułu / iák kłoś przykłádáia do kłosu: vniuersał do vniuersáłá iák snop do snopá; aż nárośćie Corpus constitutionum, iák ná polu z snopow kopá. Wieć że Joseph mowi / putabam nos ligare, natraca cośnáskiego. czy my to w Polszcze záwsze ligamus? częścicy bywá że putamus nos ligare: wrzkomo máietności zbieramy / a ono ieśli z krzywda cyia / rosprászamy / báy Prowincie często iák kłosy z reku wypádáia / z seymow pod czás co śie w executiey záwiezuie / wáś / nie moy / rossadek.

Zábáwy násze pod zwierzchnośćią.

Cożkolwiek ná tym polu robiemy / lubo snopki álbo w rzeczy / álbo apparentiey wiązemy / álbo máłe álbo wielkie: pod zwierzchnośćią iednego naywyższego snopká wiązemy: pod regimentem Krolá Páná; bo rzekł sy Joseph: Putabam nos ligare manipulos; *zdáło mi się, żeśmy wiązáli snopki.* przydał / & quasi consurgere manipulum meum & stare; *á snopek moy iákoby powstał, y stánął.* wtych słowiech czegoś Joseph zákroił Polskiego. V inszych narodow Krol stoi bez quasi, mowi Polyistor / Splendor Regum eclipsis populorum: *świetność Krolow zaćmienie narodow.* Przy Krolu poddánych ták nieznáć / iáko owo nie znác gwiazd przy słońcu / y względem Maiestatu pompy y powagi: v nas záś Krol / quasi surgit, & quasi stat. Surgit y stat, bo przecie Krol; ále quasi; bo Krol v nas nie iest iák Jozinás Krol Szotski / ktorego zwano Regem chyrurgorum, *Krolem Cyrulikow*: Ten z medykámi rekreácye swoie y zábáwy rad miewał; zá czym ßláchtá Szotska / áby syny do dworu wpiáwiłá / do cyrulikow ich ná iakie tákie cwiczenie w tey náuce dáwáłá. Krol v nas / nie iest Dytmarus Krol Hunnow / ktorego / że śie nie tylko z Senatorámi / ále y z cłowiekiem pospolitym o rzeczách publicznych náradzał / nazwano Regem Consiliariorum, *Krolem porádnikow.* V nas nie táki Krol / áni też dominij absoluti (cy to dobrze) ále iest dominii bárzo limitati, bo wolnemu narodowi pánuie. Przeto z też politycy tákimu tytuł dáią: Rex regum, & Dominus dominantium, *Krol nád Krolmi, Pan nád Pány.* Mamli

Bodin. de Rep:

Sidon. Apollo.

Noego w korabiu pánuiacego nád zwierzety; Ingressa sunt animulia in arcam litam bitumine cum Noe, & clausit ostium de foris Dominus; *Wßły zwierzętá w koráb kleiem mázány z Noem, y zámknał drzwi znadworza Pan.* Gen. 7. Stosuie ia támto Krolestwo z náßym Krolestwem: stosuie nie z owey miáry / że tu v nas miedzy poddánemi Krolá Páná náßego / náiduia sie naz wiskámi zwierzecemi / zacna ßlachtá: PP. Kozłowie / Panowie Skopowie / PP. Báránowie / PP. Ciołkowie / PP. Turowie / PP. Łosiowie / y drudzy staropolskich / y stárolitewskich herbow ludźie / ktorzy sobie tych imion y kleinotow z ßlácheckiego vrodzenia / y wielkiemi w Rzeczyp: zasługámi nábyli. Jáko y synowie Jákubowi ludźi inßych wodzowie y Hetmani / ktorys osłem; Issachar asinus fortis: ktorys ieleniem; Nephtalim ceruus emissus: ktorys lwem; Catulus leonis Juda: ktorys wilkiem; Beniamin lupus. á coż im to wádziło? byli to ludźie wielcy / ludu Herßtowie / y Książętá; Nie ztey / mowie / miáry; ále ztey / że iáko tám Noe w Korabiu był Rex Regum, Krol nad Lwem / ktory iest Krolem miedzy zwierzety; nád Orłem / ktory iest Krolem miedzy Ptáki: iáko y tám Noe z respektem z onymi poddánemi postępował; bo káżdy miał swoie nature / y obyczáie / Rys rysia / Lámpart lámpárcia &c. ták y Krol Polski wolnych narodow Pánem będąc / iest Rex Regum, *Krol nád Krolmi*, z respektem ná wolność káżdego / ktora poprzysiega / ma pánować. bez Senatu / bez Kolá ßlácheckiego stánowić nic nie może. y dobrze: rzadna hierárchia; zaizrza iey nam obce narody: byleśmy przećie z wolnośćia náßa / áni sie názbyt rozpośćieráli; bo by pachniała swawola: áni sie názbyt kurczyli; bo by páchniała niewola: Jákoż iuż poniekąd pachnie; zwano was przed tym Krolámi / á teraz mogą was tytułować wiekßym ießcze tytułem Papieskim / Seruos seruorum: Nie płáćićie co ßlußna / ále co wam za wáße zboża serui wási w

swoich portách y targách każa; bierzećie pieniądze nie iákie śie zgodzą / ále iákie dáią: ták wiele liczyćie / iák wiele żydzi każa; y ſkatułá Krolewſka teyże podpáda táxie. Zgołá prawdá / że v nas Krol quaſi conſurgit & quaſi ſtat, *iákoby wſtáie, y iákoby ſtoi.*

3. Ezdra 4

Jakozkolwiek ſtoi / przećie ſtoi: Rex ſuper omnia præcellit, & dominatur eorum, & omne quod dixerit illis faciunt; ſi dixerit occidite, occidunt; remittite, remittunt; percutite, percutiunt; excidite, excidunt; plantate, plantant; & omnis plebs & virtutes eum obaudiunt. *Krol wſſytko przewyższa, y pánuie nád niemi, y wſſytko, cokolwiek im rozkaże, czynią; ieſli rzecze: zábyićie, zábiią; wypuśćie, puſczáią; vbyćie, vbiią; wytnićie, wycinaią; ſczepćie, ſczepią; y wſſytek lud y woyská słuchaią go.* Przetoż też Joſeph w wizyey ſwey przydáie: Manipulos veſtros circumſtantes adorare, *wáſze ſnopki około ſtoiące kłaniáły ſię;* Już tu nie mowi / quaſi: bo / cui honor, huic honor. Circumſtantes, ſtoią przy tym ſnopku drugie ſnopki / ſtoią álabartnicy / ſtoi koło ſłáchećkie: Lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſráèl, omnes tenentes gladios ad bella doctiſſimi, *łoże Sálomonowe ſześćdźieſiąt mężnych obſtąpiło, z naymężnieyſzych Izráèlá wſſyſcy trzymáiąc miecze, bárzo cwiczeni ku bitwie.* Stoią około maieſtatu Senatorowie iák złoći około Thronu Sálomonowego lewkowie / á nie tylko ſtoią / ále circumſtantes adorant, *około ſtoiąc kłániáią ſię.*

Rom. 13.

Cant. 3.

Vkłon Polski.

Tego nie rozumiem / co to ieſt / y ſtáć y kłániáć ſię? kto ſię kłánia / náchyla ſię. Ták to gdźie indźiey; ále v nas ádoracya po Polſku: ſtoiąc kłániáć ſię; koláná náchylać / ále głowę proſto trzymáć; mieć ſwe łapere, ſwe ſentire. Bywać ná czás inaczey / kiedy o co ná dworze proſimy; bywa ádoracya Zebedeyſka. Mátká ſynow Zebedeuſzowych była herſtyma tego dworſkiego vkłonu: Acceſſit (hebreyſzyk czyta / ſtetit) adorans eum, & petens aliquid ab eo.

Matt. 20.

ſtánęłá

ſtánęłá pokłon mu czyniąc, á proſząc go o coś, to ieſt / o promocią ſynow ſwoich. Ná co? ná ſtároſtwo? aliquid. Wytłumáczy to aliquid białagłowo? tłumaczy: Dic, vt hi filij mei ſedeant in regno tuo, vnus ad dextram, alter ad ſiniſtram; *Roskaż, áby ći dwá ſynowie moi śiedźieli w krolęſtwie twoim, ieden ná práwicy, drugi ná lewicy.* To to / aliquid, v ćiebie? á v nas to iuż wſzyſtko; nie mać Krol więcey rąk tylko dwie / dextram & ſiniſtram, ieśli Jákub będzie panował po práwey / á Jan po lewey; to iuż Philippowi / Mathæuſſowi / Bartłomieiowi zdeſperować: odprawiono ią z niczym: Neſcitis quid petatis; *Nie wiećie o co proſićie:* ále kiedyby było iey vſłuchano / wyſzedł by ſmak ná to / co o ſwoich dworzánách Alphonſus powiádał; Aulici mei ſunt ſicut aues gauiæ, quæ triremes circumuolant: *Dworzánie moi ſą iáko ptaſzkowie pewni, ktorzy około náw látáią. á poty látaią / poki gubáią ná pokarm: kiedy im co rzućiſz / á vćiekáią / odlecą: tak y náſzy dworzánie kiedy co vłápią / iuż áni circumſtant, áni adorant.* Mowił on to ſnáć o wſzyſtkich: ále v nas trzeba rozumieć o máło rozſądnych. *Panormit.*

Chćiałem ći winſzować Jozephie tego od bráći vkłonu; ázaś widzę / iuż oni ſnopkowie / o ktorycheś nie dawno mowił / Circumſtant, *około ſtoią*, iuż contra ſtant, przećiwko tobie ſtáneli; Náſtępuie w piśmie świętym; Reſponderunt fratres eius, nunquid Rex noſter eris? aut ſubiiciemur ditioni tuæ? *Izali Krolem náſzym będźieſz? álo poddáni będźiemy Páńſtwu twemu?* podobno to przez ſen? nie; na iawie: podobno tylko ſłowne ſznypki? teraz ſłowne; náſtąpią potym appáraćiki rzetelne: krynicą w ktorą ćię wſadzą; táką ktorą ćię zaprzedádzą; głod / więźienie / ktore z zbrodniámi od Putyphárá poniesieſz. Snać dał przyczynę? Nie: Sen winien wſzego; Hæc cauſa ſomniorum atq; ſermonum inuidiæ, & odii fomitem miniſtrauit: *Tá przyczyną ſnowy mow zazdrości żagwie przydáłá.* Bunty przećiw Ioſephowi y zwierzności. *Gen. 37.*

 ſtradny Jozephie lepiey ći śie przez ſen dźiáło niż ná iáwie: Tu ia znowu pytam / po iákiemuli to? rzekłbych po Judzku iedenáśćie rázem pokolenia od potomká Dawidowego / á oraz y od przodká fámiliey Judzkiey odpádło / mowiac: Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Iſai?
3. Reg. 12. *Coż my zá dźiał mamy w Dawidźie? álbo co zá dźiedźictwo w ſynie Iſai?* ále rzeke raczey; nie ták po Judzku / iáko po ludzku: bo iáko ná morzu rzecz trudna / áby záwſze trwáłá málácyá: porwie śie wiátr niewiedźieć ſkad / ktory morze poburzy / okretem y ſtyrnikiem zámieſza: ták nie máſz ná świećie Páńſtwá / w ktorymby ná czás małali / wielkali burza / przećiw zwierczchnośći nie powſtáłá. A byłáż kiedy łodź ſzczeſliwſza iáko ona / ktora P. Jezus z vczniámi ośiadał?
Plutarch. rzekłbym iey / co kiedyś mowił do ſwey Ceſarz Auguſt: Ne timeas, quia Cæſarem, & fortunam eius vehis *Nie boy śię,*
Matth. 8. *bo Cesárzá y ſzczęśćie iego wieźieſz.* á przećie Aſcendente Ieſu in nauiculam &c. ecce motus magnus factus eſt in mari ita, vt nauicula operiretur fluctibus, *gdy wſtąpił Iezus w łodkę &c. oto poruſzenie wielkie zſtáło śię ná morzu ták, iż śię łodká wałmi okrywáła.* Tu mi śie okázya podáwa wſpomnieć onego / ktory raz Kroleſtwem náſzym zátrzaſnał COSJA; ále że go do tad ieſcze nie wytłumaczono / dam mu pokoy. Prośił raz Lew / wrzkomo chory / liſá / áby śie przybliżył / á powachał; ieśli mu z geby cuchneło: vchodzac lis y ſwego niebeſpieczeńſtwá / y Lwiey obrázy / odpowiedźiał: Ze woniey ni złey / ni dobrey czuć teraz nie moge; bo mi głowe y nos opánowáłá rymá. Nie ſtoſuie: á zámáluie raczey to mieyſce / iák Włoch ieden náſzey pámieći zámálował: Chćiał wſzyſtkie dźiełá Kźiażat Floreńtſkich obrázem wyſtáwić; opuśćił łowy ſynow Kosmuſá Kźiażećiá / Janá / Hernándá / Kárćiaſzá / ná ktorych śie przy iednym záiacu ták powádźili / że rány ſobie śmiertelne zádáli. Nie życzac tedy malarz tey nieſławy Páńſtwu Florentſkiemu v potomnośći / zámálował ono mieyſce ná máppie wizerunkiem

runkiem gory (Taurum názywáią) ná ktorey śie pewni ptacy legli; á ná powietrzu námálował gęśi dźikie przedko przelátywáiące/ á w noßkách kámiczki trzymáiące; żeby namnieyßem gęgnieniem ptakow onych przećiw ſobie nie pobudźiły. Jmnie wtey máteriey nie lza śie báwić/ ález ßkrupułem kámikowym przelećieć: á Pánu Bogu chwałę oddáć/że zá dárem łáſki iego y pomocy/ oſtał śie ſnopek náß w całośći zdrowia y exiſtimácyey/ á burzą ná rozigráný morzu vſpokoił: nie iáko Moyżeß prętem ſurowośći/ álе iáko Heliaß płaßczem Páńſkiey łáſkáwośći/ y ámniſtiy wiekuiſtey. Niechći Pánie JEzu zá to będźie dźięká/ á iemu w niebie nagrodá/ktora z drugim Krolem kładł ſobie przed oczy: Retribuet mihi Dominus ſecundùm iuſtitiam meam, & ſecundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi.

Jáko Snopek Krolá Jego Mośći ſtánął v nas przez rzad dobry.

PRzed Jozephem Wielkorządzcą Aegyptſkim/ kiedy ábo ná ſądy/ ábo ná iákie inne rządy iáchał/ ſnopek noßono. N. Ch. Ná ktorali pámiątkę á oraz táiemnicę? ná pámiątkę onego ſnu o ſnopkách iuż rzetelnie wyiáwionego: á ná táiemnicę regimentu ſobie chwalebnego/ Krolеſtwu Aegyptſkiemu wygodnego; gdyż weyrzawßy Jozeph ná ſnopek/ trzy rzeczy rázem do dobrego rządu potrzebne vpátrował. Koniec/ kßtałt Rp: y ſpoſob rządzenia iey naylepßy. *Salianus ex Phil.* Trzy rzeczy máw rządách Krol vpátrować.

Koniec ſnopká/ieſt ludzki pożytek. Z ſnopká chleb; z ſnopká pieniądze; á kto máżytko/ ma wßytko. Koniec też y cel dobrego regimentu ma być poddannych pożytek; Non ſpecie, non nomine, ſed vtilitate, fortuna Regum metienda eſt. Regem eſſe eſt admittere in animum totius Reip. Koniec. *Seneca de prouidentia.*

 Reip. curam, populi fata suscipere, obsitum quodammodo sui, gentibus viuere; & sibi persuadere non esse Principis Remp: sed principem Reip.

Kształt. Kształt snopká należy / częśćia ná dobrey ordinácyey / álbo zporządzeniu tákim kłosow / że słomá ku dołowi / kłosy ku gorze: máłe kłosy w pośrzodku większych / ktoremi śię / by nie wypádły / zákrywáia: częśćia ná dobrym wszystkich kłosow zwiazániu. A Rzeczypos: ktory nalepszy kształt? Optima Reipub. forma est (mowi ś. Doktor) in qua inferiores superioribus certo ordine, parui magnis certa proportione, omnes Principi vna communi lege, adstringuntur. W ktorey kto ma głowę dobrą / ná wierzchu; kto nieuk / ná spodku: w ktorey / wielki małemu od szkod fortuny záslona / od krzywd możnieyszey ręki obrona: w ktorey / iák rownego szláchćicá, ták Potentatá iednez prawá obowiązuia; aby nie wyszło ná przymowkę Anáchársá: Práwá są iák páięcze śiatki / ktore muchy tylko wichłáia / śierszeniom wolny rum dáia: Práwo iest dusza w Rzeczypospolitey iák w iákim ćiele: iáko nikczemne by to ćiáło było / w ktoregoby tylko nogách y w pierśiách / á nie wszyi / áni w głowie duszá byłá: ták nikczemna Rzeczposp: w ktoreyby tylko práwo v niskiey ábo mierney kondicyey ludzi płużyło; á v możnieyszych mieyscá nie miáło.

Ambrosius

Laertius lib. 1. cap. 3.

Gregorius.

Sposob. Sposob postępowania około snopkow / iest konterfetem rządu naylepszego. Z snopkiem trzebá bárzo ostrożnie poczynáć: ieśli wiązáć; nie stryczkiem / ále z sámegoż zboża przewiąsłem: ieśli tykáć ná polu; nie trzeć / nie ćiskáć / nie deptáć: ieśli wieść do gumná; po máłu / po lekku / áby się ziárná nie kruszyły. I sposob regimentu naylepszy / im nayłágodnieyszy: kiedy Pánowie poddánnych / nie łykiem / ále chlebem obeymuia; nie trą przez krzywdy / przez lekkie poważenie nie miotaią / przez pogárdę nie depcą / przez furor zápálczywośći nie trzęsą. Táki regiment mędrzec Krolowi nád krolmi przypisuie: Tu autem dominator virtutis cum tran-

Sap: 12.

tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos: *Ale ty pánie moy, sadźiß zćichośćia, á z wielka folga námi rzadźiß.* Seuerus Cesarz ták łágodnie Pánował / że iuż poddáni w karnośći troche słábieli. Nápominá łá go Mammea Mátká / áby podług imienia srożßym śie stáwił / odpowiedźiał: Regnum mollius est securius, & diuturnius: *Pánowánie miękße, iest bespiecznieyße y dłużße.* Ludwik Sforcya posłał do Genuenczykow Fránciszká Márchezego / áby im pobor iákiś nie lekki obwieśćił: Genuenczycy posłá vczestowawßy do ogrodá záwiedli / źiołko mu owo / ktore basylicam, v nas mießanka / zowia / podáli / mowiac: Weź / á słábo to źiołko trzymáiac wachay: Vczynił ták / y pieknego z ńiego záżył zapachu: Kázáli mu potym źiołko ścisnać / zetrzeć / y znowu wachać: vczynił; y swad nieznośny Márchezyuß poczuł. Stosowali te rzecz do regimentu: Lud Genueński iest to źiołko; ieśli Sforcya słábo y łáskawie znimi postapi / powolność v káżdego znaydźie; ieśli mocna reka śćiśnie / znaydźie przykrość / y krnabrność v poddánnych. Clementiâ roboratur thronus Regis.

Stobæus.

Guiciardinus.

Sap. 2.

Wymalowałem wam iák żywemi fárbámi rzad w Koronie y w Wielkim X. Lit: *ZYGMVNTA* trzećiego Krolá zeßłego / ktory swoy domowy snopek / iák osobliwy naylepßego regimentu modeluß / miał ná oczách ábowiem coż on zá cel w pánowániu swym vpátrował? iedno on / o ktorym y w testámenćie nas vpewnia: dobro y pożytek Rzeczyp: náywiekßy; gdyż też / dali śie prawdá rzec / nie vgániał śie zá własnemi pożytkámi iáko inni / choćiaż pobożni Krolowie / ktorych zbior znáć było w grobách / znáć y w ßkatułach. Otworzył Hyrkanus grob Krolá Dawidá / nalazł trzy tysiace tálentow srebrá; y moc niezmierna od złotá ochedostwá; sam wyniosł srebro; á Herod nie rychło potym spzret złoty złupił. V Sálomona syná iego w ßkátule po śmierći 1900000. tálentow naleźiono: á iam pewien / że v Krolá páná náßego truná wespoł y ßkátułá po-

Iaki Krol I. M. vpátrował w rzadách koniec.

Ioseph. lib. 13. anti. c. 15.

lowice nie donioſłá: bo czy z intraty? doſyć tá ſzczupła w porownániu innych Kroleſtw: czy z zdzierſtwá? Boże vchoway: wſzyſcy mu iednym głoſem ono elogium Sámuelowe od ludu wołaiacego záſpiewaćie: *Nie potwárzałeś nas, ániś vćiſnął z ániś gwałtem wźiął z ręki czyiey żadney rzeczy.*

1. *Reg.* 12.

Iaki kſztałt czynił w R. P.

Mowiac záś do kſztałtu Rzeczyp: náſzey/ nie mogę cierpliwie ſłuchać tego/ co poſpolićie o nas mowia. **Polská nierzadem ſtoi.** Kto to o oczyznie náſzey twierdźi? Polak? czy cudzoźiemiec? cudzoźiemiec. Jáwnie? czy pokatnie? iawnie. Jeśli iáwnie/ to iákiś páſkwil? nie páſkwil/ przypowieść. Ô zła gżegżołko/ ktora ná oſſpecenie/ cudze powiedzaß gniazdá. A ieśli/ co mowiß/ vważyß; nigdy śie przy tym nie oſtoiß: bo co chceß dać znać przez to axioma? **Polská nierzadem ſtoi.** *Nierzadem*, to ieſt nieczyſtota? vchoway Boże. Miáſtá/ Prowincye/ Kroleſtwá/ Pánnámi śie w piśmie názywáia: Virgo filia Sion. Virgo filia Dibon. Virgo Iſrael. *Nierzadem*? to ieſt nie poſpolitym podług inßych narodow trybem? ktore dobrze przed tym ſeymuia/ niżśie ná woyne wypráwuia; ná ſeymy wßyſcy śie Senatorowie ziezdżáia; y wßyſtkie dni ná deliberácyách poważnych trawia; nie ná zgon czáſu odkłádáia; konſtytucyi rozſtawiać ile v nieprzyiaćioł bronia: v nas záś nie wßyſtko iák z reieſtru; nie widza cudzoźiemcy tákiego/ iák w źiemiách ſwoich/ porzadku. A ná tym co? átoli przećie dobrze ſtoim z iákiemi tákiemi (ieśli ſa) błędámi/ iáko inne narody z naylepßemi około rzadu dyſtyllacyámi. Też ći w niebie ſa niektore zacne gwiazdy/ ktore zowiemy planetámi/ albo błędnemi gwiazdámi: ida wrzkomo błądzac/ y ná wſchod razem, y ná zachod. Coż przećie ábo ſobie ábo komu inßem u ſwemi błędámi wádza? miedzy ſoba nie dościgła rozumem Rzecpoſpolita máia: Nunquid noſti ordinem cæli, aut pones rationem eius interra? Nam też áza nie

Iſai. 37. Iſai. 47. Ierem. 18.

Iob. 38.

zawße

záwße láto / zime / ieśień / wioſne / ſwych czáſow wymierzaia? áza minuta czáſu wſchodzac ábo záchodzac chybiáia? Ma káżda Planetá nád ſoba ſwoie intelligencya; ktora ią kieruie: á wßyſtkie intelligencye maią nád ſoba iedne intelligentiam non errantem P. Bogá. Ták y v nas ſa Senatorowie / ieſt nád wßyſtkimi Krol Pan / ktorzy obrotámi náßemi ßáfuią: czáſow tákich ábo owákich nie mathematicè przez Aſtrolabium, ani przez dioptrę / ále arbitrariè poſtrzegaią / á przećie tropikow y końcow rad / y potocznego Rzeczyp: ſwoiey biegu nie chybiáią. Zá czym rzeczy v nas ida nie po Francuzku / nie po Wloſku / nie po Niemiecku / ále (iáko ſię vkazało) po niebieſku. Czy też to Polſká ſtoi *nierzadem*? to ieſt zamießániem Bábilońſkim? y ná tym ſię omyliß cudzoźiemcze: Nie ieſt w Polßcze ani w Litwie ſtanow pomießánie: ſa plebeii / ſa ßlachtá / ſa vrzednicy / iuż grodcy iuż źiemſcy: ſa nád temi Senatorowie / Káßtellani / Woiewodowie / Biſkupi; ieſt nád wßyſtkimi głową Krol Pan / pod ktorym piękne wßelkich ſtanow rozrządzenie; mnieyßych od wiekßych ochronienie: wßyſtkich rowne przez poſpolite práwo obowiązánie. Przetoż odmieńmy przypowieść: **Polſká rządem ſtoi**: bo ieśli nierządem ſtoi / nierządem y zginie.

Sposob regimentu Krolá Jego Mośći iák byl ſmácny iák łáſkáwy! Mielichmy Krolá nie onego / ktorego práwo Sámuel przed ludem Jzráelſkim przekłádał: Hoc erit ius Regis, qui imperaturus eſt vobis; Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietq; ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum &c. filias quoquè veſtras faciet ſibi vnguentarias, & focarias, & panificas: agros quoq; veſtros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis &c. Seruos etiam veſtros, & ancillas, & iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo; Greges quoq; veſtros addecimabit, voſq; eritis ei ſerui.

Iáki miał rządzenia ſpoſob.

1. *Reg.* 8.

serui. Nie możećie tego o Krolu wáßym mowić; gdyż y z was sámych káżdego podług stanu ßánował / y syny wáße do pokoiu / gdźie warstat wßystkich cnot y obyczáiow / przyimował / z pokoiu ná wielkie vrzędy y wysokie stołki wysáđzał: y corki wáße w Graucymerze Krolowey Jey Mośći iák ná máćierzyńßkim práwie wychowániu / mieysce miáły / bráły posągi / y wypráwy. Nielichmy Krolá nie Roboamá / ktory ludowi obćiążonemu / o folgę proßącemu / táką dał odpowiedź: *Naymnieyßy pálec moy mięższy ieſt niżli grzbiet*
3. *Reg.* 12 *oycá mego, á teraz oćiec moy włożył ná was iárzmo ćiężkie, á ia przyłożę ná iárzmo wáße. Oćiec moy chluſtał was biczmy, à ia was będę chluſtał báſałykámi.* Grzech y pomyślić tákich ſłow o Krolu Pánie naßym; nie ſłyßeliśćie fukow / pukow / trzaſkow / wrzaſkow: wiecey kárał okiem / niż ięzykiem; wiecey znicwáłał dobrodźieyſtwem / niż poniewáłał ćiężarem.
Iudic. 12. Nie był Ephráteyczykiem / ále Gáłaádyta: Ephráteyczyk mowił Sibboleth / co znáczy Ciężar / á Gáłaádytá
Num. 12. Schibboleth / co kłos pożyteczny známionuie. Był nam raczey Moyżeßem / ktory był *máż bárzo ćichy nád wßytkie*
1. *Reg.* 22. *ludźie, ktorzy mießkáli ná źiemi.* Był Dawidem / *do ktorego ſchodźili ſię oni wßyſcy, ktorzy byli vtrapieni, y ktorzy ſię byli zádłużyli, y w gorzkośći ſercá; y zoſtał ich Kśiążęćiem.*
Iob. 29. Był nam Jobem / *ktoremu vcho słucháiące błogosłáwiło, á oko widzące świádectwo dawáło. Przeto, że wybáwiał vbogiego wołáiącego, y ſierotę, ktora nie miáłá pomocniká.* Áwá iednym ſłowem / mielichmy Krolá / ktory ták bacznie y miękko poſtępował z námi Polakámi / iák ná polu z ſnopkámi.

Do czego skłonny Polski dowćip.

Bo coż wiedźieć / ieśli nie dla tego przed Jozephem ſnopek noßono / áby on ná swoy ſnopek pátrzac / ſnopkom / ktore oraz z swoim ná polu widźiał / (bráćia mowię) wyrozumiał / á regimentem w dowćip y skłonność káżdego potráfiał. Wielka to / y rzadka w rzadźie / ſpoſábiáć ſię do
Martialis dowćipu poddánych: *Principis eſt virtº maxima, noſſe ſuos.* rzekł Poetá: rzekł y Polityk; *ſecus tractandi graculi, ſecus*

Graiuli;

Graiuli; inßy sposob iest z Rhodyiczykámi/ ktorzy ná wodách iák káczki więcey mießkáią/ ná wodach woiuią: inßy z Polakámi/ ktorzy ná polu domy y woyny máią; y dla tego sobie Krolá ná polu obieráią; áby śię im Krol iák polnym snopkom pánowániem swym stosował; ktorych geniuß prowádźi do wolnośći/ do sławy/ do świátłośći.

Snopek poki ná polu; ma rum wßelki/ bez żadney zawády/ bez ćiásnośći/ bez klauzury: á Polak co? własny on Lákon/ ktorego gdy ktoś ná woynie poimánego przedáwał/ pytał kupiec/ coby zá rzemiosło vmiał? odpowiedźiał: Liber esse; *Wolnym być.* Polak wolny; bo polny: wolny względem swych przywileiow/ ktore przeto wolnośćią swoią zowie/ rowno ie z vrodzeniem/ z vczćiwym/ z gárdłem kłádźie: wolny względem práwá/ ktorego mimo wolą swą vtworzonego iárzmu ßyie nie poddáie: wolny względem prawdy/ ktorey się v káżdego/ y v sámego Páná śmiele ná seymách domáwia. Temu Polskiemu dowćipowi/ ázaś Nai: *ZYGMVNCIE* w rumel regimentem nie potráfiał? kiedyś nam wolnośći poprzyśięgał? kiedyś y naymnieyßey vstáwy bez pospolitey wßech stanom vchwały nie wprowádzał? kiedyś to/ co ná czás podług obyczáiu ku dobremu Rzeczyp: swobodá Polska z vkłonem niosłá/ przyimował? á nie tylkoś przyimował/ ále często cerebolowi śię náßemu stosuiąc/ vchylałeś ná stronę y Páńskiey powagi/ przykłádem Rudolphá. Miał ten Cesarz nos długi wspániáły Cesárski: Jákiś żártowniczek spodkawßy śię z nim ná drodze/ zástánowi śię; wołáią słudzy: Vstąp z drogi; odpowiedźiał: NON possum cedere, quia nasus Imperatoris viam implet: *Nie mogę vstąpić, bo nos Cesárski drogę zástępuie.* á Rudolph rozśmiawßy śię/ nosá ná drugą stronę vchylił; mowiąc: Vade fili mi, en nasum detorqueo, ne te impediat: *miiay synu miły, owo nos ná inßą stronę odwrácam, ábyć przeßkodą nie był.* ô baczenie Páńskie/ ktore vmieß poddánych znośić/ y pokryć niedostátki.

Do wolnośći.

Plutarch 9

Lipsius in Polit.

Snopek ná polu / ná iákiekolwiek wiátru powionienie ſzeleſtem ſie ozywa / po polu łatwie ſie dźwiek rozchodźi. Mydaſa Krolá Phrygiyſkiego bálwierz ſtrzygąc / poſtrzegł że miał oſle vßy: záwſtydźiwßy ſie Krol prośił / y przenaiał / áby tego bálwierz nikomu nie powiádał: ktory ácz długo ſie miedzy ludźmi z tym ſekretem trzymał: wßákże wyſiedßy raz ná pole / poßeptał to iedney trzćinie: *Mydas ma oſle vßy.* Ow głos poßedł od trzćiny do trzćiny ták / że ſkoro wiátr iáki wionął / po wßytkim ſie polu one ſłowá rozlegáły. Dobra tu z okazyey wam przeſtrogá PP. Polacy: pámietayćie żeśćie ná polu; co wtáiemnicy maćie (ile ktorzy w táiemney rádźie záśiádaćie) y trzćinie nie powiádayćie: bo ſie głos po polu rozeydźie. Cæcylius Metellus máwiał: Bym wiedźiał że y koßulá wie rádę moie / ſpaliłbym ia. A w Báleárſkich wyſpách chwalebny záchodźi około rády táiemney obyczay: Máiąc co ſkrytego Senatorowie rádźić / ná pole wyieżdżáią; támże doł wykopawßy / do niego twarzy ſchylone wśćibiáią / y ták wotá odpráwuią; odpráwiwßy źiemia przyrzucáią / y on doł z innym polem wyrownywáią. V nas lepak Polakow / ktorzy nie rádźi ſie przez pokorę do ſámey źiemie ſchylamy / iż ten około táiemnic ſpoſob nie vydźie / w doł właſnegoż ſercá głęboko ſekretá rzucżaymy / á milczeniem wiekuiſtym záſypuimy. Z tąd żechmy Polacy ná polu / tayni być nie możemy; káżdy znas

Audax vbi ipſo viuere publicus
In ſole ciuis ——

cożkolwiek czyniemy / ábo mowiemy / ſława ſie po świećie roznośi. Przetoż geniuß ſtáropolſki záwße ſie miał do ſławy / záwße ná ſławę celnemi zárábiał poſtępkámi. Swiadcza o tym imioná ſtarożytnośći Polſkiey Boguſław / Władyſław / Mieczyſław / Przemyſław / Swietoſław / Wieliſław / Strzeżyſław; wßyſtkie od ſławy / do ſławy: ktorych przodkowie nábywáli / álbo Bogochwalſtwem / álbo władzą / álbo mieczem / álbo przemyſłem / álbo gránic ſtrzeżeniem:

Eualai

Plin. cap. 61. de virillus.

In Annali: Societatis.

Sarbieu. in Lyric.

zá czym śię ná nich ono błogosłáwieństwo pełniło / Secundùm nomen tuum, sic & laus tua. y ono / co ktoś pochlebnie do imienia állusią czyniąc Hermolausowi nápisał: Laus in aliis peregrinatur; at in te hospitatur: *Sławá gdźie indźiey gośćią álbo furmanką; v ćiebie gospodynią.* Nie vstáy w zarobkách ná sławę Polski narodźie za pomocą tego / qui nomen tuum ita magnificauit, vt non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ propter angustias & tribulationem generis tui, sed subuenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri. Sposabiał śię y w tey mierze do twego dowćipu Krol J. Mość. Sprzyiał sławie twoiey: sprzyiał ile ná boiu; kiedy ćię często pod spráwą dźielnych Hetmanow ná pole wyprowádzał / pułki y roty tym podáwał / ktorzy nalepiey sławy narodu swego dopiąć y poprzeć vmieli: sprzyiał ile do pokoiu / kiedy nie iednych mężow narodu twego do obcych Pánow / Kśiążąt / Krolow / Monárchow w rożne poselstwá záżywał: drugim komissye tráktaty rozmáite z Páństwy pográńicznemi zlecał. J błogosłáwił P. Bog w sławie narodowi naszemu / że *iáko zstępuie deszcz y śnieg z niebá, y nápáia źiemię, y námácza ią ták, że dáie náśienie śieiącemu: ták było słowo násze, ktore wychodźiło z vst nászych, nie wrácáło śię do nas prożne, ále vczyniło cokolwiekeśmy chćieli:* Montes & colles cantabant coram nobis laudem, & omnia ligna regionis plaudebant manu.

Metianus apud Stobæum.

Iudit. 13.

Isai. 55.

Snopek ná polu świátłá nábywa: gdyż ná polu nie śię od promieni słonecznych nie vkryie. Sięgaiąc pámięćią pierwszych ieszcze czásow Lechá przodká / o Kraiu nászym iśćiłośię kiedyś to / co o źiemi wszystkiey zrazu Moyżesz powiedźiał: Terra erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, *źiemiá byłá pusta y prożna, á ćiemnośći były nád przepáśćią.* Tknieś ludzkośći! tenebræ; Sauromatowie / ták z Grecká nazwáni / że oczy iak iaszczorcze mieli:

Do świátłośći.

Gen. 1.

li: tknieß życia społecznego? tenebræ; tuláli śie po lásách / iák dźicy mężowie: tknieß nauki / tenebræ; o kśiążkách ledwo co było słychać. tknieß Polytii! tenebræ; w náße kraie z Rzymu ná wygnanie zásyłano. tknieß vbioru! tenebræ, skorki zwierzęce. Ták to kiedyś; ále teraz zádárem nay-
Epheſ. 5. wyższego ták śie w kráiách náßych wyiáśniło / że mogę do nich z Páwłem S. mowić: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: *Byliśćie kiedyś ćiemnośćią, teraz świátłośćią w pánie;* spoyrzemli ná polytyke / lux; nay-dźieß Włochow ná nogách Polskich y Litewskich: spoyrzymi ná spolne pożycie / lux; owßem luxus; bánkiety od potraw y trunkow wymyślne: spoyrzemli ná náuke: lux; gdźież iuż lepßy Oratorowie? Hiſtorykowie? Aſtrologowie? Philozophowie? Theologowie? ktore co raz formuią Akademie Krákowſka / Wileńſká / Zamoyſka / przy rożlicznych wielu Collegiách! Weyrzymli ná tytuły? lux, Illuſtris, Perilluſtris, Clariſsimus, Illuſtriſsimus, Sereniſsimus. spoyrzemli ná wet ná vbiory: lux; bláwaty / śrebrogłowy / złotogłowy; aż iuż y miárki trzebá / bo aż rogi niektorym z świátłości ták Moyżeßowi wyrastáią. Niechći w rozumney świátłości
1. *Ioan.* 1. oyczyzn o pobłogoſławi on / *ktory świátłośćia ieſt, á ćiemnośći w nim nie maß żadnych.* á ſtáray śie przy tey zwierzchney iá-
Prou. 13. snośći o inßa / ktora z cnot pochodźi: Lux oculorum lætificat animam, fama bona impinguat oſſa.

Do tákiey świátłośći miáłaś powod od Naiáś: Zygmuntá Krolá swego; ktoryć ćiemność w iásność; noc w dźień odmienił. Jákim sposobem? snopkowym; rzekę iáśniey / chlebowym: iákim też P. JEzus od vczniow do Emaus
Luc. 24. ćiągnących ćiemnośći odegnał; *Aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum in fractione panis.* Chleb Ch: ieſt to mille artifex, trafi w to rzemioſło / że z nocy dźień vczyni; ieſt okuliſtá / ktory z ocżu błonkę zdźiera / y niewidomego oświeca. Służy to długo ná dworze / trawi rok / pięć / dźieśięć; poki mu chlebá nie dádzą / áni go znáią / áni on też ocżu śmie otworzyć;

no

noc własna v niego: Custodia in nocte eorum anni erunt. Ták dalece w noc idźie / że Prorok go pyta: Custos quid de nocte? custos quid de nocte? Niechże mu dadzą ábo stároſtwo / ábo woytoſtwo / ábo Ciwuńſtwo / wnet przeyzrzy; vyzrzy po delicy złote petlice iáko gwiazdy; złote guzy iáko Planety; wnet śie wyſtáwi y drugiemu / y dźieśiatemu náoko z kołnierzem ſobolim / álbo ryśim: kto tego oświecił? kto temu z nocy dźień vczynił? chleb / á bárzicy Krol P. ktory go dał. Ale ná coż ia wam dłużey rzady Krola Jego Mośći zálecam? á ono láſki wáſze lepiey wiadome. Z twarzy każdego żal po tákim Pánie poznáwam / żal mowie rowny onemu / ktory też Ambroży S. po Ceſárzu Walentynianie po ſłuchácząch ſwych poznáwał: Omnes non tanquam Imperatorem ſibi, ſed tanquam parentem publicum obiiſſe domeſtico fletu doloris illachrymantur; ſuaq; omnes funera dolent: conſiderant enim, quem erga ſe, ſuosq; habuerit affectum; in ipſis requieſcebat, in ipſis ſe conſolabatur, in ipſis relaxabat animum, & feſſa curis corda mulcebat. Rogabat, vt ſi quo fragilitatis ſuæ lapſu, ſi ſermone aliquo offenſi viderentur, ignoſcerent, non meminiſſent iniuriæ, meminiſſent gratiæ. Kontentuiemy śie Krolu Pánie náß Miłośćiwy rzadem twoim / dźiękuiemyć zá prace / ktoreś poddeimował; zá obmyſły / ktoremiś niebeſpieczeńſtwom zábiegał; zá cierpliwość / ktoraś niedoleznośći náße przebácał; zá dobroczynność / ktoraś nas miłośćiwie opátrował: á krotko mowiąc; dźiękuiemyć zá Rzeczpoſpolita / iákaś nam zoſtáwił; ktoś śie ia kontentuie; ktoś podobno (iáko w gromádách rożne o rzeczách záchodzą ſenſy) nie; wßákżeniech tu waży ono Seuerá Ceſárzá nápomnienie: Firmum imperium Antonis meis relinquo, ſi boni erunt; imbecillum, ſi mali. Tegom pewien / że dopiero ćie / ćoś był za Pan / wßyſcy poznamy / gdy ćie niemamy.

Pſal. 89. Iſai. 21.

Ambroſ. de obitu Valent.

Ex Sparcia Kokexu.

Jáko Snopek Naiáśnieyszego Zygmuntá ſtánął w Oyczyznie náßey przez przymioty Krolewskie.

Cnoty krolá, áby ſtał, wſpieráć máią. *Iſidor de ſummo bono lib. 3.*

NIE oſtoi śie ſnopek ſam ná polu / ile przećiw ſturmom wiatrowym o ſwey mocy / trzebá go weſprzeć: áby też ánimuſ Krolewſki mocno ſtał / trzebá / żeby śie cnotámi Páńſkiemi obwárował; gdyż dobrze nápiſał Iſidorus: Reges à rectè agendo vocati ſunt, ideoq; rectè faciendo Regis nomen tenetur, peccando amittitur; illos verè Reges dixeris, qui tam ſemetipſos, quàm ſubditos benefaciendo modificare, & ſtabilire nouerunt. Rzeczećie / iákiemi śie cnotamy Krolowi należy obſtálować? Ferdynándowi Káßtelli świátobliwemu Krolowi tákie Emblemá ryſowano (widywamy ie ná czás ná Kśiegách / ktorez Hißpániey przywoża) Stały po práwey ſtronie dwie Nymphy; iedná trzymałá berło / ná ktorego iednym końcu było oko: Nápis Prudentia, *roſtropność*; ná drugim żoraw: Nápis Vigilantia, *Czuyność*. drugá Nymphá trzymáłá Kolumnę: Nápis Fortitudo, *mężność*: po lewey ſtronie drugie dwie były Nymphy: iedná trzymáłá ſfalę: Nápis / Juſtitia, *ſprawiedliwość*; druga ſerce woſkowe: Nápis Clementia, *Laſkawość*. Te cztery Nimphy z kleynotámi ſwemi Krolá podpieráły / áby ſtał wárownie.

Reuſnerus in claſſ. ſymbolorũ.

I. Mądroſć y czuyność. *Sap. 6.*

Trzebá Krolom ſtáć przez roztropność: muſza mieć oko y przed śie y zá śie; po tey ſtronie y owey; muſza ie ná czás ná gránice rzucáć. Sálomon ná Kollegow ſwoich woła: ô Reges populi, ſi delectamini ſedibus & ſceptris, diligite ſapientiam: Trzebá im ſtáć iáko żorawiom / y przez czuyność. Poki Jakub był prywatnym / mocno y ná kámieniu záſypiał; ale kiedy paſterzem trzody zoſtał / iuż ſpáć nie mogł: Nocte dieq; vrgebar gelu, fugiebat ſom-

Gen. 36.

nus

nus ab oculis meis. Stephan Krol Polski przodek tego Páná / miał *symbolum* pięć mákowek / á złotą Koronę nád niemi: Nápis / Per non dormire. dał znać / że ziárná mákowe mogą się w swych komorkách / poddáni w swych gmáchách wysypiáć / kiedy koroná czuie nád niemi. Też ći Alexander Mácedoński tak się málować kázał: Na głowie skore lwią maiący; ná grzbiećie Simulachrum Iouis Cretici, ktore bez vszu było / iednym łokćiem wspierał się ná bukáwie / drugim na orle. Twoy to opis Maiáś: *ZYGMVNCIE III.* Krolu Polski: kto nád ćie był rostropnieyszy? dáłáć to natura / dáłá experiencya ták wielu lat / dáłá ſędziwość wieku: kto nád ćie czuynieyszy? Azaś niebespieczeństwo ná Rzecz: zdáleká nie vpátrował? ázaś łokćiem bukáwy Hetmáńskiey y orłá koronnego nie potracał? á zaś seymow nie składał? bá ná niches od osmey przed południem záczawszy / aż do trzećiey spułnocká przy defektách zdrowia zásiádał. áza ćie skorálwia / wspániałość ánimuszu nie budźiłá? zwłaszczá pámiętáiąc / żeś ná sobie nosił postać simulachrum Jowisza nászego Polskiego. Ale coż / iestże ten Jowiß bez vszu? áboć Malchus? Cnotá to twoiá práwie Krolewská *ZYGMVNCIE III.* Krolu Polski / żeś był z vszemá iák bez vszu; nie słuchałeś informácyy / rzekę rácżey infamacyy; ábowiem takeś iedney strony słuchał / iák y drugiey: lubo nie dowierzáiąc; rządząc ćie onym Seneki mądrym zdániem; Vtrumq; vitium est, & omnibus credere, & nulli, sed alterum honestius vitium dixerim, alterum tutius: lubo ieśli rzecz taiemna / á z vłomności vczyniona / przebacżáiąc / á miárkuiąc się Zygmuntá Rzymskiego Cesarzá y Węgierskiego Krolá mądremi słowy: Nescit regnare, qui nescit dissimulare.

Salomon à Carlano.

Pierius.

Cæl. Rhodig.

Seneca ep. 3.

Salomon à Carnalo.

Trzebá Krolom stáć y przez státek nie przekonánego ánimuszu. Kiedy iuż Bog Saulá ná Krolestwo Izraelskie zamyślił pomáścić (o czym Sámuel Prorok wiedźiał) Sámuel ßukáiącego Saulá oślic oycá swego / záprosił ná obiad

II. Mężność sercá okázana.

z innemi trzydźiesta swemi sąśiádámi. Na końcu stołu zá wety apposuit ei armum (w Syryiskim stoi humerum) *położył przed nim rámię, mowiac: Iedz, álbowiem vmyślnie schowano dla ćiebie, kiedym ludu záprośił.* Dźiwuią śię tłumácze pismá S. co to zacz byłá czy ceremonia? czy táiemnicá? że Sámuel ná obiedźie Saulá rámieniem czestował? á ktemu de industria; náwet przy tak wielu człowieká. Odpowiáda Abulensis / że chćiał Krolá przyszłego rámieniem / to iest státkiem ánimuszu wesprzeć: Hoc de industria Regibus seruatum est: Jáko Saul rámieniem śię tỹ vmocnił ná woynách; pismo czytáyćie. Alec ná oczách wászych byłá śilna moc rámieniem Bożym wspárta / w okázyách woiennych *ZYGMVNTA III.* Krolá Polskiego. Kto Micháyłá rozliczne woyská ná głowę stárł? *ZYGMVNT III.* Krol Polski. Kto Nalewáyká swowolnego Kozaká z zuchwałemi kupámi zátłumił / w okowy wźiał / kárą wiekom pámiętną zgubił? *ZYGMVNT III.* Krol Polski. Kto turby domowe / roty niestworne vśmierzył / y wędźidłem viał posłuszeństwá? *ZYGMVNT III.* Krol Polski. Kto (że od mnieyszych zwyćięstw poidę do większych) Kśięstwo Siewierskie ná zad / przez lat niemál dwie pod Smoleńskiem leżawszy / Moskwie odiał / á do snopká swego przyłączył? *ZYGMVNT III.* Krol Polski. Kto Cárstwem Moskiewskim zátrząsnął? Stolicę opánował? Cárow / Dumnych Pánow w więźieniu v śiebie miał? *ZYGMVNT III.* Krol Polski. Kto w Jflánćiech z rebellizántow swoich dźiedźicznych zwyćięstwá znaczne ile pod Párnáwą / gdźie sam osobą swą był / y pod Kiercholmem y indźiey otrzymywał? *ZYGMVNT III.* Krol Polski. Kto Tátáry do hordy zágániał? ná głowę nie raz zstarł? *ZYGMVNT III.* Krol Polski. Kto náwet Turecką szárańczę Krzyża S. nieprzyiaćiela Sołtaná Osmaná Tureckiego Cesárzá z woyski nieprzeliczonemi máłą / ále wielkiego animuszu ludźi garstką / dźiewięć kroć sto tyśięcy człowieká zhoł-

W potrzebách woiennych rozmaitych.

ká zhołdował? y do záwárćia pákt wiecznych przymuśił?
ZYGMVNT III. Krol Polski. O Boże iáki ná on czas
strách w oczy bił/ kiedy słuchy dochodźiły/ że przez dwie lećie
śie Turek ná te woyne zbierał: kiedy przez dni czterydźieśći y
nocy woyśka mostem (iáko o tym wßyśtkim spráwe dał Leo-
nárdus de Grynia Neápolitáńczyk od gáler oświobodzony)
przeprowádzał! Ale Krol Pan ták lud swoy przez listy
do Hetmanow posiłał/ iáko kiedyś Jozáphat/ widzac nie-
zmierna zgráie Moábitow y Amonitow/ woyská máłe ám-
mował: Nolite pauere, neq; timueritis hanc multitu- 2. Paral 12
dinem; non est enim pugna vestra, sed Dei: Non eritis
vos, qui pugnabitis, sed tantùm confidenter state, & vi-
debitis auxiliū DEI super vos. *Nie boycie śię, áni śię lękaycie
tey mnoztwá, bo to nie wáßá walká, ále Boża. Nie wy będźiećie,
co śię będźiećie potykáć, ále tylko śmiele ßtoycie, á vyrzycie po-
moc páńska nád wámi.* Jakoż pobłogosławił Pan Bog na-
rodowi náßemu zá ßcześćiem Krola Jego Mośći; chude
náße kłosy/ tłuste Tureckie potádły: gdyż tenże zeznał/ że z o-
ney tak wielkiey liczby/ pięć kroć sto tysięcy spełná śie do do-
mu nie wrośiło. Jakoż wielkie podobieństwo: bo záraz w
pierwßey porażce przy Kárákaß Baßy czterynáśćie tysięcy
woyská legło; á potym śie go y drugiemi kleskámi/ y hárca-
mi/ czatámi/ y rożnemi nápáśćiami/ bez liczby wrywało/
náwet zwracaiacych śie głod doráził; gdyż ßtuke chleba po
czerwonemu złotemu kupowáli. A doznawßy nád soba me-
ßtwá národu náßego/ nápotym z niećierpliwośćia y bluźnier-
ßtwy woyny śie z námi wiecznie odrzekli. Záiste iáko iest zá
co wyznáwáć imie Paná Bogá (zá powodem Gedeoná nie
tylko mieczowi swemu/ ále/ y bárżley/ Bośkiemu przypisu-
iacego. Clangite, & conclamate, Gladius Domini, &
Gedeonis) że nas zdrowo ze złego wyniosł rázu: iako iest
záco y ánimuße odważnych oboygá narodu mężow poch-
walić/ że piersiami swemi od progow domowych mężny nie-
przyiáćiołom odpor dáli/ á niektorzy z nich krwia miłość ku

Odwagá y miłość ku Oyczyznie Naiáś: Krolewicá leg: Mść. Władysłáwá.

mátce swey oyczyznie zápiecętowáli: ták iest zá co tobie Naiáś: *WLADYSLAWIE ZYGMVNCIE* Krolu Szwedzki/Krolewicu Polski/imieniem wszytkiego Krolestwá osobliwie podziękować/żeś pedem nieszwyćiężonego áffektu/ku teyże y swey y nászey Oyczyznie vniesiony/ osobá swa Krolewska zá Dniestrem ná poboiowisku z własnemi woyská porzadnego chorągwiámi stáwił/ y zdrowieś z niewczásu vtrapione ná ssáńcu położył/ y rzeczaś sáma pokázał/ co Pelopidás Cesarz/ nániebespieczna śie woyne wyprawuiac/ małżonce odrádzáiacey słowy powiedźiał: Priuatorum est cauere sibi, Principum cauere aliis. Sámá twoiá twarz Naiáśnieyssa/ sámey osoby twey Krolewskiey w obożte obecność/co w woysku nieprzyiaćielskim správiłá? to co správiłá twarz Jonaty Krolewicá w woysku Philistyńskim: Cũ vidissent Philistæi faciẽ Jonatæ, alii cadebãt ante Jonatam; alios armiger eius interficiebat sequens eum, & facta est plaga. *Zstáłá śię wielká porażká, ktorą obálił Ionáthás, y giermiek iego około dwudźiestu mężow ná połowicy stáią, ktore zwykłá parą wołow ná dźień zorać, y zstał śię dźiw w obożie po polách, ále y wszytek lud stráży ich, ktorzy byli wyiácháli dla łupu, zdumiał śię, stronożyłá śię źiemiá, y zstał śię iáko dźiw od Bogá.* To zwyćięztwo przypisuie Duch S. twarzy tylko Krolewicá Jzráelskiego / á rece giermkowey. Ty záś Krolewicu náss Polski / nie tylkoś śie przećiw nieprzyiaćiołom stáwił twarzą/ ále y głowa; nie tylko giermkiem ále gromádnym woyská vscem. Przetoż też barziey śie ieszcze Tureckie y Tátárskie/ niźli Philistyńskie roty y pułki pomieszáły; w wiekszey liczbie niż v Philistynow ná pował pádáły. Táż Naiáśnieyszey osoby twey przytomność/co w sercách ludźi narodu nászego správiłá? správiłá wdzięczność ku Naiáśnieyszemu Krolowi/ że synáswego pierworodnego/ po ktorym był doyrzałości iuż dożekał/ dla vlubioney sobie oblubienice oyczyzny nászey odważył: správiłá animussow poddáńskich ośmielenie ná odważenie krwie

Plutar. in vitis Imper.

Obecność iego co w nieprzyiaćielskich sercách sprawiłá. *1. Reg. 14.*

Co w sercách ludźi nászych.

ßláchecktiey / kiedy śię krew Krolewſka odważyłá: ſpráwiłá vfność ku Pánu Bogu / y nádźieię wßelkiego błogoſłáwieńſtwá / zá rozpámiętywániem ßczęśćia / ktore z dáru iego obecność Krolewicow náśládowáło. Wiedli woiny Macedończykowie z Thrákámi y Illiryiczykámi nie vbłágáne; ſtráćili bitwę kilká rázy: Probuiąc ßczęśćia / przynieśli do obozu w kolebce Krolewicá (ſyná Philippa Krolá / wßákże nie Alexándrowego Oycá) poſtáwiwßy go w poſrzodku / ták bitwę z Illiryiczykámi ßczęśliwie ztoczyli / że wygráną odnieśli. Narod Tátárſki y Turecki ſtoi nam za Thrácki y Illiryiſki: miiam nagłe iego nápáśćie / ktoremi wielkie Páńſtwu náßemu zádaią ßkody; pámiętne przed woyną Wołoſką (iák to ten taniec vmie) dwie náße nießczęśliwe vtarczki z Tátárámi ô z iaką náßą vtrátą! nie lza mianowáć / y rozßerzáć. Ogłoßono ná woynę Turecką y Tátárſką z nieprzeliczoną ludźi zgráią: Prze Bog iák ßczęśćie nágnać do ſiebie ? obecnośćią Krolewicá / ſyna wiekieg Zygmūtá / iuż nie w iaſtkách / ále w rządách: Náſtąpiło nad námi Boże błogoſłáwieńſtwo / wygrana z woyſk Tureckich / z Hord Tátárſkich. Meles pierwßy Krol Sárdyiſki / mury / zamki / municye / około ktorych ſyná Krolewicá nośił / tym ſámym niedobytemi y niezwyćiężonemi vczynił. Tegoż ßczęśćia Oyczyzná náßá / teyże Boſkiey opátrznośći nád ſobą doznáłá: gdźiekolwiek ćiebie albo w Moſkwie / kędyś nie tylko zwyćięſtwá / ále y Cárſtwá doſtąpił: álbo w Wołoßech / kędyś tytułu obronićielá Religiey doſtał: álbo w Prußiech / kędyś nie raz kuńßtow odważnego męzá / ileć dopußczano / dokazował: gdźiezkolwiek / mowię / ćiebie ręká y wola Naiaśnieyßego Rodźicá nioſłá / támeś cáłośći y zdrowia Rzeczypoſ: náßey nábawił. Táż náwet oſoby twey ná on czás obecność co w ſercach obcego narodu ſpráwiłá? ſpráwiłá zdumienie; Omnis populus ſtationis obſtupuit, & accidit eis quaſi miraculum â DEO. Spráwiłá winßowánie / y Kroleſtwu náßemu / y twoiey krolewſkiey oſobie; ábowiem

Iuſtinus.

Herodot. l. 1.

1. Re. 14.

Co w ſercách ludźi obcych.

ábowiem kiedyś Roku 1624. cudze kráie z woley Naiá-
śnieyszego rodzicá zwiedził / bárzieieś był świátu z mądro-
ści / z experiencyey / z wszelkiey grzecznośći / niżli świát tobie
z swoiey pieknośći / widowiskiem. Słyszawszy Spinolá
Hetman Hiszpáński o szczęściu twoim w Wołoszech; Bredę
oblegszy nie tylko cię z vniżonośćia vczćiwośći swey y woyská
swego przyiał: ále zdánia y rady twey zásiegał / á náktorey-
ieś fortecy wybudowánie / ku obáleniu murow y municyi
Bredáńskich ráde dał / te wybudował; y názwał ia / forte-
ca del Principe di Polonia. z iáka fortuna / skutek prętki
pokázał. Kiedyś záś w Rzymie Synowskie Náświetsze-
mu Oycu *VRBANOWI VIII* oddáwał posłuszeństwo /
wieś iákiyeś od niego doszedł vczćiwośći; ktorać y dla za-
cnośći twey Krolewskiey y Cárskiey / y dla wzietośći cnot /
y sámego imienia Naiáśnieyszego Rodzicá twego / y dla sła-
wnego z Turkow y Tatárow zwycięztwa / w Kuryey wy-
rzadzono. Ná publicznym báńkiećie / ktoryć spráwiono /
ácz wszystkie potrawy y trunki były od wymysłu / wszákże
owdzieć práwie iák w rumel tráfiono / kiedyć do stołu muzy-
ká wyśpiewywálá historya wszystkiey Tureckiey woyny
wierszem zacnym / od Janá Czámpolá Kámerarzá y Se-
kretarzá Papiezkiego złożonym / ktory rádośne łzy z ocu y
Polakow y Włochow wyćiskał. Przy wetách z cukrow trzy
Kolossy wystáwiono; figure ćiebie Władysłáwá ná trzech
komách; ná iednym Moskwićińá / ná drugim Turczyná / ná
trzećim Tátárzyná rázącego. Awá były to iák żywe mestwá
twego wizerunki / y głośne cudzoźiemcom o fortunie y áni-
muszu twoim ięzyki. Zá co my / iáko tobie dźiękuiemy / ták
dawce dobr wszystkich prosimy / ábyś tego / coś ná imie Na-
iáśnieyszego Rodzicá czynił / ná osobę swą ná potym dokáz
zował. Zábáwiłem śie przydłużey dźielnośćia twoia Na-
iáśnieyszy Krolewicu / dopuść mi proszę wrocić śie do Na-
iáśnieyszego Rodzicá twego *ZYGMVNTA III.* Krolá
y Páná nászego / do Herbtow od bukáwy y rządow nád woy-

skámi

ſkámi ſławnych w narodźie náßy, pámięć y mowę nákierowáć

Męſtwá Krol I. M. dokázował przez dźielne Hetmany.

Do tych wßytkich woien Krol Pan miał ſpoſobne naczynia / dźielnych / y po wßyſtkim świećie záwołánych Hetmanow. Miał *IANA ZAMOYSKIEGO* Kánclerzá y Hetmaná Koronnego / ktory mu rum przez roty Niemieckie vczynił do Kroleſtwá. Iák wielki to był v nas mąż w boiu; poznáły Multany / Inflanty / Wołoßa / polá dźikie Tátárſkie / y inne kráie / po ktorych śię iego bułáwá / á oraz y ſławá roſpośćieráłá: iák wielki w pokoiu; poznáłá oyczyzná przez okázána roſtropność / w ſłowách y ſprawách poważność / ku ſobie życzliwość / ku Pánu vprzeymość; ktorego vtrátá byłaby nieznośna / kiedyby śię byłá przez Iáśnie Wielmożnego pozoſtałego potomká / *THOMASZA ZAMOYSKIEGO* Podkánclerzego Koronnego / Stároſtę y Generałá Krákowſkiego / w oycowſkie ſtrzemię wſtępuiącego nie nágrodźiłá. Miał Krol Iego Mość y drugiego nieśmiertelney pámięći tákże wielkiego Hetmaná / y Kánclerzá *STANISLAWA ZOLKIEWSKIEGO*, ktorego odważne dźieła / źiemice / Moſkiewſka / Tátárſka / Wołoſka / y inne iák táblice obrázámi ná oko wyſtáwuią / á rezolucyey niezwyćiężonego ánimußu / miłośći ku oyczyznie / gorliwośći o iey ſwobodę / mężna na krwáwym plácu śmierć / ieſt dowodem oczywiſtym. Miał y zoſtáwił po ſobie dobrego Rzeczyp: owdowiáłey opiekuná / y ſtrożá Hetmaná Wielkiego Koronnego Iáśnie Wielmożnego *STANISLAWA KONIECPOLSKIEGO* Woiewodę Sędomirſkiego / ktorego práwie Mars do woyny vformował / ćwiczenie od lat młodych wypolerowáło / rozrywká w dźiele rycerſkim po rozlicznych krwáwych plácách / Wołoſkich / Tátárſkich / ſwowolnych Kozáckich zálećiłá / y nie iedna ná ſeymách dźiękádoświadczona odwagę y poſługę potwierdźiłá. Miał Krol Iego Mość y w Wielkim Kśięſtwie Litewſkim záwołánych w tym rzemieśle bohátyrow. Miał zá pánowania ſwego dwu oświeconych *KRYSZTOPHOW RADZIWILOW* Kśiążąt ná Birżách y Dubinkách / Oycá

 Woiewodę Wileńskiego/ Wielkiego; syná Polnego Hetmanow: ktorych woiennym buławom praca/ fortuná/ y cnotá sprzyiáłá. Miał dwu sławy nieugáßoney/ áni od zawisnych czásow/ áni od zazdrośćiwey śmierći/ mężow/ *IANA OYCA, Y KAROLA SYNA CHODKIEWICZOW* tákże Hetmanow: Jan co zacz był/ zgromádzenie w iego osobie tytułow y godnośći vkazáło: gdyż był oraz Káßtellanem Wileńskim/ Stárostą Zmudzkim/ Márßałkiem wielkim/ Administrátorem ziemie Jnflantskiey/ y Hetmanem. *KAROL* záś *CHODKIEWICZ* Woiewodá Wileński/ Hetman wielki Lit: sławę narodu swego niemal po wßystkim świećie rozniosł. Kto w wálnych bitwách ßczęśliwßy? świadczćie/ ktorzyśćie pod regimentem iego posługi oyczyznie oddáwáli: zá naywiękße to ßczęśćie sobie poczytáiąc/ żeśćie kiedy w rotách/ w pułkách/ pod spráwowániem iego byli. Byśćie dobrze wy milczeli/ chorągwie nieprzyiaćielskie po kośćiołách rozwießone nie zámilczą. Poki pior/ pápieru/ y druku zstánie/ kroniki będą *IANA KAROLA CHODKIEWICZA* v potomnośći ogłaßáć/ krew wylána po polach z Szwedow/ z Moskwy/ z Tátárow/ z swowolnych Kozakow będźie wielkim głosem iego tryumphy wyznáwáłá. Expedicya go nam Wołoska/ w ktorey on był od wßystkiego Krolestwá Generálnym Regimentarzem/ nie iákiemi śmiertelnemi ránami/ ále samemi niewczásami stráćiłá! Ná nagrodę tey ßkody miał y zostáwił Krol Pan Jáśnie Wielmożnego *LEONA SAPIEHę* Woiewodę Wileńskiego/ Hetmaná wielkiego/ ktory wiek przeßły ná posługách Rzeczyposp: strawiwßy/ ná rożnych zacnych Pisárskich/ Pieczętárskich godnośćiách nie wysłowiona dźielność oyczyźnie/ Pánu/ zálećiwßy/ ná wßystkich przy Pánu expedicyách chwalebnie od zdrowey rády stánąwßy/ kommissye z rożnemi narodámi od Rzeczpospo: z pochwałą odpráwiwßy/ zstał śię Oyczyznie Kálebem/ o ktorym pismo mowi: Dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem,

Eccl. 46.

nem, & vsq; in senectutem permansit illi virtus, vt ascenderet in excelsum terræ locum. wziął wielką bułáwę/ w ktorey spráwowániu znáć záiste weterana; zażywa ręki y głowy: ręki do dobycia Zelborku/ y niektorych w Inflańćiech zamkow: głowy do rozprawienia żołnierzá ku Konfederácyey śiebioracego/ do zábiegania niebespieczeństwom z tądy z owąd ná czás śie wszczynáiącym: w nim praca/ w nim experiencya/ w nim porádá. Awá nágrodźiłá śie szkodá po Jáśnie Wielmożnym Károlu Chodkiewiczu Kśięstwu Litewskiemu: nágrodźiłá y Koronie pod ow czás w Wołoszech/ przez Jáśnie Wielm: STANISLAWA LVBOMIRSKIEGO Woiewodę Ruskiego/ ktory po śmierći wálnego regimentarzá/ przy KROLEWICV Iego M. ták dowćipnie/ ták vmieiętnie woyskiem spráwował/ iáko koniec sławney rozprawy z nieprzyiaćielem pokázał. Miał Krol Jego Mość pod tymi Wielkorzadcámi zacne w rzemieśle woiennym pułkownikí: w Koronie Kśiąże SAMVELA KORECKIEGO, ktorego nie ossácowánego męzá krew Korecka Oycowska/ y Chodkiewiczowska máćierzyńska taż oświećiłá, a nie raz ná krew Turecką, Tátárską, Wołoską/ szárłatem niezbłákowáney barwy zárożyłá: cnoty niewola Otomáńska w ćiemnicy nie zaćmiłá: żywotá męzna śmierć áni v Turkow/ áni pogotowiu v nas w niepámięć nie podáłá. Wielmożnego ANDRZEIA CHMIELECKIEGO, Woiewodę Kiiowskiego/ ná ktorego szábli rysowálbym z Tátárow zwyćięstwá/ ábo ktore z innych narodow starożytność Achylleswi ná puklerzu/ ábo ktore Tiberyuszowi taż rysowálá ná szyszaku. STRVSOW, POTOCKICH, y dziś iest moc mie zliczona w Koronie mężow żywych/ ktorych cnoće/ y sławie rownych słow nimam. W Litwie też z żywych MIKO: HLEBOWICZA Kásztel: Wileńskieg/ IANVSZA SKVMINA TYSZKIEWICZA Trockiego/ ALEXANDRA KORW. GO-

 SZEWSKIEGO Smoleńskiego/ *IANVSZA KISZKE* Połockiego/ Woiewodow/ dźielnego Pułkowniká Daćboga Alexandra Sapiehę Orßanskiego stárostę ꝛc. zostáwił. Z vmárłych miał nieprzepłáconych mężow: *EVSTACH: TYSZKIEWICZA*, Woiew: Brzeskiego/ *MIK. BOGVS: ZIENOWICZA* Káßtelana Połockiego/ *SAMVELA PACA*, Chorążego W. X. L. *IANA SAPIEHĘ* Stárostę Vświáckiego/ *WINCENTEGO WOYNĘ*, *FIEDORA LACKIEGO*, *NIEWIAROWSKIEGO*, *DABROWĘ*, *&c.* Miał w Prusiech *WEIERY*, *DZIALYNSKICH*, *&c.* W Inflánćiech *DYNOFY*, *TYZENHAVZY*, *SMELYNGI*, *KORFY*, *&c* miał doświadczone wrożnych potrzebách Rotmistrze y Vsarze/ ktorych wyliczáć ktoby śię ważył/ ná niebieby Polskim gwiazdy liczyć nieprzeliczone vśiłował. Niechśię oni tą záletą kontentuią/ że Pan im/ á oni Pánu ozdobą stáneli.

Dwie po lewey stronie Nymphy Ferdynándá wspieráły/ spráwiedliwość y łáskáwość. O tákći pospołu te dwie cnoćie w Krolach chodzą. Gdźie iedno śię rußył Dawid/
2. *Reg.* 15. otaczáły go dwoie woyská Cerety y Felety: Cerety znaczyli Peremptores *zaboyce*. owo spráwiedliwość: Felety znáczyli/ Seruatores, *obronićiele*. owo łáskáwość. Bog bierze sobie dwie berłá; Assumpsi mihi duas virgas, vnam vo-
Zach. 11. caui Decorem, & alteram Funiculum & paui gregem. Figurowáło iedno berło surowość/ Funiculus; bywa z niego biczyk: drugie litość/ Decoris. pręt złoty; snáć on/ ktorym śię Assuerus poddánych tykał/ in signum clemen-
Esther. 4. tiæ; słowem iednym: są to dwie naylepße podpory Krolewskiego Máiestatu: Misericordia & veritas custodiunt
Prou. 20. thronum Regis; Ná ktorych y *ZYGMVNTOWI III.* Krolowi P. náßemu nie schodźiło.

3. Spráwiedliwość. Trzebá Krolom stáć przez spráwiedliwość. A kiedyż sądow zadwornych zdrowym będąc zá appellácyą omießkywał? nigdy. Spraw stárośćich y Tenutárskich/ y kośćielnych/

nych / áza pilno z Assesorámi / áza kryminałow ná Seymách z Senatorámi nie rozsadzał? rozsadzał. Aza vrzednikow / lubo nádwornych / lubo powiátowych / często o spráwiedliwość / y exekucya nie vpominał? vpominał. bo widźiał nasze bárzo chora y vłomna spráwiedliwość; Conuersum est retrorsum iudicium, *obroćił śię wspák sąd.* Owo pierwsza spráwiedliwośći nászey chorobá; kancer *rákiem* idźie: Corruit in platea veritas. Owo druga chorobá / Káduk; & æquitas non potuit ingredi. Owo trzećiá chorobá / podágrá. Krol Pan był doktorem ná te choroby / popráwował sadow / y przykłádem / y nápominániem / y dekretem. Pomniał ná Philippá Trákońskiego Stároste / ktory y w drodze sellam iudiciariam z soba miewał / á kto spráwiedliwośći żadał / z lektyki wystepował / á ná tym krzesle śiedzac kauzy rozsadzał. Pomniał y ná Augustá Cesarzá / ktory ták sadow pilnował / że y chorym bedac / kázał śie do kuryey z łoszkiem zánośić.

Isai. 59.

Ioseph. lib. 18. cap. 16

Sueton. c. 33.

Trzebá Krolom stáć y przez miłośierdźie: A tego Páná co nabárźiey zdobiło? miłośierdźie. co náprzod? miłośierdźie. co powtore? miłośierdźie. co po trzećie? miłośierdźie. miłośierdźie iák oley nád wszystkie iego cnoty wzwysz sie wzbiiało; Trudno y wymowić. Czy śie máło nie vważnych ná Maiestat iego świątobliwy porywáło? o wszystkim często wiedźiał / á wszystko przebáczał. Ná seymie ledwo mu nie łaiano / zádáiac one Ráyskie exorbitáncye / quare? quare? quare to Miłośćiwy Krolu? quare owo? wierá mogł odpowiedźieć iáko Artáxerxes Krol Perski legatowi Spartáńskiemu Euklidźie odpowiedźiał: Tibi licet quælibet apud me dicere, mihi & dicere & facere. Mogł; ále milczał; snać mu ná myśl przychodźiło to / co Tyberyusz Cesarz máwiał: In Rep. libera liberas esse linguas oportere. Y Fryderyk zá tákie śie słowá nie brał / gdy nágáne od swoich censorow odnośił / odpowiádał: an nescitis Principes quasi

4. Miłośierdźie.

Plutarch.

Kokerus.

 ſcopos ad has ſagittas eſſe expoſitos? ieſzcze ich vdárował/ zopytány czemu? máwiał: malo extinguere inimicitias, quàm inimicos, quia extinguẽdo inimicitias, & inimicos non habebo. Krol Pan náſz miał ták wſpániáłe ſerce przećiwko tym ieżycznym tyrom/ że może śie o nim mowić/ co
2. Reg. 3. kiedyś Duch S. rzekł o Sálomonie: Dedit Dominus Salomoni latitudinem cordis, ſicut arenam maris; iák owo piaſek morſki/ ták wielkie wáły hámuie/ iák wielkie wody w śie wśieka: ták Krol Polſki ZYGMVNT III. wſzyſtkie tákie obrázy y niechęći łáſkawośćia ſwa odtracał/ y ponurzał. Jeśli kto watpi o tym! ia iego releguie pámieć do onego ſzkárádego deſpektu/ ná ktorego wzmiankę ſerce pobożne mdleie/ vſzy dretwieia/ kiedy śie nieſtetyż wierutny ieden (do tad rozumieia że ſzalony) żołdat ná vderzenie świątobliwego Páná głupia śmiáłośćia wyſworował/ rzeczywiśćie vderzył/ rozkrwáwił/ obálił. O okrućieńſtwo wyuzdáne ná wſzyſtko złe! O ánimuſzu lubo w ſzláchćicu nieſzláchecki! Czegoż wy po tym hániebnym deſpekćie od Krolá wygladaćie? pomſty? Potráwy mu co dźień od ſtołu ſwego ſłał! owſzem gardłem go dárowáć chćiał; do Senatu śie o vwolnienie iego przyczyniał/ obraze z ſercá odpuſzczał. Słyſzeliśćie kiedy o litośćiwſzym Krolu iákim? Snać z Kaźimierzem Krolem Polſkim wyiedźiećie; ktore-
Lib. 3. mu też ieden Szláchćic Polſki (o czym Kromerus świadczy) wyćiał policzek; á Krol mu to odpuśćił: owſzem podźiękował zá ćwiczenie. Rownayćie támtego Krolá z tym Krolem w deſpekćie/ nie rownayćie w przyczynie: Krol Kaźimierz ná on czas w kárty grał; przy kártách o zwádę y zniewagę nie trudno; podźiękował Krol poddánemu/ że go przeſtrzegáć Krolewſkiey powagi náuczył: ále tu co zá okázya? co zá przyczyná? ſzedł ná Mſza podług zwyczáiu do kośćiołá. Tákiemu okrutnikowi odpuśćić! tákiego karmić! zá tákim śie przyczyniáć! ieſt litość nieludzka/ ále Bozka; Práwieśćie dobrze mawiáli: Dominus clementiſsimus. Sálá-

minowie

minowie omłoćiwßy ſnopek / znowu go wiązáli / y przepraßali / że dobrodźieiá nie litośćiwie czeſtowáli; przeprośćie y wy dźiś ten Krolewſki ſnopek PP. Polacy y Litwá / zá one ßnypki obmow / y zá ten ßwánk ßkárady / ktory go w gumnie Kroleſtwá wáßego od wśćiekłey ręki potkał. *Epit. var. hyſtoriar.*

Rozſadzćież iuż Ch. ieśli ten Pan ſnopká ſwego w oyczyznie wáßey nie dobrze vfundował? vfundował go w niepoliczonych dobrodźieyſtwách; vfundował go w ták zacnych Rzeczypoſpolitey zaſługách: vfundował go w mnogich pánowánia ſwego látách. Czy przez żárt / czy przez dworſtwo dawáliśćie temu Pánu in Elogio tria *P.P.P. PIVS, PARCVS, PERTINAX.* Niewiem iáko to tłumáczyćie: Ja / że był *PIVS*, przyznáwam: ieśli był *PARCVS*, do ſámych śie łáſk wáßych odzywam; ſpoyrzyćie po ſobie. Pocznićie od Prymáſá / aż do oſtatniego Senatora: poyrzyćie po wßyſtkich Nádwornych / Ziemſkich / Grodzkich vrzędnikách / Ciwunách / Woytach / y Dźierżawcach / po Biſkupách / Prálatách / Kánonikách / y w Krolewßczyznie Plebanách; wßyſcy á wßyſcy z ſnopká śie tego pożywili. Przetoż iáko kiedyś przed Rzymiány ná woynách y tryumfách ſnopek noßono / z rozpámiętywániem pierwßego ſnopká / pod ktorỹ przodkowie ich woiuiąc ßczęśćia nabyli dla wnukow: ták y wy ten krolewſki ſnopek / ile rázy ná dániny / ná ſwe godnośći / intraty weyrzyćie / ná oczách nośćie. Albo iáko kiedyś ćiż Rzymiánie / że ßli od Arkádow / ktorzy pierwßy Lunę vyzrzeli / Luny ná ſobie kóterfet nośili: ták y wy żeśćie z tego ſnopká powſtáli / ſnopek po wáßych tytułách / witułách / máluyćie. Jeśli był *PERTINAX* niewiem / iam konſyliárzem iego niebył / ánim z nim ná ſądách záśiádał: ále y miłość chrześćiáńſka / y chęć poddánnỹ wrodzona / káże tákim Monárchom ludzkich vłomnośći y niedoſtátkow (bez ktorych y wielcy świećinie żyią) ochrániáć / wymáwiáć / ná dobre obrácáć / przebaczáć; miedź ktora rdzewieie / y gorzka w ſobie ieſt / złotem pokrywáć. Przećie iáko mogł być nazwany *Alex. ab Alexand.* *Roſinus.*

PER-

Aurel. victor de moribus Imperat.

PERTINAX, powiem. Helwius Cesarz Rzymski/iż v porem Państwo przyiął ociągaiąc śie; názwány iest PERTINAX; ták śie iednák poddánym przysłużył/że po śmierći iego tákie mu akklámacye czynili: Pertinace imperante securi viximus, neminem timuimus; Patri pio, patri senatûs, patri bonorum omnium parentemus.

Loisa initio Concil. Hispan.

A iż tu náźiemi ták dobrze w Krolestwie swoim snopek vfundował; nie watpćie/że y w niebie mießkánie sobie wybudował: Ædificauit in cælo ascensionem suam, & fasciculum suum fundauit super terram; Záßłużył sobie niebo dobrym poddánych spráwowániem. Biskupi kiedyś ná Soborze Jßpaleńskim vważáiąc słowá one Ps: 88. o Krolu: Thronus eius sicut sol in conspectu Dei; ták zobopolnie mowią Felix est vita Regum iustorum, quæ in terra splendet abundatiâ rerum temporalium, in cælo verò gaudet in æternum societate Angelorum: hîc alitur deliciis terrenis; ibi exornatur gloriæ vestiments: hîc stipatur multitudine equitum; ibi exercitibus Spirituum: hîc induitur purpurâ, & Regiam gestat coronam: ibi vestietur glorią, & ornabitur lætitiæ æternæ coronâ.

Tego wßyßtkiego/vßam Panu Bogu/ ZYGMVNT III. Krol Polßki iuż w niebie doßtąpił. Krolu nád Krolmi Chryßte JEZV day mu zá dozeßne Krolestwo/wiekuiße; zá purpure ßkáźitelna/purpure żadnemi cáßy nie odmienna; zá korone vpádła/korone wiecznie trwáiąca. Ty ktory żywieß z Bogiem Oycem/y z Duchem S. ná wieki wiekow.

Amen.

SNO-

SNOPEK

Naiáśnieyszego

ZYGMVNTA III.

KROLA POLSKIEGO

y Szwedzkiego / W. Kśiąże-

ćiá Litewskiego ꝛc.

W Kościele Bożym przez opieke Páńską

y opátrzność vfundowány.

A

W Kościele S. Kazimierzá Oyców Profes-

sow Soc. JESV 27. Maij trzećim Kázániem

wystáwiony. Roku Páńskiego

1632.

Ædificauit in cælo Ascensionem suam,
Amos 9. & fasciculum suum super terram fundauit.

Wybudował ná niebie wysokie mießkánie swoie / á snopek swoy ná ziemi zásádził.

Sławnieyßy z krolewskiego vrodzenia / niż z potocznego żywotá Absálon N. Ch. życzył sobie iákiey po śmierći / lubo z kámieniá / lubo z ciosánego drzewá pámiątki / ktoraby imie iego długiey podałá potomnośći: wßákże iż tak wiele sobie nie tylko po poddánnych / ále y po własnych synách nie obiecował / áby mu ktoż nich ten życzliwośći afekt oświadczyć miał / przetoż sam sobie zá żywotá mádrze iákaś vbudował / w ktorey śie po śmierći złożyć ká-
2. Reg. 18. zał / mowiąc: Non habeo filium, sed hoc erit monimentum nominis mei, & vocauit illud nomine suo; MA-
2. Reg. 14. NVS ABSALON. *Niemam synà* (bácznego y oycá miłuiącego; lubo trzech miał nieudolnych) *á to będźie pámiątká imienia mego; y názwał słup imieniem swym*: RĘKA ABSALONOWA. Jakoś ty bez porownánia cnotliwßy: takes też bez wątpienia do nás ßcześliwßy / Nataś: ZYGMVNCIE Krolu Polski: nie rzeczeß ty o nas: Non habeo filium; bo okrom pięciu Nataśmieyßych synow / ktorzy teraz w ciemnym zamierzku śmutku / maß wielu y duchownych

wnych y świeckich / ktorzy oycowskiey práwie twey opieki nád sobą doznáwáli / y z ręki iák rodźićielskiey pokarm bráli. Miedzy wielą innemi / maß chętne syny Societatis náßey zákonniki; ktorzy doznawßy po tobie po wßystkie látá żywotá twego Páńskiey skłonnośći / rzekę rączey oycowskiey miłośći / otoć ná oświádczenie wdźięczności / tę známienitą máchinę / piękny y pozorny Kátáphálk zbudowáli. Niechći będźie ná monimentum nominis tui: owßem wßystek ći ten kośćiołá ták wspániáłego budynek oddáli / áby tytułowi twemu hołdował pod nápisem: *MANVS SIGISMVNDI.* Bo ręká twoiá w wystáwieniu ták kosztowney máchiny hoynośćią miedzy wielą rąk naznácznieyßa. Po żáłosney śmierći Oktáwiußá Augustá dobrze Rzeczypos: zásłużonego Cesárzá / zmáwiáły śię wßelkie w Rzymie stany / iákaby mu vczćiwość należáłá: Rożni rożnie wotowáli; Ktoś / iáko Gallus Asinius, áby ćiáło iego rynkiem przez bramę tryumfálną prowádzono; ktoś / iáko Lucius Arruncius, áby vstaw od niego podánych tytuły / y narodow od niego zwoiowánych názwiská po kolosách y obeliszkách rospisáne iawnie nieśiono; ktoś / iáko Mágistrat zgodnie wßystek / áby rámioná senatorskie / iáko tego / ktory ich też rády / wolnośći / y zdrowia ná rámionách swych dźwigał / śmiertelność iuż w trunie záwártą piástowáły. Zachodzą, nic nie wątpię, y v nas tákie w głownych oboygá narodow mężách deliberácye / o wyrządzeniu vczćiwośći świątobliwemu ćiáłu pobożnego / y dobrze długo fortunnym pánowániem zásłużonego Monárchy; deliberácye mowię / ktore po nie długim czáśie w Krákowie skutek wezmą: wßákże widzę / że manes y vmbra Naiáśn: *ZYGMVNTA* Polskiego y Szwedzkiego Krolá / od namnieyßego zakonu Societatis náßey też vczćiwość dźiś odnoßą: gdyż owo Oycowie y Bráćia náßy / swoy ten ták wspániáły Swiętokáźimierski w Rynku Kośćioł / zá bráme tryumphálną vroczystey iego pámiątce oddáli / ná Kátáphálku tryumphy z rożnych nieprzyiaćioł odnieśione kßtał-

Cornel. Tacit. Annal. lib. 1.

tnie wysádźili/ ná rámionách iuż nie Senatorskich / ále Anielskich/statuę/ iák żywey osoby Konterfet ZYGMVNTA III Krola Polskiego y Szwedzkiego známienitem pozorem/ y z wszystkich patrzacych podźiwieniem wystáwili. Jako to wam / Wielebni Oycowie / chwalę: ták śię też do tey żałobney vroczystośći wászey z snopkiem vkoronowánym przyłożę. Vkażę ná tym kázániu; iáko śię krolewski snopek ták dobrze w kośćiele Jezusowym vfundował/że y mieszkánie sobie w niebie wysokie wybudował. Przypátrzymy śię náprzod powszechnie o Krolách y Monárchách / iáko im z vrzędu y wokácyey opátrzność ku kośćiołom należy. Potym skłonim rzecz do Krolá Páná nászego; w czym też on opátrzność y opiekę swą ku kośćiołowi oświadczył. A rozdźielnie w máteryey postępuiac / kilká sposobow opieki namienię / stoiac przy ánalogiey iednego Moyzeszowego snopká. Krolá nád Krolmi / Bogá w Troycy iedynego / proszę o rátunek do mowienia; á łask wászych o ochotę nietęskliwą do słuchánia.

Iż Krolom y Monárchom należy opiekáć śię Kośćiołem Bożym: y w czym Krol Jego Mość S. Pámięći zásádźił tę opiekę.

O Misternym/bo kośćielnym / iednym snopku w trzećich kśięgách Moyzeszowych czytamy: N. Ch: Mowi Bog do Moyzeszá: Cùm messueritis segetem, eleuabit Sacerdos fasciculum coram Domino, vt acceptabilis sit pro vobis. *Gdy pożniećie zboże, podnieśie Kápłan snopek przed Pánem, áby przyiemny był zá was.* Zda mi śię/że tu Duch S. snopek Krolá Paná nászego vkoronowány pod táiemnicą wyráźił/ ktory był w kośćiele Bożym przez inau-

Leuit. 23.

inauguratia swa Krolewska nád wiela innych snopkow przed ołtárzem leżacych / od kapłaná Prymásá Polskiego / Arcybiskupá Gnieznieńskiego wynieśiony coram Domino. Bo nie był snopek pospolity / ále poświecony / y w kápę kápłańska ná kształt osoby duchowney vbrány. Ták bowiem sobie o Krolách perswaduyćie N. Ch: że nie tylko ich máſzcza ná spráwowánie Krolestwá / áby dobrze národom pánowáli / dobrze sady y woyny toczyli; ále áby y kośćiołá Pátronámi / y Religiey práwowierney promotorámi byli: nie tylko in foro administratia; ále też in choro prouidentia páńska znákomitemi żyli. Wyrozumieli to pierwszy oni Chrześćiáństwá Cesárze. Wyrozumiał Konstántyn Wielki / ktory w liśćie do Celsá o sobie mowi. Nihil potius à me instituto meo, ipsiusq; principis munere agi oportet, quàm vt discussis erroribus, omnibusq; temeritatibus amputatis, veram religionem vniuersos, concordemq; simplicitatem, atq; meritam omnipotonti DEO culturam, præsentare perficiam. y dla tego Rzymskie orły y chorągwie w krzyże odmienił / y monetę z wizerunkiem krzyżá bić roskázał; á náwet / áby w ręce práwey konterfetu swego rytego gałkę kłádźiono / ná ktoreyby wierzchołku krzyż stał; żeby tym znákiem pobożny Pan znáć świátu dał / iż śię wszystkiemi śiłámi ku Religiey ozdobie / y obronie wydáwał. Wyrozumiał y Theodozyusz wielki / ktorego słowá v Nycephorá te czytamy: Inter cæteras solicitudines, quas amor publicus peruigili cogitatione nobis indixit, præcipuam Imperatoriæ maiestati curam esse perspeximus, veræ Religionis imaginem, cuius cultum si tenere potuerimus, humanis aperimus inceptis. Wyrozumiał y Justinian. sic (ait) nos omni prouidentia curam Ecclesiarum gerimus, per quas & imperium nostrum sustinere, & publicas res per clementiam Dei & gratiam muniri existimamus. Wyrozumiał náwet Karol wielki / ktorego słowá w tey máteriey trzebáby ná mármorze wyrysowáć:

Powinność Krolow opiekáć śię kośćiołem.

Cæs. Baron Tomo 3. Anno 316 & 318.

Niceph. lib. 13. cap. 1.

Si Eccleſiarum Dei ſeruis magnificentiam noſtram impertimus, eorumq; ſtudiis libenter obſequimur, id nobis ad auguſtalis excellentiæ culmen proficere credimus, & quod cunctis pretioſius eſt dignitatibus, æternum retributionis præmium capeſſere non diffidimus.

In hiſtoria tripartita.

Do Sunibertá świątobliwego Angielſkiego Krolá pryßli raz trzey Aniołowie; porwie śie iák Abraham ná przywitánie z niebá gośći: Cùm vidiſſet tres viros Abraham, accurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi ſui, &

Gen. 18.

adorauit in terram: *A gdy obaczył trzech mężow Abrahám, wybieżał przećiwko nim, ze drzwi namiotu, y pokłonił ſię do ziemie.* Uż oni mowią Krolowi/ poſłał nas Bog z niebá tobie ná vſługę: ieden z nas/ gdźie śie rußyß/ poydźie przed toba/ vkázuiąc ći drogę żywotá pobożnego; drugi po práwey/ dla pomocy w ſpráwowániu kroleſtwá; trzeći po lewey/ dla pomocy w prowidowániu kośćiołá.

Ale byśmy Hyſtoriy żadnych kośćielnych o tym nie mieli/ dośćby nam ná piſmie Bożym/ ktore te własna Krolom powinność/ ábyśie religia y kośćiołem opiekáli/ náznáczą. Záżywotá ießcze y dobrowolna ceſsia Krolá Dawidá/ pomáśćił Sálomoná Sádok Kápłan ná Kroleſtwo.

3. Reg. 1.

Adduxerunt Salomonem in Gyhon in mula regia, ſumpſitq; Sadoch cornu olei, & vnxit Salomonem; & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus. Viuat Rex Salomon: *Doprowádźili Sálomoná do Gihon ná mulicy Krolewskiey, y wźiawßy Sádok Kápłan rog oliwy, pomázał Sálomoná; y trabiono w trabę; y mowił wßyſtek lud: Niech żyie Krol Sálomon.* Prez te vnkcya/ przez te koronácya/ iuż Sálomon

1. Paral. 29.

ſtánął Krolem doſkonałym; á przećie mowi text S. Vnxerunt ſecundò Salomonem Regem; vnxerunt autem Domino; *y pomázáli powtore Sálomoná, á pomázáli go Panu.* Dźiwna rzecz: wßák iuż raz był Sálomon pomázány? ná co go znowu máza? wßák mu śie iuż lud vkłonił? wßak go ákklámácyámi zá Krolá vznał? Viuat Rex Iſrael: Wßak

iuż

iuż bębniono / trabiono / ná znák rádośći y weselá? ná co znowu vnkcya? odpowiáda sámże Duch S. Vnxerunt eum secundò Domino: *Pomáśćili go wtory raz Pánu.* Pierwszy raz był Sálomon pomászczony dla Krolestwá / áby nim dobrze spráwował; drugi raz dla Kośćiołá / áby go budował / áby nádał / áby vbior / sprzęt / náczynia obmyślał. Dáiac Bog informácya Moyzeszowi / iákiego Krolá ludowi miał podáwáć / nie miał go skąd inąd szukáć / ale domá; dał mu też táki ártykuł: Postquam sederit in Solio regni sui, describet sibi deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, leget illud omnibus diebus vitæ suæ, & discat (Chaldeyczyk czyta / faciat) timere Dominum Deum suum, & custodire verba & cæremonias eius: *A gdy vśiędźie ná stolicy Krolestwá swego, wypisze sobie powtorzenie práwá zakonu tego ná kśięgách, wźiawszy exemplarz od Kápłanow pokolenia Lewityckiego, y będźie miał z sobą, y będźie ie czytał po wszystkie dńi żywotá swego, áby śię vczył bać Páná Bogá swego, y strzec słow y ceremoniy iego.* Co to iest? Krolowi należy státut praw / konstitucyi czytáć / co mu po bibliách? ktemu / nie możesz drukowáney bibliey czytáć? á ieśli pisáney trzebá / ma ták wiele Káncelárystow / Pisarzow / nie możesz kázác przepisáć? Describet sibi Deuteronomium legis in volumine. Wielež razy będźie czytał? dość raz? dość dwá? nie dość y dwadźieśćiá; y sto máło: wiec raz w mieśiac? bá y raz w tydźień máło; leget illud omnibus diebus vitæ suæ. Ná co tá pilność? Potrzebna pilność około statutu do Rzeczypospolitey miárkowania: potrzebna pilność około Bibliey do kośćiołá Bożego / y chwały iego w nim promowowánia. Tákći záwsze káżdy pobożny Krol / nie tylko śię stara o to / áby dobrze seymował / áby dobrze woiował; ále y o to / áby śię chwałá Boża w kośćiele pomnażáłá. Ezechiasza Judzkiego Krolá pismo S. wielce wynośi / z czegoli? z żywotá? prawdá; Fecit, quod erat

Deut. 17.

4. Reg. 18.

erat bonum coràm Domino: Z woien z Krolem Assyryiskim? Prawdá. doznał Rábsáces męstwá iego. Lecz nie to naywiekßa ſławy máterya; áleże Religia Boſka rozßerzył/ bálwany ſkrußył/ gáie powyćinał/ węzá miedźiánego złámał/ ktoremu bałwochwálſki vkłon lud dáwał: dopieroż mu Duch S. dáie Elogium: Non fuit ſimilis ei de cunctis Regibus Juda, ſed neq; in his, qui ante eum fuerunt: *Nie było mu podobnego z wſzyſtkich Krolow Ludzkich, áni z tych co przed nim byli.* Kroniki wáße czytayćie.

Ioannes Dlugoſius

Władyſław Jágieło Krol Polſki/ wiele rzeczy známienitych w oyczyznie vczynił; ále nie mniey y około rozkrzewienia Religiey prácy podiął. Sam páćierzá vczył; ſam z Kátechizmu artykuły wiáry wykłádał; ſam poddáne do chrzſtu prowádził/ węże pogáńſkie wyrzucał; áwá nie tylko Krolem był Polſkim/ ále oraz y Wielkim Xiążęćiem/ y Wielkim Apoſtołem Litewſkim. Przetoż go też P. Bog nie tylko w iego oſobie w ßczęśliwym pánowániu; ále w ſwych potomkách/ błogoſłáwił/ y do tad błogoſłáwi.

Opieká Krolá I. M ku kośćiołowi.

Námknęłá śię z rzeczy mową moią ná domowy náß ſnopek Jagiełowſki/ ktorym wam pokázał w Kośćiele Bożym wywyższony. A komu tego ſnopká ku kośćiołom opátrzność nie wiádoma? komu táyná? Moßono powiáda Abulenſis/ on Moyzeßow ſnopek y tám y ſám po kośćiele/ iuż ná wſchod; iuż ná południe; iuż ná pułnocy. Aza śię y náß vkoronowány ſnopek prouidencya ſwoia od kośćiołá do kośćiołá/ od ołtarzá do ołtarzá nie przenośił? powiedzćie Przewielebni Biſkupi/ Prálaći/ Plebani/ Beneficyáći/ czyliśćie Páńſkiey iego pieczołośći o ſwych kośćiołách nie doználi? byśćie byli wiecey dobrego od tego ſnopká nie mieli/ iedno to/ co przydáie Moyzeß o támtym ſnopku figurálnym; Eodem die cædebatur agnus immaculatus anniculus in holocauſtum Domini, & libamenta offerebantur cum eo. żeśćie/ kiedy go podnoßono/ ſpokoynie w kośćiołách ſwoich przez lat czterydźieśći pięć/ pod tego ſnopká protekcya/

W czym pokazana?

Leuit. 23.

báránká

báránká niewinnego ofiárę P. Bogu przy Mszy świetey oddawáli/ dośćby pożytku było: ale nie tu stánęłá dogodá po tym krolewskim snopku. Miał y ma z snopká Krolá Jego Mośći kościoł pożytek przez wychowánie świątobliwe wszystkiego; miał zámnożenie przez oddánie ná stan duchowny dwoygá Naiáśnieyszego potomstwá. Miał przez Pańską iego szczodrobliwość ozdobę: miał przez wárunki wszelkiego bespieczeństwá/zwłaszczá od ádwersarzow wiáry obronę: przez ktorą troiáką opiekę/dobrze snopek swoy krolewski w kościele Jezusowym vfundował.

Iż Krol Jego Mość dobrze snopek swoy w Kościele zásádźił; kiedy mu wszystkie snopki synowskie ná vżyteczność cnym wychowániem sporządźił/ á niektoremi go w stanach duchownych zámnożył.

WIelki ono był z snopká w Kościele podniesionego pożytek/ że się przezeń drugie podobne snopki támże przed ołtarz przyniesione Pánu Bogu oddawáły; á że ták rzekę/ przez ieden imieniem swego rodzáiu poświęcony/ wszystkie inne snopki poświęconemi zostáwały. I to nie mnieyszy owoc w kościele Jezusowym z snopká nászego Krolá Páná/ że będąc sam poświęconym/ nie tylko kościelnemi ceremoniámi; ále y świątobliwemi cnotámi/wszystkie swoie potomki/iáko iednego rodzáiu snopki/Pánu Bogu poświącał; á tym sámym kościołowi do vżyteczności sposábiał: bo te rzeczy zá sobą chodzą. Quam pia educatio teneris animis Principum iniecerit sementem; hanc serioribus annis patria, hanc Ecclesia ab iis refert frugem.

iáko Krol Pan wszystko Naiáś. potomstwo P. Bogu y kościołowi sposábiał.

Irenæus.

Poświącał ie Pánu Bogu/ á kościołowi sposábiał

przez świątobliwe modlitwy / ktore zá ich zdrowie / ſzczęśćie / godne ſtanu wyſokiego poſtępki co dźień odwáżał / lubo nie z rowney przyczyny / wſząkże z rowney miłośći / iáko y Jobz ktory tymże ſpoſobem *Poświącał ſyny ſwoie, á wſtawſſy ráno, oddáwał ofiáry zá káżdego z nich, co czynił po wſzyſtkie dźi.* A Cyprian S. twierdźi / że iák wiele dźieći miał / ták wiele co dźień ofiar oddáwał. Quantus erat in domo numerus pignorum, tantus ibi dabatur Deo & numerus hoſtiarum; nimirum vt in hac vita ſeculari, alendis ſuſtinendiſq; pignoribus, quo maior eſt numerus, hoc maior eſt & ſumptus: ita & in vita ſpirituali atq; cæleſti, quo amplior fuerit pignorum copia, eſſe & operum debet maior impenſa. *Cypr. de opere & Eleemoſ.*

II. Poświącał y ſpoſábiał przez świątobliwe náuki / y wczeſne napomnienia / rozważáiąc / że ſłowá rodźićielſkie ſą naymocnieyſzym do wſzyſtkiego budynku dobrego żywotá gruntẽ. *Słuchay ſynu* (mowi Tobiaſz ſtáry do młodeg) *ſłow z vſt moich, á założ ie iáko fundáment w ſercu twoim;* á ktemu pámiętáiąc, że záchowánie rodźićielſkich ſłow kładźie ná głowy potomkow korony / ná ſzyie złote łáńcuchy. Tak v pewnia mędrzec: *ſłuchay ſynu moy ćwiczenia oycá twego, á nie opuſczay zakonu mátki twoiey, aby byłá przydána koroná łáſki głowie twoiey, á łáńcuch ſzyi twoiey.* Poświącał / y kośćiołowi ſpoſábiał przez świątobliwe przykłady / nic zdrożnego nie czyniąc / czymby śie chybka młodość nákrzywiłá; owſzem oſtroźnym y chwalebnym życiem wzor do wſzelkich cnot dáiąc / ktorymby śie iák prawidłem y pomyślna w obyczaiach zdrożność proſtowáłá. Był ku Náiáśnieyſzym ſynom drugim Eleázárem; *Ktory zſiadł z żywotá, nie tylko młodźieńcom, áley wſſemu národowi pámiątkę żywotáy śmierći ſwey, ná przykład cnoty y męſtwá zoſtáwiwſzy.* Był z Krolowa świętey pámięći Pania ku corce Náiáśnieyſzey Helcyaſzem / ktory z małżonka ſwa Zuzánnie corce / do wſzelkich ſtanowi ier należących obyczáiow był powodem; gdyż *rodźicy iey będąc ſprawiedliwi, wyćwiczyli corkę wedla zakonu Bożego.*

Tob. 4.

III. *Pron. 1.*

2. Mach. 6.

Daniel 13

Poświa-

Poświacał náwet y spośábiał przez świątobliwe zábáwy / 259
ktore śie ściągały álbo do záostrzenia rozumu; álbo do pod- IV
nieceniá ku dobremu áfektu; albo do bácznego vćieżenia v-
mysłu; álbo do śił ćieleśnych kształtownego ku dárśkośći wy-
práwienia; á wszystkie do krolewskich ánimuszow podług
modelusu naydoskonalszego vkształtowánia: cześćia dla te-
go/że z młodośći dobrze strawioney/iáko z folwarku/wszystek
wiek dochod bierze. Honestè acta superior ætas fructus *Cassiod. in*
capit autoritatis: Nam diuitiæ senum non sunt canities *Epist.*
capitis, sed induſtriæ iuuentutis, nec plurium annorum
circulis, sed laborum præteritorum ſtipendiis metien-
dæ: cześćia/że vczćiwe zábáwy vćieżna pámiątka iák mle-
kiem látá szczęśliwe karmią. Cogitare cæpit Eleazar æta- *2. Mach.*
tis ac senectutis ſuæ eminentiam, dignam & ingenitæ *6.*
nobilitatis canitiē, atq; à puero optimæ conuerſationis
actus: cześćia ná koniec/że máłe w młodym wieku ćwiczenie
śiły do kunsztow wiekszych wypráwuie. Bo skąd śie oná
mocnádała Jákubowi/że cáła noc z Aniołem woiuiąc/wy- *Gen. 5.*
grał poiedynek? ztąd/iż śiły zápráwił w żywośćie ieszcze Re-
beki w poiedynku z Ezawem brátem: In vtero ſupplanta- *Oſea 12.*
uit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum
Angelo, & inualuit ad Angelum. Życzył tedy pobożny
rodźie w náznáczániu potocznych zábaw/áby Krolewicowie
Jch M. w potomnych leciech (co łátwie y my po nich sobie
obiecuiemy) dostąpili pożądanego skutku/ y doyrzałego o-
wocu. Życzył/áby tymi náder skutecznemi sposobámi vczy-
nił was/ Miłośćiwi Krolewicowie/ nie tylko Bogu przyie-
mne/ oyczyznie miłe/ ále y kośćiołowi pożyteczne: ábyśćie
(o co Páná Bogá prosim) zá ták Bogoboynym w Religiey/
y w kośćielnych obrzędách wychowaniem/ byli Kośćiołá
Bożego opiekunámi/ promotorámi/ obronićielámi, *Panu-*
iącemi we władzach swych ludźmi wielkiey mocy, y mądrośćią *Eccl. 44.*
obdárzonemi, ludowi czásu swego roskázuiącemi, y pokázu-
iącemi w pismách prorockich zacność prorocką, y mocą roſtro-

pnośći ludźiom naświętſze słowá; zwłaſzczá teraz/ kiedy w
1. *Mach.* 2 źiemi Niemieckiey/ y náſzey Inflantskiey/ Sancta in manu extraneorum facta ſunt, templum eius ſicut homo ignobilis. Vaſa gloriæ eius abducta ſunt; quæ gens non hæreditauit regnum eius? & non obtinuit ſpolia eius? omnis compoſitio eius ablata eſt, quæ erat libera, facta
Ibid. v. 50 eſt ancilla, &c. Nunc ergo æmulatores eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento patrum veſtrorum, & mementote operum patrum veſtrorum, quæ fecerunt in generationib⁹ ſuis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Ty zwłaſzczá Naiáś: Krolu Szwedzki/ ktoreg iuż wiekſza poważność/ wiekſza potega/ wiekſza władza/ Confortare, & eſto vir fidelis, & obſerua in populo,
3. *Reg.* 2. vt cuſtodiat mandata Dei tui, vt ambules in viis eius, & cuſtodias ceremonias eius, & iudicia, & teſtimonia eius, vt intelligas vniuerſa quæ facis, & quocunq; te verteris; áby kácerſtwo ná oko znáło/ żeś onego Oycá ſyn/ ktory w Szwecyey w tym ogniu nie zgorzał/ á w Polſzcze ták go gaśił/ że niemal zágáśił; płomienia iuż z łáſki Páńſkiey nie widźimy; coś trochę iák w zádechu tleie; coś śie ieſzcze dymem ná czás y kurzáwa wydáie. Tu autem vir ſapiens
Ibid. v. 9. es, vt ſcias, quæ facies ei; Záleieſz to ty w Páńſtwách ſobie poruczonych/ w Siewierſkim/ Smoleńſkim/ Czernichowſkim/ y inſzych/ ktoreć Bog gotuie/ záleieſz mowie/ wrodzona ludzkośćia/ ktora ánimuſze rozniace obeymuieſz: záleieſz przykłádna pobożnośćia/ gorliwośćia/ rozrywka/ ktora rowne y wiekſze trudnośći przełámuieſz: á nabárźiey łáſkáwośćia; z wolnym narodem przy wolnośći Euángeliey
Plutar in Polit. nie lza ináczey. Máwiał ſobie czeſto Perikles wodz Atheńſki: Attende tibi ô Pericles, ciues ſunt: liberi ſunt: Græci ſunt: Athenienſes ſunt.

Oſobliwie dwu Naiáś ſynow kośćiołowi ná Ducho-

Aczkolwiek wſzyſtko ſwoie Naiáśnieyſze potomſtwo ták Naiáśnieyſzy Rodźicy wychowáli/ áby z niego kośćiołowi ſtánełá pomoc y podporá przez Páńſka poważność: wſzákże

wßákże dwu osobliwie synow Naiáś: *IANA ALBRICHTA*, á Naiaśnieyßego *KAROLA FERDYNANDA* ná stan duchowny odważnie oraz y nabożnie obroćili; aby kośćioł/ iako iuż iego ile do wokácyey wnętrznemi/ ile do administrácyey zwierzchowemi członkami będące/ spráwowáli przez godność pásterską y powinność: podawßy pierwßego Náświętßey stolicy Apostolskiey ná spráwowánie kośćiołá wprzod Wármińskiego/ potym Krákowskiego; á ná drugiego zezwoliwßy Przenaiáśnieyßemu *FERDYNANDOWI* wtoremu Cesárzowi podáiącemu/ Naświętßemu Oycu *VRBANOWI VIII.* tworzącemu ná spráwowánie w Sląsku Kośćiołá Wrácłáwskiego; ktorym oni naychwalebnieyßym przemysłem/ bywßy zá żywotá sámi Kośćiołowi Jezusowemu vżytecznemi przez krolewską opiekę snopkami/ ießcze y po smierći opieki nie spuśćili: kiedy z rodzaiu swego synowskiemi snopkami stan Dochowny zámnożyli.

wieństwo oddał.

W tey mierze co śię tycze Boskiey táiemney rády/ zdá mi śię/ że ią Duch S. w figurze adumbrował: bo kiedy ieden snopek imieniem wßystkich w sposob pierwoćiń Kápłan wznośił/ á drugie lud przed ołtarzem w ręku trzymał/ powinność byłá z ordynacyey Páńskiey w ten czás przy zábićiu báránká/ chleb y wino ofiárowáć: Offerentur libamenta cum agno immaculato, duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini, odoremq; suauissimum, liba quoq; vini quarta pars hin. Námknął tu Moyzeß ceremonią przyßłą kośćiołá Jezusowego/ w ktorym przy poświącániu Biskupow/ ofiáruie śię od naydostoynieyßego konsekratorá báránek niepokalány Chrystus JEzus przez Mßą świętą: oddáią śię oraz od tego/ ktorego ná Biskupstwo święcą/ y te dwá trybem Melchisedechowym podárunki/ chleb y wino. Jakoby to zdáleká Moyzeß oznáczył; że będźie kiedyś snopek ieden Krolewski w kośćiele od Kápłaná/ Polskiego Przymásá/ Gnieźnieńskiego Arcybiskupá/ przez pomáßczenie oleiem podnieśiony; *ZYGMVNT*

Boska o tym rádá.

Leuit. 23. *v.* 13.

 III. Krol Polski/ odda kośćiołowi swoie dwá synowskie snopki ná Biskupstwo: ná co my iuż w szczęśliwych czásiech nászych poglądamy.

Chwałá to Krolestwá Ich M.

Co śię zás tycze rzeczy sámey; mamy zá co po Pánu Bogu Naiáśnieyszego Krolestwá wielmożna pochwalić dobroczynność: że te znáczna ku Naywyższemu Máiestatowi przysługę/ chwalebna ku kośćiołowi odwagę vczynili. Animusz to Kázimierzá Krolá/ y Elżbiety Albrychtá Cesárzá corki/ Krolowey Polskiey/ ktorzy też Fryderyká syná Krolewicá Polskiego/ ná Gnieznieńską Arcybiskupią stolicę oddáli Kośćiołowi: ánimusz to Elkány y Anny/ pobożnego lubo dáleko niższey kondycyey stadłá/ ktorzy też syná swego Sámuelá Pánu Bogu ná służbę oddáli. *Szedł pierwey Elkáná y wszystek dom iego, áby ofiárował Pánu ofiárę vroczystą y ślub swoy; Szłá potym y Anná skoro dźiećię od pierśi odsádźiłá, y przywiodłá sámá z sobą Sámuelá &c. z trzemá korcámi mąki, y garncem winá* (iákoby ná Biskupstwo/ bo oto z chlebem y z winem) *y przywiodszy go w dom Páński do Silo, rzekłá: Proszę moy Pánie, żywie duszá twoiá Pánie, iám ći iest oná niewiástá, ktoram stáłá przed tobą tu modląc śię Pánu; O tom dźiećię prośiłá, y dałmi Pan prośbę moię, ktoreiem v niego prośiłá, przetoż y ia pożyczyłám go pánu po wszystkie dńi, ktorych będźie pożyczony Pánu.* Zápuśćiłem śię był Elkano y Anno ná wysławienie hoyności wászey/ żeśćie Bogu ofiárowáli Sámuelá; áż ći ia widzę/ że tylko do czásu pożyczaćie/ á ieszcze nie wiem iáko? czy w sposob dáremney dogody? czy w nadźieię lichwy? iákożkolwiek z Bogiem w tey mierze kontráktuiećie/ nic ná Sámuelu nie tráćićie. Nie tráćićie nic sposobem pierwszym; bo sobie práwo ná Sámuelá zostáwuiećie/ á vżywánie tylko Bogu puszczaćie. Nie tráćićie też nic sposobem drugim; bo ieszcze zysku z Sámuelá pożyczonego nábywáćie: Quisquis Deo tribues, nunquá eius liberalitatem & munificentiam vinces, quamuis omnium tuarum facultatum iacturam feceris, quamuis te etiam facultatibus adiunxeris; nam hoc quoque ipsum

1. Reg. 1.

D. Gregor. Naz.

acci-

accipere, est Deo aliquid donare: & quemadmodum fieri non potest, vt vmbram nostram prætergrediamur, quippe, quæ prout gradimur, si effugiat, eodem semper interuallo nos superat: quemadmodum etiam corporis magnitudo, supra caput assurgere nequit, vt pote corpori semper superiectum: eodē modo nec Deus nostris muneribus vinci potest. Nic nie tráćićie/ ále chwáłe wáße ná Naiáśnieyßego *ZYGMVNTA* y Naiáśnieyßą *KONSTANCYą* Máiestaty Polskie wßelkim prawem zdawaćie: bo oni nie ku służbie doczesney/ ále wieczney; nie pożyczkiem/ ále datkiem; nie iednego/ ále dwu; nie Sámuelow/ ále Krolewskich potomkow; nie ná świecką sędźiowską/ ále ná duchowną Biskupią dostoyność/ oddáli kośćiołowi. Zá czym też y wiekßey od Bogá nagrody/ od kośćiołá dźieki/ od domowych y obcych narodow sławy dostąpili: In generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus, qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. *Eccl. 44.* Káżdy z Moyzeßē rzecze *Błogosłáwiony w syniech Asser, niech będźie przyiemny bráciey swoiey.* to iest Krolom/ Cesárzom/ y innym świátá Monáichom; áby nie mniey pobożnie/ iák odważnie syny w stany duchowne oddawáli/ zá ich przyczyny łásk/ y błogosłáwieństw y dárow Bożych nábywáli/ ofiárámi zbáwienie duß swych pozyskywali.

Mamy ießcze czego kośćiołowi powinßowáć/ że mu przez krolewskie osoby przybyło okrásy. Miałći on iuż dawno ozdobę z osob krolewskich/ ktore purpury z kápicami/ korony z kápturámi/ berłá z Krucifixami zámieniáły: pompy świátá odbiegáiąc/ a wzgárdy Chrystusowey násláduiąc. Táki był Lotárius Cesarz/ ktory piętnaśćie lat wielkie Páństwá pobożnie spráwuiąc/ wspomniawßy na dyßkurs przy śmierći oycá swego Lodwiká o prożnośći świátá/ Cesárstwo porzućił/ w Remeńskim kłaßtorze w vbostwie y pod posłußeństwem żywot zámknął; na co śię świat wßytek zdu-

Winszowánie kośćiołowi.

zdumiewał. Hugo także Cesarz po wielkich zwycięstwách/ ktore miał z ręki Bożey/ zbudowawszy Klasztor w Burgundyey/ dostátki y przepychy Cesárskie z podła suknia y komorką zátrymárczył. Wiekow też nászych Karolus piąty Cesarz/ wielki zwycięzcá pogan y Heretykow/ naslawnieyszego nád soba sam zwycięstwá dostąpił/ gdy świátem/ Krolestwy/ y Cesárstwem pogárdziwszy/ one pod nogi Chrystusowe porzucił/ y w klasztorze się zámknął. Ráchisius Krol Longobárdow/ z rozmowy Papieżá Zácháryaszá/ krolestwo złożył/ y w Kássynie vbogi y pokorny żywot przyiął. Toż vczynili Hiszpánscy Krolowie/ Bamba, Veremundus, Ramirus; Toż y Angielscy/ Elteredus, Chearedus, Offa, Ceolulfus, ktoremu Wielebny Bedá historya swoie przypisał; y stryi iego Egbertus, ktoremu był krolestwo spuścił. Miał mowie kościoł z tákich krolewskich osob swoie ozdobe. Ale coż? tym sposobem świetność sie ich korcem podług świátá pokrywáłá; leżały drogie kámienie/ dyámenty/ y piropy w śmieciách: prawdá że ceny nie trácily; ále promienie iásności ná ozách świátá zákonny obostwem/ ieśli sie nie zácimiały/ przynamniey miárkowały: było słońce zá obłokiem; prawdá/ że y ták mu nic ná przyrodzoney pieknośći nie schodzi; wszákże tak dostátecznie polá áni oświeca/ áni ogrzewa. Jásnieyszá świecá ná lichtarzu; znácznieyszá perłá w pierścionku; świetnieyszé słońce ná iáwiu: ogrzeie lepiey promieniem práwowierne; przeráźi bláskiem ádwersarze. Przyznáć też musimy/ że coś więcey kościołowi przybywa świátłá/ kiedy dowćipy krolewskie/ ktore náturá do spráwowánia páństw vformowáłá/ łáská Boża w stanách duchownych ná rządy kościelne obráca/ á że tákrzecze/ ziemiá sie z niebem w tey mierze wyrownywa. Szczyći sie niebo oraz krolámi y kapłanámi; Feciſti nos Deo noſtro Regnum & Sacerdotes: Szczyći sie też y ziemiá oraz krolewskiemi y kapłáńskiemi osobámi; Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta, populus

Apoc. 5.

1. Pet. 2.

lus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit, in admirabile lumen suum. Wszuieć kośćiele oblubienico JEzusowá / że luboś w osobach mnieyszeg stanu iutrzenka / luboś w osobách kondycyey większey Księżycem; w osobáches duchownych krolewskich słońcem: luboś w innym duchowieństwie iák cedrowy przybytek / iák Salomonowe skorki; w duchowieństwieś Krolewskim miastem Jerozolimskim. *Cant. 1.*

Mamy náwet zá co Máiestatom wászym Naiáśnieyszy Biskupi podźiękowáć: żeśćie raczey obráli kośćielne Jnfuły / niżli świeckie Korony; Biskupie mucety y rokiety / niżli Krolewskie purpury; nie zelżyliśćie przez to vrodzenia wászego Krolewskiego; bo godnieyszymiśćie niżli Sámuel / o ktorym do rodźicow Chrysostom S. mowi: Quis vestrum non innumeris modis mallet filium suum fieri Samuelem, quàm totius orbis Regem? præstat cum Samuele in domo Dei nutriri, quàm cum Moyse in aula Pharaonis educari. Plantati enim in domo Domini in atriis DEI nostri florebunt. Vbi (słowá to iuż Theodoretá) Agricolam habent Deum, viridarium verò diuinum templum. Wielka swoie kośćioł pokłáda w was nie tylko ozdobe / nie tylko poćieche / ále y nádźieie; że iáko kiedyś Biskupá Philádelphiey / ták y was źiemia Polska y Slaska oglada *Filarámi w kośćiele Bogá swego, á więcey z niego nie wynidźiećie, y nápisze ná was imię Bogá swego, y imię miástá nowego Ieruzalem, ktore zstępuie z niebá od Bogá.* Ogladáia was swoie Diœcezye plennemi ku wyżywieniu dusz snopkámi; gdyż iák v Rzymian pod czás kárystyiey kopia ná rynku vtykano / á ná niey snopek záwieszano / pod ktorym żywność wszelkiego zboża szácowano; á to wszystko zwano HASTA SALVTIS: ták z żyznych Máiestatu wászego snopkow płynie y płynać będźie duszom wyżywienie / przez Sákrámenty / przez ofiáry / przez modlitwy / przez inne duchowne obroki y pośiłki / ktore wam dla owieczek obmyśláć Pásterska czuy-

Dźięká Krolewicom Ich Mośćiom duchownym.

Homil. 21 in Epist. ad Ephes.

Psal. 91.

Apoc. 3.

Cælius Rhodig. lib. 21

 ność

ność rozkázuie; á miłość JEzusowá bodźie/ áby ręce Krolewskie/ nie tylko chlebem powszednim do pożywienia ciał ßáfowáły/ále y chlebem duchownym do pożywienia dusz służącym opátrowały. Niech będźie z niektorych krolewskich osob Rzeczypospolitey HASTA SALVTIS CORPORALIS; á z niektorych kościołowi HASTA SALVTIS SPIRITVALIS. Oglada was wßelkie Páństwo Chrześćiáńskie Oniaßámi: *Iáko gwiazdy iutrzenne miedzy mgłámi, iáko pełny księżyc we dni swoie, y iáko słońce iásne; ták będźiećie świecić w kościele Bożym: iáko kwiát roży we dni wiosny, y iáko liliie, ktore sá nád ciekacą wodą, y iáko kádźidło pachnące we dni letnie.* Tego Naiáśnieyßym Wielebnościom wáßym życzymy; o to P. Bogá goráco prosimy; táka wießczemi sercámi o cnotách wáßych przy pozornym vrodzeniu nádźiei przeymuiemy.

Ecc. 50.

Dobrze y ták Krol Jego Mość snopek swoy w Kościele zásádźił/ kiedy mu przez Páńską ßczodrobliwość ozdobę/ á przez wárunek wßelkiego bespieczeństwá obmyślił obronę.

KOniec y przyczyna podnieśienia figurálnego snopká Bog Moyzeßowi temi słowy opowiáda: Vt acceptabilis sit pro vobis: *Aby był przyiemnym zá was.* á tym sámym dwá wielkie z niego ludźiom pożytki námienitá Jeden/ że miał być w kościele przyiemnym/ acceptabilis; iakoli? rozumiem że po Kápłáńsku. W kościele ten pospolicie Kápłanom przyiemny bywa/ ktory śie im hoynośćia odzywa: y słußnie/ gdyż *kto ołtárzowi służy, z ołtárzá żywie.* iákoż támten snopek musiał być przyiemny; bo y nie był

Leuit. 23.

Co zá pożytek był snopká Moyzeszowego.

1. Cor. 9.

był czy/ ále plenny; y kiedy go tám y sám po kościele nośono/ żiárná śiez niego krußyły: árzecz pewna/ że śie sam ná chleb obrácał Kápłanowi; co niżey Duch S. natraca: Panes de manipulo primitiarum cedent in vsum Sacerdotis: *Chleb pierwocin dostánie śię ná vżytek Kápłanowi.* Drugi/ że on snopek podniesiony/ był ná ludu obronę: pro vobis. *za was.* A też są dwá owoce/ ktorych po was Miłośćiwi Naiáśnieyßy Krolowie/ y oświecone Xiążętá/ Kápłani czekáią/ dobroczynność y obronność: wyglądáią z ręku wáßnych ná śie wyżywienia/ ná kośćioły swe y ozdoby/ y obrony. Hugo Kápetus Krol Francuzki rádził śie Weremundá Leodyiskiego Biskupá/ w czymby śie mogł naylepiey Kościołowi Bożemu przysłużyć? dał mu ráde świątobliwy Biskup: Sis, prælis, vt profis. pyta śie Krol dáley; quomodo? odpowiedźiał Weremundus: Et Rhetoricè & Dialecticè; to iest/ y dłonia przez hoyność/ y pieśćia przez obronność: ktorą on rade nie tylko przyiął/ ále y do skutku przywiodł; częśćia w oprawieniu wielkim kosztem/ y przewagą Krolewską/ kośći świętych Walerykà y Kácheryußá; częśćia w podniesieniu woyny przećiw Hugonotom/ Kościołá świętego ádwersarzom; á Pan Bog go też zá to ták błogosławił/ że y synà Roberta Krolem po dobrowolney cesśiey swey/ zá żywotá swego vyrzał; y przez sześć set lat z ledźwi iego potomek po potomku ná thronie Francuskim śiedźiał. Hermus Bilius Xiąże Korsyki máwiał: Eccleśiæ sum Hermus largiendo, Bilius propugnando; Hermus iest rzekà/ ktora złotem płynie; á bilis iest cholera/ ktora do bitwy rozgrzewa. Károlus wtory Cesarz/ málował sobie symbolum kápłicke: po iedney stronie złoto: po drugiey bobkowe drzewo; napis: Et auro & lauro. *y złotem, y bobkiem.* złoto wspomága; to hoyność: bobek od piorunu broni; to wárowność.

Ibid. v. 20.

Po Krolách y Pánách dwu rzeczy kośćioł czeka.

Robert. Gagun.

Epitom. variar. hist.

In classe Symb.

Mowiąc naprzod co do ozdoby; potrzebuie Kościoł kosztu y nakładu: áiż iest oblubienica nie ziemskiego Assyrá/ále

Ozdoby czeka kościoł po Pánách.

rá / ále niebieſkiego nád Krolmi Krolá / potrzebuie poſá-
gu / wypráwy / y vbioru. Miał Bog wſzechmogacy iedne
oblubienicę zá czáſu Moyzeſowego / przybytek noſitelny /
przybráć ią roſkázał. *Exod. 25.* *Rzekł Pan do Moyzeſá: Mow*
ſynom Izráelowym, áby mi wźięli pierwiaſtki: Od káżdego
człowieká, ktory ofiáruie dobrowolnie, weźmiećie; A to ieſt,
co bráć maćie. złoto, y ſrebro, y miedź, hyácynt, y ſßárłat,
y kármázyn dwákroć fárbowány, y byſior. &c. y drzewo ſetim,
olinę do przyprávienia świátłá, wonne rzeczy ná máść y ká-
dzenia dobrey woniey, mármory, onichiny, y drogie kámienie
ná ozdobienie Ephody Racyonałá. vczynią mi świątnicę, y bę-
dę mieſkał w poſrzodku ich. Ták ſie lepák z hoynoſćia w
exekucyey lud popiſał / że ſámi rzemieſnicy Bezeleely Oli-
Exod. 36. ab muſieli mowić Moyzeſowi: *Więcey lud ofiáruie niżli*
potrzebá. Moyzeſ kázał woźnemu głoſem wołáć. Ani
maż, áni niewiaſtá, niechay więcey nie dáią ná robotę świą-
tnice &c. bo rzeczy ofiárowánych doſyć było, y zbywáło. Miał
druga oblubienicę zá czáſu Sálomonowego / koſćioł ná go-
rze Syon zbudowány: Dawid iey poſag zgotował / wielką
ſumme ſrebrá / złotá / y drogich kámieni odważył / ſkładáły
ſie ná nie y Kśiążętá przedni pokolenia Izráelſkiego / y ty-
1. Par. 29 ſiącnicy, *y przełożeni maiętności krolewskich, y dáli ná robo-*
tę domu Bożego, złotá tálentow pięć tyſięcy, y dźieſięć ty-
ſięcy czerwonych złotych, ſrebrá tálentow dźieſięc tyſięcy,
żelázá tálentow ſto tyſięcy, y v kogokolwiek ſię ználázły ká-
mienie, dáli do ſkárbu domu Páńſkiego, przez Iachielá Gier-
ſończyká. Przyczynedaie ſamże Dawid; *Nie człowieko-*
wi gotuie ſię mieſkánie, ále Bogu: coż zá koſztu / rozumiećie /
potrzebuie do poſagu / wypráwy / y vbioru oblubienice tey?
(koſćioła nowego) dla ktorey *oddał ſiebie ſamego, áby ſobie*
Eph. 5. *wyſtáwił koſćioł chwálebny, nie máiący zmázy álbo zmarſku,*
álbo czego tákowego, ále iżby był święty y niepokalany. Ná
wſzyſtkich on iey ſwoich dobrách y źiemſkich y niebieſkich o-
prawę vczynił / wiano zapiſał; ô iáko ſłuſzna / áby ſie też

rzecz

rece ile Krolow y Monárchow / ná posag y vbiorty o-
blubienicez hoynośćia otwierały! Co czynili pánowie Chrze-
ściáńscy po wßyſtkie wieki / Konſtántynowie / Theodozyu-
ßowie / Alexiußowie / Komenowie / o ktorych rocznę dźie-
ie kośćielnie czytaýćie. Czynił y ten Pan / co przy wielu in-
nych swych Páńskich roschodách / dla Rzeczyp: wydá-
tkach możność nioſłá; ſtáwił śie ſnopkiem kośćiołowi vży-
tecznieyßym / niż był on ſnopek Moyzeßow figurálny. O
práwieć śie kośćiołom ziárná krußyły / y ſypały z tego ſno-
pká! Moge o tym pánie mowić / co kiedyś o Filipie Kro-
lu Fráncuzkim náder ßczodroblywym rzeczono: Quod de-
dit, mundi oculus vidit, quo ſe flexit. *Co dał, oko ſłone-
czne widźiáło, gdźie ſię iedno obrociło.* Jeśli śie oko ſłone-
czne obroćiß ná wschod / obaczyß w Kśięſtwie Siewierſkim
dobrá nadáne ná Biſkupá / ná Kápitułę / ná Proboßcze / ná
Plebany: támże obaczyß Collegium Societatis náßey / á
drugie w Orßy fundowáne. Jeśli śie oko ſłoneczne obro-
ćiß ná południe; vyrzyß w Krákowie w Kathedrálnym ko-
śćiele / głowę Stánisłáwá świętego w złoto / y drogie ká-
mienie oprawioną: obaczyß támże przewagą práwie Kro-
lewſką wybudowány kośćioł SS. Piotrá y Páwłá przy
Collegium náßym / ktorego rezzą fautorą / promotorą / y
po części fundatorą vznáwa: obaczyß w Częſtochowey lich-
tarze wielkie ſrebrne: obaczyß w Płockiey Káthedrze (gdźie
głowa tego męczennikà) ſtátuę w miarę człowieká ſrebrną
S. Zygmuntá Krolá: obaczyß w Wárßáwie w kośćiele
Janá S. dwie ſtátuy z ſrebrá lite / S. Janá y S. Benoná /
z relikwiámi ich chwalebnemi: obaczyß y v Oycow profeſ-
ſow Societ: y w domu / y w kośćiele wielkie y mnogie do-
brodźieyſtwá. Obroćißli śie oko ſłoneczne ná zachod; vy-
rzyß tám w Rzymie koßtu cześć wielką na Kanonizácyą B.
Koſtki / y błogoſłáwionego Jozapháta Konczewiczá: vy-
rzyß y w Loretie lámpę ßczerozłotą w domku Náśw: Pán-
ny goráiąca. Obroćißli śie ná pułnocy; vyrzyß we Zmu-

Iáko ten Pan kośćioł zdobił y zapomagał.

Hieron. Surit. in Annalib.

dźi Plebániy fundowánych kilkánaśćie; vyrzyß w Inflánćiech śláby dobroczynnośći Krolewſkiey/ ktora tám w Kieśi Oyce náße przed vpadkiem Inflant opátrował. Jeśli śie tez tu ná Wilno náße zápátrzyß oko-ſloneczne / á ſpoyrzyß ná kośćioł zamkowy; ten w wálnym Wilná wßyſtkiego / w Roku 1610. pożarze / zá przywáleniem ßczytu / á zá tym y ſklepu / wßyſtek niemal zepſowány / z nowu do tey/ w ktorey teraz ieſt/doſkonáłośći/ koßtem práwie krolewſkim przywiedźiony; támże káplice ná złożenie ćiáłá Káźimierzá S. z przepyßnego kámieniá / robota foremna/ iuż niemál wßyſtke rzecz w Europie rzadko widána obaczyß; wnet náſtapi truná ſrebrna/ y oltarz iuż gotowy: zápátrzyßli śie ná Nowicyat zakonu náßego / ten śie do Naiáśnieyßego ZYGMVNTA iak do fundatorá y dobrodźieiá odzywa: zápátrzyßli śie y ná ten w Rynku zwierzchu y wewnątrz pieknY Káźimierzá S. Kośćioł; tu kilkádźieśiat tyśiecy z ßkátuły iego w murách powſtáłych obaczyß: y bym ia dobrze milczał/ ſámeby kámienie z śćian wołáły; á ieśliby m ia też wołał/ á Audytorowie śie ſprzećiwiáli/ ták iáko kiedyś Bedźie Wielebnemu kázącemu/ rzekłyby cegły/ rzekłyby pozłoćiſte filary/ y bogáte relikwiarze; Bene dixiſti venerabilis Beda. Awá trudno máłym wymowy ſtátkiem zmierzyć mnogie y rozligne źiárná tego ſnopká. Wypełniło śie Kośćiołowi w Polßcze/ co Duch S. dawno przez Proroká obiecał: Eruntque Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ, ſuges lac gentium, & mammillá Regum lactaberis: *Będą krolowie piáſtunámi twemi, á Krolowe mamkámi twemi; będźieß ſsał mleko narodow, á pierśi Krolow kármić ćię będą.* Iſai. 49.

Kiedy ia pátrzę ná to wielkie pole oyczyzny náßey/ ná ktorey ták wiele kłoſow / iák wiele dobr y máietnośći wáßych; widzę/ że dobrze pożynaćie/ dobrze gumná dla śiebie/ żon/ dźiatek/ czeládźi/ ku wyżywieniu łáduiećie. Kuth też kośćioł JEzuſow ná pole wáße wychodźi / y mowi nie do iednego;

dnego; Vadam in agrum, & colligam ſpicas, quæ fugerint manus metentium; vbicunq; clementis in me patrisfamilias reperero gratiam; *Poidę ná pole, á będę zbieráć kłoſy, ktoreby vſzły ręku żęńcow, gdźiekolwiek goſpodarzá ná śię łáskáwego znaydę łáskę.* Zdárzył Bog / że nálázłá tá Ruth wiele kłoſow po żeńcách, zmárłych wáſzych przodkách / ktorzy lubo inne kłoſy ináczey obroćili / coś też kłoſow Rućie kośćiołowi zoſtáwili / funduiac Biſkupſtwá / Kápituły / Plebánie / Altárye. Dobrzeć: ále zá drogośćia czáſow náſtępuiacych / y poddánnych zubożeniem / częſto śię Ruth tymi kłoſámi nie wyżywi; trzebá częſto Booſá / łáſki Krolá Páná / áby fundácyi przyczyniał. Nálazł śię Naiáśnieyſzy náſz Boos / ktory rzekł do Ruthy: Audi filia, non recedas ab hoc loco, ſed iungere meis: vbi meſſuerint, ſequere: mandaui enim pueris meis, vt nemo moleſtus ſit tibi; ſed etiamſi ſitieris, vade ed ſarcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri mei bibunt. *Słuchay corko, nie chodź ná inſze pole, áni odchodź z tego mieyſcá, ále śię przyłacz do moich; á gdźie żać będa, idź pozad: bom ia przykázał żeńcom moim, ábyć żaden przykry nie był; y owſzem ieśli vprágnieſz, idź do łagwie, á piy wody, z ktorych piia y żeńcy moi.* Nálazł śię / mowię / táki Boos / ktory od ſtołu ſwego krolewſkiego / zá pozwoleniem Rzeczypoſpolitey / dobrá Plebániom inkorporował / á ſtároſtom roſkázował / áby w niczym kośćiołá nie krzywdźili / owſzem / iáko on ſam / Kapłany ſzánowáli. De veſtris quoq; manipulis proijcite de induſtria, & remanere permittite, vt Ruth abſq; rubore colligat, & colligentem nemo corripiat. *I z waſzych też ſnopkow vmyślnie rzucayćie, y zoſtáć dopuſzczayćie, áby bez wſtydu zbieráłá, á zbieráiacey żaden nie łay.* Wierzę / że nie rychło Rutho kośćiele Boży / tego Booza zápomniſz; tak iáko y Judith Mánáſſeſá oblubieńcá nie zapominała / ktory Inſtabat ſuper alligantes manipulos in campo, & venit æſtus ſuper caput eius, & mortuus eſt in Bethulia ciuitate ſua;

Ruth. 2.

Ibidem.

Ibidem.

Iudith. 8.

te ſua: *Stał nád temi, ktorzy ſnopki wiązáli ná polu, y przyſło vpálenie ná głowę iego, y vmárł w Bethuliey mieśćie ſwoiem.*

Mowiąc záś co do obrony; tey trzebá koniecznie od Krolow kośćiołowi: bo ac zkolwiek dobrze o kośćiele wielki Biſkup y Doktor napiſał: Dum affligitur, floret; dum opprimitur, creſcit; dum læditur, vincit; dum arguitur, intelligit; tunc ſtat, cùm ſuperari videtur. wſząkże ná to (máwiał wiekſzy Theodozyuſz) berło krolowie noſza / áby narodámi ſprawowáli; á miecz ná to / áby ciáłá Chryſtuſowego / ktore ieſt kośćioł / bronili. Pálmá roſćie pod ćiężarem / ále liśćie około śiebie ma iák miecze. Niech ádwerſarze ćiężary nákładáia; ale niech rázem krolowie mieczámi okłádáia. Ac zkolwiek też Corpori Chriſti preſſura in torculari fructuoſa; dura vua in vite eſt, preſſuram non ſentit, integra videtur, ſed nihil inde manat; mittitur in torcular, calcatur, premitur, iniuria videtur fieri vuæ; ſed iſta iniuria ſterilis non eſt, imò ſi nulla iniuria accederet, ſterilis fieret. wſząkże iągodá ná máćicy bez wiezowego śie drzewá / álbo innego / nie oſtoi / trzebá potęga krolewſka weſprzeć: w práśie nie krew / áni łzy z iągody płynąć máia / ále wino. Trzebá / mowie / obrony; bo zá owa poſpolita perſwázya / Pinguis eſt panis Chriſti, wychodźi ná czás ná Kśięże pole wiele cudzych śierpow; źnie nieprzyiaćiel Kośćioły odbieráiąc / iáko Achab odebrał winnice Nabothowi. Przećiw nieprzyiaćielowi wálnemu wálna obroná / woyná: ktorey ten Pan nigdy zá klárygácya nie omieſzkał / á częſto oſoba ſwa wyieżdżał. Przychodźi ná Kśięże pole z śierpem y Heretyk: przychodźi y zły Katholik / fundußе dawne obćináiąc / zá druga perſwázya / że Kśiądz nie ma ná kogo zbierać / nie ma áni żony / ani dźieći / á co mu po tak wielu? Náśláduia w tym Dyonizyuſzá Sycilyſkiego tyraná / ktory raz do Athen przyiáchawſzy / Apollina kośćioł náwiedźił / y obaczy tám ſtátue Jowiſzá w płaſzczu złotym; zdiał go / mowiąc: Co tobie po płaſzczu? zimie

Hilarius de Trinitate.

Obrony czeka kośćioł po Pánach.

Auguſt. in Pſ. 55.

Iáko náſz Krol kośćioła bronił.

zimie nie grzeie / lećie obćiąża: Obaczy v Diany łuk złoty z strzałámi; odeymie mowiąc: day to; ták dawno z tym łukiem stoiß / á ießcześ y rázu nie strzeliłá: Obaczy v Merkuryußá złote iábłko / y mowi: day to / ieśli vkaśiß / zeby sobie połámieß; á lepße zeby niż iábłko: Obaczy náwet v Eskulápiußá złotą brodę; y mowi mu: day to; stárßy twoy Oćiec Apollo / á brody żadney nie ma: y ták wßystkie Bogi obrał. Ták ći właśnie dyßkuruią / ktorzy przeto / że Kśięża żon y dźieći nie máią / máietnośći im co raz vmykáią. Więc śię ná czás z sobą miárkuią / przez kōpozycye, kommissye, wßákże trudno Kśiędzu y ták wskoráć; bo często wychodźi ná onego lisá y żorawiá / kiedy śię spolnie częstowáli. Záprośił lis żorawiá ná obiad / y dał mu potráwę ná miśie: żoraw rad / że wiele / ále mu dźiubasem sarbáć nie sporo: á lis śię śmieie / y ná sámego lisá wßystká potráwá przyßłá. Odprośi też żoraw lisa / y wlał potráwę we dzban z ćiásną ßyią; lis / że nosa swego wśćibić nie mogł / wßystko przelał / y sam pokarm znowu ná źiemi ziadł; nieborak żoraw zaskrobie śię / y rzecze: Lub ták / lub owák / záwße z lisem trudna spráwá. Rzekłem Ch: że bywa ná czás wrzkomo kompozycya / pußcza kto Kśiędzu wiele swego gruntu w nagrodę funduszu; ále on wie / że grunt ládáiaki / á vdáie / że barzo dobry; y wymierzy Kśiędzu ná áppárencyą włok wiele: Kśiądz nieboras / áppetyt sobie ostrzy / á dármo / nie pożywi śię namniey z missy; á lis śię śmieie: á tym czásem czuha y ná iego dzbánußek / w ktory / że gęby wśćibić nie może / wßystek groch Kśiędzu przeleie / wßystkę mu poćiechę w żywoćie Kápłanskim odeymie / y frásunkámi głowę zgryźie. Przećiwko tákim obroná bywa práwo zá dworem Krolá Jego Mośći / sam więc te spráwy zá mándatámi rozsądzał / á lepiey wiećie Przewielebni Biskupi / Opaći / y Plebani / iáko śię záwße kośćiołom wáßym łáskawȳ / ádwersarzom wáßym surowȳ stáwił; ćiął dekretē iák mieczem: bo wiedźiał / iáko śię Bog zá tákie kośćielne krzywdy záwße brał. Co Nábuchodonozorá

O złupienie dobr kośćielnych iák Pan Bog karze.

Dan. 5. Assyryiskiego Krolá w bestyą odmieniło? dobrá kośćielne
2. Mach. 9. przywłaszczone. Co Antyochá drugiego Krolá ná państwo
robakom podáło? dobrá kośćielne złupione. Co Heliodorá o plagi przyprawiło? dobrá kośćielne/ ná ktore się był
2. Mach. 3. násadził. Co Leoná czwartego Cesárzá Cárogrodzkiego
Baptist Egna. in vita Leon. kárbunkułow ná głowie/ y śmierći nábáwiło? dobrá kośćielne; koroná złota kárbunkułámi násádzona/ od Herákliusßá
poboznego Cesárzá Zophiey S. nádána. Odiął ią Cesarz
świętey męczenicze/ ná głowę swoię włożył/ áż kárbunkuł/
áż śmierć/ áż z świátem y z krolestwem rozstánie: wiedział
że dla przywłaszczánia dobr kośćielnych/ nie tylko osoby/ ále
cále państwá giną. Czytayćie przykłády v Syryußá lib:
20. Annaliu cap. 19. Genebrárdá *in Chronicis ad Annum*
988 Jákubá Meierá Annalium Flan: lib:19. Przetoż zá-
biegał gniewu pánskiemu; fundácyie ile mogąc ná nogi stáwiáiąc. Zowćie tego Krolá Kápłani ták/ iáko się zwał
Carolus V. Regni Dominum, Ecclesiæ aduocatum; zowćie ták/ iáko zwano w Rzymie Tyberiußá/ Sacrorum protectorem. Máluyćie mu one Károlá wtorego kápliczkę/
á napißćie/ Et auro & lauro, *y złotem y bobkiem*; zá rozsádzćie
z tego wßystkiego/ coście o ßczodrobliwości/ coście o obronie
ku kośćiołom o tym Pánie słyßeli/ ieśli nie dobrze swoy snopek
nie tylko w wáßey oyczyznie/ ále y w kośćiele vfundował. O
dobrze! wßyscy ná to zgodnie Kápłani/ Collegia/ Klaßtory/ Kośćioły/ Kápłyce zezwolićie. Dobrze. Dobrze.

Dáią znáć dawni Rábinowie/ że kiedy ón wyżey
wspomniany snopek Moyzeßow wywyższano/ y po rożnych
kośćiołá stronách noßono/ lud pospolity wołał/ Amen. I ia
to o tobie kożdy Kápłanie/ kożdy Zakonniku rozumiem/ że
kiedy iuż twoy ten snopek do kráiu wiecznośći niebieskiey przeniesiony iest/ daß mu dánk od ßczodrobliwośći/ daß dank od
ßprawiedliwośći/ y záwołaß/ Amen. Przysporzył ći ten
Pan chleba przez meliorácya: wołay/ Amen. Wźiąłeś z
ręki iego całą fundacyą: wołay/ Amen. Nálazłes ná rá-

ne/

ne/ y obelgę swoie w Kuryey Páná tego lekárstwo: wołay/ Amen. Nie tylko Kápłani/ ále y wßyscy z regimentu śię twego ZYGMVNCIE Naiáś: kontentuia/ y dánk iednostáynie dáiąc/ wßyscy á wßyscy mowimy/Amen. Amen. Przyznawamyć to wßyscy/żeś dobrze v nas snopek swoy vfundował względem zasług/ y w oyczyznie/ y w kośćiele. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo. Vfundowałeś dobrze v nas swoy snopek względem potomnośći; Memoria Iosiæ in compositione odoris facta opus pigmentarij; in omni ore quasi mel indulcabitur memoria eius, & vt musica in conuiuio vini. Pachnie nozdrzom cnot twoich pámiątká/ ápachnie nie iáko kwiát/ ktorego wonność y nie długa y szczegulna/ y bárźiey przyrodzona/ niż nábyta: ále wonność cnot twoich iest iák wonność gałki áptekárskiey/ y trwáiąca/ y z rożnych ingredyencyi złożona/ y z ćwiczenia krolewskiego pochodząca; kazdy sobie te gałeczke do nozdrzy przytyka. Smakuie iezykowi iák miod o tobie wzmianká/ gdyżeś ty miodem pośiech y pokoiu/ wßystkie komorki plastrowe w vlu Rzeczypos. náßey/ iák pszczołá z roiem z Senatorámi swemi śiedząc przez lat 45. napełnił. Brzmi iák muzyká w vßách náßych sławá przezacnych spraw twoich. Nigdyś tu nam conuiuium vini bánkietu nie zturbował: żadnemiś przykrośćiámi muzyki y dobrey myśli w Páństwie poddánym nie przerywał. Máią swą vćiechę nozdrze/ma iezyk/máią vßy: oczy mesteryż nie maią! iuż cię ZYGMVNCIE oczom nie zstáie. Vt quid te misimus peregrinari lumen oculorum nostrorum, solatium vitæ nostræ? omnia simul in te vno habentes, te non debuimus dimittere à nobis. *Ná cośmy cię posłali iść w cudzy kray świátłość oczu náßych, pociechę żywotá náßego? nádźieię maiąc w tobie sámym wßystko wespoł, nie mieliśmy cię puścząć od śiebie.*

Iob. 5.

Iáka będźie pámiątká tego Páná.

Eccl. 49.

Tob. 10.

Trudno śię w tey mierze Boskim dekretom sprzećiwić:

od wieku w niebie vrádzono o náßym ſnopku / że ſkoro śie Jaſcia iego Naiáśnieyßa Krolowa Páni náßá rozwiazáłá / miał śie y ten ſnopek / ná tymże roku śmierćia rozſypáć. Te pocieche do ſerc bierzmy / iż ták náziemi ſwoy ſnopek fundował / że y ná niebie thron ſobie zgotował: ædificauit in cælo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terram fundauit. Artaxerxá Perſkiego Krolá Longimanum názywano / iż iedne reke miał dłużßa / niż druga: ia z teyże miáry Naiáśnieyß: *ZYGMVNTA III.* Krolá Polſkiego y Szwedzkiego názowie Longimanum: że iedne reke miał tu náziemi / ktora ſnopek záſadzáłá; druga áż ná niebie / ktorą mu mießkánie gotowáłá. Dał ſobie Pan ſławney pámieći ták ie raz Emblema: trzy korony ßnurkiem złotym powiazáne, napis: Cælitus ſublimia dantur. Kiedy ia to ſobie rozważam / napis rozumiem / vmiem też dáć ſpráwę o dwu koronách; iedná Polſka / druga Szwedzka. Trzecia iáka? ták mniemam / że niebieſka: bo ten Krol nie chćiał z żywotem kończyć krolestwá; był tu Krolem / tám ieſt wiekßym: bo iáko porzadnie po krolewſku żył / ták porzadnie po krolewſku żywot doczeſny z śmierćia zámienił: teſtáment porzadny vczynił / w ktorym kośćiołow y mieyſc świętych nie zápominał; Senatory około ſtoiące pożegnał; rożnych y tych y owych przychodzących / áby śie przypátrzyli śmierći ták záwołánego Monárchy / przypuſczał; Naiáśnieyßemu potomſtwu oycowſkie błogoſłáwieńſtwo / Naiáśnieyßemu *WLADYSLAWOWI* Krolewicowi Polſkiemu / Cárowi obránemu Moſkiewſkiemu / przy błogoſłáwieńſtwie Krolestwo Szwedzkie oddał; od Nawielebnieyßego Nuncyußá ſtolice Apoſtolſkiey / oſobę Naświetßego Paſterzá reprezentuiącego / o błogoſłáwieńſtwo ná one droge prośił / y otrzymał; Błogoſłáwionego Koſtki głowę / ktora z Rzymu vprośił / y inße Relikwie świete cáłował / y do śiebie ták mogąc przyćiſkał; náwet Sákrámentámi wßyſtkimi opátrzony Krolowi nad Krolmi duchá oddał Krolewſkiego.

Amos 9.

Plutarch.

Salom. à Carlan.

Opis śmierći Krolewskiey.

Ták

Zámknienie kazánia.

Ják ći vtráćiło Krolestwo ozdobna korone głowy swoiey; vtráćił kośćioł gorliwego pátroná; Naiás: potomstwo świątobliwego Rodzicá; vtráćił Jásnie Wielmożny Senat/ ßláchetne koło Rycerskie/ Prowincye/ Kśięstwá/ Miástá/ rostropnego/ dobrotliwego/ y pobożnego Páná; vtráćiły Kollegia/ Klaßtory/ Szpitale/ dobrodźieiá/ opiekuná/ rácżey Oycá.

Ják ći Rzeczpospo. po swym Naiásnieyßym ollubieńcu owdowiáłá. Bo gdźie iuż oná głowá/ ktora zdrowemi rádámi/ wysokiemi obmyśłámi o Prowincyách/ Kśięstwách záwiádowáłá? legła. Gdźie one rámiona Naiásnieyßego Atlásá/ ktore niebo oyczyzny náßey wspierały? vpádły. Gdźie oná twarz/ ktorá iáko słońce promieńmi iásności swoiey pátrzących ucießáłá? boiáźliwych ośmielałá? vtrapionych rozweselałá? zá obłok śmierći zápádłá. Gdźie one ocży/ ktore śie opátrznośćia po páństwie iák planety po niebie przebiegáły? weyrzeniem złe wilgości ßußyły? niepogody vśmierzały? chmura záßły. Co śie dźieie z onemi wárgámi/ ktore mądre wyroki/ ważne artykuły/ spráwiedliwe dekretá wydáwáły? klámká śmiertelna záwárte. Co śie dźieie z onym sercem/ w ktorym śie ták wiele żadz wspániałych zmießczało? ták wiele gorących ku nam áfektow wzniecało? záßtygło; zákámiało. Co z onemi rękámá/ ktore berło piástowáły? ktore wßyßtek świát Polski y Litewski obracáły? spiżárniámi ku wyżywieniu poddánym wßyßtkim były? zdretwiáły. Alwá wßyßtko śmierć spladrowáłá; w inßy kßtałt odmieniłá; robáctwu ná strawę podáłá; członki z okrásy złupiłá; moty/ potęgi/ iák Dalilá Sámsoná włosy ogoliwßy/ pozbáwiłá: iednym słowem/ snopek on kosztowny y roskoßny potárgáłá; źiárná cielesnych ozdob wykrußyłá; w trunę iák wstręt wrzuciłá. O niebácżna/ nielitośćiwa/ okrutna śmierći! iákeś wielką odmiánę w krolestwie náßym vczyniłá! iákeś mocne węzły y przyrodzone y polityckie/ nie rzekę

 rozwiązálá/áleś mieczem rośćiełá! dźielac od Maiáś: Krolewicow/Maiáś: Krolewny Rodźicá/od poddánych Páná/ naywyższego od Rzeczypospolitey Gubernatorá.

I ták ći śie nie widáne snać przed tym ná náśym Polskim y Litewskim niebie záćmienie słońcá y księżycá w iednym roku źiáwiło/ przez śmierć oboygá Maiáś: Krolewskich osob/ vpadek obu Máiestatow. O co zá skutkow z tey niebá odmiány ma niżśy świát wyglądáć? záraz śie ieden skutek pokázał/ kiedy niewymowny wszystkich krolestwá obywátelow sercá bol z dwoiákiey rány opánował. Co prawdá/ nie zwyczáyny stos ná pierśi náśe! nie zwyczáyny raz ná zdrowie oyczyzny mátki náśey! vtrátá oraz tey pary Páná y Pániey: na ktora vtráte kiedy ia pátrze/ słow Ambrożego S. iedney też ná świećie pary Walentynianá y Grácyaná Cesárzow/ oraz vtráconych/ opłákywáiącego záżyie. Quomodo ceciderunt potentes? quomodo rapidiora vtriusq; vitæ fuêre curricula, quàm ipsius Rhodani sunt fluenta! O quàm angusto vitam fine clausistis! quàm proxima vobis mortis fuêre confinia, quàm sepulchra vicina! Omnibus speciosi & charissimi, inseperabiles in vita, & in morte non estis separati. Non vos discreuit tumulus, quos non discernebat affectus; non causa mortis separauit, quos pietas coniungebat; non virtutum distantia dispares fecit, super columbas simpliciores, super aquilas leuiores, super agnos clementiores, super vitulos innocentiores. Dobry IESV/ w ktorego rękách sa losy náśego szczęścia/ y potocznego żywotá/ vmieś ty smutki w poćiechy obracác; iákoś oyczyznę nie pospolitym żalem náwiedźił/ ták iey nie pospolita obmyśl y zrzadź poćiechę: zásadź Thron wakuiacy rowna w cnotách/ rowna w przymiotách krolewskich/ rowna w madrych rzadách/ rowna w opiece kościołá/ ile domowa Jágiełowska rodzáiem z Krolá idaca osobą. Duśy iego badź miłośćiw/ á przy-

Ambros. de obitu Valent.

á przylicz ia do świetych Krolow/ do Zygmuntá Burgundyiskiego/ Eryká Szwedzkiego/ Władysławá Węgierskiego/ Wácłáwá Czeskiego/ Ludowiká Fráncuskiego/ Ferdynándá Hyßpáńskiego/ Kázimierza Krolewicá Polskiego/ á iemu krwi bliskiego. Niech ná wieki Krol z Krolmi/ Krolá nád Krolmi chwali. Mowćie wßyscy AMEN. Amen

KA.

KAZANIE

Ná Pogrzebie

Przeświętego y Przewielebnego w Christusie Oycá y páná.

I. M. X. EVSTACHEGO WOŁOWICZA

BISKVPA WILENSKIEGO PRIMASA W. X. LITEWS.

Miáne w Kościele Káthedrálnym Wileńskim 7. dnia Lutego. Roku Páńskiego 1630.

Quasi

Quasi sol refulgens : sic ille effulsit in templo Dei. *Eccl. 50.*

Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum: valde ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo: Gyrauit cœlum in circuitu gloriæ ſuæ, manus excelſi aperuerunt illum.

Eccl. 43.

Pátrz ná tęczę/ á błogosław tego/ ktory ią ſtworzył: bárzo ieſt piękna w iáſnośći ſwoiey. Obtoczyłá niebo okrążeniem świátłośći ſwoiey/ ręce Naywyżſzego otworzyły ią.

RAdbym dniá dźiśieyſzego odwabił płáczliwe oczy wáſze od tego ſmutnego Kátáfálku ná dole/ do iakiego weſołego widoku ná gorze: od ćiemney truny / do iáśnie oswieconey tęczy: ſłowem iednym / od źiemie do niebá N. C. Ták nas ſam Pan y zbáwićiel Chryſtus JEzus przeſtrzega. Kiedy śię świat ten wielki czáſow oſtátnich w ſzyku y porządku ſwym pomieſza/ Reſpicite, & leuate capita veſtra; *Pogladayćie á podnośćie głowy wáſze.* Ták y o ieleniu Plinius znáć dáwa / iż kiedy go vraz iáki dolega / oczu tám / gdźie boli/ nie obráca/ ále ku niebu pátrza / lubo śię ná ſwe nieſzczęśćie zdumiewáiąc / lubo rátunku ſtámtąd záśięgáiąc. Co prawdá/ zá śmierćią ták wielce zacnego / y ieśli kiedy / temi záiſte czáſy / potrzebnego Biſkupá Jego Mći X. Euſtáchiego Wołowiczá / nie pomáłu śię świát náſz Litewſki

Luc. 21.

tewſki pomieſał; á tym bárźiey / że nie w niemych żywiołách / ále w żywych y rozúnych ludźiách pomieſał śie mowie vpadkiem Páſterzá świat náß Litewſki / iáko śie też kiedyś pomieſał świát Izráelſki. Mowi Michęaß Prorok przed Achábem ludu támtego Krolem / Vidi cunctum Iſraël diſperſum in montibus quaſi oues non habẽtes paſtorem. 3. Reg. 22. *Widźiałem wßytkiego Izráelá roſproßonego po gorách iáko owce nie máiące Páſterzá.* Za taż śmiercią nie máły vraz wßytkich ſtanow dolega! Dolega ćie ten vraz zacna Wołowiczowſka Familio / vtráciłáś drogi domu twego Kleynot; nie oßácowanego / y náżadney ſtáli godne nieważonego człowieká. Dolega ćie ten vraz ſławna Diœceſio Wileńſka / vtráciłáś świątobliwego Biſkupá. Dolega ćie ten vraz Rzeczypoſpolita / vtráciłáś známienitego Senatorá. Dolega ćie ten vraz Oyczyzno / vtráciłáś godnego W. X. L. Primáſá. Dolega ćie ten vraz kwitnącá Akádemio Wileńſka / vtráciłáś Kanclerzá y Patroná. Dolega was ten vraz Práłáći y Káplani / vtráciliśćie Páſterzá. Dolega was ten vraz Zakonnicy / Vbodzy / Wdowy / Sieroty / vtráciliśćie opiekuná / y wielkiego Dobrodźieiá. Dolega ćie ten vraz czeladko / vtráciłáś iuż nie Páná ále Oycá. I Przetoż w tym powßechnym ſmutku y żalu / tákeśćie śie wßyſcy około niego zgromádźili / iáko też kiedyś Symoná Oniaßowego Synà Káplaná wielkiego / brácia y ſąśiedźi / y wßelkiego ſtanu ludźie otoczyli: Circa illum Corona fratrum, quaſi plantatio Cedri in Monte Libano, ſic circa illum ſteterunt quaſi rami palmarum, & omnes filii Aaron in gloria ſua. Oblatio autem Domini in manibus eorum. Eccl. 50. *Około niego zgromádzenie brácieу: iáko ßczepienie Cedru ná gorze Libánie, ták około niego ſtáli iáko gałęźie Pálmowe, y wßyſcy Synowie Aaronowi w chwale ſwoiey. A ofiárá Páńſka w ręku ich.* Widźe tu Korone brácieу ſmutnych Jáśnie Wielmożnych / Wielmożnych brácieу y Szwágrow: Jáśnie Wielmożne / Wielmożne Sioſtry / Bráto-

 we/Synowce/Siestrzanki/y Wnuki. Widzę plantationem Cedri in monte Libano, *Szczepienie Cedru ná gorze Libánie*, zacnych y przednich Xięstwá Senatorow/ wysoki Liban Dignitárstw osiádáiacych. Widzę ramos palmarum *gałęźie pálmowe*, Szláchecki ch z kołá rycerskiego ludźi. Widzę Filios Aaron in gloria, *Syny Aaronowe w chwale* rozmáitych stanow Kápłany; Oblatio autem Domini in manibus eorum; *A ofiárá Páńska w ręku ich.* Wszyscy śię iáko pszczołki do vla zbieráia / á ofiárę P. Bogu zá duszę Pásterzá swego oddáwáia / ręce ku niebu podnosząc/ á iemu zá prace y trudy w winnicy Páńskiey ponoszone / groszá dźiennego winszuiac. Wszytkim wam wobec y káżdemu zosobná dźiś iedne rádę w walnym smutku dáię: Respicite & leuate capita vestra: *Pogladayćie á podnośćie głowy wásze.* Boć záiste nie znáyduię dla was poćiechy ná źiemi / gdyż sáma źiemiá oyczysta ięczy/mowiac: Abstulit magnificum
Thren. 1. meum Dominus de medio mei, vocauit aduersùm me tempus, vt contereret electum meum. *Zebrał wielmożnego Pan zposrzodku mnie, przyzwał przećiwko mnie czásu, aby potárł wybránego mego.* Coż? będźie kto ieszcze wtey smutney trunie / oney poczesney Pásterzá swego osoby záśiegał / chcac go ieszcze oczom swoim stáwić/ y tym śie widokiem ná źiemi w żalu poćieszyć? márna y dáremna poćiechá. Obaczyć tám Infułę Biskupia / vyzrzy Pástorał / vyzrzy wszytek Biskupi áppárat / áleć iuż wiecey onego po tyśiac kroć Biskupá pożądánego nie vyzrzy / cień to tám tylko y márá / nie rzecz sámá. Tulit Michol statuam, & po-
1. Reg. 19. suit eam super lectum, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius, & operuit eam vestimentis Dauid. *Wźięłá Michol podobieństwo człowiecze, y położyłá ie ná łożu, á skorę śierśćista koźia położyłá v głowy iego, y przykryłá ie szátámi Dawidowemi.* Ktoby rzekł/że tám leżał Dawid/przeto / iż iego odźienie leżało? Cień to tám tylko Dawidow. Porro Dauid abiit, & aufugit, atq; saluatus est. *A Dawid*

vciekłszy

vćiekłſy záchowan ieſt. Ták wtey trunie lubo *apparamenta* Biſkupie znaydźiećie/ſámego Biſkupá nie znaydźiećie. Porro ipſe abiit, & aufugit, atq; ſaluatus eſt. *A on vćiekłſy zachowan ieſt.* I dla tego odwodźćie płáczliwe oczy wáſze odźiemie do niebá/od ſmutnegó Rátafalku/do iásnegó ná niebie widoku: Reſpicite, & leuate capita veſtra: *Pogląday-ćie, á podnoſćie głowy wáſze.* Pokáże ia wam Biſkupá wáſzegó ná gorze/ ktoregośćie vtráćili ná dole/á pokáże pod iednym *Symbolu* znáczney na niebie rzeczy/ to ieſt tęczy. Tám vyrzyćie naprzod ſwietność przymiotow iego/ á zwłáſzczá cnot/ ktoremi iáśniał; tám obaczyćie okrąg zaſług ku Kośćiołowi/ ktoremi niebo otáczał. y przyidźie mi dźiś zázyć iedney ſztuki Vliderlandſkich rzemieśnikow/ ći tákie zwierćiádłá ná ſtropach wyſtáwiáia/ ná ktorych śie rzeczy pozad bedące ná oko vkázuia. Przybadź P. JEzu ſwym ratunkiem/ przybadźćie łáſki wáſze pilnym/ á me teſkliwym ſłuchániem.

Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum.

Pátrz ná tęcze, á błogoſław tego ktory ią ſtworzył.

MAm zá to/ przewielebni Biſkupi/ iż śie wyſokość wáſzá Biſkupia/ przez to nie poniża/ że śie do tęczy/ ábo łuku niebieſkiego/ przyrownywa. Od mądrośći ile Boſkiey zawołány Syrácides (*Eccleſiáſtikiemgo zowiemy*) wyliczywßy wielce zacne iednego Biſkupá Symoná Synà Onıáßowego ſprawy/ że on in vita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corroborauit templum &c. *zá żywotá ſwego dom podpárł, á zádni ſwych Kośćioł vmocnił, &c.* dáie mu zacne Symbola niebieſkie/ zowiąc go iuż gwiazdą w chmurze/ iuż Xiężycem w pełni/ iuż ſłońcem/ á

Przyczyny dla ktorych śę Biſkup łukiem niebieſkim zowie. *Eccl.* 50.

 iákoby po stopniách zniższego ná wyższy idac / takie mu elogium dáie: quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ; *Iáko tęczá iáśnieiacaśię pięknie miedzy iásnemi obłokámi.* Czy to względem rownego oboygá rodzáiu? podobieństwo: bo iáko łuk niebieski ácz ma máteria z ziemie / wilgośći wodne / y exhalacye ziemskie / forme iednák bierze z niebá od promieni słonecznych: tákći Biskup z ziemie człowiek / z ludźi początek ma / z ziemie nominácya od Krolow Pánow bierze / z niebá iednák illuminácya / álbo inaugurácya / otrzymywa:
Hebr: 5. Omnis Pontifex ex hominib⁹ assumpt⁹: *Káżdy Nawyzszy Kápłan z ludźi wźięty.* Vatáblus z Zydowskiego wyłożył Illuminatus *oświecony*, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum; *Dla ludźi bywa postánowion wtym, co do Bogá náleży:* Przetoż áby Aaron pámietał zkad Biskupem został / kázał mu Bog do habitu swego Kápłáńskiego dwá kámyczki przyháftowáć *Hurim, & Thomim.* po nászemu Illuminationes, & perfectiones, *oświecenia, y doskonáłośći;* iákoby mu znácznemi chárákterámi ná *Rationale* te náuke wyrysował: Pámietay / że materia twoiá ziemska oświecenie z nieba bierze: początek z człowieká / lecz dokonánie / y perfekcya z Bogá. Aby záś ná to pámietał / że ziemia ten vrzad nie traći / cudem to obiáwił. Rzućiło dwa-
Num. 16. naśćie Xiażat Izráelskich zkáżdego pokolenia rozgi do przybytku / rozgá Aaronowá rano zakwitłá / y migdałowe owoce z śiebie wydáłá; w ziemi nie byłá / á zákwitłá / korzenia nie miáłá / á owoce wydáłá. Táiemnicá to: áni ziemiá / áni korzeń / nie ma nic do godnośći Aaronowey / rece Nawyzszego kwiát przypisáć. Czy też to Biskup łukiem śie názywa względem znáku? rzecz podobna: Cùm obduxero cæ-
Gen. 9. lum nubibus, apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei, quod pepigi vobiscum, & non erunt vltra aquæ diluuii ad delendam omnem carnem: *Gdy okryię obłokámi niebo, vkaże śię łuk moy ná obłokách, y wspomnię ná przymierze moie zwámi, y nie będą więcey wody*

potopu

potopu ku wygładzeniu wſelkiego ćiáłá. Tákći káżdy Biſkup ieſt znákiem przymierza miedzy Bogiem á ludźmi; Ipſum elegit ab omi viuente offerre ſacrificium Deo, incenſum & bonum odorem in memoriam placare pro populo ſuo. *Tegoż obrał ze wſech żyiacych, aby ofiárowałofiáry Bogu, kádzenie y dobra wonność ná pámiatkę ku vbłágániu zá lud ſwoy.* Czy też to dla tego widomego pozoru? piękny pozor tegż łuku dla rozmáitośćifarb; piękny też pozor y Biſkupi dla rozmáitośći cnot/ktorych Paweł S. Timotheuſowi Regeſtr dáie: Oportet Epiſcopū irreprehenſibilē eſſe, ſobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hoſpitalem, doctorem. *Ma Biskup być nienagániony, trzeźwy, roſtropny, obyczáyny, wſtydliwy, gośćie ochotnie przyimuiacy, ku nauczániu ſpoſobny.* Bo on ma być/ iáko Xiąże Apoſtolſkie mowi/ Forma gregis. *Wzor trzody.* Wczym alluzya czyni do onych rozg topolowych/migdałowych/y iáworowych/ ktore Jakob obłupił mieſcami/ y odárßy z ſkorki/ gdy zielonośćzoſtawáłá/ bárwę ná nich odmienną vczynił/ y nakładł ich do koryt gdźie lano wodę/áby przyßedßy trzody pić/miáły przed oczyma rozgi/ a pátrzac ná nie/pſtre iágnietá rodźiły. to mieyſce *Petrus Cluniac.* vważáiac/ ták mowi: Paſtor Iſraëliticus pro forma gregis ponit virgam; Paſtor Euangelicus pro forma gregis ponat vitam. *Paſterz Iſraëlski ná wzor trzody kładźie rozgę; Paſterz, ktorego Euangelia Iezuſowa formuie, ná wzor trzody niech kładźie żywot.* Czy też to do łuku śie Biſkup przyrownywa względem kßtałtu? łuk niebieſki ziemię iákoby łonem obeymuie: tákći y Biſkup dobry łono miłośći ſerdecznęy ku ſwym owcom otwiera: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? *Ktoż choruie, á ia nie choruię? Ktoż ſię wzgárßa, á ia nie bywam vpalon?* I Bogiem śie oświadcza. Teſtis eſt mihi Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti. *Swiadkiem mi ieſt Bog, iáko prágnę was wßyſtkich we wnętrznośćiách Iezuſá*

Eccl. 45.

1. Tim. 3.

1. Petr. 5.

Gen. 30.

2. Cor. 11.

Philip. 1.

zusá Chryſtusá. A lubo zda śię owo łuk niebieſki ziemie rogámi dotykáć/przećię iednák nigdźiey śię iey nie dotyka: tákći y Biſkup / rozumiemy/że wielka ná czaś z ziemą społeczność ma/ lubo w pompie/świátá zakrawáiąc / lubo z ludźmi rożnych wiar obcuiąc / przećię on w intencyách y zámyſłách swoich wßytko do końcá dobrego ſtoſuiąc / Segregatus à peccatoribus, excelſior cœlis factus, *odłączony od grzeßnikow, ſtał ſię wyzßy nad niebioſá.* Jeſt to diskurs Euchery ußá.

Hebr. 7.

Herb ábo Kleynot Wołowiczowski.

A ieśliż káżdy Biſkup do łuku śię niebieſkiego ſłußnie ſtoſuie / záiſte ten przezacny / ktorego przed oczema mamy / Biſkup / náſłußniey do niego ſtoſować śię może. Patrząc ná iego známienite Proſapiey herby / widzę ſtrzały / iedne ku niebu / á druga ku ziemi / á łuk gdźie? nie náyduię. widzę záś ná niebie łuk / á ſtrzały gdźie? nie nayduię. A wiec ták / złożyć to oboie: ieśli on przeto / że Biſkupem / ieſt oraz niebieſkim łukiem / dobry ſkład y łuku z ſtrzałámi / y ſtrzał z łukiem: będźie ſtrzelbá Ibunt directè emiſſiones fulgurum, & tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum inſilient. *Poleca proſto ſtrzały łyskáwic, á iáko od dobrze náćiągnionego łuku z obłokow wypußczone będą, y do mieyſca pewnego vgodzą.* Miał ſtrzały / ktore ná pewne mieyſcá trafiáły / iedną do niebá drugą do ziemie. Do niebá ſtrzałá / ſtrzeliſta modlitwá / iákich gorących modlitew pełen iego Diurnaliſ á ták iemu do ſercá Bożego vmierzał / że y vgádzał. zá czym o nim mowićśię może / co kiedyś o ſtrzale Jonáthowey rzeczono: Sagitta Ionathæ nunquam abiit retrorſum. *Strzała Ionáthy nigdy ſię názad niewroćiłá.* Tego życze / y o to proſię M. C ábyśćie nie tylko dźiś płakáli / co iuż czynićie / ále y tych ſtrzeliſtych modlitew zá duße iego záżywáli. Planxit Dauid planctum ſuper Saul, & ſuper Jonatham filium eius, & præcepit, vt docerent Filios Juda arcum. *Lámentował Dawid lámentem nád Saulem, y nád Ionathą ſynem*

2. Reg. 1.

2. Reg. 1.

Sap. 5.

nem iego, y przykázał, áby vczono Syny Iudskie łuku. Wdźiw to niektorym. Ze Dawid płacze / to słuszna: ale że Oycom Syny do łuku przyuczáć każe / co to do żałoby / co do opłakánia śmierći tych dwu bohátyrow należy? Kedy v nas stoi arcum *łuku*, text Syriyski wyłożył / deprecationem *Modlitwy*: Toż ia mowie. Corki Kośćioła tego Kátedrálnego / párafie wszytkie płáczćie / á przyuczćie parafiánow wászych do łuku / to iest do modlitwy / zá dusze tego zacnego Biskupa. Druga strzałá ku źiemi / było słowo iego dźielne / skuteczne / á prawie Pásterskie: Verba sapientum sicut stimuli, & quasi claui (*Symmachus czyta* iacula *strzały*) in alto defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno. *Słowá madrych są iáko ośćięnie, y iáko strzały głęboko wrážone, ktore przez rádę mistrzow dáne są od pásterza iednego.* Dał mu Pan Bog tak dźielna mowe / że do sercá przenikałá / ktora gdźie / y ná ktora stronę chćiał / ludźie obrácał. Sámi to obcey wiary ludźie wyznáwáli / samem w vszy swe kilku nie raz słyszał. Prze Bog co zá philtrum ma ten Biskup? iuż dwa rázy zemna o wierze gáda / bych śie go nie strzegł / do szostego á siodmego rázu / iużby mię porobił. Ja to słyszac / takem sobie myślił / że on to ku Herezyey iák Joas ku Syriey strzelał; strzelił raz / dwá / y łuk oddał / á Elizeusz mu rzekł: O si septies percussisses, totam Syriam deleuisses. *Byś był vderzył śiedm kroć; poráźiłbyś był Syria aż do zniszczenia.* A ieślić Biskupi w Kośćiele są iák łukámi na niebie / toć słusznie Duch S. vpomina: Benedic eum, qui fecit illum. *Błogosław tego, ktory go stworzył.* Jestći záiste zá co Boże dźiękowáć / iest zá co imię twoie świete błogosłáwić. Błogosłáwiemy ćię zá to / żeś taka ármata Kośćioł swoy opátrzył. Błogosłáwiemy ćię za to / żeś go promieńmi Biskupow oświećił: Błogosłáwiemy ćię za to / żeś miedzy soba á źiemia w nich znak przymierza postawił / ślicznym pozorem oczy vćieszył / ich opatrznośći okręgiem źiemię obtoczył. Dość o tey Análogiey.

Eccl. 12.

4 Reg. 13.

Valde ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo.

Bárzo ieſt piękna tęczá w iásności ſwoiey.

Do ozdoby łuku niebieskiego ſtoſuie ſię ozdoba Biskupia.

Sligna/ y barzo śligna rzecz ieſt łuk ná niebie N. C. śligna przed ludźmi/ śliczna przed Anioły/ śliczna przed Bogiem ſámym: ludźie Tęczę Thaumantis Filiam *Dźiwu corką* názwáli/ y Junonie napiękniey ßey Boginiey zá Kleynot oddáli. Anioł vbrał śię raz vrogyśćie: Odźiał ćiáło obłokiem/ twarz ſłońcem/ nogi ogniem/ coli też zá vbior ná głowę obmyślił? Czapkę Xiążęcą? nie: Koronę Krolewſką ábo Cesárſką? nie: Tęczy zázył; Iris erat in capite eius. *Nágłowie iego tęczá.* Bog ſám wćielony záśiadł raz ná thronie Maieſtatu ſwego/ ktory otoczyły krzeſłá dwudźieſtu y czterech Senatorow/ y aſyſtentya czworgá źwierzat; iákiegoli báldáchinu zázywa? z Kármázynu ábo z ßárłatu? nie: Iris erat in circuitu ſedis. *Tęczá byłá około ſtolice.* Czemu? quia valde ſpecioſus eſt arcus in ſplendore ſuo. *Barzo piękny ieſt łuk w iásności ſwoiey.* Przetoż obáwiáiąc śię Ekkleſiaſtyk/ ábyśie ludźie ná pięknośći iego nie zaſtánáwiáli/ á za Bogá nie chwalili/ authorá tak pięknego dźiełá im pálcem pokázał/ mowiąc: Benedic eum, qui fecit illum. *Błogoſław tego, ktory go ſtworzył.* Słuſznie; bo tá śliczność łuku z rozmáitośći farb powſtáie. fárba lepák (mowi Jan Peluſiotá) eſt hamus oculorum, retiaculum peccatorum, vncus incauti, viſcus pennati. *ieſt wędą oczu, ſiećią grzeßnych, hakiem nieoſtrożnego, lepem ſkrydłáſtego.* Jeſt człowiek podobny onemu ptaßkowi/ Bárliáthełem go názywáią/ ktory iż z iedliny śie w wodźie zbotwiáłey rodźi/ miedzy iedlina/ iák miedzy rodźina/ rad przebywa; ptáßnicy tedy/ że mieſo ſmáczne ma/ wiedząc iż śie w fárbách kocha/ páwie piorá do iedliny przywießáią/ á

Apoc. 20.

Apoc. 4.

śidło

śidło przy nich pokrywáia; ptaszyná głupia / kiedy do fárby przylatywa / w śidło nieostrożnie wpáda: tákći y my / po twárzách / gdźie czerwono / gdźie biało / látamy; idźiem zá fárba / iák owce zá źielona gáłęźia / á tym czásem do zguby przychodźiemy. Dobra tedy przestroga Ducha S. Benedic eum, qui fecit illum. *Błogosław tego, ktory go stworzył.* przechodź od obrázá do málárzá / od dźiełá do rzemieśniká. Stosuiac tę ozdobę łuku / do ozdoby nászego Biskupá / á wspomináiac sobie ná iego przymioty / ktoremi go był P. Bog hoynie opátrzył / nie lza ogołem co inszego o nim mowić / iedno Valde speciosus est in splendore suo. *Bárzo piękny iest w iásnośći swoiey.* Rozdźielnie iednák w rzeczy swoiey postępuiac / vpátruię w nim dwoiáki splendor, ieden przyrodzony z przymiotow natury / drugi nádprzyrodzony zdárow łáski.

Co śię pierwszych przymiotow tycze / widzac ia / że śliczność łuku z liniy rożnych / rożnemi fárbámi málowánych powstáie / ábym też linie iego przyrodzonych ozdob wam ná oko wywiodł / záżyię iednego stárożytnośći wizerunku. Protogenes y Apelles / było to pará málárzow bárzo sztucznych. Tráfiło śię raz / że Apelles Protogenesá nawiedźił / ále go w domu nie zástał / vyzrzawszy ná wárstáćie tablicę / wźiał pęzel / śliczna fárba linia wymálował / y odchodzac kázał gospodyney powiedźieć / ieśli śię będźie Protegenes pytał / kto tu był? linia mu tylko pokaż / pozna záraz. Wroći śię Protogenes / powiedza mu / że tu był gość iákiś / y tę linia na tablicy wymálował / poznał że to był Apelles / zádźiwował śię sztuce / ále sam też wźiawszy pęzel / przez onę linia ieszcze subtelnieysza swoię poprowádźił / á sam śię zá kortyna vtáił. przyidźie znowu Apelles / vyzrzy subtelnieysza iego robotę / wźiał znowu pęzel / y trzećia srzednia linia / przećiał Protogenesowę linia. Zá czym wypadł z zakortynia Protogenes / y Apellesá obłápił / mowiac: Nunc te primùm, vt me ingeniosiorem saluto. *Teraz ćię dopiero iáko nád mię dowćipnieyszego witam.* Dawno Axioma

Dwoiáka świetność Biskupia, iedna zdarow przyrodzonych, druga nádprzyrodzonych. Przymioty przyrodzone. *Plin. lib. 38. cap. 10*

ma o człowieku wydał Dawid: In imagine pertransit homo. *Psal.* 38. *W obrázie przechodźi człowiek.* Człowiek tu ná świecie / iák tablicá / ná ktorey rożni málárze swoie obrázy máluią. Bo ácżkolwiek Bog iest sam powszechnym málárzem / á wtey náuce mistrzem; przecie ma od siebie málárczyki / iakoby w tym rzemieśle vcznie. Jest Náturá / iest Fortuná / iest Cnotá.

Przymioty Natury. Náturá iáko Apelles ná tey zacney osobie poćiagnęłá swoie linia Prosápiey Wołowiczowskiey. Piękna y foremna linia / ktorey máść y dźiś sie świeći / y iuż dawno w Podstárbstwách / w Podkánclerstwách / Ránclerstwách / Káśtellániách / w Zmudzkich Stárostwách świećiłá / ále sie w poświeconey osobie poświećiłá / y świećić sie będzie w godnych potomkách. Ale iż y liniey przednie rodowitey wiele na osobie vdátney náleży; poćiagnęłá Náturá dáley swa linia / przez iego wszytko ćiáło farba pogesney vrody. Ktora ták go ozdobiłá; że mogło sie o nim mowić / co kie-

1. *Reg.* 9. dyś o Saulu rzekł Duch S. Electus & bonus, & non erat vir de filiis Israël melior illo, ab humero & sursum eminebat super omnem populum. *Wyborny y dobry, y nie było mężá z Synow Izráélskich lepszego nádeń, od rámienia y wyżey, był wyższy niż wszytek lud.* Poćiagnęłá ieszcze Náturá linia przez iezyk / ona fárba / o ktorey *Damianus*: Est sua orationi venustas, sunt flores, sūt colores, vt in herbis, sic in verbis. *Ma też mowá swoię ozdobę, ma kwiećie, ma fárby, iáko w źiołách, ták y w słowách.* Wam to lepiey wiádomo, ktorzyście go na pogrzebách / ná weselách / ná ziázdách / ná seymách słuchali. musićie zeznáć / że wypełnił one Salomo-

Eccl. 32. nowa przestroge: Si interrogatus bis fueris, habeat caput responsum tuū. *Ieśli cię dwá kroć zopytáia, niech ma głowę odpowiedź twoiá.* Proroku á ieśli spytaia rázy trzy ábo ćtery / á ieśli dźieśiec? Duch S. iuż tákiey perfekciey po człowieku nie wyćiaga / żeby dźieśieć rázy w oracyćiey in cerebro, iako mowićie stanał. Trudna to; komuś trudna /

ále

ále Wołowiczowi záwße byłá łátwia; ile rázy/ by nacze-
ściey rzecz odpráwował/ záwße mu to przyznáwano/ że miá-
łá głowę odpowiedź iego. Ciągnie Náturá swą linią y
po dußy/ dáłá mu dowćip bystry/ rozrywkę/ y dźielność zná-
mienitą: y toć fárbá. Podobał śię kiedyś Jeroboám Sá-
lomonowi. Quia erat industrius, & bonæ indolis. że 3. Reg. 11.
był młodźieniec dowćipny y spráwny; inßy text ma/ boni co-
loris *dobrey fárby.* Poświadcza mi tego/ iego rożne od Je-
go K. M. iuż do Xiążęćiá Florentskiego/ iuż do Páwłá
Papiezá tym imieniem piątego Legácyie; ktore on z wielką
swoią pochwałą/ z wielką páńską kontentácyą/ z wielką ná-
rodu swego sławą/ z wielką obcych akceptácyą y podźiwie-
niem odpráwował. Tu też was ná świádectwo wzywam/
ktorzyśćie go do czego záżywáli; iáko dźielnie w rzeczách
wáßych chodźił/ iáko ßczęśliwie kontrouersie vśmierzał/ iáko
ánimuße záiątrzone do zgody przyprowádzał. Był iáko
tenerrimus ligni vermiculus, *iáko nasubtelnieyßy robaczek* 2. Reg. 23.
wdrzewie, bez zgiełku práwá/ bez śiekiery wielkie máchiny
spraw záwiłych obálał/ y mędrßym śię trzeći Mediátorem
miedzy dwiemá stronámi pokázował/ Sapientissimus inter
tres. A nie dźiw; bo w cudzych źiemiách/ to iest/ Włoskich
y Niemieckich náukámi dowćip w młodośći swoiey w za-
cnych Akádemiách zápráwował/ y woyczyźnie od świętey
pámięći Kárdinałá Jerzego Rádźiwiłá/ ná on czás Bisku-
pá Wileńskiego/ wßelkiey grzecznośći wzor brał: á potym
ná dworze J. K. M. iáko ná więkßym plácu experiencyey
nábywał/ y onę w rozmáitych okázyach rożnemi dowodámi
okázował. Aza nie piękna to pierwßa Nátury linia?

Fortuná iák Protogenes. O ten málarz rzadko do- Przymioty Fortuny.
má bywa. á ktemu czy leniwy/ czy zawisny? nie sporo mu
linią wymálowáć. Rzadko żeby kiedy/ od pūktu do pūktu nie-
przerwáną linią poprowádźił. Człowiek/ mowi Duch S. Eccl. 38.
Corsuū posuit in similitudinem picturarū. *Serce swoie ná
podobieństwo málowánia wydał.* To ácz o wßytkich ná świe-

ćie prawdá/ álе o was Pánowie dworzánie naprawdźiwßa. Co ná dworze robićie? prze co od ſtánia długiego podagr doſtawaćie? ná málowánie iakiey liniyki oczekiwaćie. Ktoś rok/trzy/dźieśieć ſłuży/ á Fortuná nic nie máluie. Ták iáko v Herodotá l. 7. o Perdikáśie czytamy. Służył nieborás/ y wielka część wieku ſtrawił ná dworze Krolá Lebeyſkiego/ á nic nie wźiął: ośmielił śie raz do Páná. Miłośćiwy Naiáśnieyßy Krolu/ czás też iuż ná mie weyrzeć oświeć mię też czym/choć tytułem iákim/żeby mię proſtỹ ßláchćicę nie zwano. Krol rośmiáwßy śie rzecze: Oświecenia chceß, owo promień ſłoneczny ná źiemi przez okno Kryſtałowe przebiiáiący/ zbierże go ſobie włono/ á ta śie świátłośćią kontentuy. Vczynił ták/ ſchyli śie/ áż mu śie tákiż ná ſukni promień vczyni: tylko śie z mieyſcá rußył/ promień zniknął; áż on znowu: Miłośćiwy Naiáśnieyßy Krolu/ iuż świátłośći nie máß. Krol rzecze; twoiá winá żeś vpuśćił. y ták ſtradny z nißczem odßedł. Co tego potkáło/ wielu potyka. Ná czás przy odpráwie tylko dobre ſłowá dáwza (by ieno y te były) y iákoby hyzopem pokropia. Ná czás weźmie fortuná pęzel/ále tylko kropłę vpuśći/ woytoſtwo iákie o iedney włoce nágali. Ná drugim życzliwiey linią prowádźi/ dopnie śie iákiego ſtároſtwá/ aliśći mu inuidia przerwie; Tak/ iáko kiedyś Danielowi przerwáłá: Vczy-

Dan. 6. nił go Dariuß Krol Perſki Xiążećiem nád ſtem y dwudźieſta Sátrapámi. Coś dáley ießcze Krol myſłił/ Porro Rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne regnũ. *Krol myſłił go poſłánowić nád wßytkim kroleſtwem*, álić zázdrość rzeczom zabiega. Principes & Satrapæ, quærebant occaſionem, vt inuenirent Danielem ex latere regis; nullãq; cauſam ac ſuſpicionem reperire potuerunt, eò quòd fidelis eſſet, & omnis culpa & ſuſpicio non inueniretur in eo. *Xiążętá y Pánowie ſłukáli przyczyny, áby należli ná Danielá z ſtrony Krolá, á żadney przyczyny, áni podeyrzenia náleść nie mogli, ponieważ był wierny, y żadna winá, áni podeyzrzenie nie náydowáło śię w nim.* Ádo czegoż przećię przyßło: nie przyſło do

dálße y

ßey promocyey / ále do zniewági / o ktorey piſmo czytayćie.
Ná trzećim linia poydźie dáley: dopnie śie Káßtellániey mnieyßey / iuż do wietßego krzeſłá / to ieſt Woiewodzkiego / linia zmierza / rzeczy napiete / ſnáć iuż y obiecáne / a pono iuż y ná przywileiu nápiſáne; ießcze w domnie przymoſa, áliśći śmierć długośći linii zábiega / że Fortuná coś tylko plusnie / á nie przymuśnie. Z náßym Jego M. X. Biſkupem Euſtáchim Wołowiczem życzliwiey śie Fortuná obeßłá / linia nie przerwána od pierwßego punktu áż do oſtátniego / ták w ſtanie Polityckim / iák w ſtanie Duchownym dowiodłá. W ſtanie Polityckim záczęłá od Sekretárſtwá. dáley Fortuno: ćiagnie linia do Referendárſtwá / dáley: ćiagnie áż do Piſárſtwá / dáley: ćiagnie áż do Podkanclerſtwa / dáley: ćiagnie áż do Senatorſtwá. W ſtanie záś Duchownym zaczęła Fortuná linia od Ránto-rıey / ćiagnie do Kuſtodiey zacnych Prálatur Wileńſkich / ćiagnie do Trockiego Proboſtwá / ćiagnie do Lubieńſkiego Opactwá / y przyćiagnełá áż do Wileńſkiego Biſkupſtwá. Alwá iemu ná honorach nie ſchodźiło; ále rácżey honorom ná nim ſchodźiło. Choway te honory zacna Fámilio zá vpominki / á ßczyć śie tym / czym śie też iedná Fámilia ßczyćiłá / mowiąc o Jozephie: Joſeph natus eſt homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, ſtabilimentum populi. *Iozeph człowiekiem ſię narodźił, Xiążęciem bráćiey, vmocnieniem narodu, vtwierdzeniem ludu.* *Eccl. 49.*

Niechże trzećia nádchodźi linia / ktoraby miedzy temi dwiema śrzodek otrzymáłá. Naſtępuy málárzu / iuß w to rzemieſło nie potráfi / ni Apelles / ni Protogenes / ni Náturá / ni Fortuná / ſáma tylko potráfi cnotá. Ktora iż w śrzodku zależy / In medio Virtus, łatwie też ſwey liniey / w ſrzodku dwuch linij mieyſce znaydźie. Ználázłá; y piękna linia cnot rozmáitych poprowádźiłá. Tu mi przychodźi mowić o cnotách iego morálnych / ktore śie do obyczáiow ściągaią. Piękna z nich linia ná tym łuku / bárwy zgołá Páń-

Cnoty moralne.

Páńſkiey. Zá czáſu Seuera Ceſárzá náleźiono monetę Juſtyny Heros názwána/ na ktorey Chymerę iákaś ryſowano; głowa była ſłoniowa/ napis Magnanimitas *wſpániałość*; pierśi delphinowe/ napis Humanitas *Ludzkość*; ręce bobrowe/ napis Officioſitas *Vczynność*; nogi niedźwiedźie/ napis Modeſtia *Skromność*. Cztery śię tu wam/ Miłośćiwi Pánowie cnoty/ iáko właſne wáſze bárwy wyrażáią.

Trebellius. Konterfet Cnot Páńſkich albo Senatorſkich.

Magnanimitas *Wſpániáłość*, Páńſka bárwá/ w ſłoniu konterfetowána/ nábárźiey dla tego/ że ſłoń ácz z rownym ſobie iednorożcem nieprzyiáźń wiedźie/ przećię ptáſtwu śiebie nágrawáiącemu łaſkáwośći znaki pokázuie. Twoia to zacny Biſkupie cnotá Magnanimitas: Ktora ácz wiele innych áktow miáła/ w tym iednak na bárźie y iáśńiáłá/ że wiedząc ty o tákich ptaſzkách/ o ktorych mowi mędrzec; Aues cœli portabunt voces tuas, & qui habet pennas, annuciabit ſententiam. *Ptacy powietrzni głos twoy zánioſą, á ktory ma skrzydła, oznaymi powieść:* Przećię tylkoś śię niewinnośćią ćieſzył/ do Bogá iáko do świádká áppellował/ á onycheś chlebem y przyiáźnią ſobie dewinkował/ y nalepiyeś tákim czynił. wiedząc/ że nie przyſtoi wſpániałośći człowieká wielkiego/ ná wyſokim ſtopniu/ ile Páſterſkim śiedzącego/ zá ſłowkámi śię vganiáć. Bárwá to Aureliana Ceſárza/ ktory maiąc nieprzyiaćielá przed Ceſárſtwem głownego/ iuż ná tę godność wywyżſzony/ nápadł trefunkiem nań/ y rzekł: Hodie euaſiſti, *Dźiśiaś vſzedł.* Barwá to Dawidá Krola Jzráelſkiego/ ktorego kiedy záiuſzáli ſłudzy przećiw Semei/ áby śię mśćił nád nim krzywdy ſwoiey; rzekł: Quid mihi & vobis filii Saruiæ? cur efficimini hodie in Sathan? ergone interficietur vir in Iſraël? an ignoro hodie me factum regem in Iſraël? *Co mnie y wam Synowie Sarwiey? czemu śię mi dźiś ſtáiećie przećiwnikámi? á więc dźiś zabit będźie mąż z Izráëla? áza nie wiem, że mię dźiś vczyniono Krolem nád Izráëlem?* J to

Wſpániáłość.

Eccl. 10.

2. *Reg.* 19.

do

do wspániáłośći náleżáło/ że śie codźień ná rożne Fortuny losy náß Biskup gotował, máwiał to często: Já sobie cztery nießczęsne nowiny (on lepiey wiedźiał ktore) w myśli stánowię/ ktoreby mię nábárźiey zásmućić mogły/ y ták śie disponuię/ iákobych to skromnie zniosł/ kiedyby śie rzetelnie przydáło. O serce práwie Páńskie! serce Dionyzyußowe/ ktory kiedy mu triumph po zwyćięstwie wyrządzano/ y Jo Triumphe spiewano/ on sobie wßytkie nießczęśćia przyßłe imáginował/ y smutno tę vroczystość swą obchodźił/ mowiąc: Heri nimiùm mihi placui de successu, porrò iam fortunæ mutatio metuenda est. *Wczorá wielcem śię sobie podobał z fortunnego powodzenia, lecz iuż odmiány fortuny trzebá śię obawiáć.* J dobrze: Bo Jacula præuisa minùs feriunt: *Strzały vpatrzone mniey biią.*

Humanitas *ábo Ludzkość* y to Páńska bárwá w delphine konterfetowána: bo delphin káżdemu człowiekowi przystęp do śiebie dáie/ z nim śię báwi/ y ná grzbiećie go swoim po morzu nośi. Pytáćby o ludzkość iego was Kápłani/ słudzy/ y poddáni. A zaśćie iey Kápłani nie doználi ile dobrzy/ iáko wam łátwi bywał przystęp do niego/ skromna y pokorna mowá/ o potrzebách wáßych/ y kośćiołách wáßych? práwie pełnił Xiążęćia Apostolskiego ono vpomnienie; Non quasi dominantes in cleris; *Nie iák pánuiący nád Xiężą.* A zaśćie też nie doználi słudzy/ kiedy śię z wámi iák z przyiáćiołmi obchodźił/ panámi zwał/ nie roskázował ále prośił; pamiętał ná przykład onego drugiego Biskupá/ iák śię z Philemonem obchodźił: Multam fiduciam habens in Christo imperandi tibi, quod ad rem pertinet propter charitatem magis obsecro: *Maiąc wielką bespieczność w Chrystuśie roskázáć ći, co do rzeczy należy dla miłośći ráczey proßę.* Tákiż łagodny sposob z sługami przypisuie Mędrzec Pánu nád Pány: Tu autem dominator Domine cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. *Ty Pánie mocy sądźiß z ćichośćią,*

Ludzkość

1. Pet. 5.

ad Philem.

Sap. 12.

 á z wiel-

á z wielką vććiwośćią nas rządźiß. A záśćie tego nie doználi poddáni/ kiedy do máietnośći iákiey przyiáchawßy was zwoływał/ o krzywdy od vrzednikow pytał/ nagrádzáć roſkázował/ ſuppliki rękomá ſwemi odbierał. Mieliśćie nie Páná/ ále Oycá. ták poddáni w Egypćie Jozephá

Gen. 41. názywáli *Abrech*, Hieronym S. wyłożył Pater tener *Oy-*

Cant. 1. *ćiec miękki.* J do tey cnoty Pány/ á ile Páſterze wiedźie Bernat S. wykłádáiąc one słowá pieśni Salomonowych; Exultabimus & lætabimur in te memores vberum tuorum; *Rozráduiem śię y rozweſelemy w tobie pámiętáiąc ná pierśi twoie*, mowi: Audiant hoc Prælati, qui ſibi commiſſis ſemper eſſe volunt formidini, rarò vtilitati. diſcite ſubditorum matres vos eſſe debere non dominos, ſtudete magis amari quàm timeri. *Niech tego słucháią Prałáći, ktorzy ſobie powierzonym bárźiey ſą ku ſtráchu niźli ku pożytku. vczćie śię być poddánych wáßych mátkámi nie pány, ſtáraycie ſię áby was ráczey miłowano, á niźli śię bano.* Y kończy: Suſpendite verbera, producite vbera. *Odwroććie bićia, wydayćie pierśi.*

Vczynność. Nie ládá też to bárwá Officioſitas *Vczynność*, figurowána w ręku bobrowych. Bobr codźień ná rzecz poſpolitą ſwoie prácuie/ gałęźie z drzew vćina/ nośi/ buduie domy/ dla śiebie y bráćiey nád wodámi Tákie ręce bobrowe miał on

2. Cor. 12. wielki Biſkup Páweł S. kiedy mowi: Ego autem impendar, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris. *Ia bárzo rad náłożę, y nadzwyß śię wydam ſam zá duße wáße.* Tákie też ręce miał ten zacny Biſkup/ ktory o ſobie máwiał/ żem nie ſwoy. Cáłe dńi y nocy trawił ná dogodách przyiaćielſkich/ ná liſtách/ y liſtownych przeſtrogách o pokoiu Rzeczy poſpolitey/ o cáłośći oyczyzny/ o dobru Kośćiołá Bożego/ nie dáiąc śię w tym częſto y do pułnocy hámowáć: bo lubo to iemu iáko człowiekowi nie bez przykrośći było/ przećię iednak koniec/ ktory miał záwße przed oczema/ dobry wßytkie trudnośći przełámywał/ idąc w tym zá powodem Auguſtiná S.

Teſtem

Testem inuoco super animam meam, quoniam mallem per singulos dies, certis horis, quantum in benè ordinatis monasteriis constitutum est, aliquid manibus operari, & certas horas habere ad legendum, & orandum, quàm tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati, de negotiis sæcularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præcidendis. Quem tamē laborem non sine consolatione domini suscipimus, pro spe vitæ æternæ, vt fructum feramus in tolerantia. *Swiadká wzywam ná duſſę moię, żebych wolał co dźień pewnych godźin, ile poſtánowiono w porządnych Klaſztorách, rękomá ſwemi robić, y pewne godźiny mieć do czytánia y modlitwy, niżli gwałtowne záwiłośći ſpraw cudzych cierpieć, y kauſy ich álbo ſądząc vśmierzáć, ábo wſtępuiąc śię vćináć. Ktora iednák praca nie bez poćiechy páńskiey przyimuiemy, dla nadźieie żywotá wiecznego, ábyśmy owoc przynieśli w cierpliwośći.* Pámiętał y ná naukę Bernátá S. Ipſi me vtantur vt libet, tantùm vt ſalui fiant. parcent mihi, ſi non pepercerint, & in eo potiùs requieſcam, ſi non me inquietare timuerint pro neceſſitatibus ſuis. *Niech mię vżywáią podług vpodobánia ſwego, tylko żeby zbáwieni byli, pofulguia mi, ieśli bynamniey nie vfolguia, y to mi będźie náwięt ſzym odpoczynkiem, kiedy mi odpoczynku nie dádzą w potrzebách ſwoich.* *Augusti l. de oper. Monach cap. 29.* *Serm: 52. in cant.*

Oſtátnia Páńſka bárwá ieſt Modeſtia *ſkromność* w nogách niedźwiedźich wyrázona. Cicho niedźwiedź chodźi / ácz wielka máchiná / ſpodźiewałby śię kto tentenu / grzmotu po niedźwiedźiu iák po koniu / aliśći iego chodzącego ledwie ſłyſzeć. Jeśli ktora cnotá morálna tego zacnego Biſkupá zdobiłá / zdobiła Modeſtia. miło ieſzcze wſpomináć ná ono ocżu / twarzy / y wſzytkiego ćiáłá Kapłáńſkiego włożenie. Lubo to Biſkupem Wileńſkim być niemáłe ieſt doſtoieńſtwo / w Senaćie po Arcibiſkupách trzećiem: mogł by też był ſtąpáć trochę ogromniey / z tabulatury nie do końcá Skromność.

chodźić / przećie on w skromnośći y z náliższemi śie porownał. Miał snać ná pámięći onę Regułę dawnieyszego Biskupá Páwłá S. ktorą też dáwał drugiemu Biskupowi

Tit. 2. In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. *Sámego śiebie w wszytkim podáway przykłádem dobrych vczynkow, w náuce, w szczerośći, w powadze.* O záisteć on ták poważność z skromnośćią y ludzkośćią pomieszał, że iáko dla ludzkośći y skromnośći od wszytkich miał miłość: ták dla poważnośći od wszytkich miał vććiwość. Zá czym też to poszło, że y czeladkę swoię w skromnośći trzymał. nie słyszeliśćie tu żadnych buntow / zwad / háłásow / y trzaskow po mieśćie od dworzan iego lubo domow rodowitych / y zá tákim Pánem iák zá murem będących. znác / że im czytał często onę lekćią Hieronyma S. do Heliodora. Domus Episcopi quasi in specula posita, est publicæ disciplinæ magistra, quod fecerit illa omnes sibi faciendum putant. *Dom Biskupi iáko ná strážnicy położony, iest pospolitey náuki mistrzē, co on czyni, wszyscy rozumieią, że im wolno.* I tákći z tych fárb powstáłá piękna linia cnot / ktora y subtelnośćią y pięknośćią pierwsze dwie linie przewyższyłá / á iż w pośrzodek ich weszłá / dopiero śię Apelles z Protogenesem obłápili / to iest dopiero Náturá y Fortuná przyiaźń z sobą wźięły. Bo ácz Fortuna bez Natury płuży / gdyż przełożonym przymiotow żadnych przyrodzonych niemáiącym / przeto tylko że ná przełożeństwie są / winnichmy podlegáć / ábiśmy zaś w ono absurdum Egypcyan nie wpádli; kiedy Amazesá Krolá swego przeto / iż áni familią / áni vrodą / áni wymową iásny nie był / słucháć niechćieli / Krol pátrzćie iák z nimi postąpił: miał wánienkę złotą w ktorey nogi vmywał / poddáni ią widźieli / miiáli / y żadney iey vććiwośći nie wyrządzali. kazałże on z tey wánienki vlać Jowiszá / y postáwić go ná ołtarzu iáko Bogá. Alić iáki táki czapkę zdeymuie / poklękiwa / kádźidło pali / ofiáry oddáie / y rzekł do nich: Pátrzćież / co

Hieronym.

Herod. l. 2.

przedtym

przedtym nie było godno ledwie weyrzenia / teráz iuż godno wielbienia / wonnośći y ofiar palenia. vczćie się osobom / ktorym nátura darow nie dałá / kiedy ie iednák ná godność ręká náwyższego wysádźiłá podlegáć / y cześć powinna wyrządzáć. Acz mowię Fortuná bez Nátury płuży / á ná czás y Náturá bez Fortuny: przećię iednák obiedwie bez cnoty są / iáko ćiáło bez dusze / okręt bez styru / oko bez zrzenice. To napięknieysza, kiedy śię w iedno wszytkie trzy, y Náturá, y Fortuná / y Cnotá / zgromádzą. gdźie ći trzey málárze linie wespoł wiodą / známienićie wywiodą: ták iáko y ná nászym sławney pámięći Jego M. X. Biskupie wywiodły. Ale coż wam powiem N. C? to powiem / iczego y ia bez płaczu mowić / y wy słyszeć / nie możemy. Nie były ták szczęśliwie linie nászego Biskupá iáko były linie Apellesá y Protogenesá. Abowiem kiedy Demetrius Græcią pladrował / przyćiągnął też do Rhodium z wielkim woyskiem / Rhodiáni wystawili ná murze tablicę z liniámi / od tych málárzow sztucznie wypráwionemi. spytałśię Demetrius co to iest zá tablicá / y ná ktorą pamiątkę wywieszona? powiedźiano / że to iest oná tablicá / ná ktorey pará málárzow dowćipnych Protegenes y Apelles linie swoie málowali / y w swym rzemieśle certowáli. to kiedy on vsłyszał / záraz woysku od murow átrá odćiągnąć kazał wowiąc. Ne metuite Rhodiani, non enim cum artibus bellum gerimus. *Nie boyćie śię Rhodiáni, ábowiem z naukámi nie woiuiemy.* Nie byłá ták szczęśliwa tá tablicá z pozornemi liniámi Jego M. X. nászego Biskupá Wileńskiego. przyćiągnęłá śmierć z swemi woyskámi / y lubo nie porządnym boiem / potężnym iednak ná mury iego ták natárła / że Rhodium wszytko / człowieká tak wielkiego / nie ogłądáiąc śię ná żadne iego policzone linie / zniosłá / y wniwecz obroćiłá ták / że patrząc nań iuż zwalczonego / nielza nam nic innego czynić / ienc z Jeremiaszem lámentowáć. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus! *O iák śię záćmiło złoto! odmieniłá śię náwybornieysza fárbá!* Patrzę nań / iáko oni

Piękność przymiotow przyrodzonych w Biskupie nászym zniknęła czemu?

Thren. 4.

dway Philosophowie ná Alexándra Macedońskiego Krolá w grobie leżacego pátrzáli / y mowie. A onáż to głowa / ktora Rzeczapospolita kierowáłá? oná. A onez to pierśi / w ktore śie tak wiele wspániałych żadz zmieszczało? one. Onez to rámiona / ktore Oyczyznę dźwigały? one. Onaż to twarz / ktora pátrzace rozweselałá? oná. Abo ráczey rzekę, y głowá nie oná / y piersi nie one / y rámioná nie one / y twarz nie oná. bo wszytko śmierć splondrowáłá / y w inszy kształt obrocitá / robáctwu ná strawę podałá / á ludźiom swa vćiechę odiełá. O niezbedna á nie vżytá śmierći / ktora nie tylko śie ná nic nie ogladaß; ále y Tyranny Demetriuße / Phalaryse srogośćia swoia przechodźiß! A wiećieß zkąd to poßło / że te wßytkie kolory y ozdoby vstáły? bo ná obłoku fundáment miáły / ná obłoku mowie / ktory y rzecz iest znikoma / y w wodę śie dźdźysta obráca / dla tego też y te fárby wespoł z liniámi zniknęły. Przeto stárał śie on o inße nadprzyrodzone cnoty / o fárby / ktore nie ná obłoku / ale ná stáley ßmáragdowey máteriey mieysce osiadały: y dla tego wiekuiśćie w niebie ná dußy zostáły. iest tuż Similis visioni Smaragdinæ: *Podobny poyzrzeniu Szmarágdowemu.*

Przymioty Cnot ie gonad przyrodzonych trwáłe. *Apoc. 4.*

Co śie tedy przymiotow nadprzyrodzonych tycze; dla czterych elementow / ktore śie tam swym sposobem mießáią / cztery sa fárby osobliwie w łuku niebieskim Chrz. Jest fárbá hiácyntowa ábo modra; ie ſt rubinkowa ábo ogniſta; ieſt ßmarágdowa / ábo zielona; ieſt ßárłátna ábo czerwona.

Przymioty nadprzyrodzone Biskupie trwáłe.

Jle do pierwßey: Ma hyácynt z niebem sympáthią; iáśnieie niebo / iáśnieie y hiacynt; chmura záchodźi niebo / ćiemnieie y hiacynt; záczym fárba hiácyntowa ieſt fárbá niebieska / a iż niebieska / to y Biskupia. bo Biskupi ſunt vitæ cæleſtis magiſtri, *ſą żywotá niebieskiego mistrzámi.*

Obcowanie niebieskie.

Ná ktora pámiątkę roskázał Bog Moyzeßowi Aaroná vbrać w hiácynthy. Loqueris ſapientibus corde, vt faciant veſtes Aaron, in quibus ſanctificatus miniſtret mihi. Accipient aurum & hiacynthum, facient ſuperhumerale de

Exod. 23.

le de auro & hiacyntho, ipsa quoque textura, & cũcta o- 303
peris varietas ex auro & hiacyntho. *Będźieß mowił wßytkim madrego ſerca, áby vczynili ßaty Aaronowi, w ktorychby mi poświęcony służył, nábiora złotáy hiácynthu, narámiennik vczynia ze złotáy hiácynthu, sámo też tkánie y wßytká rozmáitość roboty będźie ze złotá y z hiácynthu.* Przeto ż też y náßy Biſkupi lázurowe odźienie noßa / áby ſáma ßáta ogłaßáli / conuerſatio noſtra in cælis eſt. *obcowanie* Colos. 3.
náße w niebieſiech ieſt. Mowiąc o Biſkupie náßym przewielebnym / kiedyby mię kto o definicya iego zopytał / definiował bym go tak: Homo de cælo cæleſtis. *Człowiek z* 1. Cor. 15.
niebá niebieski. Co iego zá myśli były? niebieſkie. co iego zá ſprawy? niebieſkie. co iego zá mowy? niebieſkie; ábowiem lubo dworſko / przećie z ſercá máwiał przy ſtole: Zápiß Pánie Piſarzu proteſtuię ſię / że chcę być w niebie. Izali to nie bárwá niebieſka / ná niebieſkie zábáwy od faſolow ſię świeckich ſequeſtrować? ſequeſtrował / ná káżdy rok ieśli zdrowie y zabáwy pozwalały / Exercitia ſpiritualia w Kollegium odprawował; z wielkim swoim pożytkiem / z wielkim nas zakonnych zbudowániem / z wielkim ſług y obcych podźiwieniem; te exercitia ſpowiedźią powßechną od oſtatniey kończył. z nowu przed wielkonocą od niedźiele kwietney po obiedźie zácząwßy / aż do czwartku rekollekcya czynił / táiemnice męki Páńſkiey vważáiąc / á duße ſwą do wielkich świątośći gotuiąc. Izáż to nie bárwá niebieſka świát ſobie hydźić / onym y pompą iego pogárdzáć? hydźił y pogárdzał. nie tylko / że ſercá do bogactw nie przykłádał ále że o márności / fałeczności / obłudności iego wiele máwiał / owßem ſentencye po ſtropách pałacow swych roſpiſał / ktore nic innego nie brzmią / iedno dźwięk / ktorym od świátá odwodzą: Skąd ono poßło / że kiedy Synowcá / z ręki swey / w dźień Wniebowſtąpienia Páńſkiego Roku 1628. do Zakonu Societatis náßey / przy kilku Senatorách / Prálatách / y ßlachćicách oddáwał / ſłowy go ogniſtemi / do

wzgár-

Mowa iego przy oddawaniu Synowca do zakonu.

wzgardy świátá / y do goracey służby Bożey zápalał mowiąc: *Iam z domu Wołowiczowskiego pierwszy Kápłan, tyś pierwszy Zakonnik, obáśmy do osobliwego nabożeństwá powołáni, tuchmy rowni. Aleś ty od fasołow zábaw świátá odłączony; zátym sporzey Pánu Bogu służyć, y duszę twą łátwey zbawić możesz. Ia záś y Páśterskimi około Kośćiołá Bożego, y Senatorskimi około oyczyzny, y gospodárskimi około domu, zábáwámi rostárgniony, godźinki żebrzę, ktoreybym co do zbáwienia, ták dusze moiey własney, iáko też dusz nie zliczonych, memu záwiádowániu poleconych, należącego, mogł státecznie przed się wźiąc: w tymeśmy nie rowni. Awáć przecię tego winszuię, czegoć záyrzę. Mam zá to, że w życiu ták pobożnym, miedzy Oycámi pobożnemi, nie tylko sam doskonałości nabywáć, ále y mnie niegodnego, y rodźice swe, y wszytek domek náś, modlitwami wspierać będźieś. Oddáwam cię tedy Pánu Iezusowi, pod ktorego imieniem chcesz hołdować. oddáwam S. Ignacemu, ktorego śládem y tropámi iść do niebá vśiłuieś. oddáwam cię stárszym, zá ktorych spráwą, y powodem pomnożenia wszelkich cnot nabywáć będźieś.* Frater noster es, crescas in mille millia.

Eccl. 17.

A zá to nie niebieską z tego świátá ná on śie przenośić? przenośił iálmużnámi / ktoremi sobie dźiedźinę niebieską zákupował / podług rády Duchá S. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit, & postea resurget, & retribuet illi retributionem, vnicuiq; in caput ipsorum. *Iálmużná mężá iáko worek v niego, á vczynność człowieká záchowa iáko zrzenicę, ápotym powstanie, y odda im zápłátę, każdemu ná głowę iego.* Rozrachował ordinária ná vbogich / dźienna / tygodniowa / mieśięczna / doroczna. sporemi workámi cicho do klasztorow / śpitalow / pieniądze posyłał: psow żadnych / áni koni wyśmienitych nie chował; bo bał śie / żeby mu kto z vbogich ná vlicách leżących nie zádał / co też krorzyś nedźnicy v Bernatá S. Biskupom zádáwáli: Iumenta vestra

ſtra gradiuntur onuſta gemmis, & noſtra non curatis crura nuda caligulis; annuli, catenulæ, tintinnabula, & auratæ quædam corrigiæ, multaq; alia tam ſpecioſa coloribus, quàm pretioſa ponderibus mulorum dependẽt ceruicibus, fratrum autem nec ſemicinctia nudis apponitis lateribus. *Bern. ep. 42.*

Szkápy wáſze chodzą obćiążone perłami, á o náſze golenie nie dbaćie nágie bez vbiorow: pierśćionki, łáńcuſzki, dznonki, y złote iákieś rzemyczki, ywiele innych rzeczy ták fárbą przyiemnych, iák cena ważnych wiſzą ná ſſyiách mułowych, á do bráterskich bokow gołych, áni pułprześćieradł nie prykłádaćie.

Drugá fárbá Rubinkowa/ álbo ogniſta; rubinek (był to iedẽ z kámieni ná Rationale Ááronowym) znaczy żárliwość miłośći Bożey/ y gorące nabożeńſtwo. y to Biſkupia bárwá; oni ſą ogẽma Jezuſowemi/ ktore ſą tanquã flammæ ignis, *iako płomienie ogniſte.* Oni ſą Seráphinámi/ ktorych Bog vczynił in flammam vrentem. *płomienienz palącym:* Oni ſą ſłupámi ogniſtemi/ ktore prowádzą lud do ziemie obiccáney. Taki był Biſkup Bázyli S. ktorego kiedy Bog S. Ephremowi ná prośbę pokázał/ ſłup ogniſty od niebá do ziemie ſpuśćił. Táki był y ten przewielebny Biſkup/ gorący y żárliwy w nabożeńſtwie. Snáć dowodow ná to trzebá? czy máły dowod z ofiáry Mſſey świętey/ ktora częſtokroć y wtey oſtátniey chorobie/ lubo go v oltarzá trzymano/ obrácano/ odpráwował? czy máły z páćierzy/ ktore klęcąc często/ ná wſtyd nam oziębłym Kápłanom odmáwiał? czy máły z modlitew prywatnych/ ktoremi ſwą ręką popiſał? czy máły z reliquij SS. Bożych/ ktore wielce ććił/ y koſztownie opráwował? czy máły z nábożeńſtwá ku Náświętſzey Pánnie/ ktorey codzienny trybut Litanie y koronkę pokornie oddáwał? do Loretu/ do Trok známienite vpominki záſyłał/ do Kongregácyey ſię brátem odzywał/ y ile go rázy ná śpiewánie Mſſey S zá-

Nabożeńſtwo.

Apoc. 2.

Hebr. 1.

ćiągano/ ochotnie prácował Był to tedy Biſkup/ o ktorym

rym tez mowić mozem/ co o drugim Biſkupie ſynu Oniaſowym rzecono: Quaſi ignis refulgens,& quaſi thus ardens in igne. *Iáko ogień błyſkáiący ſię, y káżdidło goráiące wogńiu.*

Eccl. 50.

Czyſtość Biskupia.

Trzeći a fárbá ßmarágdowa/ to ieſt źielona Szmarágd znáczy czyſtość; bo ieśli Pieryuſowi wierzemy/ kędy go lubieżność cielesna záleći/ tam ſię záraz w káwálki kruſy. Czyſtość y to bárwá Kápłańſka. O Kápłanie mowi Chryſoſt: S Oportet animam Sacerdotis radiis ſolis eſſe puriorem. *Trzebá áby duſzá Kápłáńſka nád promienie ſłoneczne była czyſtßa.* Jam z Jego M. X Biſkupem ſławney pámięći/ wiekow nie trawił/ rzeczy iego ile ſkrytych wiádomem nie był/ wßákże iedná cośmy od dwuch ſpowiednikow iego/ Kápłanow świątobliwych/ iuż przed Pánem Bogiem ſtoiących ſłyßeli/ Si tacuerimus ſceleris arguemur, *Ieśli zámilczem, wyſtępku nie vydźiem*, ćiáło ſwoie iáko Duchá S. náczynie niepokálane od zmázy zachował. ſam przed iedną znáczną oſobą z tym ſię raz wymowił: Panu Bogu memu dźiękuie/ że iáko mię źiemiá czyſtym ná świát wydáłá/ ták ſię do źiemie czyſtym wrocę. I ieſt wielkie podobieńſtwo: bo miał w poruſzeniách ſwoich powśćiągliwość/ w ſmyſłách oſtrożność/ w życiu opátrzność/ że nigdy nań ſuſpicyá w tey mierze nie pádłá/ nierzkąc iákiey oſławy. Nie vtaiłoby ſię źle ile w oſobie wyſokiey/ ktora Bog Cinxit tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare ſonitum in inceſſu ſuo, auditum facere ſonitum in templo in memoriam filiis gentis ſuæ. *Obtoczył wkoło dzwonkámi złotemi geſtemi, áby dawáły dźwięk w chodzeniu iego, áby brzákánie ich ſłychánе było w kośćiele ná pámiątkę synom národu iego.* Miał bowiem na dobrey pamięci przeſtrogę one Duchá S. In omnibus operibus tuis præcellens eſto. Ne dederis maculam in gloriam tuam *We wßytkich ſprawách twoich miey ſam zwierzchność. Nie day zmázy ſławie twoiey.* Przeto może ono Sálomonowe elogium ſobie ſtoſować.

Eccl. 45.

Eccl. 33.

Chryſoſt: de Sacerd. l. 6.

4. *Reg. 7.*

Sortitus

Sortitus sum animam bonam, & cùm adhuc melior essem, perueni ad corpus incoinquinatum. *Tráfiłem ná duszę dobrą, á kiedym lepszym został, przyszedłem do ćiáła niepokálanego.* Sap. 8.

Zá czym y my mu tuszyć możem / że go oná obietnicá nie minełá / ktorą Bog czystym v Izáiaszá vczynic raczył. Hæc dicit Dominus exercituum Eunuchis. dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus hominum. *To mowi Pan zastępow do rzezáńcow: Dam im w domu moim, y murách moich mieysce, y imię lepsze nád syny y corki ludzkie.* Godna / áby duszá Anielska miedzy Aniołmi wiekuiśćie przemieszkáłá. Isa: 56.

Czwárta y ostátnia iest sárba szarłátna / znáczy ćiáła vmártwienie. Fárbá czerwona / bo śie o krew czerwona oćiera. Nie rozumieyćie Chr. że Pánem zostáć / iuż to iest wodzy ćiáłu ná wszelkie wczasy popuszczáć. mylyćie śie / owszem Pánom wietszey ostrożnośći y káry ćiáłá potrzebá: Słuchayćie o tym Bernata S. Ego monachus in cauerna lateo, & sub modio fumigo, tamen ventos euitare nequeo; instar arundinis huc illuc agitor. quid persona posita super montem & super candelabrum? castigatio omnibus, sed illis maximè necessaria est. *Ia zakonnik w iáskini mięszkam, pod korcem śię kopcę, przećię wiátrow vyść nie mogę, iáko trzciná tu y owdźie śię chwieię; coż osoba wystáwiona ná gorze, y ná lichtarzu? kárność wszytkim, ále im nabárźiey potrzebna.* Nie excypował śie y ten zacny Biskup od tey barwy: miiáiac innych iego wiele vmártwienia; w wielki piatek / acz ná nogi niemal vpádły / groby pieszo náwiedzał: to wszytkim wiádomo. Sakráment przenáświetszy co rok swemi rekomá chyragre ćierpiac nośił: y to wszytkim nie tayno. W wielki czwartek co rok nogi vbogim vmywał / oćierał / y iáłmużna ich opátrował: to przynamniey iego dworzánom iáwno. To rozumiem / co mi iedná osobá iego dobrze świádoma powiedźiáłá / że co czwar- Vmartwienie ćiáłá. Epist. 42.

tek ná káżdy tydźien łáncuszkiem źielaznym diśćiplinę odpráwował / nie tak iáwno. O Boże iáko śię często mylemy / kiedy pod sobolámi / rysiámi / mucetámi / miękkośći śię / pieszczot ćiałá domyslamy! A ono y pod rokietámi Boromeuszowemi / Bellárminowemi / Jerzego Rádźiwiła Kárdinałá / Benediktá Woyny / sławney pamięći Biskupá Wileńskiego / włośienice mieysce máią. A to y ten Biskup ćiáło dreczy żeláznemi łáńcuszkámi. Wierzę / że iáko niegdy onę biáłą-

Ios: 2. głowę Rááb sznurek czerwony z okná wywieszony od zguby vchował: tak y ten łáncuszek krwią skropiony od częśći iákiey mak czyscowych Biskupá nászego vwolnił; *Fiat Fiat.* Co ieśli ták iest / ná oko łáski wásze widzą / iákiey ten łuk z tych farb dárow nadprzyrodzonych ozdoby dostał? Valde speciosus est in splendore suo. *Bárzo piękny iest w iásnośći swoiey.* Foremne pierwsze málowánie; foremnieysze to drugie: tám to do czásu / to bez przestanku. Symbolum to iednego málárzá było: Diu pingo, quia æternitati pin-

Plinius. go; *Długo máluię, bo ná wieczność máluię.* Długo y dawno ten Biskup zá łáską Bożą te obrazy ná sobie málował / bo ná wytrwáłą / y wiecznośći málował. Przetoż słusznie zá vpomnieniem Sálomoná: Benedic eum, qui fecit illum. *Błogosław tego, ktory go stworzył.* Vprzeymym sercem Pánu Bogu zá tákiego Biskupá dziekuymy / ktory tákimi cnotámi y w kośćiele iáśniał / y sobie niebo pozyskał / y nam Kápłanom wielki przykład do pobożnośći dał. In omni ore in-

Eccl. 49. dulcabitur memoria eius, & vt musica in conuiuio vini. *W kożdych vśćiech będźie słodniáłá pámiątká iego, y iáko śpiewánie przy bieśiedźie winá.*

Gyrauit

Gyrauit cælum in circuitu gloriæ ſuæ.

Obtoczył łuk niebo okrażeniem świątłości ſwoiey.

BIſkupia perfekcya nie tylko w własney świątobliwości/ale y w świątobliwości trzody swey zależy; tak Bich vrzad Páwel S. ográniczył. Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos poſuit Spiritus S. regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. *Pilnuyćie ſámi ſiebie, y wſzytkiey trzody, nád ktorą was Duch S. poſtáwił Biskupámi, ábyście rzadźili kośćioł Boży, ktorego nábył krwią ſwoią.* Nie rozumieyćie przewielebni Biſkupi/ aby to tak świetne Biſkupie imie/ tylko w was ćiáłá nie pracy nábáwiáło; Nomen hoc Epiſcopus, eſt nomen operis non honoris, mowi Augus: *S. Imię to Biskup, ieſt imię prace nie godności.* Operis mowie/ o ktorym Páwel S rzekł: qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat: *Kto Biſkupſtwá prágnie, ſporey prace prágnie.* A chcećieß wiedźieć opus wáße? łukámiśćie miebieſkimi. Łuk ow dwá vrzędy ma; pierwßy/ niebo grzbietem wſpierać; drugi/ toż niebo páſem obtaczáć. Wam też należy swoie niebo/ to ieſt Kościoł/ rámionámi wſpierać/ Diœceſány dźwigać. Portabit Aaron nomina omnium tribuum Iſraël coram Domino ſuper vtroq; humero. *Będźie nośić Aaron imiona wſzytkich pokolenia Izraëlskich ná rámionách przed Pánem.* Tenze portabat in podere totum orbem terrarum. *Ná ſsáćie długiey nośił okrąg wſzytek świátá.* Jeſteśćie też one Cardines terræ, ſuper quos poſuit Deus orbem, *Záwiſy źiemie, ná ktorych Bog położył świát,* trzeba dużych ramion. Ciężko zbawicielowi choć był obrzymem pod iedną owcą ná

w Czym należy Biskupia doskonałość.

Actor 20.

Lib. 19 de Ciu. c. 19.

Dwie powinności Biskupie.

Exod 28.

Sap. 18.

1. *Reg. 2.*

rámionách / á coż wam pod wiela? á vchoway Boże / áby ktora choć iedná / lubo gdźie w leśie błąkawszy śie zginęłá / ábo śie złym przykładem zábiłá. Zábił Kaim y to dogeśna śmiercia iednego báránka Abela / ktorego iednák strożem nie był. Numquid ego sum custos fratris mei? *Izalim ia ieśt*
Gen. 4. *strożem brátá mego?* á oto nań przeklęctwo: Maledict⁹ Cain super terram: *Przeklęty Kaim na ziemi.* Coż kiedyby ich więcey śmierćia więczna pożabiał? Quid ego infelix, mowi Bernát S de Trip: Adu: quid faciã? quo me vertam? si tantum depositum contigerit negligentiùs custodiri, non est mihi dicere cum Cain; Nunquid ego sum custos fratris mei? *Co ia nieszczęśny będę czynił? dokąd się obrocę? ieśli táki skład niedbale się záchowa, nie mogę mowić z Káimem; Izalim ia ieśt strożem brátá mego.* Jedná tylko owieczkę zgubił Dawid / á sam śie śmierći godnym być
2. Reg. 2. osądźił: Viuit Dominus, quia filius mortis est, qui fecit hoc, ouem reddet in quadruplum. *Zywie Pan, że synem śmierći ieśt mąż, ktory to vczynił, owcę czworáko nagrodźi;* a coż kiedyby był więcey owiec pomordował? Należy Biskupom drugie opus / niżbo swoie / to ieśt Kościoł / opásać: ktorymże pasem? Zodiakiem? nie. strąszy Zodiák kozorożcem / strąszy niedźwiadkiem / strąszy y innymi leśnemi / y wodnymi zwierzęty. A Pasterz łaskawośćia ma wszytkich o-
Esai 40. wiec serecá k sobie zniemáłać. Pastor gregem suum pascet: in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit: fœtas ipse portabit. *Pásterz trzodę swą páść będźie, rámięniem swym zgromádźi báránki, á na łonie swym ponieśie: kotne sam nośić będźie.* W Zodiáku Umphora / Dzban / znak przećiwny stánu Kápłáńskiemu: Ebrietas in alio est vi-
Pet. Chrysol. Serm. 26. tium: in Sacerdote sacrilegium. quia alter animam suam vino occidit: Sacerdos spiritum sanctitatis vino extinguit. Hanc nullus nouerit Christianus, ne auditu quidem attingat Sacerdos: ne, qui est forma virtutum, inueniatur inde exemplum vitiorum. *Piáństwo w kim*

inszym

inßym iest występkiem; w Kápłanie świętokradztwem. ábowiem drugi dußę swa winem zábiia, Kápłan záś duchá świątobliwośći winem zágáßa. Niech go żaden nie zna Chrześćiáńin, áni słychem sámym niech nie dośięga Kapłan. by snać ten, ktory iest wzorem cnot, nie stał śię stad przykłádem występkow: Nie Zodiákiem tedy ma Biskup niebo opásowáć/ ále pasem opátrznośći/ obmyślániem/ y vstáwicznośćia zasług/ ktorymi in gyrum ma territorium swoie okolić. V Numidow małżonek oblubienice swa w dom pierwßy raz wprowádzona powinien był pásem opasáć; tákci Biskup oblubienice swa/ to iest Kośćioł/ powinien tym pásem opátrznośći ozdábiáć/ pożytki owcom na czásy potomne obmyśláć. Iest P. Bogá zá co chwalić/ zechmy do tad czułego o sobie Pásterzá mieli/ ktory z onym stározakonnym Pásterzem mogł mowić: Nocte dieq; vrebargelu, & fugiebat somnus ab oculis meis. *Wednie, y w nocy ćierpiałem źimno, y nie postawał sen ná oczách moich.* Znáczny iest okrag prowidencyey iego około nas/ gdyż we wßytkich Kośćiołách chwałá Boża pięknie iák po ßnurze ßłá: Steterunt Sacerdotes in officiis suis, & vnusquisque in ordine suo iuxta dispositionem & legem hominis DEI, *Stánęli Kápłani w vrzędách swoich, káżdy w porzadku swoim podług rozłożenia y przepisu męża Bożego.* A ieśli też ná okrag zasług twoich y ku tey Diœcesiey/ y ku temu miastu Xięstwa Litewskiego stołecznemu Wilnu/ y ku Kośćiołowi Káthedrálnemu temu weyzrzem: przyznamyć to przewielebny Biskupie/ żeś śie nam trzodźie twoiey dobrze przysłużył: Abowiem czyie to dźieło/ że do kilku dźieśiat przez te kilká lat Plebanii z nowemi fundacyami stanęło/ á kilkanáście śię z ręku Heretyckich wyważyło? twoie to. Czyie to/ że w to miásto zacne kilka nowych Zakonow wprowadzonych widźiemy/ Augustiná S. Kánonikow/ bosych Karmelitow/ Benedikta S. Páńien/ a w Diœcesiey ná wielu inßych mieyscách? twoie to. Czyie to/ że tu w Wilnie co wieczor za vmarłe wedzwony

Pás Biskupiey opatrznośći.

Heraclid. lib. de Politi.

Gen. 3.

2. Par. 30

Pás zasług Biskupich Diœcesiey swoiey.

biią?

biia? twoie y to. Czyie to/ że do Rzymu nie ieżdżac/ śiedm Kośćiołow w Wilnie náznáczonych mamy / ktore kto náwiedźi/odpustow w Rzymie náznáczonych owym / ktorzy tám 7. Kośćiołow náwiedzáia/dostapi? twoie to. Czyie to/ że stánał/szpital y dla vpádłych Kápłanow przy Krzyżu S. z dostáteczna fundácya/y SS. Nikodemá y Josephá dla vbogich przy ostrey bramie? twoie to. Czyie to/ że w twym Kathedrálnym Wileńskim Stanisławá S. Kośćiele zacnych SS. reliquie Eustáchego y Benoná ozdobnie y kosztownie opráwione/y z vroczysta processia w ten dom Boży záprowádzone mamy/y zá niemi iák zá murami przećiw powietrzu stoiemy? twoie to. Czyie to / że pásem przenáświetszey Panny Bogá rodźićielki Máriey/ z Auszpurskiey Kápituły otrzymánym/ w teyżeśie Katedrze iák nie oszácowánym kleynotem szczyćiemy? twoie to. Awá opásałeś Káthedrę swa práwie niebieskim pásem Mátki Bożey / á wszytkę Diœcesya opásałeś pásem wielu rozlicznych swoich ku niey zasług ták/że słuśnieć śie to od medrca przypisáć może: Gyrauit cælum in circuitu gloriæ suæ: *Obtoczył niebo okrażęnięm świátłośći swoiey.* Przetoż máiac ták wielkie iego ku sobie vpominki/mam zá to / że nie rychło tego Biskupá zápomnićie. Viáchał do niebá Eliasz ná woźie ogni-
4. *Reg.* 1. stym / widźiał to Elizeusz. widźiał/y płaszcz zá vpominek ná niezápomnienie od niego otrzymał. Vczniowie Elizeuszowi nazáiutrz o Eliászu śie pytáia/spráwę o iego odiáchániu od Elizeuszá dostáteczna biora/ przećie vśilnie tego żadáia / áby mogli po gorách/ po gáiách Eliászá szukáć. Zábronił im tego Elizeusz vpewniáiac/ że go niemász; oni przećie ták długo mężá Bożego molestowáli / że musiał ná to zezwolić/ áby go szukáli. Dźiwuia śie tu tłumácze pismá S. czemu śie Elizeusz przezdźieki dał vczniom do tey práce / o ktorey wiedźiał że daremna być miáłá / przywieść? J odpowiádáia / że to vczynił Prorok cześćia dla przypominánia Eliasza: cześćia dla zbudowánia vczniow swoich; gdyż ták z soba diszkurował.

kurował. Niech idą / niech po mieyscách / ná ktorych Eliaß bywał / mężá Bożego ßukáią; wiemći / że nie znayda / ále to przećię nie będźie bez pożytku: bo zwiedzáiąc Eliaßowe mieyscá / iák iákie nabożne káplice / będą sobie przypomináć. tu Eliaß ná modlitwie klęczał: tu chwałę Bożą w ćichym wiatru powionieniu przechodzącą widźiał: pod tym iáłowcem od kruká śiedząc karmiony był: tu śię w prześládowániu Achabá y Jezabeli Pánu Bogu ná śmierć (ieśliby wolá iego S. ná to przypádłá) ofiárował: tu rotmistrzow Achabowych przećiw sobie zesłanych ogniem z niebá palił. Awá tákie dźieiow Eliaßowych rozbieránie bez pożytku w ludźiách támtych być nie mogło. Toż rozumiem y wy Ch. vczynićie: że iuß Biskup wáß ná on świát śię przeniosł / wiećie; przećię ßukáć go będźiećie / y po gorách Antokolskich / y po kośćiołách od niego założonych kláßtornych / y po mießkániách ßpitálnych; bo tám wßędźie zasług ieg̊ ku sobie ślády znaydźiećie. Bodayżebyś śię ty Biskupie nigdy był z námi nie rozstawał; bodayby my ćiebie nie tylko w pamięći / ále y w oczách byli záwße nosili! wßyscysmy kontenći z regimentu pásterstwa twego. Niechći od nas wßytkich zá pracą stánie dźięká / a od zrzodłá dobr wßytkich Páná Bogá wiekuista nagrodá. Vt cùm apparuerit Princeps pastorum, percipias immarcescibilem gloriæ coronam. *Abyś gdy śię vkaże Xiążę pásterzow, wźiął nie więdniący wieniec chwały.* Coć zdarz zbáwićielu Chryste JEsu.

3. *Reg.* 19

3. *Reg.* 17

4. *Reg.* 1.

1. *Pet.* 5.

Manus excelsi aperuerunt illum.

Ręce naywyżſzego otworzyły łuk.

Kędy v nas stoi aperuerunt / tám Vatablus czyta resoluerunt illum, *rozwiązáły go*: A coż to zá rezolucya? krotka; duße od ciałá / człowieká od świá-

tá / od trzody Pásterzá / od Kośćiołá Biskupá / od oyczyzny Senatorá: táka rezolucya tylko z ręku Bożych idźie / bo on sam tylko ma klucze śmierći y żywotá / on wie czás / kiedy y iáko kogo (ile sobie zásłużonego) z świátá zebráć. Snicerz do gáiu wchodźi / szuka drzewá / z ktoregoby obraz Marćiná S. wyrzezał / nalazszy / nie záraz raba / pierwey śię z Xiężycem y Epakta ráchuie / czy now? czy pełnia? Kto vczynił z prostaká Astrologá? potrzebá vczyniła: bo wiele mu ná tym należy / áby drzewo nie sprochniáło / á pewnie sprochnieie / ieśli śię swego czásu nie wytnie. Rozumiećie / że też Bog czásu nie vpátruie / kiedy ma iákie drzewo (ile Cedrowe) z ktorego ma mieć obraz ryty w świątnicy swoiey / z gáiu świata tego śiekiera śmierći wyćiąć? pátrzy iako ogrodnik ná máćicę winna / ieśli śię groná w niey dostáły; toż dopiero do śmierći mowi. Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vuæ eius. *Zápuść śierzp twoy ostry, á zbieray groná winnice, bo doyrzáłe są iágody iey.* Pátrzy y ná iabłon: kiedy iuż na niey owoce vyrzy / dopieroż rzecze Amos: Vncinum ego video *Hak iábłek ia widzę, á Bog przydał;* Venit finis, non adiiciam vltra, vt pertranseam illum. *Przyszedł koniec, iuż więcey tego drzewá nie pominę,* ále iabłka z niego hakiem zbiorę; iednym słowem / pátrzy ná zásługi / pátrzy ná dispozycyą wybránych swoich / kiedy nalepszą vpátrzy / wtym śmierć przepuśći: iákoż záiste nalazł w nászym Wielebnym Pásterzu dobrą dispozycyą; bo y w chorobie kiedy ieno mogł ofiáry Mszy przenaświętszey nie opuszczał: á kiedy iuż nie mogł / cztery rázy przed śmierćią w ieden niemal tydźień Sákramentami śię Pańskimi spráwił. w dźień Národzenia Páńskiego / w dźień Jana S. w dźień Nowego látá / w dźień trzech Krolow dwiemá przed śmierćią dniámi.

Apoc. 14.

Amos. 8.

Dispoſicia Biskupia ku śmierći

Nalazł w nim y rezygnacyą ná śmierć; ábowiem od wielu lat co dźień onę sentencyą wvśćiech miał / y nad stołem wpáłacu napisáć kazał: Properandum est viuere, & singuli

Resignacya iego ná śmierć.

guli dies, singulæ vitæ putandæ. *Spieſzmy śię w żyćiu, a káżdy dźień, zá kozdy żywot poczytaymy.* Od 2. lat zá zdrowia przy wielu zacnych oſobach/ o kazanie mie pogrzebne prośił. Trzemá niedźielmi przed śmierćia/ kiedy vſłyſzał o śmierći ſwego kiedyś ſpowiedniká X. Andrzeiá Nowaká/przypomniawſzy też ſobie/od roku zmarłego drugiego ſpowiedniká X. Sebáſtianá Romaná/ głeboko weſtchnał/ y rzekł: Już mie pará ſpowiednikow vprzedźiło/ y ia predko zá niemi pokwápie. A kilká dni przed śmierćia iákokolwiek ieſzcze czerſtwym ná ćiele bedac/ kázał śie wynieść ná ganek/ y tám weyrzawſzy w niebo/á ſerdecznie weſtchnawſzy do ſług rzekł: Dźiatki moie/ tám náśi Oycowie/ Dźiádowie/ Pánowie/ Kollegowie/ y wielcy Przyiaćiele: y mnie nie długo czekáiac tam być.

Nálazł w nim y gorace przedśiewźięćia/ Pia deſideria. Dalimi Bog/ práwi/ zdrowie/ bede ſzpitale náwiedzał; bede ſam z Sakrámentem do chorych chodźił; iał mu známi opátrował/ ná leki nákłádał. Vwolnie śie ná czás od zabaw/ á záwre śie w Nowicyaćie ná bogomyślnośći: y czeſto o tym rozmawiał/iákoby śie mogł nalepiey Panu Bogu y kośćiołowi iego przyſłużyć. Prawie manus excelſi reſoluerunt illum. Nie czáta tedy go śmierć vbieżáłá; zdáleká iey vſce woyſkowe vpátrował/ y wſtepnym boiem z nia śie potkał/w ktorym chwalebnie iak meżny Abner poległ: Manus eius non ſunt ligatæ,& pedes eius non ſunt compedibus aggrauati. *Ręce iego nie ſa zwiazáne, y okowámi nogi iego nie ſa obćiażone:* rezolut. Kto go rezolwował? reká wſzechmocna naywyżſzego.

Gorace iego przedśięwźięćia

2. *Reg.* 3.

Abo też ſtoymy przy poſpolitym texćie: Manus excelſi aperuerunt illum: *Ręce naywyżſzego otworzyły go.* ſnać to iuż Bog ten łuk niebieſki iemu otworzył/ ktory on ná ſobie w pobożnym żyćiu wyraźił/ y vczynił mu z niego arcum triumphalem, ábo brame/ ktoraby ták wielki Heros/dobrze Kośćiołowi záſłużony/ do nieba wſtepował. one mowie

 brame/

bráme/ ktorey śie Dawid domaga: Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor Domino: *Otworzćie mi bramy sprawiedliwości, wśedszy w nie będę wyznawał Páná.* Jzáśte iesli śie stárożytności godźiło o Auguśćie Cesárzu ták pochlebnie dißkurować; kiedy obaczono ná iego ćiele znamioná pod liczba/ y kßztałtem owych gwiazd/ z ktorych woz niebieski na niebie iest złożony/ mowiono; sámoż niebo Auguśtá do śiebie záćiąga/ ábowiem woz niebieski poń záśyła: czemu ia też bez przysądy pochlebstwá mowić nie mogę; widzac/ że ten Biskup łuku niebieskiego ozdobę ná żywoćie y postępkach swych wykonterfetował/ że ten mu śie łuk w bramę tryumphálną obraca? Podźże iuż tedy wiekebny Biskupie/ odmdź: Ingredere in requiem tuam, & in locum habitationis gloriæ tuæ. *Wnidź ná pokoy swoy, y ná mieysce mieszkánia chwały twoiey:* Podź ále przy odeśćiu nas pożegnay/ a błogosławieństwo iák Eliaß Elizeußowi/ Abrahám Jzáákowi, Oćiec Synom/ Pasterz owcom zostaw. Słuchayćieß tedy Pasterzá swego/ y żegnaiącego y błogosławiącego. Żegnam ćie Miłośćiwy Náś. Krolu Panie moy: zá fauor Páński/ ktorym zawßże znał/ vniżenie Máiestatowi twemu dźiękuie/ á odsyłámći te honoru Biskupiego kleynoty/ ktoreś był ná mie miłośćiwie włożyć raczył. iużem odprawił swą personę ná Komedyey/ niech druga nástępuie: do Jnfuły inna głową/ do Pástoráłu inna ręką. Dom Wołłowiczowski Máiestátowi twemu zálecam/ ábyś go w swey łáśce Páńskiey (coś do tąd miłośćiwie czynił) chować raczył. Żegnam was Jáśnie wielmożni Senatorowie/ á proße vprzeymie/ ábyśćie o Oyczyznie iák o matce pospolitey iák nalepiey y náwiernicy radźili/ żeby w niey y chwałá Boża kwitnełá/ y wßelka cnotá przy pokoiu/ zdrowiu/ całośći/ słynęła. Żegnam was Jaśnie Wielmożni Krewni y Powinni/ Bráćia/ Siostry/ Szwagrowie/ Siestrzanki/ Synowce/ y Wnuki; a życie/ ábyśćie nie tylko godności/ ktorychem iuż pozbył/ ále wiecey wizerunki cnot moich/

Suetonius in vita eius

Ps. 117.

moich / przy ktorychem zostáł / ná oczách mieli: osobliwie was / ktorzy dispozycyą woley moiey ostátniey zawiáduiećie; y proszę / y vpominam / abyśćie intenciey moiey / w niczem przeszkody wątpliwośći / y odwłoki nie czynili. mowiło śię nie raz w osobnych rozmowách; pisáło śięy ná rápturách; zádáły śię iuż summy y ná niektore pobożne spráwy / proszę / wiernie y bráterſko około tego chodźćie. Synowcowi nablizszemu winszuię / áby nie tylko imię / ále y cnoty / y honory moie / zá czasem osięgał. Zegnam ćię Diœcezyo moiá Wileńska / was wszytkie moie owieczki / á błogosławię wszytkim wobec / y kożdemu zosobná Moyzeszowemi słowy: Prouideat Domin⁹ Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc, & possit exire & intrare ante eos, ne sit populus iste sicut oues absq; pastore. *Niech opátrzy Pan Bog Duchow wszego ćiáłá człowieká, ktoryby był nád tym zgromádzeniem, y mogłby wychodźić y wchodźić przed niemi, aby ten lud nie był iáko owce bez pásterzá.* Ná to w niebie modlitwy swoie waże / á wam te vczynność, ktora Pásterzowi swemu przy pogrzebie wyrządzaćie / te modlitwy / te ofiáry / te iałmużny / ktore zá duszę moię sercámi náboznemi oddawaćie / przed P. Bogiem moiem zawdźięczę / á wiecznymi czásy was wszytkich Panu Bogu oddáię. Już łuk zniknął / iuż też y on odszedł / á wy płáczećie. *Sierotami zostáliśmy bez Oycá, Matki nasze (to iest kośćioły) iáko wdowy; biáda nam żeśmy zgrzeszyli.* Tákći bywa: po owym łuku niebieskim záraz deszcz nástępuie: bo śię materia obłoczna w wodę obráca. Ale czy to iuż w żalu wodze vpuszczáć? Meteorologia twierdźi / że łuk niebieski znikáiąc zápach ná ziemi spráwuie: to poćiechá że lubo też ten łuk nász zniknął / wonią iednák cnot Biskupich nam zostáwił. Wiará zás vczy / że łuk ow niebieski ná znák tego iest rozpięty / iż Bog weyrzawszy nań / potopem świátá dáley kárać niema: y to poćiechá. Bierzemy otuchę / że też ten łuk nasz powodź gniewu Bożego od nas modlitwą swą

Num. 27.

Thren. 5.

Czym żal miárkowáć.

 oddali.

oddali. Będźie nam Aaronem; *Ktory ſtoiąc miedzy vmárłemi y żywemi modliłśię, y każń vſtáłá.* Będźie nam Oniaßem; *ktory będąc naywyższym Kápłanem, ręce roścíągał, modląc śię zá lud wſzyſtek.* Będźie nam Jeremiaßem / *bracíey miłośnikiem, ktory śię wiele modli zá lud, y zá wſzytko to miáſto.* Poćießże nás ta Páſterſka pomoca P. JEZV / ktoryś nas iego odeśćiem záſmućił. A my w pokoiu imie twoie błogoſławić będźiemy teraz / y ná wieki wiekow / AMEN.

Num. 16.

2. *Mach.* 15.

Ibidem v. 14.

GRONO

CRONO WINNE

Pod Zodyákiem Sápieżyńskim w młodym wieku doyrzáley cnoty.

Ná Pogrzebie Wielmoz. Páná Iego M.

X. Kryſtofá Sápiehy

Woiewodźicá Wileńskiego / Pisárzá W. Ks. L. Markowſkiego / Zdżitowſkiego Stárosty.

W Kościele S. Michálá Pánien Zakonnych S. Klary fundowánym y nádánym od láśnie Wielm. Iego Mośći P. LEONA SAPIEHY Woiewody Wileńskiego, Hetmana Wielkiego Litewskiego, wyſtáwione 27. Nou: R. P. 1631.

Exiuit Angelus de altari &c & clamauit voce magna ad eum, qui habe-
Apoc. 14. bat acutam falcem. Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quia maturæ sunt vuæ eius; & misit.

Wyszedł Anioł z ołtarzá it. y záwołał wielkim głosem do tego / ktory miał sierzp ostry / mowiąc: zápuść twoy sierzp ostry / á zbierzy grona winnice ziemie / bo doyrzáłe są iágody iey: y zapuścił:

Jedy ia obiegam ocżymá / złotozielona Jáśnie Wielmożnych Jch Mościow pp. *SAPIEHOW* winnicz / námilszy Chrześćianie / widzę doyrzáłe máćice / widzę szeroko rozkrzewione W. X. Lit. od kráiu do kráiu látorośle / y wliśćie buyne y w owoc zámożne; Mogę mowić / nie tylko od Ponigayłá *SAPIEHY* Kászteliána Trockiego / ále y od *OLGIERDA* Xiążęcia Lit. przodka swego po wszytkie wieki / y w bou y
Cant. 1. w pokou zawołane: Mille pacifici, & ducenti hi, qui custodiunt fructus vineæ. *Tysiąc spokoynych, á dwieśćie tych, ktorzy strzegą owocow winnice.* Jedney iuż ozdoby nie widzę / onego známienitego grona / Wielmożnego Młodzianá Jego Mości Páná Krzyszłopha *SAPIEHY*, Wileńskiego Woiewodzicá / W. X. Lit: Pisárzá; Márkowskiego / Zdzitowskiego Stárosty. Pięknie śie to było grono záiełko / pięknie rozkwitło / pięknie rosło / pięknie do swey doyrzáłości przychodziło /

dźiło; iuż ie zebrano / iuż z tey winnice do źiemie nieznáiomey zánieśiono. O omylne oczekywania / ô fałeczne nádźieie náße! ná obietnice płodne / ná rzecz sáme iałowe. Záiste ieśli śie kiedyś godźiło Jeremiaßowi ßkody swoiey v Páná Bogá domáwiáć / kiedy Jzráelskie grono z winnice oyczystey przez Nabuzárdaná do Babiloniey przenieśiono. Vide Domine, & considera, quem vindemiaueris? *Weyrzy Pánie á obacz, kogoś zebrał?* dáleko ia słußniey moge śie bráć zá vtráte groná náßego / á lámentny głos podnośić: Vide Domine & considera, quem vindemiaueris. *Pátrz Pánie á vważ, coś zá grono z SAPIEZYNSKIEY winnice zebrał.* Grono / ktore pozorem swym wßystkich ná śie oczy powabiáło: grono / ktore zapachem cnot nozdrzá / á zátym y sercá wßystkich rozweseláło: grono / ktore káżdemu do smáku przez swa słodkość przypádáło. Czegożbym był bárźiey życzył / iedno áby śie było Xiestwo Mazowieckie w Páństwo Græckie / á Babicze w Atheny obroćiły. W Græcyey w Athenách było tákie práwo / (iáko piße Plutárchus) áby nikt groná przed ieśiennym dniá z noca porownániem nie zbierał / ani kosztował: Nád tym niestetyż gronem / iedno práwo śmierći wßytkie práwá inne zágłußyło! kiedy ie sámáż przed czásem y zebráłá / y skasálá / y połkneła / y strawiłá. záczym nas wßytkich żalem y boleśćia nápełniłá! O Dyoklecyanie Cesárzu piße Eustenius / że nád regimentem wstesknivßy śie / purpure z śiermiega / berło z motyka zámienił / winnogrodnikiem został / w winńicy kopał / maćice pokrápiał / wilki obrzynał / y dobre godźiny codźienney pracey oddáwał: kiedy śie lepák tráfiło / że grono iákie przed ieśiennym dniá z noca porownaniem / álbo ptak pozobał / albo kto reka záwisna zebrał / srodze sie frasował. Auiditas prælibauit, quod nedum natura maturauit. *Chćiwość do tego kredensowáłá, czego ießcze naturá nie dowárzyłá.* Dyoklecyanowe imie iáko okrutniká / do skały

Thren. 2.

Plut. prou. 39.

Claud: Eusten in vita Diocl. & Maxim

 kaukázu

kaukázu odsyłam/ postępek do ćiebie Jáśnie Wielmożny Woiewodo Wileński/ Hetmanie Wielki stosuiąc/ obrácam: Tyś przy Senatorskich rádách/ przy Hetmáńskich prácách/ teś iuż był iedne naymilszą przed śię wźiął zábáwę/ po winnicy śię swey przednie zacnego domostwá przechádzáć/ koszt wszelki y stáránie ná zdobienie iey odwáżáć. Więc miałeś trzy przewyborne grona/ ktoreś Bogu/ Krolowi Panu/ y Oyczyznie gotował/ iednoś iuż w wielkiey Marszałkowskiey Senatorskiey doyrzáłośći oglądał; drugieś dwie do słuszney przywodźił stałośći/ á káżdeś z nich sobie áresztował
4. Esd. 9. słowy Prorockymi: Seruetur mihi acinus meus, & plantatio mea, quia cum multo labore perfeci. *niech mi záchowána wcále będźie iágodá, y szczepienie moie, bom z wielką pracą wystarczył.* Teraz kiedy iedno grono nadźieie wielkiey przed czásem w sámey ieszcze źielonośći ręká iákaś zawisna zebráłá/ muśisz ty serdecznie żáłowáć/ muśisz z Dawidem po swym rowno pięknym/ ále nie rowno lepszym synie Neniiey
2. Reg. 18. záżywáć: Fili mi Absalon, Absalon fili mi, quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te? *Synu moy Absálonie, Absálonie synu moy, ktoby mi dał, ábym ia vmárł miásto ćiebie?* muśisz y ty Jáśnie Wielmożny Márszáłku/ y ty Wielmożny Kazimierzu W. Ks. Litewskiego Pisárzu/ Wołpiński/ Luboszáński Starosto/ nád rodzonym twoim thren zá incepta
2. Reg. 1. tegoż Dawidá opiewáć: Doleo super te, Frater, mi Ionatha, decore nimis & amabilis. *Zal mi ćię bráćie moy Ionáto, śliczny bárzo y przyiemny.* Muśisz y ty Oświecone Kśiąże Krystofie *RADZIWILE* Hetmanie Polny po swym śiestrzeńcu/ y ty wszytka Jáś: Wielmożna Familia SA-
2. Reg. 1. PIEZYNSKA tenże thren kończyć: Sicut mater amat vnicum filium suum, ita ego te diligebam: *iáko mátká miłuie iedynego syná swego, tákem ia ćiebie miłował.* Dopomagáć tego żalu Jáśnie Wielmożny Pánie *WOIEWODO WILENSKI* Náiáśnieyszy Monarchá *ZYGMVNT TRZECI KROL POLSKI Y SZWEDZKI*; Kiedyś

dyś go witał/y w smutku nie rownym po vtráćie Náiáśnieyszey Małżonki KROLOWEY Páńiey koił/ słowáć te dáć raczył: *Wiemy Pánie Woiewodo, że W M. żałuiesz śmierći Syná swego, ále y my żalu tego dopomágamy wam, bośmy życzliwego y dobrego sługę vtráćili.* Dopomágać tego żálu Náiaśnieyszy *WLADISLAW ZYGMVNT* Krolewic Polski y Szwedzki/ obrány *CAR* Moskiewski/ ktory kiedy wźiał wiádomość o śmierći syná twego/ westchnawszy rzekł: *Vtrácił dwor Krolá I. M.* Splendorem Palatii. Pomágać tego żalu wszytká Rzeczpospolita; bo vtráćiłá tego/ ktory miał być iey y ozdoba/ y pomoca/ y podpora. Pomágaiać tego żalu y ći wszyscy/ ktorych tu y vprzeymość przyiaćielska/ y powinność Chrześćiáńska/ do tego aktu żałosnego zgromádziłá: bo ktorego śie żywego nie mogli nápátrzyć/ teraz w ćiemnym śmierći lochu záwieráia vmárłego. Et ego nouissimus euigilaui, & quasi qui colligit acinos post vindemiatores in benedictione DEI & ipse speraui. *I ia naypośledniey szy ocućiłem śię, á iáko ten, ktory zbiera winne iágody po zbieráczách w błogosłáwienstwie Bożym y samem miał nádźieię.* Po zbieráczách! odmieniły śie twarzy wásze: pytáćie śie; kto to grono/ ná ktoreśmy wszyscy appetyt ostrzyli/ śmiał bezprawnie zbieráć? nie burzćie śie/ być to reká ludzka spráwiłá/ sambym śie z wámi oburzał. Jan S. stáwi nam około tego groná dwie osoby Anielskie; dwie rece niebieskie; iedne z pálcem/ ktorym grono vkázuie: druga z śierpem/ ktorym grono vćina y zbiera. Te ia ich dźiś robote łáskom wászym wystáwie. Prosze zá iednym Aniołem o przychylne vszy; zá drugim o życzliwe oczy; zá obiemá/ o łáskáwe animuszy. Cożby było przyzwoićiey; iáko áby tych dwu Aniołow trzeci iáki Anioł z Hierárchiey *FRANCISZKA S.* Seráphińskiey wystáwował? ále ty Jáśnie Wielmożny *WOIEWODO* luboś we wszytkim áktu dźiśieyszego vroczystość wysoko wyniosł/ w tymeś go przećie poniżył/ żeś mnie nalizszemu te posługe

Eccl. 33.

Apoc: 14.

 náznáczył/ wßákże y ia: In benedictione DEI & ipse speraui: *w błogosłáwieńſtwie Páná Bogá mego vfam*, że on przybędźie ſwym rátunkiem: przybądźcie y łáſki wáße pilnym/ á nieteſkliwym ſłuchániem.

ANIOŁ IEDEN GRONA DOYRZAŁOSC VKAZVIE.

ZAwitał ieden Anioł/ Niebieſki poſeł do zacney y pobożney winnice wáßey Jáśnie Wielmożni *PP. SAPIEHOWIE*, á záwitał z Ołtarzá Swiątnice Páńſkiey. Coli porabiá? grono ná winney máćicy vkázuie. Coli mowi? woła ná drugiego Aniołá głoſem wielkim: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botrum vineæ. quia maturæ ſunt vuæ eius: *Zapuść śierp twoy oſtry, á zbierz grono z winnice; álbowiem doyrzáłe ſą iagody iego.* Maß audiencyą Aniele/ ſłyßemy/ ſłowá iáko od oſoby niebieſkiey przyimuiemy: ále lubo my milczemy/ proteſtuie śię iednák przećiw tobie ſámá naturá. J tożto grono iuż doyrzáło/ ktorego pozor ießcze źielony y wiek młody? doyrzáło. Proteſtuie śię y wińńicá: i tożto grono doyrzáło/ ktoremu ia (pry) ießcze śię nie obrádowáłá/ ćiepłem nie ogrzáłá/ wiátrem nie oſußyłá/ ſokiem nie nápoiłá? doyrzało. Proteſtuią śię náwet owi wßyſcy/ ktorzy poſługámi ſwemi około tego groná chodzili. i doyrzáłoż to grono/ z ktorego żaden dworzánin żadney ießcze iagodki nie vrwał/ żadney dźierżáwy nie otrzymał? doyrzáło: Maturæ ſunt vuæ eius. Vßłyby te y tym podobne proteſtácye/ Chrześćiánie/ kiedyby był wßytek świát ná iednym podworzu; kiedyby iedne minucye náßy ná wßelki Horyzont ſłużyły: ále ßeroki świát; v nas groná winne doſtáwáią śię w ieśieni/ á Ouetanus piße/ że ná nowym świećie w mieśćie Dominika S. doyrzewáią śię w Grudniu/ á w Káxumie w Murzyńſkim

Apoc. 14.

Doyrzałoli to grono.

Ouet. l. 4. c. 2.

ſkim mieśćie / świadczy Franciſcus Aluarez / dośtáwáia śie iedne w Styczniu / drugie w Marcu. Tymże też ſpoſobem ſobie o gronách rozumnych dyßkuruyćie. Podług Minucyi poſpolitych / tego człowieka zá doyrzálego mamy / ktoremu lat śiedmdźieśiat álbo ośmdźieśiat wyliczamy. Dies annorum noſtrorū in ipſis ſeptuaginta anni, ſi autem in potentatibus octoginta anni, ampliùs eorum labor & dolor. *Dni żywota náßego w nich śiedmdźieśiat lat, á ieśli w Potentatach ośmdźieśiat lat, á nád to więcey praca y boleść.* Alle ſą inße minucye Ducha S. inßa rách ubá / ktora ſam nay-mędrßy miedzy ludźmi rách miſtrz vczynił: Senectus venerabilis eſt non diuturna, neq; annorum numero computata, cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata: *Stárość poczćiwa ieſt nie długowieczna, áni liczba lat porách owána, ále ſzędzimośćia ieſt roſtropność człowieczą, á wiek ſtárośći żywot niepokálány.* Ætas, quæ (iako mowi S Ambroży) albeſcit non canis, ſed meritis; veneranda animæ canities, in canis cogitationibus & operibus effulgens. *wiek, ktory ſię bieleie nie włoſami, ále zaſługámi; poczćiwa duſzy ſiwizná ſiwemi ſię myſlámi, y dźiełámi wydáwáiąca.*

325 *Alnar. c. 9*

Pſ. 89.

Sap. 4.

Lib. 3. epl. 21. ad Ariſcium.

Niemáß rzeczy żadney ná świećie ták wielkiey / ktoraby śię in Compendium zebrać nie mogłá. Dáie to Bogu elogium Prorok / Conſummationem & abbreuiationem faciet Dominus exercituum in medio terræ; *Zebránie, y skrocenie, vczyni Pan Bog záſtępow w pośrzodku źiemie.* y ták widźiemy. Wielka ieſt rzecz ten świat / z niebios / z żywiołow / y z rzeczy z nich pomießánych / złożony / á przećiego Bog w krotka ſumme zebrał / w człowieku / ktory śię μικρόκοσμος albo małym świátem tytułuie. Nieſkończona rzecz ieſt Bog: Excelſior cælo eſt, quid facies? profundior inferno, & vnde cognoſces? longior terrâ menſura eius, & latior mari: *Wyzßy ieſt niż niebo, á coż vczyniß? &c. dłużßa niżli źiemiá miárá iego, y ßerßa niż morze.*

Iſa. 10. Inawiększa rzecz wſummę ſię zebrać może.

Iob 11.

a przećie y Bog vczynił wßytkich swoich doskonáłości iedno krotkie zebranie w Chrystusie Pánie; ET VERBUM CARO FACTUM EST, *á słowo zstáło śię ćiáłem.* Wielki Christus w lećiech trzydźiestu y pułgwártu maß; á przećie záwárł g Bog w krotkiey Epithomie pod Hostia Chlebá/ y pod nayмnieyßa czaßka Hostiey: Fracto demum sacramento, ne vacilles, sed memento tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur. Tráfi w toż rzemioßło y rozum ludzki. Wielkie miáßto iest Jeruzalem / zwkáßcá ze wßytkim obleżeniá nieprzyiaćielskiego apparatem; przećie to wßyßtko ieden málarz Ezechiel zá roskázániem Bożym ná iedney cegiełce wymálował. Wielka to liczbá iedenaśćie tyśięcy dźiewic; á przećie to ieden śnicerz ná iedney perle w pierśćionku wyrzezał. Wielka rzecz iest okręt zswemi nagyniámi żeglárzßkimi; á przećie go Myrmecides z peßka wißnio wa wyrownał/á ßrzydełkámi iedney pßczołki pokrył. Wiec trafi w ten kunßt rozum ludzki/ á cnotá tráfić nie ma? ábý śiedmu dźieśiat álbo ośmiudźieśiat lat w kilkunaßtu lećiech záwrzeć nie mogła? tráfi: y wonym kiedyś młodźianie trafiłá/ który Consummatus in breui expleuit tempora multa, *Zebrawßy śię w ßummę przeżył cżáßow wiele.* Trafiłá w to cnotá y w Mákáryußu Alexándryßkim / ktory πρεσβύτερος był názwány eò, quòd in pueritia ætate senex haberetur, citiùsq; multò, quã ætas ferret, in virtutib⁹ profeciſſet: *dla tego, że w dźiećinnych lećiech był miány zá ßtárego, y prędzey, niżli wiek iego niosł, w cnotách poßtąpił.* Tráfiłá y w Benedyktcie S. o ktorym słowá ßa S. Grzegorzá: Ab ipso pueritiæ tempore senile cor gerebat, ac ætatem moribus transibat. *od ßámego dźiećińßtwá ßtáre ßerce nośił, y látá obyczáiámi przechodźił.* Tráfiłá w to rzemioßło Cnotá y wtym przezacnym przed oczymá náßymi leżącym Páńściu/ ktoremu to Krol Jego Mość w Przywileiu ná piśárßtwo przyznáwa / że od vrzędu ták wielkiego młode mu látá wßtrętu nie vczyniły / bo godnośćia cnoty z náuki/ látá poprzedźił.

Ioan. 11

Ezech. 4.

Sap. 4.

Pallad In Macar. c. 17.

Dialog. 1.

Jáśne

Jáśnie Oświeceni / Jáśnie Wielmożni / Wielmożni / Miłościwi, Vrodzeni Pánowie pomowmy z sobą o tym trochę: Czym śie to dźieie / że człowiek trybem pospolitem do yrzałości swey nie rychło / aż w śiedmdźieśiat álbo wośmiudźieśiat leciech dochodźi? tym; że słońce Zodyak niebieski obiegáiąc / látá człowiekowi wymierza: Wiec iż w Zodyáku znákow iest dwánáśćie; Sunt Aries, Taurus, Gemini &c. *Są Skop, Byk, Bliźnietá* &c. Tedy każdy znák słońce śiedmdźieśiat albo ośmdźieśiat rázy kołem biegąc náwiedźi / ńim człowieká do ſędźiwości doprowádźi. Co prawdá ieśli taniec / długi; śiedmdźieśiat nawrotow y odwrotow od iednego progu; ieśli prosta piechotá / długa ceremonia / częste witánia / częste żegnánia / częste gośpody / częste gośćiny / śiedmdźieśiat śie rázy słońce wita z Bykiem / śiedmdźieśiat z Skopem śiedmdźieśiat z Pánna / śiedmdźieśiat ze Wzbánem. A O zabáwnez to znáki! nierychło tym sposobem człowieka nabáwi lat ſędźiwych doyrzałośći: kto pilno bieży / nie ták bieży. Wysyła Elizeuß Giezego Páchole swoie do domu w dowy iedney Sunamitki / áby iey syná wskrześił; pátrzćie / iáko mu dáie przestroge: Accinge lumbos tuos, & tolle baculum tuum; ſi occurrerit tibi quispiam, non ſalutes eum, & ſi te ſalutauerit, non reſpondeas ei: *Przepáß biodrá swoie, á weźmi laskę swoię w rękę á idź, ieśli ćię człowiek potka, nie pozdrawiay go, ieśli ćię kto pozdrowi, nie odpowiáday mu.* Co prawdá nie polityká / nikogo w drodze nie pozdrawiáć: á coś ná Sáturnuſá pośło / ieśliby kto pozdrowił / áni podźiękować / áni słowá dobrego dáć: Sadźćie to v śiebie iáko chcećie / á toli prorok vkázał / co to iest kwápić śie dla dobrá cyiego. A naße mile słońce wielka śie zábawia polityka; z każdym śie znákiem Zodyaku swego wita / owßem w Domu iego cały mieśiac śie zábawia / mieśiac z Bykiem / mieśiac z Rákiem &c. á to śiedmdźieśiat rázy / ábo y wiecey. Wierák ieśli doyrzałość człowiekowi mieśie / nierychło przyniesie. Wiec niemáß tak stárego / ktoryby słońcá

Zkądto że człowiek nie rychło doyrzewa.

4. Reg. 4.

by słońcá sobie biegacego popchnał; owßem naydźie śie Jo-
Ioſ. 10. zue/co ie zatrzyma słowem: Sol contra Gabaon ne mo-
uearis; *Słońce przeciw Gábáonowi nie ruſſay śię.* Naydźie
śie Jzáiaß/co ie názad wroći/ áby śie Ezechiaßowi Kro-
2. Paral. 9 lowi żywot przedłużył: Reuerſus eſt ſol decem lineis per
gradus, quos deſcenderat. *wrociło śię słońce dźieśiáćia li-*
nyi po ſtopniách, przez ktore było zſtąpiło: ále ktoryby słońcu
do prędßego biegu oſtrog dodał/o takim nigdym nieſłyßał.
Iac. Typo- Są podobni w tey mierze ludźie Maximilianowi Ceſárzo-
zius in ſim- wi/ ktory ſymbolum ſobie tákie wynálazł: Ná ſtale wieżá/
bol heroum ná ktorey Zodiak słoneczny był wykonterfetowány; Napis/
Nondum in auge *Ießcze nie ná wierzchu.* Ma drugi iuż
lat śiedmdźieśiat; tußy ſobie dáley/ y mowi: Nondum
in auge. Ma śiedmdźieśiat trzy; tußy ſobie dáley/ y mowi:
Nondum in auge. Má ośmdźieśiat/ dáley śie z myślámi
záwodźi/ y mowi: Nondum in auge, *Ießcze nie ná wierz-*
chu. Owá wieże wyſoka żywotá w fantázyey ſobie budu-
iemy/ á czeſto śie oßukiwamy. Bo kiedy ſobie długie látá
namieniamy/ piiąc przez zdrowie ſtámi y tyśiącámi mie-
Sen. 11. rzymy/mowi z gory Naywyżßy: Venite deſcendamus, &
confundamus linguas eorum: *Podźmy, á pomießáymy ię-*
zyki ich; wnet ſto obroci śie w pieć/ albo w dźieśieć.

Sposob prędkiey doyrzałości. *Campofug l 8. c. 13.*

Czy ieſt dla Bogá iáki ſpoſob te ták wielka lat liczbę
w kilku álbo w kilkumáſtu leciech zebrác? ieſt. trzeba ſobie
vczynić krotßy iáki Zodyak. Alphõſus Xiąże Kalábryiſkie E-
wardowi Synowi ſwemu/ ná ßczyrozłotym pukierzu ryſo-
wany zodyáczek/ pod ktorymby w dźieciińſtwie ſtáteczności
doſtępował/ táki podał: Był konterfet czterech zwierząt;
Jeleniá/ z napiſem: Deum time, *Bozá śię boy.* Lekliwy ieſt
ieleń/ zwłaßczá ná grzmoty y pioruny. Bocianá/ z napiſem:
Parentes reuerere, *Rodźicow ßánuy;* Bocian ſtárość
rodźicow ſwoich ná rámionách y ſkrzydłách piáſtuie: Zoł-
wia/ z nápiſem: Domum procura, *Dom miey na pieczy.*
Zołw pod ſkorupą iák w domie záwße mießka/ y z domem śie,

gdźie

gdźie ſtąpi/przenośi. Delphiná/z napiſem: Officijs vaca, *vczynnośćia przyiáćielowi służ.* Delphin ryby inne ſobie powolnośćia zniewála/żeglarze o nawałnośćiách náſtępuiących tańcem y igrzyſkámi po morzu/oſtrzegá/tonące często grzbietem ná ląd wynáſa. Lemma nád tym wſzytkim: Celer virtutis curſus, *Prętki cnoty pośpiech.* Kiedy ia też pátrzę Mił: P. P. ná ſłáchećkie waſze domoſtwá/pátrzę na ziemſkie iákieś waſze niebá: Nunquid noſti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra? *Izali znaſz ſtyk niebieski, y wyſtáwiſz porządek niebies ná ziemi?* A kiedy pátrzę ná ſtárożytne fámiliy wáżnych Herby: Strzeniáwy/Dombrowy/Podkowy/zdami śię/iákobym pátrzył ná Zodyaká cnego znáki; po ktorych świátłość dźiádow y prádźiadow wáżnych álbo w mężnośći/álbo w roſtropnośći/álbo w innych tym podobnych kunſztach okázána/chodźiłá/Záczym káżdy tu ſłáchćic wſwoim domie/ieſt iáko iáki Rozdroaſz krol Perſki w kryſztałowym od przemyſłu zbudowánym niebie. Przypátrował śię Rozdroaſz śiedząc w pośrzodku niebá ſwego/iáko ſłońce wſchodźiło/iáko záchodźiło/y iákie Xiężyc lunácye odpráwował; iákie eklipſacye ćierpiał; iákie w gwiázdách konſtellácye/iákie obroty iuż owe/ktore motus librationis, iuż y owe/ktore motus trepidationis, názywamy: ták káżdy Szláchćic śiedząc w Fámiliey ſwoiey/vpátruie w niey wſchod y zachod/Generatio præterit, generatio aduenit, *rodzay przechodźi, rodzay nádchodźi;* vpátruie incrementa, decrementa, ktorego wieku fámilia śię podnośiłá/ktorego poniżáłá; ktorego záćmienie ćierpiáłá; ktorego śię iák ná wadze łáſki Bożey y Krolewſkiey vnośiłá; ktorego też y trwogi ná śię miáłá: á to wſzyſtko zá obrotámi domowego ſwego ſłońcá przez zodyaku ſwego pomienione znáki. Pod niebem ſwoim miał Rozdroaſz obłoki/z ktorych wypadały dźdże/grády/y pioruny: ták káżdy ſłáchćic może ſobie roſpámiętywáć rożne pluty w domu ſwoim; rożne nieſzczęśćia/grády/rożne woien z nieprzyiáćioły vtarczek/z

Iob. 39.

Iako ſłachcic może ſobie vczynić krotſzy zodyak

Cedren.

Eccl. 1.

ſaśiádámi pioruny. Pod támta kryſztałowa máchina y pod obłokámi / były záwieśiſte ogrodki / ktore dla rożnych niebá támtego operácyi przez ogrzewánie / przez dżdżowe pokrápiánie / przez wiátreczkow powionienie / rozmáite z śiebie ziołka y kwiateczki wydáwáły. I pod niebem ſlacheckim waſzym / máia rość wſzelkiey cnoty kwiateczki / ktorymiby śie wſzytek zacney Prozapiey ogrodek odźiał; á źielonośćia ſwa oczy pátrzacych rozweſelał. A naybárźiey życze / áby groná winne pięknie śie pod Zodyákiem wáſzym záymowáły / pięknie rozwiiáły / buynie roſły / ſzcześliwie do ſwey doyrzáłośći przychodźiły. O winnicách Afrykáńſkich w mieśćie iednym Aſzkoryiſkiey Prowincyey / ktora Tagodaſten zowia / dźiwna rzecz iedne czytá: Kto przybierze ſobie kilká winnych rożdżek z rożnych máćic / lubo rożnych natur / rożnych kráiow, á wſadź: wſzyſtkie poſpołu w iedne źiemie; iedná máćicá winna z tych wſzytkich rożdżek wyráſta: á rzecz doświadczona / że ieśli dla rozeznánia iedney rożdżki od drugiey / náryſuie kto iáki znak / albo Herb rożny po onych rożdżkach / tedy śie záś te wſzyſtkie znáki ná iágodách (ktore wielkośćia łokćia dochodza) w gronie doyrzáłym vkázuia. Wáſzego to rodzáiu Jaśnie Wielmożni / Wielmożni / Miłośćiwi / Vrodzeni P. P. kſztałtny wizerunk. Z czegoż wy śie w rodzeniu wáſzym záwiezuiećie? z rożnych familyi / iak z rożnych winnych rożdżek w źiemie iedne wſadzonych: iáko tam każda rożdżká przychodźiłá w iedno z ſwoim znákiem; ták rożne fámilie do iednego śie wáſzego ná świat vrodzenia ſchodza z ſwoim herbem; inſzy herb oycowſki; inſzy máćierzyńſki; inſzy dwu babek; inſzy prábabek; ztad śie pięćiorakim herbem pieczetuiećie. A ia coś więcey powiem / że ztad naylepſzy máćie wáſzey doyrzáłośći dowod; kiedy śie zodyak wáſzego niebá ná winnych gronách / to ieſt / ná godnych Oyczyzny ſynách z ſwymi znakámi wydáwa: kiedy Lew ná niebie; lew też mężny / a nie zaiac lekliwy ná gronie; Pánná ná niebie; Pánná też / á nie Venus ná gronie: Skop ná niebie; ſkop też / á nie śmierdzacy koźieł ná gronie.

Co pod ślacheckim zodyakiem ma rość y doyrzeć

Amb: Perez.

Pro-

Prowádzę ia dźiś oczy po tym od Jáśnie Wielmożnego Woiewody Wileńskiego fundowánym y nadánym Kośćiele/ iákobych ie prowádźił po iákim Sápieżyńskim niebie; widząc pięknym kształtem rozłożone Wielmożnego młodźiana Jego Mośći Páná Krzysztophá Sápiehy W. X. L. Pisárza/ Markowskieg Zdźitowskiego Stárosty/ po śćianach w koło herby. iákobym widźiał Zodyáka iego domowego zacne znáki: widzę Lisowcá; to Sápieżyński: widźę Orłá; to Radźiwiłowski Xiążęcy: widzę krzyż z lunámi; to Xiążąt z Drucká: widzę Topor; to Jch Mośćiow P. P. Tęczyńskich: widzę Lilie; te przed vnią Sápieżyńskie. Po tym Zodyaku świátłość tego przezacnego Pánicá przechodźiłá: á że znákow nie dwánaśćie/ ale pięć/ prętko przebiegłá; prętko pod kryształowym tego máłego Rozdroaszá niebem/ grono z rożnych winnych rozdźek wynikłe/ doyrzáło: á zátym rozmáitych kleynotow ná iágodách swych wizerunki vkazáło: Celer virtutis cursus, *Prętki iest cnoty pośpiech.*

Doyrzáło náize grono pod swym ślacheckim zodiakiem.

Co áby dowodnie łaski wáße obaczyły; przebieżćie nátychmiast ten iego Zodyak okiem/ ktory on przebieżał cnego żywotá swego słońcem; iáwnie śię pokaże/ że prawdźiwie ten Anioł drugiemu Aniołowi z śierpem przychodzącemu/ dostáłość groná w winnicy Sapieżyńskiey vkázuiąc/ mowi: Maturæ sunt vuæ eius *Doyrzáłe są iágody iego.* bo pod niektorymi Zodyaku swego znakámi świátowey/ pod niektorymi Boskiey doyrzáłośći doszedł.

Doyrzáło y świátu y niebu.

Doyrzáło Grono Swiátu.

Dwá sobie znáki/ to rozumne náße grono ná swym Sápieżyńskim niebie vpátrzyło/ pod ktoremi świátowey doyrzáłośći dochodźiło/ Strzałę y Orła.

ZOdyak ſzláchecki ma dwá początki / ieden po mieczu; drugi po kadźieli (wáſzych ſłow Polacy záżywam) Od ktoregoli znáku świátłość tego Pánicá bieg ſwoy záczyna? Kiedyby to iáki Sárdanápalus / zaczynałby po kadźieli. Pyta śie Sálomon o mężney iedney Amázonce: Mulierem fortem quis inueniet? *Białagłowę mężna kto znaydźie?* nápadſzy ná nie/ták iey męſtwo opiſuie: Manum ſuam miſit ad fortia. *ręka ſwa chwyćiłá śię mocnych rzeczy.* Coli to zá mocne rzeczy? Miecz? nie. Puinał? nie. Puklerz? nie: Digiti eius apprehenderunt fuſum: *Pálce iey vięły wrzećiono.* Ow młodźian po tey kadźieli záczyná/ktory domá zá piecem młodość ſwoie pokłáda/ná polu lubo Polak nie pobywa. Wyzywa tákiego w pole Hieronym S. Quid facis in paterna domo delicate miles? vbi vallum? vbi foſſa? vbi acta ſub pellibus hyems? ecce tuba ſonat; hoſtis expectat; & tu de cubili ad arcem, de vmbra prodis ad ſolem; corpus aſſuetum tunicæ non fert onus loricæ; caput aſſuetum linteo, galeam recuſat; mollem otio manum capulus exaſperat. *Co czyniſz w domu oyczyſtym pięſzczony żołnierzu? gdźie wał? gdźie kopiec? gdźie ſtráwiona pod námiotami źimá? owo trąbá gra ná trwogę, owo nieprzyláćieł czeka; á ty z łoſzká do zamku, źćienia ná słońcę wychodźiſz; ciáło przywykłe do miękkiey ſukni páncerzá znieść nie może? głowá do płotná złożona przyłbicę odrzuca; miękka od prożnowánia rękę głowicá vraża.* Achilles nie od kadźiele zaczynał / ále od mieczá: byłá wálna ze wſzytkiey Græcyey pod Troie expedicyá/ popiſował Vlyſſes po wſzytkich prowinciách / powiátach / miáſtách żołnierzá: ſłyſząc to Thetys Achilleſowa mátká / á boiąc śie o ſyná lubo máłego/żeby go ná woyne nie wźięto; zażyłá tákiey ſztuki ná vtáienie iego, maiąc kilká nie wielkich corek / vbráłá Achilleſá

Prou: 31.

Heronymus Epiſt. ad Heliodorum.

Statius in Achilleide.

Iáko ślachćic ma bieg żywotá záczynáć.

leſá po białogłowſku/ y miedzy corkámi chowáłá. Vlyſſes bárzo to dobrze kiedyś przedtym wiedźiał/ czy z ſpiegow/ czy z wieſczkow/ że ma Thetys ſyná/ ktory w dźiećinſtwie cośnie dźećinnego po ſobie pokazuie/ náimie Achilleſá; przyiáchał tedy w dom mátki iego/ pytáiąc gdźie ſyná podźiáłá? mátká ſtáwiłá mu wſzytkie ſwoie dźieći w obierze białogłowſkim/ twierdząc; że ſyná żadnego nie miáłá/ iedno corki. cożtu Vlyſſes? zázyłná ſztuke ſztuki: położył przed ocyma dźieći onych z iedney ſtrony miecz/ ſáydak puſtał/ puklerz/ páncerz; z drugiey ſtrony położył kánaki/ mánele/ náuſznice/ káncuſki/ zwierćiadłká/ mydełká/ pátrząc kto ſie do czego porwie: áliżći iedná ktorá właśnie białey płći byłá/ porwieſie zá náuſznice/ druga zá mánele/ trzećia zá zwierzćiadłká; á Achilles/ ktory ſie męzczyzna vrodźił/ porwie ſie do miecza/ do puklerzá/ do ſáydakáz poznał Vlyſſes/ że to płeć męſka/ wźiął go ná woyne z ſobą/ lat dochował/ y potym dźielnym Hetmanem woyſká wſzyſtkiego oglądał. Známienita probá do rozeznánia mężá/ ile w owym narodźie/ w ktorym ſie ſłáchtá equites Polonos albo Lituanos názywáią; lubo drudzy ledwo ná laſce ieſzcze w kiryśie białym po podworzu ſie przeieżdżáli. Stał nam niedawno Guſtaw zá Vlyſſeſá/ poktádał nam miecze/ y inne żołnierſkie oręża nie ná oczách/ ále ná kárkách! wielez ſie ochotnikow ná plác woienny porwáło? wiecey przy mydełku y zwierćiadłku domá zoſtáło; przećie záwołáne rycerſkie koło. Jáko młodźiánom Izráelſkim Krol y Hetman Dawid zágynąć każe bieg wieku ſwoiego? ſłuchayćie: Planxit Dauid planctum huiuscemodi ſuper Saul & Ionatham filium eius, & præcepit vt docerent filios Iuda arcum: *Lámentował Dawid lámentem tákowym nád Saulem y Ionáthą ſynem iego, y przykázał, áby vczono ſyny Izráelskie łuku.* Coto do płáczu? co do przedśięwźięteyżałoby należáło to przykazánie Krolewſkie? áby młodźieńce támecznego ludu do łuku przyuczano? należáło. Snáć ſobie wſpomniał Dawid/ 2. *Reg.* 1.

że zá Krolá Saulá / nád ktorym płákał / dźieło rycerſkie nie płużyło / poniewaß ſam ná poiedynku / pácholećiem będąc obalił wielkiego olbrzymá nie żelázem / ále z procekamyczkiem? Miał go podług obietnic krolewſkich kontentowáć záraz bez żadnych kontrouerſyi; álić Saul vyrzawßy Dawidá / że niebárzo pozorny / á ktemu młody / pytá śię Abnerá Hetmaná De qua ſtirpe deſcendit hic adoleſcens? *Z ktorego pokolenia zſtępuie ten młodźieniec?* Co to do rzeczy Miłośćiwy Krolu / ktorego rodu to pácholę? niech będźie tego ábo owego / by dobrze y nießláchecki ego vrodzenia; kiedy on ták wielkiey rzeczy dokázał, że y nieprzyiaćielá ſtarł ná głowę / y kroleſtwo twoie vſpokoił: kiedy Attulit caput Philiſtæi in Ieruſalem, & poſuit arma ei⁹ in tabernaculo ſuo. *przyniosł głowę Philiſtiyczyká do Ieruzalem, á oręże iego położył w przybytku ſwoim.* trzebá mu nágradzáć tę odwagę. Znáć nie w cenie byłá rzecz woienna, przetoż przykázał oycom y matkom / vt docerent filios arcum. *aby przyuczali ſyn w do łuku.* Ták ćwiczenie woienne od młodego ießcze wieku záczynano.

Od czego I. M. P. Kryſztof bieg młodośći záczynał.

Jego Mość Pan Kryßtoph Sápiehá Piſarz W. Ks. L. wiek młodośći ſwoiey po męſku záczynał: weyrzał ná Zodyák ſwoy domowy / y obaczył w głowách ſtrzałę; znák to rycerſki: wſpomniał ſobie ná kunßty / ktorych tá ſtrzáłá / w dźielnych mężách przednie zacney fámiliey ſwoiey przodkách / práwie Abáryſowym ßczęśćiem / dokázowáłá: wſpomniał miedzy wielą innymi / ná Andrzeiá Sápiehę Woiewodę Smoleńſkiego / wielkiey ſławy w dźiele rycerſkim bohátyrá / ktory nad woyſkiem z Moſkwą śię vćieráiącym / w Inflánćiech pod Kieśią / regiment ták fortunnie odpráwował / że y bitwę wygrał / y ármatę znáczną nieprzyiaćielowi odebrał: wſpomniał ſobie y ná świeżßey pámięći / ále nigdy nieugáßoney ſławy mężá Janá Sápiehę Vświáckiego Stároſtę / ktory ná Rokoßu Krolowi Jego Mośći *ZYGMVNTOWI III.* dźiśieyßemu Pánu / dwie roćie

Strzałá Sápieżyńska czego dokazáłá?

ſwoim

swoim kosztem stáwił / iedne Husárską / drugą kozácką ; potym od záczęćia záraz woyny Inflántskiey / nie tylko roty y pułki wodźił / ále y regimentárskie mieysce / nieśmiertelney pámięći Hetmána Wielkiego *KAROLA CHODKIEWICZA* zástępował / zwyćięstwo otrzymywał : náwet w Moskwie iák ná większym męstwa swego plácu / rzeczy / ktorych piorá y Kroniki nigdy nie zápomnią / niemal trzydźiestą tysięcy woyská ná stronę Rzeczy po : Krolá Jego Mośći y Oyczyzny nászey dokázował ; gdyż y zwyćięstw więcey nád trzydźieśći z nieprzyiaćielá odniosł ; Zamkow / Miast / Fortec / owszem cáłych prowincyi dostał ; á co większa / stolicę z koronnym Hetmanem Stánisłáwem Zołkiewskim / známienitey dźielnośći y w rzeczách rycerskich biegłośći człowiekiem / obległ / obiał / Krolowi Pánu pod posłuszeństwo oddał : támże w pálacách Carowych żywotá doczesnego dokonał / á do wiekuistego śię przeniosł / pámiątkę odważnych spraw swoich / w Kronikách y w godnych potomkách zostáwiwszy. Tá tedy dźielna w ręku przodkow swoich strzała / tak serce Pánicá tego wielmożnego do rzeczy rycerskich bodłá / iáko niegdy tryumphy Milciády ánimusz Themistoklesá pobudzáły / á sen z oczu zpędzáły. Wspomniał nawet sobie y ná to / że śię vrodźił y synem Hetmáńskim / y wnukiem / y práwnukiem Hetmáńskim / y śiestrzankiem Hetmáńskim : przetoż rzecz iest nie wypowiedźiána / iáka śię chućia do rzeczy woiennych zápędzał / tego koniecznie chcąc / áby iágody z groná Sápieżyńskiego / pod Strzelcem Zodyáku swego znákiem / doyrzewáły. Na wyspách Malábáryiskich pod znakiem owym niebieskim / ktory Chyronem álbo strzelcem názywamy / groná śię winne fárby czerwoney dostawaią / ktore nietylko zá vkuszeniem / ále zá sámy weyrzeniem / ludźie álbo zwierzęta do bitwy záiuszáią. Zda mi śię / że tákie iágody onym słoniom pokázowano / kiedy ie mężowie Máchabeyscy do woyny zápráwowáli : Comparauerunt se exercitus in prælium, & Elephantis ostenderunt sanguinem

Plutarch 9

Ochota iego do rzeczy woiennych.

Petr. Mart.

Mach. 6.

guinem vuæ, & mori, ad acuendos eos in prælium *nágotowáły śię woyská ku bitwie, á słoniom vkázowáli krew iágody winney, y morwy, áby ie záiuſsyli ku bitwie.* Rosły y w winnicy Sápieżyńſkiey pod Chyronem álbo Strzelcem niebá ſwego tákie Márſowe iágody winne, ktore ſamy tylko pozorem to wielmożne Panie / do rzeczy rycerſkich záiuſsáło.

W czym okazana?

W lećiech ieſzcze iedenaſtu bedac / Liwiuſsá o rzeczách rycerſkich piſsacego ná Polſkie wytłumáczył: w cudzych záś kráiách bedac / po wſsytek czás záwſze śie o to ſtáral / aby żadney / ile śie tylko okázyi trafiáło / do dźiel márſowych nie zániedbywał. Jákoż wkilku cudzoźiemſkich był obozách: we dwu przy ſławnym Hetmanie Spinoli pod Breda y pod Zámdiedem: wedwu drugich przy Henriku Komeśie de Berg pod Grola / y pod Kuroberkiem: we włoſsech przy Konſálwie de Kordua Hetmánie Hiſspáńſkim / pod Kázalem; przy Kśiążęciu Sáwoſkim Emmanuelu / pod Trynem: wſsędzie śie dobrze rzeczom żołnierſkim / y kunſztom przypátrował / ázáprawdę y pożytecznie; bo vmiał woyſko ſzykować / miáſtá / obozy / zamki / vmácniać. In matheſi bellica niewiem / kogobyś był náden ćwiczeńſzego nálazł? tu w Oyczyźnie pod regimentem Jáśnie Wielmożnego Hetmaná Wielkiego Leoná Sápiehy Oycá y dobrodźieiá ſwego / ile śie okázyi podawáło / z tąż śie ochotą porywał / ſtráży nocne obiegał / y nie raz / áby do potrzeby ſkoczył / przez śie przez drugie nálegał; ále miłość Oycowſka te chuć iego miárkowálá / gnaruiąc śie wierſzykiem onym Poety:

Res eſt ſolliciti plena timoris amor.

Nákoniec bedąc iuż ná poſługách wedworze Krolá Jego Mośći / y ná vrzędźie Piſárſkim Rzeczypoſpolitey / nieraz inſtáncya do tegoż Jáśnie Wielmożnego rodźicá ſwego ponośił / áby go do źiemie cudzey ná rycerſka wyprawił / vdáiąc to / że tylko mu tá iedna zábáwá ná świećie ſmákuie. O ánimuſsu práwie ſłáchecki! ô ſerce nie młodźiana / ale známienitego meża! ô prawdźiwie Maturæ ſunt vuæ eius!

doyrzałe

doyrzáłe ſą iágody iego! práwdźiwie ſtrzałá iego lubo ná źie-
mie iuż vpádłá / iágodámi śie iednák Márſowemi / iáko kie-
dyś Amphirauſowá / otoczyłá! doyrzáłe Márſowe grono. *Cauſinus Hierogl.*

Rzeczećie: coż to ieſzcze w rzeczách rycerſkich zá doy-
rzáłość? wſzák hárcow żadnych nie ſtáczał? zamkow nie
dobywał? nieprzyiaćielá nieuderzył / y wſtrętu mu od grá-
nic ieſzcze nie dał? Nie mogę mow tákich ſłucháć Chrześćiá-
nie / áni tákiego rozſądku poważáć; áby ten doyrzáłym
żołnierzem niebył / ktory nikogo nieuderzył. Co rozumie-
ćie / czy żołnierz był Achilles? y wielki. a przećie Achilleſá
Chyron nie tylko do buławy / ále y do lutni przyuczał: czy
żołnierz był y Herkules? kto ſławnieyſzy? á pátrzćie Herku-
leſowi w iedne rękę buławę / a w drugą cytrę dano. Dáłá
przez to znáć ſtárożytność / że nietylko Hetmanowi należy
bitwa / ale y lutnia woyny toczyć / y kończyć; nie tylko
krew rozlewáć (co by miáłá być rżadſza) ále traktatámi
ánimuſze záiuſzone / iab cytrą vſpákáiáć: miło było ſłucháć
w Moſkwie ſtrzelby / ktorą zamkow y miáſt doſtáwano;
ále nie mniey było miło ſłucháć lutniey / w ktorą ná pokoy
choć doczeſny zágrano: miło było pátrzyć / kiedy zámku
Zelborſkiego / y wielu innych mocą buławy doſtano; ále nie
mniey ná to / kiedy żołnierzom do konfederácyi śie bioracym /
ták pięknie w cytrę zágrano / że śie ánimuſze ich vſpokoiły / á
máietnośći náſze od ſtácyi y wymyślnych ćiężarow wolne
zoſtáły. Też to dawna Liſándrowá przeſtrogá: Quo ne-
quit pellis leonina, intret vulpina: *gdźie niemoże wleść*
ſkorá lwia, niech śię ćiśnie liśia: w młody lepak do ſwey doy-
rzáłośći Márſowey dość ná chęći zaiuſzoney. O Izmáelu co
nam text S. znáć dawa? to / że Creuit puer, & moratus eſt
in ſolitudine, factusq; eſt vir Sagittarius. kogoli ten łu-
kiem zwoiował? pod ow czás rozumiem ieſzcze nikogo / bo
śie báwił ná puſtyni / á k temu dźiećięćiem tám záſzedł / tám
y vroſł; przećie doyrzał / mężem woiennym zoſtał; Factus
eſt vir Sagittarius: ná ten czás chućią / potym rzeczą zná-

Doyrzáłość Marſową w młodźieńcu z czego ráchowáć?

Plutarchus.

Gen. 21.

 komicy.

komity. Dáia też znáć kroniki Greckie/ że raz posłowie z
Curtius. Persiey do Philippá Mácedońskiego Krolá przyiácháli:
że go w domu nie zástáli/ Alexánder w lat dwunastu pácho-
le/ gośćie miásto Oycá podeymował; kiedy śie bánkietem y
rozmową z niemi zábáwiał/ o rzeczách rycerskich pytaniá
poważne wnośił: wiele mil (pry) do Grecyey? miástá/
zamki/ iák obronne? lud co zacz? czy wáleczny? czy czuyny?
cekauzy w ármate iák zamożne? ꝛc. Posłowie to słyszac/
á ná wszytko podług słusznośći odpowiádáiac/ zeyrzeliśie po
sobie mowiac: An vel Philippus ipse maturior? *Czy w
Philippie sámym większa doyrzałość?* a lubo ieszcze nikogo ná
ten czás nie pobił/ doyrzáłość rycerska przyznano. Weyrzy-
Cromerus. ćież też w kroniki wásze Polskie. O Bolesłáwie synu Her-
maná Krola/ iż w lat dźiewiaćiu przeciw Brátysłáwowi
Kśiażećiu Czeskiemu/ źiemie miedzy Odra y Helbem Pola-
kom hołduiaca pladruiacemu/ z ochota śie ozwał/ przy Sie-
ćiechu Woiewodźie Krákowskim; ten Polacy rozsadek dá-
li/ że nigdy niebył dźiećiećiem / ále mężem/ nigdy Tyro-
nem / záwsze Veteranem: á przećie y ten rozumiem w tym
wieku nikogo nie vderzył. Abraham zá roskazániem Bożym
do mieczá śie ná syná porwał / nie vderzył. nie on winien/
Anioł miecz záhámował: á przećie wola poczytał mu Bog zá
Gen. 22. vczynek. *Iżeś to vczynił, y nie pofolgowałeś synowi swemu dla
mnie, będęć błogosłáwił.* Mowćież mi teraz/ nikogo ten Mło-
dźian nie zwoiował; á ia rzekę: Smierć miecz zátrzymáłá.

Co ieśli ták iest; wołay Aniele: *Doyrzáłe są iágody ie-
go.* pod pierwszym znákiem Zodyaku swego. A on sie do
drugiego przenoszac mowi; Vixi, & quem dederat cursum
fortuna, peregi.

Assument pennas sicut aquilæ. Is. 40.

Postępuy dáley po swym Zodyaku młodźieńska świátło-
śći. Postępuie; y ná orłá po nieśmiertelney pámięći
mátce

mátce Helzbiećie Rádźiwiłownie Kśieżnie ná Birżách y Dubinkách/Kánclerzyney Lith. nápáda. Ptak záiste zewßech miar zalecony; z Páństwá Rzymskiego w náß kray przylećiał; towárzyß snać onego/ ktory sobie Máthiaß Cesarz Rzymski ná portugale wyrysował: stał tám Orzeł iedna noga ná złotey gałce: y tu stoi; máły mu świat/ druga gdźieś inßego máca. Aleć támten Cesárski Orzeł druga noga ná berło skázuie; y ten skázuie; gdyß przez zwiazek małżeński Bárbárá Rádźiwiłowná berłá śie Augustá Krolá dotknełá. Tám po iedney stronie miecz: y tu gotowa ku Rzeczypospolitey obroná. Tám po drugiey stronie Koroná: y tu vprzeymá ku Pánu skłonność. Tám słońce przećiw obłokowi: y tu przećiw chmurom oyczyzny/ zábiegła rostropność. Awá pod znákiem Orłá tego/to grono w wßelkich grzecznośćiach iák w boiu ták w pokoiu doyrzeć mogło/ iednák osobliwie w náuce y mądrośći swey stáłośći dochodźiło.

339. Orzeł Rádźiwiłowski od Cesárzow.

Był y iest Orzeł mądrośći/ dla bystrego wzroku/ konterfetem. Kiedy Jupiter chćiał pokazáć śrzodek świátá: puśćił Orłá iednego od wschodu/ drugiego od záchodu; obá ku sobie lećieli/ á zlećieli śie w Delphách; támże Akádemia álbo stolice mądrośći záłożyli. Płużyły też y płuża przy Orle iágody mądrośći. Siedźi raz Pytágorás ná polu/ áżći znienacká z iágodámi winnemi przylećiał Orzeł/ wprzod ie náń rzućiwßy/ sam ná łonie iego vśiadł. Pytágorás od onego czásu/ rzeczy nád pospolite poiećie zrozumiewał/ y owocu mądrośći obfitego dostępowáł. Co tám były zá owoce? niech śie Pytagorás z niemi wie; pewna/ że mądrośći náßey owocow cena nie doßły. sáma mądrość o nich ták mowi: Melior est fructus meus auro, & lapide pretioso; & genimina mea argēto electo. *Lepszy iest owoc moy niż złoto, y kámienie drogie: á vrodzáie moie niż srebro wyborne.*

Orzeł mądrośći znákiem.

Prou.

Tych owocow y doyrzáłośći ten młodźieniec pod zná-

Iáko ten pánie mądrośći nábywał.

kiem zodiáku swego / Orłem / dostępował: Kiedy rozmáite náuk stolice zwiedzał/ pamietny ieszcze Akademiey nászey Wileńskiey postępek iego w náukách / zawołány po Niemczech / ogłoszony trabámi tegoż Orłá po Niderlandźiech/ w Kollegium Mniskim/ y w Akádemiey Jngolstádzkiey. Tám iágody Krásomostwá / Hystoryi / y Philozophiey iego doyrzáły. W Niderlándźie w Lowáńskiey Akádemiey Polityki pod Puteánem wysłuchawszy/ *Politicas Theses* bez Præsidentá ztrzymał / z wszystkich pochwała y podźiwieniem. Sam Putean mistrz/ co kiedyś Philip do Alexandrá syná swego. Aliud tibi fili quære Regnum, Macedonia te non capit. *Inszego sobie synu szukay Krolestwá, Macedonia ćiebie nie obeymuie*, to do niego mowił; Aliam tibi quære palæstram; hæc mea te non capit: *Inszey sobie szukay szkoły, tá moiá ćiebie nie obeymuie.* O iáko znáczne kunszty dowćipu wszędźie pokazał.

Curtius.

Mistrzowie popędliwość iego ku náukom widząc / o to śie stáráli/ áby mogli pohámowáć; y słusznie: bo vpominá Hieron: S. Sit ipsa lectio moderata, cui finem cōsilium, non lassitudo imponat. *Niech będźie mierne czytánie, ktoremu bácznośc á nie sprácowánie koniec niech czyni:* Henryk Krol trzeći Fráncuski miał syná w pilnośći nie pohámowánego / mawiał; Canta fili, canta, sed cum alaudis non cum lusciniis. *Spieway synu ále z skowronkámi á nie z słowikámi.* Skowronek powoli śpiewa: á słowik ze wszystkiy mocy krzyczy/ y ták śie śili áż śie y prześili; komużby nie miło słucháć owey iego melodyey y cáły rok? ále iż w krotce sobie gwałt zádał/ przyidźie Wit / to słowiku cyt. Owá przećie ten młodźian gwałtem śie do mądrośći wspinał/ nie dźiw: bo vważáł/ że do Rzeczy pospolitey tákiey rosł/ ktora śie inszemi murámi áni zámkámi iedno náuka nie zdobi. Krol Jozáphát misit de Principibus suis, vt docerent in ciuitatibus Iuda, cum eis Leuitas & sacerdotes, docebantq: populum in Iuda, & circuibant omnes vrbes, vt erudirent

Epist. ad Demetriad

wuczeniu śię trzeba folgi.

Co w naukach vpatrował.

2. Paralip. 17.

erudirent populum. *Posłał z Xiążąt swych, áby náuczáli w mieśćiech Iudzkich, á z nimi Lewity y Kápłany, y náuczáli lud w Iudźie, y obchodźili wszystkie miástá y náuczáli lud.* Co było po tym Xiążętom zostáwáć Bákáłarzámi? przydáie text święty: Creuit Iozaphat, & magnificatus est vsq; in sublime, & ædificauit domos turrium. *Vrosł Iozáphát, y vwielmożony iest aż ku gorze, y pobudował domy iáko wieże.* Kędyli Jozáphát budował tę wieżę? odpowiádam: budował w on czáß wieżę/ kiedy gotował godne do Rzeczypospolitey męże. Twoiá to ßkodá Oyczyzno strádna/ żeś tákiego młodźianá stráćiłá/ z ktoregobyś byłá fortecę y obronę swoię miáłá. Zástáwiałby śię był zá práwá y zá wolnośći twoie/ wstępuiąc w strzemię Jáśnie Wielmożnego Rodźicá y innych iák dźiśieyßych kátonow/ tak dawnieyßych w Fámiliey swoiey Nestorow/ Bogdaná Sápiehy ná Opákowie Smoleńskiego/ Jwaná Podláskiego/ Bogdaná Mińskiego/ Andrzeiá Połockiego/ Woiewodow: Páwła Sápiehy Kiiewskiego Káßtellaná/ Jwáná Siemionowicżá Kánclerzá W. Ks. L. Bogdaná y Stephaná Pisárzow Litewskich/ Micháłá Jáná Dominiká J. K. M. Sekretarzow. Ktorzy nie tylko orężem ná krwáwych polách/ ále y piorem w spokoynych Káncellariách/ y ięzykiem w poselskich y Senatorskich izbách/ poważnośći Krol: Máiestatu/ swobody oboygá narodow/ cáłośći Konstitucyi mocno bronili. Awá przećię y to grono (że śię od ármaty do winnice wroćiemy) nie dáleko máćice swoiey pádło: bo lubo młodośćią źieleniáło/ iednák od doyrzáłośći rozumu łátwie v wßystkich dánk odnośiło/ á nád látá buynie wßędźie z śiebie iágody mądrośći wydáwáło. Iákie były owoce mądrośći iego.

Mądrość tytułuie śię sámá w piśmie świętym winną máćicą: Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris, flores mei fructus honoris & honestatis. *Ia iáko winne drzewo wypuśćiłám wdźięczną wonność, á kwiátki moie owocem czći y vczćiwośći.* Dźiwna to iákaś/ á nie podług pospolitego trybu náßego máćicá/ ktożby śię v nas sámym *Eccl. 24.*

mym winnym zápáchem/ ábo y kwiećiem miáſto owocu kontentował? A to mądrość ieſt taka máćica / ktorey ſam zápach / y ſámo kwiećie / ieſt owocem. A zá śię ta płodność w tobie przezacny młodźieńcze niepokazáłá? ábowiem kiedyś cudze kráie poiezdżał / kiedyś śię ná dworze Náiáśnieyſzey Infánty Izábeli / Náiáśnieyſzego Krolá Hiſpáńſkiego Ciotki zábáwiał / co tám zá owoce mądrość twoiá przynoſiła? Suauitatem odoris *wdźięczność wonności.* woſzyſtkicheś tám roſtropnemi poſtępkami oczy y animuſze ná śię obrácał. Kiedyś záś Niderlandy / Sábaudią / Francyą / y źiemię Włoſką / y dwory rozmáite tám / owdźie / námiedzał / co zá owoce mądrość twoiá przynoſiłá? Suauitatem odoris *wdźięczność wonności.* Nie ieden tam ozdobnie ćię mowiącego / dowćipnie o rzeczách diſkuruiącego ſłyſząc / máwiał: Vineæ florentes dederunt odorem ſuum; *Winnice kwitnące wydáły zápach ſwoy.* Z zapachu groná twego / łatwie kázdy mogł poznáć / co o Jáśnie Wielmożney Jch Mość: *PP. SAPIEHOW* winnicy miał trzymáć. Kiedyś záś do domu śię powroćiwſzy / ſtárоſtwá y Márkowſkie y Zdźitowſkie z miłoſćiwey K. J. M. łaſki oſiegał / co zá owoce mądrość twoiá przynoſiłá? Fructus honoris & honeſtatis, *Owoce godności y vczćiwości:* á kiedy táż miłoſćiwa łáſká Páńſka oko ná twą náukę y cnoty máiąca / vrzad Podſtolego W. X. Lith. á potym wyzſzy Piſárſtwá W. X. Lith na ćię miłoſćiwie włożyć raczyłá; co zá owoce mądrość twoiá przynoſiłá? Fructus honoris & honeſtatis. *Owoce godności y vczćiwości.* Wſtretuś żadnego dla młodości od ták powáżnych honorow nie miał: bo kázdy ná oko znał / że y tobie godności / y tyś godnościom doyzrzał. Multos videas iuuenum ſuper ſenes intendere moribus, antiquorum tempora meritis præuenire; & quod ætati deeſt virtutib⁹ cōpēſare. Kiedyś náwet od Bráci ná wielkie RP. poſługi obrány, raz miedzy Deputatámi Deputáckie, dwá rázy miedzy poſłámi Poſelſkie mieyſce oſiádał. powiedz;

1. W cudzych kráiách.

Cant. 2.

2. Domá.

Bernard ad Theobald.

wiedz; coć zá owoce mądrość twoiá przynośiła? Flores mei, fruct⁹ honoris & honestatis. *Kwiećie moie owoce godnośći y vczćiwośći.* Były to tobie Wielmożny Krystophie do większych śię stopniow gotuiącemu kwiećie: ále tobie Oyczyzno dźiwnieśię dźielnośćią/y rozrywką iego kontentuiącey/ były doyrzáłe owoce. Co mowię owoce? ieśli wspomniß iákoć wygodne y pożyteczne były lubo ná Trybunale lubo ná Seymie iego prace/iáko rostropne y zdrowe záwße sentencye/zeznaß/ żeś miáłá po nim iágody nie ná drzewie/ ále ná miśie. Owßem/ kiedyć wewßystkim coś nań włożyłá/ ozdobnie/pocześnie/y pożytecznie stáwał; iakby ćię winē/ ábo iáko kiedyś Xerxes pálmę polewał/ ábo nápawał. *Plinius hyst. natur.*

Mowiąc o posłudze iego Deputáckiey. Lubo wino nie záwße bywa dobrȳ trunkiē; było iednák kiedyś dobrȳ sądu konterfetē/y v Philosophiey niebieskiey/y v świeckiey. Philosophia niebieska Kuria raz sądowa záłożyłá/á zápozwáwßy do grodu máluczkich/Miscuit vinū, & proposuit mēsā suā, misit ancillas, vt vocarēt ad arcē. *Zmießáłá wino, y wystawiłá stoł swoy, posłáłá służebne swoie, áby pozwáły do grodu.* Ná toż przypádłá y Philosophia świecka cześćią przysłowiem; cześćią postępkiem: przysłowie dawne v Tiánæusá; οἶνος καὶ ἀλυθεια Vinum & veritas; *Wino y prawda:* postępek nie táyny Allobrogow/ ktorzy pierwey czáßkę winá (*craterem iudicii* zwano) wypiiáli/ nizli do sądu przystępowáli. Czy to dla dopiiániá śię prawdy podług onego/ In fundo veritas, *Ná dńie prawdá?* ále coby to grzeczy? Podobni by tácy sędźiowie owym piiánicom/ ktorzy ná dnie śklenice wyrosowány Krucifix máiąc/ ták dużo náchyláią/ aż męką Páńską oglądáią; łzy z oczu toczą: rzekłbyś/ że z nabożeństwá/ á ono z ochwatu od winá. Czy dla obfitßego krásomostwá? boć owo nie poczesna náßá Rhethorika *TRZYMAM Z IEGO Mśćią;* ále czy y to grzeczy? słow dostáwáć/á rozumu często pozbywáć? Czy teß słußna śiebie sędźio zálewáć winem/ á owego ktory dekretu czeka/ zálewáć

O posłudze iego Deputackiey.

Pron. 9.

Tian. l. 2.

Sabellic.

ábo

ábo kwáśnym octem / álbo gorzkiem płáczem? Czy dla sercá ku sądom ośmielenia? ále lepiey śię lękáć / niż ośmieláć: gdyż sam Nero máiac śie raz ná gárdło iednego zbrodniá do dekretu podpisowáć / rzekł: Pænitet me didicisse literas. *Zal mi żem śię náuczył pisáć.*

Sueton.

Wino dobrego sądu konterfetem czemu?

Rozumiem ia / że dla tego Allobrogowie winá przed sądámi záżywáli / áby przez tę ceremonią z wina wizerunk bráli dobrego sądu. Wino iest y ostre y słodkie: táki sąd ma być / ostry przez spráwiedliwość / słodki przez miłośierdźie.

1. Ták Deputatá nápominał Sálomon: Misericordia & veritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui: *Miłośierdźie y prawdá niech ćię nie opuszczáią, obwiń ie około szyie twoiey, y napiß ná tablicách sercá twego.* Wino (mowi páchole Dáryuszowe) Conuertit hominis mentem in securitatem & iucunditatē, *Człowieczy vmysł obráca w bespieczeństwo y w wesele:* ták / Securitas & gaudium iusto est facere iudicium: *Bespieczeństwo y wesele iest spráwiedliwemu czynić sąd.* Wino Non meminit Regem nec magistratum: *Nie ma baczenia ná Krolá áni ná vrząd:* ták dobry sąd ná persony nie respektuie. Słowá są Boże do sędźiow Jzráelskich: Quod iustum est iudicate, siue ciuis ille sit, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum; ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam; quia Dei iudicium est: *Co spráwiedliwa iest sądźćie, choćby obywatel był, ábo gość; rożność żadna osob nie będźie, ták máłego wysłuchaćie, iáko y wielkiego, y nie będźiećie mieć względu ná osobę żadnego; poniewaß sąd Boży iest.*

Prou. 3.

3. Esd. 3.

2.

Prou. 2.

3.

Deut. 5.

Iákie teras sądy względem dawnieyszych.

Bywáłá przedtỹ táka Trybunałow náßych poważność / stáłá spráwiedliwość w swoiey klubie; teraz iákoś osłábiáłá / wino iákoś zwodniáło: ták kiedyś Bog o sądźie strofował Krolestwo Jzráelskie: Vinum tuum mixtum est aquâ, Principes tui infideles, & diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & causa vidua-

Isai. 1.

viduarum non ingreditur ad illos: *Wino twoie zmieſáło ſię zwodą &c. Kſiążęta twoi niewierni &c. miłuią podárki, ſierocie nie czynią ſpráwiedliwośći, á ſpráwá wdowia nie przychodźi przed nie.* Izali te ſłowá nie mogą ſię do ſprawiedliwośći teraznieyſzey náſzey ſtoſować? izali raz ſłyſzemy nárzekáiących / że teráznieyſze trybunały / nie mogą ſię z pierwſzymi porownáć. Przedtym rowno iák potentatom / ták poſpolitey ſłáchćie zakazy dawano; teraz práwá iák páięczyny / komory ſię w nich y muchy wichłáia / á bacy y ſierſzenie beſpiecznie przelátywaią. Przedtym ſpráwy ná iednym Trybunale koniec brały; teraz vmyślnie iákieś zoſtawuią dźiury przez ktore ná drugy ná trzeći trybunał wykłáżą. Przedtym przewłoki żádney w ſądách nie było / ktora wprzod ſpráwę wpiſano / te wprzod ſądzono; teraz ô iák wiele ſpoſobow zwleczenia obligow od ſoboty do ſoboty / ſpraw Duchownych od wtorku do wtorku / ſpraw zápiſnych od érzody do érzody! aż ſię nie iednemu czekáiąc y vprzykrzy; á drugi dla nie znośnego kośztu / y ſpráwę porzući. Áwa widzę toż ſię dźieie w ſądźie / co y w winie. Omnis homo primùm vinum ponit bonum, & cùm inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt. *Wſzelki człowiek dobre wino naprzod kłádźie, á kiedy ſię popiią, to gorſze.* *Ioan. 2.*

Dáię przećie Pan Bog męże tákie ná każdych Trybunałách / ktorzy powáżnośći rámienia Krolewskiego przeſtrzegaią / przewrotnych práktyk bronią / fákcyō zábiegáią / w ryże práw drugich Kollegow wprawuią / á podług przemożenia roſtropnośćia ſwa / gláńc ſtárych Trybunałow repreſentuią.

Tákiego znáſz Oyczyzno miedzy innymi Jáśnie Wielmożnego Jego M. P. Woiewodę Wileńſkiego / ktory ſię do tego Trybunału ſtanowienia zá świątobliwey pámięći Krolá Stephaná przyłożył / Konſtitucye ſpiſał / y po kilká rázy ſam oſobą ſwą w kole Deputáckim marßáłkował. Nie dawno roku 1630. doyrzały Weteran / teyże ſię kołá Deputáckiego zá proſbą Kollegow direkcyey podiął; wiernie / pilnie / Jeg. M. P. Woiewoda nie dawno Deputat z ſynami.

pilnie / czuyno / około spraw wszystkich chodził / przykład y wizerunk młodszym ná czásy potomne zostáwił: Siedźiáło przy nim synow pará w rożnych powiátách obránych; Si-
Psal. 143. cut nouellæ plantationes in iuuentute sua; *Iáko nowe szczepki w młodośći swoiey:* z iákim mądrośći záleceniem / z iákim praw wárunkiem / z iáka sumnienia ochronnośćia / z iáka kolá wszystkiego ozdoba / powiátow swych pochwała / z stron kontentacya! ći lepiey wiádomi / ktorzy ich albo diszkuruiacych / álbo dekretuiacych słyszeli. O żywych trudno bez podeyrzenia pochlebstwá mowić. O vmárłym Jego Mośći Panu W. Rś Lit: Pisárzu to rzekę / co mowił kiedyś
Dan: 13. lud Bábiloński o młodźiuchnym Danielu: Dederat ei Deus honorem senectutis: *Dał mu był Bog vczćiwość szędźiwośći* Wszystkie iego słowá były iák szala zważone / gdźie ô gárdło szło / zbrániał śie wotowáć / gdźie ô niewinność / mocno śie brał. A nie raz to bywáło / że kiedy z mieyscá swego mowił / rzecz iáko śie godźiło wyłusnał; owi / ktorzy przećiwną stronę trzymáli / sentencya swa retráktuiac / zá nim poszli. Awá káżdy mu to przyznáć mogł / że Maturæ sunt vuæ eius. *Doyrzałe były iagody mądrośći iego.* Mar-
Surius in vita S. Martini. ćin S. wszczepił był winna maćicę w ogrodku swoim / z ktorey gdy Aridiusz Kápłan iágodkę vrwał / á w wodę prostą wpuśćił / dźiwna rzecz / wodá smáku y zápachu winá wybornego nábywáłá: Ták też szczęśliwe / Wielmożny Pisárzu / iágody mądrośći twey były / że ktoreyiesz śie tylko spráwy dźielnośćia / y rosadkiem / lubo v mniey vważáiacych nie smáczney / tknał / záraześ ia winem zákraśił / że iuż dobrze y Kollegō smákowáłá / y zápach szczyrey prawdy wydawáłá.
lib. de glor. Confes. Dźiwnieysza to / co pisze Grzegorz Turoński / kiedy śie ieden vstá przez chorobę skrzywione máiacy / wody támtey zá przeżegnániem Aridiusza nápił / wárgi sobie zárázem wyprostował. O gdźieby teraz tákich iagodek dostáć / ktoreby z krzywoustych ná Trybunałách czyniły prostoustemi.

Iákim był Deputatē I. M. P. Pisarz.

Wielmożni PP. mam zá to / że nikogo nie obraże / kiedy

dy ieden swoy koncept z strony trybunałow wáßych wywre. Zowiećie więc wáße Trybunały rámieniem Krolewskim; á ia pátrząc ná to/co śię ná Trybunałách dźieie/ dam Deputatom nie tylko ramię/ ále y imię Krolewskie; nie Krolá dźiśieyßego Páná/ áni Krolow świeżo zeßłych: ále onego dawnego Krola Bolesłáwá/ ktorego Krzywoustym názywano. Bo kiedy słyße mowiącego klęcząc: **Przyśięgam Bogu/żem śię nie stárál o to/ áby mię obrano.** A wiem zápewne/że y przedtym práktykował/ y w dźień gromnic osoby y wotá ich ná śię záćiągnął/ y wßytkich ná bánkiet záprośił; iáko go názwáć? Krzywousty: Mowi drugi: **Przyśięgam/że żádney swoiey/ áni przyiáćielskiey spráwy ná Trybunale nie mam.** A świát wie; że stoiąc w Kontrouersii/dáie śię obieráć/áby stroná nie przemogłá/ owßem áby iego spráwá ná nogách stánęłá; iáko mi go każećie názwáć? Krzywousty. Mowi trzeći. **Przyśięgam P. Bogu/ że sądow chyba zá obłożną choroba nie omießkam.** A ia widzę/ że zdrowym będąc/ niemal co dźień bánkietuiąc chcąc inuidyi viść/ álbo komu niebytnośćią wygodźić/ ledwie śię trzećiego dnia w kole pokáże; iáko go mam nazwáć? Krzywousty. Gdźie teraz dostáć wody z iágodką Márćina S. ktoreyby śię káżdy Krzywousty po przyśiędze nápił/ áby sobie vstá wyprostował? Trudno iey dostáć/lepiey nie potrzebowáć; ták iáko ten Wielmożny Deputat nie potrzebował/ ktory nie raz śię ô tym z spowiednikiem náradzał/ iákoby po przyśiędze swey w niczym sumnienia nie vráżył.

Vważenie PP. Deputatom należące.

O posłudze iego Poselskiey co rzekę? To; że właśnie śię tákim pokázał/ iákiego kiedyś Krol y Prorok Sálomon requirował. Sicut frigus niuis in die messis, ita legatus fidelis ei, qui miserit eum, animam ipsius requiescere facit.

Iákim bywał posłem naseymy. Prou. 25.

facit. *Iáko źimno śnieżne we żniwá, ták posłaniec wierny, temu ktory go posłał, duſſy iego vſpokoienie ſprawuie.* Treſne podobieńſtwo: Kto kiedy widźiał śnieg we żniwá? raz śie tylko w Rzymie mieśiącá śierpniá/zá czaſu Liberiuſſá Papieżá/ná págorku Eſquilińſkim śnieg cudownie pokázał. Czy też nie ná cud poſło/dobrego ná ſeym poſłá ile młodego ználeść? Rozumieycie Sálomoná: nie mowi ô śniegu z obłokow pádáiącym/ale z gor niektorych wyſokich przewoźnym/ktorym żeńcy napoy chłodzą: Jáko bowiem żeńcom bywa wdźięczny napoy dla źimna śnieżnego: ták Poſeł/ktory wiernie y mądrze ſwa poſługę ná Seymie odpráwuie/chłodźi duſſe woſſyſtkich bráći/ktorzy ná żniwo ſeymowe pokoiu/beſpieczeńſtwá grániċ/nie gryká/nie iárká/ále monetą záśiewáią. Lecz vważćie/ze Sálomon nie chce/áby był Poſeł ogniem/to ieſt/áby śie názbyt goráco zá Artykuły ſobie od bráći podáne (kiedy mniey należą do ſłuſznośći) brał/mowiąc: *do gárdłá nie odſtąpię áni punkćiku tego, co bráćia zlećili:* ſkąd trzaſki/wrzaſki/á ná czás y ſeymow rozerwánia. Chce mieć Sálomon poſłá ſtudzonego/ktoryby śie do tego/do czego śie wiekſza cześć ſkłánia/przychylał/á potym ná Relácyinym ſeymiku/ánimuſſe bráckie vſpákáiał y ochłádzał. Tákaś poſługę Oyczyzno miáłá z Jego Mośći Páná *SAPIEHY*, z wielką twą ozdobą ná Seymách: chłodźiłći śniegiem wino; bo do tego śie náchylał/co z lepſzym XP. być rozumiał: zá pochwałę ná ſeymie/podźiękowánie w powieśćie odnośił. Prawdźiwie tedy Uniele mowić możeſz: Maturæ ſunt vuæ eius: *Doyrzáłe ſą iągody iego.*

Przeſtroga PP. poſłom.

Może kto w krotce długo żyć

Jeſt ieden ptaſek/zowią go Imerouios/ktory dźień tylko żyie; ráno śie rodźi/w wieczor vmiera/á tym czáſem innych ptakow gniazdá powiedzą/y głoſy to tego/to owego wyráża; raz śpiewa iák drozd/drugi raz iák ſpak/trzeći iák ſłowik. Czegoż temu nie doſtáie? był młodym/był śrzednim/był y ſtárym/oto y nie domator/zwiedźił świát.

Piſa

Pißa nád nim w Hieroglifikách: Non diu, sed satis: *Nie długo, ále dosyć.* Jego Mość Pan Kryßtoph Sápiehá Woiewodźić Wileński / mow mi kto / że nie długo żył / á on gniazdá wysokie godnośći zwiedźił / y w ięzykach / Láćińskim / Włoskim / Niemieckim / Fráncuskim / biegłym był. Nie był Nestorem / był Alexandrem / ktory ták máwiał o sobie: Vixi satis, quia non numero annos, sed triumphos; metior me non ætate, sed perennitate. *Iam dosyć żył; álbowiem nie liczę lat ále zwyćięstwá, mierzę śię nie wiekiem, ále wiecznośćią.* Dość ma świátá / kto nie prágnał więcey świátá. Nápißmy mu tedy nád grobem Epitaphium świátowe: Non diu sed satis: Nie długo / ále dośić. A on przenoßąc śię do inßych znákow mowi:

Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi.

Doyrzáło Grono Niebu.

Coż potym / że doyrzeie grono po świecku / á surowe po niebiesku? Vpátrzył tedy mądry młodźieniec na zodyaku swym trzy znáki / Krzyż z Kśiężycámi / Topor / y Lilie / pod ktorymi P. Bogu doyrzeć vśiłował.

Parebit in cœlo signum filii hominis. Matthæi 24.

KRzyż nas Chrześćian iest znák Boski / y niebieski znák / ktory Astrolog ieden zdáleká nam pokázał: Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, cùm eleuatum fuerit signum, videbitis: *Wßyscy obywátele świátá, ktorzy mießkáćie ná źiemi, kiedy podnieśiony będźie znák, vyrzyćie.* Isai 18.

Pod tym zbáwiennym znákiem / owoc iákiś w źielonym ießcze wieku doyrzáły / Prorok wspomina: Ante messem totus effloruit, & immatura perfectio germinauit: Owoc krzyżá S. doyrzáły młodźieniec.

Vers. 5. *Przed źniwem wszystek okwitnął, y niedoyrzáła doskonáłość vrodźiłá.* gdyż/ miedzy rozlicznemi owocámi krzyżá Páńskiego, iest ow naosobliwszy/ kiedy śię znaydźie młodźieniec w cnoćie dostáły. Qui (słowá są Bernatá S.) cùm adolescēs esset senem induit, relinquens quod erat, assumens quod non erat; non enim respexit ad se, sed ad illum, qui est supra se. Táki bez pochyby był ten Wielmożny Pánic/ ktorego tu śmiertelność truná záwárła; ktoś śię pobożnemu iego żyćiu/ pomiarkowanym boiaźnią Bożą postępkom/ vłożonym w klubie skromnośći obyczáiom/ przypátrzył/ przyznaß mi to/ że pod Krzyżem/ Zodyáku domowego znákiem/ doyrzáłe były w wszelkich cnotách iagody iego: Maturæ sunt vuæ eius.

In festo SS Pet. & Pau serm: 2.

Ná czym śię nabożeństwo nasze wspieráć y rospoćieráć ma.

Wychodzą z wárstátow málárskich Krucifixy/ w koło winnemi látoroślámi y gronámi otoczone: inuencya wprawdźie málárska/ ále rzecz sáme ták w zwierćiedle vkázuiaca. Nie stoi winna máćićá o swey mocy/ muśi śię o drugie drzewo opieráć: ták nic nie iest wszystká nászá pobożność Chrześćiáńska/ ieśli śię nie wspiera ná tym drzewie/ *przez ktore dźieie śię spráwiedliwość, y ktoremu ludźie duß swoich powierzyli.*

Sap. 14.

Po tym zbáwiennym Krzyżá S. drzewie/ mogą śię gronározumne krwią goracą Jezusá skropione z nabożeństwem rospośćieráć/ y wzwyż y wszerz/ y wdłuż/ y wgłąb/ podług Apostołá/ ktory tegoż (lubo do nich o poymowániu táiemnic mowi/ ále czemu śię y do obyczáiow nie ma stosowáć?) Epheskim winnicom winßuie: *Dla tego klękam ná koláná moie, ku Oycu Páná nászego Iezusá Christusá, &c. żebyśćie byli mocno vtwierdzeni, przez Duchá iego wewnętrznego człeká, byśćie mogli poiąć, z wszytkimi świętemi ktora iest.*

Ephes. 3.

Cztery pomiáry Chreśćiáńskie.

Wysokość/ y szerokość/ y długość/ y głębokość

Teć to są cztery pomiáry Krzyżá S. ktorymi śię ludźie w wierze Kátolickiey sczepieni/ mierzáią; á Apostoł życzy Ephezczy-

przezczykom/áby śie cum omnibus Sanctis, *ze wszystkimi świętemi* mierzáli/ gdyż insze máią nabożeństwá swego pomiáry ludźie świeći/ insze świátowi/ ile bárźiey dworscy/ niż nabożni.

Insze świętych, insze świátowych.

A coż iest zá **wysokość** świątobliwośći wászey PP. Dworzánie? pokażę ią w konterfećie; Andreas Grimanus Kśiążę Weneckie/ tákie sobie symbolum málował; słup wysoki/ po ktorym groná winne ku gorze wstępuią/ napis: Festina lentè. *Kwáp śię pomáłu.* Włásny obraz dworskiego nabożeństwá: Pniećie śie też y wy z gronámi serc wászych ku niebu: sámo vrodzenie z rodźicow Kátolickich mowi/ Festina: *Kwáp śię ku niebu.* ćwiczenie/ ktoreś miał w szkołách Kátolickich/ pod mistrzámi Kátolickiemi/ vpomina: Festina. służbá náwet v Páná Kátolickiego/ z towárzystwem kátolickim mowi: Festina. dworska lepák Polityká mowi: *Lentè Pomału.* Jeśli śie spowiádáć: *Lentè.* dość raz w rok. ieśli Mszey słucháć: *Lentè.* dość w świeto. ieśli pośćić: *Lentè.* dość w piatek: ieśli iáłmużnę dáć: *Lentè.* dość szelag. ô wysokośći nie wysoka!

Wysokość dworska.

Salomon à Carlano.

A **szerokość** iáka? Jzáákowá. Fodit Isaac puteum, & vocauit nomen eius LATITVDO, dicens. Nunc dilatauit me Dominus, & fecit crescere super terram. *Wykopał Izáák studnią, y náźwał imię iey SZEROKOSC, mowiąc, teraz rozszerzył mię Pan, y dał mi vrość ná źiemi.* Trefna to; by był Jzáák wykopał staw/ ábo sadzawkę/ słusznieby był názwał szerokośćią; ále studniey co zá szerokość? o trzech łokćiach. J wászáć nie większa szerokość: rowna ią Zbáwićiel z liśiemi iámámi/ z ptaszemi gniazdámi; á przećię iák páwi po sobie pátrząc/ mowićie: Nunc dilatauit mihi Domin⁹: *Teraz rozszerzył mi Pan.* Oney lubo błáhey szerokośći/ przećię z iák wielką Jzáák pracą doszedł: zostáwił mu był oćiec Abrahám pewne studnie; zásypáli mu ie źiemią Pálestyńczycy: poszedł tedy do Gieráry/ y kopał tám

Szerokość dworska

Gen. 28.

Matth. 8.

Z iáką pracą szerokość świecka

przychodźi.

tám sobie swa praca inne studźianki; gdy pierwsza wykopał/poczeli śie z nim o nie swárzyć pasterze Gieraryscy/ mowiac: **nászá to wodá.** y nazwał Izáák one studnia CALVMNIA; **potwarz:** Kiedy druga wykopał/ pro illo quoq; puteo rixati sunt, & appellauit eum INIMICITIAS, *y o onę studnia swárzyli śię, y názwał ia* **nieprzyiáźnia.** Toż dopiero trzećia studnia wykopał/o ktora śie nie swárzyli: Itaq; vocauit nomen eius LATITVDO. *y dał iey imię* **szerokość.** Tákći czesto bywa y v nas: vprośi Oćiec synowi z wierney swey pracy y wysługi nábyta Krolewszczyzne/ wnet śie tácy nayda/ ktorzy Oycowskie odwagi szpoca/ y źiemia zárzucáia/ zayrzac potomkowi chlebá potu iego: Nuż on nieborás vdáie śie do dworu/ kopie też sobie inne studźienki/ wysługuie ćiwuństwá/ ktorymi śie iák wodámi zdroiowymi chłodźi; ázći z boku CALVMNIA, nouus homo, o szláchectwie powatpiwáia/ pochlebstwu beneficya przypisuia. Kopie przećie sobie Izaák insza studnia; ieszcze poczty znowu stáwi/ Kommissie swym groszem odpráwuie: oberwie ieszcze iáka tenute; ázći INIMICITIÆ **Nieprzyiázni:** Godnieyszy ia był tego/ dawniey ia służe/ czemu mnie też ná posługi pospolite nie vżywaia? Słyszy to nie słyszac Izáák/ kopie dáley; Páná pilen/ piedźia nie odstepuie/ skinienia pálcá postrzega/ y pomyślenieby rad wiedźiał: áż mu dádza álbo skarb/ álbo laske/ álbo pieczeć; wnet iuż iaki taki milczy/ iuż LATITVDO, iuż Dilatauit Domin⁹, & fecit crescere super terram; poczna mu iuż y nieprzyiaćiele dutkowáć/ mowiac: Vidimus tecum esse Dominum. progowy ia sługá twoy nayniższy. Pátrzćie przez iákie trudnośći do szerokośći przychodźićie. Wiec to dziwna/ że oná szerokość Izáákowa/ z tego/ iż głeboko kopał/ vrosła/ názwáć ia ráczey było głebokośćia/ niż szerokośćia. O tákći! y wyć

Ibid. Vers. 18.

Nie przychodźi bez pokory wyniosłość.

y wyć ßerokości w dobrym mieniu/ y w dygnitárſtwách nie doydźiećie / ieśli śie głęboko nie poniżyćie/ przez vkłony aż do ſámey źiemie / przez całowánia / zá nogi obłápiánia/ przez miłośćiwánia. pod cás y páńſkim ſtángretom. To do polityki: ále do nabożeńſtwá mowiąc.

Co ieſt wáżá zá **Głębokość**? Jonaßowá: Jonaß w głębokośćiách morſkich śiedźi w wielorybie / iák w kaplicze modliśie/ ßluby czyni: Ego autem in voce laudis immolabo tibi, quæcunq; voui, reddam pro ſalute mea Domino; *A ia w dźwięku chwały będę tobie ofiárował, y comkolwiek, obiecował, oddam, dla zbáwienia mego Páńu.* Głęboko ná cás wrzkomo w nabożeńſtwie záchodźićie / kiedy ná beneficium iákie cuhaćie: Mßa co dźień / przedśiewźięćia wielkie dobrze czynić kośćiołom / zakonom: obietnice kielichow / lámp / ná mieyſcá świete / á co z tego będźie? niewiem; to wiem/ że Jonáßowi tylko o to ßło / áby z ćiáśności do przeſtrzeńſtwá / z ćiemności ná widok wyßedł; á wam też o co idźie? o to: quando veniet immutatio mea? poſt tenebras ſpero lucem: *Kiedyż przyidźie odmiáná moiá? po ćiemności ſpodźiewam śię świátłości*; wiem/ że y nurkowie głęboko śie zánurzáia/ nie widáć ná cás przez dźień cáły; kto ſtuki niewiádō/ rozumie że vtonął/ aż ći to do cáſu / wynurzy śie / kiedy perel / drogich kámieni ná dńie morſkim nábierze. Wiem y to/ że poty śie ktoś chodząc zchylał / poki był kluczy Piotrá S. nie ználazł / á nálazßy głowę podnioſł: Nie ſtoſuie.

Głębokość dworska. *Ionæ 2.*

Iob. 14. Iob. 17.

O długości nawet dworſkiey co rzekę? ſnáć w nabożeńſtwie dworſkim mieyſcá nie ma? dawny wierßyk: Aula breues tunicas, & breue carmen amat, rádźi Mßey krotkiey / rádźi kázaniu krotkiemu / ſpowiedźi o tákiego Kśiędzá/ ktory o nic nie pyta. By też to mieli y paćierz krotki; ále nie podobna iák go ſobie przedłużáia / kiedy go rożnymi álbo rozmowámi/ álbo myślámi iák kiełbáſę nádźiewáia / mowiąc: *Przyidź kroleſtwo twoie.* wnet

Długość V dworu nie płuży.

Páćierz dworski długo.

ná Cesárska skocza: pátáia śie co ſtámtad ſłychać? Co prawdá długi paćierz / od niebá aż do ziemie Niemieckiey: á kiedy ná *chleb powſzedni* nábrna / wnet myśl ná chleb odświetny rzuca / ieśli gdźie nie wákuie álbo proboſtwo / álbo opáſtwo: kiedy nawet do *złego pokuſzenia* przyida / támże y vigna.

Długość dworska.

Mamli im przećie náznáczyć iáka długość / náznácze mężá onego / o ktorym czytamy w woyſku Dawidowym: Aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longiſſimus. *Druga woyná przypádłá w Geth, ná ktorey był człowiek ieden náder długi.* Bádam śie co była iego zá długość? text S. wiecey nie mowi / iedno ſenos habens digitos, id eſt, ſimul viginti quatuor, *máiący po ſześći pálcow, to ieſt, weſpoł dwadźieśćiáy cztery.* Coż do długośći należáło? do przyrodzoney niewiem co / ále do dworſkiey należy. bo owá longanimitas, z ktorey mowia: anima mea ſuſtinet Dominum, owá długa expektátiwá / pálcow im przymnáża / áby porwáli ſześćia / czego nie mogą piaćia; á ieśli y ná żonę y ná dźieći krolewßczyznę iáka wyprawuia / to iuż pálcow 24 maia.

1. *Paralip.* 20.

Pſal. 22.

Pomiáry świętych.

Sa inſze pomiáry SS. podług ktorych ludźie śie pobożni ráchuia / po ktorych y ten młodźieniec z gronámi śie y iágodami nabożeńſtwá swego roſpośćierał.

Wyſokość świętych.

Wyſokość Swietych ná ziemi ieſt wiárá / ktora nád niebioſámi prawdy nieſtworzoney dośięga. Miał te **wyſokość** ten náß Wielmożny Pánie: vrodźił śie z rodźicow pobożnych Katolickich / wychowány ná mieyſcách Katolickich / káterſtwem śie brzydźił / y przećiw Heretikom nie raz / ile mu wokácya pozwálała / mądrymi náćierał racyami: wiecże o wyſokośći Prorok powiedźiał:

Habac: 3.

Altitudo manus ſuas leuauit: *Wyſokość ręce podnioſłá.* do wiáry ręce / to ieſt pobożne vczynki przykładał / y z wiárą swą łączył owe známienita cnotę Religia / ktora ręce

ku

ku Bogu y świętym iego przez modlitwe podnośi. Wspomnićie sobie ná iego codźienne Mßey S. słuchánie/ ná gorące ku Przenaświętßemu Sákrámentowi/ ku Pánnie Rodźićielce osobliwe nabożeństwá/ ktore śie przez Kommunie/ y we wßytkie świętá iey/ y w inne dńi vrozyste wydáwały: czy raz w reku widywáliśćie koronke? czy raz Officium? czy raz Thesaurum precum obrácał? dźiwnie sobie w tey Kśiążce smákował/ czytáiąc/rozbieráiąc y mogłbyś go pod swym krzyżem/ iák Janá S. pod Krzyżem Páńskim/z tą Kśiążką málowáć. Kázimierzáby też Swieteg Kościoł w rynku powiedźiał/o iego ku S. Bennonowi nabożeństwie/gdyż zá powodem ieg/dla vwiárowánia/powietrza y obraz stánął wielkim kosztem málowány/y lámpá śrebrna/ y świecá/ ktora gorzálá przez pułroká: on był Herßtem/ y domowym/ y obcym/ do pomnożenia tego przedśiewźieteg nábożeństwá/z gromádna geládźia Mßy v ołtarzá Bennoná S co piątek słuchąiąc/ offiary pokłádáiąc/ Reliquiom tego zwierzchna vczćiwość wyrzadzáiąc. Prawdźiwie/ altitudo manus suas leuauit, *Wysokość ręce swoie podnośiłá.* *Habac. 3.*

Wiára y nabożeństwo iego.

Szerokość Swietych iest miłość/ktora wspominá Krol Dawid: Viam mandatorum tuorum cucurrit, cùm dilatasti cor meum: *Drogą mándatow twoich biegłem, gdyś rozsßerzył serce moie.* A ia oßerokośći przezacnego Paniećiá tego co rzeke? rozsßerzał serce ku P. Bogu przez doskonáłe státutu iego záchowánie/ przez grzechu śmiertelnego troskliwe wystrzeganie; á bárźiey rozsßerzał/ niźliowi/ktorzy ná dworách mowia: *Bogu służ, á diabłá nie gnieway*, mießcząc oraz ná dußy swey y Bogá y diabłá. A Apostoł przestrzega: Nolite locum dare diabolo: *Nie pozwáláyćie mieyscá diabłu.* nie tylko łokćiá/ álbo puł łokćiá/ále ani nierozdźielnego punkćiku; bo dośćby diábłu/ ktory nierozdźielny iest/ y dußá nierozdźielna: ieśli ma w niey punkćik/ ma wßystke/ y kiedy śie rozsßerzáć iák iey pocznie/

Szerokość Swiętych. *Pſ. 118.*

Miłość iego ku P. Bogu y bliźniemu 1.

Epheſ: 4.

cznie / komu ćiaśno vstępuy. O tym Pánicu spowiednik twierdźi / że ná czás co dźień wrzkomo inße rozmowy máiac spowiedź czynił / lękliwie w sumnieniu idąc / aby w czym śmiertelnie P. Bogá nie obráźił. Rozßerzał serce y bliznym / dogodne im vczynnośći wyrządzáiąc przez miłość / ktora alios curat ædificare, alios contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad alios eleuat, aliis blanda, aliis seuera, nulli inimica, omnibus mater. Powiedźielibyśćie / ktorzyśćie go w czym záżywáli. Rozßerzał serce y ku sługom / ku ktorym nie była wnim powagá / nie byłá nie potrzebna furia / byłá w potrzebách vćieczká. Płácza go teraz; bo vtráćili bárźiey brátá / ńizli Páná. Rozßerzáło śię náwet serce iego y ku vbogim / ktory pewną quotę ná tydźień postánowiwßy / oddáwał pámiętáiąc ná to / co Grzeg: S. powiedźiał: Cùm charitas misericorditer descendit ad infima, valenter insurgit ad summa.

2. *Augustin. de Catech. rud:*

3.

4.

Gregor: in Pastor.

Głębokość Swiętych / iest pokorá / ktora Mittit radicem deorsum, & facit fructum sursum: *Korzeń w głąb pußcza, á owocem wzgorę wynika.* Záiste głębokiey ten młodźian był pokory / lubo przednie zacnie vrodzony / lubo na wßytko dostátny / lubo ná gośćińcu wßytkich godnośći będący; nic iednák gornego o sobie nie trzymał / z żádnym śię słowem / ktoreby sercá wyniosłość vkázowáło / nie wymknął. Taka wnętrzna głębokość Hieronym S. powáża sobie: Plus est animùm deposuisse, quàm corporis cultum, difficilius arrogantiâ quam auro caremus. A o zwierzchney głębokośći ieg co rzekę? przez ktorą śię do rzeczy podług świátá niskich dla przysługi v P. Bogá spuszczał: Kongregácyeby Naśś. Pánny / y Wileńska / y Ingolstadzka / y Lowáńska wyświadczyły. Kto go tám do naliżßych posług vbiegał? do nog w wielki czwartek vbogim vmywánia / do stołu służenia / czytánia; wiedźiał / że przez to zacnośći nie tráćił / ále bárźiey zdobił podług náuki Chrysostomá S. Quisquis gradus propriæ celsitudinis amat,

Głębokość Swiętych.

Isai. 35.

Iákiey był wnętrzney pokory.

Hieron. ep. 90.

Iákiey był zwierzchney pokory.

mat, humilitatis cultum in obsequio teneat. Nam qui ab humilitatis operibus recedit, à dignitatis fastigio tumoris pondere cadit. *In Pol:* 8

Długość Swietych iest Perseuerantia, ábo trwałość w cnocie. Temu długość przyznáwamy/ ktory wżywocie pobożnie zágętym nie vstał. á temu długość sowitá/ktory wßystkie látá wielkieli/ małeli/ iákie miał cnocie oddał: ták bowiem sobie perswaduycie Chrześćiánie/ iż tylko te látá liczyć sobie mamy/ ktore ná służbie Bożey pokładamy. Bárlaam sławny pustelnik/ miał lát 70. á kiedy go Jozaphát Krol o látá pytał/ powiedział/ że 45. vmknął dwádźieśćia y pięć/ czemu? bo iákoby ich nie żył/ kiedy ie nie ná służbie Bożey/ ále świátowey strawił. Similius długo był ná dworze Cesárzá Adrianá dworzáninem/ dwor opuściwßy/ śiedmia lat tylko przed śmiercią żywot ná służbie Bożey prowádził; kázał sobie po śmierći tákie nápisáć Epitáphium. Długość świętych. Ktore látá sobie ráchować mamy. *Lampridius.*

Hic iacet Similius septēnis vetulus.

Tu leży Similius o śiedmiu leciech stárzec.

W pismo S. weyrzyćie/ o Saulu co naydźiećie? *Dźiećięćiem w iednym roku był Saul, kiedy krolować począł, y krolował dwie lećie w Izráelu.* Kto to ták rachuie? wiemy/że Saul wźięty ná Krolestwo rámionámi wßytkie przewyższał; wiemy y o tym/ że lat 20. ná krolestwie śiedział: kto mu tak wiele lat viał? sam sobie viał: bo mu tych lát nie ráchuia/ ktore w żyćiu márnym prowádźił. Co ieśli ták iest/ ponieważ ten známienity młodźian/ wßytkie swoie látá/ ná żywoćie cnotliwym y pobożnym strawił/ wßytkie mu dwádźieśćia y cztery látá wiliczayćie/ á przyznáwayćie mu y długość/ y doyrzáłość: Maturæ sunt vuæ eius. 1. *Reg.* 13. Długi żywot iego.

Te pobożne pod Krzyżem Księżyce co konterfetuia? Pod Krzyżem stáwa wiec Nasw. Pánná y S. Jan: ále że tu świátłość dźiurawa/ rogata/ á ktemu ćma/ nie zupeł- Księżyce poboczne co znacza?

 rzeke

Ciáło y świat para łotrow.

na; rzekę rácżey / tá parà Kśiężycow znáczy parę łotrow / ćiało y świát: ktore też Apoſtoł przy Jezuśie ná Krzyżu vkázuie; iednego: Carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. *Ciáło ſwoie krzyżowáli z wyſtępkami y namiętnośćiámi;* á drugiego: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo: *Mnie świát vkrzyżowány ieſt, á ia świátu.* Ciáło ieſt łotr práwy / bo vſtyſky: *Dźiś zemną będźieſz w ráiu.* Weźmie tá lepiánká ćiáłá náſzego ná śie nieśmiertelność / y wyobráżenie zmartwychwſtałego Chryſtuſá. Świát ieſt łotr lewy / ktorego P. y Zbáwićiel od zbáwienia y od modlitwy ſwey ſequeſtrował? Pater non rogo pro mundo.

Galat. 5.

Galat. 6.

Luc. 23.

Ioan. 17.

Ciáło krzyżował.

Tych dwu łotrow Jego Mość Pan Sápiehá ná krzyż poprzybiiał: przybił na krzyż ćiáło ſwoie / kiedy ie włośienicámi táiemnie dręczył / poſtámi trápił / bićował. Wtey mierze świádectwá wáſzego záćiągam / ktorzyśćie z nim w cudzych kráiách przebywáli: czy raz śie on w Lowánium do Oycow Boſakow ná diſcypline vdáwał? czy raz w Ingolſtádźie do ſpitalá śie ſtrádał? áby vbogim vſługował: ô dopieroż on wie / w co mu śie tákie ćiáłá vmártwienie obroćiło. Piſze Alexander ab Alex: że przy rzece Dunáiu / rodźi śie iedna maćićá / ktora popiołem álbo piáſkiẽ poſypána złote pąkowie / złote liśćie / złote groná przynoſi: prawdźiwieć ták. Te popioły / ktorymi śie przez pokutę y dręczenie ćiáłá potrząſamy / w złoto śie nam obrácáią / iáko nas w tym vpewnił Páweł S. *To, ktore teraz ieſt, prędźiuczko przemiiáiące y lekkie náſze vtrapienie, náder ná wyſokość wágę chwały wiekuiſtey w nas ſprawuie.*

Lib. 6. c. 18.

2. Cor. 4.

świát krzyżował.

Lib. 2. hiſt. nou. orb.

A z świátem drugim łotrem co czynił? krzyżował go też: krzyżował; kiedy im iák ſubienicámiem pogárdzał / nic o pompę y o márnośći iego niedbał: zwaliśćie go Contemptorem mundi *wzgárdźićielem świátá.* ô nie godźien ći też świát lepſzego ſánowánia. Piſze Ludov. Barthema / że przy brzegu morzá wſchodniego Indyiſkiego / około Taprobanu /

probanu / był ieden bálwan mármurowy Bożek morſky Cechorób / ktoremu / kto ieno miiał / powinien był w oczy plunać / y plag kilká bicżem zadáć / wowiac: Perdidiſti, pereas. *Zgubiłeś, zgiń*: czynili to / że ná onym mieyſcu wiele okretow gineło: á iemu ßkod wárować náleżało. Ô iák wiele ná morzu żywotá tego / okretow Chrześćiáńſkich potonęło / czystośći / trzeźwośći / nabożeńſtwá! Słuſznieyßa te wzgárde ná świát obrośić / godżień ten bálwan / áby nań káżdy plunał / plágę zádał mowiąc: *Perdidiſti, pereas.* A żeś ty Wielmożny Piſárzu / z okrećikiem ſwego żywota / do portu wcále przypłynął. mow plunawßy ná zdrayce tego:

Vixi, & quem dederat curſum crux ſancta, peregi.

Properabunt, & cum ſecuribus venient ei.

Ierem. 46.

Dáley młodżieńſka świátłośći / dáley. Náſtępuie ná inßy znák Zodyáku ſwego po babce / z fámiliey Jáśnie Wielmożnych PP. Tęczyńſkich / ná Topor. Znák záiſte Jchmośćiom pożeſny / y względem ſtárożytnośći; gdyż śie do dwunáſtu ießcze Woiewodow / ktorzy przed krolmi panowali / odzywa: y względem zacnośći; gdyż od Kárłá piątego Rzymſkiego Ceſárzá / hrábſtwo / á od Ferdinandá / kleynot Lwá koronowánego / w práwey nodze przedniey Topor trzymáiącego / w Vndrzeiu Tęczyńſkim Kaßtellanie Krákowſkim / ná godne potomki záćiąga: y względem powáżnośći; gdyż káżde niemal wieki / przednie Senatory / pod tym znákiem ná krzeſłách Káßtellańſkich / y Woiewodzkich śiedzące / widżiały / y dźiś widzą: y względem męztwá; gdyż śie bułáwy y oręże domu tego / nie tylko po oyczyznie / ale y po krolestwie Francuſkim / Hißpańſkim / Angielſkim / (o czym kroyniki brzmią) roſpośćierały. Znák / mowie / ludźiom pożeſny / ále drzewom nieprzyiázny: bo pod

Topor herb Ichm. PP. Tęczyńſkich.

Hiſt. Anonym.

Drzewom nieprzyiazny. *Luc.* 3. *Dan.* 4.

pod tym znákiem/vpadáią wysokie Cedry/ y twárde dęby: woła Márßáłek JEZVSOW: Securis ad radicem arboris posita est. Vpáda y ono buyne Nábuchodonozorá Krolá drzewo/od kraiu do kráiu w gáłęźiách rozłożyste/ w liśćie odźiáne/ w owoc bogáte: Et ecce vigil & sanctus de cœlo descendit, clamauit fortiter & ait; succidite arborem, & præcidite ramos eius. Niech innym drzewom będźie śiekierá ná postrách/ y ná ßkodę/ áleć máćicy winney iest ná obronę. Wiedźie máćicá z blußczem y z bobkiem nieprzyiaźń: kto rozeymie? śiekierá. Czuháią liśice ná winne iágody/ trzebá winnice opárkanić; kto to spráwi? śiekierá. Płonki drzew ogrodnych przy máćicy ßczepione/ sok látoroślom należący wipiiáią: kto tey ßkodźie zábieży? śiekierá.

Co wádźi młodemu. *Stobeus.*

Są też niektore w młodośći przeßkody/ ktore do wzrostu y doyrzáłośći gronom rozumnym wádzą/ Mentis præcocitas, renum ardor, voluntatis impetus, intentus ad voluntatem animus. trzebá to wßystko z korzenia wyćináć. Wyćinał ten niepospolity Młodźian vstáwiczną vśilnośćią; bo lubo był drugim Tobiaßem/ *Ktory naymłodßym będąc w pokoleniu Nephtalim, nic dźiećinnego w spráwie nie czynił;* lubo był nad látá státecznym Nestorem/ ktory często o sobie máwiał: *Za obłudę, pychę, łákomstwo, nie będźie mię P. Bog kárał;* lubo cichy/skromny/ ná ćiele y vmyśle vłożony: przećię z sumnieniem śię co dźień w wieczor v łoßká klęcząc ráchował/ w káżdy kąćik sercá swego wglądał/ieśli w czym przećiw Stworcy nie wykroćził; á ználazßy choć chrośćik niedoskonałostek/ śiekierą wyrąbywał. ô známienity w páńięćiu przykłádźie! godny áby śię go dwory imáły. Znáć/ że często sobie onę przestrogę Sálomonowę przypominał: Lætare iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum, & scito, quòd pro omnibus his adducet

Tob. 1.

Ná co śiekiery zażywał.

Eccl. 11.

ducet te Deus in iudicium. *Weſel ſię młodźieńcze w młodości twoiey, á niech záżyie dobrego ſerce twoie we dni młodości twoiey, y chodź drogámi ſercá twego, y według weyzrzenia oczu twoich, ále wiedz, iż zá to wßyſtko przywiedźie cię Bog ná ſąd.* Tám gdźie my czytámy (Adducet te Deus in iudicium) Chaldáyczyk czyta Appendit ſuper te aciem: *Záwieśił nád tobą oſtrze.* Natraca przez to / potrzebne młodym / ile ná dworáchśie chowaiacym / vważenie: Miłośćiwe Panietá kiedy wczásow y krotofil záżywaćie / kiedy zá rozmáitymi pułmiſkami v ſtołu śiedźićie / nád ßyiámi aciem *oſtrze* śiekiery Boſkiey vpátruyćie / ná kßałt onego Dámokleſá / nád ktorym / kiedy zá Krolewſkim ſtołem śiedźiał / zá przepyßnymi potrawámi / zá wybornymi trunkámi / przy gromadney áſſiſtencyey / przy weſołey melodiey / miecz oſtry ná końſkim włoſku wiśiał: lubo go Dionizius do iedzenia y dobrey myśli ponecał / niczego koßtować niechćiał / obecne niebeſpieczeńſtwo nád kárkiem vpátruiac. ô wieráćby śie y wam wßyſtkich wczásow odechćiało / kiedybyśćie ten oſtry ſadow Bożych topor / ktory nád głowámi wáßemi wiśi / vpátrowáli: Vpátrował bez pochyby Wielm. ten Młodźian znák domowy zodyáku ſwego / troſkliwie z ſumnieniem śie ſwym co dźień rácho-wał / dekretá ſtráßliwe Boſkie poprzedzáiac zá przeſtroga Apoſtołſka: *Kiedybyśmy ſię ſámi ſądźili, wżdamby nas nie ſądzono;* á lekliwie we wßyſtkim poſtępuiąc / ádł nie iedząc / pić nie piiąc / podług drugiey Páwłá S. náuki: Et qui gaudent tanquam non gaudentes, &c. & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur; præterit enim figura huius mundi.

Vważenie pierwſze młodym.

Cic: Tuſc. 5.

1. *Cor: 11.*

1. *Cor. 7.*

Oleaſter on text Eccl: ták czyta / Pro his ſcribit Deus contra te iudicium. *Zá to piße Bog przećiw tobie ſąd.* I to drugie potrzebne vwáżánie: czyni tu Duch S. alluzyią / do oney cudowney ręki / ná śćienie pálacu Bábiłońſkiego Krolá pißacey. Balcer Krol záżywa z tyśiącem

Senatorow Krolestwá swego dobrey myśli / przy winie dobrym / z rostruchanow onych / ktorych był oćiec iego Nábuchodonozor z kośćiołá Jerozolimskiego do Bábilonieу náwiozł: In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus scribentis, contra candelabrum in superficie parietis aulæ Regiæ: *Teyże godźiny vkazały śię pálce iáko ręki człowieczey piszącey, przećiw lichtarzowi náścienie sale krolewskiey.*

Dan: 5.

Drugie Vważenie do ráchunku sumnienia.

Vważćie Miłość: Panietá w tym strászliwym widoku / że tá godźiná ná one bieśiádniki nagle spádła: bo co w ten czás Krol robił z Senatorámi? czy śie z niemi o Rzeczypospolitey Bábylońskiey narádzał? nie; czy obronę grámic przez pobory / cynsze / mytá obmyślał? nie; czy kiedy śie ná skruche nalepsza zá grzechy zebrał? nie: w ten czás kiedy naylepiey pił / kiedy náybárziey weśołym był. Toż ći śie często y v nas tráfia / trzymáią *Bębeny árfy, weselą śię przy głośie muzyki, prowádzą w dobrách dńi swoie, á wemgnieniu oká do piekłá zstępuią.* A kiedy ia śie przypátruie dobrym myślom wászym / náyduie to / że gorsze niżli támtá Bábylońska: *Iob. 21.* nápiiano śie tám dobrego winá / ále czy zbytecznie? powiáda pismo: Vnusquisq; eorũ secundùm suam ætatem bibebat. *Dan. 5.* *Káżdy z nich pił według swoich lat: ieszcze coś z rozumem / że máły piie málo / wielki wiele / látámi y żołądkami czárki mierzano: á kiedy v nas / iák młody ták stary / winie śie zá owo opętáne* Wilkom: kiedy młody dogánia stárego / á stáry iák wół wćiągniony nie da śie młodemu vpośledźić: kiedy wino leia nie tylko w gęby / ále y ná obrusy / nie tylko Senatorowie ále, ná czás y forytarze: czy tám iepiey / czy v nas? tám pito z świętych Kielychow: źleć; ále by iedno v nas nie gorzey: przećie tám konterfety były rysowáne ná kielichách świątobliwe / Báránek Wielkonocny / ábo prześćie ludu przez morze czerwone: á v nas co zá figury ná szklenicách? niewstydliwey

Wenery /

Wenery / Heleny / Diany: Tám przećie laudabant Deos aureos, argēteos &c *chwalili Bogow złotych, śrebrnych.* źleć: ále przećie podług religiey swoiey znośnie: á v nas cy lepiey? kiedy owo diablámi kieliśki żegnáia / słow wśetecznych iák prośku śiarczystego z piekłá w śklenice narzucáia. Wśytko to piśą Mik. PP. ná ściánách / ieśli pápieru nie stáie; á piśą contra candelabrum. noca piśmo nie zámierzknie / ciemnościámi nie zápádnie.

Vważćie náwet / że tá reká piśe nie po Bábilońsku choć w Bábyloniey. ále piśmem obcym / ktorego nikt z Mędrcow nie zrozumiał / aż przyzwano zkąd inąd Dániełá / ktory ie wytłumáczył: MANE. TECEL. FARES. *Policzył. Zważył. Oddźielił;* to iest / policzył dni / zważył zasługi / od páństwá oddźielił. Ktoż wie / iákie też przećiw bieśiádom naśym dekretá piśą? snadź w Arábiey po Polsku / w Polsce po Arabsku. Zkądże wźiąć Dániełá / ktoryby ie nám wykłozył? Sortel: Bądźmy sobie Danielámi / sámi sobie rámoty grzechow w sumnieniu czytáymy / sámi śie sądźmy / sámi dekretuymy. Tákimeś ty sobie był Dániełē Wielmożny Pánicu / gdyś codźień sobie czytał ná ściánie sercá swego chárákttery grzechow / gdyś sobie dekretá pogrozek Pánskich przećiw grześnym tłumácył: á kiedyś sobie ná regestrzyku pokuty dobrowolne rospisował; kiedyś ná vprzątnienie wystąpkow śrzodki ex thesauro precum ponaznáczał / byłeś iuż nie Danielem / ále Janem śiekiere do korzenia przykładáiącym. Przetoż w winnicy duśy twoiey żaden śie ágrest nie źiáwiał / ále słodkie one iágody młodości. Adolescentum est timorem Dei habere, parentibus deferre, honorem habere senioribus, castitatem tueri, humilitatem non aspernari, diligere clementiam, quæ ornamenta sunt iuuenilis ætatis. Zá czym wołáy Aniele: **Doyrzáłe są iágody iego.** Lydyiscy Krolowie miásto sceptrum **Topor** nośili;

Trzećie Vważenie

Ambros. l. de offic.

Alex. ab Alex: lib. 1 c. 28.

niech śie y on ſczyći domowym **Toporem**/ iáko żywym oſtrożnośći konterfetem.

In farrag. hiſtor. Kiedy Stáresbanowi vmárł młodźiuchny ſynaczek/ ná **Toporze** Lydyiſkim z iedney ſtrony kázał wyryſowáć **Wioſnę**/ z napiſem; VER ANNORVM: z drugiey Jeśien/ z napiſem; AVTVMNVS VIRTVTVM. y ten **Topor** nád grobem záwieśił. Nie możemy y my lepßego Emblemma nád toba **Wielm**: Panie záwieśić/ iáko **Topor** domowy/ z tákimże **Wioſny** y Jeśieni wizerunkiem/ z napiſem: **Wioſna lat**/ **ieśien cnot.** á ty dáley idac mow:

Vixi, & quem dederat curſum mens cauta, peregi.

Ex omnibus floribus, elegiſti lilium vnum.
4. Eſdr. 5.

W znák ſłonecznego zodyáku/ ktory **Panna** názywamy/ wielka Antypátya z gronámi w innemi wieđźir; czemuli? niech o tym Aſtrologowie dyßkuruia/ niech

Pod ktorym znákiem płuża groná dźiewiczwa?

te gorna **Panne** ieśli moga z winnica dźiewictwá poiednáia: átoli ſtoi zá ßkode/ że miáſto iedney Pánny/ ſto cztyrydźieśći tyśięcy Pánien Bárankowi/ ná gorze Syonſkiey holduiacych/ dźiewictwu ſprzyiáia: Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt, hi ſequuntur agnum quocunq; ierit. *Ci ſa, ktorzy ſię z niewiáſtami nie pokalali. bo dźiewicámi ſa; ći chodza zá Bárankiem gdźiekolwiek idźie.* Widźiałem ia támte gore málowana/ lilyi pełna/ winnemi máćicámi náſádzona/ w wino ono zámożna/ ktore germinat virgines, *rodźi Pánny.* Widźiałem y ná źiemi w winnicy Kośćiołá Jezuſowego/ pod znákiem ná niebie niepokálánego Baránká/ wielu rożlicznych iego náśláduiacych Pánien groná dźiewicze.

Apoc. 14.

Kach. 9.

Táka

Táka mi Jágnießka Ambroży S pokázał: Computabatur in annis infantia: sed erat senectus mentis immensa. *Ambr. l. de virgin.*

Áto y tobie winnico Sapieżyńska ná tákich gronách niezęsło/ pod znákiem tegoż ná niebie Báránká/ y pod znákiem ná ziemi swey domowey Liliey; nálazł śie známienity Młodzian/ ktory (*o czym spowiedniká iest zeznánie*) niepokálaney duszy/ w niepokálanym ćiele/ áż do ostátniego żywotá punktu dochował. Czystość nieboszczykowska.

O Boże iák ty maß wßędzie swoie Anioły/ nie tylko w niebie/ nie tylko w kłaßtorze/ ále y we dworze. O niebieści Báranku/ iák sobie zá wielka korzyść poczytaß/ że maß ná ziemi niepokaláne báránki/ ktorzy czysta dusza/ czystym ćiałem/ z czystemi bez ćiałá Duchámi w ordynku rowno chodzą/ á wielu zástárzałych kozłow/ w występkách zwiotßałych stárcow záwstydzáia. In illa ætate quando crines flauescunt, caro niteſcit eburnea, oculorum gemmis facies rosea decoratur, valetudo corpori subministrat. Quando viget ratio, vigent corporis sensus, visus acutior, auditus promptior, inceſſus rectior, & vultus iucundior offerunt hostiam viuentem, Deo placentem & immaculatam, agnum non aure, non oculo, non pede, non linguà carentem. Audiat hoc senum sera conuersio, quibus ex defectu senectutis aures obturantur, oculi turbantur, ipsi in se per se deficiunt. Hi non offerunt agnum immaculatum, sed porcum cruentatum; sicut enim porcus in siliquis, sic senex iacuit in vitiis. *Hugo l. de clauſtro animæ.*

Ktoś ná ozách nieboßczyká sławney pámięći Jego Mośći Páná Krzyßtophá Sápiehę miał/ muśiß temu wiáry dodáć; gdyż Pascitur libido conuiuiis, nutritur deliciis, vino incenditur. *Paśie śię lubieżność bieśiadámi, tuczy śię pießczotami, winem śię zápála.* A on wewßyſtkich swych paniecych dostátkách trzymał vmyśł ná wodzy/ ocy/ y vßy ná pilney straży; pießczot/ roskoßy/ y prozno- Zkąd dochodźić czystości. *Ambroſ.*

wánia śie wárował: áwáiż śie to grono Sápieżyńskie od słonecznego vpału/od sußacego wiátru/ od nieprzyiázney powietrza plagi/liśćiem wßelkiey ochronności záślániáło/ dla tego doyrzałych iágod dźiewictwá doßło. Maturæ sunt vuæ eius. *Doyrzałe są iágody iego.*

Valer: Max: l. 1. c. 8.

Rádźił śie kiedyś Philip Mácedońśki Orakulum/ iákimby wźdam sposobem mogł lat ßędźiwości dostąpić? Wźiął odpowiedź: Vita quadrigas. *Strzeż śię poczwornych.* Co on vsłyßawßy/ chcąc okázyi wßelkich niebespieczeńśtwo vić/ mandat naprzod wydał po swoim Krolewśtwie: áby nikt czteroma końmi nie ieźdźił: potym iż wiedźiał o gorże iedney/ ktora *Quadrigam* názywano/ kázał ią rozkopáć/ y z ziemią wyrownáć. Rozumiał że iuż bespieczen/ y długiego żywotá pewien: alić nie wiedźiał nieboraz czegoś. Miał Pauzánias ryßowane ná głowicy mieczá poczworne/ y tymżeć go mieczem w niedoßłym wieku z świátá sprzątnął.

Szrodek do doyrzałości y czyßtości.

Pytaćie śie Miłośćiwi Panięta/ iáko byśćie do doyrzáłości nie tylko wieku ále y czyßtości przyßli? Dam sposob. Vitate quadrigas. *Strzeżćie śię poczwornych.* A ktorychże? Starożytność Wenerze poczworne náznáczyłá cztery łabędźie/ ktoremi śie po świećie przeiezdźáłá: *Mythiol: Comit.* niech śie Poetowie z niemi iáko chcą wiedzą: nam Bernat S. tákte poczworne opißuie: Luxuriæ currus quadrigâ *Bernard ßuper cantica.* voluitur vitiorum: ingluuie ventris, inhoneßtate ßodalium, mollicie veßtium, otii ßoporiśq, reßolutione *Nieczyßtości woz temi śię czteromá nyßtępkámi po świećie wozi, obżárßtwem, nieuczćiwym towárzyßtwem, miękkim vbiorem, prożnowaniem.* Są to łabędźie/ ktore Wenery lektykę ćiągną/ piorká białe maią/ bo śie ludzkośćią y polityką okrywáią. *á iákoż śię to z towárzyßtwem nie vpić? czymże chęć pokazáć, iákoż z białą płćią nie pożártować? czy śiedźieć podle niey iák drewno podle drewná?* widźicie piorká białe tych łabędźi: ále ßkora cárna. Panowie młodźi

Poczworne Venery

Vitate

Vitate quadrigas: *strzeżćie śię poczwornych;* narysowano ie ná misách wáßych/y ná kieliszkách wáßych/ ná guzách/ ná petlicách y ná łożkách/ pełen świát niebespieczeństw wáßych. poległ przed czasem Philip od iednych tylko ná mieczu rysowanych poczwornych: á wy iáko sobie bespieczeństwo obiecuiećie od ták wielu y tu/ y owdźie/ rospisánych poczwornych? Ne impie agas multum &c. ne moriaris in tempore non tuo. *Nie postępuy bárzo nieżbożnie, abyś nie vmárł nie w swoy czas.* Eccl. 7.

Wielmożne to Panie/ nie w poczworne ále w poßosne ieźdźiło iáko Panie: w poßosne mowie/ ktore Kassiodorus sprzęga. Sex sunt quæ incorruptam seruant castitatem: scilicet sobrietas, operatio, asperitas cultûs, inhibitio sensuum, raritas sermonis cum honestate, euitatio opportunitatis. *Sześć są rzeczy, ktore czystośći dochowywáią: trzeźwość, dźieło, ostre odźienie, hámowanie zmysłow, rzadka y to z vczćiwośćią mowa, wiárowanie śię okáziey.* A żeby tym ßczęśliwiey ieźdźił/ sromieźliwośći iák forytarki do tych poßosnych záżywał. Verecundia słowá są S. Bernátá. est integritatis custos, virga disciplinæ expugnatrix malorum, propugnatrix puritatis, famæ tutrix, vitæ decus, & insigne totius honesti. Nie dźiw tedy że lubo w młodośći/ doßedł doyrzałośći. Ætas senectutis vita immaculata. *Wiek stárośći żywot niepokalány.* wołay Aniele maturæ sunt vuæ eius. *Doyrzáłe są iágody iego.* A ia pátrząc ná iego nie pokaláną lilią ná nienaruszoną ćiáłá y duszy czystość/ policzę go miedzy one zacne rycerze *equites liliatos*, ktore Garzias Krol Nawarry niegdy fundował: Mieli ná płaßczách háftowane naczynie ná kßtałt sercá/ z ktorego lilie wynikáły/ y obraz Pánny Przenaś. ná ßyiey nośili/ łańcuch złoty/ w ktorym káżde ogniwo było ná wizerunk liliey. W tym ćię poczćie kłádę/ tęć bárwę dáię niepokalány Młodźieńcze/ w ktorey śię miedzy młodźią Koronną y Lytewską przechádzay/ á mow:

Vixi, & quem dederat cursum mens casta, peregi.

Cassiodor: super Mat

Poszosne czystośći.

Bern. super cant. ser. 86.

Sap: 4.

Causin. in symb:

ANIOL

ANIOŁ DRVGI GRONO ZBIERA Z WINNICY SAPIEZYNSKIEY.

Co robi drugi Anioł.

Vzieden Anioł grono doyrzáłe vkázał/drugi z śierpem náśtępuie: Misit alius Angelus falcem suam acutam, & vindemiauit vineam terræ. *Zápuśćił drugi Anioł śierp swoy ostry, y zebrał grono z winńice.* Krotka/ co prawdá/ rozprawá/obroćmy kniey oczy y animuśe.

Jáśnie Wielmożny Woiewodo Wileńśki/ chceś wiedźieć/ co śie z wybornym twoim dźiećie gronem kochánym synem? zápuśćił Anioł śierp ostry/ y zebrał ie. Jáśnie Wielmożny Márśáłku Lit: Wielmożny Káźimierzu W. Ks. Lit: Pisárzu/ Oświeceni/ Jáśnie Wielmożni/ Wielmożni krewni y powinni/ pytaćie śie o złotożielonym swoim gronie/ o Bráćie/ Śiestrzanku/ Szwágrze/ Wnuku/ Synowcu? zápuśćił Anioł śierp/ y zebrał ie. Korono Polśka/ W. Ks. Lit: pátrzyś po winńicy Sápieżyńśkiey/ śukaś oczymá onego zacnego groná/ ktore oczy pozorem/ śerce wdźięcznośćia rozweśelało? zápuśćił Anioł śierp/ y zebrał ie. Wśákże iednák (słow Chryzologá zażywam)

Ná co Anioł grono zebrał?

Non est est hæc sors calamitatis sed felicitatis, non probrum supplicii, sed honor triumphi. Zebrał to Anioł grono Sápieżyńśkie nie ná to/ áby ie sam śkośał/ álbo strawił/ ále ná to/ áby ie do winńic Rayśkich niebieśkich z wielką zániośł poczćiwośćia. Cóż? czy iáśnego nie mamy świádectwá Duchá S. gdźie śie grono dźiewictwá/ po zebránu przez śmierć/ przenośi? O quàm pulchra est casta generatio cum claritate, &c cùm se eduxerit, in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum præmium vincens: *O iáko pięknyieśt czyśty rodzay ziásnośćia &c. gdy odyidźie, ná wieki koronowány tryumphuie,*

Sap: 4.

iowánia mowie/ ktore Auguſtyn S. krotko opiſał; Inter *Serm. 17. in Euang.*
omnia chriſtianorum certamina, duriora ſunt caſtitatis prælia, vbi continua pugna, & rarior victoria; nempe rara eſt concordia formæ atq; pudicitiæ. Iż tedy grono Sápiežyńſkiey czyſtośći z ták wielu ná źiemi wygránych potyczek dánk odnośiło/ ſłużna/ áby śie z tryumphálna proceſsia z źiemie do ogrodow gornych/przez rak Anielſkich poſługe przenioſło.

Jákoż kiedy ia patrzę ná vbior Anioká tego/ ktory to grono z winnice zebrał/ widzę/ że odświetny/ vroczyſty/ właśnie do tryumphu ſłużący: bo (ieśli Anzbertus y Haymo tłumácze piſmá tego dobrze dißkuruią) ieden Anioł/ ktory tu śierp ná grono winne zápuśćił/ ieſt onże właśnie/ ktory wyżey/ w wierßu czternáſtym źiemię pożął. Widźiał go Jan S. Sedentem ſuper nubem candidam, habentem in capite ſuo coronam auream, & in manu ſua falcem acutam. *śiedzącego ná obłoku białym, máiącego ná głowie ſwey koronę złotą, á w ręce ſwoiey śierp oſtry.* Dali śię prawdá rzec/ dziwny ſtrój tego ſtroiu: ieśli koroná ná głowie/ ſpodźiewałbym śię berłá złotego w ręku; á tu śierp: ieśli śierp w ręku/ ſpodźiewałbym śię ogrodniczego ná głowie kápelußá; á tu koroná. Nie dbayćie Chrześćiánie/ oſobá to nie źiemſka/ ále niebieſka/ nie vbiera śię też po źiemſku/ ále po niebieſku. Wßákże ten ſtroy ieſt należyty do przedśięwźiętey ſpráwy. Kiedy Franćißká S. ná gorze Alwernie miał ieden Seraphin bliznámi ran Jezuſowych piątnowáć/ vkázał mu śię ná Krzyżu máiący ręce/ y nogi przybite/ á ſtrzydłá po powietrzu rozpuſzczone: czy to vbior y pozor Aniołowi przyzwoity? przyzwoity do oney cudowney nád S. Franćißkiem ſpráwy/ ktoremu śię vkrzyżowánym pokázał; bo miał ná Franćißku ceche vkrzyżowánego Jezuſá wyráźić: rownym tedy ſpoſobem/ że ten drugi Anioł miał grono czyſtośći młodźieńſkiey koronować/ *Bonau: in vita S. Franc.*

Vbior Anioła vroczyſty.

Apoc. 14. Verſ. 14.

ſam w koronę śię vbrawſzy / śierp ná to grono zápuśćił.

Z Tryumphem grono do nieba przenoſzą.

A ták rozumiem / że kiedy ie do nieba z vroczyſtośćią zánośił / owego pierwſzego Anioła / ktory mu ie ná drzewie pokázał / do kompaniey zażył. Wysłali ſynowie Jzráelſcy do Páleſtyny śpiegow / chcąc zrozumieć iak vrodzayna była / *pośli ná południe, y przyſzedſzy do Hebron vrzneli gałąź winną z iágodámi iey, ktorą nieśli ná drągu dwáy mężowie Káleby Iozue*: wźiął lud przez znákiáwny wiadomość o obfitośći támtey źiemi. Wysłali też Niebieſcy obywátele / czyśći bez ćiáłá Duchowie / dwuch Aniołow / śpiegow do źiemie Sápieżyńſkiey; zwiedźili / obeyrzeli / wiele gron zacnych ználeźli. Awá ná okazánie obfitey iey żyznośći / iedno teraz czyſte ácz w ćiele grono / dwáy Aniołowie do niebá (iáko śię ſpodźiewamy) zánieśli / áby iáko kiedyś lilie ſtáły ná dwu filarach Jáchin y Bohoz w kośćiele Sálomonowym: ták oni to grono ná zwyćiezkich pirámidach w niebie poſtáwili. Kwitniſz tám grono Sápieżyńſkie w ráyſkich winnicách; płuż Aniele w Anielſkim towárzyſtwie / Bogu ná chwałę / ſobie ná wiekuiſte weſele / nam pozoſtáłym na pobudkę.

Num. 13.

3. Reg. 7.

Ono mieyſce ná ktorym grono Páleſtyńſkie vrwano / Nechel Eſchol / *to ieſt, ſtrumieniem grona*, názwano: y ia owe Babicze pod Warſzáwą / w ktorych to Sápieżyńſkie grono vrwano / Strumieniem groná názowię. czemu? bo *Płákáłá winnicá, záchorzáło winne drzewo, wzdycháli wſzyſcy, ktorzy byli weſołego ſercá. Vſtáło weſele bębnow, vſtáło wykrzykánie ráduiacych śię, vmilkłá wdźięczność cytry.* Jego Mość Pan Woiewodá Wileńſki wźiąwſzy żałosną o śmierći iego nowinę / weſtchnął / y rzewno zápłákał: *O biádáż mnie nędznemu! vtráćiłem kochanego ſyná! ô Boże ná cożeśmi go dawał, ieśliś go ták prętko odebráć miał?* a to *ſtrumień groná.* Nie dźiwuyćie / Verba fuerunt non indignantis ſed deplorantis. *Zal słowá wyćiſnął nie rozpácz*; trudno też było nie żáłowáć / á ono ná oczách ſzkodá

Num. 13.

Iſai. 24.

żal Oycowski po ſynie.

nie

nie oßácowána záraz ſtánełá. Cyrus Krol Perſki miał dowćipnym miſterſtwem z złotá gietego wyrobiona máćice/ ná ktorey ßmárágdowe groná z dyámentowemi iágodámi wiśiáły/ vczynił ſobie z niey nád łożkiem ſwym báldáchin/ rozumiem/ że co dźień groná liczył/ ieśli ktorego nie vrwano. Miał Jego Mość Pan Woiewodá Wileńſki/ w złotożieloney domu ſwego winńicy trzech ſynow/ iák trzy perłowe groná/ z tą myślą weſoło záſypiał/ z tą śię ocucał/ áſnadź co dźień liczył/ ieden/ drugi/ trzeći: iuż ná dwoygu ſtánał/ trzećiego śię nie doliczy/ śmierć śrzednie grono vrwáłá; y nie żałowáć? iákoż było nie żałowáć? á ono śię wßyſtkie iego oycowſkie delineacye w tey ſtráćie pomießáły. Widźiał podczaßy Pharáonow weśnie przed ſobą winny ßczep o trzech gáłaſkách/ z ktorych iágod nárwawßy/ wino w roſtru han wytłáczał/ a Krolowi podług vrzędu oddáwał. Miał Jego Mość Pan Woiewodá trzech ſynow/ z ktorych wino prac/ y ſmákowitych poſług Naiáśnieyßemu Krolowi Polſkiemu ZYGMVNTOWI trzećiemu ofiárował/ teraz iuż winnych iágodek ná trzećiey nie ſtáie látoroślce/ tamże ná dworze vſchłá.

Greg. Richter.

Gen. 40.

Ale nie záchodź głęboko w fráſunek Jáś: Wielm: Woie: rzekę do ćiebie/ co niegdy rzekł do Márcyiey Rzymianki Philozoph/ kiedy też oná po ſyná vtráćie (ácz śię z twoią zrownáć nie może) płákáłá: Filium tibi Dii immortales non diu daturi ſtatim talem dederunt, qualis diu effici poteſt, quidquid ad ſummum peruenit, ad exitum properat: eripit ſe aufertq; ex oculis perfecta virtus; nec vltimum tempus expectant, quæ in primo maturuerunt. A Mákáriußáć S. iedne poćiechę przed oczy położę: Nabożny ieden ogrodnik ſłyßąc wiele o przykłádnym żywocie S. Mákáriußá/ y o świątobliwym zebrániu towárzyßow iego ná puſzczy/ náwiedźił go ofiáruiąc w podárku grono winne/ ktorymby śię pośilić mogł: Mąż S. przyiął z chęćią; ále nie ſkoßtowawßy towárzyßowi oddał/ ktory záś podał ie w cáłośći drugiemu/ drugi

Co ma żal Ieg. M. P. Woiewody miarkowáć.

In vitis Patr.

 trzećiemu/

 trzećiemu/trzeći czwartemu / aż do ostatnego / y ten názad nic nienáruszone Mákáriuszowi grono oddał. Vyrzawszy mąż S. że grono/ lubo w ták wielu rękách było/ cáłe zostáło / ogrodnikowi ie názad wroćił / á Panu Bogu zá vmartwienie bráćiey swey podźiękował. Dał y tobie był P. Bog / Jáśnie Wielmożny Woiewodo / to grono cnotámi wszelkiemi zákwitłe: podałeś ie Akademiom rozmáitym / nic go w cnotách nie naruszyły: Akademie podáły dworom; y dwory ǵ nie zepsowáły: dwory oddały go Trybunałom / Seymom; y tám cáłe: dostáło śię potym dignitárstwom; y te wárownie piástowáły: owá do ćiebie śię názad bez skázy wroćiło / á ty z Mákárym podźiękuy Pánu Bogu / że iákoś ie wcále wźiął/ ták ie też wcále bez skázy temu Pánu oddáiesz. A ieśli vważysz z táką resignacyą y sposobnośćią z świátem śię syn twoy pożegnał/ wszystkie rospędźisz y twarzy chmury.

Iák ná śmierć odważny!

Resignacya iego iáka? iest wiele tych / ktorzy z vst iego nie raz słyszeli: Rok dwudźiesty y czwarty będźie periodem żywota mego / á zdarz Boże szczęśliwym. Jest wiele y tych / przed ktorymi máwiał: *Ták mi dźiś vmrzeć iáko iutro iáko y zá lat sześćdźieśiąt, śmierći śię nie boię, bo iey záwsze czekam, á mam nadźieię w Bogu, że mię gotowego tá Páni znaydźie, kiedy przyidźie.* Jákoż y rzeczą sámą to oświadczył: bo gdy Wielmożny brát / y słudzy mowili: Ofiárowalichmy Wm. do Zurowicz / ofiáruy śię y Wm odpowiedźiał: *Pán Bog zápłáć; ia dekretu z niebá czekam, żyć, lub vmrzeć, gotowem, á Bog serce moie widźi, że żyć nie prágnę, vmrżeć śię nie boię, do Zurowicz śię ofiaruię, á ieśli mię śmierć zbierze, Wm. votum zá duszę moię wykonayćie.* A czyiáż to táka ná śmierć odwagá? czy Dominiká? czy Fráńćiszká? czyie co raz ná śmierć wyglądánie? Henryká snadź Kśiążęćia Báwárskiego? Vkazawszy śię Henrykowi S. Wolfangus / ná śćienie páłacu iego napisał: Post sex; *Po sześćiu:* on rozumieiąc / że miał za sześć dni vmrzeć/

Gretſ. in SS. Bamberg.

rzeć / gotował się ná śmierć: minęły sześć dni / nie vmárł / pocżałże on wygładáć śmierći po sześćiu niedźielách / y po tych nie vmárł: nu po sześćiu mieśiącách / y potych żyw: wiec po sześćiu leciech / áliści mu miásto śmierći dano Cesárstwo; dano y Elogium: Seipsum singulis senariis superabat, & post mortem idem viuebat. Rowna y w tym Paniećiu ná śmierć gotowość / ále nie rowny sześćia los. Henryk po wygładániu śmierći godności nábył: ten godności świeckiey pozbył / ácz ia z niebieską zámienił. 373

O dispositcyey iego co rzekę? Choroba śmiertelna złożony / Kápłaná zakonnego ná ostátnią rozsprawę bárzo żądał: aliści nad spodźiewanie przybył zakonu nászego iegoż własny spowiednik / duchem práwie Bożym sprawiony / y ku tey przezacney fámiliey / iáko fundatorskiey / chećia vsłużenia w ostátnim punkcie zániesiony. ten go spowiedźi doskonále wysłuchał / ktoro on klęcząc z wielkim nabożeństwem odprawił / Sakrament przenaświętszy przyiął / y kilka dni przed śmiercią Mszey co dzień słuchaiąc / pod czas elewacyey ná kolaná przypádał. Rozmowy iego wszystkie támtych dni o Panu Bogu y Nasz. Pánnie; czytánia y słuchánia o żywotách Swietych / zwłaszczá o Wawrzyńcu S. pod czás oktawy iego: myśli o chwale wiekuistey: zábáwy z reliquiárzem / w ktorym często kośći świete całował. A kiedy Kapłan postrzegł bliski iego koniec / vpomniał / áby ieśliby co ná sumnieniu miał / przełożył: on nic nowego ná sumnieniu nie máiąc / w piersi się iednák vderzył mowiąc: doleo de præteritis: zá czym go Kapłan z nowu rozgrzeszył / y indulgencya przyłożył / tudzież vpomniał / áby się zdobył ná akty wiary / nádźiei / y miłośći; áon połáćinie rzekł: Credo, spero, amo *Wierzę, mam nádźieię, miłuię.* Potym mowił nád nim Litanie / ná ktore sam odpowiádał. náwet w poleceniu duße pod czás

Iáko ná śmierć przygotowany?

Nabożna śmierć.

owych słow / Occurrite Angeli, przeżegnawszy śię P. Bogu niepokálánego Duchá oddał.

Iák śię mężnie w żalu I. M. P. Woiew. vkoił.

O tárłeś oczy rodźicu słyszawszy to / y rzekłeś: *nie poczytay mi zá grzech Boże, żem ták żałował śyná mego: niech śię wola twoia święta y z nim y zemna dźieie. Pan dał, Pan wźiął, iáko śię Pánu podobáło ták śię stáło, niech będźie imię iego błogosłáwione.* O piękne słowa / ô chwalebny postępku! postępek to Xenophontá / ktoremu ofiáruiącemu kiedy znáć dano o śmierći śyná / korona z głowy złożył: *Iob: 1.*

Laert: l. 2. cap. 6.

ále kiedy powiedźiano / że mężnie woiuiąc poległ / znowu koronę wźiął / y rzekł: *Wiedźiałem, żem śmiertelnego zrodźił.*

Gen. 22. A ieśli ćię obchodźi / co niegdy Labáná do Liey y Rácheli obchodźiło / że nie pożegnawszy / nie podźiękowawszy / pocałowánia nie wźiawszy / nie dawszy / nie opowiednie-y śiedł; owoż dźiś z tey trumny niemy Orator y żegna / y dźiękuie.

Zegnam ćię Naiáś: Krolu Pánie moy. zá łáski, ktorem znał, zá honory, ktorem nád lata y zásługi brał, vniżenie Maieść: twemu dźiękuię, á zá śczęśćie poczytam, że żywot ná posłudze Páńskiey pokładam. Zegnam ćię Iaś: Wiel: Rodźicu Pánie y dobrodźieiu, zá wypiastowanie młodości, zá koszty, obmysły, promocye dźiękuię, iuż ćię z prac daiszych kwituię, wszákże, ieślim w czym nieopatrznie vráził, o odpuszczenie proszę. Zegnam was rodzeni. Zegnam was Oświęceni, Wielmożni, krewni y powinni, dźiękuię zá miłość braterska, y powinna, á o vprzeymy affekt, y o vczćiwość ku pozostáłemu rodźicu vśilnie proszę. Zegnam ćię Oyczyzno, żegnam was wszystkich, ktorych tu y miłość Chrześćiańska, y vczynność zgromadźiłá przyiáćielska, á wielce dźiękuię, żeście dotrzymali łáski vmárłemu, ktoreście mieli ku żywemu.

Zamknienie.

Zámknął on iuż y żywot y mowę: zámykam y ia kázánię. *Psal. 23.* Było prawo: *Gdy wnidźieß do winnice czyiey,*

iedz

iedz iágody pokić śię podoba; ále z ſobą nic nie wynoś. Wſiakże niech to dźiś vſłepuie. Weśliśćie oto do winnice Jaśnie Wielmożney Sápieżyńſkiey; zázyliśći owocu do woley: á ia proſę wynośćie y iágody / ile wy młodzieńcy / w pámięćiách wáſzych / trawćie w rozumách y ſercách wáſzych / ábyśćie rowney cnoty doyrzáłośći dochodźili. A wy Wielebne Pánny bierzćie miedzy śię Pánicá / bierzćie Lilie Lilia / bierzćie pſzczołki kwiateczek. Pánny czyſtego Venetá Kortuſiuſa niośły / pánny ná pogrzebie śpiewáły / pánny grzebły: Ták y wy czyſtego młodzieńcá miedzy śię bierzćie martwe ćiáło / ktorego duſze do niebá wáſz oblubieniec przyiął: iemu niech będźie cześć y chwałá ná wieki wiekow / AMEN. *Caſpar Ens.*

KA-

KAZANIE

Ná pogrzebie

Wielmożnego Páná, Iego Mośći Páná

SAMVELA

PACA

Wielkiego W. X. L. Chorążego, ná expedicya Inflántska, przećiw Gustawowi Adolphowi, Xiążęciu Sudermáńskiemu, w woysku Krolá Iego Mośći Pułkownikà.

Miáne w Kośćiele Káthedrálnym Wileńskim 2. dniá Márcá Roku Páńskiego. 1627.

Accepit

ACcepit Simon ossa Ionathæ fratris sui, & sepeliuit ea in Modin ciuitate patrum eius &c. ædificauit super sepulchrum &c. ædificium altum visu, lapide polito, retro, & ante, & statuit septem pyramidas &c. & his circumposuit columnas magnas, & super columnas arma ad memoriam æternam, & iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigantibus mare. 1. Mach. 13.

Wźiał Symon kośći Ionathy brátá swego, y pogrzebł ie w Modyn w mieśćie Oycow iego &c: y zbudował nád grobem &c. budowánie wysokie ku widzeniu z kamienia gładkiego, z tyłu y zprzodku. y postáwił śiedm słupow śpiczástych &c. á około nich postáwił słupy wielkie, á ná słupiech zbroie, ná pámiątkę wieczną, y podle zbroy wyryte okręty, ktoreby widźieć mogli wszyscy co morzem iácháli.

Ktoremu z szyrych ludźi rownego w mądrośći świát áni miał áni widźiał / Krol y Prorok Salomon w Kśięgách Mądrośći w Rozdźiale 2. axyoma tákie wydał: Deus creauit hominem inexterminabilem. *Stworzył Bog człowieká nie wygładzonego.* Ktore kiedy ia przed sie biorę / niewiem iáko ie z prawdą pomiárkuię: Abowiem Sap. 2.

bowiem protestuie sie przeciw iemu naturá / protestuie fortuná / protestuie śmierć / protestuie sáma experiencya. Náturá / iáko tu chćiałá mieć w ćiele człowieká? tak / iáko
2. *Reg.* 4. zdrádá chćiałá mieć w domu własnym Izbozethá. Izbozeth ná łożu sie swym w południe przesypia / á tym czasem parà łotrzykow Rechab / y Bahanná ná zdrowie iego czuwa / y żywotá nic sie nie obáwiaiącego pozbáwia. Elementa nasze / łotrzykowie to náśy / w tymże sie domu z námi wespoł záwieráią / a o zgubę nás nic niemyślących przyprawuią. A Fortuna co? Fortuna iák wiele tu zásádzek ná człowieká postáwiłá! iák wiele nań przypadkow y nieszczęsnych trefunkow sporządziłá! Niebespieczniśćie Sy-
4. *Reg.* 4. nowie Proroccy przy potrawách: Mors in olla. *Smierć*
Dan. 5. *w gárncu:* Niebespieczny's Balcerze przy trunkach: Digiti apparuerunt scribentes: *Palce pokázały sie pisące.*
Ionæ: 1. Niebespieczny's Jonaszu ná wodźie. Niebespieczny's Sam-
Iudic. 6. sonie na łonie. Niebespieczny's Amázyaszu od nieprzyiaćielá Joabá. Niebespieczny's Panie IEZV, od nieprzyia-
2. *Reg.* 20. ćielá Judaszá. Smierć hetmáni na koniu: co zároty z só-
Apoc. 6. bą zaćiąga? Gladium, famem, mortem, & bestias terræ. *Miecz, głod, powietrze, y beśtie źiemskie.* ná co? że-
Apoc. 9. by człowieczą wygnáć. dlá tegoć on Anyoł przepaśći / ktory tylko iedne z tych rotę prowadźił / to iest / Szárańce / trzema sie iezykami mianuie / iednoż wyrażáiącemi: po żydowsku / Abadon: po Grecku Apollyon / po Łaćinie Exterminans; to iest wygániáiący. Czy nie dość było ná iednym iezyku? zgołá iáko ow tytuł Páná IEZVSA ná krzyżu przybity / że ogłaszał zbáwienie wszytkim národom / trzemá iezykámi nápisany iest; tákże tu powszechne Exterminium, to iest wygnanie z świátá wszech wobec ogłásza sie / trzemáśie iezykami sprawcá wygnánia nászego tytułu-
Petrarcha. ie. Poydźiemi do experiencyi: Quot funera, tot exterminiorum monumenta. *Ile pogrzebow, tyle wygnánia dowodow.* O iák wiele żałob / ktore podźieraćie! iák wiele mo-

gił /

gił/ktore depcecie! iák wiele kośnic/ktore miiacie! Kiedy człowieka wynoßa/iákoby go bánizuia/á kiedy mu dzwonia/iákoby go z kolá żyiacych wytrebuia. Bodayże ſie była prawdá Salomonowa/ ná tym zácnym Bohátyrze/ Jego Mośći Pánu Sámuelu Pácu/Chorążym Ziemſkim W. X L. iśćiła! bodayże była nátura y fortuna proteſtacyi ſwoich poniechałá; bodayże była śmierć z ſwymi rotámi miiała; bodayże była experiencya fallowałá; boday był ten żył inexterminabilis, ktory godnie żył religiey/godnie Oyczyznie/godnie Familiey/godnie ſobie. Ale ach ato y on exterminatus, wyłączony/wygładzony/odłączony od Matki namilßey Syn/odłączony od ośierośiáley Małżonki wprzeymy Małżonek/odłączony od pozoſtałego poromſtwa dobrotliwy Oćiec/odłączony od rodzonych Brátá y Sioſtr kochány Brat/odłączony od Pola/od Marſa/od Chorągwi wielki Rycerz. Straćiłeś wielki Hetmánie Pułkownikú! ſtráćiłeś Woiewodo Smoleńſki/nie tylko miłego Szwágra/ale y wiernego w pracách woiennych towárzyßá! Przeto wzdobywáćie ſie wßyſcy ná żałoſne Threny; mowi mátká/z matka Tobiaßowa: Heu me, fili mi, vt quid te miſimus peregrinari, lumen oculorum noſtrorum, baculum ſenectutis noſtræ, ſolatium vitæ noſtræ, ſpem poſteritatis noſtræ. *Tob. 10.*

Ach Synu moy, czemuchmy ćię na pielgrzymſtwo wyſłáli, świátłość oczu naßych, podporę ſtárośći náßey, pośiechę żywota náßego, nádźieię potomſtwá náßego. Lamentuie małżonká z ona druga ośierośiała wdowa mowiac: Non vocetis me Noemi, id eſt, pulchram, ſed vocate me Mara, id eſt amaram, quia amaritudine valde repleuit me Omnipotēs. *Ruth. 1.*

Nie zowćie mię Noemi, to ieſt piękna, ále zowćie mię Márá, to ieſt gorzka; Abowiem gorzkośćia bárzo napełnił mię wßechmogący. Narzekaia Rodzeni po Bráćie tak/iáko kiedyś Dawid po Jonáćie 2. Reg. 1. Doleo ſuper te frater mi Ionatha decore nimis & amabilis. Sicut mater vnicum *2. Reg. 1.*

 amat filium suum, ita ego te diligebam. *Lito mi nad tobą Bráćie moy Ionatho, wdźięczny nazbyt y miły: iáko Mátká iedynego miłuie Syná swego, takiem iá ćiebie miłował.* Wszyscy nawet wołamy z onym Agagiem: Siccine separat amara mors? *Tákże oddźiela gorzka śmierć?* Toć tedy
1. Reg. 15 człowiek exterminabilis, rumácyey y wygnániu podległy. Tłumácze pismá Swiętego wykładaiąc ono axiomá Salomonowe/ mowią/ że vczynił Bog człowieka niewygłádzonego/ względem przywileiu/ przy ktorym kiedyby był chćiał stać/ mogłby był bydź nie wygnany; ále zá-
Sap. 2. wiśćią Dyabelską weszła śmierć/ Bog iey nie vczynił/ ludźie ią sami sobie przywabili/ weszłá y Gospodarzá z domu wypędźiłá. Iż przećię ludźie zásmákowali sobie w nieśmiertelnośći/ o zacne się postępki stáráią/ ktoremiby w ludzkich pámięćiach wiecznie żyli: Virtus mori nescia. *Cnota śmierći nie zna.* Ale że się ludźie z wiekámi odmieniaią/ tedy potomkowie/ przyiaćiele/ y powinni wystáwiáią zacnośći ich nieśmiertelne budynki/ Kolossy/ Pyramidy/ Obeliszki/ ktoreby były inexterminii simulachra, & immortales posteritatis linguæ, *Niewygłádzonośći wizerunki, y nieśmiertelne czasow potomnych ięzyki.* Widzę że y tu szczodrobliwość zacnych powinnych návszánowánie tego zacnego ćiáła nie kurczyłá się; widzę oświádczony ku swoiemu krewnych áffekt/ oświádczony mowię Herbami/ szárłatámi/ skrzydlástemi końmi/ zbroynemi rotámi. Dobreć to y kosztowne rzeczy/ iedná im tylko nágáná/ że nietrwáłe. Przetoż przyłożę iá się z prácą swoią/ á wystawię nieśmiertelny budynek wźiąwszy modelusz z rzemiosłá samego Ducha S nieśmiertelney sławie Páná tego/ pochwaliwszy wprzod zábawę iego żołnierską: zbuduię mu Mauzoleum/ Pyramidy/ Kolumny/ podobne onym/ ktore też Symon brát Jonáćie y krewnym swym w mieśćie Modyn budował/ aby w nich wiecznie żył/ ktory ná wieczny żywot sobie zárobił. Materiá wielka y szeroka/

roka/ nie żałuyćież temu trochy czásu/ ktory wam całego żywotá nie żałował/ y by był dłuższy miał/ wam by go był oddał; dayćie to ostátniey posłudze/ dáyćie przyiáćielskiey vczynnośći/ że nie rzekę/ powinnośći.

Ważę się rownáć Jego Mośći sławney pámięći Páná Sámuelá Pácá/ do onego wielkiego w stárym zákonie męża Jonáthy Machábeyczyká. Komuż to iść má w dźiw? wszák rownam zacnego do zacnego/ Rycerza do Rycerza/ Bohatyra do Bohatyrá. Jonathas z Zydowskiego wykłáda się po naszemu Donum Dei, to iest *Dar Boży:* zaiśteć w Rzeczypospolitey/ ile vtrapioney/ dobry mąż y żołnierz iest Dar Boży. Byli Synowie Jzráelscy w ręku Mádianitow przez lat śiedm/ ták dálece od nich vćiśnieni/ że mowi text Swięty: Humiliatus est Isràél valde in conspectu Madian. *Poniżony iest barzo Izráel przed oczymá Madian.* Przetoż wołali do Páná o ratunek/ y miánował im Pan Gedeoná/ przez Proroká/ y podniosł go ná wielki vrząd Regimentarski/ mowiąc: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Isráèl de manu Madian, scito quòd miserim (á inszy text ma) donauerim te. *Idź w tey mocy twoiey, á oswobodźisz Isráelá z ręku Mádyáńskich, á wiedz, żem ćię posłał ábo dárował.* Coż sprawił Gedeon? trzy stá tylko za pewną probą/ od sámegoż Bogá pokázáną mężow przybrał/ ná trzy częśći ie rozdźielił/ dał im w ręce trąby y fláße czcze/ y pochodnie w pośrzodku fláß: rzecz dźiwna/ miecza Jrzáelczycy niedobywáli: zá roskazániem Gedeoná/ tylko trąbili/ flaßę o fláßę tłukli/ pochodnie w ręku trzymáli/ á wołáli: *Miecz Páński y Gedeonow:* á przećie ták się Mádyańskí oboz strwożył/ że wrzeszcząc y wyiąc/ wszyscy tył podáli; dopieroż wpuśćił Pan miecz ná oboz/ y sámi się miedzy sobą pozábiáli/ á Jzráel przy żywoćie/ zdrowiu/ wolnośći/ sławie/ y korzyśći został. Pátrzćie iáko tu Pan Bog dobrym mężem wygodźił; pewną/ że mu stał zá wielki

Ind. 6.

od Bogá dar. A ia mowię / że dobry Rycerz nie tylko iest Bożym dárem / ale y wßytkich inßych darow ſtrożem. Roſtoßnyć Ráy / w iábłká y w owoce zámożny / áleć niewiem / długoliby ſtał / kiedyby Cherubin ieden z mieczem ogniſtym ná obie ſtrone oſtrym / bram iego niepilnował. Beſpiecznieć łoże Salomonowe / Krol Jzráelſki ſpokoynie ſie wy-

Cant. 3. ſypia / álecżemu? Lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi, vniuſcuiuſq; enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos. *Łożko Salomonowe ßeśćdźieśiat mężnych obſtąpiło, wßyſcy trzymaiący miecze bárzo wyprawni ku bitwie, v káżdego miecz przy boku iego dla ſtrachow nocnych.* Obronna wieża w Syonie Dawi-

Cant. 4. dowa / álecżym obronna? Ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium: *Zbudowána ieſt z báſztámi, tyſiąc tarcz ná niey wiſza, wßelakie orężże mocárzow.* Chce mowić Chrześćiánie / że wßytkie te dary Boże / Religiá / Oyczyzná / maietność / wolność / ſławá / ſtaćby nie mogły / kiedyby tego daru Bożego / to ieſt żołnierza nie było; y przetoż kiedy Bog chce Rzeczpoſpolitą iáką pokárać / tedy miedzy inßymi ſpoſobámi y tym kárze / że mężá walecznego bierze: Ecce domi-

Iſai. 3. nator Dominus exercituum auferet à Ieruſalem & Iuda, validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ, fortem & virum bellatorem, Principem ſuper quinquaginta. *Oto pánuiący Pan záſtępow, odeymie z Ieruzalem y z Iudy, dużego, y mocnego, wßelkie poſilenie chleba, y wßelkie poſilenie wody, mocnego, y walecznego męża, Kapitaná nad piąćiądźieśiąt.* Jak to tu częſto powtárza męża Rycerſkiego / iákoby ieden ſtał za wielu / á rowno kładźie chleb y żołnierzá. źle bez chlebá / y bez Żołnierza nie dobrze. Cośćie po ſławney pámięći Karolu Chodkie-

Thren. 1. wiczu Hetmánie waßym wielkim mowili? Cecidit corona capitis noſtri, væ nobis, quia peccauimus: *Spádłá*

Koroná

Koroná z głowy náßey, biádá nam żeśmy zgrzeßyli. Y tego męża przed oczyma leżącego iáko straty żałuiećie / iako się náśłową żałośne Dawidowe nád Jonatha sposábiaćie? 2. *Reg.* 1. Quomodo cecidit robustus, & perierunt arma bellica! *O iáko vpadł mocarz, y poginęłá broń woienna!* O iáko Lilia dobrey otuchy kosá śmierći podćięta.

MAVSOLEVM PACOWSKIE.

PO ześćiu Jonáthy Symon brát iemu / y rodźinie swoiey ná pámiątkę troiákiey zacnośći / troiáki budynek wystáwił: vßánował zacne vrodzenie / zbudowawßy Mauſoleum; vßánował woienne ćwiczenie / wystáwiwßy Pyramides; ozdobił známienitość cnoty / wyniozßy kolumny wielkie / ná ktorych trophæa to iest zbroie y okręty záwieśił. Jeśli śię starożytnośći poradźiemy / znaydźiemy to / iż zacność vrodzenia budynkiem iákim známienitym ozdobiono. Co chciáła vßanować Artheminźya w małżonku swym Mauſoluśie / kiedy mu zacne Mauſoleum od iegoż imienia názwáne zbudowáłá? nie był Bohátyr żaden / nie był w náuce / álbo w iákim kunśćie záwołany / to tylko / że był Pan z Pánow / Krol z krolow: y Pismo S. o iedney máchinie Abſálonowey / ktora ieszcze żyiąc dla martwego ćiáła wystáwił / znáć dáie / kedy Abſalon syn Krolewski ták mowi: Non habeo filium, hoc erit monimentum nominis mei. & vocauit illud nomine suo manus Abſalon. *Nie mam Synά, tá będźie pámiątka imienia mego, y nápiśał sobie nagrobek; Ręką ábo dźieło Abſalonowe.* Wiedząc Abſalon / że nie zoſtawuie syna po sobie / zbudował sobie dom / w ktorymby po śmierći leżał / dał mu imie Ręká / to iest dźieło Abſálonowe / ácz potym z Bożego zrządzenią tám nie leżał / iáko to wiec bywa / że człowiek 2. *Reg.* 18.

zporządza /

zporządza/á Bog mysli y rády iego mießa. By inßego przykładu nie było/ patrzćie co Symon Jonaćie/y rodźinie swey buduie? Ædificium altum visu. *Dom wysoki ku widzeniu zkámieni gładkich y wpozady w przod.* Abowiem wątpić nie máćie/ że Familia Máchábeyska była zacna/ ßlá z Krolow y z naywyższych Káplanow/ gniázdo swe mieli w mieśćie Modyn/ iáko vdźielne Xiążęta/ O ćiec ich zacny Máthá-
thyaß/ do ktorego posłowie Antyochá Krolá ozdobnemi
1. *Mach.* 2. tytułami y słowy rzecz swoie odpráwowáli: Princeps & clarissimus es in hac ciuitate ornatus filiis & fratribus: *Xiążęś y nader zacne w tym mieśćie, ozdobiony synámi y brácią;* o wßytkiey ogołem Familiey Máchábeyskiey mowi Duch S: Semen virorum, per quos salus facta est in Israel: *Náśienie mężow, przez ktorych zbáwienie stáło się w Izraëlu.* Tá tedy Vrodzenia wysokość/ słußnie tey wysokośći Mauſoleum po śmierći wielkiego mezá Jonáthy wyćiągálá. A ia tobie zacny Pácu/ co zá Mauſoleum/ co zá dom nieśmiertelny zbuduie? nie moge zacnieyßego/ iáko/ gdyć przesławna/ y przezacna Familia twoie wyśtá-
1. *Mach.* 13. wie. Zaiśte ædificium altum visu ex lapidibus politis retro & ante. *Budynek wielki ná pozor, z kámieni gładkich z tyłu y z przodku.* Rozmierzamli ten dom/ nayde w nim długość/ nayde wysokość/ nayde ßerokość/ nayde y głeboko-
ść: długość iego dawność iego; ießcze zá Krolá Jágiełá/ w Kronikách go znaydźiećie: wysokość/ Herby y tytuły iego známienite; Herb Lilia/ toć kwiát Krolewśki: Lilia/ ale nie pospolita lilia: inne lilie korzeń máia/ ziemia traca; áleć tá korzeń gdźieś vkryła/ á wßytká y ku niebu y ku ziemi wlośćie śie odźiałá. Tytuły Biśkupie z Infuły Zmudzkiey y Kiiowskiey płynące: Woiewodztwá ták rozliczne; Kiiowskie w Jerzem Pácu zá Krolá Kázimierza syná Jágełowego; w Synie iego Polockie; w tego znowu synie Mikołaiu Podláśkie/ w ktorego záś synie Witepśkie/ náwet czásy niedawnemi w rodzonym stryiu nie-

boßczykowſkim Mińſkie. Pátrzćie iák nie przerwána linia budowánie z tych kámieni powſtáie! Káſtellániie tákże/ Wileńſka y Smoleńſka/ y inne wyſokie dignitárſtwá y vrzędy: Kaſtelan Smoleńſki był dźiad nieboßczyká tego ſławney pamieći Páná; Oćiec człowiek wielki Podkomorzy Brzeſki/ ták vcżony/ że z czytániá piſmá S. Doktorow/ Hiſtoriy Kośćielnych/ á wprzod z oświeceniá Bożego/ rokiem przed śmierćią/ Káthólicka prawdę vznał/ y wyznał: ták záś Krolowi dźiśieyßemu Pánu przyiemny/ że go w láſce ſwey Páńſkiey zawße chował/ w Krákowie chorzeiącego muzyka ſwá rekreował/ á gdy vmárł/ wyprowadzenie ćiałá iego z Krákowá zeſłániem ná mieyſcu ſwỹ zácney oſoby vßánował. Szerokość budynku tego ieſt lubo rozkrzewienie tey Familiey w wielu ſynách godnych y potōkách/ lubo ſpowinowacenie z domami zacnemi inßemi: gdyż była w nim Káźiwiłowna Xiężna Kobryńſka zá Jerzem Pácem Woiewoda Połockim; była Xiężna Oſßáńſka zá ſynem iego Woiewoda Podláſkim; była Xiężna Wißniowiecka za Woiewoda Mińſkim; za dwiema Rodzonymi Bráćia Stániſławem Woiewoda Witepſkim/ á Pawłem Káſtellanem Wileńſkim dwie Chodkiewiczowny; była zá tymże Pánem Wileńſkim Wołowiczowna; była za Oycem nieboßczykowſkim Sapieżanka/ Jego Mośći Páná Woiewody Nowogrockiego dźiśieyßego/ y Jego Mośći Páná Podkanclerzego W. X L. ſtarßa ſioſtrá/ ktora y dźiś żyie/ á po zmarłym ſynie płaczem ſię zalewa: weßła też w ten dom Jey Mość Páni Petronillá Tryźnianká/ zeßłego Páná Małżonká/ ktorey też iáko przednie zacne ieſt vrodzenie/ kleynoty domowe/ Honory y dignitarſtwa wielkie w oſobach/ ktore ábo żyły/ ábo ießcze żyią/ oglášaią. Przez te y inne zacne Cory/ złączyły ſię z Proſapią Pácowſką/ Proſápie inſze: Jch Mośćiow Pánow Rißkow/ Jch Mośćiow Pánow Kowelſkich/ Jch Mośćiow Pánow Nárußewiczow/ Jch Mośćiow Pánow

Szemiotow / Ich MM. PP. Hołowczyńskich / y innych przednie zacney starożytnośći w W. X. L. w Polszcze / Ich Mośćiow Pánow Tęczyńskich / Ich Mośćow Xiążąt Zasławskich. Głębokość náwet domu tego / iest pokorá / ludzkość / y ku kożdemu náliższemu skłonność. Máteria lapides politi, kámienie polerowne nie tylko ante, w przodkách / ále y retro w potomkách / ktore wszytkie polerowałá cnotá / polerowałá náuka / obyczáie / y experientia cudzych Kráiow. Zaiste Ædificium altum visu. *Budowánie wielkie y wysokie na pozor.* Bierzże tedy zacna Fámilio Pácowska swego Pácá: abowiem vmieráiąc z ćiebie się nie przenosi / ále owszem sam śiebie z swymi ozdobami y godnośćiámi tobie náwieki oddaie / y mowi z Jobem: In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. *W gniazdeczku swoim vmrę, á iáko drzewo pálmowe, dni swe rozmnożę.* A iáko on ptaszek Astyánax / gdźie żywot bierze / tám go y kłádźie / y napis nośi: Vbi sum ibi non sum: *Tám iestem gdźie nie iestem:* ták y ten własny twoy potomek w tobie odpoczywa / y z innymi twymi tytułámi spokoynymi / swoy woienny wielkiego Chorążego wespoł pokłáda.

1. Mach. 13.

Iob. 29.

Saresb. 5. 1.

PYRAMIDY PACOWSKIE.

1. Mach. 13.

CElność w rzeczách woiennych / vráczył Symon w Jonaćie bráćie swoim / kiedy śiedm słupow spiczástych ná nieumieráiącą pámięć wystáwił. Práwdáć to / że text edyciey pospolitey śiedm te pyramidy / nie tylko Jonaćie / ále y rodźicom / y bráćiey naznácza; áleć Syryiski ięzyk sámego tylko Jonathe wspomina. Więc y to bez taiemnicy nie iest / że Jonathas áni pierwszy / áni ostátni z bráćiey vmárł; á przećię po iego sámego śmierći / te

ći / te ſpiczáſte słupy wzbudźáia: iakoby ſie przez to vkázáło / że on y ſobie / y Familiey ſwoiey / te honorow wizerunki / dobrze wysłużył: boć ieśli dobrze iego Rycerſkie dźiełá poráchuiećie / śiedm znácznieyſzych w piśmie S. znaydźiećie; młodość ſwoie ſtrawił przy Judźie Hetmanie wielkim bráćie / ktorego zwyćieſtwá nie tylko ſpektatorem / ále y towárzyſzem bywał; Gorgiaſzá do podánia tyłu przymuśił; Lyziaſzá ſtarł; ſam záś woynę wiodł z Báchideſem / z Apolloniuſzem / z Demetryanámi / z Arábczykámi / z Zboycámi 50. náwet z Tryphonem. Ná pámiątkę tych śiedmiu potyczek / bez żadnego obrázy / mogł tych śiedm Pyrámid otrzymáć. Lecz daymy to / że Jonathás iednę tylko ſczegulną przećiw rodźicom y bráćiey ſwoiey od Symoná odniosł; záiſte Sámuel Pác / ſam ieden wſzytkie śiedm ſpráwiedliwie od nás odnieść może; á tym znácznieyſzych / im gruntownieyſzych y trwálſzych. Máteria Máchábeyſkich Pyrámid / ácz kámienna / ſkáźitelna iednák byłá / z czterech żywiołow złożona; y przetoż niewiedźieć gdźie ſie iuż słupy támte podźiały: wiele ogień niſczy; wiecey co ręká zbudowáłá / ręká rozrzuca; naywiecey ſam czás zágubia. Máteriá záś Pyrámid Pácowſkich / ſą známienite iego Cnoty / wyborne poſtępki / chwalebne ſpráwy; ktore ácz ſie w czáśie dźiáły / do wiecznośći ſie iednák przeniosły / gdźie ná duſzy ná kſztałt drogich dyámentow odpoczywáia / á tu ná źiemi máteriey do chwały y zálecenia dodáwaia. A iáko ná tamtych słupách Máchabeyſkich Symon (ták ſie godźi rozumieć / gdyż świadectwem Oycá ſwego Máthátiaſzá był vir conſilii, *mężem roſſadnym porádnym*) z innych też grobowych máchin / obrázow y Emblemat / z pewnymi napiſami záśiegał / ktorymi y oczy patrzących zábáwiał / y iáko wielkimi á dowćipnemi / rzeczy wielkie do vważenia podáwał: Ták my náſzemu Bohátyrowi / nie gołe pyrámidy poſtáwiemy / ále z rozmáitych też grobowych budynkow / rozmaite konterfety y obrázy /

1. Mach. 4.

1. Mach. 9.

1. Mach. 2.

 z napi-

z napisámi stanom Rycerskim należącemi/ná nie przeniesiemy. Cne Rycerstwo Koronne y Litewskie/ twoiey pámięci zásięgam; iáko ten Pan woienne zabáwy chwalebnie odpráwował; byś dobrze zámilczeć chciało/ sáme iego rożliczne stopnie/ y przy nich chodzące Mársowe Honory/ godność iego ogłoſa. Wiemći ia/ że nie záwſze do stopniow woiennych wiążą ſię dignitárſtwá woienne. Rzymianie acz piękne rozłożenie hufcow swoich mieli: Tyrones, Primipilos, Triarios, Rorarios, Legionarios, Tribunos; przećie iednák porządku tego nie przeſtrzegali. *Alex. ab Alex.*

Słyßałem o prostym żołnierzu/ ktory áni Rotmiſtrzem/ áni Pułkownikiem bywał/ ná imię Theodozyus/ ſtarßego Theodozyußá oćiec/ á Hetmáńſkim Regimentem od Rzymian vraczon. z wielką ſwą pochwałą/ z wielką Rzymu pomocą y ozdobą/ ten vrząd ſprawował. Czytałem w piśmie S. y o Moyżeßu/ ktory áni prostym żołnierzem był/ á iednak go Bog na wielkie Hetmáńſtwo wołował/ y dał mu przećiw Pháraonowi y woyſku iego bułáwę/ ktora nie tylko Pháraoná ſtárł/ ále y wiele innych narodow pod moc podbił: wßák mowicie/ że nie tylko ręką/ ale y głową woiuie; áleć iáko tego ſkoku nie godźi ſię gánić/ tak z drugiey ſtrony porządek żołnierſki záiſte należy pochwalić. Bo y práwo Ceſarſkie ff. de muneribus & honoribus L. vt gradatim tak poſtępowáć náuczą/ y chwalebnych Sypontczykow przykład poświadcza. Sypontini Máieſtat Márſowi o kilku pietrách budowali/ ná ktorych rozmáite orężá/ rozmáitym ſtanom Rycerſkim ſłużące/ niżßę ná niżßym/ wyżßę ná wyżßym pokładali: na ſámym wierzchu/ kędy Mars thron swoy ośiádał/ bułáwá Herkuleſowá leżáłá/ á nápis był przez wßytko budowánie: Nobile Martis iter: *Zacna drogá Márſowá*; pátrzćie że do bułáwy po pewnych ſtopniach przychodzono. Jeſli ſię tedy z pámięćią porachuie/ śiedm ſtopniow ten dziemy maż Rycerſkich przeßedł/ z ktorych kazdy oſobno Pyramidem ſobie zaſłużył. *Herolog. Princip.* *Exod. 3.* *Pens. lib. 6. de rep. c. 6.*

Pierwßy

nástu wieku swego / które przy sławney pamięci Hetmanie Karolu Chodkiewiczu / Woiewodzie Wileńskim odprá-wował; kiedy przy nim znák Hetmáński w Kircholmskiey potrzebie nosił: trzebá tu obrotności / był obrotny; trzebá czuyności y opátrzności / był czuyny y opatrzny; trzebá wier-ności / był wierny; tak się we wszytkim obierał / iako vrzad iego potrzebował. O pięknie zaprawiona młodości! Cwiczyli Rzymiánie młodź swoie in Campo Martio, y kázuiąc im kolossy / ná których dźiełá sławne mężow záwo-łánych wyrysowáne były: dobrzeć; wszákże iednák támci młodźiani pátrzyli ná przykłády martwe; Samuel Pác pátrzył ná żywe. Cwiczyli też Murzyńczycy páchołetá swoie / kiedy ie ná ptaki wielkie w izbách podłatywáiące sá-dzáli: ládáiákie domowe ćwiczenie ná ptaku / lepsze woien-ne ná koniu. Przypátrował się tedy ten młody Agamem-non / stáremu Menelausowi / ten Askánius Eneaszowi / to Orlę wielkiemu Gryfowi / który iego postępki vpátru-iąc / y co z niego ná potym miało bydź praktykuiąc / to o Sá-muelu Pácu powiádał / co potym Pác dorosły rzecz sáma pokázał. Wystáwuie tedy pierwsza Pyrámidem Młodo-ści iego / á ná niey obraz Młodźieńcow Etruskich rysuie. Malowano wozek o dwu kołkách / ná którym Młodość śiedźiáłá / ciągnął te kołka Rhynoceros / po náprzemu No-sorożiec / á Nosorożcá zá nos prowadźił Faunus / nád tym napis: Quid sperandum: *Czego się spodźiewáć.* Mło-dość ieźdźi ná dwu kołkách; ná pierzchliwości / y ná nieu-mieietności: moc ná czas Rhynocerotá przystąpi / z które-go nosá rog wimka / y przed oczymá záwsze stoi. niech ied-no mowie Młodość / pozna się z swymi śiłami / z vroda / z dostátkiem / z zacnością Familiey / które iáko cornua Rhynocerotis cornua illius, *iáko rogi Nosorożcowe rogi iego.* niech młodość záwacha roskosy / któremi albo świat / álbo ciało pod nos kurzy / nie iednego rogámi swymi vkole /

Strab. lib. 5. de orn. capitol.

Alex. Neap. lib. 2. c. 25.

Barth. Marl. in epit. ant. Rom.

Deu. 33.

rzuci się y ná słoniá; to iest porwie się y ná potentatá/oburzy się ná zwierzchność ánimuszem odważnỹ: potrzeba żeby iáki Faunus/ ktory ná nic respektu niema/ bo się ná pustych polach y lásách wychował/ iuż nie zdáleka leycem/ nie munsztukiem / ále zbliská śilna ręka zá nozdrze obeymował; dopieroż/ iáko kárność młodźian zniesie/łatwiey práktykowáć: Quid sperandum. *Czego się spodźiewáć.*

Prou. 15. Praktykuie Salomon: Auris, quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientum commorabitur. Qui abiicit disciplinam, odit animam suam; qui autem acquiescit increpationibus, possesor est cordis. *Vcho ktore przyimuie łáiania zdrowe, w pośrzodku mędrcow mieszkáć będźie: Kto odrzuca kárność, nienáwidźi duszy swoiey; á kto ná łáiániu przestáwa, będźie pánem sercá swego.* Po Pácu tego się każdy w młodośći mogł spodźiewáć / co iego oná kárność/ ono posłuszeństwo / ono pilne słow Hetmańskich postrzegánie / mogło po nim obiecowáć: to iest / że miał miedzy Rotmistrzámi/ Rotmistrzem; miedzy Pułkownikami Pułkownikiem / kiedyś záśiádáć; miedzy mędrcámi mowie onymi / ktorzy mądrość w głowie noszą/ á one nie vsty ale rękoma pokazuią; y że miał bydź Panem sercá swego: lubo przez obeymowanie namiętnośći swoich; lubo przez dokázowánie męstwá/ ktore tylko z sercá pod władzą rozumu będącego pochodźi.

Wstąpił ná drugi stopień Rycerski: był Towarzyszem pod Dynamentem y Parnáwą; tam sobie odważnie poczynał / zdrowie swoie ná száńc stáwił/ krwią miłość ku Oyczyznie zápieczętowáć ná tym większym plácu vśiłował/ kiedy do szturmu miedzy innemi przedni chodźił. Zbuduymyż mu drugą Pyrámidem. á coż iey dáć za obraz?

Fabr. Chē. in sua Roma. W Rzymie v Swiętego Wawrzyńca/ extra portam Exquilinam, ná máchinie iedney grobowey / málowano graiącego Apolliná / á Narcissa strzeláiącego do misy: napis nad tym wszytkim: Ludus Deorum, *Igrzysko Bogow.*

gow. O nie táki obraz ná słupie spiczástym tego Rycerzá máluymy! przymowká to swowolnym towarzyszom (o iákich w Koronie Polskiey y W. X. L. rozumieć trudno / ktorych nie dawno po szczęśliwey z Turkiem rospráwie / sámá stolicá Apostolska / Propugnatores orbis terrarum, *Obronićiele świátá* názwáłá) co to tylko w obozie Ludū Deorum ná kártách tuzow / krolow / á ná kostkach cynkow / driy / pilnuią: co Apolliná gráiącego ná lutniách y kobzách słucháią; á do misy lubo cudzey / lubo swoiey strzeláią / ochotniey biorąc ná widelce martwego kápłoná / niżli ná kopiie zbroynego hárcowniká; ktorzy mowię rádniey w sobie widzą gładkość y kędziory vrodziwego Nárcissá / niżli strászną / od czterdźiestu piąćiu ran dla Oyczyzny podiętych postáć / náśiekánego Syćiniusza Dentatá: co owo się tylko pieszczotami y rospustą báwią / á czas woynie należący zbytkom oddáwáią / á przećię mowią: Stráćiliśmy ták wiele służąc. ná czymże? czy ná háicách, czy ná zbytkách? Wiáca się Moyżesz z gory z stározakonnemi tablicámi / był z nim y Jozue / ktory słysząc głos ludu wołáiącego / mowi do Moyżeszá: Vlulatus pugnæ auditur in castris: *Zgiełk bitwy słycháć w obozie:* odpowiedźiał Moyżesz: Non est clamor adhortantium ad pugnam, neq; vociferatio compellentium ad fugam, sed vocem cantantium ego audio: *Nie iest to głos vpomináiących ku bitwie, áni wrzask przyćiskáiących ku vćiecze, ále głos śpiewáiących ia słyszę.* á gdy się przybliżył do obozu / vyrzał ćielca y tańce: nie zgadł Jozue / zgadł Moyżesz / głosy to tám spiewáiących / skoki to około cudzego ćielęćiá / ábo wołu. A ieśli te igrzyská nie vchodźiły bez nágány y káry Jzráelitom / ktorych pod ow czas nie żołnierska / ále pielgrzymska professyá byłá; niewiem iakoby v Moyzeszá vszły owym / ktorzy się imieniem Rycerskim szczycą; ktorzy pieniądze ná woynę biorą / kiedyby po mądrych seymowych namowách / po odważnych Expedicyách / mnogich stacyách / nieprzyiáćiela ledwie na oko

Greg. xv. in breu.

Plin. lib. 7. c. 28.

Exod. 32.

widźieli /

widźieli/ á czas woynie náznáczony krotofilom/ vczto-
mu/ rekreacyom oddáwáli: nápiſáć by tám iuż nie Ludus Deo-
rum, ále Ludus hominum, *ſmiech ludzki.* Káligulá
Sueton. in Vita Calig. Ceſarz wrzkomo ſie ná woyne z wielkimi żołnierzá hufcámi/
gwałtownym koſztem/ wczáſu obmyſłem (gdyż wßytkę
droge przed woyſkiem vmiátano/ y woda dla pyłu kropio-
no) przećiw Niemcom wypráwił; rozumiałby kázdy/ że
miał puł świátá zwoiować/ áż on woyſká nieprzyiáćiel-
ſkiego áni vyrzał/ więźniow tylko kilká dawno od ſiebie
przechowánych zábił/ á żołnierſtwu/ w gay ie ieden wpro-
wádźiwßy/ drzewá miáſto chłopow ścináć roſkázał/ zá co
káżdego iáko zacnego Tryumphatorá koronował/ vdáro-
wał: koniec tey Expedicyey iáki? woyſko vßyſkował/ y
w ſprawie iuż ſtoiącemu te walkę náznáczył/ áby káżdy
Konchy, to ieſt máćice perłowe/ z brzegow morſkich ná
kopiie brał/ á ßyßáki y koná nápełniał; ná ktorey wrzdo-
mo woyny wiecżna pámiątkę/ wieże wyſoką ná poboiowi-
ſku tamtym wyſtáwił. O igrzyſko śmiechu godne! vcho-
way Pánie IEZV káżdey Rzeczypoſp. tákiego poſtępku/
żeby ſie żołnierze iey wielkim ápparátem wypráwowáli/ á
potym tylko nárzeczách niemych męſtwá ſwego dokázowá-
li/ ná Konchy, ktore ſą perel ſtrzynieczkámi y ſchowániem/
to ieſt ná cudze komory/ gumná (obywatelow to drogie
Konchy) śiły/ y zbroie ſwe obrácáli. Nápiſáćby nád
tákimi *Gniew Boski á płácz ludzki.* Nie tákiia obraz ná ce
Pyramidem dáie; ále dáie obraz herbowy Xiążąt Olßáń-
ſkich/ iáko tego Páná zmárłego pokrewnych. Xiążętá Ol-
ßáńſkie táki kleynot maią; Chyron, podług Aſtrologow/
oſobá niebieſká ſtrzeláiąca do ſmoka. Chyron ieſt puł czło-
wieká/ puł koniá: co ſie tycze ſławy/ intencyey/ ßlache-
ckiego ánimuſzu/ reſolucye y/ to człowiek; ále co prácy/ cuy-
noſći vſtáwiczney/ y niewczáſow/ co máley kontentá-
cyey ná owśie tylko y śienie/ to koń; ſtrzela do ſmoká; idźie
ßturmem pod Párnáwa do muru/ zá ktorym Kárzeł Su-
dermán-

dermáńczyk iáko ſmok krwie náſzey żarłok / záśiádał.

Wſtąpił ná trzeći ſtopień Rycerſtwá: był Porucznikiem w Moſkwie / pod Pieczárámi z petardámi chodźił / gdźie w głowę ſzkodliwy ſzwank odniosł. Pod Smoleńſkiem z Moſkwą ſię mężnie vćierał / gdźie Choragiew ſwą przywodząc / w nogę niebeſpiecznego poſtrzału doſtał / ná ktory do ſamey śmierći vtyſkował. Tákći ta grá vmie / tákći krwáwymi ránámi ſławy ſię dobiiáią, teć to ſą Marſowe vpominki. Zbuduymyż mu trzećią Pyramidē / ná ktorey Emblemá położmy / ktore ono było położone ná grobie Pauzániaſzá: wykōterfetowano rozmáite myſliſtwá / gonitwy po wielkim polu, zá rozlicznemi źwierzęty, dáno nápis: Venatio: *Miśliſtwo*: A co má za ſpołeczność Miśliſtwo z Zołnierſką? to ma / iż iednym ſię imieniem Arabſkim Szearach tytułuią: y ácz w náſzym ięzyku rożne imioná otrzymały; ieśli iednák myſliſtwo od myśleniá imię bierze / ſnadniey woyná myſliſtwem názwáć ſię może. Bo gdźież więkſzego wyślenia / iáko ná woynách potrzebá? Piſze Roſinus, że przełożeni woyſkowi v Rzymian kázáli żołnierzom przed oczymá ſwemi co dźień medytácyą iákąś odpráwowáć. Y Legiones Rzymſkie zá znák Minotaurá miáły / ktore zwierzę ieſt bárzo myſlące, y dla tegō w náſkrytſzych Lábiryntách ſię tái, áby y pták meditácyey / lotē álbo dźwiękiem nie przeſzkodźił; dáwały przez to znáć / że woyná wielkiego myſlenia potrzebuie; co y Duch S. potwierdza: Cum diſpoſitione initur bellum, & vbi multa conſilia, ibi ſalus: *W námyśle dobrym záczyna ſię woyná, y gdźie wiele rad, tam Rzeczypoſpolitey zdrowie.* O Bodayże ſię tym myſliſtwem żołnierſtwo naſze zábáwiáło! ábowiem zádał nam nieprzyiaćiel wielkie punktá do medytácyey: Kośćioły odeſzły; nábożeńſtwo Katholickie / y Chwała Bożá vſtáłá; ieſt co myślić! Biſkupſtwo Warmieńſkie / y Wendeńſkie z duſzami v Hæretyká w ręku. ieſt co wyślić! iedná źiemiá naſzá Oyczyſta / dwie nieprzyiaćielſkie / dwie ſwoie woy-

Cyriac. Ancon.

Roſin. lib. 7. c. 10.

Veget. l. 3

Prou. 24.

ſká żywi. ieſt co myſlić! náßá ziemiá woyſku nieprzyiaćielſkiemu płáći / y z iey doſtátkow złupionych / nieprzyiaćiel ná nieſkończoną woynę ſię zbiera: ieſt co myſlić! naßymiż ludźmi / przećiw nam woiuie / náßaż ármata nas biie. ieſt co myſlić! náße woyſko ná dżdżu / ná śniegu / ná źimnie leżą odpráwuie; á nieprzyiáćiel / w náßych zamkách / Moyżach / izbách ćiepłych z nas ſię nátrząſa. ieſt co myſlić! ſławá wßytká naßá od ták wielu wiekow Páńſtw y narodow ogłoßona / ná źiemię vpádłá / kilká ięzykámi tryumphy z nas nieprzyiaćielſkie nowe Kroniki opiewáią / z nas / mowię / ktorzyſmy nie dawno z Moſkwy y ſtraßnego świátu wßytkiemu Turká / wygráną śpiewali. ieſt co myſlić! Turek iednego zamku Choćimá wßytką mocą ſwoią wydrzeć nam przez pułroká nie mogł; á ten przez niedźiel kilká zamkow kilku (ktorycheſmy ſámi przez lát pod ſto dobywali z wielkim krwie rozlaniem / y koßtem nie oßácowánym) bez ſtrzelenia ná czás / wrzkomo niedobytych / dobył / pośiadł; ieſt co myſlić! ktoregoſmy przedtym zgárść niemieli / teraz ná dwoie woiuie / y wygráwa. ieſt co myſlić! to potrzebne y pożyteczne myſliſtwo. Aleć nie tylko w imieniu / lecz y w rzeczy ſámey / ma ſpołeczność żołnierſtwo z myſliſtwem; ábowiem rzekł ieden: Ars venatoria pars militiæ eſt: *Myśliſtwo ieſt część żołnierskiey:* dla czego też ná iednymże polu ſię báwią / y iednychże oręża záżywáią. Mowi ślepy Jzáák do Ezawá ſyná ſwego: Sume tibi arma, arcum, pharetram, & ſagittas, & egredere foras, ſi venatu aliquid apprehenderis, affer mihi vt comedam: *Weź ſobie* powiada *oręże, łuk, ſaydak, ſtrzały, wynidźże w pole, á cokolwiek vłowiß, przynieś mi, abych iadł.* A iáko na myſliſtwie záiąc nie záwße pewny; ná czás trafiß dźieśiąćiu; ná czas żadnego; ná czaśći vćiecze: Bogu to bárźiey niżli vmieiętnośći przypiſáć: Dei voluntas fuit. mowi Jakub / vt citò occurreret mihi. Za Bożą wolą ſię ſtáło / że mi zwierz prędko ſię nádárzył.

Greg. Toloſſ. lib. 11. de rep. c. 1. Gen. 27.

Ták

tákći y ná woynách / trudno ſobie pewny pogrom nieprzyiáćielá obiecowáć / trudno ſie łupámi przed cząſem dźielić / z Bożey ręki tego czekáć / ktorego ſpráwie opánowánie źiem y Prowincyi Dawid Krol przypiſuie / mowiąc o Izráelczykách: Non in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſaluauit eos, ſed dextera tua, & brachium tuum: *Nie mieczem ſwoim oſięgneli źiemię, y rámię ich nie zbáwiło onych, ále práwicá twoiá y ramię twoie.* Nam lepak náleży ſtáráć ſie zá pomocą łáſki Bożey o poymánie nieprzyiáćielá / iáko myſliwcowi o zaiącá. Náydźie ſie táki Mithrydates Krol / ktory przez lat ſiedm pod dáchem áni poſtał / zawße ná polu vgániaiąc ſie za zwierzem; á nás teskno przez iedne roku czwierć / vganiać ſie zá nieprzyiáćielem! Zaiąc nam nic nie winien / nic nam nie wźiął; á ten w tak wielu zamkách y prowincyach nás vßkodźił. Zaiſte lepiey by łowić zábráne źiemie / niźli po polách / po láſach wolne y ſwobodne zwierze. Pierwßy Myſliwiec ná świećie był *Nemrod*, y tenże począł bydź mocnym ná źiemi: Erat robuſtus venator coram Domino; vnde exiuit prouerbium: Quaſi Nemrod robuſtus venator coram Domino: *Był duży Myśliwiec przed Pánem; Skąd y przyſłowie wyßło: iáko Nemrod duży Myśliwiec przed Pánem.* coż ten duży myſliwiec zá zwierzá vłowił? pizydáie Duch S. Principium regni eius Babylon & Arach, & Achat, & Chalanue in terra Senaar; *Początek Krolestwá iego Babylon &c. w źiemi Senáarskiey.* Toto lepßa / łowić Prowincye niźli ielenie; y ieśli chwálebna łowić *Nemrodowi* Prowincye cudze / chwalebnieyßa tobie Poláku łowić ábo raczey odyſkywáć Prowincye ſwoie: Ale bądź iáko *Nemrod*, Venator robuſtus. *Myśliwiec śilny.* ábowiem do ćiebie ſie mowi / co do Jozuego prorok mowił: Ecce præcipio tibi, confortare, & eſto robuſtus, noli metuere, & noli timere: quoniam tecum eſt Dominus Deus tuus in omnibus, ad quæcunq; perrexeris. *Otoć przykázuię*

Pſal. 43.

Rauiſ. in off. c. veteres.

Gen. 10.

Ioſue 1.

kázuię zmácniay ſię, á bądź duży, nie boy ſię, áni ſię lękay, bo z toba ieſt Pan Bog twoy we wſzytkim, do czegokolwiek ſię obroćiſz. Sprawże to nám Panie Boże / á iakoś był z Jozuem / bądź y z námi.

Czwarty ſtopień woienney zábáwy ieſt / było Rotmiſtrzoſtwo: prowádźił do Wołoch pod Chocim przećiw Pogan ō koni pułtorá ſtá Huſárzá; á w Inflanćiech od záczęćia woyny z Guſtawem Kiáżęćiē Sudermáńſkim / miał koni dwieśćie pod chorągwią Huſárſką: z iáką pochwałą / tym / ktorzy tám byli / y ktorzy z nim ſłużyli / y ktorzy o tym ſłyſzeli / ieſt wiádomo. Dáie mu tedy czwarta Pyrámidem / á máluie ná niey to / co malowano in ſepulchro domus Caſſiæ; *cztery wiatry mocno ſię z ſobą ścieráiące;* ná wierzchu tytuł: Magiſterium ventorum, *Regiment nad wiátrámi.* Wiátry zowią ſię w piśmie S. żołnierzámi: Krolá Balcera ſłuchaymy; Videbam in viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno: *Widźiałem w widzeniu moim w nocy, á ono cztery wiatry niebieſkie potykáły ſię ná morzu wielkim.* Wielki na czas pożytek z wiátrow; wielki y z żołnierzow: wiátry źiemie odwilżáia / wyſuſzáia / płodna czynią ták / że ich oblubieniec záprāſza do ogrodká ſwego: Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata illius: *Wſtáń wietrze południowy, przydź wietrze południowy, powiéj ogrodek moy, á popłyną wonności iego.* Piękna żołnierzow wonność w obcych narodow / wielki w ſamym ogrodzie z nich owoc: Z wiátrow ná czás y w ſuche kośći żywot wſtępuie; A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant: *Od czterech wiátrow przydź Duchu, á nátchni te pobite, niech ożyią.* wnetki przydano: Ingreſſus eſt in oſſa ſpiritus Domini, ſteteruntq; ſuper pedes ſuos quaſi exercitus grandis nimis: *Wſtąpił w kośći duch Páński, y ſtánęły ná nogách ſwych iáko woysko bárzo wielkie.* Tak ći y Rycerſtwo: dobre czeſto; vſchła y práwie iuż vmárła Oyczyznę ożywia / ná

Roſin. lib. 5. c. 1.

Dan. 7.

Ezech. 37.

nogach

nogach ſtáwi / w porzadku iák hufiec kazda rzecz kładźie. Jak wielkie z wiátrow dogody / ták y wielkie ſzkody: oburzali ſie ná iáki dom / by y ſámego Jobá; by tám byli ná dobrey myſli wſzyſcy ſynowie iego / obála go: oburzali ſie ná Cedry Libańſkie / zkámia ie / y z gruntu wywroca: oburzali ſie ná okręt náładowány ſtarbámi / kleynotámi / y drogimi kámieńmi / zámurza go: oburzali ſie ná iákie Krolestwo / ná poddáne / ná mieſczany / ná Szláchte / ná maiętności Kapłáńſkie y Krolewſkie / biádá onym. Mowi Bog v Proroká: Inducam ſuper Hælam quatuor ventos, & ventilabo eam in omnes ventos iſtos. Peribit cor Principum, obſtupeſcent Sacerdotes, & conſternabũtur Prophetæ: quia ventus vrens in viis eius. Velociores aquilis equi eius, væ nobis, quia vaſtati ſumus. *Y przywiodę ná Hælam cztery wiátry, á rozwionę ie ná wſzytkie te wiátry. V pádnie ſerce Xiążętom, zdumieią ſię Káplani, y ſtrwożą ſię Prorocy: bo wiátr gorący ná drogách iego. Prętſze nad orły konie iego, biáda nam, że ieſteśmy ſpuſtoſzeni.* To Proroctwo / właśnie tymi czáſy v nas ſie zyściło: przewiewaia nas záiſte wiátry! ktoraż maiętność wcále? Kápłańſka czy zakonna? práwie wiátr pálacy ná gośćińcách wſzytkich: po żołnierzu / iák po ogniu / wſzyſcy ná ſpuſtoſzenie narzekamy! Trudny *Regiment* wiátrow / trudny y żołnierzow: Neſcis vnde veniat, aut quò vadat, vbi vult ſpirat. *Nieviesz zkąd przychodźi, albo do kąd idźie, gdźie chce wieie.* á my mowmy / gdźie chce ſpiera; ſpiera w ſpichlerzach / ſpiera w komorách / ſpiera w oborách / ſpiera y w gumnách / ktoż ie vtrzyma? trzebá Eliaſzá: In cuius ſermone ſiluit ventus, *Za ktorego mowa wiátr vćichł.* Trzeba Aniołow czterech: Vidi quatuor Angelos, ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent ſuper terram, neq; ſuper mare, neq; ſuper vllam arborem. *Widźiałem mowi Ian S. czterech Anyołow, ſtoiących ná czterech węgłach źiemie, trzymáiących*

Hierem. 49.

Ioan. 3.

Eccl. 49.

Apoc. 7.

cych cztery wiátry źiemie, áby nie wiáły, áni ná źiemię, áni ná morze, áni náżadne drzewo. Trzeba Páná IEZVSA, ktoremu ten dank dáwáno: Quis est hic, quia venti & mare obediunt ei? *Ktoż iest ten, ktoremuy wiátry, y morze sa posłuſne?* Trzebá sámego Bogá: Qui ambulat super pennas ventorũ: *Ktory chodźi po skrzydłách wiátrow.* y dodáie im ćiężaru / to iest áffekty buinych żołnierzow / piekłem y sadámi swemi vymuie: sámego to Boga potegá wiátrami rządźić. Uleć vdźielać iey komu raczy: widźim / że Hetmáni rospustnych ná gárdle karzą / łupieſtwá gánia / nágrádzáć roſkázuia / zá czym swowolne ſie żołnierſtwo powśćiaga. Ten też czásow swoich dźielny Rotmiſtrz tákiey ſławy doſzedł / że nigdy Proteſtáciey nań o żołnierzow iego swowoleńſtwo y łupy / y o żadne krzywdy nie czyniono.

Stopień piaty żołnierſtwá iego / było Pułkownictwo / ná ktorym iáko ſie rządźił / Jáśnie wielmożny Woiewodo Wileńſki Hetmánie wielki / Oświecone Xiąże Krzyſztophie Radźiwile / Hetmánie Polny powiedźćie: co pod Walmoyzą czynił? ćiebie Rycerſtwo ná świadectwo záćiągam: co pod Kieśia z Hornem vltimâ Septembris? co znowu támże 4. Decembris? ćiebie Wielmożny Woiewodo Smoleńſki o tym pytáć: Kto tám przećiw Hornowi ná czatę z małą gárśćią ludźi chodźił? cłodźił Sámuel Pác. Kto tám pierwſzy armátę vbiegł? vbiegł Sámuel Pác. Kto ſie z Pontuſem y z Guſtawem Hornem mocno ścierał / y iego Chorągiew ná plácu położył? położył Samuel Pác. Kto kilku ſwa ręka w potrzebie zábił? zábił Sámuel Pác. Tam trzy Chorągwie nieprzyiáćielſkie wźięto / tám Kapitánow trzech / Officyarzow kilká / y innych niemáło porážono / á naſzych nie ſpełna 30. zginęło. ô iáko nierownie te tu rzeczy vdáwáno! Daymyż mu Pyrámidem Porſeny Krolá / ná ktorey miáſto Emblema była Gałká miedźiána / á ná niey Pegaſus koń ſkrzydłáſty: ná Pegáźie dwoie ſerce / á od ſzyie końſkiey dzwonki wiśiały.

Marc. 4.

Pſal. 103.

Ranisius in theat Phil. lib. 4. c. 55.

Tá

Tá gałká snádź znáczy źiemię Inflántską/ktora kiedyś wielka sphæra byłá ták/ że mogłá się Pogonia Litewska bespiecznie ná niey przeieżdżáć: teraz iuż iák gałká/ ledwie iuż koń ná niey może się záwieśić/ nierzkąc żeby miał biegi zwyczáyne kiedyś swoie odpráwowáć. Lubo też to tá gałká iest fortuny stolicá/ktora ná obrotney gałce záwsze máluią/ ná tymże tedy kołku koń/ná ktorym y fortuná: iáko fortuná raz ná gorze/ drugi raz ná dole obrotem swego kołká pobywa; tákci często nászá ná gorze/ często ná dole. bo gałká: Varius est euentus belli, & nunc hunc, nunc illum consumit gladi⁹. *Odmienny iest los woienny, teraz tego, teraz owego, niszczy miecz.* Pátrz Pułkowniku ná ten obraz/ miey serce dwoiakie/ iedno ludzkie/ drugie lwie/ ludzkie ku Oyczyźnie/ lwie ku nieprzyiaćielowi/ odwáżnie sobie poczynay/ sercá nie tylko piersi nádstáwiay: serce naturá skryła/ y murem ie kośćiány otoczyłá; á ty ie iawnie vkázuy, noś ie iuż nie w ręku iáko Dawid: Anima mea in manib⁹ meis semper. *Dusza moia w ręku moich zawsze:* bo co w ręku masz/ łacno gárśćią vtaisz; ale ná koniu/ ále ná száńcu/ y ná nagorszym rázie. á ták go ná stratę dla Oyczyzny nie żałuy/ iákobyś po niem ieszcze drugie miał/ y byś dwie álbo dźieśięć miał/ wszytkiebyś odważnie/ dla złotey wolnośći/ Mátki twoiey Oyczyzny/ ná niebespieczeństwá wydał. Te dzwonki ná co wiszą/ co tu robią? álbo są niepożyteczne/ albo szkodliwe. ieśliby zá przyięćiem listow przypowiednych/ zá odebrániem z skárbu pieniędzy/ drugich ná woynę zwoływáły/ á sáme nie szły/ to iest: Rotmistrzámi się pisząc domáby śiedźieli/ á tylko porucznikámi mieysce swe zásádzáli: toćby były dzwonki nie pożyteczne. Sicut æs sonans, & cymbalum tinniens; *iáko miedź brząkáiąca ábo cymbał brzmiący:* ieśliby też płonne nowinki dźwiękiem swym opiewały/ toćby były szkodliwe. Záchowuie się to przy Kośćiołach/ że kiedy náwiętszy fest odpráwuiem/ iáki iest/ Wielka noc/ Swiątki/ Narodzenie Páńskie/ to tylko w ieden dzwon

2. *Reg.* 11

Psal. 109.

1. *Cor.* 13.

dzwonią//

dzwonia / potym w drugi / potym w trzeći / aż nie rychło we wßytkie ; á kiedy kto choc ieden vmrze / oraz wewßytkie dzwony biia. Kiedy ſie co dobrego w woyſku zdárzy / leniwo y od nie wielu nowiná idźie ; á kiedy co ſie niefortunnego ſtánie / choć nie w wielu ſtrátá / to prętko głoßa / roßerzáia / y iák we wßytkie dzwony dzwonia. Mamy tego przykład w Xiegách Krolewſkich: za roſkázániem Absáloná / ſłudzy zábili Amnoná przy bánkiećie / ſkąd wßyſcy inni Synowie Krolewſcy wśiadßy ná mulice viáchali zdrowi; gdy ießcze w drodze byli / przyßłá wieść do Dawidá mowiąc: *Pobił Absálon wßytkie Syny Krolewskie, y nie został z nich áni ieden:* Krol Dawid vwierzył / rozdarł ßáty ſwoie / y leżał ná ziemi. co widząc Jonádab Syn Semmaá / rzecz iſtną powiedźiał: Ne exiſtimet Dominus meus Rex, quòd omnes pueri filii Regis occiſi ſint, Amnon ſolus mortuus eſt: *Niech nie mniema Pan moy Krol, żeby wßytkie młodźieńce Syny Krolewskie pobito, Amnon tylko ſam zábit, á wßyſcy żywi.* á gdy przeſtał mowić / vkázáli ſie Synowie Krolewſcy Dawidowi: Tákći ſie często y v nas dźieie; żałować ſie náto / á nie záraz ſerce po złych nowinách trácić / áni im wiáry dodáwáć / lepiey / iáko pospolićie mowićie / chromego oczekywáć.

2. Reg. 13.

Regimętárſtwo wßytkiego woyſká / iáko ßoſty ſtopień poſtępku ſwego Rycerſkiego miał od Xiążęcia Jego Mości Krzyßtophá Radźiwiłá Hetmaná Polnego / ktory go iako dobrze doświadczonego pod Nitawą y Báuſkiem z náywyższą władza / ná mieyſcu ſwym zoſtáwił: nie zeßło mu ná pilności / niezeßło ná opátrzności / ná powáżności / ná miłości y poßánowániu od Rot / Pułkow / y Woyſká wßytkiego; ták ſobie we wßytkim poczynał / iáko vrząd tak wielki Regimentárſki requirował. Buduymyż mu Pyramidem / ná ktorey wizerunk prác y powinności Regimentárſkiey ryſuymy. In domo Sabellorum, ná ſłupie były wyroſowáne wßytkie prace Herkuleſá / ktorym tytuł dano; Herculis labores. Herkules miał ná ſie prác dwánaśćie:

Roſin. lib. 4. Tit. E.

Ja

Ja wßytkie inße dla czásu krotkośći opußczam / trzy tylko wylicze / y Regimentárzom z nich Konterfet właſney powinnośći wyſtáwie. Był ieden Smok Lerneyſki / Hydra zwano / ktoremu kiedy Hercules iedne głowe vćinał / zaraz kilká głow ná to mieyſce wynikało; y tak po długiey pracy domyślił ſie ognia zázyć / y roſpalonego żelaza: zá czym ono wielogłowne monſtrum vśmierzył. Hydrá náßa ieſt Sudermańſkie Xiąże; w oney Kircholmſkiey potrzebie / rozumielichmy / żechmy iuż głowe tey Hydrze vćieli / kiedychmy Lynderzoná Manſwelda / Xiąże Luneburſkie / y wiele innych Greffow / Hrábiow / Officyarzow Niemieckich / ná plácu położyli: náſtąpiłá y ſámego Károlá Sudermaná śmierć / iużechmy otuchę pokoiu ſobie czynili / álić inne głowy wyſkákuia: Guſtaw Syn iego z Hetmany y Konſiliarzámi ſwemi Pontuſem / Oxeſternem / Turnem / Hornem / y innych wiela náſtępuia / ktorzy nás wielce vćiſkaia / maietnośći / zdrowie / Religia / odeymuia / y ná zgubę wßytkich nás czyhaią. Regimentarzu dobyway w ſobie ogniá gorliwośći / dobyway żeláza / głowy vćinay / Monſtrum buláwa vśmierzay. Był y drugi Smok / ktory ſtrzegł iabłek złotych w ogrodźie Heſperyiſkim / Hercules go zábił / y iábłká wßytkie pourywał / w złoto śiebie y domowych ſwoich zápomogł. Regimentarzu pátrz / iáko ten zamorſki Smok w ogrodźie Oyczyzny náßey zásiáda / iábłek złotych / Moyż / zamkow / miáſt ſtrzeże / śiebie y Szwecya w złoto twoie zabogáca; pokroć te śmiáłość iego / znoś nie tylko ſtrożá / ále ßkodniká / iábłká złote nam odyſkuy. Byłá też iedna łáni z rogami złotemi / ktora biáiaca Hercules poimał / y rogi iey vpiłował; Regimentarzu patrz / że oná łáni / ktora nie znałá tedno Fontes aquarum, *zrzodłá wod*, tylko ná wodźie y przy wodźie ſie báwiłá / teraz iuż y po polu biega / ták ßeroce / że y gránice W. X. L. przechodźi / y od ſtolice iego Wilná w mil kilkunaſtu przebywá / y ona kiedyś lekkiwá zdobyła ſie iuż ná rogi / ktore

Senec. Trag. in Herc. fur.

gi/ ktore twoimże własnym złotem ozłoćiła; trzebáby to vpiłowáć / áby nietylko nie kłołá / ále y złoto v nás nábyte wroćiłá. Ale gdźież to nam teraz Smoki porážać / gdźie łánie pretkonogie poimáć? y nábitnieyszy Hercules bez ármaty nic nie sprawi; á nam nieprzyiáćiel ármáte odebrał. y Hercules do muru szturmem bez piechoty nie poydźie; á nászá piechotá częśćia porážona / częśćia rosproszona / częśćia przez zdrádę nieprzyiáćielską záwiedźiona. y Hercules bez iezyká nikogo nie poimał; á nás iezyki Lotewskie często zdradzaia. Jeśli tedy trudno nam nieprzyiaćiela ná głowę zetrzeć / przynámniey w tym rozrywká nászá znáczna niech będźie / żeby go od kárkow y od szyi nászych / iesli nie zá morze / tedy głębiey w Jnflánty odpłoszyć; ábowiem iuż teraz zábaczmy / że iest Smokiem / imaginuymy go sobie ináczey / że iest mucha / boć przyszły dni ná nas / ktore nam snać dawno Jzáiász imieniem Bożym opowiedźiał:

Isai. 7. In die illa sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur, & venient, & requiescent omnes in torrentibus vallium, & in cauernis petrarum, & in omnibus frutetis, & in omnibus foraminibus. *Dniá onego świśnie Pan ná muchę, ktora iest ná końcu rzek Ægypskich, y nápszczołę, ktora iest w źiemi Assur, y przyida, y będą odpoczywáć wszyscy nad potoki dolin, y w rospádlinách skał, y we wszytkich chrośćinach, y po wszytkich iámách.* y trochę niżey: Cum sagittis & arcu ingredientur illuc, vepres enim & spinæ erunt in vniuersa terra, omnes montes in sarculo sarrientur &c. *Z strzałámi y z łukiem będą tám wchodźić, bo tarny y ćiernie będą po wszytkiey źiemi, á wszytkie gory motyką będą kopáne &c.* Podobno tu nám przepowiedźiano o dwu Aduersárzách / o Tátárzynie y o Szwedźie / Tátarzyn iák pszczołá z żadłem z strzáłą y z łukiem / ktora miod ze wszytkiey źiemie Podolskiey wyzsáłá / á Suderman iák muchá / ktora nam śiádłá ná nośie / ná gotowe násze obiády tráfia / y po

izbách

izbách náßych láta. Wiec ſie ná czás dźiwuiemy / że klárigacya nie poprzedźiłá / że trebácz woyny nieogłosił? á ono: Sibilauit Dominus muſcæ. *Swiſnął Pan ná muchę:* nieſpodźiánie ná nas pádła / dopiero beczy / kiedy vkaśi. Jáko tedy Tátáry do Hordy zápędzano / boć trudno wßytkie wygubić / ták na te muche trzebá ogánki / żeby ia vſtáwicznie odpędzać / á kiedyż tedyż zá morze lubo do Jſlandiey zá Inſlanty wygnáć.

Siodmy ſtopień ktory mu náznáczemy? Hetmánem nie był / śmierć zayrzała / áleże mogłby był zá czásem bydź / to mu prawdę miłuiacych mową przyznáłá. Náznácam ia śiodmy ſtopień Rycerſtwá iego Choraſtwo Wielkie W. X. L. Y toć tytuł żołnierſki. przy Chorągwi pracá y zabáwá Rycerſka. Pyramidem temu ſtopniowi náznácam / one záwołána Krolow Aegypſkich / ktora z Urábſkich Kámieni / po ßeść kroć ſto tyśiecy człowieka przez lát 20. budowáło / nárzędźwi cośnku y cybuli 1800. talentow ſtrawiono. Choraſtwo iego iák wielkie było / dopiero byśćie poznali; kiedyby ſie wßytkie chorągwie powiátowe / zewßytkiem ßlachćicámi po iedne chorągiew wielka śćiągnęły. ſprobowalibyśćie wieleby pod ow czas cybulá y cośnek koßtował. Ná támtey nie oßácowáney máchinie / co Krolowie Aegypſcy málowáli / ſtárożytność zámilczáłá. Pewna przećie / że musieli ſie y málarze / lubo śnicerze ná wielkie rzemioſłá ſwego konßty przeſadzáć. Ja máluie Jego Mośći Panu Samuelowi Pácowi ná tey Pyrámidzie Chorągiew z Litewſka pogonia. Coż przyzwoitßego Chorążemu / iáko Chorągiew málowáć / ile tákiemu / ktory ią godnie trzymał / żadney potrzeby nie omießkał? Co za należytßy kleynot temu dáć / iáko konia / ktory od lat czternaſtu wieku ſwego z niego nie zśiadł? Te on Chorągiew od Krolá Jego Mośći y od Rzeczypoſpolitey biorąc / to rzecz ſáma obywatelow mowił; co on / ktory Chorągiew z Kapitoliū Rzymſkiego od Rzeczypoſpolitey brał / ſłowy wymawiał:

Theatr. Philoſ. de 7 orb. mir. c. 54.

Qui vult ſaluam Rempublicam, me ſequatur. *Kto chce*
Roſin. *mieć zdrowa Rzeczpoſpolita, niech żázmna idźie.* A do ſta-
now wßytkich Rycerſkich mowił rzecza to / co kiedyś Hie-
Hier. 6. remiaß rzekł do Beniáminczykow tymi ſłowy: Confortamini filii Beniamin, & ſuper Bethacarem leuate vexillum, quia malum viſum eſt ab Aquilone, & contritio magna. *Zmocnićie ſię ſynowie Beniamin, á nad Bethakárem podnieśćie Choragiew, bo złe vkazáło ſię zpułnocy, zburzenie wielkie.* Narzeka daley ná nießczęśćie mowiac: Væ nobis, quia declinauit dies, & quia longiores vmbræ factæ ſunt veſperi. *Biádá nam, że ſię dźień náchylił, y że ſię ſtáły dłużße ćienie w wieczor* Zpułnocy mowi/ wßytko ſie na nas złe obáliło / y ono ſłońce / ktore też kiedyś nam świećiło / iuż nam západa. ſtráchy iakieś nocne ná ánimuß naß pádáia / y pod ſam wieczor / tedy ſie nam ćienie długie zdádza: ludźie kiedyś nam w południe ſtráßne nie byli; á teráz ćienie ſáme ludźi ſtrách nam do oczu y do ſerca pußczaia. Podnośćie tedy Choragwie wáße/ á tey iedney moiey hołduyćie / ná cnotę ſtaropolſka y ſtarolitewſka ſobie wſpomnićie / vmacniayćie ſie / a badźćie dużymi/ aby nieprzyiáćiele ználi / żechmy onych zacnych Bohátyrow / ktorzy mocno gránic bronili / y ßeroko Kroleſtwo y Xieſtwo rozßerzáli/ Bráćia; y iedneyże Mátki ſynowie: Doſtatkow / ná obronę máieſtatu y doſtoynośći Krolewſkiey nie żałuyćie / mężow do zbroy y do boiu ſpoſobnych w bławatách y roſkoßách domá nie piáſtuyćie/ od bokow ná pole páchołki wypráwuyćie. Nie czynćie ſie Sálomonámi/ ktory
3. Reg 10. Thron y Máieſtat Krolewſki lewkámi martwemi/ á łożnice ßeśćiadźieśiat boiownikow oſádzał: ſpokoyne tam krole-
Cant. 3. ſtwo było: Rex pacificus. *Krol ſpokoyny.* Dla czego nie ták myſlił o obronie/ iáko o ozdobie. A po nás czaſy ſáme requiruia / ábyśmy nie tylko tálárami lewkowymi / ále y luźdmi tymi/ ktore przy ſobie/ ná pompę y apparentia niepotrzebnie zábáwiamy; owßem pierśiámi ſwymi właſnymi/

mi / kwia y ostákiem żywotá náßego Thronu Krolá Jego Mośći / y złotey oyczyzny náßey bronili: To vważayćie / to ná oczách / to ná vmyslech mieyćie. Bierzemy słowá twoie sławny Pácu / á tym ie barźiey przyimuiemy / żeś nie tylko ieżykiem / ále przykładem samym mowił: odważałeś wßytkie kośty / śiły / krew sáme / dla zdrowia Páná y złotey oyczyzny. Bierzże też ty od nas / te śiedm Pyrámid / niech stoią ná wiecżna pámiątkę sławy twoiey / y ná nieśmiertelność dźiel y odwag twoich.

KOLVMNY PACOWSKIE.

Koło śpiczástych słupow / Symon Kolumny wielkie postáwił: przez ktore niewiem coby figurował / iedno cnoty známienite Brátá swego Jonátky / y rodźiny swoiey. Abowiem Lucherius wykłádáiąc ono. Columnæ aureæ super bases argenteas. *Złote* *ná fundámentách śrebrnych.* przez one Śilary złote *Cnoty wiarą vgruntowáne, miłośćią vkśtałtowáne,* rozumie: yżáśte iako Śilar bywa prosty / mocny / wysoki; ták y cnotá ma bydź prosta przez intencyą / mocna przez Konstantią álbo státek / wysoká przez wyniesienie śię nád wßytkie rzeczy źiemskie / y vpátrowánie tylko Bogá sámego / y dwáły iego wiekßey? słußnie tedy Symon przez te śilary konżerfetował cnoty; á tłumácze mieyścá tego domyśláią śię / że te śilary z słupámi śpiczástemi hankrámi podźiemnemi spoił. O takći ma bydź / coż po náßych żołnierskich tryumphách / ieśli śię z cnotami nie spáiáia? Gloriam sapientes (inßy text ma virtuosi) possidebunt: stultorum exaltatio ignominia: *Sławę mądrzy to iest cnotliwi ośięgną, głupich podnieśienie hańba:* Dla tego y Grzegorz S. wykładaiąc ono Dawidowe; Deiecisti eos dum alleuarentur. *Obaliłeś*

1. *Mach.* 13.

Eucher.

Filary form. śpir. lib. vn. Eccl. 26.

Prou. 3.

Greg. in mon.

Psal. 72.

Obaliłeś ich kiedy się podnośili. mowi: Ille cùm alleuatur
2.Reg.21. deiicitur, qui honoribus proficit & moribus cadit.
Ten się gdy go wynoszą obala, ktory w godnośćiách postępuie, á w obyczáiách vpáda. Jonáthas tedy miedzy rozlicznemi innymi miał osobliwe cztery cnoty: Miał RELLIGIą, bo był naywyższym Kápłanem; Miał NABOżęNSTWO, bo bez Modlitwy wálki niezáczynał; Miał MęZTWO, bo nieprzyiáćiołom straszny bedac / sam sie pieszczotami vwieść nie dał; Miał SPRAWIEDLIWOść, nie tylko wsądách/ále y wćiagnieniach. abowiem wżadnych łupach niekorzystał / ludźi nie ćiemieżył/stácyami nieznośnymi nieobćiażał. Mámlić też Sámuelu Pácu Wō. Xā. Lō. Chorąży Kolumny iákie wystáwić/ wystáwieć te cztery ná waistáćie Duchá S. wyrobione.

1. Tim. 3. Pierwsza Kolumne podáie mi Paweł S. Columna Fidei, & firmamentum veritatis. *Filar wiáry, y grunt prawdy.* A táć iest Religiá Kátholicka / ktora ten Pan pokiżył nietylko vsty wyznáwał / ále y szábla rozszerzał; y choćiász iáko Jonáthas kápłanem niebył / kápłanow iednák rad słuchał / y onych w ochronie y w przystoynym poszánowániu záwsze mieć chćiał. Acz kolwiek może sie też bez vrázy / Zołnierz názwáć krwawym kapłánem: bo tyle rázy wdźieczna Bogu ofiare czyni / ile rázy krew z nieprzyiacielá Bożego / y Kośćiołá iego / toczy; ieszcze wdźiecznieysza / kiedy własna krew dla Religiey Swietey Kátholickiey / wylewa / y tym znákiem naywiekszą miłość / ku Bogu oświádcza. Nie tylkoć sie máża rece Oleiem / álbo Bálsamem; ále y krwia: poświeca rece Oley/ poświeca rece y
Exod. 32. krew / Consecrastis manus vestras Deo, *Poświęćiliśćie ręce wasze Bogu.* mowił Moyzesz do onych/ktorzy zá krzywde Boża sie biorac / krew przestepnikow wylewáli. A iáko státki / ktorych sie kápłan dotyká / świete sa / ktore Oleiem sa pomászczone: ták miecz y oreże żołnierskie krwia skropione/ święte sa; dlá czego y Dáwid miecz / ktorym Goliatowi

towi łeb vćiał / przy świątnicy záwieśił / iáko Bogu poświecony. y woyná sáma świeta sie zowie: Sanctificate bellum: *Poświacaycie woynę.* Jáko tedy Jonáthás dlá vstaw zakonnych / dlá Religiey / dlá Oyczyzny / krew swoię przelać záwsze prágnał; ták y ten mąż przed nádostoynieyszym tey Diœcesiey Pásterzem Jego Mośćia X EUSTACHIM WOLOWICZEM BISKVPEM WILENSKIM Wō. Xá. Lō. RRIMASEM, ktory teraz ofiáre S. zá dusze iego Pánu Bogu oddáie / kiedy mu wypráwuiacemu sie ná woynę Choragiew świećił / z tym sie protestował: *Iádę ná woynę, ábym krew dlá Kośćiołá, Rzeczypospolitey, y Oyczyzny miłey przelał.* ô serce miłośćia Chrystusowa pałaiace! ô godny Synu tákiey Oyczyzny / godna Oyczyzno tákiego Syná! *Ierem. 6.*

Druga Kolumne biore z obiáwienia Jáná S. ná ktorey wymálowano pezlē Duchá S. miásto Hierozolymskie. Tá Kolumna znaczy iego gorace NABOŻENSTWO, że nie tylko Religia wiára dobra sie szczyćił; ále y wielkie nabożeństwo do niey przysádźił: A co ma Hieruzalem spokoyne czynić w niespokoyney zábawie? vmiał dobrze Pác pokoy z niepokoiem sprzagáć: gdźie sie bić / to niepokoy; gdźie sie do modlitwy y w nocy skráść / to pokoy. gdźie koniá śiodłáć / nieprzyiaćielá szpiegowáć / ná niego náćieráć / to niepokoy: gdźie pierwey spowiedź przed Kápłanem vczynić / gdźie Koronke Pánnie Náświetszey co dźień máwiáć / to pokoy. co ná czate wybiegáć / częste nocy bez snu odprawowáć / ná kámieniu ná czás zásypiáć / to niepokoy; co Iubileusz nábożnie ótrzymáć / co wedni Naswietszey Panny Sákrámentem sie sprawowáć / to pokoy. *Co vyrzysz w Sunamitce, pyta się oblubieniec, iedno tańce obozow.* dźiwny zwiazek tańcow y gonitw żołnierskich spokoyney muzyki / y niespokoyney ármaty; nietráfi tego nikt iedno Sunamitká / to iest duszá Bogu służaca / Marsowi oraz hołduiaca. ô bodayże w iednym sprzegu w woysku nabożeństwo y dźieło Ry- *Apoc. 3.* *Cant. 7.*

 ło Rycerſkie chodźiło! przyiemno to oboie od żołnierza. Niewieleć on Rotmiſtrz nabożnych ſłow wymowił / kiedy
Math. 8. nie godność ſwoię przed Pánem Jezuſem wyznał / żeby do gmáchu iego wſtąpił; á przećię Kośćioł ták to nábożeńſtwo iego przyiął y vraczył / że kiedy Kápłani ábo ludźie świeccy ná naywiękſze ſię nábożeńſtwo wzdobywáią / kiedy mowię w Swiatośćiach przenádoſtoynieyſzych Páná Zbáwićielá ſwego IEZVSA przyiąć máią; tedy modlitwę nie Abrahámá / nie Moyzeſzá / nie Samuelá / nie Dawidá / nie S. Piotrá; ále Rotmiſtrzá iednego / nie raz / ále trzykroć powtárzáć roſkázał / mowiąc: Domine non ſum dignus &c. *Pánie nie ieſtem godźień. &c.* Vwáżayćieſz Pánowie Zołnierze / iáko to żołnierza tamtego NABOżęńSTWO zdobiło / y ſtan wáſz Rycerſki zdobi / iáko każdy z was poſługę przyiemną Bogu / przykłádną ludźiom / zbudowną swiatu czyni / kiedy ſię ná pokorną / choć krotką / modlitwę wzdobywa.

Dwie ieſzcze Kolumny známienite w Kśięgách Kro-
2. *Paral.* 3 lewſkich znayduię one / ktore w przyśionkách Kośćiołá Sálomonowego kſztałtnie ſtáły; imię iedney było Bohoz, to ieſt Męſtwo / á drugiey Iachin, to ieſt / Statek / náwięcey / iáko ieden poſtrzega / w ſpráwiedliwośći. Te ia ieſzcze Jego Mośći Panu Samuelowi Pacowi dwie Kolumnie naznáczam. Był mężny nie tylko przećiw nieprzyiaćielowi / o czym ſię iuż powiedźiało / ále y przećiwko ſobie /
Prov. 16. y námiętnośćiom ſwoim: Melior eſt, qui dominatur animo ſuo expugnatore vrbium. *Lepſzy ieſt, ktory pánuie ſercu ſwemu nád owego, ktory miaſtá pod moc podbiia:* Niedał ſię zbytkom / niedał pieſzczotom pokonáć. pámiętał
Auguſt. vel Bonifac. Epiſt. 102. znáć ná ono / co Auguſtyn S. napiſał: Valde turpe eſt, vt quem non vincit homo, vincat libido, aut obruatur vino, qui non domatur ferro. *Barzo ſzpetna rzecz ieſt, áby kogo nie zwyćiężá człowiek, zwyćiężał zbytek, y żeby ſię zálał winem, ktory ſię nie vśmierza żelázem.* Pamiętał y

tał / y ná ono / co Ambroży S. powiedźiał: Turpe spectaculum est, militem videre ebrium; viri præliatores stare non possunt, gressu vacillant, genu titubant, & qui spectantur vultu minaces, à paruulis conteruntur. Videas sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso flore iuuentutis arentes. *Sprosny mowi widok iest widźieć żołnierzá piiánego; mężowie woiowni stáć niemogą, potáczáią się y chwieią, y tym, ktorzy twárzą straszą, dźieći ná gębie gráią. Vyrzysz bez żelazá ránionych, bez vtarczki zábitych, &c.* Wiedźiał / że pieszczoty męże krępuią / Potentaty z śił złupiáią / wgarść nieprzyiáćiołom cáłe woyská podáią. Wiąże Dálilá Samsona: mleko Sysarę: wino Holoferná wiecznie vśpiło: tániec Sybaryty Krotoniatom ná wieczną háńbę y zgubę wydał. Trefna to rzecz; Sybarytowie z Krotoniatámi długie woyny toczyli / á záwsze z nich wygráną odnośili. wákuiąc raz długo od zábaw Rycerskich / ná rospustę y roskoszy (ták to prożnowánie vmie) ták dalece się zápuśćili / że sami vstáwicznie ná tańcách y muzykách będąc / konie swe táńcowáć w tákt przy pisczałkách náuczyli: doszłá tá wieść Krotoniátow / przetoż nie omieszkánie ná woynę z strzelbą oraz y z mutyankámi przećiw Sybarytom wyiácháli; Sybárytowie wnet ná konie wpádáią / woysko szykuią / w spráwie stoią: tylko ná trzeć chcą / á Krotoniátowie taniec koniom zwyczayny ná pisczałce graią / konie pląszą / táńcuią / ieżdżce z śiebie zrzucáią: cześć ich poimano / cześć pozábiiano / żadnego nogá nie vszłá. ô śmiechu ludzki / do czego roskoszy przywodzą! w koniách szkodá / w ludźiach zgubá / ná rodowi sromotá / sławie háńbá. niech się roskosznicy za to wstydáią. Sámuel Pác ná woynách iák od roskoszy / ták od przymowki daleko; o nim się mowić może / co rzekł Dawid o Abnerze: Manus eius non sunt ligatæ, & pedes eius non sunt compedibus aggrauati: *Ręce iego nie są*

Ambros. lib. de Elia. c. 13.

Iudic. 6.
Iudic 4.
Iudic. 12.

Afric. de re milit. lib. 1.

2. Reg. 3.

 zwiazáne,

związáne, y nogi iego nie są pętámi obćiążone. Pitánego w obożu żaden nie widźiał/ochotnieyßy bywał do ßańcu miźli do tańcu; prętßy ná trabę niż ná piśćałkę.

O Kolumnie SPRAWIEDLIWOŚći iego co rzekę? spokoynie z Rotámi y z Pułkámi przechodźił; płácu ná śię ludzkiego y klątew nie brał/ ßnadź on edykt Aurelianá Cesarzá do iednego Woyskiego ßwego pisany ná ogády miał: Si vis Tribunus esse, imò si vis viuere, manus militum contine; nemo pullum alienum rapiat, vasa nemo contingat, nucem nullus auferat, segetem nemo deterat, ollam, sálem, lignum nemo exigat, annonâ ſuâ contentus ſit, de præda hoſtis diteſcat, non de ſuorum lachrymis. Stipendium in balteo non in popina habeat. *Ieśli chceß bydź nad woyskiem przełożony, owßem ieśli chceß żyć, ręce żołnierzow powśćiągay; żaden zá cudzem śię kurczęćiem nie vgániay, do ſtátkow cudzych ręki nie śćiągay, orzechow żadnych nie vryway, zbożá żaden nie depc, gárncá, ſoli, drzewá żaden nie nyćiągay, ná obroku ſwym przeſtánway, z zdobyczy nieprzyiaćielskiey śię wzbogácay, żołd w páśie Rycerskim nie w kárczmie pokłáday.* Zda śię ſrogi Artykuł tego Cesarzá przećiw żołnierzom/ ále coż rzeczećie na to/ kiedy ia pokażę/ że go Bog nie tylko potwierdźił/ ále y oboſtrzył: ábowiem ten Cesarz dozwolił śię przećie z łupow nieprzyiáćielſkich zbogácáć/ pozwolił nieprzyiaćielowi ßkodę cynić; ále Bog patrzćie co do Izráelſkiego woyſká mowi: *Gdy oblężeß miáſto przez czás długi, á obtoczyß ie ßáńcámi, ábyś go dobył, nie będźieß wyćinał drzew, z ktorych ieść śię może, áni ſiekierámi wokoło puſtoßyć maß kráiny. bo drzewo ieſt á nie człowiek, áni może walczących przećiw tobie przyczynić liczby.* A ieślić nie godźiło śię drzewá v obcych pſować: iákoż śię będźie godźiło/ żywe dobytki v ſwoich że domowych grabić? vchoway Boże! przeßłkodá to wielka ná woyne. Pámiętacie/ co w Xięgách Jozue text S. opiewa o Achanie? *Achan*

Deut. 20.

Syn

Ios. 7.

Syn Charmi, wźiął nieco pieniędzy, pręt złoty, pięćdźieśiąt yklow ważący, tákże płaszcz kármazynowy bárzo dobry, y skrył to w źiemi przećiw pośrzodku namiotu iego. Ô iáko śie fortuná w woyśku zaraz źmieniła! *Trzy tyśiące walecznikow tył podáło, y porażęni są od mężow miástá Hay, y poległo z nich trzydźieśći y śześć, y bili ie vćiekáiące zgory, y vlękło śię śerce ludu, y rośpłynęło śię iáko wodá, á Iozue rozdárł odźienie swoie, y padł ná źiemię, przed skrzynią Páńską, y leżał ná niey áż do wieczorá, ták sam iáko y wśyścy ſtarśy Izráelá, y prochem głowy swoie posypáli.* y nie drzewiey tá kleská vśtáłá/ áż grzech ná śię Achan wyznał, zá ktory lud go vkamienował, á Iozue klął mowiąc: Quia conturbasti nos, dispardat te Dominus die hac: *Żeś nas potrwożył, niech ćię wytráći Pan dnia tego. Wśytko lepák co iego było zniożśy ná kupę, ogniem śpalono.* Dźiwuiem śię y my pod czas/ śkąd owo przypáda ná potężne woysko trwogá/ śkąd kleská? y śkładamy ná Regimentarze/ ná mieyścá/ ná iezyki/ ná zdrády/ á własney przyczyny nie tykámy: wydźierstw/ łupieśtw/ krzywd vbogich ludźi/ w ćiągnieniu: teć to są/ ktore boiownikom śerce odeymuią/ śyki mieszáią/ miecze nie tylko nieprzyiaćielśkie/ ále y własne ná nas obrácáią/ Hańbę y pogrom przywodzą. Zbiera śię iedná drużyná v Miedrcá wrzkomo ná woyne/ y námáwiáią iednego z sobą zá towarzyś: Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra, deglutiamus eum sicut infernus viuentem, & integrum quasi descendentem in lacum. Omnem substantiam pretiosam reperiemus; implebimus domos nostras spoliis. *Podź známi, záśadźmy śię ná krew, zakryimi śidłá. á ná kogoż?* ná nieprzyiaćiela/ ktory nam Wiarę/ Oyczyznę/ śławę niśczy? nie. *ná niewinnego!* Jeśli niewinny/ czemu? *dármo.* coż z nim pognićie? *połkniemy iáko piekło żywego.* Ey Pánowie nie połykáyćie/ vkaśćie przynamniey podług potrzeby; weśćie słuszną śtácyą: przyidźie

Prou. 1.

druga y trzećia Rotá/ będą też chćiáły wźiąć/ *Zywo go iá-*
Num. 26. *ko piekło.* Datáná Abironá y Korego/ że wßytka maiętno-
śćia *pożrzym*; przynámniey zostawćie nadźieię wskoránia.
Połkniemy go cáłkiem/ iáko wstępuiącego w ieźioro! toć
mu iuż nie wskoráć: kiedybyśćie go wrzućili w rzekę/ wy-
nurzyłáby go ćiekącá wodá; kiedyby w morze/ ázaliby go
Ion. 8. iáki wieloryb trochę w sobie vtáił/ á potym cáłego oddał:
ále wrzucaćie go w ieźioro błotne/ w ktorym mu zostáć iák
kámieniowi przyidźie: *Wßytkę* mowią *maiętność drogą*
znaydźiemy, nápełniemy domy náße łupámi; czy zażyie ćie ich?
kto was vbespieczył/ że się do domu cáło wroćićie? pokarm
kto cáłkiem połyka/ w krew się nie obráca/ niemoc/ kolkę y
śmierć sprawuie. Przeto rozrádza Sálomon młodźiáno-
Prou. 1. wi; Fili mi ne ambules cum eis &c. ipsi contra sangui-
nem suũ insidiantur, & moliuntur fraudes contra ani-
mas suas. *Synu moy nie choć z nimi &c. oni się przećiw krwi*
swoiey zásádzáią, miecze ná krew swoią nieprzyiáćielskie o-
strzą/ śmierćią wydźierstwá przypłacáią/ *Y czynią zdrá-*
dy przećiw dußom swoim, obligi wielkie ná krew y ná duße
swoie biorą. Zdami się/ że się tá rzecz dobrze vkázáłá w
woysku Madyańskim: Dawßy Bog Gedeonowi Regi-
ment nád Izráelem przećiw Mádyanitom/ kiedy się obo-
zem Mádyanitowie w iedney dolinie położyli/ kázał Bog
Gedeonowi w pułnocy iść pod oboz ná podsłuchy/ áliśći
Iudic. 7. ieden towárzyßowi swemu sen taki powiáda: Vidi somni-
um, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hor-
deo volui, & in castra Madian descendere, cumq; per-
uenisset ad tabernaculum, percussit illud atq; subuer-
tit, & terræ penitus coæquauit: Respondit is cui lo-
quebatur; Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis:
Widźiałem sen, y zdało mi się, iákoby popłomyk ięczmienny
toczył się, y do obozu Mádian zstępował: á przyßedßy do ná-
miotu, vderzył weń y wywroćił, y z źiemią do gruntu poro-
wnał. Odpowiedźiał ten, ktoremu powiádał: Nie iest to nic
inßego,

inſzego, iedno miecz Gedeonow. Bá patrzćie ſen o chlebie/ wykład o miecu. ábo też to kiedy bywá miecz chlebowy? trzebá wſpomnieć/ że Mádyanitowie przez śiedm lát/ lud Izráelſki w reku maiąc/ chlebem y doſtátkami iego żyli: on tedy chleb łupieſki/ w miecz ſię im Gedeonow obráca/ oboz znoſi/ woyſko poráża: abowiem ſámże Gedeon to vſłyßawßy/ do ludu ſwego wroćiwßy ſię/ ták mowi: Surgite, tradidit enim dominus in manus noſtras caſtra Madian: *Wſtáńcie, bo dał Bog wręce oboz Madian.* A nie tylko w woyſku nieſprawiedliwá zdobycz/ ále y przy śmierći rzecz ieſt ćießka: Spowiáda ſię Dawid przed wßytkim świátem iakiegoś grzechu/ y audiencya ſobie czyni tymi ſłowy; Audite hæc omnes Gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem, quiq; terrigenæ & filii hominum, ſimul in vnum diues, & pauper: Os meum loquetur ſapientiam; & meditatio cordis mei prudentiam &c. Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me. *Słuchayćie tego wßyſcy národowie, bierzćie w vßy ktorzy mießkaćie ná świećie; wßyſcy Synowie ziemie, y ſynowie ludzcy poſpołu w iedno bogáty y vbogi:* mow Dawidźie ſłuchamy ćie; *Vſtá moie, prawi/ będą mowiły mądrość, á rozmyślanie ſercá mego roſtropność.* przyſtępuy iuż wżdam Dawidźie do rzeczy/ obiaw twoy ſkrupuł: Czemu ſię práwi *mam báć wzły dźień? niepráwość pięty moiey ogárnie mię.* Práwdáć to/ że podług poſpolitego wykładu/ lęka ſię tu Dawid przy śmierći owych grzeßkow/ ktore kiedyś ſobie zá nic iáko proch pod noga nie miał/ boi ſię/ by te grzechy w on dźień zły przećiw iemu niepowſtáły/ y iák woyſko nie obtoczyły: iednák możemy y ták ſobie te boiaźń Dawidowe wykłádáć: Wdźień oſtátni żywotá mego/ lękam ſię (práwi) niepráwośći pięty moiey: to ieſt drog w ćiągnieniu moim do obozu. á bowiem gdyżem ia był ludu Izráelſkiego Krolem y Hetmánem/ obáwiam ſię/ áby woyſká moie/ kiedy ſię do obozu ściągáły/ ßkod iákich po

Psal. 48.

drogách ludźiom nie czyniły. tá nieprawość piety y kroku woyská mego/ boie sie / by mie kiedyś nie obtoczyłá/ y nie zátráciłá. Niewiem iáko tá boiaźń Dawidá obchodźi; ábowiem opátrznie sobie w ciągnieniu poczynał:

1. Reg 21. v Kápłaná Abimelecha gwałtē chlebá nie wźiął/ ále vprośił/y to zá pewna vmowa y kondicya: przecie sie Dauid obáwia iákichśnáć niedobádanych śkod od woyská swego Nie lękay sie ty Samuelu Pácu nieprawości piety twoiey/ opatrznieś Roty y pułki prowádźił/ cudzegoś nie skorzyścił/ owszem obrońca byłeś zakonnym w maiętnościach ich/ aby śkody żadney niebyło pilnoś postrzegał/ wolneś w tey mierze ostrze kárał. ô byś sie ty był cudzem żywił/ nigdybyś był ták wielkich długow niepopadł/ná iákie wielce w testámencie nárzekaß/tylko sie iedna rzecza cießyß/ześ sie nie ná kośtki/ nie ná karty/ nie ná zbytki zádłużył/ ále dla miłośći śczyrey Oyczyzny. ô piękny przykład czasom potomnym! ô godnyś zaiśte/ áby Krol Pan twoy y Rzeczp. ná twe zasługi/ ná twa Małżonkę y dźiatki pamiętała! iákoż Jeg Kro: Mość powáżáiąc zasługi twoie/ y przeciw Maiestatowi swemu vprzeymość/ y przeciw Oyczyznie przewagę/ y miłość/ dobr swoich Krolewskich tobie nádánych od domu twego nie oddalił; ále miłośćiwie zátrzymáć przy potomstwie raczył.

TROPHÆA PACOWSKIE.

1. Mach. 13. TYm byś sie iuż miał kontentowáć ná ziemi/ ále iáko Symon Jonaćie obmyślá ießcze trophæa/ arma & naues, zbroie y okrety/ktore ná filarách zawießa: takći y ia tobie ná kolumnách to dwoiakie trophæum pokładam; pokładam zbroie / ktore dźielac rożne ná rożnych filarách záwießam; wießam kirys ná filarze

larze iednym/ przyłbicę ná drugim / tarczą ná trzećim pálaß miecz y kopią ná czwartym/ á to in memoriam sempiternam, ná pamiątkę wiekuistą: wießam ná to/ aby się z sámego poyrzenia dźielność y zabáwa twoiá káżdemu ná potym znáczyłá: wießam ná to/aby familia twoiá Pacowska/ tą się ozdobą sczyćiłá: wießam na to/ aby się młodź y wßelki prawy Oyczyzny syn/ do naśladowánia ćiebie pobudzał/ do rowney obrony Rzeczypos. pochob brał: wießam nawet ná to/ ná co y Dawid miecz przy świątnicy Páńskiey zawieśił/ aby wßyscy ná te oręża patrząc Bogu chwałę oddawali/ że obmyślił był tákiego Oyczyźnie męża / ktory mieczem nieprzyiaćiele Kośćioła Bożego vśmierzał/ cześć Bożą rozmnażał/ miłość ku bráćiey oświadczał. A ná okrętách co iemu náleży? to/ co y Jonáćie należáło / choćiaß się ná morzu iáko y on nie potykał; przez okręt rozumie się ná czás żywot ludzki. Transierunt dies nostri sicut naues poma portantes. *Przeßły dni náße iáko okręty iabłká wiozące.* Znáczy się na czas Kośćioł/ktory iest łodźią Piotra S. Ascendit IESVS in nauiculam Simonis. *Wstąpił Pan IEZVS w łodź Symonową.* Znáczy się ná czas Rzeczpospolita. miasto Tyrskie okrętem się názywa. znaczy się nawet sczęśćie ono wiekuiste/ w ktorym przepłynąwßy niebespieczeństwá morza tego/iuż okręty iáko w porćie iakim stoią. Do czego stosowáć się może ono v Jáná S. Facti sunt diuites omnes, qui habebant naues. *Stáli się bogatymi wßycy, ktorzy okręty mieli.* To iest/ ktorzy iuż ná brzegu tego morza niebespiecznego stánęli/ ktorzy sobie złoto/ perły y inne bogáte kupie do niebá záwieźli. Ja tedy miásto drugiego Trophæum/okręty ná káżdey kolumnie temu sławnemu mężowi rysuię/nie on Kleopátry maiący żagle ßarłatne/ ßnury kármazynowe/ rufę złotą/wiosłá srebrne/ ná ktorym do Antoniußa żeglowáłá; áni on Kaliguły z sczyrych pereł budowány / máiący kruczganki/ ogrodki/ łáźnie/ ćieplice; ale rysuię okręt pobożnego żywota

Iob. 9.

Luc 3.

Ezech. 22.

Apoc. 18.

Plutarch. in vita Ausonii

Sueton. in vit. Caligulæ.

żywota ná pierwßey: okret Piotra S. ná drugiey okret Rzeczypospolitey ná trzećiey; okret nawet ßcześćia wiekuistego ná czwartey. Niech káżdy żegluiacy ießcze w niebeßpiecznym tego świátá morzu vpátruie/ iáko chwálebny żywot prowádźił/ iáko kośćioł y Religia Katholicka/ rámionámi swymi wßpierał/ iáko za Rzeczpospolita piersiámi ßie mężnie zaßtáwiał/ iáko błogosławieństwá wiekuistego dostąpił/ o czym wielka nam nadźieie czyni IVBILEVSZ niedawno przed śmiercią otrzymany/ przyięćie Sákrámentow wßytkich przed skonániem. Niechże tedy te trophæa płuża wiekuistymi czásy temu/ ktory ná nie celnemi postępkami swymi zawße zárábiał/ sława ßie kontentuie ná ziemi y dobrym przykładem/ twarza Troycy przenaświetßey ná niebie.

Zamknienie.

Teraz iuż ćiebie żegna vtrapiona Mátko/ żegna ćie owdowiała Małżonko/ żegna was osierośiałe dźieći/ żegna was rodzonych y pokrewnych wßytkich/ żegna was wielmożni Hetmáni/ żegna was waleczni Rycerze/ á o to rodźiny swey prośi/ áby przykłady cnot iego/ z oczu iey nigdy nie schodźiły/ á ieśli też omyłki iákie żywota iego/ przez nie opatrznośćzaßły/ áby zánie Páná IEZVSA błagáli/ offiarami/ modłámi/ iálmużnámi; w Rycerzow o to ßtoi/ aby ßie w iák nawiękßey gorliwośći do pomnożenia y obronienia Religiey obieráli/ aby przy máiestáćie y dostoyności K. J. M. ßtali, aby w miłośći ku Oyczyznie przodku żadnemu narodowi niedawali/ aby kosztu, maietności/ dostatkow/ żywota y krwie niezałowali, aby pilnie vrzad swoy exequowali, nieprzyiaćielá do progow swych nie przypuśczali/ aby iednym słowem/ czego on przez zakrocenie dni niedokazał/ á dokazać vśiłował/ tego oni dokazowali. Badźże dußy iego Panie IEZV miłośćiw/ á policz ia miedzy wybrane swoie/ kedy ty z Bogiem Oycem y Duchem Swietym Bog w Troycy iedyny żywieß y kroluieß ná wieki wiekow. Amen.

KA-

KAZANIE

Ná Pogrzebie

Wielebnego w Bo-

gu Prátatá

I.M.X. KAROLA

IANA BIAŁO-

ZORA

PROBOSZCZA WILENSKIE-
GO, REFERENDARZA
W. X. LITH:

Y

KANCELLARIEY MNIEYSZEY
LITH: REGENTA.

Miáne w Kośćiele Káthedrálnym Wileńskim
13. dniá Czerwcá. Roku Páńskiego 1631.

Amos quid tu vides? vncinum pomorum ego video. *Amos 8.*

Amos / co ty widźiß? hak ná iábłká ia widze.

Ferr. de geſtis Gallorum.

MÁrł w młodych lećiech Henryk iedyny syn Ludwiká wtorego Krola Francuſkiego / M. Ch. ô iák wielka żałośći náwáłność ná ſerce oycowſkie / ná ſercá ſenatorſkie / ná ſercá wßytkich obywatelow nápáda! kiedy ćiało ieg ziemi oddáwano / Orator / ktory ná pogrzebie podług zwyczaiu rzecz miał / zázyłonych ſłow Ambrozego S. Producitur vobis noui temporis nouum pomum. *Pokázuie ſię wam, nowego czaſu nowe iábłko.* Oddáiemy dźiś y my ziemi / zacney Jch Mśćiow PP. Białozorow Fámiliey / młodego człowieká / Wielebnego w tey Káthedrze Wileńſkiey Proboßcá / záwołánego w Kuryey Krolewſkiey Metrykántá / y W. X. L. Referendarzá / w młodym bárzo wieku zeßłego: niech mi ſie do was godźi zázyć tychże ſłow Mśćiwi PP. y Práłáći; Producitur vobis noui temporis nouum pomum. *Pokázuie ſię wam nowego cżáſu nowe iabłko:* Nowego mowie czaſu! á czy to zimá álbo láto ieſt czas iábłek. to iábłko zimie w Kobryniu 10. Febr. vrwano / dźiś ie wam 13. Iunii ſłćie pokázano: chybáby to w śmierći / nie iáko v ludźi. V ludźi w Athenách obchodzono przez tydźień Jeśieni świeto / ktore zwano Pomilegium, álbo Pomicarpium; wten czas tylko były z iábłkámi zábáwá / rwániem / zázywaniem / ćiſkaniem / igrániem: v śmierći lepak co dźień / bá y co moment Pomilegium, nie trzebá Jeśieni czekáć. Wiec to iábłko nie vkázuie śie wam ná drzewie / ále w żałobney trunie / nie w ogrodźie / ále w kośćiele! Nie nowiná w kośćiele iábłkom; były wyſoko ná

Vincent. Ferr. l. 9.

kápitellách

Kápitellách filarow Jáchin y Booz / od Sálomoná zbudowánych; Perfecit columnas, & duos ordines malogranatorum, vt tegerent capitella, quæ erant super summitatem. 3. Reg. 7.

Dokonał słupow, y dwu rzędow malogránatow, áby okryły kápiteła, ktore były ná wierzchu.

były y niſko v dołu ſáty Áárónowey: Faciesad pedes tunicæ per circuitum mala punica, mixtis in medio tintinnabulis. Exod. 28.

Vczyniſz v dołu przy brzegách ſáty málogránaty, przeplátáiąc dzwonki w koło.

To iabłko / Jego Mość Xiądz Białozor / było kiedyś wyſoko ná Kápitellum Kościołá / ktory Apoſtołowie columnam veritatis, filarem prawdy; bo był wielkim w tym Kościele Prálatem. Już przy ziemi / w tym żałobnym ciemney truny ápparáćie / przy ziemi / owſzem ná ziemi; ále z dzwonkámi: ſłyſzeć dáleko dźwięk o tey śmierći / ſłyſzeć w Dioecezyey / ſłyſzeć we wſzytkim Wielkim Xięſtwie Litewſkim / ſłyſzeć w Koronie; ale nabárziey tobie boleſna Mátko / Wielmożna Páni Doroto Woynianko Podkomorzyna Opitſka / ten dzwonek dzwoni, wam bráćia żałoſni y ſynowcy / dzwoni wam wſzytkim przezacni powinni / nie w vſzach ale w ſercách / ktore ten widok boleśćia przenika. Rzeczećie: kto śie ważył to iábłko z drzewá vrywáć / y tu bez gláńcu / bez ozdoby / ná oczy nam podáwáć? bá pierwey śie pytayćie o drzewie iábłká tego. Opiſze iey wam Ezechiel w pierwſzey cześći; w wtorey powie Amos / kto ie vrwał; w trzećiey ia śie będę domyślał do czyiego ſtołu to śie iábłko doſtáło: Przybądź Pánie Jezu ſwym rátunkiem / przybądźćie łáſki waſze pilnym á mieſzkliwym ſłuchániem.

Co to zá drzewo/ z ktorego to iábłko vrwano?

Drzewo Kościołá.

KOściol Jezusow/ iest iedno wielkie zacne y známienite drzewo N. Ch: á mamli go do ktorego drzewá ſtoſowáć/ bede ſtoſował do onego/o ktorym prorokował Ezechiel? Supra torrentem orietur in ripis eius lignum pomiferum, non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius; per ſingulos menſes afferet primitiua, quia aquæ eius de ſanctuario egredientur: & erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam. *Nád potokiem ná brzegách iego wyroſćie drzewo iábłká rodzące: nie opádnie liſt z niego, nie vſtánie owoc iego, ná káżdy mieſiąc przynieſie nowy owoc; bo wody iego z świątnice wynidą, y będźie owoc iego ná pokarm, á liſćie iego ná lekárſtwo.* To Proroctwo iuż śie w zakonie nowym ziśćiło. Nad potokiem wod płynacych/ y vſtáwicznie przemiiáiacych świátá tego/ wyſadźił Bog iedne roſkoſzną iabłoń Kościołá ſwego/ y w liśćie odźiáná/ y w owoc zamożna: náuki/ ktore Bog przez Kápłany w Kośćiele ſwoim podáie/ ſą to liśćia/ iák w buynym Máiu záwſze źielone, żádney liſtopáda odmienności nieznáiące: iábłkámi lepák tego drzewá/ was ia Wielebni/ Jásnie Wielmożni Kápłani/ Prałaći/ Biſkupi/ tytułuie. ábowiem iákoż mam rozumieć ono błogoſłáwieńſtwo Moyzeſowe do Joſephá? De benedictione Domini terra eius, de pomis cœli & rore, atq; abyſſo ſubiacente, de pomis fructuum Solis ac Lunæ, de pomis collium æternorum. *Z błogoſłáwieńſtwá Páńskiego źiemiá iego, z owocow niebieſkich y roſy, y głębokośći podległey; z iábłek owocow słońcá y Xiężycá, z owocow págorkow wiecznych.* Allegorya to;

Liśćie.

Iábłká.

Deut. 32.

Ezech. 47

błogoſławi

błogosławi Beg Oćiec Synowi swemu namilßemu / á życzy mu náziemi iábłek ráyskich / mężow niebieskich iák naywiecey / ktorzy iako mowi Titus Broſtenſis ná to mieyſce: Poma cœli ſunt, quia cœlum halant per locutionem, cœlum olent per conuerſationem, cœlum ſapiunt per rerum ſupernarum guſtum. *Iábłká ſa niebieskie, bo ſię z nich niebo wydáie przez rozwowę, niebem pachna przez obcowánie, niebieſki ſmák maia przez rzeczy gornych koſztowánie.* życzy: bo nie z káżdego kwiátu iábłko ſie záwiaże / ledwie ná czás iedno z kwiatkow piaćiudźieśiat; wiele wiátr dworu zwionie / wiele błyſkáwica zbroie woienney vſußy / wiele goracość nátury powárzy. Atwa przećie zá tym błogoſławieńſtwem Páńſkim doſyć wybornych iábłek ná wyokich gáłęźiách drzewá tego. Affert primitiua fructuum per ſingulos menſes: *Przynoſi nowy owoc ná káżdy mieśiąc.* Doſyć z domow zacnego vrodzenia ſłacheckich / Senatorſkich / y Krolewſkich Káplanow; ták / że winßować temu drzewu przychodźi mowiąc: Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. *Sczepy twoie, ſad malogránatow z owocámi iábłek.*

421

Lib. 3. contra Manich.

Zkądże rozumiećie táka płodność y obfitość temu drzewu? zkąd / że Aquæ de ſanctuario egrediuntur. *Wody iego z świątnicy wychodzą.* łáſka owa ſkutecżna / ktora pędem ſwoim nabożne ſercá do ſtanu Káplańſkiego náwraca / ieſt to woda / o ktorey Jan S. mowi: Et oſtendit mihi fluuium aquæ viuæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem de ſede Dei & Agni. *Vkázał mi Anioł rzekę wody żywey, przezroczyſtą iáko kryſtał, płynącą z ſtolice Bogá y Báránká.* Refekcie też y prześtimonia waße / y to ſą wody wáße: ono Dawid w oſobie iednego benefieyatá rzekł; Super aquam refectionis educauit me; *Nád wodámi ożywiáiącemi wychował mię.* te ták odwilżáia drzewo / że nigdy nie vſchnie / nigdy nie wákuie / nigdy w iábłká nie zubożeie / iedno vpádnie / drugie

Obfitość drzewá.

Apoc 22.

Pſal. 22.

gie ná tey gałaśćе roścіe: *te duo irrigua*, iedno gorne/ drugie nádolne/ drzewo ochładzaia/ w zieloność rozwiiáia/ w obfity owoc przybieráią. A lubośćie iábłká niebieśkie Poma Solis ac Lunæ; przećie iednák fructus veſter in cibum, & folia in medicinam, od was ſłowo Boże/ Sákrámentá/od was posiłki duchowne/Krolom/Ceſarzom/ pánom/y vbogim/vczonym/y nie vczonym/Szláchćicom y kupcom/z was ma wyżywienie wſzelkie ciało.

Dźiał iábłek.

Záiſte gdy śie temu drzewu dobrze przypátruie/ zeznáć muſze/ że aſpectus eius pulcherrimus, *Pozor iego náder sliczny*; widzę piękno ná nim iábłek Kátegoria/porządne po ſwych ſtopniách rozłożenie; iedno iábłko niſkie/ drugie wyżſze/ trzećie ieſzcze wyżſze/ czwarte náwyżſze: ſą prośći Kápłani y Plebani/ ſą Kánonicy y Prálaci/ Biſkupi/ Arcybiſkupi/ Kárdynałowie/ ieſt naywyżſzy wſzytkich Biſkupow Rzymſki Biſkup. Czynił ſobie delinecya tego ſtyku Bog wſzechmogacy/ pod inſzym Symbolum: *Iſaiæ 54.* Ecce ego ſternā per ordinē lapides tuos, & fundabo te in Sapphiris, & omnes terminos tuos in lapides deſiderabiles. *Oto ia posádzę porządnie kámienie twoie, á záłożę cię ná Száphirách, wſzytkie gránice twoie, z kámienia roſkoſnego* Vfundował Bog Kośćioł ſwoy ná ſtáphirách/ ná Jezuſowych zaſługach/ y kámienie w nim porządkiē rozſádził/ porządnym wrzedow rozłożeniem/ bez zámieſzániá Luterſkiey/ Kálwińſkiey/ ábo rácey/ Bábilońſkiey konfuſiey. Przeto *Cant. 6.* ktoś zápátrzywſzy śie ná ten porządek/ dźiwuiąc śie mowi oblubienicy Jezuſowey: Quæ eſt iſta, quæ progreditur, quaſi aurora conſurgens, pulchra vt lúna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata? *Ktoraż to ieſt, ktora idźie iáko zorza powſtáiąca, piękna iáko Xiężyc, wybrána iáko Słońce, ogromna iako woyská porządnie vſzykowáne?* Kośćioł w niektorych Kápłanach ieſt aurora; nie wiele ma świátła/ nie wielkie ich præſtimonium, nie wielká iurisdictio y potęgá: w niektrorych ieſt iáko Xiężyc/ wiecey ma iaſności w tytułách/ w præbendách/ w doſtoynieyſzych

ſych beneficiách: w niektorych ieſt záś iáko ſłońce: Vas admirabile op' excelſi, *Naczynie dźiwne dźieło naywyżſzego;* Eccl. 43.
áći ſa Infulati Magnates, od ktorych świátłość náuki y przykładu ná innych płynie/ beneficia mnieyſze iáko złote promienie wynikáia: á we wſzytkich Kościoł ieſt terribilis vt caſtrorũ acies ordinata. Oboz niebieſki z iaſnych gwiázd porzadnym ordynkiem ná niebie iák ná polu ſzerokim vſzykowány: Stellæ manentes in ordine & curſu ſuo aduerſùs Siſaram pugnauerunt: *Gwiażdy trwáiąc w rzędźie biegu ſwoim przećiw Sysárze walczyły.* Iudic. 5.
Jáko wſzyku woiennym ktoś Towárzyſzem/ ktoś Porucznikiẽ/ ktoś Rotmiſtrzẽ ktoś Pułkownikiẽ/ ktoś Hetmanem: ták y miedzy gwiazdámi iedne ſa primæ, drugie ſecundæ, tertiæ, quartæ, quintæ, ſextæ magnitudinis. Toż śie dźieie w ſzykách Kościołá Bożego: ſa iedni Reuerendi, drudzy Illuſtres, Reuerendiſsimi, Illuſtriſsimi, Eminentiſsimi, Sanctiſsimi. Pátrzćieſz ieśli nie rowny z niebieſkim ſzyk obiecował Bog Kościołowi; Aſſumam ex vobis in Sacerdotes & Leuitas dicit Dominus: quia ſicut cæli noui, & terra noua, quæ ego facio ſtare coram me, dicit Dominus Deus; ſic ſtabit ſemen veſtrum & nomen veſtrum. *Nábiorę z was Káplanow y Lewitow mowi Pan: bo iáko niebiosá nowe, y źiemiá nowa, ktore ia czynię że ſtoią przedemną mowi Pan; ták będźie ſtáć naśienie wáſze, y imię wáſze.* Iſa: 66. widźićie iák piękne śie tábliká ná wyſokich gałęziách drzewa tego ſporzadźiły/ iák w budynku kámienie/ iák gwiazdy ná niebie/ iák ſzykownierſki w obozie.

Część Wtora.

Kto to iábłko z drzewá vrwał?

JEdná rzecz ieſt wam Miłośćiwe iábłká náybárźiey nie przyiázna: ktora dźiś Amos widźi. Amos quid tu Hak ná iábłka.

 tu vides? vncinum pomorum ego video. *Amos co ty widźiß? hak ná iábłká ia widźę.* Hak/ hak miłośćiwi Prałaći wczyichli ten hák ręku? w niczyich. Amos ręku nie wspomina: tÿ gorzey. był w ręku/ przedárowálibyśmy ręce. Przećięć muśibyć w ręku/ ále nie wiąże śię do pewnych ręku; láta od ręku do ręku/ podáwáią go sobie ná iábłka rożne ręce: porwie ten hak febra/ porwie gorączká/ porwa suchoty/ porwie podágrá/ chiragrá/ gonágrá/ porwie iáki cięßki smutek/ zawádźi o gáłąź/ stráći iábłko/ wßytko to czeladká śmierći; á śmierć samá tym hakiem iáko y śierpiem włáda; y wie ná iákie go iabłká záżywáć.

Są niektore iábłká iuż doyźrzáłe/ Kápłani dawni/ stárzy/ ktorzy zgromádźiwßy sobie w niebie zasługi/ nażyli śię ná źiemi/ vprzykrzył śię im żywot/ y śpiewáią z onym łábędźiem Jerozolymskim Kápłanem Symeonem:
Luc. 2. Nunc dimittis seruum tuum Domine, *Teraz wypuść sługę twego Pánie;* ná tych nie trzebá haká/ iábłka doyzrzáłe/ sáme spádną: Są drudzy Kápłani ná gáłęźiách od źiemi nie dáleko/ iáko Altárystowie/ Wikáryowie/ Mánsionarze/ y ná tych haká nie trzebá/ vrwie to śmierć sobie/ ręka ich dośięże; złamią ie prace/ śpiewánia/ nocne vigilie: Są ießcze iábłká wyżße/ y nawyżße/ ktorych ręka trudno dośiądz. trząśnie śmierć czásem drzewem przez powietrze/ coś spádnie/ coś nie spádnie; ile Kanonicy/ Práłaći/ vmieią śię oni kryć pod liśćie/ pod swoie præstimonia: tu iuż ná te iábłká trzebá haká/ káżdy z nich mowi z Dawidem:
Psal. 117. Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Dextera Domini fecit virtutem, non moriar sed viuam, & narrabo opera Domini: *Práwicá Páńska vczyniłá moc: práwicá Páńská wywyżßyłá mię: práwicá Páńská dokazáłá mocy; nie vmrę ále będę żył, y będę opowiádał spráwy Páńskie.* á śmierć co? ô nic z tego/ być kośie ná swym woźie.
Psal. 81. Ego dixi Dii estis, & filii excelsi omnes, verùm tamen sicut homines moriemini: *Iam*

rzekł

rzekł Bogowieśćie y synowie naywyższego wszyscy, á iednák iáko ludźie pomrzećie. Być też ná nich nie ten hak/ wiere/ non est vita nisi ita. dobrze śie mieć/ mało co robić/ miernie Panu Bogu służyć/ y do nieba iść: trzebá haká/ niech też drugie iabłká ná tym mieyscu rosta.

Jego Mść Xiadz Biáłozor/ co też zacz było ná tym drzewie iábłko? było náder wysokie. Tknieß Fámiliey? wysokie! vrodzony w domu stárożytnym Jch Mćiow PP. Białozorow: Oycá miał człowieká godnego/ ziemie Vpitskiey Podkomorzego/ ktory często w kole Trybunálskim/ y niegdy w kole Poselskim márßáłkował: Matka y dotad żywá Jey Mość Páni Dorotá Woynianká/ ßeśćiu Senatorow rodzona śiostrá: ieden był Biskupem Wileńskim/ drugi Podskárbiem Wielkim/ trzeći Podkánclerzem/ czwarty y piaty Pánem Mśćisławskiem/ ßosty Pánem Brzeskim: oto y Bratanek rodzony Jey Mśći á niebosczyká ćioteczny brát/ Jego Mść Xiadz Abram Woyna/ przedtym Zmudzkim/ á teraz Biskupem Wileńskim/ ktoremu iáko dostoyney ná ten vrzad osobie/ day Pánie Boże fortunny wiazd/ y sczęśliwe nad námi Pásterstwo: Stryiow miał ludzi zacnych vrzednikow; Márßáłek W. X. L. Dorostayski/ y Jch Mść PP. Rayscy w Koronie: Bráćia rodzeni Vrzednicy wielcy w powiećie Vpitskim; Marßáłek ieden/ á drugi Podkomorzy. Tknieß dignitarstw w Kośćiele? iábłko wysokie: pierwey Protonotarius Apostolicus, potym Custos Wileński/ potym Proboßcz. Tknieß Honorow ná krolewskim dworze? wysokie. był Regentem w mnieyßey Káncelláryey/ był Sekretarzem Krolewskim/ był Referendarzem W. X. L. Tak wysokiego iábłká trudno było reka dośiadz; trzebá było haká. Chodźił w wielkiey nadziei oswoiey promocyey/ miał v Páná łáske/ miał v wßytkich o sobie wielka expektácya: á latá młode; ießcze śie nie názył/ ießcze śie nie nábrał/ ießcze śie ták oyczyznie ani Kośćiołowi iáko życzył/ nieprzysłużył.

Zacność zmárłey osoby.

Opis żywotá dworskiego.

ô płonne nádźieie dworskie / ná expektátywę brzemienne / na rzeczy iáłowe! Miał też Dawid dwor iako Krol / zdami śię że w Psal: 89. dworzány opisał: Custodia in nocte, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. *Straż nocna, co zá nic nie stoi, ich blátá ędą;* to iest / wszytkie látá ná straży strzegąc boku Páńskiego / strzegąc śmierći dignitarzow / Tenutarzow / strzegąc nowin gdźie co wákuie. Pyta káżdego z nich drugi Prorok: Custos quid de nocte?

Esaiæ 21.

Custos quid de nocte? *Strożu co z nocy? strożu co z nocy?* odpowiedźiał strażnik: Venit mane & nox, si quæritis, quærite, conuertimini, & venite; onus in Arabia. *Przyszło zaránie y noc, ieśli szukaćie, szukayćie, náwroććie śię, przydźćie; brzemię w Arábiey.* trefna to odpowiedź *Przyszło zaránie y noc*, nie ták miał mowić / Venit mane & dies, *Przyszło zaránie y dźień;* bo zá zaránie m idźie dźień / á nie noc. Tak to w biegu słonecznym / ále w biegu dworskim ináczey / Mane & nox *Ráno y noc.* Vkaże śię mane, aurora, ráno / iutrzenká nádźiei / áboć dádzą co? álić noc: Si quæritis quærite; czemuż nie mowi / Inuenite? tylko to v Páná Jezusá / qui quærit inuenit. Ale wy dworacy szukayćie y dźiś / y iutro szukayćie / á nie śmiem was vpewniáć / ieżeli kiedy co znaydźiećie. Teżćie omylne nádźieie przezacnych krewnych y przyiaćioł Jego Mośći X. Biáłozorá / wielkich rzeczy z niego doczekáć obiecuiac / zdrádliwie oszukáły.

Ale nie tak ná nádźieię / iáko ná ćiebie niezbedna śmierći nárzekamy / ná ćię nie lutośćiwy haku / dawnoś ty zmierzłe naczynie! Pámiętam co pisze Lampridius. że kiedy świętego Pontianá męczenniká hakiem do bestyey potracono / zá wskazániem Celeryná sędźiego; ten hak ták szkárádym / y ohidzonym v Chrześćiáństwá został / że go w ogień wrzućili; zgorzeć nie mogł / snadź śię y ogień im brzydźił. przetoż y złoczyńce hakiem ná śmierć potracano / y Kommodá Cesárzá przy wołániu woźnego; Qui senatum

natum occidit, templũ ſpoliauit, vnco trahatur, *Ktory Senatory pozábiiał, ktory kośćioły złupił, niech hakiem będźie ćiagniony.* Jáko Suetonius piſze / hakiem w Tyber rzekę wrzucono / y nápotym iáko zelżywe naczynie / w puſtki zárzucono. Godnieyſzy tego hak śmierći / ktory nie złoczyńce / ále Kápłany / Boże piáſtuny / z drzewa Kośćiołá / iáko iabłká zrywa ô dayćieſz pokoy; nie potępiayćie śmierći / dáie iey Encomium Sálomon Krol y Prorok: ô mors rectum eſt iudicium tuum! *O śmierći ſpráwiedliwy ieſt ſąd twoy!* Nuż to ſtáło śię ná ſtronę Kápituły Wileńſkiey? Byłá iedna wielka zawodniczká Atálángá / ktora o zakład biegąc do kreſu / kożdego vprzedzáłá / á iáko zwyćiężonego o gárdło przypráwowáłá: obrał śię tedy ieden / ktory kilká iábłek w ręce wźiawſzy ſzedł z nią w zawod; kiedy ieno Atálangá vprzedzáłá / on iábłko porzucał / po ktore śię częſto zchyláłá; á kiedy śię iuż dużo ku kreſowi záćiekłá / porzućił iábłko napięknieyſze / ktore ią zábáwiło / á on tym czáſem kreſu dobieżał / y wolen od loſu śmierći zoſtał. Smierć Chrześćiánie ieſt iedná wielka zawodniczká / Jan ią S. ná koniu bládym widźiał; zápędza śię wielkim biegiem od Fámiliey do fámiliey / od miáſtá do miáſtá / od kroleſtwa do kroleſtwá / nikt iey w biegu nie zrowna / káżdy gárdłá w tey ántágoniey poſtrádywa: owoſz Kápitułá Wileńſká / zábáwiła ią w biegu kilką známienitych iábłek nie dawno zeſzłych Prałatow; teraz naforemnieyſze iábłuſzko rzućiła / áboś śmierć zábáwi / á śiebie od iey haku vwolni? Ale cożkolwiek ieſt w tym / czy to ieſt ná ſtronę Kápituły / czyli nie? to pewna / że ieſt ná ſtronę ſámego Jego Mśći X. Proboſczá. Lecz przyſtępuymy do trzećiey częśći / á pytaymi śię.

Sueton: in Vitellio.

Obmowá śmierći.

Mitiolog. Comitis:

Komu / y do czyiego stołu / to śię iábłko dostáło?

Domysł o tym. Wymyśláią Poetowie / że Jupiter ná ziemię spuśćił iábłko iedno z orakulum: Pulcherrima accipiat: *Nayurodźiwsza niech weźmie.* Konkurrowáły o to iábłko Pallas, Iuno, y Venus; y tá / bo byłá naślicznieysza / wygráłá: bayka to. Z strony Jego Mśći X. Biáłozorá mowiąc / rzecz samá iest / że konkurowáłá o to iábłko Oyczyzna / y Kápituła Wileńská / y chwałá wiekuista; vtráćiła Oyczyzna / vtráćiła Kápitułá / Pulcherrima accipiat: oná / o ktorey Jan S. Vidi Ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo, à DEO paratam, sicut sponsam ornatam viro suo: *Widźiałem miásto nowe, zstępuiące z niebá od Bogá zgotowáne, iáko oblubienicę vbráną mężowi swemu:* ta pulcherrima mam za to / że to iábłko miedzy innemi wźiełá / á zwłaszczá / że śię do iey áffektáćiey przyłożył / Speciosus formâ præ filiis hominum, *naślicznieyszy w ozdobę nád syny ludzkie.* ktorego kiedyś zápraszáłá oblubienicá do ogrodu: Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum: *Niech przyidźie miły moy, do ogrodá swego, á niech ie owoce iábłek iego.* záraz śię porwał: Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallium, & inspicerem si germinassent mala punica; *Zstąpiłem do ogrodá mego, ábym oglądał iábłká ná dolinách, y obazył ieśli zrodźyły iábłká granatowe.* Nie záwodźisz śię Chryste Jezu / ná iábłkách w Káthedrze Wileńskiey: popisuiec śię tá Wielebna Kápitułá z swoiemi iábłkámi: Poma noua & vetera seruaui tibi dilecte mi: *Stárych y młodych Kánonikow niebu twemu dochowywam vmiłowány moy.* Domyślam

Apoc. 2.

Ps. 44.

Cant. 6.

Cant. 6.

Cant. 7.

śię /

śię / że y to iábłuſzko śmierć do ſtołu Páńſkiego hakiem vrwálá: bo gdźie v nas w łáćińſkim ſtoi Vncinum pomorum, tám żydowin cyta caniſtrum pomorum ego video. *Koſz iábłek ia widzę.* Jeſt to álluzya do ogrodniká / ktory iábłek koſztuie do ſtołu Páńſkiego / zgodne w koſz kłádźie / á robacżne álbo kwáśne precz odrzuca / á niektore też ſam ziáda: takći y śmierć przez choroby pierwey Xiędzá iák iábłka koſztuie / czy iuż doyrzał. O no Biſkup ieden o ſobie mowi: iam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat: *Mnie iuż koſztuią, czás rozwiązánia mego nádchodźi.* A ktore widźi nápſowáne y niebu niedoyrzáłe / to ie ná źiemię porzuca: Domine omnes, qui te derelinquunt, confundentur, recedentes à te in terra ſcribentur: *Panie wſzyſcy, ktorzy cię opuſczáią, pohánbieni będą, odpádáiących od ćiebie ná źiemi nápiſzą.*

Brak w iábłkách.

2. *Tim.* 4.

Hierem 17.

Są niektorzy Prálaći / ktorzy tylko in terra ſcribuntur: piſzą o nich Kroniki / iakie Kommiſſye czynili / iákie legacye do cudzych źiem / áleku niebu znáczngo nic o nich niemaſz. Taki był Sobnas ſtárego Teſtamentu Prálat / ktory znákomity był od mądrośći / znákomity od legácyey / ktora był nań Krol Ezechiaſz od Rábsácesá zniewáżony włożył; że przećie wiekſza miał polityke / niż duchowieńſtwo / do czego mu przyſzło / ſłuchayćie: Hæc dicit Dominus Deus exercituum: vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpoſitũ templi, & dices ad eum; quid tu hîc? ecce Dominus aſportarite faciet, ſicut aſportatur gallus gallinaceus: *Idź, wnidź do tego, ktory mieſzka w przybytku, do Sobny Proboſzcá Kośćielnego, y rzeczeſz do niego, co ty tu? ábo iáko by, czym tu? oto Pan da cię zániešć iáko záno ſą kurá:* gdźie kury z grzędy przenoſzą? ná źiemię do koycá. ták Bog przenośi Prálaty bárźiey świátowe niż duchowne / z Káthedr wyſokich na źiemię do grobu / á nie dáley / do nieba.

Dwoiákie złe iábłká.

Isaiæ 37.

Isaiæ 22.

Drudzy ſą / ktorzy áni niebu doyrzeli / áni ná źiemi co

pamietnego zrobili; kśiąg nie pisali; Kośćiołow nie fundowáli/ Bogu przysługi/ powinnym pamiątki nie zostawili: tákich y ná źiemi nie nápiszą/ w ćiemney zamierzkną niepámięći/ śmierć ie połknie/ wszytko ich dobre mienie y Honory. Tácy byli oni Kápłani synowie Heli: Filii Belial nescientes Dominum, neque officia sacerdotum ad populum. *Synowie Beliálá nie znáiący Páná, áni vrzędu Kápłáńskiego do ludźi*: do czegoż y tym przyszło? in die vno morientur ambo. *w iednym dniu obá vmrą.* śmierć ie połknęła/ pámięć ich y ná niebie y ná źiemi zniosłá ták/ że o nich może śie oná nenia Dáwidowá śpiewáć: Ascendunt vsq; ad cælos, & descendunt vsq; ad abyssos, &c. &c. & omnis sapientia eorum deuorata est; *Wstępuią aż do niebá, á zstępuią aż do piekłá &c &c. á wszelka ich mądrość połkniona iest.* ô iáko wiele tákich iábłek w sádách! pełne drzewá/ á do stołu Páńskiego ledwie śie ich ná pułmisek dostánie! ták wiele z drzewá śmierć hakiem vrywa/ ále máło do koszu Bożego kłádźie! Jednáśćie posochow rożnego pokolenia powiedło/ iedna tylko Aaronowá laská zákwitłá.

1. Reg. 2.

Rzeczećie/ iákież iábłká śmierć w koszyku chowa? ktore ná stoł Krolá nád krolmi gotuie. odpowiem W Rzymskim Capitolium byłá statua Herkulesowá z miedźi: Herkules w skorze lwiey/ w ręce iedney buławá/ w drugiey trzy iábłká/ ná káżdym iábłku nápisáne troie S. Przez pierwsze S. znáczyłá śie Herkulesowá Sagacitas, przez drugie S. Strenuitas, przez trzećie Solertia. My to troiákie S. możemy inaczey obroćić: to troie S. iabych ná iednym iábłku Kápłáńskim położył/ áby pierwsze S. znáczyło Speciosum; Sliczne iábłko; drugie S. Sanum zdrowe; trzećie S. Sapidum smáczne. Jáko wino chwálićie/ w ktorym iest COS, COLOR, ODOR, SAPOR: ták to iábłko chwalćie/ ktore má troie S. S. S. Speciosum, Sanum, Sapidum. Przez te iábłká przymioty/ pięknieśie ozdoby

Pierius.

Heucer. Delphius de Reb. Burgen:

Trzećie iábłko dobre.

Speciosum Sliczne.

PIękna to iest rzecz ná świecie iábłko M. Ch: ták piękna/że lubo wiele innych rzeczy było w Ráiu pięknych / żadney śie inney ślicznośćia Jewá mátká náßá nieuwiodłá/tylko iábłká: Vidit igitur mulier, quòd bonum esset lignum ad vescendum,& pulchrum oculis aspectuq; delectabile, & tulit de fructu illius & comedit: *Vyrzáłá tedy niewiáśtá, że dobre było drzewo ku iedzeniu, y pięknie oczom, y ná weyrzeniu roskoßne: y wźięłá z owocu iego, y iadłá.* Pozor iábłká. Gen. 3. Omylny. Ô iák wiele tákich Jew ná świecie/ tákich mátek / ktore śie tylko pozorem zwierzchnym owodzą: widząc ná Prałatách rysie/ sobole/ bláwaty / rozumieią że w tym species Kápłáńska záleży/ y przez dźieki popychaią syny ná stan Kapłáński/lubo im tey myśli Pan Bog do serca nie podawa; oßukánie to: Kápłáńska ślicznośćnie ná rysiach/ ale pod rysiámi. Parrhásius málarz w mieśćie Rhodus ślicznych Senatorskiey osoby konterfet ná rynku wystáwił: ná głowie kuropátwę ták misternie wyráził / że śie do niey iák do żywey inne ptástwo zlátáło; ktory ptáßy widok/ ták Rhodyczykow oczy zábáwiał / że Párrhásius rozgniewawßy śie do Mágistratu ßedł / y prosił / áby mu wolno było on obraz z rynku znieść / mowiąc: Peccatur in artem, cùm ludicra æstimantur, seria negliguntur: *Ieśt to wyśtępek przećiw śtuce rzemieśniczey, frázki poważáć, á rzeczy ważnych zániedbywáć.* Carthag: Hom: de Transfig. Ô iáko wiele v nas tákich Rhodianow! ktorzy ná to / w czym misterstwo y istotá Kápłáństwa zawiśtá / áni pátrzą / ále tylko ná kuropátwę/ ná intraty / ná dostátek / oczy obrácaią! á ták śie do tego stanu kwápią / iákoby tylko roskoß y swobodę / á ćiężaru áni przykrośći żadney z sobą nie nieśli. Currítur,

mowi

mowi Bern: S. ab omni ætate & ordine, à doctis pa-
Serm. 26. super Cant riter & indoctis, ad curas Ecclesiasticas; tanquam si-
ne curis sit iam quisque victurus, cùm ad curas perue-
nerit. Intuere enim, quomodo incedunt nitidi & or-
nati, circumamicti varietatibus, tanquam sponsa pro-
cedens de thalamo suo. Nonne si quempiam talium
repente eminus procedentem aspexeris, sponsam po-
tiùs putabis, quàm sponsæ custodem? Vnde verò hanc
illis exuberare existimas rerum affluentiam, vestium
splendorem, mensarum luxuriem, congeriem vasorum
argenteorum, nisi de bonis sponsæ. Inde est, quòd
illa inops & pauper relinquitur, facie miseranda, incul-
ta, hispida, exsangui. Non est hoc ornare sponsam, sed
spoliare; non instituere, sed prostituere. A zá tym co
Homil. 17 in Euang. idźie? to/ co mowi Grzegorz S. że honoris non virtutis
nomen tenemus, & susceptæ benedictionis minister-
um, vertimus ad ambitionis argumentum. Jego Mość
X Białozor widźiał/ w czym species Kápłáńska záwisłá:
Prawdźiwy pozor. nosił śie iáko Prałat/ yiáko Dignitarz; ále nie tu stanął, stá-
rał śie o glans inßy. Jábłko ogrodne ogrodna farbá zalecá/
álbo czerwona álbo złota; iábłko kośćielne záleca fárba ko-
ścielna. Nie chwalićie wiec Pánowie Doktorowie farby
kośćielney/ álbo cmyntarzowey; ále wierzćie mi/ przyzwoit-
ßa iest Kápłanowi niż czerwona: bo ieśli

Martialis —— Non bene olet qui bene semper olet,

Ták podobno: Nō bene sæpe rubet qui bene sæpe rubet.
Przyzwoitßa niż złota: bo

Pallet ab argento, flauescit vultus ab auro,
Frimilianus. Non est iste color, sed magis ore dolor.

Ktora fár-
bá iábłek
kośćiel-
nych.
Kośćielna fárbá przepisuie osobom Kośćielnym Doktor
Páwel S. In omnibus exhibeamus nosmetipsos si-
cut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationi-
bus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carce-
ribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiu-
niis,

niis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta. *We wszytkim stawmy śiebie iáko sługi Boże, w ćierpliwośći wielkiey, w vtrápieniách, w potrzebách, w bićiu, w więźieniu, w rozruchách, w pracách, w niespániách, w czystośći, w vmieiętnośći, w nieskwápliwośći, w łágodnośći, w duchu S. w miłośći nie obłudney.* Po bárwie czeládźi Páná znáia; ták po tey bárwie sług ołtarzowych Páná Jezusá poznáwáia. bo to nie bárwá dworzan świáta tego; przeto też wyżey tenże Páweł S. chcąc śię vkázáć sługą Chrystusowym / y táiemnic Bożych száfárzem / odważył sobie szácunek ludzki / Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. *V mnie to namnieysza, ábych był od was sądzony, ábo ode dńiá ludzkiego:* słusznie. bo dźień ludzki ná czás ma máło iásnośći / iáko ráno y wieczor; na czás wiele / iáko w południe: źimie mnieyszy / lećie większy. á v niektorych národow pułroká dńiá / pułroka nocy; v niektorych ledwie coś dńiá: ták y rozsądek ludzki coraz czásámi y mieyscámi odmienny. Dźień ludzkiey polityki z iásnośći vrzędow / vbiorow / złotá / srebrá / z tytułow; ktoś Illustris, ktoś Perillustris, ktoś Illustrissimus, ktoś Serenissimus. Páweł chce / áby go sądźił dźień Boski / ktory záwsze iednáki / y od wieczorá záczyna; Factum est vespere & mane dies vnus. *stáł śię ráno y wieczor dźień ieden, á rośćie w świátłość zupełną.*

2. Corint. 6.

1. Cor. 4.

Gen. 1.

Zaiste ná táką śię farbę ten zacny Prálat sposabiał. nie świátową (bo o świeckie zdánie nie dbał / gdyż ná kámienicy napisał: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: *Vpátrowałem Páná przed obliczem moim zawsze*) ále Boską. Wielki o nim ieden Senator powiedźiał: Nihil nouit præter Deum, & literas. *Nie zna nic krom Bogá á náuk.* ô pięknaś to / kiedy z weyrzenia ná Kápłaná Bog śię wydáie. Czemuli ono ordynował Bog / o Aáronie Moyzeszowi: Facies laminam de auro purissimo, in qua sculpes opere celatoris Sanctum Domino. *Vczyniß bláchę*

Psal 5.

Rozsądek o fárbie iábłká nászego.

Exod. 28.

bláchę ze złotá naczyſtſzego, ná ktorey wyryieſz robotą śnicerską Swięte Panu? odpowiáda Bleſenſis: Solent interdum rebus notæ præfigi titulares, par verò eſt, vt Sacerdos præferat in fronte, quod eſſe geſtit in corde. *Zwyczay ieſt znáki y tytuły ná rzeczách wyráżáć, przyſtoi lepák, áby Kápłan co ma w ſercu, to ná czele pokázował.* Czemuli też Bog Kápłaná kázał vbierać w ſzatę niebieſką? Fecit Moyſes, vt Dominus imperauerat, veſtiuit Pontificem ſubuculâ lineâ, accingens eum baltheo, & induens eum tunicâ hyacinthinâ. *Vczynił Moyzeſz iáko mu Pan roſkázał, vbrał naywyżſzego Kápłaná w koſzulę lniáną przepaſawſzy go páſem, y oblokszy w ſzátę z Hyácinthu.* temu; áby każdy weyrzawſzy ná Kápłaná/ vyrzał/ że ieſt pomum cæli, Solis, & Lunæ, & collium æternorum. *Iábłko niebieskie, Xiężycá, y Słońcá, y págorkow wiecznych.* Tu ia pámięći wáſzey záśięgam wielebni Prałaći/ iák pięknego był ten wáſz zeſzły Kollega ćiáłá vłożenia/ iákich zwierzchnych obyczáiow/ iákich poważnych poſtępkow: pámiętam/ żeśćie ſámi o nim mawiáli: Typus modeſtiæ, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ. *Wizerunk skromnośći, y kośćielney kárnośći.* á to przy wielkiey pokorze/ y ku naliżſzemu ſkłonnośći. Pamiętał/ co Amb. S. o ſkromnośći powiedźiał: modeſtia eſt ſella Deitatis, trutina virtutis: owſzem iáko ſługá przed Panem/ ták on przed Bogiem oſtrożnie chodźił; modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus, Dominus enim prope eſt. *Skromność waſzá niech będźie wiádoma wſzytkim łudźiom, abowiem Pan blisko ieſt.* Komuż bárźiey prope iáko Kápłanowi? prope ná ołtarzu/ prope w ręku/ prope w vśćiech/ prope ná ięzyku/ prope w ſercu. Pomnoż Pánie Jezu tę twoię bárwę w Kápłanách/ ile miedzy wiary Aduerſarzámi żyiących/ vt non vituperetur miniſterium noſtrum, *áby nie gániono posługi náſzey.* Znamienite iábłko; miáło iuż iedno S. pátrzmyſz ieśli drugie S. w tym iábłku śię znáyduie.

Leuit. 8.

Phil 4.

2. Cor. 6.

Sanum

WIele iest iábłek pięknych/ ále nie zdrowych: Jábłká Sodomskie piękne / ostrzyß ná nie áppetyt / roskroyże/ aż perzyná / niemáß co ná ząb wźiąć. Ma y iábłko ná śie swe choroby: ßkodzą mu wiatry/ ßkodźi gorączká/ ßkodźi źimna febrá/ ßkodźi robáctwo y wnętrzne y zewnętrzne. Ztąd Demetrius Cesarz sádowniczego swego medykiem dobrze názywał; gdyż ták trzebá vmieiętnie chodźić około iábłká / iáko około zdrowia. Do zdrowia iábłká wiele náleży ná dobrym sczepie / ná dobrym mieyscu / ná dobrym żywiołow vłożeniu/álbo komplexyey/ná dobrey straży y obwiiániu przećiw okolicznym przećiwnośćiom.

Hondorff gent histor. pag. 113.

Zdrowe iábłko nasze.

Mowiąc o sczepie iábłka náßego/ zdrowe iábłko; bo dobrego sczepu/ rodźicow poććiwych y pobożnych; Mátká ná oczach; Oyca kto pámięta / rzecze z Ráguelem: Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & optimi viri filius es: *Błogosławći Boże synu miły, że dobrego y osobliwego człowieká Synem iesteś.*

Z szczepu

Tob. 7.

Mowiąc o mieyscu wychowánia młodośći iego / zdrowe iábłko: piástowáłá ie wprzod Akádemia Wileńska/ potym źiemiá Niemiecka / náwet Włoska; á iáko domá było iędrne/ ták obcego powietrza skáźie nie podległo. ô rzadkaż to/ áby iábłko zá gorącem kráiow tamtych / odmiány nie poniosło; rzadßa/ áby śie tám w lepße popráwiło! Daią przećie dank iábłkom Perskim / że domá truły / a do Włoch przenieśione zdrowe każdemu zostáwáły. Dáć ráczey dank temu náßemu iábłku Litewskiemu/ktore y domá zdrowe / y z cudzych kráiow do nas śie zdrowßym iescze wroćiło; nábywßy Niemieckiego y Włoskiego ięzyka/ Jurisprudencyey / y ná stan śie Duchowny resolwowawßy. Boię śie tylko o dwor / czy temu iábłku nie záwádźił przez lat kilkánaśćie? boć we dworach więcey pláguie aurum, niżli aura. Nie plágował dwor Piotrowi / nie plá-

Z mieysca

Pierius.

gował Marcellinowi / obá śie ná dworze Páná JEzuſá zaparli: bá y Moyżeß po widzeniu Bogá w krzaku / po cudách przez laſke w wężach / w gadźinách / w wodách / z legácyey śie do dworu ſámemu Panu Bogu wymáwiał: Exod. 4. Obſecro Domine, non ſum eloquens ab heri & nudius tertius: *Proſzę Pánie nie ieſtem wymowny od wczoráyſſego y dziś trzećiego dńiá.* Niech tym iabikom dwor nie plagował; náſſemu iábłku plagował: wyświadcza to Mſſey S ofiary / ktore czeſto odpráwował. wyświadcza pacierze / ktore przed innemi zábáwámi nábożnie odmawiał: wyświadcza koronki / ktore co dźień Naſwietſſey Pánnie iák dług oddáwał. Raz ieden ſenator wielki żartował / widzac go czeſto ná pacierzách: miły Xieże / z takim nabożeńſtwem śiedźieć było w Wilnie w Kápitule / nie we dworze. on odpowiedźiał: kto we dworze kápłanem / muśi zyć we Dworze / nie tylko iáko w Kápitule / ále iáko w ſamym kośćiele. ô godne wieczney pámięći ſłowá! wbiyćie ie ſobie w rozum Xieża dworſcy. Możeć to ſtan dworſki prowádźić bez ſwego vſczerbku Náthan v Dawidá / Heliaß y Micheaß v Achabá / Ioldá v Jozyaßá / Jan v Herodá; Epiſt. 14. ktorzy in aulas, iako mowi Petrus Bleſenſis, Diuino acti imperio paruerunt, non ambitionis euecti alis inuolárunt. Bądźćie Kápłani przy dworách / iák Alcionowie przy morſkich brzegach: rzadko śie tám pokázuia / ále ile śie razy ziawiáia / vcżenie náwałności álbo obwieſczáia álbo ſprawuia. Vſpakaiayćie dworſkie zgiełki / ánimuſſe roziuſſone / ięzyki roſpuſczone / z brzegow wylewáiące obyczáie zkrácayćie.

Zkomplexiey. Mowiąc do komplexiey / iábłko zdrowe; ná ćiele przez czyſtość nie nápſowáne / ná duſſy przez ſumnienia ochronność nie robaczne: czeſto ſpowiedźia ſerce otwieral / mowiąc z Auguſt: świętym; Non operui Deus vt aperires; ſed aperui vt operires: Nam quando homo detegit, Deus tegit; homo celat, Deus nudat; homo agnoſcit,

Super pſ. 50.

agnoſcit, Deus ignoſcit: *Nie pokryłem Boże ábyś ty odkrył, ále odkryłem ábys ty pokrył: Abowiem kiedy człowiek odkrywa, Bog pokrywa; człowiek tai, Bog wyiáwia; człowiek vznáwa, Bog przebácza:* awá we wßytkich poſtępkach ſwoich bogoboinych / dank dobrego Kápłaná łatwie odnośił. A toć też nawiekßa Kápłaná záletá / kiedy o wßytkim / co w nim teſt / może śie mowić / co o wßytkim ſwiećie po ſtworzeniu rzeczono: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. *Obaczył Bog wßytkie rzeczy ktore ſtworzył, y były bárzo dobre.* álbowiem dla czego rozumiecie kázał Bog nośić Kapłanowi okrąg ſwiátá ná ßáćie: In veſte poderis, quam habebat Aaron, totus erat orbis terrarum. *Náßáćie długiey, ktorą miał Aáron, był wßytek okrąg ſwiátá.* czy dla tego / że poſpolićie Xiędza chcą wßytkim ſwiátem záwiádowáć? kto od świeckich kontrakty ſtánowi? Xiądz. kto żony rái? Xiądz. kto z chárty ná pole? Xiądz. kto vrzędnikow Páńſkich ligby ſłucha / ſuche dni płáći? Xiądz: nie dlatego; bo rzekł Páwel S. Nemo militans Deo, implicat ſe ſæcularibus negotiis, vt ei placeat, cui ſe probauit. *Żaden służáć Żołnierſka Bogu, niewichli ſię ſprávámi świeckimi, áby ſię temu podobał, ktoremu ſię zdał.* Czy dla tego Kápłan świat ná ſobie nośi / że niemal ze wßytkimi ná świećie rzeczámi vczeſtnictwo ma? Clerici, mowi Bernat święty / à militibus acceperunt ſuperbiæ faſtum, amplam familiam, equorum phaleras, & nobiles apparatus; à mulieribus dependentes collo pelles rubricatas, vinum, mollitiem, balneum, & gloriam; à ruſticis fructus agrorum, horrea plena: nie dla tego, bo niżey mowi Bernat S. Cùm omnis ordinis eſſe cupiunt, omnem ordinem deſerunt, omnem confundunt; cùmq; omnes homines in ſuo ordine reſurgere debeant, iſti in quo reſurgent? ſi diuertere voluerint ad milites, iſtos exſufflabunt, & cuncti homines à ſuis finibus eos arcebunt: in quo ergo pu-

Gen. 1.

Sap. 18.

2. ad Tim. 2.

Super pſ. 73.

tas collabuntur ordine, qui in nullo fuerunt ordine? nempe in illo, vbi nullus ordo, sed sempiternus inhabitat horror. Ja rozumiem / że dlatego / iakom dotknął / Bog kázał nosić Kápłanowi okrąg świátá; ábywswoim wnetrznym y zewnetrznym położeniu / brał sobie świat zá wizerunk. Co iedno Bog ná świecie szczególnie stworzył / lubo świátłość / lubo ptástwo / lubo ryby / czworonożne zwierzetá / mowi pismo o każdey rzeczy: Vidit Deus, quòd esset bonum; y kiedy nawet świátá wszytkiego dokonał / ogołem o wszytkich rzeczách mowi: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Tak y Kápłan / ktory świát ná sobie nosi / ma śie stáráć / ábykażda rzecz dobrá / y mysl / y mowá / y spráwá iego była / y wszytko dobre: to iest / ábyto małe iábłko konterfet nośiło świátá / iáko wielkiego iábłka Mowiąc nawet o ostrożności ábo obroniánnu iábłká nászego; było iábłko bárzo zdrowe. bo w mszelkiey ochronie chowáne. Kápłaná Junony obraz táki starożytność rysowálá: był sam miedźiany / głową czepkiem związána / oczy subtelnym rąbkiem zakryte / nogi spętáne / á w reku iábłko. Co to iest / że lubo obraz miedźiany ruszyć śie nie może / á przecie go krępuią? twoy to żywy konterfet zacny Prálacie / tyś był miedźiany / kiedyś wydáwał ták cymbał dźwiek pobożney náuki / y pobożnego przykłádu; tyś miał głowę czepkiem związána / gdyś myśli swoie / przez ćwiczenia duchowne / ktoreś pod czas w Nowicyácie czynił / zbierał; tyś sobie kłádł petá ná nogi / kiedyś śie od myślistwá po polách / od tańcow ná bankietách / od daremnego biegánia po rynkách y ulicách powściągał; tyś sobie oczy zákrywał / gdyś ie od márności świátá tego hámował; tyś nawet owoc w reku trzymał / kiedyś w Oyczystey máiętności Rożanego Wiánka Bractwo fundował / Ołtarz ochędostwem opátrzył / srebro wszytko y száty nań legował / ná Ałtaryśteś pewną pieniędzy summę nádał. Uważ nie tylko śligne / ále y zdrowe iábłko / ma iuż S S dwoie. Patrzmyż ieśli ma y trzecie. Sapi

Gen. 1.

Z Straży y pilności

Mityol. lib. 4.

Iáko miedzy figámi ſą niektore dobre / niektore złe / Ieremia (mowi Bog) quid tu vides? & dixi ficus bonas, bonas valde, & ficus malas, malas valde, eo quòd comedi non poſſunt. *Co ty widźiſz Ieremiaſzu? y rzekłem, figi dobre barzo dobre, y figi złe, bárzo złe, ktorych ieść nie mogą, przeto iż ſą złe:* ták miedzy iábłkámi ſą nie ktore ſłodkie / niektore namniey ſmakowi nie przyiemne / ni ludzkiemu / ni Boſkiemu. Kwáśne one były iábłká ludźiom / o ktorych mowi Prorok: Cùm auſteritate imperabatis & potentia, *Z ſurowośćiaśćie roskázowáli, y z ogromnośćią;* trudne do rozmowy / trudne do rády / iábłká nie przyſtępne; iákie było ono iábłko Fenelli / o ktorỹ Cardan⁹ piſze: Kemetus Krol Szocki Emitlindá Fenelli ſyná zabił; Fenellá chcąc śię zemśćić / kázáłá ſtátuę wielką ſztuką y miſterſtwem poſtáwić. w iey ręku było iábłko złote / pełne drogich kámieni y pereł; ále kto śię go dotknął / záraz z śiebie ſtrzały wypuſzczáło y zábiiáło: Krol nic śię nie obawiáiąc przyſtąpi / iábłká śię dotknie / áż go ono poſtrzałem zábiie. Tákie iábłká miedzy Xiężą nie vchodzą; ma być Kápłan wſzytkim przyſtępny / nie okázuiąc śię Pánem / ále Oycem: do tegoć Prálatow wiedźie Xiąże Apoſtolſkie: Non coacti ſed ſpontaneè, neq; vt dominantes in Cleris, ſed vt forma facti gregis ex animo. *Nie poniewolnie ále dobrowolnie, nie iáko pánuiący nád Xiężą, ále wzormi będąc trzody z chući:* ná ktore ſłowá Bernat S. piſząc mowi: I ergo & tu, & tibi vſurpare aude, aut dominans Apoſtolatum, aut Apoſtolizans dominatum, ab alterutro prohiberis. Si vtrumq́, habere voles & Apoſtolatũ & Dominatũ, perdes vtrũq́; Forma enim Apoſtolica hæc eſt; dominatio interdicitur, indicitur miniſtratio.

Muśiſz mi to przyznáć Kápituło Wileńſka / muśiſz dworze Krolewſki / muśićie wſzycy / ktorzyśćie ſpráwy do Kancel-

Rożny ſmak iábłek.

Ierem. 24.

Ezech. 38.

De rerum varietatibus lib: 1. cap. 56.

Przyiemny ſmak iábłká.

1. Pet. 5.

Lib. de conſideratione.

Ludźiom.

 Káncelláryey Prálatá tego nieśli/ iáko ludzka káżdemu twarz pokázał/ iáko smáczno bez fukow/trzaskow / odpráwował; snadź czytał Hieronymá S. ktory vważaiac ludzkość Páwłá S. w onych słowách Obsecro vos, *proszę*
Ad Gal. 4 *wás*, mowi: Hæc verba nos & ad humilitatem prouocant, & supercilium decutiunt Prælatorum, qui velut in aliqua specula sublimi constituti, vix dignantur videre mortales, & alloqui blandè seruos.

Ale nie dosyć ma ná tym iábłko/że ludźiom smáczne/ trzeba áby y Bog ie smákował. Ma też y Bog
Bogu. swoie smáki. á ieśli w ktorym owocu / tedy w iábłku: gdyż często sady dla iábłek náwiedza / często go ná nie
Cant. 5. oblubienicá záprásza. Ale nie każde iábłko Bogu smákuie: Solùm ille Deo sapit (mowi Ambroży S.) cui
Lib. 2. Deus sapit, qui in oratione & mentis contempla-
Offic. tione experitur illud Dauidis; vacate & videte, quàm suauis est Dominus. Szukał Prorok smácznych owocow w Jzráelu/ ale ich nie nálasł: Væ mihi!
Mich. 7. quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, non est botrus ad comedendum, præcoquas ficus desiderauit anima mea, periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est: *Biadá mnie! żem się stał iáko ktory zbiera w ieśieni groná pozbierániu winá; niemáß groná ku iedzeniu, skorozrzáłych fig pożadáłá dußá moia, zginał święty z źiemie, y práwego niemáß miedzy ludźmi:* przeto groźi sie ná nie ná dźień śmierći: Dies speculationis tuæ, visitatio tua venit, tunc erit vastitas eorum. *Dźień vpátrowániá twego, náwiedzenie twoie przyßło, teraz będźie spustoßenie ich.* iakoby rzekł: Przyidźie godźiná ostateczna / kiedy ogladánie wálne y náwiedzenie sádow bedźie; iáko oni Bogá żyiac owocámi nie ćießyli / ták też ich Bog przy smierći niepoćießy / ále ná wieczny ogień z liśćiami y z gałeźiámi y z sámym drzewem odda. Tá-

keś do Jzráelskich fig Pánie Boże nie sczęśliwy! weyrzyż ná iábłoń Kośćiołá JEzusowego / naydźieß Kápłany w cnoty zamożne / w zasługi bogáte / w duchowne ozdoby opátrzone. Miedzy innemi / owo y ten Prálat wygotował śię / iák náwybornieyße iábłko do stołu twego; gdyż zá żywotá swego o to śię pilno stárał / áby śię máiestatowi twemu podobał. Czás náwiedzenia iego ostátni pokázał / ktory on iż trzema niedźielámi przewiedźiał / y czeládźi o nim znáć dał / chćiał śię iák nalepiey nań sposobić. Náprzod tedy testámentem porządnym dom swoy rosprawił: iednemu z rodzonych pamiętne ostátnie nápisał: Cum DEO ambula, delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui: dla imienia Bożego / y chwały iego / nie żáłuy śię / áni ßanuy / ozdobę domu Bożego ileć śił stánie promowuy / tym śię nie zubożyß co ná chwałę Bożą odważyß. Toż potomstwu swemu áby zápisał / ná pomniał. Potym spowiedźią kilká rázy sumnienie swe oczyśćiał / y ręce do niebá podnośił / strzeliste modlitwy do Páná JEzusa / do Naświętßey Panny / do świętych Pátronow wylewał; sákráment Przenaświętßy Ciáłá y krwie Páńskiey / tákże ostátnie pomázánie przyiał / náwet wßytkich przepráßáiąc y żegnáiąc stworzyćielowi swemu 10. Febr: w Kobryniu duchá oddał. Tu iuż rozsądek vczyńćie Namil: Chrzesc: do czyiego śię stołu to iábłko dostáło. Ja kiedy widzę ná nim troie S. S. S. że y speciosum *śliczne*, sanum *zdrowe*, sapidum *smáczne*; acz pod strachem sądow Bożych konkluduię / że śię dostáło ná stoł Troycy Przenaświętßey. Napißę temu Károlowi nágrobek táki / iáki kázał nápisáć iednemu z pacholąt Carolo Medices Ferdinand pierwßy Cesarz; Pomum immaturum mundo, maturum cælo: *Iábłko niedoyrzáłe świátu, doyrzáłe niebu.* Przyimi ie tedy dobry HEZV

Psal. 36.

Konklusia dokąd śię dostáło iábłko násze

Nagrobek.

 ná stoł /

 ná stoł/ á policz *miedzy iábłká niebieskie, iábłká słońcá y Xiężycá, iábłká págorkow wiecznych.* Przez krew y zasługi twoie/ przez ofiáry y modlitwy náße/ ty ktory w sádách owocow tákich roskoßuieß/ ná wieki wiekow/ AMEN.

(o)

KA.

KAZANIE

Ná Pogrzebie

Iáśnie Oświeconey Iey M. Pániey

Anny Sapieżanki Albrichtowey RADZIWIŁOWEY,

X. P. R. na Ołyce y

Nieświeżu Hrabiney ná Szydłowcu y Mirze/

Kásztellanowey Trockiey
Szereszewskiey &c. Stárościney.

Miáne w Kościele Nieświeżkim Societat.
IESV 22. dniá Czerwcá Roku P. 1627.

Mulier bona, lucerna ſplendens ſuper candelabrum ſanctum.

Eccl. 26.

Białagłowá dobra, świecá iáſna ná lichtarzu świętym.

Sueton in vita Neronis.

NERO Ceſarz Rzymſki/ ieśli Hyſtoriom wierzymy/ zbudował ſobie od przewagi y przemyſłu páłacieden/ záiſte y koſztowny y miſterny/ y porządny: koſztowny: bo machiná z ſzczyrego złotá powſtáłá/ śćiány drogiemi perłámi floryzowáne/ páwiment ábo áſtrych dyámentámi/ ſzáfirámi/ y innymi wybornymi kámieńmi wyſádzony/ ſklep z przezroczyſtego kryſztału vformowány: miſterny; bo dawnym Archimedeſá przykłádem y dowćipem ono kryſztałowe podniebienie ſłońcem/ xiężycem/ plánetámi/ y innemi rożlicznemi gwiazdámi vháftował: porządny; bo one/ że ták rzekę/ ziemſkie gwiazdy nie omylnymi obrotámi ſwymi ná kōpáſách godźiny nie pochybnie ſkázowáły/ wſchodem/ zachodem/ dźień y noc wymierzáły. O to ludzki dowćip czego nie przemyśli! y o to ſię kuśi/ co miedzy trudnymi Párádoxámi Duch ś. v proroká liczy; Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra? *Izali wieſz porządek niebá, y poſtáwiſz ſpoſob iego ná ziemi?* Przydaie Polihibius, że kiedy raz Ceſarz w tym źiemſkim niebie/ iáko bożek iáki ziemſki áſſiſtencyą ták zacnych Senatorow/ iáko ſtroynie przybranych dworzan otoczony/ ná máieſtaćie záśiadł; Philoſoph ieden/ ktorego przy ſobie dla rady y przeſtrogi chował/ miedzy innymi z pochodnią zápaloną wedne

Biderm.

Iob. 38.

Polih. de poteſtat. l 9. c. 11.

dnie stánał; tego gdy zopytano/ czemuby świátłu ták wielkiemu świátła wiecey przydawał? odpowiedźiał: Lucem luci non addo, sed pudori duco, in tanta tum astrorum tum heroum luce, vnum hominem in obscuro pallio sine luce apparere. *Ia* (pry) *świátłośći świátłá nie przydáwam, ále záwstyd sobie poczytam, w tákiey gwiazdy Pánow iásnośći, iednemu się człowiekowi w ciemnym płaszczu bez iásnośći pokázowáć.* Mam zá to M. Cż że w tey mierze niczyiey áni inuidiey/ ám obrázy nie popádam/ kiedy przednie zacny Jásnie O świeconych Xiążąt Jch M. M. P. P. Rádźiwiłłow dom/ z domem Monárchy tego Rzymskiego porownam. Jásny Dom Neronow/ iásny y Xiążąt Rádźiwiłłow. Má iásność domu támtego wßytek się świát ten widźiálny składał; dáło niebo plánety y gwiazdy/ dáło powietrze kryßtał/ dáłá wodá perły/ drogie kámienie/ dáłá ziemiá złoto: Takći cokolwiek też iásnośći ten świát náß Polski y Litewski w sobie záwárł/ lub ze krwie y zacnego vrodzenia; lub z honorow/ dostoieństw y herbow; lub z bogactw y dostátkow; lub z cnot y známienitey v wßitkich sławy/ to wßytko temu prześwietnemu domowi nádał. Naydźiemy tu duo luminaria magna, *dwoie Xięstwá*, iedno domowe Rádźiwiłłowskie/ drugie obce Rzymskie Imperii Romani: naydźiemy gwiazdy/ świecące cnotą y mądrośćią Senatory/ ktorzy sicut stellæ lumen dederunt in custodiis suis: naydźiemy drogie kámienie nadwornych vrzędow Hetmáńskich/ Pieczętárskich/ Marßáłkowskich: naydźiemy perły páńskich/ Xiążęcych/ á práwie Rádźiwiłłowskich cnot/ że nie rzekę Krolewskich: naydźiemy náwet kryßtał przezroczystey existimácyey/ y wielkiey po świećie sławy. Do domu ták iásnego y świetnego záćiągnąłem się ia/ zá roskázániem tych/ ktorych woli sprzećiwić się nie lzá/ ná posługę żałobną (a zdárzyłby był P. Bog w czym pocießnieyßym służyć) kiedy w nim widzę oprocz kilku O świeconych domowych

Baruch. 3.

Xiążat/ ták wielu przybyłych Senatorow/ miedzy ktoremi Primasá sámego W X L. J. M. X. Biskupá Wileńskiego Eustáchego Wołłowiczá Pásterzá nászego/ tudźież y iego Kośćiołá wielkiego Prálatá J. M X. Jerzego Tyszkiewiczá Suffrágana Wileńskiego y Kustoszá; wiec y Rycerskiego stanu dosyć gromádna ássistencya/ ktorzy sie wszyscy na to ziáchali/ áby aktu y Chrześćiáńskiego y przyiaćielskiego/ w oddániu źiemi ćiáłá iedney Xiążecey osoby/ dopomogli; widząc ia mowie tak wielka y domu y obywátelow y gośći świetność/ myśle sobie/ Pudor est in tanta tum astrorum, tum heroum luce vnum sine luce apparere: przetoż przyszło mi sie zdobywáć ná świece/ ktora mi iuż nie támten philosoph/ ále sam Sálomon podáie: Mulier bona lucerna splendens super candelabrum sanctum. Przynosze przed oczy łásk wászych świece iásna Xiezne Jáśnie Oświecona J. M. P. Anne Sapieżanke Albrychtowa Radźiwiłowa Kasztellanowa Trocka: muśi bydź świecá iásna/ kiedy Sápieżanka; muśi bydź iásna/ kiedy Xiezná/ muśi bydź iásna/ kiedy Radźiwiłowa; muśi bydź iásna/ kiedy Kásztellanowa Trocka. iásna y sowićie iásna! bo Jáśnie Oświecona. Ale coż ia mowie iásna? przypatruie sie iey/ czy zwáć ia iásna/ czy zgásła? Salomon mi ia vdáie że iásna/ á ten smutny kátáfalk/ y ćiemny kośćiołá wszytkiego apparat/ nænie y threny po śćiánách rospisane/ száty żałobne Małżonká/ powinne/ y sługi pokrywáiace/ vdáia mi za zgásła. Zgásłáć świeca Jáśnie Wielmożny Leonie Sápieho Woiewodo Wileński/ Hetmánie Wielki iedyna corká! zgásłáć świecá Jáśnie Oświecone Xiaże Albrychćie Radźiwile/ Kasztellanie Trocki naymilsza małżonká! zgásłáć świecá Wielmożny Janie Stanisłáwie Sapieho/ Marszáłku Wielki W. X. L vmiłowana siostrá! zgásłać świecá Jáśnie Oświecone Xiaże Krysztofie Rádźiwile/ Hetmanie polny kochána śiestrzanká! zgásłá wam świecá Jáśnie Oświeceni/ Oświeceni/

Eccl. 26.

świeceni/ Jáśnie Wielmożni/ Wielmożni powinni powinna! zgáśłá wam świecá Kápłani/ Zakonnicy. zgáśłá wam świecá poddáni! zgáśłá wā świecá vbodzy y śieroty! Przeto ſuchymi ocżemá iáko widzę/ ná zgáśłe te świece nie pátrzyćie/ ále zá ráda Mędrcá idąc: Super mortuum plora, defecit enim lux eius, *Nád vmárłym płácz, bo vſtáłá świátłość iego*, hoyne łzy wylewaćie/ á iáśność iey odeßła ſobie przypominaiąc/ zguby iednego kleynotu z dwuch oraz domow Rádźiwiłowſkiego y Sápieżyńſkiego żáluiećie. Coieśli ták ieſt/ coż ia czynię? miałem świece iáśna wyſtáwić/ aż ia ćiemna y zágaßona wyſtáwiam. Nie dźiwuyćie ſie temu; domowi ſie Rádźiwiłowſkiemu w tey mierze przyſpoſábiam: Ten Dom dnia dźiśieyßego dwoiáka ná ſobie poſtáć noſi/ iáśna y ćiemna; złoty ieſt w ſobie/ á teraz ſie żáłobą y chmurą zwierzchnie pokrywa. Nioſę tedy temu domowi żáłobnemu świece zgáśłe/ nioſę domowi złotemu y iáśnemu świece iáśna. W pierßey cześći/ że iáśniey rzekę/ wyſtáwię przed ocży łaſk waßych iáśność świátłá tego zágaßona tey zacney Xiążęcey oſoby: w drugiey cześći wyſtáwię iáśność/ ktora z cnot pochodźi ná wieki trwáiącą; á pámiętáiąc ná to/ że w złotym domu mowię/ wßytkie lichtarze tey świece od złotá wypráwię; á że w Jáśnie Oświeconym/ y te ktora vſtáłá/ y te ktora zoſtáłá/ świátłość przednie iáśna wywiodę. Zbáwićielá mego o pomoc/ łaſk waßych o pilne y nie teſkliwie ſłuchánie proßę.

Бібліотека О. О. ВАСИЛІЯН

Ecel. 22.

Cześć

Zkad sie świátłość świecka wsczyna, iáko iest odmienna, náwet iáko tá świecá, ná lichtarzu swey zacnośći przez śmierć zgásłá.

Iob. 38. ZApuśćiwszy sie Bog z Jobem ná iedne disputácya/ kázał mu sobie ná pewne punktá odpowiádáć: Accinge sicut vir lumbos, interrogabo te, & respōde mihi: *Przepasz iáko mąż biodrá twoie, będę ćię pytał, â odpowiáday mi:* Miedzy rozlicznemi quæstiami/ zádáie mu taka o świátłośći: Per quam viam spargitur lux? *Po ktorey drodze rossypuie się świátło?* Náto pytanie/ iáko y ná insze/ Job przed Pánem iáko zaczek przed mistrzem zamilkł: niewiem czemu? rzekłbych że nie śmie/ ale Pan go ośmiela/ y każe mu poczynać meżnie ták/ iáko mąż poczyna na żołnierska pásowány: rzekłbych że nie vmie; ále czy wielkáż philosophia, wiedźieć gośćińce świátłośći? Oritur sol & occidit & ad locum suum reuertitur, ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, lustrans omnia in circuitu, & in circulos suos reuertitur. *Słońce wschodźi y zachodźi, y wraca się do domu swego, y tam znowu wszedszy krąży przez południe, y skłánia się ku pułnocy, przechodzac wszytko około idźie, y náwráca się do okręgow swoich* Ato tu opisał Sálomon drogi świata słonecznego/ á Job o nich milczy. Snać sie podobno domniemáwał/ że sie pytánie Boskie nie tylko do tey świátłośći materialney z gwiazd pochodzacey/ ále barziey do oney politickiey/ ktora z honorow/ tytułow y dignitarstw idźie/ śćiagáło. O pierwszey świátłośći/ że przez Zodiák chodźi/ łacno dáć spráwę; ále drugiey/ rzecz wielce trudna/

Zkad świátłość świecka idźie.

Eccl. 1.

dna/bity y torowny gośćiniec pokázáć. Pokázałby kto gośćiniec pewny do godnośći Cnotę; tákćiby miáło bydź: Herßt wßytkich philosophow Aristoteles rzekł: Est virtutis merces gloria, quæ solis viris bonis tribuitur. *Iest nagroda cnoty godność, ktora sámym tylko dobrym należy.* áleć ia o tym gośćińcu nie vpewniam: bo wiem/ kiedy ná czás złoczyńca z dobrym konkurruie/ krzyż ná czás świát czyni/ prawicę ná mnieyßego kłádac/ y wietßy w cnoćie służy mnieyßemu. Służy Jakub Łábánowi/ Abimelech syn iedney niewolnicy Jerobáálowey/ zábiwßy 70. bráćiey nad Sychem pánuie/ á własny dźiedźic Joátan cudze katy poćiera: Bywa to/ że głog ábo bodłak zacnym drzewom roskázuie. Vkázałby kto gośćiniec do godnośći mądrość/ y to by miáło bydź: Gloriam sapientes possidebunt. ale y o tym gośćincu nie vbespieczam: wiem/ że Dániel acz z mądrośći miał dank/ w młodośći honorem senectutis, á w dalßych lećiech/ podług wyroku Krolowey żony Bałcera/ spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaq; & intrepretatio somniorum, & ostensio secretorum, & solutio litigatorum inuentæ sunt in eo. *duch więtßy, y rostropność, y rozum, y wykład snow, obiáwienie táiemnic, y rozwiązánie zawiązałych rzeczy náłázły się w nim*; á przećię miásto swiátłośći/ doßedł miedzy lwámi ćiemnośći w dolinie/ miserunt eum in lacum leonum, & ibi erat diebus sex: *wpuśćili go w dolinę do lwow, y był tám przez dni ßeść.* Byłći y Achitophel mądry/ qui Achitophel cōsulebat, quasi Deum consuleret: *Kto się Achitophelá rádźił, iákoby się Bogá radźił:* a przećię iego Mądrość/ nie ná żadne stárostwo/ álbo ná Woiewodztwo/ ále ná ßubienicę go wyniosłá. Vkazałby kto ießcze gośćiniec świátłośći służbę wierną; nie vpewniam. Aza Jozeph niesłużył wiernie Putipharowi? Gubernabat creditam sibi domum, & vniuersa quæ ei tradita fuerant; benedixitq; Dominus domui Ægyptii propter Ioseph, & multiplicauit tam in ædibus, quàm in agris cunctam eius substantiam;

Gośćiniec świeckiey świátłośći *Ethic. lib. 4. c. 3.*

Eccl. 33.

Dan. 5.

Dan. 14.

2. Reg. 17.

Gen. 39.

stantiam: *Rządźił dom ſobie zwierzony, wſzytko co mu było polecono, y błogoſławił Pan domowi Ægipcianiná dla Iozephá, y rozmnożył ták w domu iáko y ná polu wſzytkę máiętność iego.* coż za doſtoieńſtwo wyſłużył? zá potwarzą pániey Tradidit Putiphar Ioſeph in carcerem, vbi vincti Regis cuſtodiebantur, & erat ibi clauſus; *Dał Iozephá do ćiemnice, gdźie więźniow Krolewskich ſtrzeżono, y był tám zámkniony.* Wiec gárdłować dla Oyczyzny ná rożnych plácách drogá pewna do iáſnośći? Y záte droge nie ślubuie. A za nie bywáło w woiennych potrzebách ono páchole Amalecyty? á przećie kiedy ſie Dawid vgániał zá woyſkiem w ktorym to páchole hołdowało / ſłuchayćie ſá-

1. *Reg.* 30 mego / o iákiey nagrodźie Krolowi powiáda: Puer Ægyptius ego ſum, ſeruus viri Amalecitæ, dereliquit autē me dominus meus, quia infirmari cœpi nudius tertius. *Chłopiec Ægypciánin ia ieſtem, służebnik mężá Amalecyty, á zoſtáwił mię Pán moy, żem ſię rozniemogł dźiś trzeći dźień.* Łaſka náwet Krolewſka / rzekłby kazdy / że to iuż niepochybna do honorow ścieżká. Jazáś zá to nieprzyrzekam. Bo pámiętam / że miał Dawid v Achiſa łaſkę y pochwałę / tylko że v Senatorow tego niemiał / niepożłá mu v Phili-

1 *Reg.* 92 ſtinow promocya: mowi Achis do Dawida. Viuit Dominus, quia rectus & bonus es tu in conſpectu meo, & non inueni quidquam in te mali ex die qua veniſti ad me vſque ad diem hanc, ſed Satrapis non places. Reuetere ergo & vade in pace. *Zywie Panże ś ty práwy y dobry w oczách moich, y nie nálazłem nic złego w tobie odedniá ktoregoś przyſzedł do mnie aż do dniá tego, ále Xiążętom ſię nie podobaſz. á ták wroć ſię, á idź w pokoiu.* A gdźież ſie miał wrocić? Xiążętá Philiſtińſkie rzekły. Reuertatur & ſedeat in loco ſuo. *Niech ſię wroći, á niech ſiedźi ná ſwym mieyſcu:* to ieſt / po náſzemu mowiąc / niech będźie prywatnỹ ſzláchćicē á nie Senatorē. Widźićie iáko to trudno gośćiniec pewny świátłá pokázać. Przetoż nie darmo Prorok milczy. Zgo-

łá

łá świátłość godnośći niefurmani/ iednego ſie gośćińca nie trzyma / tám idźie gdźie Bog droge pokázuie / ktoremu ſámemu ząfunek tey świátłośći należy / ktory według Jobá In manibus ſuis abſcondit lucem, & præcepit ei, vt rurſus aduenìat, annunciat de ea amico ſuo, quòd poſſeſſio eius ſit, vt eam poſſit aſcendere; *Wrękách swoich kryie świátłość, y każe iey, áby záś przyſłá, powiáda o niey przyiaćielowi ſwemu, że świátłość iego ieſt, żeby mogł przyiść do niey.* Vtáił ią w reku iáko ſkarb: y ná doswiadczenie tego / że iego właśnie rękom y diſpoſićiey należy / odeymuie ią ná czás Monarchom iáko Nabuchodonozorowi/ y znowu przywráca; á przyiaćielowi / iáko Dálili Samſon pod ſekretem powiáda / że to iego własna dźierżawa / áby iáko oná wronká cudzymi ſie piorkámi nie ſzyćiłá / álerácżey z wdźięcznośćia opiewáłá / Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me *Práwicá Páńska vczyniłá moc, práwicá Páńska wywyższyłá mię.* Przez ktorego Krolowie krolúia/ y ſędźiowie ſprawiedliwie ſkázuia. Ábo też to Job kiedy mowi / że Bog vtáia świátło / y znowu mu każe wzniść? álluſia czyni do śiewby. ſiewcá kiedy ma śiać / pierwey źiárno w rękv vtái/ dopiero z rękv rzući / y iákoby roſkázuie / żeby weſło: táżći y Bog ieſt iákiś swiátłośiewca / świátłość ktora ma ná źiemie rzućić/ vtáia; ludźie ſie domyśláia/ ná kogoli páść ma/ á dopiero vyrzą / kiedy on iuż ná kogo rzući / y roſkáże żeby weſłá. Y zda mi ſie/ że tey táiemnice o śiániu świátłośći dotknął ſamże Bog w pytániu do Jobá / per quam viam ſpargitur lux? inſzy text ma / feritur lux? *po ktorey drodze śieie ſię świátło?* ktoż śieie to świátło / tylko on / ktorego Jákub S. zowie Oycem świátłośći: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum. *Wſzelki*, mowi/ *dar dobry*, to ieſt po náßemu mowiąc/ *intratá dobra y dátek doskonáły*; to ieſt / tytuł / przy ktorym chodźi witul / *zgory idą od Oycá świátłośći*

Iob. 36.

Pſal. 117.

Iacob. 1.

łośći; to iest / od świátłośiewce / ktory ták sie zowie Oycem
Iob. 38. świátłośći / iáko y Oycem dżdżu: Quis est pluuiæ pater,
& quis genuit stillas roris? *Kto iest Oycem dżdżu, kto vrodźił krople rosy?* sieie Bog deszcz po źiemi / śieie y świá-
Apoc. 1. tłość. Widźiał Jan S. męża w pośrzodku śiedmiu lichtarzow złotych / podobnego Synowi człowieczemu / obleczoneg w długą szátę; y miał w swey prawicy śiedm gwiazd: przez tego męża / rozumieia Doktorowie S. Paná zbáwićielá naszego / przez te śiedm gwiazd / rozumieia śiedm plánet; trzyma ie w ręku. czy dla tego / że on wszytkę źiemię przez te sprawuie? czy też dla tego / że te śiedm gwiazd są iáko śiedm źiarn / ktoremi on wszytkie / ktore ná dignitárstwá wysádza / pośiewa? Rzući ná iednego świátłość Marsowa / áż on Rotmistrzem / Pułkownikiem / Hetmanem: rzući ná drugiego świátłem Merkuryuszowym / áż on Oratorem / loquitur per talenta; y ktoremu wczorá mowiono kiedy gádał; quis est hic? *a kto to?* dźiś ná
Eccl. 13. słowá iego omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducunt. *Wszyscy zámilkli y słowá iego aż pod obłoki podnoszą.* rzući Saturnowym; áż on Senatorem. rzući świátłem Jowiszowym / áż on Krolem. Jdźie Eli-
3. Reg. 13. zeusz zá płużyca oracz á oracz; rzući Bog świátłośćia / áż on prorokuie / krolestwy y Krolámi mieszá / Senat od niego rady záśiega / á Xiążę Syryiskie po zdrowie záieżdża. Piastus w Kruszwicy zá wárstátem śiedźi; rzući Bog
Cromer. tám świátło / aż mu miłośćiwaia / kiedy ná tronie Krolestwá Polskiego śiedząc wszytkim włáda. Jdźie Dawid zá owcámi / ani go znáć miedzy pástuszkámi pástuszká; rzući
Psalm. 77. nań Bog świátło / áż Elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fætantes accepit eum. *Obrał Dawida sługę swego, y wźiał go od trzod owiec. od ktorych owiec wźiał go.* Y stądći to wschodzą owe tytuły / Illustris, Perillustris, Illustrissimus, Serenissimus: ten bowiem świátłośiewćá iáko Anná opiewa / świátłem swym Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat

uat pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. *Wzbudza z prochu nędznego, á z gnoiu przenosi vbogiego, áby siedźiał z Xiążęty, á stolicę chwały trzymał.* Co ieśli ták iest / ieśli świátłość śieyby Boskiey ná ludźiách wschodźi / pátrzćież tákoż owi nágány godni / ktorzy vrážáia sie / kiedy ich ábo przyiaćioł honor iáki mia; y mowią wykrzykáiąc śmiele: á godźien ia tego / zá służyli to przodkowie moi. Tácy vcza Bogá śiáć starego gospodarzá / gdy vkázuia subiecta, ná ktoreby śiáć miał. Ál on barzo dobrze wie źimie / kedy ma śiáć lećię. Jeszcze Wakancyey niemaß / á on wie / kto ten ábo ow stolek ma zásieść. Jeszcze Saul żyie / Bog mu iuż nástępce dáie / nie okienkiem álerzetelnym miánowániem; y posyła Proroká Sámuelá do Bethleem / áby iednego z synow Jsái ná Krolestwo pomáśćił; y podobał sie teden Eliab prorokowi / y wotował nań; á Bog rzekł: *Nie pátrz ná twarz iego, y ná wysokość wzrostu iego; bom go odrzućił, áni według poyrzenia człowieczego ia sądzę. Bo człowiek widźi co się pokázuie, á Pan pátrzy ná serce.* Popisuie sie Jsai przed Sámuelem z inßymi synami / á Bog wßytkie odrzuca / o námnieyßym sie pyta / ná ktorego nikt by był nie wotował / ktorego Pan Bog obrał / y ná tego oley wylał Samuel. Tákći często bywa / ludźie wotuią / tego by ábo owego ná ten vrząd / Bog tego podáwa / o ktorym ludźie áni myśla / á owych nie podáwa / ktorych drudzy śrobuią / lub też sami śiebie wtrácáią; rády złe ná nie przepuszcza / á dobre y sposobne do końcá przedśięwźiętego mießa. Mamy tego przykład w Kśięgách Krolewskich: Absalon chćiał Oycá z Krolestwá wysadźić / y vmyślił go z świátá zgładźić; y poßłoby mu to było / by był słuchał Achitophelá / żeby zmienackà był ná Oycá vderzył; quippe lassus erat Dauid, & solutis manibus. *Abowiem był spráco-wány Dawid, y vpádłych ręku,* á Bog nátchnął Chusái inßego Senatorá / ktory zgánił radę Achitophelá / á sam ná to ćiągnął / żeby sie nieskwápiał / ále woysko porządnie po-

1. Reg. 2.

1. Reg. 16.

2. Reg. 17.

 pisał przećiwko Oycu / y żeby iáwnie nań nástąpił / kiedy mowi: *Niech się do ćiebie zbierze wszytek Izráël od Dan áż do Bersábee, iáko piasek morski nieźliczony: á ty będźiesz w pośrzodku ich. A przypádniemy nań, ná ktorymkolwiek mieyscu náleźion będźie: okryiemy go, iáko zwykłá rosá pádáć ná źiemię, y niezostáwiemy mężow, ktorzy znim są, ani iednego. A ieśli wnidźie do ktorego miástá, wszytek Izráël obtoczy miásto z powrozámi, y poćiągniemy ie do potoká, że się nieznaydźie áni kámyk z niego:* zawołał lud; *Lepsza iest rádá Chusai Aráchiteyczyká, niż Achitophelá* y przydáie pismo: *Páńskim zrządzeniem rozerwána iest rádá Achitophelá pożyteczna, áby przywiodł Pan złe ná Absáloná:* Dawid się ostrzegł / Absálon ná iego thron goniąc / ná gáłęzi zawisł. A owych czy chwalić / ktorzy w ieden dom swoy wszytkie dignitárstwá náciągáią? Y to iest Bogá śiáć vczyć / iákoby się y prostego wieśniaká śiáć vczyć nie źwiodło. ktoryżby ták prosty oracz był / ktoryby ná iedno mieysce wszytek korzec naśienia wysypał; nie dobrze by to / zátłumiłoby się naśienie. Bá y ná wiosnę nie pięknieby po polu / żeby się w iednym mieyscu tylko źieleniáło / á ná drugich golina zostáwáłá / y czásu źniwá przyszłoby ná dwie piędźi źiemi tłokę zbić. Kto śieie / wszędźie śieie / nie korcem áni cáłą garśćią / ále potrosze wszędźie naśienie ćiska / áby się wszytkiey roli dostáło. Tákći słuszna świátłośćią szafowáć / drobiąc / żeby iákie źiarneczko kożdego doszło. Tylko to raz Bog śiał cáłą gárśćią swiátło swoie przez przywiley y dispensę w biegu przyrodzonym: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, in capite eius corona stellarum duodecim: *Znák wielki vkázał się ná niebie. Biáłagłowá przyodźiána w słońce, y Xiężyc pod nogámi iey, á ná głowie koroná z gwiazd dwunastu.* ktoraż to? iedno Bogarodźicá Maria; iedná tylko táka: Nec primam similem visa est, nec habere sequentem. *Ni sobie ni po sobie rowney nie miáłá:* y to był cud ná niebie wielki / że się świátło wszytko

2. Reg. 18

Apoc. 12.

w iedną

w iedne osobe zeßło; á tu nie ma zá dźiw ná ziemi vchodźić/ że w ieden dom wßytkie ſie iaſnośći dignitarſtw y honorow wnoßa? Per viam lux ſpargitur, *po drodze* pielgrzymſtwá naßego *świátło ſię ma dobrić*, y ßiać/ á nie beczka wyſypowáć! iako y deſcz kropi y tu owdźie/ á nie wiádrem ná ná ieden zagon ſie wylewa. ô Boże/ nie nágánionyś ty w ſpráwach twoich! Ozwe ſie przećie przećiw tobie zá tym świátłem: y czemuż to ták drogie naśienie po drodze śieieß? Syn twoy w Ewángeliey vyrzał ztad ßkody nie máłe/ że kto podle drogi śieie; á ty ná drodze? podepce człowiek/ pozobie ptak/ áż oraczowi ßkodá. y także ſie to wyborne świátło ma po drodze wáláć? Z człowiekiem ſie ták godźi expoſtulowáć/ álenie z Bogiem: człowiek ßkodę popáść może/ Bog niemoże. Snáć ſie też to pokázuie/ że v Bogá naśienia nazbyt. V nas to ſą drogie rzeczy/ á v Bogá ſie wßędźie waláia. Miał Salomon/ mowi piſmo 2. *Paral.* á ſrebrá ták wiele iako kámieni. Ktoż by ſie tedy dźiwował/ kiedy by bryły ſrebrá po podworzu v Sálomoná leżące widźiał/ á nie w ſkrzyni/ nie w ſkárbnicy? v kogoś te rzeczy drogie/ v Sálomoná nie drogie. Myć to tylko te vrzędy/ te godnośći vwielbiamy. To my raczey w tym świetle vpátruymy/ że ieſt świátło Plánetne; ieśli Plánetne/ ma trzy wielkie defekty. *Luc.* 8. 9. 1

Pierwßy/ że ieſt świátło błędne; Aſtrologowie zowią Plánety gwiazdámi błędnymi. czemu? wßák nieomylne biegi ſwoie przez Zodiak odpráwuia? wßák nam zimę/ lato/ ieśień/ wioſnę/ ſwych czásow przywracáia? wßák pewnych momentow odwroty od ſwoich Tropikow czynia? Solſtitia, Æquinoctia, ſprawiedliwie wymierzáia? Niech Aſtrologowie względem przyrodzonego trybu o ich błędach ſpráwę dáią; ia względem obyczáiow mowiąc/ w świátłośći Plánetney błędy na czas vpátruię. Abowiem kiedyć ta świátłość oświeca ſtrzelcá/ Jonáthę iákiego/ ktorego Sagitta nunquam abiit retrorſum; 2. *Reg.* 3.

Odmienności álbo defekty świeckiey świátłości

I.

Strzała nigdy ná wsteczz nie pośłá nie bładźi; godźień strzeleć pośánowánia. kiedy oświeca Lwá nie bładźi; Leo

Prou. 30. fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. *Lew námocnieyszy z zwierząt, z każdym się śmiele potka.* kiedy oświeca Wołu / nie bładźi; wol prácuie / orze / ba y morze miedźiáne w Kościele Salomonowym dźwiga: ále kiedy oświeca smrodliwego Kozłá / drapieżnego Niedźwiadká / kiedy Umpszore (Bonosá Cesarzá dla piiaństwá dzbanem zwano) Bliźnietá ieszcze wpielusżkach / Kaká co wspák radámi swymi chodźi / to świátło bładźi. Jáko wiele tákich ná thronie / ktoryby mieli śiedźieć domá ná zagonie!

Eccl. 10. Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis; positum stultum in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum: vidi seruos in equis, & principes ambulantes super terram quasi seruos. *Iest iedno nie grzeczy, ktorem widźiał pod słońcem, iákoby zá obładzeniem wychodzące od oblicznośći Xiążęcia: głupiego posádzonego ná godnośći wysokiey, á bogite ná dole śiedzące. Widźiałem sługi ná koniech, á Xiążętá chodzące po źiemi iáko sługi.* Bładźi świátło! máłoż tego / że owi / ktorzy się dobrze Rzeczypospolitey przysłużyli / śiedzą w kącie / á owi /

Eccl. 9. ktorzy ią zgubili / ná Regimencie? *Miásto máłe* (słowá są Salomonowe) y *máło w nim mężow, przyćiągnął przećiwko niemu Krol wielki, y obległie, y pobudował ßance około, y dokonáło się oblężenie, y nalazł się w nim máż vbogi, á mądry, y wybáwił miásto mądrośćią swą; á żaden nie wspomniał potym ná człowieká onego vbogiego.* czy ten nie godźien był / ieśli nie nobilitacyey y Woiewodztwá / przynamniey w mieśćie swoim Burmistrzostwá? Onoż Roboam przez frogość swoie nie miasto iedno / ále dźieśieć záraz powiátow

3. Reg. 12. vtrácił / ktore mu rebellizowały mowiąc: Quæ nobis pars in Dauid, vel quæ hereditas in filio Isai? *Cożmy zá dźiał mamy w Dawidźie, ábo co zá dźiedzictwo w synie Isai?* á przećie Roboam krolestwo ośiada. Bładźi świátło! dopuszcza

Bog

Bog tych błędow ábo dla grzechow / ábo dla doświádczenia dobrych/ábo dla innych taiemney rády końcow.

Drugi defekt tey świátłośći / że nie státeczna / częste czyni przenośiny. Pláneta z iednego znáku w drugi się przenośi: idźie z Skopu do Wołu / z Wołu do Bliźniat/z Bliźniat do Ráka/z Raká do Panny ꝛc. Takći y Biskupstwo było kiedyś w Lunie / idźie do Orłá/z Orłá do Trab/ z Trab do Strzał. Woiewodztwo idźie do Orła / z Orła do Gryphá/z Gryphá do Strzały. Idźie koroná z głowy ná głowę/ idźie sceptrum z ręki w rękę. A co rzekł Salomon o bogáctwách: Faciunt sibi pennas sicut aquilæ, & volant in cœlum. *Czynią sobie skrzydłá iáko Orłowie, y lecą do niebá.* toż właśnie mowić się może o honorách / że czynią sobie skrzydłá / á obieżawszy wszytkich/ lecą do niebá/ przemiiáią. Przetoż niektore narody / Korony Krolom dáwáły ná kształt łodźi/ vkázuiąc przez to / że to vpłynie. Ægypciánie ná iednym brzegu berłá rysowáli boćianá / ná drugim morskiego koniká: snáć vczyli / że to berło/ iáko z ptakiem vleći; á iż konik morski y biega/ y pływa / to berło ábo vćiecze / ábo vpłynie. Niestáteczna świátłość/ domu nigdźie mieszkálnego niema / austeryie co raz odmienia. Więc niektorzy chcą bydź Jozuemi/ y każą stáć słońcu: Sta sol, *Stoy słońce*, rádźiby ná wieki panowáli: niektorzy blisko punktu śmierći będąc/chcą bydź Ezechiaszámi/ rádźiby żeby im słońce wspák poszło; to iest/áby się lat ná godnośći przyczyniło. ále iuż Pan Bog przestał cudow czynić / nie idźie im to. Głupi był postępek Tyryiczykow; kiedy Alexander Macedo ná zburzenie miástá ich nádieżdżał / oni słońce zá Bogá máiąc / żeby ich w tym złym rázie Bog ich nie odbiegał / promienie iego linámi y sznurámi do podwoiow domowych y mieyskich bram przywiezowáli. Głupie y owe dźieći / ktore vyrzawszy słońce w swey miednicy wodą naláney / chcą ie koniecznie zátrzymáć; á ono słońce z mieyscá ná mieysce się przenośi / á co raz kwieczoru się skłánia.

2.

Prou. 23.

Strab.

Iosue. 10.

4. Reg. 20.

Curt.

Niemnieyći głupi y owi / ktorzy rozumieią / że w doſtoieńſtwách wiekowáć máią / one przy ſobie zátrzymáć ná długie látá obiecuią; á ono transferuntur regna de gente

Eccli. 10. in gentem, *Kroleſtwá przenoſzą ſię od narodu do narodu.* O nie ſtateczna świátłoſći!

3. Jeſt trzeći á naywiekſzy defekt / że Eclipſim y záćmienie popáda: záćimia ieden Plánetá choć mnieyſzy wiekſzego; Xiężyc ſłońce / ziemia záćimia Xiężyc / bay wſzytkie gwiazdy pod inſze hæmiſpherium záchodzą. Takći ieden porentat drugiego záćimia / ziemiá wſzytkich:

Gen. 3. Puluis es, & in pulueremreuerteris. *Procheś y w proch ſię obroćiſz.* Jáśmeie Belizarius wielkimi dignitárſtwy / wnet Eclipſis: nie tylko godnoſći / ále y ocu pozbywa / y woła; Date obolum Beliſario, quem virtus extulit, inuidia excæcauit: *Dayćie Pieniążek Belizariuſzowi, ktorego cnotá wyniosłá, zazdroſć oſlepiłá.* Aman kiedyś iáśnieie przy ſtole Krolewſkim; áż Eclipſis ná drzewie złodzieyſkim. Báiázetes kiedyś ná thronie / potym Eclipſis w złoteyklatce. ô świátło nieświátłe! Oby ſie ludźie ná twey odmiennoſći ználi / nigdy byim rogi z ćiebie niewyrá-

Exod. 34. ſtáły. Moyżeſz z rozmowy z Bogiem ná twarzy roziáśniał / ázći z rogámi do ludu ſie wráca. Moyżeſzá łátwie omowić / świátłoſć to tám Boſka byłá / rogi mu też ná nieprzyiáćioły Boże wyroſły; ále świeckiego świátłá świeckie rogi / ktore tryſkáią Bogá / Páná / rowne / poddáne. Xiężyc w pełni iáſno świeći; ázoná potym świátłoſć w dwá ſie rogiku ludźiom y ſłońcu obráca; y takći człowiek iáko Xiężyc: przetoż woła Prorok; Dixi iniquis, nolite ini-

Pſalm. 74. què agere, & delinquentibus, nolite axaltare cornu, nolite extollere in altum cornu veſtrum, nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem. *Mowiłem niezbożnym nie czyńćie źle, y wyſtępnym, nie wznoſćie rogu, nie podnoſćie w zgorę rogu wáſzego, nie mowćie przećiw Bogu nieprawoſći.* ô by ſie ludźie ná Eclipſim ſplendorow tych znali /

bálwochwalcámi by / ábo świátłochwalcámi nie byli! nie-
naydowáli by ſie Elephántowie / ktorzy klęcąc ſłońce wi-
táią; nienaydowáli by ſie Cynocephalowie / ktorzy w peł-
ni ná Xiężyc kwiatki rzucáią; nienáydowáliby ſie ſtaleni
Cenomanowie / ktorych X. ápłani kiedy tego vyzrzą / iáko
boginiey wonne kádźidłá pálą.

Tey odmienności y zaćmienia mamy żałosny wize-
runk w tey zacney oſobie przed oczymá náſzymi leżącey.
Mogłże kto wiekſzey świátłośći żądać nád iey świátłość?
á ieſtże iaka świátłość domu Radźiwiłowſkiego? była
Radźiwiłowną z mátki / Radźiwiłowa z małżonká: ieſtże
iáká iáſność domu Sápieżyńſkiego? była Sápieżanka z
Oyca: ieſtże co ſplendoru w Xiążęcym nazwiſku / w Rá-
ſtellańſkiey godności? byłá y Xiężna y Rá ſtellanowa:
była zgoła świeca nie tylko Oświecona / ále Jáśnie O-
świecona.

Świátłość świecka wzmárłey ley Mości vſtałá.

Jeśliby tey świecy Lichtarz iáki przyſłało náznáczyć /
náznáczyłbych on złoty Makryańczykow (familia to w
Rzymie przednie zacna byłá) ktory ná Orle y ná Chyro-
nie / to ieſt ſtrzelcu niebieſkim / wſpierał ſie / wſzytek zło-
żony z złotych pierśćionkow známienitym miſterſtwem /
ktore ná wierzchu Koroną iedną kſztałtnie otaczáłá / á ná
koronie świece w koło ſtáły z Azbeſtowych kámieni / ktore
záwſze gorzą / ſáme ſie ſobą bez żadney máteryey żywią.
Zda mi ſie że iáſność tych dwuch wyſokich W. X. L. fámiliy /
Radźiwiłowſkiey y Sápieżyńſkiey / y zacność / przez ten ſie
lichtarz ſnádnie konterfetować może: ábowiem tu widzę
Orłá Radźiwiłowſkiego / widzę y Sápieżyńſkiego Chy-
rona ſtrzały: widzę rożligne pierśćionki / y do ozdoby / y do
wárunku / y do pieczętowánia ku Rzeczypoſpolitey wiáry;
teć ſą trzy pierśćionká powinności. Chce Phárao Krol
Aegyptſki Jozephá ozdobić / daie mu ná pálec pierśćionek.
Chce Darius Krol Perſki Dániela mieć pod ſtrażą miedzy
lwy / ſignetem go rádnych PP. pieczętuie. Chce Alexan-

Lichtarz iaſności ſwieckiey *Sigo. de Rom nobil c. 4.*

Gen. 41.

Dan. 6.

der Krol Mácedoński po Ephestionie Senatorze swym
Curt. wiernośći / pierśćionek mu do vst przykłáda / áby wiernie /
co trzebá mowić / mowił / co zámilczeć / zámilczał. Pismo
Eccl 49. ś. mężá zacnego do pierśćionka przyrownywa: Quomo-
do amplificemus Zorobabel? nam & ipse quasi signum
in dextera manu Israel: *Iákoż mamy wysławiáć Zorobabe-
la? bo y on iáko sygnet ná práwey ręce.* Toć tedy te dwá do-
my ták wiele obięły pierśćionkow / iák wiele zacnych y po
wszytkie wieki słynących miáły mężow / z ktorych Oyczy-
zná miáłá y straż / y ozdobę / y wierność: owszem iák wiele
w káżdym z nich cnot / ták wiele ozdobnych pierśćionkow.
Annibal Rzymiány zwyćiężywszy / pułtorá korcá pier-
Livius śćionkow názbierał: rowna ieszcze liczbá / ktora sie korcámi
zmierzyłá. W Radziwiłách y Sápiehách excellencye y ozdo-
by kto przeliczy? ktore ieno kosztowne y stuczne pierśćionki
Pierśćio- czytaćie / tu znaydźiećie. Był pierśćionek ieden v Polykrá-
nek. tesá / ktory szczęśćia iego Hieroglyphikiem był; kiedy go no-
śił / nic go niefortunnego nie potkáło. Y teć dwá domy mie-
1. dzy innymi záwsze fortuná ná ręku piástuie: insze sie máśći
odmieniáią / Rádziwiłowska y Sápieżyńska záwsze świe-
ći; to iest / odmiány áni w bogáctwách / áni w potędze / áni
w sławie nie vznáwa. Był też pierśćionek v Pyrrhusá / ná
2. ktorego Achatkowym kámieniu dźiewięć Muz z swymi in-
strumentámi / á dźieśiąty Apollo z Cytrą był wyrysowány:
znáczyłá sie tám mądrość; ktora te dwá domy iák práwem
dźiedźicznym opánowáłá / w ktorych ták wiele było / y iest /
Senatorow / y zacnych Rzeczypospolitey rządcow. W do-
mu Radziwiłowskim iescze zá Krolá Jagiełá Rádziwił
Woiewodą Wileńskim był / ktory pierwszy pogáńskie zabo-
bony porzuczył / y ná krzćie Mikołáiá imię przyiął. Zo-
stáwił po sobie syná ktorego Mikołáiem zwano / tákże Wo-
iewodą Wileńskim / ktory záś czterech synow zá Krolá
Zygmuntá pierwszego w Senaćie przy sobie śiedzących wi-
dźiał; miedzy innymi był ieden Albrycht Biskupem Wi-
leńskim

leńſkim / drugi Mikołay wtorym miánowány Woiewodá Nowogrockim / potym po Oycu Wileńſkim / Jerzy Kiiowſkim / y Marßałkiem Nadwornym / á potym Kaßtellanem Wileńſkim; nawet Jan / czwarty ſyn Kaßtellanem Trockim / y Márßáłkiem Naywyżßym W. X. L. ktory z Anny Kißczanki zoſtáwił ſyná pierworodnego Mikołáiá trzećiego / Dźiádá dźiśieyßych Jáśnie Oświeconych Xiążąt / ten też był Woiewodą Wileńſkim / naywyżßym Márßáłkiem / y oraz Kanclerzem W. X. L. ktorego czterech ſynow iednego Biſkupem Wileńſkim / y Krákowſkim y Kárdinałem / drugiego Woiewodą Wileńſkim / trzećiego Márßáłkiem / czwartego Staroſtą Zmudzkim ználiśćie: nośili z tego domu y inne dignitárſtwá iák Biſkupie / ták rozmáite Senatorſkie. W domu też Sapieżyńſkim / wſpomnićie ná Jwaná Sapiehę Woiewodę Podláſkiego y oraz Kánclerzá Litewſkiego / ſyna Siemiona Sápiehy Piſarza W. X. L. zá Krolá Káźimierzá: wſpomnićie ná drugiego Jwana Sápiehę Woiewodę Witepſkiego / á potym Podláſkiego / Páwłá Sapiehę Káßtellaná Kiiowſkiego / Bogdana Woiewodę Mińſkiego / Andrzeiá Woiewodę Smoleńſkiego. Widźićie y po dźiś dźień zobudwu domow Senatorow zacnych / miánowićie dźiśieyßego J. M. P. Woiewodę Wileńſkiego / naydawnieyßego we wßytkim Kroleſtwie Senatorá / ieſzcze zá Krolá Stephaná / y Xiążę Jego Mośći P. Albrychtá Rádźiwiła Trockiego Káßtellaná; ktorzy roſtropnośćią y głębokim rozumem Rzeczpoſpolitą náßę miárkuią / y áby mądrość w Oyczyźnie nie vſtáwáłá / Muzom abo naukom domicilia buduią / y Apollinowi ná cytrze gráiącemu ſprzyiáią. Miał ieſzcze Sylla pierśćionek / ktory woyny záwołane pięknym wzorem wyrázone nośił. Tám martwe woien wizerunki; á w tych domách żywe krwáwych boiow przykłády znáyduie. Kto nie ſłyßał w domu Rádźiwiłowſkim o Jerzym Rádźiwile Káßtellanie Wileńſkim / 3.

naywyższym Hetmánie? ten zá czásu vniey Vczkieráiá ná páństwo Rzymskie wsádźił. Kto nie czytał o Mikołáiu Rádźiwile Woiewodźie Wileńskim? ten w Roku 1507. w Wośnie z Konstántem Xiążęćiem Ostrogskim Tátary gromił. Kto nie wie o Janie synu Mikołáiá pierwszego / Káśtellanie Trockim? ten w młodych lećiech sercem Rycerskim / y wypráwámi przećiw Tátárom y Moskwie sławny / wiáry ś. Kátholickiey obrońcá gorący. Kto z dawnieyszych pámięćia nie záśiega drugiego Mikołáia Rádźiwiłá Woiewody Wileńskiego / Hetmaná tákże Wielkiego zá Krolá Augusta? ten w roku 1554. nád rzeką Vlą Moskwy dwádźieśćiá y pięć tysięcy poráził. W domu záś Sápieżyńskim iákiey sławy w dźiele Rycerskim doszedł Andrzey Sapiehá Woiewoda Smoleński? ten regimentował nad Woyskiem z Moskwą się ścieráiącym w Inflanćiech pod Kieśią ták szczęśliwie / że y bitwę wygrał / y armatę znáczną nieprzyiaćielowi odebrał. Widźimy y dźiś náoko z obu tych fámiliy mężne y dźielne Hetmany / w Sápieżyńskiey Wielkiego / w Rádźiwiłowskiey Polnego. Widźimy walecznę męże / ktorzy się ániláty / áni innymi domowymi trudnośćiámi od posługi woiennęy wymáwiáią; ále zdrowie swoie za nas ná szańc przećiw nieprzyiaćiołom niosą. Muśże ćie tu wspomnieć Leonie Sápieho Woiewodo Wileński Hetmanie Wielki; ty ćiężar Hetmáński ná rámiona swoie wźiawszy nie omieszkiwaś / ná látá swe nie respektuiąc / y ná stárgáne śiły innymi ważnymi Rzeczypospolitey vrzędámi / przećiw nieprzyiaćielowi ná pláć wyieżdżáiąc / pierśiámi nas swemi iáko murem zástępuieś. Krolá Azy wielkie chwáły pismo ś. wyliczywszy iedne mu przećie nagáne dáie: Verumtamen in tempore senectutis doluit pedes: *Wszákże czásu stárośći swey chorował ná nogi.* coż za dźiw / że stáry ná podágrę sieka? dźiw / że się ná głowę y ręce nie skárży! Nie páda tá ná ćie nágáná w stárośći twoiey Hetmanie Wielki / oto

3. Reg. 15

ćie nie

ćie nie bolą nogi w stárośći twoiey; záchodźiß czerstwo w twarz nieprzyiaćielowi: raczey ćię przyrownam do Kalebá/ o ktoryms pismo ś. mowi; Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, & vsque in senectutem permansit illi virtus, vt ascenderet in excelsum terræ locum: *Ydał Pan sámemu Kálebowi moc, áż do stárośći trwáłá w nim śiłá, áby wstąpiłná wysokie mieysce źiemie.* Y áczkolwiek mogłby ćie był wymowić od tey Rzeczypospolitey posługi ten żałobny ákt corki twoiey namilßey/ ktoraś iedyna miał/ y pogrzeb; przećie iednak wolałeś ráczey pogrzebu poniecháć/ publica nad priuata przenoßąc/ w pole z woyskiem pośpießyć/ wstret Sudermáńskiemu Xiążećiu dáć: poszcześć Pánie IEZV. Nayduiemy iescze ieden ßtuczny pierśćionek v Karolá Piatego/ w ktorym zegárek godźiny wybiiał. Záiste y w tych domách bywali tácy każdego czásu mężowie/ ktorych czuyność y ostrożność káżda godźinę z strony niebespieczeństw/ nágłych przypadkow/ ßkodliwych vrázow Rzeczypospolit: oznaczáłá/ przez wierne stárosty/ rostropne márßałki/ vważne y rozsądne pieczętarze. Káżdey godźiny głośni byli/ głosy y zábáwy swe do Rzeczypospolitey zdrowiá káżdego czásu kierowáli. Nie ták/ iáko Flauius Domitianus, ktory ná pokoiu ná much łápaniu/ y ná kopiyki wzdźiewániu godźiny trawił. Nie ták/ iáko Mithridates/ ktory nie przez godźiny/ ále przez cáłe lata/ zá niemem sie źwierzem vgániał. Coż rzekę o onym pierśćionku sławnym/ ktory miał Gyges Krol Indyiski? zá ktorym stoiąc on wßytkie widźiał/ á iego nikt. Znáczy ten pierśćionek rádę mądrą. mądremu należy inßych rady mądrze przenikáć/ á swoie rády ile nieprzyiaćiołom táyne záchowáć. Wiádome wßytkim tych dwu zacnych domow mądre consilia, wiádome Kommissie y poselstwá. W Roku 1548. z Kromerem Biskupem Warmińskim ieźdźił Mikołay Radźiwił w legacyey do Cesárzá Máximilianá pierwßego; ktoremu sie tak podobał/ że go

Xiążećiem

Eccl. 46.

4.

5.

Xiążęciem Páństwá Rzymskiego dla cnot iego vczynił. Od Zygmuntá Augustá drugi Mikolay dźiśieyszych Xiążąt Dźiad/do Karolá Cesárzá Piatego/y do Ferdinanda Krolá Rzymskiego posłem był; tenże trzy kroć do Inflant posłány/własnym kosztem zebrawszy woysko / Ryge/ zamki/ miástá/ y wiekszą część źiemie oney / do posłuszeństwá Krolowi pewnymi kondyciámi przywiodł. Ono Iwan Sápiehá Woiewodá Podlaski/ od Kázimierzá Krolá w legacyey do Rzymu ieźdźił/ gdźie y wiárę Katholicką przyiął. Y dźiśieyszy J. M. P. Woiewodá Wileński znágne w tym posługi y od Krolá Stephaná / y od dźiśieyszego Páná / w Moskwie nie po ieden kroć/ y w Inflánciech z wielką pochwałą y podźiękowaniem odprawował / y pokoie stánowił. Náyduiemy náwet w Kronikách nászych

6. Polskich pierścien názwány Abdank: ábowiem kiedy Jan Skarbek do Cesárzá od Krolá Polskiego ná vmowienie pokoiu między tymi dwiemá Páństwy záieźdźał; Cesarz mu w skárbnicách swoich złote státki / y kosztowne á wymyślne nácżynia pokázał; on skárbu Cesárskiego nie poważywszy/ z pálcá pierścień zdiął/ y do skárbnice rzućił/ mowiąc: addamus aurum hoc auro; Cesarz rzekł: *Habdank Bog zápłáć.* y ztąd dano mu zá Kleynot domowy/ pierścień/ ktory zowią *Abdank.* Zaprawdę y w tych dwu domách przezacnych náyduie ten pierścionek; ábowiem záwsze w obudwu była ku Krolom wdźięczność/ záwsze ku Bogu záwszytkie dobrodźieystwá / bogactwá / dignitárstwá dźiękczynienie: y mowili co kiedyś posłowie Krolewscy Holofernowi: *Kázde miásto, y wszytkie dźierżány, y státá wołow, y trzody owiec, y koz, y koni, y wielbladow, y wszytkie máiętności násze. y domy násze, przed oczymá twymi ią, niechay wszytko co násze iest, pod prawem twoim będźie: my y synowie nászy iestesmy słudzy twoi.* Ná tych pierścieniách wyryte są rozmáite wysoce sławnych familiy Herby; Pogonie Koreckie / Gryphy Chodkiewiczowskie/

Crom.

Iudith. 3.

Lámpárty

Lámpárty Firleiowſkie/ Strzały Wołłowiczowſkie/ Dabrowy Kiſzczyńſkie/ Topory Tęczyńſkich. á kto wyliczy inſze inſzych domow Kleynoty y ozdoby? ktore ſię tym pierśćionkom ſwą zacnośćią vdźieliły. A Koroná ná wierzchu Lichtarzá tego co znáczy? czy nie koronę Krolewſką/ ktorey dom Rádźiwiłowſki w corze iedney ſwoiey Barbarze dośiągł? czy nie wſzytkich nie tylko v obywátelow/ ale y obcych kráiow/ cnot Rádźiwiłowſkich y Sápieżyńſkich ſławę? Gloria viri corona eius. vkoronowána mądrość/ vkoronowána pobożność/ vkoronowáne męſtwo/ vkoronowána ku Oyczyznie wierność. Przetoć też tá koroná ieſt obrotna/ ná wſzytkie ſię ſtrony świátá obráca By inſzych nie było ták wielu ſławnych mężow w domu Rádźiwiłowſkim/ ty Mikołáiu Krzyſztofie Rádźiwile Woiewodo Wileńſki/ Xiążę ná Olyce y Nieświeżu/ iakoś nie tylko Familią/ ále y W. X. L. v wſzytkich poſtronnych y odległych narodow wſławił! w ktorym kráiu ſławá imienia twego nie brzmi? gdźie wonia cnot twoich nie zálátywa? poki kroyniki kroynikámi/ poki pior/ pápierow/ pámięći ludzkiey ſtánie/ poty ſławá twoiá nie zamilknie. Czyli też koroná ta nie znáczy zgromádzenia Jáśnie Oświeconych y Wielmożnych w obudwu domách potomkow? o ktorych ono rozumieć ſię może: Circa illum corona fratrum, & quaſi plantatio Cedri in monte Libani, ſic ſteterunt quaſi rami palmæ omnes in gloria ſua. *Około niego zgromádzenie bráćiey, iáko ſzczepienie Cedru ná gorze Libanie, ták około niego ſtáli iáko gáłęźie pálmowe wſzyſcy w chwale ſwoiey.* Was rozumiem Jáśnie Oświecone Xiążętá was Wielmożni Sápiehowie/ ſtarych Rádźiwiłow y Sápiehow potomkowie: Wyſtoićie w pierwſzey klubie/ y ſławie ſwoiey; Wyśćie tą koroną ozdobną/ nie tylko familiy ſwoich/ ále y wſzytkiey Oyczyzny. chybabych was ráczey nazwał świecámi w tey Koronie/ y to Aſbeſtowymi/ ktore ſáme gorą/ á cnotámi iáko máterya ſławy wiekuiſtey ſię

Eccl. 9.

Eccl. 50.

 kármią.

karmia. Smierć niezbożna po iedney świecy wyimuie/ y zágáßa. Czy dawno dwuch Xiążąt Janow Rádźiwiłow Káßtellaná Trockiego/ y Xiąże Kleckie/ ktorechmy ledwie z cudzych kráiow przywitáli/ iáko świec parę zágáśiłá? Czy dawno máluczką coreczkę Jáśnie Oświeconego Xiążęćia Krzyßtofa Radźiwiłá Hetmaná Polnego w niewinnośći ná chrzćie wźięte/ iáko máluchną świeczkę zádmuchnęłá? á zachmy też nie pátrzyli ná zágáßenie w Fámiliey Sápieżyńskiey Stephaná Sapiehy Stárosty Mśćisłáwskiego/ y Pisarzá W. X. L. przed ktorym kochána coreczká świátłośći Sápieżyńskiey przez śmierć pozbyłá. A teraz owo z obudwu domow oraz/ iásna świecá zgásłá Jáśnie Oświecona Xiężná Albrychtowa Rádźiwiłowa/ Anná Sápieżánká. ô niezbedna śmierći! wielkiego sie wáżyß/ kiedy ták wielką y rozliczną świátłość w tey iedney c sobie gáśiß.

Vrzędy śmierći Eccl. 41. Rozmáite vrzędy pismo ś. śmierći dáie: dáie iey vrząd Sędźiowski: ô mors bonum est iudicium tuum. *ô śmierći dobry iest sąd twoy!* zacny to vrząd; ále niewiem iáko sie nań śmierć zgodźi. Coć oczu nie ma/ toć dobrze; nie będźie osobámi brakowałá: co ręku nie ma/ y to dobrze; niebędźie podárkom bráłá: ale że też nie ma vßu/ to spráwy nie przesłucha; że niema mozgu/ nie rozsądźi: że náwet niema ięzyká/ dekretu nie feruie. Dáie iey drugi vrząd Apoc. 6. Hetmáński: Et qui sedebat super equum pallidum, nomen illi Mors; y prowádźi zá sobą roty; piekło ßło zá nią/ miecz/ powietrze/ y bestyie źiemie. Już to więkßy vrząd/ ale niewiem iáko sie też nań śmierć zgodźi. Hetmanowi należy nie zawße śćináć/ wießáć/ ále też y żołnierzá kontentowáć. á śmierć y naylepßego Rycerzá by naylepiey sie popisował/ ná gárdle pœnuie. Daie iey vrząd Krolewski: Rom. 5. Regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen: *Krolowáłá śmierć od Iádamá aż do Moyzeßa.* Już to vrząd naypięknieyßy/ y záiste ieślić komu/ tedy śmierći służy. to to Krol naypo-

wayporeznieyßy! ákto sie z Jurisdykcyey iego wyimie? A- leć záiste od Jádáma do Moyzeßá nieznać było tego śmierci kroleſtwá/tylko sie tám z páſtuchy y Patriárchámi dla- biłá; z Krolem/ z Potentatem ledwo ktorym: teraz to dopiero od Moyzeßá śmierć kroluie/ kiedy tak wiele Kro- low/ iak Adonizedebech pod ſtołem ſwoim z rękámi y no- gámi obćiętymi widźi; kiedy iak Seſoſtris kilku Krolow/ iak woźnikow ſprzega. Kiedyby mnie też przyßło iey v- rzad dáwáć/ dałbych iey vrzad kośćielny/ ac̃ niewiem iá- ko poczesny/ SWIECE GASIC. Coż tu człowiek ná tym świećie? tylko świecá: Erat Ioannes lucerna ardēs & lucens; *był Ian świeca gorájąca y świecąca.* Krolá Dá- widá świeca názwano: Non exibis nobiſcum in præ- lium, ne fortè extinguas lucernam in Iſràél. *Nie poy- dźieß z námi ná woynę, ábyś ſnadź niezgáſił świecy w Izràé- lu.* Ono y białagłowa zowie ſie świeca iaſna: Mulier bo- na lucerna ſplendens, ſuper candelabrum ſanctum, *Białagłowá dobra świecá iáśnieiácá ná lichtarzu świętym.* Y zaiſte rzecz ſámá ieſt: ſwiecá iáśnieie/ ſámá ſie trawiąc; tákći człowiek żyie vſtáwicznie vmieráiąc: Et nos nati continuò deſinimus eſſe: *Y my vrodźiwßy ſię, vſtáwicznie vmieramy.* Náſze ćiepło przyrodzone wilgośćią ſie y kar- mi y gubi; y iáko świecá defectu proficit, & profectu de- ficit. A śmierć nie czekáiąc żeby dogorzáłá/ często przed czaſem gáśi. Przeto Torlacy zakonnicy Tureccy z regul ſwoich máią/ że żywym zwierćiádło pokázuią/ aby ná śmiertelność ſwoie pámiętáli/ á po vmárłych świece gá- ſą: żeby przez to nápomnieli; że iuż wßytká iáſność zmár- łey oſoby gáśnie. Y lubo to ná tey zmárłey Xiężnie widźi- ćie ieſzcze Rádźiwiłowſkie y Sápieżyńſkie herby/ ćiáłá o- zdoby ákſámity/ y telety/ rozumieyćieß że to ſą śmierći łupy y trophæa. Kiedy Kardynał ieden vmierał/ wßyſcy (iák to po Xiędzu) rwą co kto może; co widząc kot/ por- wał też ná ſwą głowę czerwony kapeluß: tákći y tu kiedy

Ind. 20.

Ioan. 5.

2. Reg. 21.

Eccl. 26.

Sap. 5.

Petrarcha

Mund. Imperiuñ.

iuż wßytkie rzeczy od tey zmárłey osoby odchodzą; vrodá dostáie ſie robakom/ máietność powinnym/ á toż też śmierć ná swa ſtrone te herby y ákſámity zábrálá/ á śiebie tákſtroyno vbrálá. Ale ò śmierći nie pocießyláś ſie! nie triumphuy/ dobrze tá Xiężna zdáleká ná ćie pátrzała/ y ćiebie ſie gośćiey w domu swoim ſpodźiewálá; wiedźiálá że ſie śmiertelna vrodźiłá/ y dla tego ná druga ſie świátłość zdobywáła/ ktoraś iey ty nie odiełá. Kiedy Bog

Gen. 5. ſtworzył rodźice náſze/ mowi text ś. Maſculum & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam: *Mężczyznę y niewiaſtę ſtworzył ie, y błogoſławił im, y nazwał imię ich Adam.* Dźiwna to/ iáko y Jádámá názwał Jádámem/ y Jewe Jádámem; miał názwáć Jádámá Jadámem/ á Jewe Jádámowa. á Bog záś zowie oboie Jádámem. Adam znáczy źiemie: chćiał żeby nie tylko Jadam ále y Jewá po ſwym názwiſku pámietáłá ná źiemie. Coż vczynił Jádám? pochlebuiąc

Gen. 5. żenie/ á chcąc ey śmierć z głowy wybić/ názwał ią Matrem viuentium. *Mátka żyiących.* Nie poßło to pochlebſtwo v tey Xiężny/ pámietáłá że Adam/ że źiemiá/ y dla tego kiedy iey kto życzył żywotá długiego/ nie vwodźiłá ſie tym pochlebſtwem/ ále mowiłá z Auguſtynem/ Ma-

Aug. lib. Confeſ. ior ætate maior iniquitate; *Im więcey lat, tym więcey grzechow.* Náśládowała Páwła Ś. ktory ſobie one lekcya cze-

2. Tim. 4. ſto repetował: Ego iam delibor. po náßemu/ *Iuż mnie śmierć kęſtuie*: drugiego iuż y kuká rázy vkaśi/ chyrágrá/ podagrą/ ſuchotámi/ kaßlem/ á ieſzcze o śmierći nie myśli. Mogłáć tá ſobie z głowy wybiáć te myśl zacnym vrodzeniem/ tytułámi/ Honorámi; ále oná poczynálá ſobie iáko

Iuſtin. kiedyś Perſowie Krolá obieraiący; wyrok wydány/ ktoby pierwey obaczył ſłońce wſchodzące/ Krolem zoſtánie; wßyſcy ſie obrocili ná wſchod/ ieden tylko mądry ná zachod/ ktory promyczek ſłoneczny ná gorach pierwey vyrzał/ y Krolem zoſtał. Tákći oná iáſność wſchodu/ to

to ieſt

to iest vrodzenia y zacnośći swoiey/ ná záchod to iest ku śmierći sie myśla obrácáiac/ vpátrowáłá; á iáko to sa rzeczy przemiiaiace/ madrze vwáżáłá. Przetoż nie watpie/ że iásnośći Krolewskiey ná drugim świećie dostapiłá/ ktora żeby iey nie miiáłá/ pierwey sie tu ná iásność cnot niebieskich ná wieki trwaiacych zdobywałá/ y z soba wscześliwe kráiny zániosłá. O ktorey iásnośći w drugiey cześći.

Cześć Wtora.

Jáko tá świecá ná dwu lichtarzach świetych Religiey y Miłośierdźiá iásnośćia niebieska nieprzemiiáiaca świećiłá.

Druga quæstia zádáie Bog Jobowi o świátłośći: Indica mihi si nosti omnia, in qua via lux habitat? *Powiedz mi ieśli wieß ná ktorey drodze świátłość mięßka?* Dźiwne Pytánie: bo ieśli świátłość ná drodze/ iakoż mießka? á iesli mießka iakoż ná drodze? Wiem o świátłośći/ ktora byłá ná drodze z synmi Jzráelskimi do źiemie obiecáney ćiagnacemi/ ále nie mießkáłá: præcedebat columna nubis per diem, & columna ignis per noctem; *Poprzedzał słup obłoku we dnie, á słup ognisty w nocy.* Wiem o drugiey/ ktora mießkáłá/ ále w drodze niebyłá; ná Ægypcyány były ćiemnośći: Vbicunque autem habitabant filii Israel, lux erat. *A gdźiekolwiek mięßkáli synowie Izráelscy, byłá świátłość* Lecz ktoraż to táka swiatłość/ ktoraby oraz y w drodze byłá/ y mießkałá? Trudnosć to nie máłá: przetoż też Job ná nie nie odpowiáda/ gdyż ia Bog sam obostrzył ćiężka kōdycia; *odpowiáday, ieśli wieß wßytko.* A ná świećie kto wie wßytko ile w dysputácyey z sámym Bogiem? Pyta sie tu Pan o świátłośći

Gdźie świátłość niebieska mięszka.

Exod. 13.

Exod. 10.

nie oney polityckiey / ktora idźie z godności; bo tá nigdźie nie mießka / ále po drodze świátá tego pielgrzymuie: lecz o świátłości nadprzyrodzoney / ktora z cnot idźie / ták Boskich iáko obyczáiowych. Tá mießkánie swoie tu zágzyna ná dußy / ieszcze do Oyczyzny swey ćiagnacey / y wespoł z dußa iest ná drodze / á w oney niebieskiey dziedźinie zupełność swoie wziawßy / throny wiekuiste posiada; Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsq; ad perfectum diem: *Ścießká sprawiedliwych iáko iásna świátłość wschodźi, y rośćie áż do doskonáłego dniá*, ktory sie noca nieprzerywá / Nox vltra non erit: *Nocy więcey nie będźie.* Błogosławiona świeca / ktora táka iáśnością świeći. Kiedyby mi też przyßło tey swiecy lichtarz náznáczyć / náznáczyłbych lichtarz świety; bo y świátłość świeta. O dwoiakim lichtarzu świetym y misternym w stárym Zakonie cytamy.

Prou. 4.

Apoc. vlt.

Lichtarz Religiey.

Exod. 35.

Jeden iest Moyzeßow / ktory iáko robić miano / Bog sam modeluß ukázał / mowiąc: Facies candelabrũ ductile de auro mundissimo, hastile eius, & calamos, scyphos in nucis modum, & sphærulas, ac lilia ex ipso procedentia. *Vczyniß lichtarz vkowany ze złotá naczyßßego, drzewiec iego y piorá, czáßki ná kßtałt orzechá, y gałki, y lilie z niego pochodzące.* A Joseph żydowin y Philo przydáwáia malogránaty y roże. Kosztowna zaprawde y piękna sztukà; kosztowna / bo omne pondus candelabri cum vniuersis vasis habebat talentum auri purissimi *wßytká wagá lichtarzá ze wßytkim náczyniem iego miáłá talent złotá naczyßßego:* piękna / bo y Titus Vespasianus kiedy Jeruzalem zwoiował / ten lichtarz w triumphie do Rzymu wiezdźáiąc / iáko rzecz zacna y ozdobna nieść roskázał. Temu sie podobno dźiwuiećie / iáko to chćiał Bog wßechmogący mieć w tym lichtarzu wßytko. Chćiał mieć cekaus facies hastile, *vczyniß drzewiec*; chćiał mieć káncellária & calamos, *y piora*; y kredencia / scyphos,

scyphos, *czáſki*; y gre & ſphærulas *y gałki*; y ſad/ *orzechy y malogranaty*; y ogrodek/ roſas & lilia, *rożе y lilie*. niedźiwuyćie ſie. Zachowuie ſie ten obyczay v Panow/ że kiedy rzecz ſobie iáko vlubia/ tedy w niey ile bydź może/ wßytkie ſwoie delicie záwieráia. Ták widźiał Luitprandus bedac w legacyey od Berengáriußá do Ceſarzá Konſtantina; w pálacu iednym byko drzewo z miedźi pozłocone/ w gáłeźiách rozłożyſte/ ná ktorych rozmáite ptáſtwo/ ſłowicy/ ſkowronkowie/ czyżowie/ ſczygłowie/ kośowie/ z teyże materyey kßtałtnie vformowane śiedźiáło/ á dźwięk kázde podług rodzaiu ſwego dźiwnym miſterſtwem wydáwáło. z pniaká iego ſtoliki iedne z roſtruchanámi złotymi/ drugie z inſtrumentámi muzykálnymi wychodźiły: náwet thron niepoietym ſpoſobē raz ſie ku źiemi do ludźi ſpußczał/ drugi raz ſie ku wierzchu drzewá podnośił. Jeśli źiemſkiemu Monárßе zwiodło ſie w iedney rzeczy Summáriuß wßytkich delicyi ſwoich mieć/ á Krolowi nád Krolmi niezwiedźie ſie w iednȳ vkochánym lichtarzu/ wßytko do ſwey vćiechy záwrzeć? Uleć to figurá/ rzeczy ſie ſámey przypátrzymy. Przez ten lichtarz rozumieią Doktorowie świeći Religia práwowierna. W Religiey á czego Bog niema do ſwey vćiechy? Pietas ad omnia vtilis eſt: *Pobożność do wßytkiego pożyteczna ieſt.* Jeſt boiownikiem/ trzebá mu oręża/ y woiennych ßykow; naydźie ie tu: Quid videbis in Sunamite niſi choros caſtrorum? *Co vyrzyßná Sunamitce iedno vſy woienne?* Jeſt piſárzem ná tablicách ſerc ludzkich zakon ogniſtey miłośći wypiſuiacym/ trzebá mu pior; naydźie ie tu: Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis; *Ięzyk moy ieſt piorem piſárzá prętko piſácego.* Jeſt godownikiem/ trzebá mu czaßek/ roſtruchanow; naydźie ie tu: Vmbilicus tuus crater tornatilis. Jeſt ſadownikiem/ miło mu w ráyſkich ſádách przebywáć/ owocow zażywáć/ iábłek; naydźie ie tu: Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructus pomorum

Luit. Dai. Tyc. lib. 6. c. 2.

Theophil. 2. Tim. 4.

Cant. 7.

Pſal. 44.

Cant. 4.

pomorum suorum; *Niech przyidźie vmiłowány moy do ogrodá swego, á niech záżywa owocow iábłek swoich.* Jest náwet ogrodnikiem/ rad się miedzy liliámi przechodźi/ iemi się

Cant. 4. páśie: Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus; *Ogrodek zámkniony siostrá moiá oblubienicá, ogrodek*

Cant. 2. *zámkniony.* Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia; *Miły moy mnie, á ia iemu, ktory się páśie między liliámi.* Masz Pánie y zbawićielu w Kośćiele Rzymskim w rożnych duszách Chrześćiáńskich rożne takie krotofile; áleć y w tey sczegulney Xiążecey osobie ná żádney ći niezeszło. Nalazłeś tu Hastile fidei, *Drzewiec wiáry.* ábo raczey wszytkę ármatę/ ktora się ná woynę przećiw niewidomym nieprzyiaćiołom vbieráłá. Stáła iáko A-

Ephes. 6. mażonká *Przepasawszy biodrá swe prawdą, á oblokszy páncerz spráwiedliwośći, y obuwszy nogi w gotowość Ewangeliey pokoiu, we wszytkim biorąc tarczą wiáry, ktoraby mogłá wszytkie strzały ogniste złośliwego zgáśić, y przyłbicę zbáwienia wźiąwszy, miecz ducha, ktore iest słowo Boże.* Miáłá powod do Religiey Kátolickiey z pobożnych Rodźicow/ z Leoná Sápiehy ná on czás Kánclerzá W. X. L. y z Elżbiety Radźiwiłowny/ Woiewodzanki Wileńskiey/ Xiężny ná Birżách y Dubinkach/ ktora wiárę świętą z Tęczyńskiey pobożney mátki práwie z mlekiem wyssáłá; y mowiłá co do niey/ co rodźinę swoię opuszczáiąc/ Ruth do Noemi:

Rut. 1. Quocunq; perrexeris, pergam, & vbi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus; quæ te terra morientem susceperit, ibi moriar *Gdźieśiękolwiek obroćiß, poydę, á gdźie będzieß mieszkáć, y ia pospołu mieszkáć będę lud twoy lud moy, á Bog twoy Bog moy: ktora cię źięmiá vmárłą przyimie; ná tey vmrę.* W wierze zá Oycem nieposzłá/ áni zá bráćią/ ktorzy (ách niestetysz!) armatą się wiáry świętey nie vzbroili: czy że ćieszka? czy że nośić iey iáko Dawid

1 Reg. 17. zwyczaiu nie maią? Non possum sic incedere, quia non

vsum

vsum habeo. *Nie mogę ták chodźić, bo nie mam zwyczáiu.* áleć wszyscy przodkowie począwszy od onego/ ktory ná pierwszych początkách wiáry świętey Kátolickiey w ten kray wniesioney/ chrzest przyiął/ zwyczay te ármate nośić mieli; ktora szkodá ácz się iuż w więtszey częśći potomkow znácznie nágrodźiłá/ ćiebie dobry IEZV prośim/ áby y ći/ ktorzy się zá nowośćią wiáry vdáli/ w strzemię dawnieyszych przodkow sczęśliwie wstąpiwszy/ ono nam wypełnili/ co Jsáiasz przepowiedźiał: In illa die clangetur in tuba magna, & venient qui perditi fuerant de terra Assyriorum, & adorabunt Dominum in monte sancto in Ierusalem: *Won dźień zátrąbią w trąbę wielką, y przyidą ktorzy byli poginęli z źiemie Assyryiskiey, y będą się kłániáć Pánu ná gorze świętey w Ierusalem,* w Kośćiele Bożym/ á iuż nie w tych pokątnych zborzyszczách. Nalazłeś tu w tey duszy Zbáwićielu calamum *pioro duchá twego,* ięzyk wypráwny/ ktorym ná sercách Pánien swoich służebnych to pisáłá/ coś przez Proroká roskázał: Sapientiam scribe in tempore vacuitatis; *Mądrość pisz w czás wolny y prożny;* do oney ie mądrośći wiodłá/ ktorey początek iest boiaźń Páńska. Przetoż y w inszym texćie kędy v nas są *piorá,* czytáią retinacula, *vwiąski.* Náwiększe retinaculum płći białey iest boiaźń Páńská/ ktora żądze ćiáłá piekłem y sądem vymuie/ á duszy wielkiey okrásy dodáie: Fallax gratia, & vana est pulchritudo, mulier timens Deum ipsa laudabitur; *Omylna wdźięczność, y márna iest piękność, niewiástá boiąca się Bogá, tá będzie chwalona.* Nálazłeś Pánie w tey duszy y Crateres *Czászki* one/ ktore krwią napełnione w przybytku twoim stáły; kielich on/ ktorym ćiebie Bog Oćiec przez Anyołá w Ogroycu częstował/ y ktorymeś ty do Apostołow twoich Jakubá y Janá pił; rostruchan/ ná ktorym Jozeph sobie wrożył: to iest vmártwienie ćiáła/ ktore iák gorzkim syropem/ ále zdrowym duszę nápáwa! Poculum ex vino condito, & mustum

Isaia. 27.

Piora

Eccl.

Prou. 31.

Czászki.

Gen. 44.

Cant. 8.

ſtum malorum granatorum, *Kubek pełen winá przyprá-*
wnego, y moſcz iábłek gránatowych: y wrożym ſobie z
Pawłem/ ſi compatimur & conregnabimus; *Ieśli ſpoł*
cierpiemy, ſpoł krolowáć będźiemy. Ta cżáſtka y ćiebie y
śiebie poiłá; poiłácie/ kiedy wiele poſtow mimo nakazá-
nych dobrowolnie ná ſie brałá; śrzodá káżda y ſobotá przez
rok wyświadczy: pámietálá pewnie náono/ co o pośćie
Ambr. lib. de Elia & Ieiunio. Ambroży świety nápiſał; Ieiunium eſt mors culpæ,
excidium pœnæ, remedium ſalutis, radix gratiæ, fun-
damentum caſtitatis; hoc gradu citiùs ad Deum per-
uenis, hoc gradu, antequam curru Elias, in cælum a-
ſcendis: *Poſt ieſt śmiercia winy, z guba káry, lekárſtwem*
ku zdrowiu, korzeniem łáski, gruntem czyſtości. Tym ſto-
pniem prędzey do Bogá przyidźieſs, przez ten ſtopień śpieſs-
niey, niżeli kiedyś Eliaſs z ſwym wozem ná niebioſa, wſtępu-
ieſs. Poiłá ſie/ kiedy cżeſtymi diſciplinámi ćiáło ſwe drę-
czyłá. káżdeyby śrzody y piątku przez poſt wielki o to py-
táć/ w ktore też dni włośiáne mánele nośiłá? chcąc ſie w
oczách twoich oblubieńcá ſwego tym noſzeniem/ iáko kiedyś
Iudith. 8. Judith ſwoim/ vpodobáć; á vmartwienie twoie ná ſobie
noſząc/ áby y żywot twoy w iey ćiele był okázany. Y ták-
2. *Cor.* 4. ći y vbiorem twoim niebieſkim/ y vbiorem ſwym Xiąże-
cym iedná oſobá ſie ſtroiłá. Á wiedząc/ iż ſie też w orzę-
chách kochaſs/ y one rad ſmákuieſs/ deſcendi in hortum
Cant. 6. nucum, *Zſtąpiłem do ſadu orzechowego*, maieſtátowi
Orzechy twemu cżáſtki vmártwienia ſwego in modum nucis *ná*
kſztałt orzechá ofiárowała: tłuczenia trzebá/ żeby orzech
owoc wydał; táki vmartwienie bez gwałtu nieſtoi/ y o-
wocu/ ktory ieſt we trzny pokoy/ nie przynoſi. Wizerunk
orzecha był nie ladaiákiego ále migdałowego: migdał le-
Ierem. 1. pak cżuynośći znáczy. Widźiał Prorok rozgę cżuiąca/ inſzy
text ma migdałowa/ ktora kiedy kto pod głowa trzyma/
ſpáć nie może. Táki vmártwienie ciáła bez cżuynośći nic
nie ieſt; ieśli ſtrazy pilney nie maſs ná poprzedzánie okázyi/

obwá-

odwárowánie serca / vkrocenie zmysłow / obraz tylko vkrzyżowánego Páná ná sobie nośiß / á nie istotę sámey vmártwienia. Nie podobáia sie te orzechy kácermistrzom / bo twárde; żeby im snáć w klaßtorách połámáły. atoli sie Pawłowi podobáły; Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. *Karzę ćiáło moie y w niewolę biorę*, chybáby Páwel świety był wiekßy grzeßnik niż oni: aleć podobáły sie y tey godney pámieći osobie. Nálazłeś y tu Panie sphærulas *gałki*; lubo znácza obojetność ábo indifferencia tey zacney Páni ná wola twoię świeta / ták ku zdrowiu iáko y chorobie / ták ku szczęściu iáko y ku nießczęściu / toczyłá sie podług skinienia pálcá twego / y mowiłá nie tak słowy vstnymi / iáko serdecznymi: Dominus est, quod bonum est in oculis suis, faciat. *Pan iest, co się w oczách iego podoba, niech czyni*: Z świátem ledwie co spráwy miáłá / iáko gałká punktikiem sie go tylko dotykałá / podług náuki Apostołá: Et qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur; *Ktorzy vżywáią świátá tego iákoby go nie vżywáli*. Lubo też te gałki znácza nigdy dosyć nie wystawione páćiorki / ná ktorych sie naświetßey rodzićielce twoiey witánie Anyelskie pewnymi dźieśiątkow pułkámi odpráwuie; á iáko z iákich okrągłych pereł sádzona / piękna sie Krolowey Anyelskiey koroná oddáie. Tę ona gałki co dzień z wielkim nabożeństwem w ręku obracáła / á Pánia Anyołow z Anyołmi częstokroć pozdrawiałá. Nálazłeś w tym lichtarzu Panie Mologranata *iábłká granatowe*, to iest miłość goracá ku dobroći twoiey. Tym imieniem Grzegorz Wielki miłość ku Bogu tituluie / kiedy mowi: Malogranatum est charitas, quæ interiùs per virtutem rubet, exteriùs per humilitatem squalet, per pœnitentiam liquorem lachrymarum stillat, grana aliarum virtutum portat, in veste sacerdotali sonat, capitella columnarum ornat. *Iábłkiem gránatowym iest miłość, ktora wewnątrz przez cnotę rumieni się, z wierzchu przez po-*

475

1. Cor. 9.

Gałki.

1. Reg. 3.

1. Cor. 7.

Mologránaty.

Greg. in moral.

korę śmiedźieie; przez pokutę hoyne wody łez wylewa, naśienie inßych cnot nośi, ná kápłáńskiey ßáćie brzmi, kapitella filarow Sálomonowych zdobi. Jábłko granatowe trzyma przodek miedzy innymi iábłkámi; trzymá miłość przodek miedzy inßymi cnotámi / z ktoremi wespoł iáko krolowa z
1. Cor. 13. fraucymerem chodźi: Charitas patiens est, benigna est &c. *Cierpliwa iest, łáskáwa iest.* Jábłko gránatowe rozliczne źiárna w sobie záwiera / á káżde miedzy sobą pewnymi komoreczkámi rozdźielone: tákći miłość / Bogá / Anioły / ludźie / á te y krewne y obce / y świete y grzeßne / y przyiáćiele y nieprzyiáćiele obeymuie. Wiec mogą gdźieś
Exod. 28. iábłká gránatowe milczeć / ále przy ßátach Aaronowych dzwonią. Głośna iest miłość Boża w ludźiach wspániáłych / słynie po świećie przez znamienite spráwy / nie tylko w Kośćiele / ále y we dworze / á tym głośniey / im w wyżßych osobách. Głośny dzwonek w dolinách / głośnieyßy ná wysokich wieżách. Nie niema też byłá miłość Boża w osobie zmárłey: wydáwáłá dźwiek przez swe nie pospolite postępki / y przez inßych wybornych cnot dzwonki; słyßeć było dźwiek nábożeństwá ku Bogu / miłośierdźia ku vbogiemu / vććiwośći ku małżonkowi y wyżßemu / pokory ku rownemu y niżßemu / pokuty w spowiedźiách / ćierpliwośći w vćiskách. Y tymi iábłußkámi oná / nie tylko ßáte swey
Eccl. 26. godnośći nośiłá ozdobioną / ále y Columnas aureas super bases argenteas, *Filary swoie złote ná fundámentách srebrnych będące*, wiárę y nadźieię swą ná męce Jezusowey / ták ná grunćie vfundowáne koronowáłá. Ták się tymi iábłkámi otoczyłá / że mowić do niey możem / co do oblubienicy
Cant. 4. kiedyś rzeczono: Emissiones tuæ paradysus malorum punicorum cum pomorum fructibus: *Sczepy twoie sad málogránatow z owocámi iábłek.* Nálazłeś tu náwet Pánie kwiatki rozmáite / rosas & lilia, *róże y lilie*, ktorycheś kiedyś prágnął przez Proroká swego: Florete flores, date
Lilie y Róże.
Eccl. 39. odorem, & frondete in gratiam; *Wypuszczayćie kwiatki*

iáko

iáko lilie, á dawayćie wonność, y wypuszczayćie látorośli wdźięczne. Ktoremiś sie Prorokowi Ezdraßowi karmić kazał/ ná gorze Ardad: Ibis in campum florum, & manducabis solummodò de floribus campi, carnem non gustabis, & vinum non bibes, solummodò flores. *Poydźieß nápole kwiatkow, y będźieß pożywał tylko kwiatkow, nie skoßtuieß mięsá, y winá pić nie będźieß, iedno kwiatki.* Wysyła tu Bog Prorokáná pożywánie kwiatkow / ale iákich? tákich/ po ktorych pić nie trzeba; bo y prágnienie y łaknienie vśmierzaia: tákich/ przy ktorych śie Laudes pańskie opiewaia; iáko to był zwyczay v stárych/ że bez kwiatkow ná głowie y wreku/ Canticum ábo mutetum żadnego nie śpiewali. Krotko mowiąc/ przez te kwiatki niewiem coby snadniey rozumieć/ táko śliczne stanu ktorego/ á zwłáßcza białogłowßkiego obyczáie/ czystość/ y wstyd/ ktorych bywa wielce przyiemna wonność y wdźięczne gáłaßki. Te kwiatki oraz y nákarmiáia/ y napáwaia: Sola virtutũ delibatio animam reficit: fruitio famem & sitim restinguit: *Sámo cnoty kośtowánie dußę posila, vżywánie łaknienie y prágnienie gáśi.* V Sypontczykow ná wiośne kázda białagłowá lilia y roża nośiła; y niewiem coby ie też bárdziey zdobiło. gratia super gratiam mulier sancta (inßy text ma casta) & pudorata: *łáska nád łáskę białagłowá święta (ábo czysta) y fromieżliwa.* Tákiey z tymi dwiema kwiatkami łatwie śpiewać: Rami mei honoris & gratiæ, flores mei honoris & honestatis: *Gáłęźie moie ćći y łáski, kwiatki moie owoce ćći y vććiwośći.* Wspomniawßy ná obyczáie tey Pániey/ ktora przed ogymá náßymi leży/ muśimy zeznáć/ że Flores apparuerunt in terra nostra, *Kwiatki ziawiły śię ná źiemi náßey,* cnot wßytkich płći białey należących. Tak zyła/ że o niey śie mowić mogło/ co kiedyś o Judyćie rzeczono: Erat hæc in omnibus famosissima; quoniam timebat Dominum valdè, nec erat qui loqueretur de ea verbum malum: *Była między*

4. *Esár.* 5.

Segor. c. 8.

Hugo de s. Vict.

Lycophron

Eccl. 26.

Eccl. 24.

Cant. 2.

Iudith. 8.

wßytkimi nasławnieyßa; bo się bałá Páná bárzo, áni był ktoby o niey mowił słowá złe. Niewiem przećie ieśli co ia więcey ták zálecáło/ iáko wstyd/ y w swym stanie ostrożność; słowo nieprzystoyne nigdy z vst iey słyßáne nie było; y pilnie postrzegáłá/ áby nic czystośći ábo w inßych panieńskiey/ ábo w sobie małżeńskiey ßkodźić nie mogło. Wystáwiłáć

Exod. 25. tedy Pánie Zbáwićielu lichtarz bárzo zacny/ y drogi: Pondus candelabri talentum auri purissimi. *Wagę lichtarzá talent złotá naczystßego.* Przyimi rzecz zacna od zacney osoby.

Informuie Bog dáley Moyzeßá o lichtarzu; facies & lucernas septem, & pones eas super candelabrū, vt luceant ex aduerso: *Vczyniß też śiedm świec, y postáwiß ie ná lichtarzu; áby świećiły náprzećiwko* Y coż to iest? ia iedne świece łáskom waßym ná tym iednym lichtarzu wystawiam/ á Bog każe śiedm wystáwić! Podobno tá

2. Reg. 18. iedná ták iásná byłá/ że stała zá śiedm? Dawidowi iednemu rzeczono: Vnus tu pro millibus computaris; *Ty ieden stoiß zá tyśiące.* Snać tá świecá ták śiedmioráka świátłośćia iáśniałá/ iákoby nie iedna ále śiedmia świec byłá; ábowiem gdźieli iest iásność oney świecy/ to iest wysokiego o rzeczách Boskich rozumienia? o ktorey się przepytywa Job: Quis mihi det, vt sim iuxta menses pristinos, quando splendebat lucerna super caput meum. *Y ktoż mi to da, ábych był wedle dawnych mięśiacow, gdy świećiłá świecá nád głowa moia* Mowić on to tam o przeßłey fortunie swoiey/ áleć niewiem kiedy wiekßa fortuna nád głowa Chrześćiáństwa byłá/ iáko pod czás pierwiastek kośćioła/ kiedy się ludźie ná rzeczách Boskich ználi/ kiedy błoto y złoto

Siedmioraka świátłość oney świece Iob. 29.

I.

Act. 4. zárowno v nich chodźiło/ kiedy się wysokie stany z podłymi wyrownywáły/ odrzucáiac rzeczy zbyteczne/ wßytkie swe skárby w niebie zásadzaiac. Gdźie teraz iásność tey świecy náleść w stánach wysokich? Nálázłá się w tey Jáśnie Oświeconey Xieżnie/ ktora mądrośćia Boska oswiecona/

świat

świat ten sobie omirżáłá / y iego dostátki zá śmieći poczytáłá / áni skárbiac / áni sie stroyno vbieráiac / áni pompy wieku tego ludźi y w rownieyszych stanach násláduiac. Gdźei oná iásność świece słowá Bożego / z ktorey sie Dawid sczyći. Lucerna pedibus meis verbum tuum. *Swiecá nogom moim, słowo twoie.* Wiem o niey v S. Ignácego Patryárchy nászego zákonu / ktorego twarz przy słuchániu kazánia roziáśniáłá; áleć y tá nászá Jaśnie Oświecona Páni ták kazánia słuchałá / że káżda náuká słowá Bożego w iey postepkách iáśniáłá. Gdźie onych płomienistych iezykow ná Apostoły z niebá zpusczonych świetność? Czytałē o iedney rybie / ktora Lucerna ábo świeca zowia / że oná w nocy iezykiem wywieszonȳ iák pochodnia świeci. Niema rzecz rybá / nic nie mowi; ten lepiey iezykiem świeći / ktory słowy bliżne słucháiace buduie. Naydowáłá sie tá świetność w iezyku tey prześwietney białeygłowy / o ktorey znáć dáwaia / że bárzo rádá o rzeczach nabożnych mowiłá / świetych żywoty y przykłády przywodzac / do ich násládowánia y śiebie y drugich pobudzáiac. Gdźie oney świece iásność? o ktorey Xiaże Apostolskie mowi. Attendentes quasi lucernæ in caliginoso loco, *Pilnuia iáko świece w ćiemnym mieyscu.* Vpomina tu z strony straży y pieczy około dusz komu powierzonych. A te straż y pilność gdźie wiekszą náleść nád te / ktora miáłá tá Zacna Páni nád owemi Pánnami / ktore ná wychowaniu y posługach swych miáłá / przykłád dobry we wszytkim z śiebie dáwáłá / słowy nábożnymi do Sákrámentow vżywánia / y wszytkich cnot wiodłá: ieśli co z drożnego postrzegłá / y okiem y innymi bácznymi sposobámi náprawiałá / pámietáiac że szpetna rzecz / gdy iáko Bernat S mowi: Filiæ Babylonis induuntur purpurâ & bysso, & conscientia iacet; fulgent vnionibus, sordent moribus. *Corki Bábilońskie w szárłat y bisior się vbieráia, á sumnienia zániedbywáia, świeca perłámi, śmierdza obyczáiámi.* A zgołá wszytkiemu dworowi iaśnie świeciła:

2. *Psal.* 18. *Ribaden.*

Act. 2.

3. *Plin. lib.* 9. 77.

4. 2. *Pet.* 1.

Bern. Epist. 113

świećiła: Jáko ona lucerna Pharos, ktorá świátłem
Ranis swoim wszytkim żegluiacym po morzu drogę bespieczną po-
kázowáłá; ták y oná domowym swoim / iáko mogłá do
wszelákiey cnoty / ktora iest do portu wiekuistego droga / po-
5. wodem byłá. Wie gdźieś Job o pochodni pogárdzoney:
Iob. 12. Lampas contempta in cogitationibus diuitum, parata
in tempus statutum; *Pochodnia wzgárdzona w myślách
bogátych, nágotowána ná czás zámierzony.* á táć iest świę-
ta pokorá: záiste pod łáwą gdźieś v bogatych po źiemi się
wala; ále nic to / przećie iásnośći swey nie tráći. Jest
Maiolus robaczek ieden Kliendris / ktory acz po źiemi się czołga /
przećie świeći / y miásto świecy czytáiacym służy. Gdźież te-
dy tey pochodni iásnosć? Ná tey ácz bogátey Pániey /
ktorey niskie o sobie rozumienie / vrodzenia / y Xiążecych ti-
tułow zápámiętánie / ktore się w potocznych spráwách
wydawáło / wielce ią iásną przed Bogiem y ludźmi czyniło.
6. Gdźie ktemu świátłość pochodniey goracego nabożeństwá
y zápałow ognistych ná modlitwie / ktorẽ się w swey vmiło-
Cant. 8. wáney oblubieniec dźiwował? Lápades ei⁹ Lāpades ignis
atq; flammarũ: *Pochodnie iey pochodnie ogniá y płomieniow.*
nie zeszło tey Páni y ná tey iásnośći; wzniecałá w sobie tę go-
Nicep. lib. 4. hist. c. 3. racość / iáko niegdy lámpá Theodozyuszowá / ktora się sámá
bez ludzkiey pomocy niewypowiedźiánẽ sposobem zápálałá:
Psal. 38. za czym z Dawidem mowić mogłá; Concaluit cor meũ
intra me, & in meditatione mea exardescit ignis. *Zá-
grzáło się serce moie we mnie, y w rozmyślániu moim zápalił
się ogień.* Nabożeństwá iey naświętsza Pánno czyś nie do-
znáwáłá? kiedy ná cześć twoię káżdą sobotę suszyłá / ná
świętá twe vroczyste Sákrámentow spowiedźi / y ćiáłá / y
krwie syná twego záżywáłá; w wigilią / ktora dźień twoy
7. poprzedzáłá / discypliną ćiáło swe dręczyłá. Gdźie náwet
oná iásność / ktora áby ćiemnośći Dawidowe były oświe-
Psal. 18. cone / prośi kiedy mowi: Quoniam tu illuminas lucer-
nam meam Domine, Deus meus illumina tenebras
meas

meas *Bo ty roświecaß pochodnią moię Pánie, Boże moy oświeć ćiemnośći moie.* Dawidźie o co prośiß? maß lámpę y iużći ią oświecono / á ieſcze prośiß / ábyć y ćiemnośći oświecono? coż to zá ćiemnośći / przy ták wielkiey świátłośći? Mamy tu iuż świátło wiáry / łáſki oświecáiacey / áleć wzgledem oney iáſnośći niebieſkiey ſą to ćiemnośći: Videmus nunc per ſpeculum & in ænigmate; *Teraz widźiemy przez zwierćiádło, y przez podobieńſtwo.* átoż to prośi Dawid / áby y tá ćiemność byłá oświecona świátłem wiekuiſtym / żeby w świátłośći iego vyrzał świátłość; to ieſt żeby vyrzał facie ad faciem, *twarz wtwarz.* Y tá naßá świecá / ácz ták wiele iáſnośći y przyrodzonych y nádprzyrodzonych zábráłá; przećię iednák támtey wiekuiſtey świátłośći záśięgáłá / do niey ſię wſteſkniáiac / y z Dánielem z táráſu ćiáłá tego przez okienko ku Jeruzalem wyglądáiac / wołáłá z Dawidem: Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini, *żąda y vſtáie dußá moiá do páłacow Páńskich.* y melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia: *Lepßy ieſt ieden dźień w páłacách twoich niż tyśiące.* Y toć to ieſt / że te lucernæ lucebant ex aduerſo, *świećiły ná przećiwko*; to ieſt (iáko wyłożył Ioſeph y Philo) obrocone były do ſtołu chlebow pokłádnych. obracáłá y oná wßytkę iáſność ſwoię do onego ſtołu / o ktorym ſam Pan mowi: ego diſpoſui vobis, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo; *Ia ſporządźiłem wam, ábyśćie iedli y pili v ſtołu mego w Kroleſtwie moim:* tám / gdźie onych chlebow pokładnych / Boſtwa / Perſon / y doſkonałośći nieſkończonych przez widzenie záżywáią Aniołowie / y duße świętych; o ktorym chlebie ktoś záwołał: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei: *Błogosłáwiony, ktory będźie pożywał chlebá w kroleſtwie twoim.* Chybáby przez ſtoł chlebow pokłádnych rozumiał ſię ołtarz Chryſtuſow y ofiara / w ktorey chlebem pokłádnym ieſt ſam Zbáwićiel pod oſobámi chlebá y winá.

1. Cor. 13

1. Cort. 13

Pſal. 83.

Exod. 25.

Ioſeph. in antiq.

Luca 22.

Luca 14.

Pokłádny chleb zwał sie panis facierum, *chleb twarzy.* y tu w Sakrámentalnym chlebie dwoiá twarz / iedná widoma chleba / druga niewidoma Chrystusa; y w Chrystusie dwie twarzy / iedná Boska / druga ludzka. Tey ona ofiáry co dzień nabożnie słuchálá / owßem bez niey ieść nie chćiálá; snać sobie w domu Radziwiłowskim rospámietywálá Mikołáiá wtorego Radziwiła Woiewodę Wileńskiego / ktory kiedy z trefunku w dzień ktory Mßy świętey nie słuchał / zá pokutę ná chlebie tylko y wodzie przestáwał.

Exod. 25. Mowi Bog dáley do Moyzeßá; emunctoria quoq; & vbi quæ emuncta sunt, extinguantur, fiant ex auro purissimo; *nożyczki też y w czym vstrzyßki będą gáßone, niech będą ze złotá naczyßßego.* Potrzebne bárzo nożyczki do vstrzygánia niedoskonáłości náßych, ktore y wnáwiększey świátłości / poki tu żyiemi / ználeść sie mußa / sa pilny rách unek sumnienia / y spowiedz. Chcąc tedy ona przed obliczem Bożym iák náiáśniey świecić / tych nożyczek częstokroć zázywálá / á wßytkich niedoskonałości y swoich vstrzyßki / w złote náczynie nie ták woda nálane / iáko krwia Jezusowa / rzucałá. Jeśli też ná dworze swym zdrożnego co w kim vyrzálá / nożyczkámi nápomnienia y kárności vstrzygálá / á w naczynie złote miłości y przebaczenia rzucałá / áby żadnego swadu w domu nie było. Potrzebna to náukáile białygłowom / áby vstrzyßki iákiego wykrocenia nie tylko czeladzi swey / ále bárziey obcych w wodę rzucały / á z soba sie zßedßy nie rostrzasały. Powiadáia o drzewie iednym Maramnus názwánym / że iego dym ták iest iádowity / iż w ścianách drzewiánego domu ryßy czyni. Niewiem co też rzekł Salomon o białychgłowách: Insipiens mulier exstructam domum destruet manibus; *Głupia białagłowá zbudowány dom rękámi swymi zepsuie.* Ktoraż to tak mocna białagłowa / coby dom gruntownie stoiący watliłá? tá dom watli / ktora lubo domu swego / lubo

Nożyczki do vstrzygania lamp co znácza.

Saresb.

Prou. 14.

lubo cudzego swad iezykiem swym nosi: ten swad iako ręká iáka dom rysuie / y dziurawi; boć ma też iezyk swoie rece: Mors & vita in manibus linguæ, *Smierć, y żywot w ręku ięzyká. iezyk nástawie zábije/ iezyk ożywi.* Przetoż lepiey to w náczynie złoterzucáć / to iest miłośćia ogárniáć/ á niebydź owa kokoßka / ktora kiedy perłe / lub koral w śmieciách naydzie / milczy/ y ieszcze zágrzebie; á kiedy robaczka/ to drugich kokoßy zwołuje; y ná grzędzie gdacze/ á iák ná iákiey wieży/ wßytkiemu świátu ogłáßa. Czesto korale cnot cudzych zágrzebywamy / á występki y przed domowymi/ y przed obcymi/ y przed wßytkim świátem opowiádamy. O rozsądnym tey Páni w tey mierze baczeniu powiádáio / że wielce sławy cudzey przestrzegáłá/ cnoty przed sie brálá; ieśli kto czyie vstrzyßki do niey przynioßł/ w wodzie wiecznego zápomnienia topiłá. y dla tegoż sobie miłość v inßych iednáłá/ y existimacya wielkich cnot / iáko y ona Ruth/ do ktorey Booz mowi: Scit omnis populus, qui habitat intra portas vrbis, mulierem te esse virtutis; *Wie wßytek lud, ktory mießka między brámami miáßtá, żeś ty iest cnotliwa niewiáßta.* 483 *Prou. 18.* *Rut. 3.*

Z tym lichtarzem iáko sie w drodze Kápłani obchodzić mieli/ Bog naucza: Sument pallium hyacinthinum, quo operient candelabrū cum lucernis, & forcipibus suis & cunctis vasis; *Wezmą płaßcz Hiacyntowy, ktorym nákryią lichtarz zlampámi y kleßczykámi, y z vćierádły iego, y ze wßytkim naczyniem.* Hæc verò (mowi ieden) maxima Fidelium prudentia est; tabernaculum Domini sacco, candelabrum pallio, sanctimoniam quoque celare tegumento. nempe securiùs posidetur, quod aliorum oculis & laudibus non præbetur. *To náwiększa Wiernych iest mądrość: przybytek páński worem, lichtarz płáßczem, świątobliwość iákim táić nakryćiem. bo bespieczniey się trzyma, co się ná cudze oczy y chwáły niepodáwá.* Zá czym sie dáie znáć / że w drodze pielgrzymstwá náßego/ *Num. 4.* *Climach.*

ſſego / nie trzebá ná one mowy przyſtáwáć; Wielcy páno-
wie nie bywáia bárzo nabożni: nie mow tego. bo oto wi-
dźiß / że y pod płaßczem hyacyntowym / to ieſt / pod doſtát-
kámi y vbiorámi páńſkimi / Dawidowymi / Ezechiaßowy-
mi / Ludwikowymi / Kunegundy / Jádwigi / ma Bog
ſwoy lichtarz / y náczynia świete do ſłużby ſwey náleżące:
iáko też miał pod płaßczem y Kádźiwiłowſkim y Sapie-
żyńſkim w náßey Xięznie. Dość o tym lichtarzu.

Lichtarz miłośierdźia. *Zach.* 4.

SRugi foremny lichtarz wyſtáwia nam Bog v Záchá-
riaßá / gdy do niego mowi przez Aniołá ſwego: Quid
tu vides? & dixi (ſłowá ſą Zachariaßowe) Vidi, & ec-
ce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper
caput ipſius, ſeptem lucernæ eius, & ſeptem infuſoria
lucernis, quæ erant ſuper caput eius, & duæ oliuæ iuxta
illud, vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris eius.
Widźiałem, ano lichtarz wßytek złoty, y ná wierzchu iego
lámpá, y ſiedm też nalewek do lamp, ktore były ná wierzchu
iego, y dwie oliwie wedle niego, iedná po práwicy lampy, á dru-
gá po lewicy iey. Ten lichtarz pośpolitym wßytkich rozumie-
niem znáczy Miłośierdźie / ktore ieśli ieſt lichtarzem / za-
prawdę ieſt złotym; cześćia / że nieoßácowáney wagi
ieſt przed Bogiem. ácz o ofiáre wielce ſtoi początkiem bę-
Pſal. 49. dąc śmierći y żywotá / ſacrificium laudis honorifica-
bit me, *ofiárá chwały vćći mnie.* przećie więcey dba o mi-
Matth. 12 łośierdźie; miſericordiam volo, & non ſacrificium,
miłośierdźia chcę, á nie ofiáry: cześćia / że ma w ſobie gláns
miłośći ku bliźniemu / ktora ſię złotem zowie. Pátrzćieß
co nád lichtarzem / co ná lichtarzu / co wedle lichtarzá?

Lampá wierzchowa znáczy Chriſtuſa. *Iſai.* 62.

Nád lichtarzem Lampas eius ſuper caput ipſius; *Lam-*
pá iego ná wierzchu iego ieſt Pan y zbáwiciel náß / o ktorym
Prorok tak opiewa: Propter Sion non tacebo, & pro-
pter Ieruſalem non ſilebo, donec egrediatur iuſtus vt
ſplendor eius, & Saluator eius vt lampas accendatur.

Dla

Dla Sionu nie zámilczę, á dla Ieruzalem nie vspokoię się, áż wynidźie iáko iáśność ſpráwiedliwy, á zbáwiciel iego iáko lámpá zápáli ſię. Zapaliłá ſie tá lámpá wielkim ku narodowi ludzkiemu ogniem miłośći / y przez wſzytek wiek gorzałá / áż ná krzyżu dogorzałá. Jeſt ná wierzchu lubo dla tego / że miſerationes eius ſuper omnia opera eius; *polito-* *Pſal. 144.*
wánia iego nád wſtytkie ſpráwy iego: lubo dla tego / że ſie nám ſtał wizerunkiem miłośierdźia: lubo dla tego / że z niego w naſze lampy oley śćieka / de cuius plenitudine *Ioan. 1.*
accepimus omnes, *z ktorego zupełnośći wſyſcychmy wźięli.* á on od nikogo nie bierze. y przetoż nalewki wyżſza lámpá nie ma / niżſze lepak máia. Ná lichtarzu te śiedm lamp co figuruia? pyta ſie o tym pilnie Prorok v Anioła: Quid *Zach. 4.*
ſunt hæc Domine mi? *Co te rzeczy znácza Pánie moy?* á on mu záraz nie odpowiáda / ále ſie pytánu dźiwuie: Nunquid neſcis quid hæc ſunt? *Izali niewieſz, co to ieſt?* á on rzekł / Non Domine mi. *Nie Pánie moy.* Jeſt ſie iśćie czemu dźiwowáć / iáko to człowiek vmie pięknie o rzeczách y goſpodárſtwie domowym diſkurowáć / wie iáko zyſku z kupiectwá y máietnośći nabywáć / iáko pieniądze liczyć y ráchowáć / iáko kupie y towáry rożne rozeznáwáć / iáko winá złe od dobrych przebrákowáć / iáko ſłat / y ſtroiu cudzoźiemſkiego zázyć / y nowy wymyślić; á o miłośierdźiu przećiw drugiemu nic nie wie. Coż człowiekowi przyzwoitſza / iáko ludzkość nad człowiekiem? ktora należy / iáko támże Pan mowi; Non in exercitu, nec in robore, *Zach. 4.*
ſed in ſpiritu meo. *Nie w woysku, áni w śile, ále w Duchu moim.* Powinien by człowiek dla potrzeby drugiego y woyſka zbierác / powinienby wielkie ſummy ſkłádáć; ále kto tego nieprzemoże / dośyć że duchem Bożym ábo affektem choć y dwá pieniązki da: te náſzali Boſkiey wiecey ważyły v iedney wdowki / niżli talarow Pharyzáyſkich ſrebrne *Matth. 21*
cetnary. Wiemy to; ále powiedz ty Anyele o co ćie pytáią / co te śiedm lámp znácza? owoż odpowiáda: Se-

tem isti sunt oculi, qui discurrunt per vniuersam terrã.

Zach. 4. Siedm lamp znácza siedmiora kie oczy tey Xiężny.

Te sa siedmiory oczy, ktore biegáia po wßytkiey źiemi. Prawdźiwe miłośierdźie wßędźie ma oczy/ wßędźie náyzrzy/gdźie czego nie dostáwa. Czeladko pozostała/ klaßtory/ sieroty/ vbodzy/ powiedźćie nam/ wiele tá Pani ßławney pámięći ocgu miałá? y ieśli ná iednym mieyscu siedźiáły? á gdźie nie biegały iey oczy! biegały po wßytkiey źiemi; mało mowie/ biegały y pod źiemię; málo ießcze/ biegały y po niebie. Zalećiały do niebá: Attenuati sunt oculi mei suspicientes (inni czytáią volantes) in excelsum. *Zćieniáły oczy moie pátrzac ábo látáiac ku gorze.* Ma to politowánie/ że oczy zćiencza ná niedoßtatki/ ále na opátrowánie ich oczy rozßerza. Politowáłá ßie ona tám nád niektorymi świętymi/ktorych Reliquie ozdoby ná źiemi nie miały. Dała im ná źiemi ozdobę z ßrebrá/ złotá/ y kryßtału. Vyrzáłá tám wtora w Boßtwie osobę Páná IEZVSA, że on ácz w niebie odźiany ießt świátłośćią (amictus lumine sicut vestimento) ále ná oltarzáh ná czás v nas odźienia niema; sámá reká swa korporały robiłá/ y chędożyłá/ zchraniáiąc ßię z robotą/ áby inni niewidźieli.

Psal. 103.

Niechże ieno ßłużebna iáka Pánná z fraucymeru iey z tego świátá ná drugi ßię przenießie/ czy poydźie zánia do czyścá tey Pánioko? poydźie; áby w mękach czyßcowych vłożenie miałá/disciplinę vczyni/krwia dobyta poniekąd on płomień

Isai. 51.

zágáßi/ y wypełni to/ o co vpomina Jzáiaß: leuate in cælum oculos vestros, & videte sub terra deorsum...: *Podnieśćie ku niebu oczy wáße, á poyrzyćie pod źiemię ná dol.*

2. Y ktoż ßtyßkał/ podnośić oczy ku gorze/ á oraz ßpußczáć ie pod źiemię! Mogł ktoś tego nie ßtyßkać/ ále Xiężná vmiała to wykonywać/ kiedy zá ßłużebney duße oczy ku niebu podnośiła przez modlitwę/ á przez politowánie oczy ßpußczała pod źiemię. Biega iey oko nad źiemią/ biega pod źiemią; á ná źiemi czy proźnuie? Ná źiemi iey oko náwiedźi was

3. ßpitale/ niedołężni/ vbodzy/ nie tylko tam będący/ ále y w kruch-

w kruchtách śiedzący / y po vlicách leżący / potrzeby waſze opatrzy / będźie okiem ślepemu / noga chromemu: Oculus fui cæco, & pes claudo. Nawiedźi y was chorzy poddani po wśiách y miáſteczkách / niech ſie ieno o ktorego chorobie y niemocy dowie / pobieży tám Xiężny oko / lekárſtwá y doſtátki wam obmyśli. Abowiem ma one oczy: Oculi tui ſicut piſcinæ in Eſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis: *Oczy twoie iáko ſadzawki w Heſebonie, ktore ſą przy bramie corki mnoſtwá.* Eſebon było miáſto / w ktorego bramie było zrzodło żywe / z ktorego wiele ſadzawek wyćiekáło ná omyćie y ochłodę wßytkich wody potrzebuiących; y wykłada ſie zona mæroris. *pás żalu.* Oczy mowie iey były te ſadzawki / ktore wypływáiąc ze zrzodłá miłośierdźia / pedem ſwoim vweſelały / y ochładzały wßytkie w okolicy choroby złożone / wod opatrzenia y dogody potrzebuiące; y były iáko páſem żalu / ktorym wßytkie tákie po ſwych máietnośćiách / o ktorych iedno wiedźie mogłá / obeymowáłá. Coż ia rzekę o śierotách? ktorych do kilkudźieśiąt ná ſwa opiekę brálá / y ſtáránie iáko mátká o nich czyniłá / á teraz dwadźieśćia y pięć po ſobie zoſtáwiłá. ô oczy! niewiem czyśćie tu biegały / czy śiedźiały? Jeśliśćie one oczy / ktore Prorok po wßytkiey ziemi widźiał / tośćie biegały. ieśli też owe / ktore ſą Sicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſsima; *iáko gołębice nád ſtrumieńmi wod, ktore ſą w mleku wymyte, y śiedzą nád potoki naypełnieyßymi:* tośćie śiedźiały ále nad potokami naypełnieyßymi / nad ſtrzynkámi / z ktorycheśćie poſag Pánnom vbogim odliczały; nád ſpiżárniámi / z ktorycheśćie głodne nákármiały; nád ßátniámi / z ktorycheśćie nágie odźiewáły / y byliśćie iáko gołębiczki nad ſtrumieńmi wod: ábowiemeśćie ſtrumienie łaſk y opátrznośći ná te przyſpoſobionej corki wylewáły / á toż politowánia iáko gołębiczki / z chuć w białości Pánieńſkiego ſtanu zachowánia / iáko białe ptaßyny.

Iob. 29. 4.

Cant. 7. 5.

Cant. 5.

ptaßyny. ô mátko! nie mátko; nie rodźiłáś/toś nie mátka. wychowáłáś / ćwiczenie dáłaś / wyposáżyłáś / toś mátká. Nie wątpie/ że iáko niegdy Juliußá w triumphie / z niewidánym przedtym y zgołá nowym wßytkiego pozorem triumphu/ y ludu podziwieniem/ słoniowie z goráiącymi pochodniámi do Capitolium prowádźili Rzymskiego: ták y ćiebie w on dźień ostátecżny te Pánieńskie twoich wychowánic gromády / do Capitolium niebieskiego/ z pochodniámi cnot swoich / ktoreś im sáma záświecáłá / poprowádzą. Wabi mię iuż dawno do ćiebie pokorne oraz y miłosierne oko twoie / ktoreś spuszczáłá w Wielki Gwartek do vmywánia nog vbogich / chcąc się w tey mierze Pánu wten dźień też posłudze Apostołom swym odpráwiáiącemu przyspośábiać. ô pokoro / iákoś ty ná czás w pánskich dworách y pálácach nie w nowinę! ô przykłádźie Jezusow / iákoś y w sercách Potentatow potężny y skutecżny! ô pokorne oko y miłosne / ktore zmierzáłoś ná dół do nog żebrakow / á ná gorze postrzeliłoś oblubieńcá: Vulnerásti cor meum, soror mea sponsa, vulnerásti cor meum in vno oculorum tuorum: *Zrániłáś serce moie, siostro moiá oblubienico, zrániłáś serce moie iednym okiem twoim.* A iáko Pan nogi zwolenikow vmywßy/ do stołu ie swego wźiął; ták y oná wßytkie one vbogie / ktore omyła / stołem vraczyłá. Záż y wy Klásztory / zakonniczki / oczu iey biegáiących v siebieśćie nie mieli? mieliśćie one / o ktorych Prorok mowi: Oculi mei ad fideles terræ; *Oczy moie ná wierne ná źiemi.* Potrzebowáliśćie czego/ oneśćie za soba prokuratorke y oredowniczke do Xiążęciá J. M. mieli. A nie cylko iey oko ná to pátrzyło co iest / ále dośiegało y tego czeg̃ nie máß. Miáła ten vmysł/ aby vwolniwßy śie z niektorych trudnośći / Klásztor ná Panny zakonne budowáłá. wola tá do skutku nie przyßłá / ále v Bogá zá sám skutek vßłá. Nie ofiárowáłći Abram rzetelnie syná / ále wola iego zá vczynek przyiał/ gdy rzekł: Per memet ipsũ iuraui

Sueton in vita Iulii Cæsar.

6.

Cant. 4.

Psal. 100.

7.

Gen. 22.

iuraui, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi; *Przez mię sámego przyśiągłem, ponieważeś tę rzecz vczynił, á nie zfolgowałeś synowi twemu iednorodzonemu dla mnie, błogosłáwić ći będę.* Y názwał gorę tamtę Moria *widźi Pan.* Podle lichtarzá były dwie oliwy. Pyta się o nich Prorok v Anyołá: Quid sunt duæ oliuæ istæ ad dexteram candelabri, & ad sinistram eius? *Co są te dwie oliwie po práwicy lichtárza y po lewicy iego?* y wźiął odpowiedź: Isti sunt duo filii olei splendoris, qui assistunt dominatori vniuersæ terræ; *Ci są dwá synowie oliwy, ktorzy stoią przy pánuiącym wszytkiey źiemi.* Nie miánował iednák Anyoł tych dwu synow / mogł się Prorok daley pytáć / iuż nie pyta. Jabym rozumiał przez te dwie oliwie / dwie Familie / Jáśnie Oświecona Radźiwiłowska / Jáśnie Wielmożna Sápieżyńska. O każdey z nich mowić możem: Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocauit Dominus, nomen tuum. *Oliwą obfitą, piękną, rodzáyną, śliczną názwał Pan imię twoie.* Obiedwie te oliwie z śiebie oley miłośierdźia Kośćiołom / zakonom / y vbogim záwsze wydawały: Oley / o ktorym mowi Mędrzec: Thesaurus desiderabilis oleum in habitaculo iusti. *Skarb pożądány oley w przybytku spráwiedliwego.* Mikołay Pierwszy Radźiwił klasztor z Kośćiołem S. Jerzego w Wilnie zbudował. Albrycht Radźiwił Biskup Wileński / iáłmużnikiem názwány / na káżdy dźień wielu w swym domu vbogich / sam im potráwy nosząc / y służąc / karmił. Jerzy Radźiwił Woiewodá Kiiowski / ták wiele Kośćiołow w Oyczystych máiętnośćiách zbudował / y nádał; toż y inni potomkowie ich czynili. W Sápieżyńskich też máiętnośćiách Kośćioły y Cerkwie od nich zbudowáne y nadáne wszędźie widźieć. Wszyscy w tych dwu domách miłośierni; ále są duo filii olei splendoris, dwa osobliwie Woiewodowie Wileńscy / Mikołay Krysztoph Radźiwił /

Zach. 4.

Iere. 11.

Prou. 21.

y Leo Sápiehá: ſą / o ktorych mowić możem; Ci ſą dwa
ſynowie oliwy / ktorzy ſtoią przy pánuiącym wſzytkiey źie-
Eccl. 44. mi; ći ſą / o ktorych mowi Mędrzec: Iſti ſunt viri mi-
ſericordiæ, quorum iuſtitiæ non defecerunt. Miko-
łáiá Kryſztophá Rádźiwiłá niech to ſámo miáſto Nie-
świeſkie oświadczy; ná co weyrzyſz / wſzędźie tłuſtość tey
oliwy obaczyſz. Kto zacne Kollegium Nieświeſkie ták
wielkim koſztem wyſtáwił y nádał? on wyſtáwił. Kto
ten Kośćioł wſpaniáły z fundamentow wywiodł / zło-
tem / ſrebrem / y ſkárbámi do niego należącymi opátrzył?
on opátrzył. Kto Oycom Bernardynom pod Chorągwią
Fránćiſzká ś. kto pannom pod Chorągwią Benediktá S.
hołduiącym / páńſkim á práwie Xiążęcym nákłádem klaſz-
tor zbudował? on zbudował. Kto ſzpital wymurował?
kto plebánie po máiętnośćiách ták rozlicznie y doſtátnie fun-
dował / Kapłanámi oſadźił? Kto pánnom vbogim ná po-
ſag wieczną intráte náznáczył? on náznaczył. Kto ná
lámpę Jerozolyſką przy grobie Páńſkim wiecznymi czáſy
nałożył? on nałożył. Y ty druga oliwo Leonie Sápieho dość
z śiebie czyniſz. Ciecze z ćiebie oley ná zakon Societatis ná-
ſzey / ktory w Brześćiu funduieſz. Ciecze ná Pánny Kla-
ry świętey w Wilnie / ktorym Kośćioł koſztowny wyſtá-
wuieſz. Ciecze ſczodrobliwośći twey oley ná Kośćioły /
ná Cerkwie / ktore y po Krolewſczyznách y po właſnych
máiętnośćiach hoynie funduieſz y nádáieſz. Doſtáie ſię te-
go oleiu ſtudentom / ktorych przy náukách nędzę dźwigaſz.
Mam zá to / że będźiećie obadwá w niebie onymi olywne-
3. Reg. 6. mi Cherubinámi / ktorzy ná przybytku w świątnicy Páń-
ſkiey ſtáli. Z tych dwu oliw ták buynych oleiem / te lámpy
Xiężny z obudwu domow poſzły / karmiły ſię ich y przy-
kładem y doſtátkiem: tym oleiem ná vpádłe láłá / y o-
4. Reg. 4. nym iáko wdowká Eliaſzowá długi wypłacałá / miłośier-
dźie przodkow ſwych / iáko właſna corka nie tylko ze krwie /
ále y z cnoty odźiedźiczyłá. Przetoż y ſtąd wieczney á záwſze
trwáiącey świátłośći doſzłá.

Co ie-

Co ieśli ták iest / nie dźiwuieć śię z iedney strony Jáśnie Oświecone Xiąże Albrychćie Rádźiwile / Káßtellanie Trocki / że zágáßenia świecy twey żáłuieß. Abowiem vtráćiłeś małżonkę / iákobyś korony iákiey z głowy postrádał: Mulier diligens corona est viro suo; *Białagłowá pilna iest korona mężowi swemu.* Vtráćiłeś ią / iákobyś nie máła część máietnośći vtráćił: Pars bona mulier bona, in parte timentium Deum dabitur viro pro factis suis. *Dobry dźiał żoná dobra, w dźiale boiacych się Bogá będźie dána mężowi zá vczynki dobre.* Vtráćiłeś ią / iákobyś poćiechę wielką sercá twego vtráćił: Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. *Wdźięczność niewiásty pilney vćießy mężá swego, y wytuczy kośći iego.* Ale z drugiey strony miárkuy żal serca twego wolą Páná naywyżßego; Breues dies sunt hominis, & numerus mensium eius apud te est; *Krotkie są dni człowiecze, á liczbá mieśiacow v ćiebie iest.* Miárkuy kondycyą sámego małżeństwá / przez ktore człowiek z człowiekiem się łączy / śmiertelny z śmiertelnym. Sćisłyć to związek / rozwiązáć się mocą ludzką ná źiemi nie może. quod Deus coniunxit, homo non separet; *Co Bog złączył, niech człowiek nie rozłącza,* Smierć iednak przerwáć go może / y dla tegoż stádło tylko do śmierći sobie wespoł ślubuie. Affektći tedy miłośći / ku miłey małżonce nie ográniczył; śmierć / ktorey się moc żadna nie oprze / ográniczyłá. Miárkuy náwet żal rospámiętywániem cnot iey wysokich / ktorych mnogi y dostátni sprzęt do niebá záwiożßy / nádźieiá w Bogu / że tam zá nie obfite nagrody odnośi. Vtulayćie y wy swoy żal Jáśnie Oświeceni / Jáśnie Wielmożni / Wielmożni powinni; ábowiem kto z was iey żywot bácznie v śiebie rozwáża / z śmierći iey troskáć się nie ma. Mulier sensata non est immutatio animæ eruditæ. *Białagłowa rostropna nie czyni odmiány w dußy wyćwiczoney.* Bo áczkolwiek glans wßytek y pozor Xiążęcey

Zámknienie.

Prou. 12.

Eccl. 29.

Eccl. 26.

Iob. 14.

Matth 10

Eccl. 36.

 iáſnośći ná lichtarzu świeckim będący / tá świecá vtráćiłá / że przećie ná lichtarzách świętych y wiáry Kátholickiey / y miłośierdźia / świátłośći nádprzyrodzoney nabyłá / rozumieć ſię godźi / że nie tylko tey nie pozbyłá / ále y więkſzey ieſcze doſtąpiłá. Nolumus ſpoliari
2. Cor. 5. ſed ſuperueſtiri. *Nie żądamy bydź zwleczeni ále przyobleczeni.* y ktora ná tey dolinie płáczu świecą iáſną byłá / tám
Eccl. 26. náiaśnieyſzą iáko ſłońce zoſtáłá: Sicut ſol oriens mundo in altiſsimis Dei, ſic mulier prudens in ornamentum domûs ſuæ. *Iáko słońce wſchodzące świáci ná wykośći Bożey, ták mądrość biáłeygłowy ku ozdobie domu ſwego.* to ieſt; świeca tá / ktora tu ná źiemſkich lichtarzách promieńmi pobożnośći / y politowánia nád vbogim / domowi Kośćiołá boiuiącego świećiłá / tám ná lichtarzu niebieſkim domowi Kośćiołá triumphuiącego / iáſnośćią ták wielką / iáka ieſt ſłoneczna / przyobleczona będźie.
Apoc. 1. Wſpomina nam Jan S. śiedm lichtarzow / między ktorymi ſędźiá żywych y vmárłych ſię przechodźi / á ná lichtarzách świece żadney niemaſz: niemaſz; bo ſię w niebie te świece nie rodzą / z lichtarzow źiemſkich duſze pobożnośćią y miłośierdźiem iáſne / ná támte ſię lichtarze niebieſkie przenoſzą. Abowiem ieśli mogł ſobie Dioklecian z ćiał Chrześćiańſkich ſmołą y żywicą polánych / ná nienáſyconego okrućieńſtwá ſwego vkontentowanie świece czynić; czy też nie może Bog z duſz świec w chwale ſwoiey czynić / y ná lichtarzách wákuiących iáko ná tronách záſádzać? Nie wątpim / że y te świece z tych dwu świętych lichtarzow / ná lichtarz ktory niebieſki wákuiący przenioſł / áby przed maieſtatem iego / Anyołomi / y wſzytkim orſzakom támtey kráiny na wieki wiekow świećiłá. Dáią nam otuchę iey chwalebne poſtępki / czynią nadźieię te / ktore ſię zá duſzę iey dźieią / iáłmużny. A ieśli niektore mnieyſze pozoſtáłe długi wypłácaiąc tá náſza świeca / iáko pod korcem /

korcem/ w zátrzymániu vtáiona ieſt; kedy przy tey o-
fierze/ ktora Kápłan Wielki odprawuie/ z onym po-
ſpołu rece ſkładáiac/ goracym ſercem Páná Bogá pro-
ście/ áby te świece miedzy gwiazdámi niebieſki-
mi w chwale wiekuiſtey policzyć ra-
czył A M E N.

TYTVL PO TYTVLACH

Náleźiony po zgubionych

Jáśnie Wielmożney Pániey
á Pániey /

Jey M. P. Gryzelli

Wodyńskiey Sápieżyney / Marszałkowey Wielkiey W. X. L. Slonimskiey / Bludnieńskiey / ꝛc. ꝛc.
Stárośćiney

Pokázány.

W WILNIE

W Kośćiele Káthedrálnym S. Stanisłáwá
Dńiá 26. Kwietniá / Roku Páńskiego
1633.

Eccles. 26.

Eccles. 26.

Gratia ſuper gratiam mulier ſancta, & pudorata.

Wdźięczność nád wdźięcznośćiámi białagłowá święta, y ſromieżliwa.

Prouerb. 26.

Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum: & hauriet iucunditatem à Domino.

Kto nálazł żonę dobrą, nálazł rzecz dobrą: y wyczerpnie poćiechę od Páná.

Eccles 26.

Fundamenta æterna ſupra petram ſolidam: & mandata DEI in corde mulieris ſanctæ.

Fundámenty mocne ná skále mocney: á przykázánie Boże w ſercu świętey białeygłowy.

Mor-

Mortua eſt Rachel, & ſepulta in via, quæ ducit Ephratham, quæ eſt Bethleem. Erexit ergo Iacob titulum ſuper ſepulchrum eius. Hic eſt titulus monumenti Rachel vſq; in præſentem diem.

Vmárłá Ráchel/y pogrzebiona ieſt ná drodze/ ktora wiedźie do Ephráty/ tá ieſt Bethleem. Y poſtawił Jákub tytuł ná grobie iey. Ten-ći ieſt tytuł grobu Ráchel áż do dniá dźiśieyßego.

NAwrácam pod czás pámięć ſwaku ſtarożytnośći Pogáńſkiey Na: Chreſ: záiſte nie pomáłu śię zdumiewam / kiedy ná śmiáłość y odwagę Jáſona Greckiego męża nápádam. Jaſon runo złote w Kolchách porwał/wßákże wprzod ô iákie trudnośći zwyćiężał! przeniknał Lemniyſkie wyſpy / Cyańſkie ſkáły / Liburyńſkie gory / wielka to; przebył ſcylle / ſyrty / y náwałnośći morſkie / więkßa to; przebił śię przez woyſká vzbroione / przez ſmoki czuiące y ſtrzegące / ießcze to więkßa; więkßa / ále z śmierći teraźnieyßym kunßtem y śmiáłośćią nie zrownána. Skłońćie oczy ná ten śmierći áppáráćik / ktory dźiś przed ſobą znáćie Chr: Czuháłá ſmierć ná ten drogi/ ná ten nie oßácowány / á ktemu kochány krwie Jch Mośćiow Pánow

now Wodyńskich w Jáśnie Wielmożnym domu Jch Mośćiow Pánow Sápiehow deposit/ ná Jaśnie Wielmożną Jey Mść Pánią Gryzellę Wodyńską Sápiezyną/ wielką W: X: L: Márßáłkową/ Słonimską/ Błudnińską Stárośćiną. Stánęłá náprzeko buláwá Hetmańska/ nic to; stánęły obie laski Márßáłkowskie Litewskie/ nic to; lećiáły po polu iuż Sápieżyńskie strzały/ iuż Wodynskie/ nic to; zábieżáło pará herbowych niedźwiedzi/ nic to; przez wßytkie te trudnośći śmierć rum sobie wolny vczyniłá/ y iuż nie tylko runo złote/ ále co więkßa y sámę złotą owcę porwáłá: porwáłá mowię Ráchelę/ ktora się w kálepinie Zydowskim owcą zowie: Mortua est Rachel. Porwana iest owo od śmierći złota owieczká! złota/ bo oná iey/ w ktorey się nie máłey w máłym wieku obieráłá/ mądrość cenę złoto przewyżßáłá. Omne aurum in comparatione eius arena est exigua, & argentum tanquam lutum æstimabitur in comparatione illius. *Wßytko złoto iey przyrownáne iest z trochą piasku, á iáko błoto będźie poczytáne srebro przećiwko niey.* Záczym Jaśnie Wielmożni/ Wielwożni/ Vrodzeni/ Miłośćiwi Pánowie y Pánie/ ktore tu álbo powinność pokrewna/ álbo chęć przyiaćielska/ álbo miłość Chrześćiańska zgromádźiłá/ muśićie wielką dźiś vznáwáć w Kolchách Litewskich vtrátę/ á tym więkßą/ im nie nágrodzoną/ im ledwie łzámi rownymi opłakaną. Bo Jaśnie Wielmożny Hetmanie wielki/ Woiewodo Wileński/ ázaś sobie táką poćiechę po tey iuż drugiey synowey obiecował? Jáśnie Wielmożna Márßáłkowa Litewska nadworna nie ták ćiotko iáko Matko/ miśliłáżeś kiedy o tym/ áby ono twoie przeważne/ ono prácowite ćwiczenie/ ostrożne tego kleynotu piástowánie/ chowánie/ ták się prętko o iednę śmierci skałę rozbić miało? Jáśnie Wielmożny Márßałku Wielki Litewski/ ktoregoby w głowách iák naywiękßego interessatá do tey

Sap. 7.

 spráwy

sprawy położyć; gdyż tobie nie tylko naywiekſzy żal / áley naywiętſza ſkodá / ná cożeś ty te Rachele brał? ná coś iey ná niezámierzone látá przyiazń przyśiegał / ieſliś ſie ták prędko z nią rozſtáć miał? Mortua eſt Rachel *vmárłá Rachel*, oná Rachel / ktora ćie włożeniem twarzy / y známienitych obyczáiow / ták kiedyś druga Rachel decorâ facie, & venuſto aſpectu Jakubá ućieſzáłá. Oná Rachel / dla ktorey poiećia / iako kiedyś Jákub dla ſwoiey / dobraś czásu y prac odwagę vczynił: Et videbantur dies pauci præ amoris magnitudine; *A zdáły ſię kilká dni dla wielkiey miłości.* W tymeś Jákubowi rowny; w tym nierowny / że przećie Jákub z Rachelą lat trzy nád dwádźieśćiá przepędźił / ty coś nád rok: przećieć Jákubowi Rachel pare ſynow Józephá y Beniáminá zoſtáwiłá; twoiá Rachel y iednegoć owocu / ktoryć iuż nioſłá / w żywocie nie donioſłá; lecz infeliciter fæcunda, fæcundas tibi reliquit lachrymas. ô ſtradny / ô bolesny po dwu ſkodách Małżonku! coż iuż wzdy poczniesz? niewiem co w Kaldeách po runáiz złotego porwániu poczynano; niech ſie ot ywátele támeczni z ſok a wiedzą / átoli ty widzę iákoś rowny Jakubowi w vtrácie / ták chcesz być rowny w żálobnym nád swą Rachelą ápparáćie: Erexit Iacob titulum ſuper ſepulchrum Rachel: *Poſtáwił Iákub tytuł ná grobie Rachele.* Y tyś swoiey kochánej Rácheli tytuł / álbo máchinę zacną vbudował / iáka ſercu miłość / iáka iey godność / iáka doſtátkow nie oſzczędzánych hoyność przepiſáłá. Piękniećby / zacniećby / ále coż? iedná nagáná / że to godźiná obáli / co dni kilká zbudowało. Jákub vczynił Racheli pamiątkę / Titulum monumenti víq; in præſentem diem, *Tytuł grobowy áż do dniá niniey ſzego*; przeto żyła / ktoregoś ná tę poſługę nie żadna moiá godność / ale ſzczegulna tylko twoiá Wielmożność wezwáłá / wyſtáwić od ćiebie twey Racheli pámiątkę foremnieyſzą / owey we wſzytkim podobną / ktorą swey kiedyś Rácheli Já-

Gen. 29.

Gen. 35.

kub

kub wystáwił; podobna mowie / nie podług zwierzchnego pozoru / ále podług służacego obyczáiom wizerunku.

Wywiodę tedy w pierwszey częśći kázánia moiego Tytuł iey od wysokiego vrodzenia / y známienitego młodośći wychowánia: W drugiey wywiodę iey Tytuł od przednie zacnego małżeństwá: W trzećiey wystáwię Tytuł od śmierći szczęśliwey; á vkażę na oko / iáko iey pierwsze dwá tytuły iuż odbiegły / á trzeći się tylko przy niey aż do dniá dźiśieyszego pozostał. Nauczyćie śię / zwłaszczá wy Miłośćiwi Pánowie y Pánie / o iákie się osobliwie tytuły ná świećie stáráć maćie. Dopomożże mi dobrotliwy Pánie JEZV do przedsięwźiętey rzeczy swym rátunkiem / dopomożćie łáski wásze pilnym / á nie teskliwym słuchániem.

TYTVŁ TROIAKI

Zacney Biáłeygłowy.

A Coż to był zá tytuł? co zá pámiatká? ktora świątobliwy Pátryárchá namilsza swa Małżonkę po śmierći vraczył? Nam: Chrześ: Kiedy śię o tym tłumáczow textu S. radzę / znáyduię ná to iednostayną wszytkich zgodę / że Jákub pogrzebszy ią na gośćińcu Bethleemskim krolewskim (gdyż ná nim dwu Judskich Krolow Dawidá y Herodá Archelausá czasy potomnymi pogrześć miano) kamieniem iednym zacnym wysokim / szerokim / grob zapieczętował tey Jzráelskiey Heroiny.

Ná szerzynie lepák kámieniá onego / mimo inne pisárze coś osobliwego Rabbi Kátáná (o czym świadczy Reuchlinus) do potomnośći nászey podał; iż Jákub wyrysował *BETH MALON*, to iest / *Dom Gośćinny* ná zwyczayne trzy stánce pewnym cyrklowániem rozdzielony.

Reuchlin. lib. 3 de symbolis Iudæorum Apocriphis.

Ty tuły Rachely.

ny. Pierwsza stáncá CHATSER; ATRIVM, sień: druga LISCHCHAH TRICLINIVM, izbá stołowa; trzecia BETH SCHENAH SOMNI RECLINATORIVM, Mieysce noclegowe. Ná pierwszey części kámieniá wyrysował konterfet Rácheli vrodzenia/ y młodości; dał nápis SCHEM HACHATSER, TITVLVS ATRII Tytuł Sienny. Ná drugiey konterfet dźieiow onych y widzenia/ ktorymi był Pan Bog sámego Jakubá vracył/ á ná przeciw owieczke (Racheli to imie) wystáwił/ ktora śie temu wszytkiemu przypátrowáłá/ dał nápis; SCHEM HALISCHCHAH TITVLVS TRICLINII Tytuł stołowy. Ná trzeciey konterfetował nabożna śmierć Rachele/ przy obecnośći synow swych dwunastu/ dał nápis; SCHEM HAKEWER, TITVLVS MONVMENTI, Tytuł grobowy. Pierwszy tytuł (słowá sa Reuchliná) Rácheli witał/ drugi czestował/ trzeći zápieczetował.

To málowánie ázkolwiek/ co śie tycze prawdy y pewnośći/ zá ἀποκρυφὸν od stárożytnośći przyimuiemy; bo czy málo Rabinowie Hebreyscy náwymyślali baśni? wszákże co śie tycze táiemnice y náuki/ za foremne y dowćipne sobie emblemmá poważamy/ ktore y Joristery (iák to nágośćińcu) wysokich á prawdźiwych konsideracyi nábáwiło/ y pámiątce oney mátrony/ ktora przez te trzy stánce iedna ręka naturá/ druga fortuná prowádźiłá/ posłużyło; y przedśięwźięciu kázania nászego nád ta Jásnie Wielmożną Rácheli powod dáło.

PIERWSZY

Od Zacnego vrodzenia y niepospolitego wychowánia/

TITVLVS ATRII,

TITUŁ SIENNY.

Pierwsza świáta nászego ſtáncá iest śień; ſkoro ſie rodźimy/ do śieni świátá wchodźimy. Ktoś te śień/ iáko Plebeiuſz/ náyduie gołą/ nie vbráną; ktoś iako Szláchćic obrázámi y herbámi przodkow swoich ozdobiona: Natus Iphicrates vix Patris vidit ſtoream; natus Arhimodius magnam auorum aſpexit hiſtoriam, *Vrodzywſzy ſię Iſicrátes ledwie oycowſką vyrzałrogożą: vrodziwſzy ſię Arhimodiuſz wielką dźiádow po ſćiánách obaczył hiſtorią.* Chrześćiánie/ lubo śień gołą/ lubo przodkow konterfetámi ozdobiona; przecie śień/ y tytuł nie wiekſzy śie ztąd záwiąże/ że ćie zowią Woiewodźicem/ Kaſztellanicem/ Woiewodzanką/ Káſztellanką/ iedno TITVLVS ATRII, ktory kogo minął/ áż mowiąc co do ſámey rzeczy/ poniekąd ſzkodá/ wſząkże nie wielka; bo chwalebnie cnotą powetowána być może. Może kto ſobie śień vbráć nie herbámi fortuny ále cnoty; znaydźie śie iáki Máryuſz/ ktory rzecze do Senatu: Non poſſum P. C. Nobilitatis meæ imagines antiquas proponere: at poſſum Aquilas, vexilla, phaleras, cicatrices oſtendere; hæ meæ ſunt imagines non hæreditate relictæ, ſed magno ſudore comparatæ. *Nie mogę Szláchectwá moiego herbow dawnych ná oko wyſtáwiáć: ále*

Rożnie ſię względem tytułow rodźimy.

Tranquillus.

Tytuł śienny.

Bez tytułu ſię vrodzić niewielka ſzkodá, y to powetowána.

Salluſtius.

 mogę orły, proporce, rynſztunki, blizny vkázáć; toć moie ſą herby nie dźiedźictwem zoſtáwione, ále nie małym potem nábyte: wſzákże mowiąc co do płużącey v ſwiatá fántázyey/ nie mieć komu Titulum atrii, zá niepoczeſną rzecz vchodźi. Zábiegą Plebeiuſzowi od vrzędow/ od wyſokich ſtołkow/ od ſtáwiánia pocztow ták/ iáko kiedyś Getheyczykowi Ethái zábieżano: Dixit Rex ad Ethai: cur ve-
2. Reg. 15. nis nobiſcum? reuertere, quia peregrinus es, & egreſſus es de loco tuo: heri veniſti & hodie compelleris nobiſcum egredi? ego vadam quo iturus ſum: reuertere & reduc tecum fratres tuos. *Rzekł Krol do Ethái Getheyczyká; czemu idźieſz z námi? wroć ſię boś obcy, wczoráś przyſzedł, á dziś ći ſię chce zemną weſpoł wyniść; ia mam wyniść, á ty ſię wroć, y bráćią ſwoię názad powroć:* oburzy ſię Szláchtá lubo ná walecznego/ kiedy przećię z proſápiey podłey páſtuſzká Dawidá; y rzecze iá-
1. Reg. 25. ki nie vważny Nábál: Quis eſt Dauid? & quis eſt filius Iſai? hodie increuerunt ſerui, qui fugerunt dominos ſuos. *A co ieſt Dawid, y co ieſt ſyn Izáego? dźiś powſtáli słudzy, ktorzy odbiegli Pánow ſwoich.* Jákub tedy Pátryárchá tey ludzkiey nieco ápprehenſyey pobłażáiąc/ ná pierwſzey cześći grobowego kámieniá genealogią małżonki ſwoiey Rácheli iuż po Oycu iuż po Mátce wyroſował/ ſnáć ſobie diſzkuruiąc: Poydźie tym gośćińcem y táki y owáki/ z
Genealogia Rachele. tego ábo owego kráiu/ ktoby liniey máłżonki mey żądał/ owo ią ma. Ráchele vrodźił Lában/ Lábaná Báthuel/ Báthuelá Ochoſad/ Ochoſadá Aledac/ y wyżey: Mátkę záś Ráchele Zelephá/ Zelephę vrodźiłá Heldá ſwiekrá Rebeki/ Heldę Aluditá/ y wyżey.

Ato y Jákub świátá zákroił; áleć iá go w wyliczeniu przodkow twoich Jáśnie Wielmożna Ráchelo nie zákroię/ zá Jákubem nie poydę; bo Jákubowi inſza/ mnie inſza; Jákub ćiemną obiáśniał fámilią/ herby y dotąd niewiadome/ y w kráiu/ ktory o Lábanie Oycu Ráchele

ledwie

ledwie słyszał: áleć twoiá przednie zacna prosápiá / tylko temu táyna / komu Koroná Polska nie znáioma / herby cztery zacnośći twoiey / w przodkách / Jch Mśćiách PP. Wodyńskich / Sobieskich / Kośińskich / Snopkowskich / Dźiádách / Prádźiádách Náddźiádách / ledwieby sie w śieni zmieśćiły / zwłaszczá w tákiey szerokośći spowinowácenia z przednie zacnemi w koronie domámi. Gdyż ma w tey krwi cześć swa poważna stárożytność Tęczyńskich / wysoka sławá Zamoyskich / zacność Rozrázewskich / dźielność Wieśiołowskich / wyniosłość Karnkowskich / męstwo Dániłowiczow / ludzkość Rádźieiewskich / y innych wielu / ktorych wyliczyć nie podobna / stárożytnych domow y fámiliy. Miáłáś TITVLVM ATRII; vrodźiłáś sie zacna Szláchćianka / to wielka; Woiewodzanka / to wiekszá; sowita Woiewodzanka / bo y z oycá Woiewody Podláskiego / y z Mátki Sobieskiey corki Woiewody Lubelskiego / to iż y rzadsza / ieszcze wiekszá; A kiedy tych dwu Woiewodow Podláskiego y Lubelskiego wspominam / wielka cześć śieni vbieram; bo to były dwie rzadkie domu y wieku swego niegdy ozdoby: iácy Oyczyznę y dobro iey miłuiacy Ciues! iácy wierni y mili dwu krolow Polskich poważni słudzy / w łáwicy Páńskiey Senatorowie / odważni w polu przeciw nieprzyiaćielowi bohátyrowie! iácy w potocznym żyćiu dufáłey szczyrośći przyiaćiele! lepiey to owi wiedźieli / ktorzy z niemi ábo w Senaćie o bok stołki zasiádáli / ábo w innych Rzeczypospolitey służbách vczestnictwo mieli.

Zacność vrodzenia Iey Mośći P. Márszáłkowey.

Niewiem iáko w tytule Atrii Ráchel Pátriarchyni korzystáłá; wiem / że iákieś idola Oycá swego przeiełá / ktore nie w skrzynce z mydłem / z piżmem / z zwierćiádłkiem przechowywáłá; ále ná źiemi złożyłá / y one nie kobiercem ále skora / á skora nie ryśia / nie sobola / lecz gruba / niestworna wielbladowa pokryłá / y przysiadszy vtáiłá; owszem Jákubowi pod Terebintem z nausznicámi / pierśćionkámi /

Gen. 15.

Nie powáżała swoich herbow.

śćionkámi / manelámi / ná pogrzeb wieczny oddáłá: á tegom zgołá pewien / że náßá druga Jáśnie Wielmożna Ráchel / tych Idola Patris, starożytnośći swey herbow / nie poważáłá; bo z tym sie nie raz przed czeládźia / y przed spowiednikiem oświadczáłá / że o świát namniey nie dbáłá / vbiorow / kleynotow / lubo kiedy nie ták kwoli świátu iáko kwoli stanowi vżyłá / tedy ie áffektem pod terebintem krzyża Jezusowego grzebłá / á cześćia ołtarzowe zdobiiá nábożeństwo; wiedźiáła / że to idola w sobie powßedniemi obrazámi sa / á światość tylko fántázyey ludzkiey máia często opaczna y zdrożna w potomkách. Rzymianie statuy przodkow swoich wśieniách miewali / w powßedne dni ie ták iák my ołtarze pośćie zásłániali / w swieto odkrywáli / á miniia twarzy ich fárbowáli. ô nie láda przodkow obrázy / ktore kto chce w potomkách poznáć / trzebá mu swietá czekáć! ô ladáiáka spráwo / krew żywa od przodkow bráć / á miniia zfálßowanych obyczáiow im oddáwáć. Wiedźiała że te TITVLI ATRII tylko witaia / ále w śieni zostáia / do grobu nie prowádza.

Rosinus.

Apian: Alex. lib. 8.

Piße Apianus Alex: że niektore státuy v Jonow misternym snáć nekromántyckim sposobem ludźie przychodzace witáły / á słow Greckich pare wymáwiáły / χαῖρε, ἀποκρινου Salue, responde. ô tákći / lubo te herby nieme twarzy sa / kiedy sie iednák rodźimi / salue nam opiewáia / echo sie po wßytkiey rozchodzi fámiliey; ále ty synu / ty wnuku / ty práwnuku RESPONDE, non ore sed more: wita ćie fámiliá herbowa strzała / responde; á ty sie czemu z Sárdánápalem wrzećionem zábáwiaß? wita ćie Lwem z muru / responde; czemu ćie nie mur / nie lew / ále pole / chárći / y záiace zábawiáia? ô dálekośćie wy ßcześliwße Rácheli náßey herby / ktore responsa maćie w dźiśieyßych potomkách / oyczyste w Ich Mośćiách Pánách Wodyńskich / w Jego Mśći Pánu Podkomorzem Drogickim / y w Jego Mśći Pánu Czaßniku Podlaskim iey

Trzeba że by zacnemu vrodzeniu odpowiedała cnotá.

iey rodzonych / Máćierzyńskie w rodzonym Wuiu nieśmiertelney sławy człowieku / Wielmożnym Pánie Jakubie Sobieskim Krayczym / ktorego osoby áby śie ná ten plac co godnego przynieść mogło / sámeyby obfitey iego wymowy potrzebá: co vmie w boiu / wiele to expedicyi pokázáło; co w pokoiu / co w deliberáciách / seym niemal każdy pokázuie / ktory często á gęsto w kole Poselskim dyryguie; seym Elekcyey krolá Páná / iego rostropność / dźielność / poważność ták ná oko każdemu wystáwił / że mowić możemy / iż tákiego męża táki plác / tákiego plácu táki mąż potrzebował.

Tá lepak zacna Páni / ktorey śmiertelność tá truná záwárłá / iáko oboie krew / ták Sobieska / iáko Wodyńska odźiedźiczyłá / ták oboie cnotę osięgnęłá. Tákći też ma bydź; tytuły wespoł z rzeczą chodźić máią: boć owo dźiw / kiedy śie synowie tylko Oycowskimi zdobią cnotámi / iák raczętá cudzymi perłowymi maćicámi: Video conchas, quæro gemmas, quare inuenio pinnoteras? pinnoteræ cancri sunt exigui, qui quò minores sunt, inanium concharum testis se condunt, & cùm accreuerunt, in capaciores se transferunt: ita quidam maiorum se titulis ornant, cùm virtutibus diffidant. Przetoż nie bez táiemnice Jákub przy geneálogiey Rachele młodość iey wymalował. Wieráć tám Jákubie nie wszytko trzebá było málowáć; wielką część młodośći Rachel ná báłwochwalstwie v Oycá strawiłá / aż nábożeństwá śie od ćiebie nápotym gośćiá w domu Oycowskim przyuczywszy / cnotliwie / pobożnie / przykłádnie wiek młody swoy pędźiłá. Twoy to dánk Jáśnie wielmożna Páni / twoie bym ia młodość ná kámieniu grobowym chćiał rysowac: bo śie w niey nic zdrożnego / nic niestwornego nie ználázło; ále táki státek / taka we wszytkim ostrożność / táka w postępkách poważność / że śie stosowáć może ono Ambrożego Swie: o S. Jágnieszce enkomium: Vidi

Spartianus

Młodość Iey M. P. Marszałkowey.

corpore iuuenculam, sed senectute mentis immensam. *Widziałem podług ciáłá młodźiuchna; lecz podług duſſe ſtárość niezmierna; w tobie prawdę wźiełá oná Auguſt: S. przeſtrogá: Sit ſermo virginis prudens, modeſtus, & rarus, non tam eloquentiâ pretioſus, quàm pudore ſpecioſus, mirentur omnes ea tacente verecũdiam, ea loquente prudentiam: Niech będźie mowá Pánienska roſtropna, mierna, yrzadka, ták od mymowy koſztowna, iáko od wſtydu pozorna; niech ſię, koždy dźiwuie w milczeniu Pánny wſtydliwośći, w mowie opátrznośći.* A nie dźiw; boś dobra y przykładna miſtrzynia młodośći ſwoiey miáłá Jáś: Wielmożna nadworna Márßáłkowa Ł: ktoraćie w rok od vrodzenia ná ćwiczenie wźiełá / y tego w tobie doßłá / że ſtárych cnot / wtey młodości / wyſokiey w twey máłości ſprzęt iák wſummáryuſzu ogladáłá.

Ambroſ. de S. Agnete.

Iáko wychowana.

Polybius.

Nápominał Pauſaniás; Tracta virginem, vt Fuluia Porphyritem: *Poſtępuy z Pánna iák Fuluia z Porphyritem.* Porphyrites ieſt to drogi kámień / ktory ná ſobie co chceß da ryſować; Fuluia tedy náryſowáłá iedną Pánnę / ktora ná żołwiu ſtáłá / pare wężow miáſto przyſtáwow miáłá / w práwey rece iábłko gwiázdámi háftowáne trzymáłá / lewa wronke odpędzáłá / zgłowy pálmá wyráſtáłá. Piękny tu młodości iey Pánieńſkiey hieroglyphiky; áza ná żołwiu nie ſtáłá? kiedy ná mieyſcu ſtáteczna / wporußeniu powáżna / nie iáko drugie płoche / była Virgo non debet eſſe vulgaris, non in foro, non in plateis, non eſſe voce querula, greſſu lubrica, auditu facilis, aſpectu vilis. *Pánná nie ma bydź ſpoſpolitowána, nie ná rynku, nie ná vlicách, nie ma bydź w głoſie płáczliwa, w chodźie śliska, w słuchániu łátwa, ná pozor nikczemna.* Uza ſie wężami ztąd y z owad nie oſadźiłá? kiedy roſtropności y oſtrożności w obcowániu zwłaßcza z męßczyzną záżywáłá. Trepidare virginum eſt, ad omnes viri ingreſſus pauere, omnes viri affatus vereri.

Iáko Pánię wychowywać.

Cnoty Pánieńſkie.

Ambr. de Virgin.

Powáżność.

Oſtrożność.

Ambr. ſup Luc.

Pánieńſka

Pánieńska to lękáć się ná kożdym mieyscu męszczyzny, strácháć się kożdey z męszczyzną rozmowy. Aza iábłká gwiázdźistego ábo ráczey niebá nie trzymałá? kiedy się nábożeństwem iuż w modlitwie / iuż w rozmyslániu / iuż do Naświetszey Pánny y świetych Pátronow w vćieczce zabáwiáłá / tych gwiazd áspektámi żywot swoy miárkowáłá: Mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta mente & corpore. *Białagłowá bezmężna y Pánná, myśli co Páńskiego iest, áby byłá święta ná duszy y ná ćiele.* Aza lewa wronki nie odpędzáłá / kiedy się wielomowstwem / y oszczyrstwem brzydźiłá? Claude virginitatem modestiâ loquendi, & abstinentiâ litigandi: *Záwrzy Pánieństmo w mowie skromnośćia, od swarow wstrzemieźliwośćia.* Aza náwet pálmá zgłowy iey nie wyrastáłá? kiedy miedzy rownymi y nie rownymi dánk bystrego rozumu y dowćipu / w poymowaniu iuż náuk / iuż cudzoźiemskich ięzykow / á niemnieyszy w sprzećie Pánieńskich cnot odnośiłá. Zeyrzywáły się ná nie Pánny y Pánie / zeyrzywáłá y Krolowa Jey Mść świetey pámięci Páni nászá / á známienitość iey we wszytkim widząc / pálmę iey wszelkiey grzecznośći oddáwáłá onę / ktorą kiedyś Salomon mądrey oddáwał białeygłowie: Sicut sol oriens in mundo in altissimis Dei, sic mulier prudens in ornamentum domûs suæ. *Iáko słońce wschodzące ná świećie ná wysokośćiách Páńskich, ták białagłowá ná ozdobę domu swego.*

Pobożność.

1. Cor. 7.

W mowie skromność.

Ambrosius de virginis

Rostropność.

Luc. 26.

Dziękuieć iuż zá wychowánie Jáśnie Wielmożna Márszałkowa / á dźiękuieć nie iáko Siestrzanká Ciotce / ále iáko Corka Mátce; á ty żeć owocu z tey płonki śmierć záyrzáłá / płáczem swe práce polewasz / niedźiwuie się. Jonaszá drzewo Bluszczowe nic nie kosztowáło / nic też od niego owocu nie miał / iedno ćień y to krotki / á przećię kiedy ie robak rostoczył / Jonasz płákał / y śmierći sobie winszował / tyś tego drzewká tylkoś nieszczepiłá / áleś kilkánaśćie lat polewáłá / oczyszczáłá / pielegowáłá / y kie-

 dy ie śmierć rostácza nie masz zażywáć smutku? á to y ćienia z niey niestetysz mieć nie będźiesz.

WTORY TYTVŁ

Od Zacnego Małżeństwá.

TITVLVS TRICLINII

TYTVŁ STOŁOWY.

DRuga stancá świátá nászego iest TRICLINIVM ábo *Izba stołowa*, ktora ná drugiey częśći grobowego kámienia Jákub wyrzezał. Do tego triclinium ná on czás Pánno/ ná on czás Ráchelo wchodźisz/ kiedy w stan Małżeński/ ktory godámi názywamy/ wstepuiesz; ále strzeż Ráchelo! ábyś sie sámá do Triclinium nie ćisnełá: Nie piekna owo/ kiedy sie białegłowy przez dźieki zá męże nápieráia. Apprehendent

Is. 14. septem mulieres virum vnum in illa die dicentes; panem nostrum comedemus, vestimentis nostris operiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum super nos.

Pánny nie maią się zamąż nápierać. *Vchwycą śiedm niewiást mężá iednego w on dźień mowiąc; chleb swoy ieść będźiemy, y odźieniem swym przyodźiewáć śię będziemy, tylko niech będźie miánowáne imię twoie nád námi* Trzebá stać ćierpliwie w śiem iáko

Esther. 6. Ester v Assuerá: Stetit in atrio domûs Regiæ, cùmq; vidisset Rex eam stantem placuit oculis eius, & extendit ad eam virgam auream, quam tenebat manu, tunc accendens osculata est summitatem virgæ. *Stanęła w śieni domu Krolewskiego, y gdy vyrzał Krolowa stoiaca spodobáłá się oczom iego, y wyciagnał ku niey laskę złota ktora trzymał w ręce, á oná przystapiwszy pocáłowáłá wierzchołek*

łek laski iego. Ná ow czás Assuer Estere do laski przypuszczał/ kiedy z nią rowney condiciey/ rowney fortuny/ rowney potęgi záżywał; więc przypuszcza Assuer Estere do laski złotey. bo czy owo grzeczy! kiedy małżonek dla śiebie chowa laskę złotą/ á dla małżonki chowa sosnową álbo dębową; przypuszcza do berła áby śię go tknęłá/ nie od rękoieśći/ nie od dołu/ ále od wierzchu. Bo czy y owo grzeczy! kiedy małżonek sam we wszytkim gorę ma/ sam śię zá stołem rospośćiera/ á małżonka iák wiechćiem y tu y owdźie rzuca; sam ná winie/ ná pápinkách/ ná wszelkich dostátkách/ á żoná ledwie ná piwie/ y ná zebránych z stołu ostatkach. Trzebá Pánno/ áby o tobie byłá namowá oblubieńcá z rodźicámi: Quid faciemus sorori nostræ sponsæ in die quando alloquenda est? si murus est. ædificemus super eum propugnacula, si ostium, compingamus illud tabulis cedrinis *Coż vczynimy śiestrze nászey w dźień, w ktory będą mowić do niey? ieśliś iest murem, zbuduymyż ná nim baszty srebrne, á ieśli iest drzwiámi, spoymyś ie deskámi cedrowymi.* Pátrzćie iáko około dostánia muru/ bászt/ bram/ álbo fortec/ ták około oblubience trzebá chodźić fortelámi woiennymi. Mury y bászty nie sáme śię poddáwáią/ trzebá ich woyną dostáwáć; ták y oblubienico nie sámá śię mężowi nádárzay/ ále strzelby/ kul złotych/ to iest podárkow/ táránow/ to iest prośb małżonkowych czekay. Pisząc Theophylaktus ná one słowá Noua bella elegit Dominus, mowi: Antiqua bella sunt furoris, noua bella sunt amoris, vbi amor depugnat, vnum cor de altero corde triumphat. *Stáre woyny są zápálczywośći, nowe woyny są miłośći; kędy miłość wciuie, iedno serce nád drugim tryumfuie.* Ná woynách zobopolney miłośći żony wásze mężowie imaćie/ y dla tego one iák zhołdowáne iuż poniekąd w niewolą idą/ biorą ná ręce więzy/ manele/ pierśćionki/ biorą ná szyie łáńcuchy lubo złote/ przećie woyny przeszłey

509

Poki máią czekáć y czego.

Cant. 8.

Iudic: 5. Serm de Epipha Domin:

wizerunki: toż kie dopiero Rachelo iák zwyćiężona do Triclinium małżonkowego poprowádza.

Zacne ley M P. Marszałkowey Małżenkwo.

Niedawno z przeyrzenia Bożego / z zrządzenia dobrodźieiow owych / ktorzy nad iey młodośćią dozor mieli / po długich Jáśnie Wielmożnego oblubieńcá iuż nie Marsowych / ále Hymeneußowych hárcách / Jey Mość Pánia Bryzelle Wodyńska w Triclinium Sápieżyńskie do Jáśnie Wielmożnego Janá Stánisłáwá Sápiehy Márßáłká Wielkiego / W. X. L. wprowádzono / ktora iż mu to wßytko / cokolwiek álbo w vrodzeniu zacnego / álbo w obyczáiach przyiemnego / álbo we wßelkich cnotách chwały godnego / nie tylko ználeść / ále y życzyć kto sobie może / z sobą przyniosłá / one żałość / ktora po pierwßey Małżonce Jey Mści Pániey Chodkiewiczownie nieśmiertelney pámięci y sławy Janá Károlá Chodkiewiczá Hetmaná Wielkiego náßego corce Woiewodzance Wileńskiey ponośił / z sercá wyiętá / iáko kiedyś Rebekę Jzáákowi

Genes. 24. śmetnemu po Sárze Rodźićielce: Introduxit in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit eam vxorem, & in tantum dilexit eam, vt dolorem, qui ex morte matris eius acciderat, temperaret. *Wprowádźił ią do námiotu Sáry mátki swoiey, y wźiął ią zá żonę. y ták bárzo ią vmiłował, że żalu, ktory był przypadł z śmierći mátki iego, vlżył.*

Jákub ná kámieniu swe gesta y wizye ryßuie.

Ná onym kámiennym Triclinium Pátryárchá S. Jákub wyryßował swoie gesta iák woienne ták spokoyne; biedźił śie raz z Aniołem cáła noc / y przemogł go; drugi raz obtoczyły go woyßká niebießkie / á on w pośrzodku ich stoi iák rycerz / to woienne: Widźi drabinę od ziemi do nieba / ná ktorey śię Pan wspierał / oltarze / to w Luzie / to w Bethel buduie / to spokoyne. Te mowie wßytkie gesta wizyi swoich symbola po onym Triclinium ryßował / ryßował przytym y on tytuł wielki / ktory przez Anioła od

Genes. 32. Bogá odźierżał / Non vocaberis vltra Iacob sed Israel.

Nie

Nie będą ćię zwáć więcey Iákubem, ále Izráelem. A nád tym wßytkim konterfetem nápiſał: TITVLVS TRICLINII, *Tytuł ſtołowy.* Ráchel śie lepák wßytkiemu pod kßtáłtem owieczki przypátrowałá/ y do ſerca ſobie bráłá.

Y ia pátrze/ á bárzoć ſie Jákubie dziwuie/ y pytam; czemu ty nie máluieß geſta małżonki ſwey/ nieboßczki Ráchele? ále właſne? wßák to iey monumentum? grobowá pámiatka! Nie bez táiemnice to Chr: dał ad intender Jákub innym Ráchelom/ co w ſwey dobrego poſtrzegł; Ráchele nie máia tylko vpátrowáć w Jákubách w małżonkách/ iák śie w máietnośći máia/ wiela koni ieżdża/ z wiela páchołkow/ ále też y geſta, co ich zá ſławá ná świećie? co ich zá dźiełá w żywoćie? Czy też to dla tego/ co Paweł S. mowi: Mulier quæ nupta eſt cogitat quomodo placeat viro *Białágłowá zámężna, myśli otym iákoby śię ſpodobáłá mężowi.* oczy ná hámulcu trzyma/ ná męża ie tylko obráca. Pátrzćie mężowie iakie máłżonkam wizye wyſtawiaćie? Czy náwet dla tego/ że maż á żoná iednoż? toć rzekł Adam Jewie/ Hoc nunc os de oſſibus meis, caro de carne, *To teraz kość z kośći moich; y ćiáło z ćiáłá.* rzekł y Máláchiaß Hæc eſt vxor fæderis tui, & reſiduum ſpiritus. *Ta ieſt żona przymierzá twego, y oſtátek Duchá.* rzekł y Poetá Animæ dimidium meæ *duße połowicá moiey.* Záczym owe geſta, owá ſławá máłżonká y ná małżonke ſpływa/ y ow tytuł/ ktory małżonkowi ſłuży/ y máłżonce náleży. V Rzymian wchodząc żoná pierwßy raz w dom małżonká máwiáłá/ Tu Caius, ego Caia. Toż y v nas małżonek Caius Szláchćić/ żoná Caia Szláchćiánká/ małżonek Senátor/ żoná Senátorká/ máłżonek Krol/ żoná Krolowa; y toć to ieſt Titulus triclinii, ktory tráktat. czeſtuie/ á czeſtuie/ y mieyſcem/ bo śie do rownego z małżonkiem mieyſcá względem tytułu przypowiáda; czeſtuie y chlebem/ boć zá wyſokimi ile nádwornymi vrzędámi/

Czemu?

Co nálezy dobrym żonom Vpátrowáć.

1. Cor. 7.

Gen. 2.

Mal. 2.

Alex ab Alex.

Tytuł ſtołowy w czym zawiſł.

mi/ iák małżonkowi ták małżonce z ręku Krolewskich chleb przypáda. Awá we wszytkim co małżonek zbiera albo godność / álbo intraty / álbo sławy / małżonce mowi: Accede & tange sceptrum: *Przystąp á tkni się berłá.* á oná záś Małżonkowi z Rutha: Extende pallium tuum super me, quia propinquus es mihi, okryi mie tytułem / okryi dostátkiem / ty mnie / nie ia ćiebie; bo nie onać v nas Málábáryska kráiná / w ktorey żonom vrzędy dáią / á z nich ná męże spływáią; áni Amázońska / w ktorey mężowie domá śiedzą / á żony się potykáią: v nas każde mowią; Inuocetur nomen tuum super nos. V Numidow słońce było Hieroglyphikiem mężá / Kśiężyc żony / nie słońce od Kśiężycá / ále Kśiężyc od słońcá iásność bierze.

Ruth. 2.

Patritius. Richter.

Isa: 14. Horol: Prin:

Skłániam rzecz do przedsiewźięćia nászego. Jáśnie Wielmożny Márszáłku wiecey mi pozwáláią Jákubowe przykłády niżli twoie vszy / nie dopuśći mi tego twoiá modestiá / czego Jákubowi pozwáláłá táiemnicá / ábym ia owe gesta twoie málował, ktoreś ty w tricliniū swȳ Sapieżyńskim / iák boiem ták pokoiem wystáwiał / á one ná pozor świátu dawszy teś Wielmożna Ráchelę k sobie powabiał. Jáwne są boiu wizerunki / owe częste expedicye / Moskiewska / Wołoska / Inflántska / Pruska / ná ktorych dostátki odwáżałeś / po kilku set koni co raz stáwiaiąc / odwáżałeś y zdrowie w niebespieczeństwo ie podáiąc. Wiádome y w pokoiu twoie poważne sprawy / dźielne zábáwy / ktoremyś sobie przez swoy wiek ziednał miłość v domowych / sławę v obcych / direkcyą nie po ieden kroć ná sądách głownych Deputáckich. Wiádoma y drábiná / po ktoreieś szczeblách łáski Páná ná wierzchu będącego dochodźił / y temiś zá powodem zasług / wprzod Pokoiowego / potym Stárośćiego / potym Stolnikowskiego / potym Márszáłkowskiego Nadwornego / náwet Márszałkowskiego Wielkiego tytułu dostępował. Wiádoma v Cesárzá *FERDINANDA II.* dźiśieyszego Páná akceptácya / zá ktoraś

Merita Iego M, P. Márszáłka ku oyczyźnie.

Clauem

Clauem auream gleyt wolnego záwſze pryſtępu otrzymał. Nápiſze ia nád tym wſzytkim / Tituli triclinii, ktoremiś ty pewnie te Jáśme Wielmożna Gryzelle do małżeńſtwá powabił / á tytułemeś Wielkim Márſzałkowſkim one okrył. Tytuł Wielki / bo Márſzałkowa wielka / wſżákże tak Wielka / że śie oto wſzytká tey wielkość w te mała trunę zmieſzcza! (mowi Sewerus Ceſarz) quã paruus tumulus nos claudit, quos vix magnus mundus capit! *O iák nas mała truna záwiera, ktorych świát wielki nie ogárnia!* Tytuł wielki ále nie długi / gdyż nie trwa vlq; in præſentem diem. Bo widźiáwſzy ia ia nie dawno w wielkiey honoru doſtoyności / w wielkiey ſług y dworzan áſſyſtencyey / pytałem ſie iáko kiedyś Jehu o iedney Pániey (w cnośie od tey dáleko rożney) z okna wyſokiego pogląduiącey / Quæ eſt iſta? Kiedy ia záś teraz widzę w trupiey nikczemności / w tey od dworu opuśćiáłości / w tey miedzy robactwem ośiádłości / weſtchnawſzy gleboko rzekę to / co kiedyś rzekł Borgiaſz X. Gándyiſkie o Jzábelli Ceſarzowey Rzymſkiey / Krolowey Hiſpáńſkiey; ktora widźiáwſzy kiedyś w wielkim ſplendorze / w pozorney nád er vrodźie / gdy ia potym miedzy cmyrem robáctwá vyrzał / płáczliwym głoſem záwołał: Hæccine illa Iſabella? *Y onaż to Izabella?* Záwołam y ia; Y onaż to Marſzałkowa Litewſka Wielka? ona; oná Stárościna Słonimſka? Bludnienſka? oná; ona Páni ná tak wielu máiętnośćiách? ná tak wielu Krolewſkich tenutách? oná. Ô śmierći iákeś wielka odmiáne vczyniłá! wielka ná twarzy / wielka ná doſtoyności / wielka ná máiętności. Cùm morietur homo, hæreditabit tantùm vermes, beſtias, & ſerpentes. *Kiedy vmrze człowiek odźiedźiczy tylko robaki, bęſtye, y wężе:* Jż to tedy był tytuł świátowy / znikomy z ſumem przemináiący; trzebá było Rácheli inſzego ozdobnieyſzego / pozeſnieyſzego / trwáłſzego.

Spartianus

4. *Reg.* 9.

Eccl. 10.

Bo pytam sie ia powtore. Czemuś Jákubie Ráchele/ przy tych swoich dźieiách/wizyách w postáći owieczki wyrysował? czy dla tego że małżonká dobra pod náywiekszemy tytułow pstroćinámi/ nie ma być hárda páwica/ ále pokorna owieczka? Bywa ná czás owieczká Fryxusowa z złota wełna; bywa w oborách nie záwsze kmiecych/ pod czás Krolewskich; przećie oná z tym wszytkim owieczká. Pytaćie mie/ co byłá tá Wielmożna Páni pod tytułem stárośćim? owieczká; co pod Márszáłkowskim? owieczka; ábo sie ná tym nie zna/ ábo nic sobie nie poważa. Czy też to dla tego Jákub rysował owieczkę? że owieczká iest naylepszym konterfetem dobrey żony; symbolum to iest Duchá S. Po porwániu Bersábei Vryászowey małżonki/ przyszedł Náthán Prorok imieniem Bożym do Dawidá/ y rzekł. *Miłośćiwy Krolu* Pauper nihil habebat omninò præter ouem vnam paruulam, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius simul, & de pane illius comedens, & de calice eius bibens, eratq; illi sicut filia. *Vbogi zgołá nic nie miał oprocz owce iedney máluczkiey, ktorą był kupił y wychował, y ktora wzrosłá v niego pospołu z synmi iego, chleb iego iedząc, y z kubká iego piiąc, y byłá mu iáko corká.* Co sie tam przeznaczyło figurą/ tu śie okázało sámą rzeczą.

Ráchel owieczká.

Owieczká nálepszy żony konterfet.

2. *Reg.* 12

PARVVLA ERAT *Máluczką byłá.* Bo lubo z vrodzeniá wysoka/ z przymiotow znamienita/ w kleynoty y ozdoby zámożna/ przećie iák PARVVLA nie powáżna/ od służebnych rożna tylko stanem nie vmysłem. Pámietała ná przestrogę Złotoustego Doktorá. Quisquis gradus propriæ celsitudinis amat, humilitatis cultum in moribus diligentissimè teneat, nam qui ab humilitatis operibus recedit, à dignitatis fastigio tumoris pondere cadit. *Kto śię w stopniu swey wysokośći kocha, niech w obyczaiách pokory sposob trzyma; Bo kto śię pokory zabaw zbrania, ten od honorow wyniosłośći ćiężárem buty vpada.*

Przymioty małżonki dobrey. 1.

Chrys: in Policrat: lib. 3.

EME-

EMERAT EAM. *Kupiłia.* Kupiona owiecz- 515
ká nie moneta ále praca / kupiona nie iáko Dyná od Sy- 2.
chemá / ále iáko Ráchel od Jákubá / ábo rzekę nie kupio-
na / lecz z niebá właśnie spuszczona. Dom⁹ & diuitiæ à pa- *Prou. 14.*
rentibus dantur, à Domino autem vxor prudens. *Dom*
y Bogáctwo rodźicy daia, Pan Bog lepák madra żonę.

CREVERAT IN DOMO EIVS. *Vrosłá*
w domu iego. O tuć śie Nathánie sprzećiwie; nie vro-
słá w domu Sápieżyńskiem / bo áni śie sámá w lećiech w
tym TRICLINIVM pomnożyłá / áni fámiliey ro- 3.
skrzewiłá / w ktora weszłá; chybáby ták / że vrosłá wzro-
stem Pauliny / o ktorey Hieronym S. pisze: Creuerat non *Hieron. ad*
annis sed palmis, non numerositate dierum sed ope- *Paulin.*
rum, non ætate sed integritate, statura eius assimilata
est palmæ. *Vrosłá nie látámi ále palmámi: nie liczba dńiow*
ále vczynkow: nie wiekiem ále státkiem: wzrost iey przy-
podobány iest pálmie, ktora śie y pod ćiężárámi gospodárskie-
mi nie nákłoniła / y żyznośćia málżeńskich owocow zá-
kwitłá / onych mowie owocow / do ktorych od Wielmo-
żnych dobrodźieiow y dozorcow powod y przykład wźiełá /
iáki też kiedyś Sará Corká Raguelowá wźiełá od rodźi-
cow. Osculati sunt eam, & dimiserunt eam, mo- *Tob. 10.*
nentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere
familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensi-
bilem exhibere. *Viawszy ia rodźice pocáłowáli y puśćili w*
drogę, vpomináiac ia, áby cżćiła świekry, miłowałá męża,
rządźiłá czeladź, dom spráwowáłá, á sáma śiebie zácho-
wáłá bez przygány. To oná wszytko rzeczywiśćie wypełni-
łá. Swiadcz małżonku / iákaś znał po niey miłość / posłu-
szeństwo / y vczćiwość; świadczćie powinni iákaśćie iey
k sobie ználi skłonność; świádcz czeládko iákaś miáłá od
niey opátrzność; świádczćie służbiste / iákiśćie od niey
miały dozor / ćwiczenie / y opátrzenie.

DE PANE EIVS COMEDENS, ET DE

4. Zgoda w małżeństwie, iáko się Pánu Bogu podoba.

CALICE VNO BIBENS. *Chleb iego iedząc, y z kubká iednego piiąc.* O świeta zgodo! ná ktora sam Bog lubo ma innych dość vćieſznych widokow / rad serce y oko obraca. In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus: concordia fratrum, amor proximorum, vir & mulier bene consentientes. *We trzech rzeczách vpodobáło śię Duchowi memu, ktore śię podobáią przed Bogiem y przed ludźmi, zgodá bráćiey, á miłość bliskich, y mąż y niewiástá dobrze śię z sobą zgádzáiący.* Kedyż te znáć bárźiey zgodę iáko v stołu? Literis colludunt mens & mensa; vna mens vna mensa. Leo Bizáncius będąc posłem do Atheńczykow záżył przedmowy tákiey. Est mihi vxor me triplo crassior, tamen vna mensa capit ambos cùm eadem volumus; sed cùm dissidemus, integra domus vix nos capit. *Mam żonę trzy rázy nád śię mięższą, przećię śię v stołu iednego zmieśćimy, kiedy ná iedno zgodnie przypádamy; á kiedy śię nie zgádzamy, we wszystek śię dom nie zmieśćimy.* Wy ktorzyśćie śię temu stadłu przypatrzyli / lepiey o tym niżli ia powiećie / iáko miedzy niemi wielka płużyła zgoda! żadne differencie miedzy niemi záchodźiły / nie mowię w słowiech / ále áni w wolách / áni w myślách / iedna ie tylko śmierć rozłączyłá.

Plutarch:

Nathánowa owieczká nie tylko v iednego stołu śiádáłá / ále y iednego chleba / iednego kieliszká z Vryaszem záżywáłá. Zaleca śię tu wam małżonkowie y społeczność y oszczędność; czego zażywa mąż tego y żoná / to społeczność; iednego kieliszká mąż / iednego y żoná / to oszczędność; gdźie to oboie nie będźie / vpewniam wątku nie stánie / przyidźie *ad mensam fortunæ*, przyidźie gráć to włoczkámi / to wioskámi / to żeninemi kleynotámi / á co gorsza opráwámi y wiánámi / przyidźie met / po wszytkim wnet.

Paprocius de stēmat: Polonor.

Maćie w kleynotách Szlacheckich herb ieden PP. Hołubow / Száchownice / w Helmie białagłowá tafta

ta związána głowe máiacá. Nie mam czásu początku tego herbu wywodźić / pytam tylko; czemu tá głowe wiąże? bo krew ćiecze; czemu krew ćiecze? bo / kiedy ia w warcaby ograno / szachownica vderzono. ô bárzo ograno / kiedy iey wiáno przegráno / muśiß niebogo głowe związáć. Wołá ná tákie Izáiaß. Væ qui ponitis fortunæ mensam, & libatis super eam, *Biádá ktorzy ſtáwiácie ſtoł fortunie, y ofiaruiećie ná nim.* O nie tákie to ſtadło było / ále tákie iákie Kassiodorus opiſał. Iacob & Rachel quasi iugales: Rachel quod è domo habebat, augebat; Iacob in baculo vno exierat, in duabus turmis redibat. *Iákub y Ráchel byli iák pará wołow podiárzemnych; Ráchel co z domu miáłá pomnáżáłá: Iákub o kiiu z domu wyſzedł, áz dwiemá huſcámi w dom ſię wrocił.* Y dlá tego temu Jáśnie Wielmożnemu Jákubowi Rachel erat ſicut filia: *Ráchel byłá iáko corká.* Kochał ſię w niey nie tylko iáko w małżonce ále iáko w iedyney corce; iáko Booz w ſwoiey Rucie / ktorą też corką názwał: Benedicta es à Domino filia. *Błogoſłáwionaś od Páná corko.* miłował iáko corkę / zdobił iáko corkę. Quantum ipſa dabat de moribus, tantum illi dabatur de monilibus. *Ile oná dawáłá z obyczáiow tyle iey dawáno z kleynotow.* 517 *Iſa. 65.* *Caſiodor in Epiſtol:* *Ruth. 2.* *Heronym:*

Pátrzże iuż Jáśnie Wielmożny Márßáłku co ßie z owieczką twoią dźieie! gorzey niźli z Berſábea. Támte porwał Dawid; lecz nie tylko zoſtáwił żywą / ále vczynił Krolową. te śmierć ták porwáłą / że iey z duſza y tytuł ſwoy Márßáłkowſki wydárłá. Dekretował Dawid / dekretuy káżdy z Dáwidem / kto te ßkody vpátruieß / Quem reddat in quadruplum. *Owcę niech wroći wieczwornáſob.* O bárzo śmierć głucha tego ſłucha / z ktorą kto o ßkodách mowi / ſłowá traci. Aby też dobrze y ſłyßáłá / ô barzoby ćie vźyć dáłá! kośći ma / ſercá nie ma; ni wnetrznośći / ni litośći. Dáley Rachelo dáley / czeka ćie oſtátnia ćiemna ſtáncá. 2. *Reg:* 12.

Od Smierći szczęśliwey

TITVLVS MONVMENTI

TYTVŁ GROBOWY.

TRzećia świátá nászego stáncá / iest do noclegu mieysce / ktore ná trzećiey częśći kámienia grobowego Jákub Rácheli wyrysował. Tu obraz vmieráiacey małżonki swey przy ássistenciey synow dwunastu wyrzezał / á pod nim ćiáło martwe głeboko zákopał. Patrze onych tytułow zacnych ábo od vrodzenia / álbo od dignitárstwá / gdźie są? nimász; były / niemász. Pierwsze ia tylko przywitáły / ále sáme w śieni zostały TITVLI ATRII. *Tytuły śienne.* Drugie ia częstowáły / ále do noclegu áni weyrzáły. TITVLI RECLINII. *Tytuły stołowe;* iák te / ták támte dobra noc dáły / nisko śie vkłoniły / názad śie wroćiły / Ráchele czcza zostawiły. Homo cùm interierit non sumet omnia; neq; descendet cum eo gloria eius. *Człowiek kiedy vmrze, nic z sobą nie weźmie &c.*

Rożne się známi tytuły obchodzą przy śmierći.

Psal. 48.

Miłośćiwi PP. ô iák śie koncepty o tytułách y godnośćiách z rzeczą mienią! ktożby rozumiał / że owe Kśiężyce / owe gwiazdy / owe Jásne oświecenia / nie vstáwicznie ná niebie wászym Szlacheckim świećić miáły? áliśći owo Eclipsim ćierpią / álbo ná inszym Horyzonćie innym pozostáłym świeca. Wiec kiedy was po koniách rospostárte / po márach rozwieszone do grobu prowadzą / rozumiałby kto / że sprzyiáią; nie sprzyiiáią / ále ná wiekszy żal w grob wtracáią. Przyćiągnał Dáryusz do Tátar / obywatele

Herby Szláchecкie przy śmierći vstaią.

obywátele wypráwili do niego posły z podárkámi / z myßa / z strzálámi / z ptakiem / y z ryba. Dáryuß rozumie / że mu Tátárzy chcą hołdowáć; że przez myß oddáią źiemię / przez rybę wodę / przez ptáká konie / przez strzały śiebie; áliśći mu poseł rzecze. O Persæ, aues monent vt auoletis, mures vt terram subeatis, pisces vt in aquas insiliatis, secus remeabitis his sagittis confecti. *O Persowie, ptacy vpomináią ábyśćie odlatáli, myßy ábyśćie się w źiemię wkopáli, ryby ábyśćie w wody skoczyli, inaczey te was poráżą strzały.* Tákći właśnie ow / ktory iák w podárzu od przodkow wźiął strzały / miecze / podkowy / mniemał że mu miecze miáły ku obronie służyć od skázy; áliśći owe strzały ná sámego się obracáią / podkowy sámegoż podepcą / pogonią dogoni / orzeł iák Eschylá żołwiem rostráći / á śmierć się owo w wáße ozdoby z oßczerstwem ná márách vbiera.

Bruson l. 3 cap. 30.

Y ták Ráchelo od tych tytułow iák śiennych / ták izdebnych oßukána / ná inße śię w tey stáncy tytuły nie zdobędźieß? zdobędźie. Nápisał Jákub w tey stáncy noclegowey tytuł. Hic est titulus monumenti Rachel, vsq; in præsentem diem. *Ten iest tytuł Ráchele, áż do dniá ninieyßego.* Wyraź Jákubie ten tytuł! nie wyraża; nic dáley nie nástępuie; To foremna tytuł bez rzeczy! napis ná wierzchu / pod napisem nic! Ch: Jákub nic więcey nie piße. Bo titulus monumenti *Tytuł grobowy* nie stoi literámi / ále rzeczámi / sámeyże Ráchele pobożnymi spráwámi / ktorych ná grobie nie rysuią; ále w niebie zápisuią.

Gen. 35.

Tytuł grobowy w czym záwisł?

Z grobu S. Bulgaryi Kremońskiego Kśiążęciá małżonki / wyrosł cedrowy pniak; z pńiaká wyrosły płonki drzewá troiákiego: bálsamowá; tá znaczyłá iey pobożność: oliwna; tá znáczyłá iey nád vbogiemi litość: kupressowa; ta znáczyłá śmierći ßczęśliwość. napis Hic cippus, ibi typus. *Tu grobek, tám nagrobek.* A godźiß śię stosowáć z dawnemi / świeżey cnoty wizerunki? tákież

Histor. Eccl. Tripart:

właśnie

właśnie troiákie troiákiey cnoty figurálne symbolum/ nád ta przezacna Heroina vpatrzycie/ ieśli pámięći wáße ná iey pobożny żywot/ y ná świątobliwa śmierć obroćićie: Abowiem ono iey gorace nabożeństwo/ kiedy ná káżde święto Páná JEZVSOWE/ y iego Rodźićielki/ y y Swiętych swoich Pátronow/ zwłaßczá Michałá S. Fránćißka S spowiedzia sie spráwiwßy/do niepokalánych táiemnic ćiáłá y Krwie Páńskiey z skrucha przystepowáłá; kiedy przenaświętßey ofiáry co dźień/ á często y ná źiemi pokornie klęcząc nabożnie słucháłá; kiedy bráctw dobrowolnie przyiętych/ Rożańcá/ Szkáplerzá/ Fránćißká S. powinnośći dla vczestnictwá zasług y odpustow pilno pełniłá; kiedy słowá/ owßem nátchnienia Bożego żárliwie słucháłá/ záwźięta z niego goracość czytániem kśiąg nabożnych ku pożytku pomnażáłá; kiedy z skłonnośći niewymownego áffektu ku Naświętßey Pannie w soboty ná cześć iey/ od lat piąći záczawßy/ pośćiłá; wigilye iey/ nic nie iedząc áni piiąc obchodźiłá; rożańce/ koronki/ á zá sámeyże tey Pánny (iáko spowiednik zeznawa) napomnieniem/ ná káżdy dźień trzy rázy Ogloriosa Domina, tákże Litanie/ iák pewna pensia oddawáłá; kiedy często do Kośćiołá iey Zurowickiego/ ná czás y pießo chádzáłá: ono/ mowię/ iey ták gorace nabożeństwo/ á co było innego/ iedno płonká iákaś bálsamowa? ktora swym wdźięcznowonnym zápachem niebo rozweselałá/ á przykładna wdźięcznośćia sercá pátrzacych zwłaßczá domowych nápełniáłá. Więc iż bálsam nárzynáia/ aby sok płynął przyiemnieyßy; ták y oná łáncußkiem drotowym ćiáło ile w post wielki wesrzody/ w piątki/ y w soboty drzeczyłá/ áby soku krwie y zbáwiennych łez zá grzechy dobyłá: płonká Bálsamowa/ ále płonká w pniak Cedru niebieskiego wßczepiona/ bo vsq; in præsentem diem trwa/ skázy nie zna Charitas nunquam excidit. *Miłość nigdy nie wypada.* Awá hîc cippus, ibi typus. *Tu grobek; tám nágrobek.*

Nábożeństwo ley Mośći Pániey Márszáłkowey

1. Cor. 15.

bek. Nápisano iey w niebie złotemi literámi tytuł. Balsámi non mixti odor eius. *Bálsamu nie mięszánego wonność iey.* Eccl. 24.

Owo záś iey miłosierdźie nád niedołężnemi / kiedy Miłosierdźie iey.
co dzień iálmużnę dáwáłá; kiedy wdowy / śieroty opátrowáłá; kiedy śpitale obsyłáłá; kiedy w wielki cwartek vbogim służyłá / karmiłá; kiedy domom Bożym ozdoby obmyślálá / sługi ich obdarzálá: á co innego było / iedno oliwna płonká / ták iáko y pierwsza w pniak cedru nieskáźitelnego wszczepiona? bo vtq; in præsentem diem, *do dźiśieyszego dniá* trwa / skázy nie vzna. Eleemosyna gratiam hominis quasi pupillã conseruabit. & postea resurget, & retribuet retributionẽ vnicuiq; in caput ipsius. *Iálmużná łáskę człowieczą iak zrzenicę záchowa, ápotym wstanie, y wyleie káżdemu záplátę ná głowę iego.* Záiste Hîc cippus, ibi typus. Nápisano iey w niebie tytuł złotemi literámi: Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen eius. *Oliwę obfitą, piękną, owocną, śliczną, názwał Pan imię iey.* Eccl. 7. Iereм. 11.

Owá náwet szczęśliwa śmierć / ktora rzadko y ludźie zakonne potyka / kiedy iey śmiele w oczy záyrzáłá / ná początku záraz ostátniey choroby o mszą prosząc / y ná wolą śie Bożką puszczáiąc; kiedy tygodniem przed śmierćią spowiedź dożywotną z skrucha y z płáczem vczynił / y znowu dla większey pewności powtorzyłá / á zá káżdą spowiedźią Náświętszym śie Sákrámentem ciáłá y krwie Jezusowey spráwiłá: a trzeci raz po trzećiey spowiedźi czterema godźinámi przed skonániem tymże śie chlebem Anielskim ná drogę posiliłá / oleiem świętym ku biegowi w kray dáleki vmocnił; kiedy Jego Mości Páná Márszałká małżonká swego ieśli w czym nieopátrznie obrázíłá / Jey Mości Pániey Márszałkowey nadworney obecney zá máćierzyńskie wychowánie / zá ćwiczenie / zá wszelką opátrzność do stanu swego Pánieńskiego y máłżeńskiego należącą dźiękowáłá; Śmierć iey świątobliwa.

kowáłá; tylko tego serdecznie żáłuiac/ że dobrodźieyce swoiey łáski nie odsłużyłá/ y odsłużenia nápotym okázyi postrádáłá; á tęż rowną zá wszytkie dobroczynnośći dźiękę Jego Mśći Pánu Márszałkowi nadwornemu/ odległemu pod ow czas dobrodźieiowi przez vstá Jey Mśći przesłáłá/ y rowny żá z strony nie odsłużenia oświádczáłá; potym ná krucifix przez godźiń kilká pátrzáłá/ męki vkrzyżowanego ná okup grzechow swoich záćiągáłá/ Aniołom śię świętym zwłaczá Ráphałowi/ y swemu strożowi w drogę polecáłá/ od Kápłaná ieszcze błogosłáwieństwo wźiąwszy/ y ná sumnieniu vbespieczenie gromnicę dáną wźięłá/ duszę stworzyćielowi w owych práwie słowiech In manus tuas Domine commendo spiritum meum *W ręce twoie Pánie polecam ducha mego* oddáłá. Tá iey ktorąm opisał śmierći szczęśliwość/ á co innego byłá iedno płonká kupressowá? ktora śmierći fortunney sławnym hieroglyphikiem v stárożytnośći byłá/ sámym tylko Monárchom y Monárchyniom ná groby śię dostawáłá: płonká/ ále płonká w korzeń cedru nieskáźitelnego wszczepiona; gdyż Vsq; in præsentē diem trwa/ y skázy nie vzna. Mors bona (mowi Bernard S.) est laboris corona, vitæ ianua, felicitatis porta. *Smierć dobra iest prac korona, żywotá fortka, bespieczna szczęśćiá brama.* Awá y tu mowić możem: Hic cippus, ibi typus. *Tu grobek, tám nagrobek.* Nápisáno iey w niebie tytuł złotemi literámi: Sicut cupressus in monte Syon. *Iáko kupressowe drzewo ná gorze Syońskiey.* Nápiszę y ia ná ziemi z Jákubem: Hic est titulus monumenti Rachel vsq; in præsentem diem. *Tenći iest tytuł grobu Rácheli aż do dńia dźiśieyszego.*

Eccl. 24.

O tytuł grobowy stáráć śię neypilniey należy.

Ná táki śię tytuł/ Miłośćiwi Pánowie/ y Pánie sposábiayćie/ ktory záwisł nie ná chlubnych słowách/ ále ná známienitych spráwách; inne tytuły do wondołu álbo nieprzychodzą/ álbo ieśli ná koniách rospisáne/ po atłasách rospostárte przyiádą/ od wondołu śię wrácáią:

ten

ten tytuł/ ktory pobożne piſzą vczynki/ z wámi zoſtáie/ 523
grob wáſz pieczećia wiekuiſtego kroleſtwá wáruie. Zacnaś z inſzych tytułow Jáśnie Wielmożna Ráchelo; ále z tegoś názacnieyſza/ ktoryś ſobie żyćiem pobożnym ziednáłá: tytuł to po ktorym ćie w kráiách poznáia wiekuiſtich. Cieſzkie nam z toba rozſtánie/ ćieſzkie żałosnemu máłżonkowi twoie żegnánie/ ćieſzka przyiaćiołom/ krewnym/ powinnym zwłaſzczá ktorzy ćie zá corkę mieli/ tá ktora dziś oddáieſz/ oſtátnia dobra noc: wſzákże to tylko iedno w ſmutku ku poćieſze, że iáko żywot doczeſny w wieczny ták y tytuł przemiiáiacy w trwały zámieniaſz. Co iż tylko pod nádźieia/ á nie pod pewnośćia. Quis enim nouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? *Ktoż wie zmysł Páński? ábo kto iego był porádnikiem?* dźieia ſie owo zá duſze iey modlitwy/ odprawuia ſie ofiáry/ oddawáia ſie iáłmużny; nic śie nie opuſzcza/ co Boſka błága ſprawiedliwość. Zá co oná wam przez mie dźiękuie/ á do ćiebie dobry JEZV dawco żywotá inſtáncya przez te Chrześćiáńſkie ratunki wnośi/ zwłaſzczá przez ćiało y krew błagálna twoie na ołtarzu/ ktora ręce wielkiego Biſkupá oddawáia/ day duſzy iey w niebie odpoczynek/ ktorego wybráni twoi z toba weſpoł záżywáia/ y záżywáć będą ná wieki wiekow. Amen.

1. Cor. 2.

FINIS.

Бібліотека О. О. ВАСИЛІЯН

BIBLIOTEKA
OSSOLINEUM

OPRAWĘ WYKONANO
w pracowni introligatorskiej
Biblioteki „Ossolineum"
27282 Delicata